

z małej **szkoły**
w wielki **świat**

Dzieci aktywne w społeczności

Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje
społeczne i obywatelskie oraz umiejętność uczenia się w kl. 4–6 SP

Publikacja jest częścią pakietu, w którego skład wchodzi:

- „Dzieci odkrywają świat. Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne oraz umiejętność uczenia się w kl. 1–3 SP”
- „Dzieci badają świat. Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne oraz umiejętność uczenia się w kl. 4–6 SP”
- „Dzieci obywatele. Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje społeczne i obywatelskie oraz umiejętność uczenia się w kl. 1–3 SP”
- „Dzieci aktywne w społeczności. Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje społeczne i obywatelskie oraz umiejętność uczenia się w kl. 4–6 SP”
- „Dzieci w świecie nauki. Materiały edukacyjne związane z rozwijaniem ruchu naukowego w szkole podstawowej”

Publikacje te są efektem projektu „**Z Małej Szkoły w Wielki Świat**”

realizowanego w ramach **Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki**,

Priorytet III „**Wysoka jakość systemu oświaty**”,

Działanie 3.3. „Poprawa jakości kształcenia”,

Poddziałanie 3.3.4. „Modernizacja treści i metod kształcenia”,

współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

REDAKCJA MERYTORYCZNA

Olga Napióntek, Joanna Pietrasik

REDAKCJA METODYCZNA

Izabela Witczak, Katarzyna Koszewska

RECENZJA

dr hab. Marta Zahorska-Bugaj, dr Grażyna Czetwertyńska

KONSULTACJE DOTYCZĄCE OCENIANIA KSZTAŁTUJĄCEGO

Lidia Pasich

PROJEKT GRAFICZNY

Joanna Czyż

PROJEKT GRAFICZNY OKŁADKI

Kotbury.pl

REDAKCJA I KOREKTA JĘZYKOWA

Magdalena Woynarowska

SKŁAD

Tomasz Biderman

Publikacja bezpłatna

ISBN: 978-83-915184-7-2

© Copyright by Federacja Inicjatyw Oświatowych, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, 2013

WYDAWCA

Federacja Inicjatyw Oświatowych

Warszawa 2013

SPIS TREŚCI

Elżbieta Tołwińska-Królikowska Wstęp	V
Elżbieta Tołwińska-Królikowska, Tomasz Siemież O Projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”	VII
Janina Zawadowska Kompetencje kluczowe – najważniejszy element wspólnej Europy	XV
Olga Napiontek Kompetencje społeczne i obywatelskie – czym są i w jaki sposób można je rozwijać dzięki projektom edukacyjnym?	XXVIII
Elżbieta Tołwińska-Królikowska Umiejętność uczenia się – jak ją rozwijać w szkole podstawowej?	XXIII
Anna Jurewicz Kilka uwag na temat uczenia się	XXVI
Jacek Królikowski Co to są projekty edukacyjne?	XLI
Barbara Benyskiewicz, Maria Furtak Projektowa instrukcja dla ucznia	XLIX
Beata Kossakowska Ocenianie kształtujące – podstawowa wiedza oprószona projektową praktyką	LII
Elżbieta Tołwińska-Królikowska Segregatory „Co już umiemy” – portfolio zespołowego uczenia się	LXII
Elżbieta Tołwińska-Królikowska, Tomasz Siemież Realizacja zajęć projektowych – wskazówki dla nauczyciela	LXIV

Dzieci aktywne w społeczności Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje społeczne i obywatelskie w kl. 4–6 SP

A Anna Jurewicz, Lidia Pasich Magiczny pojazd	3
B Lidia Pasich, Małgorzata Suwaj Wybieramy przedstawicielki i przedstawicieli samorządu uczniowskiego	27
C Anna Jurewicz, Wojciech Papaj Media w szkole	55
D Olga Napiontek Dialog obywatelski w szkole	73
E Barbara Benyskiewicz, Maria Furtak Jak wpływać na zmiany w gminie?	93
F Lidia Pasich Makieta naszej wspólnoty	119

G	Barbara Benyskiewicz, Maria Furtak Obywatel świata w globalnym świecie	131
H	Małgorzata Suwaj Jak organizują się mieszkańcy	147
I	Małgorzata Suwaj, Barbara Benyskiewicz Sołectwo – nasz samorząd	167
J	Anna Jurewicz, Lidia Pasich Gry w samorząd	187
K	Aleksander Suhak W zgodzie z naturą i tradycją – krajobraz kulturowy mojej okolicy	201
L	Wojciech Papaj My i nasi reprezentanci – partnerstwo w każdej sprawie.....	223

z małej szkoły w wielki świat

Scenariusze zajęć projektowych opracowane przez nauczycieli uczestniczących w Projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”

	Magdalena Kwit Aktywni obywatele naszej wspólnoty	241
	Agnieszka Szymańska, Anna Paszkiewicz Dziecięca rada sołecka	261
	Beata Solińska Historie zapisane w obrazach	271
	Agnieszka Szymańska, Anna Paszkiewicz Jak dobrze mieć sąsiada	291
	Beata Solińska Na tropie ukrytych opowieści. Tworzymy Małe Archiwum Historii Mówionej naszej społeczności	303
	Arleta Raszewska Ocalić od zapomnienia. Kapliczki przydrożne	323
	Magdalena Kwit Otwarte serca, pomocne dłonie. Tworzymy grupę wolontariuszy działających na rzecz naszej szkoły	341
	Renata Jarosz Tak blisko, a jednak daleko. Jak usprawnić komunikację publiczną w naszej gminie?	359

WSTĘP

Drodzy Czytelnicy – nauczyciele, dyrektorzy szkół, przedstawiciele organów prowadzących szkoły, członkowie organizacji pozarządowych, macie przed sobą jeden z tomów pakietu składającego się z 5 publikacji:

- „Dzieci obywatele. Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje społeczne i obywatelskie oraz umiejętność uczenia się w kl. 1–3 SP”
- „Dzieci aktywne w społeczności. Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje społeczne i obywatelskie oraz umiejętność uczenia się w kl. 4–6 SP”
- „Dzieci odkrywają świat. Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne oraz umiejętność uczenia się w kl. 1–3 SP”
- „Dzieci badają świat. Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne oraz umiejętność uczenia się w kl. 4–6 SP”
- „Dzieci w świecie nauki. Materiały edukacyjne związane z rozwijaniem ruchu naukowego w szkole podstawowej”

Materiały te zostały opracowane do wykorzystywania ich podczas realizacji podstawy programowej różnych przedmiotów, i do takiego ich użycia najgoręcej namawiamy. Mogą też być podstawą do działań wychowawczych i edukacyjnych prowadzonych po lekcjach.

Cały ten pakiet to efekt realizacji Projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”, którego celem było m.in. rozwinięcie u uczennic i uczniów małych wiejskich szkół podstawowych trzech wybranych kompetencji kluczowych z listy zaleconej przez Parlament Europejski:

- matematycznych i podstawowych naukowo-technicznych,
- społecznych i obywatelskich,
- umiejętności uczenia się.

Powyższe kompetencje postanowiliśmy rozwijać stosując metodę projektu edukacyjnego, planując realizację projektów społeczno-obywatelskich i matematyczno-przyrodniczych (odpowiednio do pierwszych dwu wybranych kompetencji). Trzecią kompetencję postanowiliśmy rozwijać niejako „przy okazji” nie planując specjalnie jej poświęconych zajęć, ale wykorzystując metodę projektu oraz ocenianie kształtujące do jej rozwijania.

Przygotowując w grupach autorskich scenariusze projektów edukacyjnych zawartych w 4 tomach pakietu zastanawialiśmy się jak pogodzić metodę projektu edukacyjnego z gotowym scenariuszem. Projekt edukacyjny jako metoda pracy dydaktycznej ma z założenia formę otwartą, jego temat, cele i sposoby działania powinny być opracowane wraz z uczennicami i uczniami i odpowiadać na spostrzeżone potrzeby, problemy – czy to związane z aktualnymi w świecie zagadnieniami, czy ważne dla uczennic i uczniów lub lokalnie. Przy tym założeniu scenariusz może powstać tylko we współpracy dzieci i nauczycielki/nauczyciela.

Z drugiej strony zależało nam na tym, aby zajęcia realizowane w ramach Projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” umożliwiały rozwijanie konkretnych składowych części kompetencji kluczowych opisanych przez Parlament UE oraz miały związek z zapisami podstawy programowej dla szkoły

podstawowej. Zależało nam też na konkretnych sposobach realizacji, metodach prowadzenia różnych działań projektowych. Wiedzieliśmy też, że nauczycielkom/nauczycielom mniej doświadczonym w realizacji projektów edukacyjnych musimy dać oparcie, którego na początku będą potrzebowali, a z czasem zastąpią je pomysłami dzieci i swoimi.

Po długich dyskusjach w grupie autorskiej uznaliśmy, że przygotujemy szczegółowe materiały, według których można przeprowadzić zajęcia z uczennicami i uczniami, ale pokazując poszczególne rozwiązania jako przykłady, które nauczycielka/nauczyciel może zastosować wprost, może też zmienić je lub uznać tylko za inspirację.

Po trzech pełnych latach szkolnych pracy z ponad 600 nauczycielami w 119 małych wiejskich szkołach podstawowych, zgodnie z opracowanymi przez nas scenariuszami, uważamy, że nasza koncepcja sprawdziła się. Dlatego, nawet jeżeli któryś scenariusz wydaje się Wam ryzykowny, wymagający zbyt dużego nakładu czasu i pracy, czy mało interesujący dla uczennic i uczniów – pamiętajcie, każdy z nich był przeprowadzony przez ponad 100 nauczycielek/nauczycieli i pod wpływem ich doświadczeń oraz recenzji wysokiej klasy ekspertów – poprawiony tam, gdzie była taka potrzeba.

Kolejnym potwierdzeniem użyteczności naszych metod jest zawarcie w 4 tomach scenariuszy ponad 30 scenariuszy zajęć projektowych, napisanych w trzecim roku realizacji Projektu przez nauczycielki i nauczycieli uczestniczących w nim. Cieszymy się, że spodobała się im proponowana przez nas metoda pracy i zechcieli wykorzystać własne doświadczenia do przygotowania opracowań, z których skorzystają inni.

Scenariusze były pisane specjalnie do użytku szkół w małych miejscowościach, aby pokazać, że nowoczesna edukacja nie wymaga znakomitego wyposażenia czy infrastruktury (których takie szkoły często nie mają), ale maksymalnego wykorzystania szkolnych i lokalnych zasobów, a przede wszystkim – otwartych i kreatywnych nauczycielek/nauczycieli. Jesteśmy przekonani, że mała wiejska szkoła może być najlepszą szkołą, a przed jej uczniami i nauczycielami wielki świat stoi otworem!

Mamy więc nadzieję, że i Wy – Czytelnicy tych materiałów, niezależnie od miejsca, w którym pracujecie, zrobicie z tych materiałów dobry użytek, dostosowując je do zainteresowań dzieci i do szkolnych oraz lokalnych warunków i potrzeb. Powodzenia!

W imieniu autorów materiałów oraz realizatorów projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”

Elżbieta Tołwińska-Królikowska – koordynatorka projektu

**Elżbieta Tołwińska-Królikowska,
Tomasz Siemież**

O PROJEKCIE „Z MAŁEJ SZKOŁY W WIELKI ŚWIAT”

Projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” (ZMSwWS) był realizowany od grudnia 2009 roku do października 2013 roku na terenie 9 województw: mazowieckiego, warmińsko-mazurskiego, pomorskiego, kujawsko-pomorskiego, wielkopolskiego (obejmujących region centralny), zachodniopomorskiego, lubuskiego, dolnośląskiego i opolskiego (obejmujących region zachodni). Uczestniczyli w nim uczniowie, nauczyciele i dyrektorzy 119 małych, wiejskich szkół podstawowych z tych terenów.

Zajęcia z uczennicami i uczniami były prowadzone w szkołach przez 3 lata szkolne – od IX 2010 do VI 2013 roku.

Projekt był realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Priorytet III „Wysoka jakość systemu oświaty”, Działanie 3.3 „Poprawa jakości kształcenia”, Poddziałanie 3.3.4 „Modernizacja metod i treści kształcenia” i był odpowiedzią na konkurs Ministerstwa Edukacji Narodowej. Na realizację działań projektowych przyznano ponad 18 milionów złotych. Projekt miał charakter partnerski, łącząc zasoby: Federacji Inicjatyw Oświatowych (FIO) – lidera oraz Fundacji Wspierania Aktywności Lokalnej „FALA” (FALA), Fundacji Partnerstwo dla Środowiska (FPdŚ), Fundacji Civis Polonus (FCP) i Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin (SWPR) – partnerów.

Geneza Projektu

Federacja Inicjatyw Oświatowych od 2000 roku wspiera społeczności lokalne ratujące małe, wiejskie szkoły przed likwidacją, a potem podejmujące trud prowadzenia szkoły przez lokalne stowarzyszenia założone w tym celu przez rodziców. Takie szkoły nazywamy Małymi Szkołami. Pod tą nieformalną nazwą stały się one trwałym elementem systemu edukacji – jest ich już w Polsce kilkaset. Obecnie nadal wiele szkół wiejskich jest zagrożonych likwidacją – w czasie kryzysu ekonomicznego i demograficznego koszt utrzymania małej szkoły jest dla wielu wiejskich gmin trudny do ponoszenia. Federacja nadal jednak broni idei Małych Szkół uważając, że z zamknięciem szkoły dzieci mają utrudniony dostęp do edukacji, a wieś traci nie tylko najczęściej jedyną placówkę edukacji, kultury, sportu i wspierania rozwoju lokalnego, lecz także miejsce zapewniające znakomite środowisko edukacji małych dzieci.

Powszechnie funkcjonuje opinia, że poziom nauczania w małej, wiejskiej szkole jest niski oraz że prowadzenie zajęć w klasach łączonych (a tak wiele z nich organizuje pracę) to anachronizm. Nic bardziej mylnego! Taki model edukacji w wiejskich szkołach podstawowych funkcjonuje w wielu krajach Europy, np. Francja, Szwajcaria, łącznie z Finlandią, która od wielu lat jest liderem rankingu badań umiejętności uczennic i uczniów PISA. W ramach projektów finansowanych przez Program Leonardo da Vinci uczestniczyliśmy w wymianach, podczas których obserwowaliśmy pracę małych, wiejskich szkół w Holandii, Walii i Finlandii. Zobaczyliśmy, jakimi metodami i w jakich warunkach pracują. Stwierdziliśmy, że to nie wyposażenie czy budynki szkolne są najważniejsze, ale metody pracy.

Szkoły o niewielkiej liczbie uczennic i uczniów są bardziej bezpieczne, umożliwiają nauczycielce/nauczycielowi indywidualizację w pracy dydaktycznej i wychowawczej, poprzez bliskość miejsca zamieszkania pozwalają na utrzymywanie stałego kontaktu z rodzinami uczennic i uczniów, a klasy

łączone sprzyjają stosowaniu metod aktywizujących, ze szczególnym uwzględnieniem metody projektu. Dzieci mogą też w pełni korzystać z oferty dodatkowych zajęć oferowanych przez szkołę.

Nie ma też żadnych badań potwierdzających gorszą jakość nauczania w takich szkołach. Przeciwnie – wyniki badań prof. Ryszarda Pęczkowskiego¹ pokazują, że umiejętności czytania, pisania i liczenia na koniec klasy III są porównywalne u uczennic i uczniów uczących się w klasach łączonych i w zorganizowanych tradycyjnie. Wiejscy nauczyciele nie ustępują też nauczycielom z miast poziomem kwalifikacji zawodowych.

Wspierając przez lata małe, wiejskie szkoły, poznaliśmy ich słabe i mocne strony.

Słabe strony małych szkół:

- odległość od centrów nauki, kultury, sportu,
- słabsze wyposażenie i infrastruktura,
- „samotność” nauczycieli-specjalistów (jeden przyrodnik, matematyk, historyk w szkole),
- słabszy rozwój kompetencji społecznych dzieci i młodzieży z powodu małej liczby uczennic i uczniów i znanego sobie środowiska,
- nieuwzględnianie w programach nauczania i podręcznikach warunków lokalnych,
- częste nauczanie w klasach łączonych, postrzeganych jako oferujące złej jakości edukację.

Mocne strony małych szkół:

- mała liczba uczennic i uczniów w szkole i w klasach – wszyscy się znają, szansa na indywidualizację nauczania,
- łatwość wyjścia z dziećmi poza mury – do „rzeczywistego” świata,
- mało liczne grono pedagogiczne – ułatwiona współpraca, działania interdyscyplinarne,
- łatwiejsze wprowadzanie innowacji, zmian organizacyjnych z powodu małej wielkości instytucji,
- przyjazne szkole najbliższe otoczenie – rodzice i mieszkańcy doceniający rolę szkoły.

Uznaliśmy, że konkurs ogłoszony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej da nam szczególną możliwość wsparcia edukacji w Małych Szkołach i przekonania opinii publicznej, władz oświatowych i samorządowych, że taka placówka może oferować edukację na najwyższym poziomie; że mamy okazję opracowania programu, który pozwoli na wykorzystanie mocnych stron Małych Szkół i zminimalizowanie oddziaływania tych słabych. Przygotowaliśmy więc Projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”, który zyskał uznanie oceniających ekspertów i został przyjęty do realizacji.

Główne założenia Projektu

Idea i pomysł na realizację Projektu ZMSwWS wynika wprost z wcześniejszej działalności Federacji Inicjatyw Oświatowych (FIO) w zakresie działań społeczno-edukacyjnych na terenach wiejskich. FIO od 1999 roku wspiera tworzenie Stowarzyszeń Rozwoju Wsi i zakładanie przez nie, w miejsce placówek zamykanych przez gminy, Małych Szkół. Autorami projektu są 3 osoby, które od dawna wspierały działania na rzecz małych szkół, a w przygotowaniu wniosku do konkursu połączyły nie tylko swoją wiedzę i doświadczenie, lecz także zasoby swoich organizacji, tworząc tym samym projekt partnerski: Elżbieta Tołwińska-Królikowska (FIO), Tomasz Siemieź (FALA) i Andrzej Biderman (FPdŚ).

Nasz Projekt promuje odmienny od tradycyjnego model funkcjonowania małych, wiejskich szkół i ich miejsce w polskim systemie edukacji. Przystępując do pracy nad koncepcją projektu, uznaliśmy, że:

- rozwijanie kompetencji kluczowych, aby było skuteczne, musi rozpocząć się jak najwcześniej – już od I klasy szkoły podstawowej,
- istnienie małych, wiejskich szkół jest bardzo ważne dla edukacji dzieci mieszkających we wsiach i dla rozwoju terenów wiejskich – trzeba je wspierać i promować,
- mała, wiejska szkoła musi pełnić specyficzną rolę – centrum rozwoju wsi: społecznego, kulturalnego, sportowego, instytucji aktywizującej społeczność.

W związku z tym podjęliśmy decyzję o skierowaniu działań edukacyjnych do wszystkich uczennic i uczniów (klasy I–VI) małych, wiejskich szkół podstawowych i zaprojektowaniu ich tak, aby wspierały rozwój najważniejszych, naszym zdaniem, kompetencji i budowały nową rolę szkoły. Napisaliśmy koncepcję projektu, która zakładała wdrożenie do każdej ze szkół innowacyjnych metod nauczania i organizacji pracy, a mianowicie projektu edukacyjnego i oceniania kształtującego.

¹ R. Pęczkowski, „Funkcjonowanie klas łączonych w polskim systemie edukacji”, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2010

Podjęliśmy też decyzję o wyborze kompetencji kluczowych, które chcemy rozwijać. W konkursie MEN jako obowiązkowe wskazane były kompetencje matematyczne i podstawowe naukowo-techniczne. Z katalogu 9 kompetencji kluczowych zalecanych przez Parlament Europejski wybraliśmy jeszcze 2: kompetencje społeczne i obywatelskie oraz umiejętność uczenia się.

Realizacja celów Projektu

Bezpośrednimi beneficjentami Projektu były dzieci z klas I–VI małych, wiejskich szkół podstawowych, prowadzonych przez samorządy gminne (ok. 50%) oraz lokalne stowarzyszenia rozwoju wsi i inne podmioty (ok. 50%). Wiedzieliśmy jednak, że bez silnego wsparcia dla nauczycieli i dyrektorów tych szkół, bez przekonania ich do naszych pomysłów, nasze cele nie będą zrealizowane, dlatego pośrednimi beneficjentami Projektu byli dyrektorzy i nauczyciele ww. szkół.

Ogólnym celem Projektu było wsparcie uczennic i uczniów małych wiejskich szkół podstawowych w rozwijaniu 3 kompetencji kluczowych:

- kompetencji matematycznych i podstawowych kompetencji naukowo-technicznych,
- kompetencji społecznych i obywatelskich,
- umiejętności uczenia się.

Przyjęliśmy, że pierwsze 2 kompetencje będą rozwijane za pomocą realizacji przez uczennice i uczniów projektów edukacyjnych dwojakiemu rodzaju: matematyczno-przyrodniczych i społeczno-obywatelskich. Trzecia kompetencja miała być rozwijana niejako „przy okazji”.

Po dyskusjach nad sposobem przygotowania nauczycielek/nauczycieli do rozwijania 3 wybranych kompetencji przy zastosowaniu metody projektu i oceniania kształtującego uznaliśmy, że konieczne jest przygotowanie scenariuszy zajęć projektowych matematyczno-przyrodniczych i społeczno-obywatelskich, osobno dla każdego etapu nauczania, zawierających elementy oceniania kształtującego. W ten sposób każdy nauczyciel, realizując na podstawie przygotowanych scenariuszy projektowych, które adaptował do potrzeb uczennic i uczniów i swoich warunków pracy, zajęcia projektowe, powodował rozwój kompetencji społecznych i obywatelskich lub matematyczno-przyrodniczych oraz umiejętności uczenia się.

Wiedzieliśmy, że chcemy dać nauczycielkom i nauczycielom okazję do doświadczenia pracy z większą grupą dzieci niż pracują na co dzień i to jeszcze złożoną z 3 roczników – z klas I–III lub IV–VI.

Scenariusze były napisane tak, aby:

- uczennice i uczniowie, realizując projekty, jak najczęściej wychodzili poza mury szkoły, w realny świat,
- poznawali swoje środowisko społeczne i przyrodnicze, aby zwiększała się ich identyfikacja z nim i poczucie dumy z miejsca pochodzenia,
- metoda projektu umożliwiła uczennicom i uczniom nie tylko poznawanie, lecz także zmienianie świata wokół nich,
- w działania projektowe włączani byli rodzice i przedstawiciele środowiska lokalnego,
- w każdym projekcie dzieci używały sprzętu cyfrowego,
- jak najczęściej budowały, kleiły, wycinały, malowały.

Wierzyliśmy, i tę wiarę staraliśmy się przekazać nauczycielkom i nauczycielom, że podczas stosowania projektu jako metody nauczania, wykorzystanych będzie wiele jego zalet:

- ujawnią się indywidualne zainteresowania uczennicy/ucznia, zdolności, uzdolnienia, potrzeby oraz aspiracje,
- uczennice i uczniowie zintegrują się, nauczą współpracy w grupie,
- będą stosować zdobytą w szkole wiedzę w praktyce,
- nauczą się planowania, organizacji własnej pracy, poszukiwania i selekcjonowania informacji, a także posługiwania się nowymi źródłami informacji,
- usamodzielniają się pod przewodnictwem nauczycielki/nauczyciela,
- uzyskują wiedzę zintegrowaną, nie podzieloną na kawałki odpowiadające szkolnym przedmiotom,
- projekt zaktywizuje uczennice i uczniów w procesie uczenia się,
- pozwoli rozwinąć uczennicom i uczniom umiejętności potrzebne na współczesnym rynku pracy,
- zachęci dzieci do poznawania współczesnego świata w aspekcie przeszłym i teraźniejszym oraz dalszym i bliższym.

W trzecim roku realizacji Projektu zorganizowaliśmy konkurs dla uczestniczących w nim nauczycielek i nauczycieli na scenariusze projektów edukacyjnych. Ponad 30 scenariuszy pokazało, że nauczyciele zaakceptowali nasze założenia i twórczo je wykorzystali.

Mieliśmy nadzieję, że dzięki udziałowi w Projekcie uczennice i uczniowie nie tylko zdobędą potrzebną wiedzę i umiejętności, lecz także dobrze poznają swoje miejscowości (ich zalety i problemy), silniej się z nimi zwiążą i pokochają je. Tylko wtedy zechcą do nich kiedyś wrócić i czynić lepszymi miejscami do życia.

Jednocześnie realizacja Projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” miała nam pomóc w wypracowaniu modelu małej, wiejskiej szkoły, która pracuje metodą projektu edukacyjnego, wykorzystuje zalety klas łączonych do rozwijania kompetencji społecznych uczennic i uczniów i umiejętności pracy grupowej, jednocześnie realizuje zadania dydaktyczne w ścisłym kontakcie z rodzicami i środowiskiem lokalnym, rozbudzając zainteresowanie dzieci zagadnieniami naukowymi.

Realizowane projekty edukacyjne

Zgodnie z przyjętymi założeniami Projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” przygotowaliśmy 4 pakiety scenariuszy projektów edukacyjnych:

1. scenariusze projektów rozwijających kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne w klasach I–III,
2. scenariusze projektów rozwijających kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne w klasach IV–VI,
3. scenariusze projektów rozwijających kompetencje społeczne i obywatelskie w klasach I–III,
4. scenariusze projektów rozwijających kompetencje społeczne i obywatelskie w klasach IV–VI.

W każdej szkole uczestniczącej w projekcie powstał Szkolny Zespół Projektowy składający się z 4 nauczycieli, z których każdy realizował projekty z jednego z 4 pakietów. Projekty dla klas I–III były zaplanowane na 16 godzin pracy nauczyciela, a projekty dla klas IV–VI – na 20 godzin. Czas każdego projektu podzielony był na 2 części: $\frac{1}{4}$ czasu była przeznaczona na realizację projektu podczas godzin lekcyjnych (ale nadal z grupą złożoną z 3 roczników), a $\frac{3}{4}$ czasu – na realizację projektu podczas dodatkowych zajęć pozalekcyjnych. Wszystkie dzieci, które przystąpiły do Projektu ZMSwWŚ (w żadnej ze szkół nie było to mniej niż 90% uczniów), uczestniczyły we wszystkich projektach edukacyjnych.

Liczba przygotowanych scenariuszy:

- dla klas I–III – po 5 scenariuszy projektów społeczno-obywatelskich i matematyczno-przyrodniczych do realizacji w ciągu jednego roku szkolnego, a więc każde dziecko z klas I–III w pierwszym roku szkolnym (2010/2011) uczestniczyło w 10 projektach. Pod wpływem doświadczeń pierwszego roku zmniejszyliśmy liczbę obowiązkowych projektów edukacyjnych dla klas I–III (z 2×5 na 2×4 w roku szkolnym) i tak też pracowano w kolejnych 2 latach.
- dla klas IV–VI – po 4 scenariusze projektów społeczno-obywatelskich i matematyczno-przyrodniczych w ciągu jednego roku szkolnego, a zatem każde dziecko z klas IV–VI w każdym roku szkolnym (przez trzy lata) uczestniczyło w 8 projektach.

Tak więc w większości szkół dziecko, które było przez 3 lata beneficjentem Projektu ZMSwWŚ, uczestniczyło w minimum 32 projektach edukacyjnych różnej długości (zależnej od etapu edukacyjnego). Tak intensywnemu udziałowi w zajęciach projektowych można przypisać niewątpliwą sukces, polegający na wdrożeniu się uczennic i uczniów do pracy projektowej (wraz z jej wszystkimi elementami) i rozwinięciu ważnych umiejętności.

Inaczej pracowały najmniejsze szkoły. W pierwszym roku szkolnym okazało się, że jest 10 szkół, które w klasach I–VI mają poniżej 25 uczennic i uczniów. W takich szkołach praca w podziale na 2 grupy (klasy I–III i IV–VI) nie pozwalała na wykorzystanie zalet metody projektu – brak było dynamiki, możliwości przyjmowania przez dzieci różnych ról, poważnej pracy zespołowej. Zadania projektowe rozkładały się na tak niewielką grupę dzieci, że często nie było możliwe wykonanie ich w całości. Postanowiliśmy sięgnąć do zagranicznych inspiracji. Eksperti FIO mieli w 2009 roku okazję do obserwowania pracy małych, wiejskich szkół podstawowych w Finlandii. Wiele z tych szkół miało około 20 dzieci w 6 rocznikach i tam nauczyciel stosując metodę projektu, pracował z uczennicami i uczniami całej szkoły jednocześnie. Oczywiście ta sytuacja wymagała od niego starannego przygotowania zadań dla różnych grup; pilnowania, aby materiał edukacyjny był dostosowany do potrzeb i możliwości każdej

X

z nich. Uznaliśmy, że i my spróbujemy takiej organizacji pracy, dlatego od roku szkolnego 2011/2012 najmniejsze szkoły projektowe pracowały w jednej grupie, a zajęcia prowadzili na zmianę dwaj nauczyciele – specjalista od kompetencji społecznych i obywatelskich oraz specjalista od kompetencji matematycznych i naukowo-technicznych. W większości szkół ten eksperyment przyniósł dobre efekty, choć wymagał od nauczycieli większych nakładów pracy.

Jednak większe szkoły były zobowiązane przeprowadzić po 16 projektów w roku szkolnym (4×2 kompetencje \times 2 etapy edukacyjne). W szkołach na początku roku powstawał harmonogram realizacji projektów – szkoły mogły go sobie układać samodzielnie, dostosowując kolejność realizacji poszczególnych projektów do terminów tradycyjnych imprez szkolnych i lokalnych, warunków atmosferycznych itp. Wyjątkiem od tej zasady były 2 projekty rozwijające podstawowe umiejętności społeczne, które w każdej szkole w pierwszym roku szkolnym miały być przeprowadzone jako pierwsze: dla klas I–III – projekt „Portrety” a dla klas IV–VI – projekt „Magiczny pojazd”. Naszym zamiarem było, poprzez realizację tych projektów, wdrożyć dzieci do pracy zespołowej, stworzyć warunki do lepszego poznania się uczennic i uczniów, którzy dotąd pracowali podzieleni na 3 klasy.

Nauczyciele realizowali projekty przez 3 kolejne lata szkolne, zdobywając nowe umiejętności, ucząc się, wraz z uczennicami i uczniami, pracy z grupą zróżnicowaną wiekowo, coraz śmielej dopasowując scenariusz zajęć do lokalnych potrzeb i możliwości. Po każdym zrealizowanym projekcie nauczyciel wypełniał dziennik projektowy umieszczony na platformie edukacyjnej, zawierający część formalną (tytuł projektu, daty realizacji, liczba godzin, lista obecności dzieci) oraz część merytoryczną (ukierunkowana pytaniami otwartymi refleksja na temat scenariusza oraz realizacji zajęć). Każdy dziennik był sprawdzany formalnie oraz merytorycznie przez eksperta ds. rozwijania danej kompetencji. Ekspert przekazywał nauczycielce/nauczycielowi informacje zwrotne i akceptował dziennik lub odsyłał do uzupełnienia. Informacje zawarte w tysiącach dzienników dały nam ogromny materiał porównawczy, pozwalający na ocenę zaproponowanych materiałów edukacyjnych.

Drugim źródłem informacji o jakości przygotowanych materiałów edukacyjnych były opinie ekspertów, których poprosiliśmy o recenzje pakietów zawierających scenariusze.

Dzięki uwagom zawartym w recenzjach oraz informacjom od nauczycielek/nauczycieli, zbieranym przez 3 lata realizacji Projektu ZMSwWŚ, przygotowaliśmy ostateczne, poprawione wydanie pakietu 4 tomów scenariuszy projektów edukacyjnych, uzupełnionego o tom poświęcony rozwijaniu ruchu naukowego.

Efekty projektu

Szczególnie ważny jest dla nas fakt, że skuteczność zastosowanych metod pracy została potwierdzona, co też uprawnia nas do rekomendowania materiałów zawartych w pakiecie.

Instytut Badań Kompetencji w Wałbrzychu przez czas trwania Projektu ZMSwWŚ prowadził badania podłużne monitorujące zarówno rozwój wybranych 3 kompetencji kluczowych, jak i umiejętności z podstawy programowej kształcenia ogólnego. Cyklicznie, w każdym roku szkolnym (2010/2011, 2011/2012, 2012/2013) przeprowadzano badania testowe.

Próba badawcza obejmowała 70 małych, wiejskich szkół podstawowych: 50 realizujących Projekt ZMSwWŚ oraz 20 szkół z grupy kontrolnej. Ta sama grupa uczennic i uczniów (ponad 2100) trzykrotnie rozwiązywała 2 rodzaje testów. W pierwszym cyklu badań były to dzieci z klas I–IV, które podczas trzeciego badania uczęszczali już do klas III–VI.

W badaniu zastosowano 2 rodzaje narzędzi pomiarowych:

- test sprawdzający wiedzę i umiejętności w zakresie 3 wybranych kompetencji kluczowych, jednolity dla wszystkich grup wiekowych – nazywany *testem warszawskim*,
- stosowane powszechnie przez IBK testy sprawdzające wiedzę i umiejętności w odniesieniu do podstawy programowej kształcenia ogólnego, zróżnicowane dla każdej z klas – nazywane *testami wałbrzyskimi*.

W obu rodzajach narzędzi zastosowano zadania otwarte (krótkiej odpowiedzi oraz z luką) i zamknięte (wyboru wielokrotnego, na dobieranie oraz prawda-falsz). Rzetelność badań zapewniało zarówno zastosowanie zewnętrznych wystandaryzowanych narzędzi (*test wałbrzyski*), jak i sprawdzanie zadań otwartych przez zewnętrznych egzaminatorów posługujących się jednolitym kluczem punktowania.

Czy nastąpił przyrost wybranych w Projekcie 3 kompetencji kluczowych?

Test warszawski skoncentrowany był na monitorowaniu rozwoju kompetencji: matematycznych i naukowo-technicznych, społecznych i obywatelskich oraz umiejętności uczenia się (oczywiście takich ich elementów, które można było zbadać w pisemnym badaniu testowym).

Wykres pokazuje różnicę wykonalności całości testu (wszystkie 3 kompetencje kluczowe) między grupą kontrolną a grupą realizującą Projekt ZMSwWŚ w kolejnych latach. Należy zaznaczyć, że łatwość testu warszawskiego w kolejnych 3 badaniach oscylowała między 0,69 a 0,57. W pierwszym i drugim badaniu wynik uczennic i uczniów z grupy realizującej Projekt był niższy od wyniku grupy kontrolnej, aby w 2013 roku przewyższyć go o 0,68%. Widoczna w kolejnych latach tendencja wzrostowa pokazuje przyrost badanych kompetencji w kolejnych 3 latach aż o 3,85%. Jest to wymierny efekt realizacji Projektu ZMSwWŚ.

Badania pokazują także tendencje wyników w obszarach poszczególnych kompetencji. Najmocniej rozwinęła się u dzieci uczestniczących w Projekcie umiejętność uczenia się (różnica 5,16%) oraz kompetencje społeczne i obywatelskie (wzrost o 4,52%). Brak wyraźnej tendencji wzrostowej oraz słabszy, ale jednak przyrost wyniku (o 2,62%) – wystąpiły w zakresie kompetencji matematycznych i naukowo-technicznych.

Upewniliśmy się, że w wyniku realizacji Projektu nastąpił przyrost wszystkich wybranych kompetencji kluczowych, przy czym najsilniej – umiejętności uczenia się. Uważamy, że jest to efekt konsekwentnego kształcenia tych kompetencji podczas zajęć dodatkowych u uczennic i uczniów realizujących Projekt. Takiej możliwości nie miały dzieci z grupy kontrolnej.

Czy Projekt przyczynił się do rozwoju umiejętności zawartych w podstawie programowej?

Odpowiedź na to pytanie mogliśmy uzyskać dzięki cyklicznym badaniom prowadzonym w oparciu o testy wrocławskie w grupie kontrolnej i grupie realizującej Projekt ZMSwWŚ.

W pierwszym cyklu badań dzieci z grupy projektowej rozwiązały test aż o 5,4% słabiej niż ich koledzy z grupy kontrolnej. W kolejnych latach było coraz lepiej. Nadal wyższe wyniki uzyskiwały dzieci z grupy kontrolnej, ale od pierwszego do ostatniego badania różnica wyników między grupą kontrolną a projektową zmniejszyła się o 4,2%. Znaczący skok nastąpił już po pierwszym roku. Najbardziej widoczna u dzieci realizujących Projekt ZMSwWŚ jest tendencja wzrostu umiejętności matematycznych i technicznych ujętych w podstawie programowej – o 6,9%. Należy podkreślić, że były one silnie reprezentowane w projektach edukacyjnych prowadzonych w Projekcie ZMSwWŚ. W mniejszym stopniu rozwinęły się u naszych uczennic i uczniów badane testem umiejętności polonistyczne i przyrodnicze.

Upewnia nas to, że Projekt ZMSwWŚ przyczynił się do rozwinięcia umiejętności zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

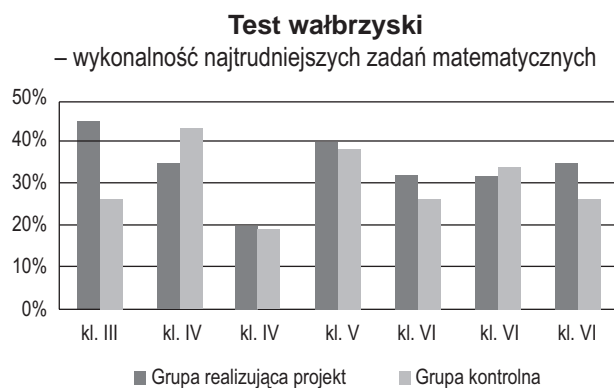
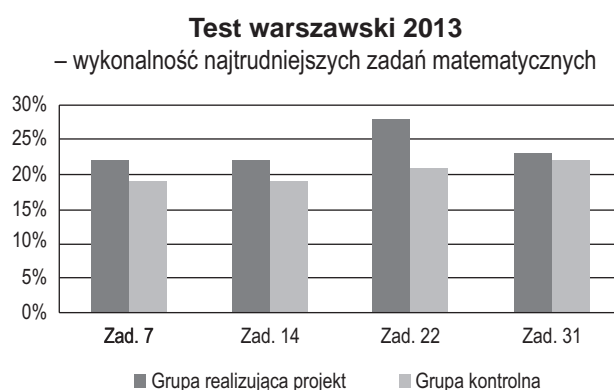
z małej szkoły w wielki świat

„Górna ćwiartka”¹

Od wielu lat badacze edukacyjni rozmawiają o polskim problemie górnej ćwiartki. Debata zainicjowała wyniki międzynarodowych badań PISA. Problem górnej ćwiartki został zdefiniowany jako niezaspokojona przez polską szkołę *potrzeba rozwijania u uczniów umiejętności złożonych, których istotą jest odchodzenie od wyćwiczonych sposobów rozwiązań i interpretacji ku podejmowaniu własnych strategii rozwiązania danego problemu. Szkole potrzebna jest umiejętność kształtowania w uczniu postaw sprzyjających śmiałości zmierzenia się z nieznanym zagadnieniem. Polska szkoła, z niezbyt licznymi wyjątkami, nie wie, jak rozwinąć u ucznia odwagę myślenia, która jest niezbędna, by zmierzyć się z każdym nowym problemem. Szkoła wyrabia pewne nawyki i jest to jej ważne zadanie, ale trzeba pogodzić je z umiejętnością odchodzenia od schematów, z wykształceniem postaw gotowości podjęcia problemów, w rozwiązywaniu których nie pomogą poznane wcześniej algorytmy i schematyczne interpretacje.*²

Szczególna analiza wyników naszych badań z 2013 roku pozwala przypuszczać, że w Projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” znaleźliśmy drogę do rozwiązania problemu tzw. „górnej ćwiartki”. Przeanalizujemy rozwiązywalność najtrudniejszych dla uczennic i uczniów, najbardziej złożonych zadań matematycznych zarówno w teście warszawskim, jak i wałbrzyskim z 2013 roku.

Z zadaniami nietypowymi, które wymagały podejmowania własnych strategii rozwiązania problemu lepiej radziły sobie dzieci, które uczestniczyły w Projekcie. Na 11 trudnych zadań (wykonanych przez uczennice i uczniów nie więcej niż w 40%), aż 9 zostało przez nie lepiej rozwiązanych.

Różnice wykonalności w większości przypadków są znaczne, np. w zadaniu nr 22 testu warszawskiego różnica wynosi aż 7% na korzyść dzieci z grupy projektowej. Ta prawidłowość nie miała miejsca ani w pierwszym, ani w drugim badaniu.

¹ na podst. tekstu Beaty Kossakowskiej pt. „W czym upewniają nas badania kompetencji uczniów?” w: „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” - realizacja projektu i jego efekty. Raport, Warszawa, 2013

² Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów OECD PISA. Wyniki badania 2009 w Polsce.

z małej szkoły w wielki świat

22 Na podstawie mapy wyznacz najkrótszą trasę ze Świerków do Dusznik Zdroju. Podaj liczbę kilometrów.

Odpowiedź:

Prezentowane zadanie wymaga umiejętności czytania mapy, szukania dróg dojazdu, porównywania wyników. Jednak kluczowa dla rozwiązania jest optymalizacja trasy, na co nie ma szkolnych schematów. Jednocześnie wiemy, że w toku zajęć projektowych nie było zadania o podobnej treści, więc dzieci uczestniczące w Projekcie nie mogły wytrenować jego rozwiązań. Nasi uczniowie po prostu częściej myślą odważnie, samodzielnie znajdując rozwiązania.

Poprzez realizację Projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” chcieliśmy pokazać, że małe, wiejskie szkoły mogą być znakomitym miejscem dobrej edukacji. Zobaczyliśmy, że uczestniczący w Projekcie nauczyciele i uczniowie uwierzyli w to – jest to dla nas szczególnie ważne. W toku realizacji Projektu wszyscy musieliśmy się wiele nauczyć: organizatorzy – jak najlepiej wesprzeć szkolną kadre, jak zainspirować ją do dalszego rozwoju, nauczyciele – jak inaczej spojrzeć na swoje zadania, na uczennice i uczniów, na rolę szkoły w środowisku lokalnym. Bardzo się cieszymy, gdy słyszymy, jak zmieniła się przez te 3 lata rola „naszych” szkół w środowisku – jak zaczęły być inaczej postrzegane, jak doceniono ich pracę, jak rodzice chcą, aby dzieci uczyły się w nich m.in. ze względu na realizację zajęć projektowych. Marzymy, aby również decydenci – na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym – uwierzyli, jak ważna jest rola małych, wiejskich szkół, jak dobrze potrafią przygotować do nauki, życia i pracy w wielkim świecie i jak ważne jest ich istnienie.

Więcej szczegółów dotyczących realizacji Projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” i osiągniętych rezultatów można znaleźć na www.malaszkoła.pl

Janina Zawadowska

KOMPETENCJE KLUCZOWE – NAJWAŻNIEJSZY ELEMENT WSPÓLNEJ EUROPY

Po raz pierwszy termin „kompetencje kluczowe” został sformułowany na Sympozjum Rady Europy w lutym **1996 roku w Bernie**. Uczestniczki i uczestnicy starali się znaleźć odpowiedź na pytanie:

Jakie kompetencje są najważniejsze dla wszystkich młodych Europejczyków i dla budowania wspólnej Europy?

Wynikiem ich pracy było opisanie wielu potrzebnych Europejczykom kompetencji, z których po przeprowadzeniu rankingu wyodrębniono następujące: uczenie się, myślenie, poszukiwanie, doskonalenie się, komunikowanie się, współpraca, działanie.

Obecnie Parlament Europejski i Rada Europy przeformułowały nieco kompetencje kluczowe i zalecają państwom członkowskim stosowanie ich **nie tylko w nauce szkolnej, ale i w uczeniu się przez całe życie**. (Rezolucja legislacyjna Parlamentu Europejskiego (COM(2005)0548 – C6-0375/2005 – 2005/0221 (COD) 26 września 2006 r. – Strasbourg). Jest to rozwinięcie Strategii Lizbońskiej (23–24 marca 2000 r.), w której ustalono między innymi, że konieczne jest sformułowanie europejskich ram określających nowe umiejętności podstawowe uzyskiwane w procesie uczenia się przez całe życie, stanowiących główny element działania Europy w obliczu globalizacji oraz przejścia do modelu gospodarki opartej na wiedzy.

Ustanowiono wówczas osiem kompetencji kluczowych:

1. Porozumiewanie się w języku ojczystym

Oznacza to umiejętność porozumiewania się w mowie i piśmie w różnych sytuacjach komunikacyjnych, a także obserwowania swojego sposobu porozumiewania się i przystosowywania go do wymogów sytuacji. Kompetencja ta obejmuje również umiejętności, gromadzenia i przetwarzania informacji, wykorzystywania pomocy oraz formułowania i wyrażania własnych argumentów w mowie i w piśmie w przekonujący sposób, odpowiednio do kontekstu.

2. Porozumiewanie się w językach obcych

Na niezbędne umiejętności w zakresie komunikacji w językach obcych składa się zdolność rozumienia komunikatów słownych, inicjowania, podtrzymywania i kończenia rozmowy oraz czytania, rozumienia i pisanie tekstów. Pozytywna postawa obejmuje świadomość różnorodności kulturowej, a także zainteresowanie i ciekawość języków i komunikacji międzykulturowej.

3. Kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne

W zakresie tej kompetencji mieści się niezbędna wiedza w dziedzinie matematyki, to jest: umiejętność liczenia, znajomość miar i struktur, głównych operacji i sposobów prezentacji matematycznej, rozumienie terminów i pojęć matematycznych, a także świadomość pytań, na które matematyka może dać odpowiedź. Są to także umiejętności stosowania głównych zasad i procesów matematycznych w codziennych sytuacjach prywatnych i zawodowych. W przypadku nauk przyrodniczych i techniki, niezbędna wiedza obejmuje główne zasady rządzące naturą, podstawowe pojęcia naukowe, a także rozumienie wpływu nauki i technologii na świat przyrody. Kompetencje te powinny umożliwiać osobom lepsze rozumienie korzyści, ograniczeń

i zagrożeń wynikających z teorii i zastosowań nauk przyrodniczych oraz techniki w społeczeństwach w powiązaniu z podejmowaniem decyzji, wartościami, zagadnieniami moralnymi, kulturą itp.

4. Kompetencje informatyczne

Kompetencje informatyczne wymagają solidnego rozumienia i znajomości natury, roli i możliwości TSI w codziennych kontekstach: w życiu osobistym i społecznym, a także w pracy. Konieczne umiejętności obejmują zdolność poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz ich wykorzystywania w krytyczny i systematyczny sposób, przy jednoczesnej ocenie ich odpowiedniości.

5. Umiejętność uczenia się

W sytuacji, kiedy uczenie się skierowane jest na osiągnięcie konkretnych celów pracy lub kariery, uczący się powinien posiadać znajomość wymaganych kompetencji, wiedzy, umiejętności i kwalifikacji. We wszystkich przypadkach umiejętność uczenia się wymaga znajomości i rozumienia własnych preferowanych strategii uczenia się, silnych i słabych stron, a także zdolności poszukiwania możliwości kształcenia i szkolenia się oraz dostępnej pomocy lub wsparcia.

6. Kompetencje społeczne i obywatelskie

Podstawowe umiejętności w zakresie tej kompetencji obejmują zdolność do konstruktywnego porozumiewania się w różnych środowiskach, wykazywania się tolerancją, wyrażania i rozumienia różnych punktów widzenia, negocjowania połączonego ze zdolnością tworzenia klimatu zaufania, a także zdolność do empatii.

Kompetencje obywatelskie opierają się na znajomości pojęć demokracji, sprawiedliwości, równości, obywatelstwa i praw obywatelskich, łącznie ze sposobem ich sformułowania w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej i międzynarodowych deklaracjach oraz ich stosowaniem przez różne instytucje na poziomach lokalnym, regionalnym, krajowym, europejskim i międzynarodowym. Obejmują one również znajomość współczesnych wydarzeń, jak i głównych wydarzeń i tendencji w narodowej, europejskiej i światowej historii.

7. Inicjatywność i przedsiębiorczość

Kompetencja ta obejmuje zdolność identyfikowania dostępnych możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej, takich jak ogólne rozumienie zasad działania gospodarki, a także szans i wyzwań stojących przed pracodawcami i organizacjami. Umiejętności odnoszą się do proaktywnego zarządzania projektami (co obejmuje np. planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie raportów, ocenę i sprawozdawczość). Niezbędna jest umiejętność oceny i identyfikacji własnych mocnych i słabych stron, a także oceny ryzyka i podejmowania go w uzasadnionych przypadkach.

8. Świadomość i ekspresja kulturalna

Wiedza kulturalna obejmuje świadomość lokalnego, narodowego i europejskiego dziedzictwa kulturalnego oraz jego miejsca w świecie. Obejmuje ona podstawową znajomość najważniejszych dzieł kultury, w tym współczesnej kultury popularnej. Niezbędne jest rozumienie kulturowej i językowej różnorodności w Europie i w innych regionach świata oraz konieczności jej zachowania, a także zrozumienie znaczenia czynników estetycznych w życiu codziennym. Dogłębne zrozumienie własnej kultury oraz poczucie tożsamości mogą być podstawą szacunku i otwartej postawy wobec różnorodności ekspresji kulturalnej. Ważne jest uznanie faktu, że liczni Europejczycy żyją w rodzinach i społecznościach dwujęzycznych lub wielojęzycznych oraz że język urzędowy kraju, w którym mieszkają, może nie być ich językiem ojczystym.

Wszystkie kompetencje kluczowe uważane są za jednakowo ważne, ponieważ każda z nich może przyczynić się do osiągnięcia sukcesu w społeczeństwie wiedzy. Zakresy wielu spośród tych kompetencji częściowo się pokrywają i są powiązane, aspekty niezbędne w jednej dziedzinie wspierają kompetencje w innej. Dobre opanowanie podstawowych umiejętności językowych, czytania, pisania, liczenia i umiejętności w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ITC) jest niezbędną podstawą uczenia się; umiejętność uczenia się sprzyja wszelkim innym działaniom kształceniowym. Niektóre zagadnienia mają zastosowanie we wszystkich elementach ram odniesienia: krytyczne

z małej szkoły w wielki świat

myślenie, kreatywność, inicjatywność, rozwiązywanie problemów, ocena ryzyka, podejmowanie decyzji i konstruktywne kierowanie emocjami są istotne we wszystkich ośmiu kompetencjach kluczowych.

Podstawową wartością Europy jest kapitał ludzki

Badania dotyczące edukacji (Maastricht 2004) pokazują znaczną lukę pomiędzy poziomami wykształcenia wymaganymi w nowych miejscach pracy, a poziomami osiąganymi przez europejskich pracowników. **Ponad jedną trzecią pracowników w Europie (80 mln ludzi) stanowią osoby o niskich umiejętnościach**, tymczasem według szacunków do 2010 r. prawie 50% nowych miejsc pracy będzie wymagało wyższego wykształcenia, niewiele poniżej 40% – wykształcenia średniego drugiego stopnia, zaś tylko 15% będzie odpowiednie dla osób z wykształceniem podstawowym. Wyposażenie młodych ludzi w niezbędne kompetencje kluczowe oraz poprawa poziomu osiągnięć edukacyjnych jest zasadniczą częścią Zintegrowanych Wytycznych na rzecz Wzrostu Gospodarczego i Zatrudnienia na lata 2005–2008, przyjętych przez Radę Europy w czerwcu 2005 r. **Parlament Europejski i Rada zaleca więc państwom członkowskim rozwijanie oferty kompetencji kluczowych dla wszystkich w ramach ich strategii uczenia się przez całe życie, w tym strategii osiągnięcia powszechnej alfabetyzacji.**

Oznacza to dostępność środków na kształcenie w celu rozwijania kompetencji kluczowych dla wszystkich młodych ludzi w celu przygotowania ich do dorosłego życia, a także dla osób dorosłych do uaktualniania tych umiejętności w powiązaniu z potrzebami rynku pracy.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że gdy rozpoczęto przygotowania do Reformy Systemu Edukacji w Polsce (1998), kompetencje kluczowe sformułowane w Bernie stały się bardzo istotnym elementem nowej Podstawy Programowej. W następnych latach, w kolejnych Podstawach Programowych, o tym wyraźnie zapomniano.

Wprowadzanie kompetencji kluczowych do nauczania w polskich przedszkolach, szkołach, uczelniach i instytucjach uczenia się przez całe życie, wydaje się obecnie pilnym wyzwaniem dla polskiej edukacji.

Olga Napiontek

KOMPETENCJE SPOŁECZNE I OBYWATELSKIE – CZYM SĄ I W JAKI SPOSÓB MOŻNA JE ROZWIJAĆ DZIĘKI PROJEKTOM EDUKACYJNYM?

W procesie edukacyjnym i wychowawczym rozwijanie kompetencji społecznych i obywatelskich przygotowuje młodych ludzi do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, politycznym i zawodowym. Kompetencje te są niezbędne w każdym momencie życia, gdyż pozwalają funkcjonować wśród ludzi i z ludźmi, dotyczą bowiem współpracy, rozwiązywania konfliktów, budowania zaufania.

Rozwijanie kompetencji społecznych ma na celu przygotowanie młodych ludzi do funkcjonowania w zmieniających się warunkach społecznych. Współczesne społeczeństwa przechodzą wielowymiarową zmianę, która sprawia, że należy szczególną uwagę poświęcić rozwijaniu odpowiedniej wiedzy o procesach społecznych oraz umiejętności działania w tych nowych warunkach.

Współczesne społeczeństwa są mobilne na wiele sposobów: geograficznie – jednostki w ciągu życia zmieniają miejsce pobytu wielokrotnie, społecznie – zmieniają grupy, w których funkcjonują, ale także są mobilne intelektualnie, co przejawia się m.in. otwartością na różnego typu poglądy i zmienianiem ich w ciągu życia. Odnosi się to także do mobilności zawodowej. Trudno obecnie zdobyć zawód na całe życie. Konieczne jest branie pod uwagę zmiany profesji związanej z przemianami rynku pracy, zmianami technologicznymi.

Spółczesne społeczeństwa są zglobalizowane, co oznacza, że zwiększa się różnorodność i intensywność kontaktów, wymiany pomiędzy jednostkami a grupami ponad granicami państw. Dzieje się tak dzięki ułatwieniom w podróżowaniu, komunikacji. Intensywna wymiana dotyczy idei, kultury, produktów, wiedzy. Globalizacja oznacza również, że warunki w jakich żyjemy zależą od procesów światowych, jak również odwrotnie, że nasze działania kształtują rzeczywistość nie tylko lokalną ale globalną.

Jedną z cech tak charakterystycznych dla współczesnych czasów jest wielokulturowość społeczeństw. Czasowe i stałe migracje sprawiają, że żyjemy wśród ludzi o różnym wyznaniu, różnych zwyczajach. Dzięki temu nasza kultura się wzbogaca, ale wymaga to również otwartości oraz zdolności do porozumienia się pomimo różnic.

Kolejną cechą współczesnych społeczeństw jest ich indywidualizacja, która oznacza osłabienie dawnych form społecznych, takich jak klasy społeczne, rodzina, wspólnoty sąsiedzkie. Oznacza również nałożenie na jednostkę nowych wyzwań, zadań i obowiązków, związanych z braniem odpowiedzialności za siebie, decydowaniem o sobie. Można powiedzieć, że jednostki doświadczają nie tyle wolności wyboru, ale przymusu decydowania. Indywidualizacja ma również ważny wymiar społeczny. Jednostki nie są określane poprzez więzi społeczne, ale jednostka więzi wybiera i współtworzy – wymaga to wysiłku i szczególnych umiejętności.

Wobec tych wyzwań Parlament Europejski w następujący sposób **zdefiniował najważniejsze kompetencje społeczne**, które powinny być rozwijane w procesie edukacyjnym:

Wiedza

- rozumienie zasad postępowania i reguł zachowania ogólnie przyjętych w różnych społeczeństwach i środowiskach (np. w pracy, w szkole, urzędzie),

- znajomość podstawowych pojęć dotyczących osób, grup, organizacji zawodowych,
- rozumienie zasad równości płci i niedyskryminacji,
- wiedza i rozumienie wielokulturowych i społeczno-ekonomicznych wymiarów społeczeństw europejskich.

Umiejętności

- konstruktywnego porozumiewania się w różnych środowiskach z osobami o różnym pochodzeniu, różnych zainteresowaniach, różnych poglądach,
- wykazywania się tolerancją, wyrażania i rozumienia różnych punktów widzenia,
- negocjowania połączonego ze zdolnością tworzenia klimatu zaufania,
- radzenia sobie ze stresem i frustracją oraz do wyrażania ich w konstruktywny sposób.

Postawy

- otwartość na współpracę, asertywność, prawość,
- zainteresowanie rozwojem społeczno-gospodarczym,
- docenianie różnorodności i poszanowanie innych ludzi, a także gotowość na pokonywanie uprzedzeń i osiąganie kompromisu.

Kompetencje obywatelskie

Obecnie mamy do czynienia z dynamicznym rozwojem demokracji obywatelskiej (partycypacyjnej), której jakość zależy od tego, czy jednostki odnajdują się w roli obywateli – osób zaangażowanych, współdecydujących o sprawach publicznych. Sfera publiczna rządzona logiką partycypacji wymaga od obywateli większego zaangażowania niż w przypadku demokracji reprezentacyjnej. Udział w życiu publicznym przestaje być ograniczony do cyklicznego aktu wyboru przedstawicieli, ale przejawia się w udziale w różnego typu debatach, konsultacjach, głosowaniach, inicjowaniu projektów, realizacji oddolnych inicjatyw.

Wskazanie kompetencji obywatelskich przez Parlament Europejski jako jednych z kluczowych treści w procesie uczenia się przez całe życie wynika z przekonania podzielanego przez wspólnotę europejską, że działania edukacyjne powinny mieć na celu przygotowanie jednostek do aktywnego obywatelstwa. Aktywne obywatelstwo w UE na potrzeby polityki edukacyjnej, zostało zdefiniowane poprzez cztery rodzaje uczestnictwa w życiu publicznym. Pierwszy, należący do porządku demokracji przedstawicielskiej, to przede wszystkim udział w głosowaniu, członkostwo w partiach politycznych. Kolejny wymiar aktywnego obywatelstwa to protest oraz inicjowanie i uczestniczenie w zmianach społecznych, poprzez działalność w organizacjach pozarządowych, demonstrowanie, podpisywanie petycji, inicjowanie debat, co stanowi odniesienie do aktualnych tendencji i preferencji uczestniczenia w polityce. Aktywne obywatelstwo oznacza również partycypację na poziomie społeczności lokalnej, rozumianą jako uczestniczenie w procesach podejmowania decyzji, możliwość udziału w oddolnych inicjatywach, aktywność społeczną. Wreszcie aktywne obywatelstwo odnosi się do pielęgnowania wartości demokratycznych, takich jak prawa człowieka oraz wielokulturowość.

Rozwijanie kompetencji obywatelskich opiera się na jednoczesnym wzbogacaniu wiedzy, kształtowaniu odpowiednich postaw, oraz doskonaleniu praktycznych umiejętności.

Parlament Europejski wskazuje następujące **elementy kompetencji obywatelskich**:

Wiedza

- znajomości pojęć demokracji, sprawiedliwości, równości, obywatelstwa i praw obywatelskich, łącznie ze sposobem ich sformułowania w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej i międzynarodowych deklaracjach oraz ich stosowaniem przez różne instytucje na poziomach lokalnym, regionalnym, krajowym, europejskim i międzynarodowym,
- znajomość współczesnych wydarzeń, jak i głównych wydarzeń i tendencji w narodowej, europejskiej i światowej historii,
- znajomość integracji europejskiej oraz struktur UE z ich głównymi celami i wartościami,
- świadomość różnorodności i tożsamości kulturowych w Europie.

Umiejętności

- zdolność do efektywnego zaangażowania, wraz z innymi ludźmi, w działania publiczne zarówno polityczne jak i społeczne,

- wykazywania solidarności z innymi ludźmi, rozumienie problemów różnych grup społecznych jak i zainteresowanie rozwiązywaniem problemów stojących przed lokalnymi i szerszymi społecznościami,
- krytyczna i twórcza refleksja,
- konstruktywne uczestnictwo w działaniach społeczności lokalnych i sąsiedzkich,
- uczestnictwo w procesach podejmowania decyzji na wszystkich poziomach, od lokalnego, poprzez krajowy, po europejski, szczególnie w drodze głosowania.

Postawy

- pełne poszanowanie praw człowieka, w tym równości, jako podstawy demokracji,
- uznanie i zrozumienie różnic w systemach wartości różnych religii i grup etnicznych,
- wykazywanie poczucia przynależności do własnego otoczenia, kraju, Unii Europejskiej i Europy jako całości oraz do świata, jak i gotowość do uczestnictwa w demokratycznym podejmowaniu decyzji na wszystkich poziomach,
- wykazywanie się poczuciem obowiązku,
- aktywne obywatelstwo – nie ograniczające się do aktu głosowania wyborach,
- poszanowanie idei zrównoważonego rozwoju (rozwój, który zaspokaja potrzeby obecnego pokolenia bez pozbawiania możliwości przyszłych pokoleń do zaspokojenia ich potrzeb),
- gotowość poszanowania wartości i prywatności innych osób.

Scenariusze projektów edukacyjnych zawarte w niniejszej publikacji koncentrują się na rozwijaniu tych kompetencji społecznych i obywatelskich, które są ważne, a jednocześnie określane jako deficytowe w polskim społeczeństwie oraz niewystarczająco dobrze rozwijane w polskich szkołach:

- umiejętność współpracy z innymi,
- wykazywanie zainteresowania przeszłością i przyszłością swojej okolicy oraz jej rozwojem społeczno-gospodarczym.

Jeśli chodzi o kompetencje obywatelskie szczególny nacisk położyliśmy na umiejętności, które są kluczowe dla bycia aktywnym obywatelem społeczności lokalnej:

- wyrażanie własnej opinii i udział w procesach decyzyjnych,
- konstruktywne uczestnictwo w działaniach społeczności lokalnej i sąsiedzkiej.

Rozwój wspomnianych kompetencji następuje dzięki doświadczaniu przez uczennice i uczniów autentycznych aktywności obywatelskich.

Uczennice i uczniowie zwiększają swoje zainteresowanie społecznością lokalną – jej historią, teraźniejszością i rozwojem. Projekty społeczno-obywatelskie rozwinęły wśród dzieci nawyk interesowania się kwestiami społecznymi dotyczącymi najbliższej okolicy. Uczennice i uczniowie analizowali jaką jest sytuacja dzieci w gminie, jakie są najważniejsze ich problemy, jakie są ich potrzeby i co należy zrobić, by ich wieś, gmina była bardziej przyjazna najmłodszym. Poznały zadania sołtysa i dowiedziały się jak mieszkańcy mogą zmieniać swoją wieś. Ponadto dzieci dzięki podejmowaniu własnych poszukiwań, realizacji wywiadów z rodziną i sąsiadami poznały lokalne tradycje i historię. To zbudowało w nich zrozumienie dla lokalnych zwyczajów oraz poczucie bycia częścią wspólnoty. Dzięki temu dzieci są bardziej świadomymi mieszkańcami swoich wsi. Jak w projekcie „Jesteśmy u siebie – z wizytą u sąsiadów”, w ramach którego uczennice i uczniowie zastanawiali się, kto mieszka wokół nich, odwiedzali sąsiadów, zadawali im pytania. W ten sposób zgromadzili ciekawe informacje o spotkanych ludziach, tworząc „kalejdoskopy” historii i osiągnięć odwiedzonych rodzin. Zaprezentowali je na samodzielnie zorganizowanym międzypokoleniowym spotkaniu sąsiedzkim.

Uczennice i uczniów szkoły podstawowej w Jerzmanicach Zdroju zaskoczył efekt projektu „W zgodzie z naturą i tradycją – krajobraz kulturowy mojej okolicy”.

Nie sądzili bowiem, że w ich miejscowości jest tyle ciekawych miejsc, miejsc, które warto polecić innym, a także samemu odwiedzać. Istotnym faktem było także zwracanie uwagi na detale, o których wcześniej większość uczniów nie miała pojęcia. (...) Już po zrealizowanym projekcie chłopiec przyznał, że zaczął organizować krótkie wypady swoim rodzicom, by im uświadomić, że żyją w pięknym miejscu, wystarczy tylko otworzyć oczy.

Monika Janczura, nauczycielka

Uczestniczki i uczestnicy projektów uczą się, że działania społeczne powinny być oparte na analizie, a ich projekty i działania wymagają refleksji i dyskusji. Uczennice i uczniowie formułowali swoje

z małej szkoły w wielki świat

opinie i dzielili się nimi na forum szkoły. Dyskutowali o bezpieczeństwie, żywieniu w szkole, sposobach spędzania wolnego czasu. Diagnozowali szkolne i wiejskie problemy i znajdowali rozwiązania. W czasie zajęć projektowych nauczycielki i nauczyciele zachęcali dzieci do częstego wyrażania opinii. Dzięki praktykowaniu zabierania głosu, dzielenia się swoimi spostrzeżeniami uczennice i uczniowie nabrali pewności siebie i wiary, że ich sposób postrzegania różnych zjawisk jest ważny i godny szacunku. W projekcie „Dialog obywatelski w szkole” dzieci, nauczycielki i nauczyciele oraz dyrekcja przekonali się, że możliwe i wartościowe jest wspólne rozmawianie o sprawach szkolnych. Rozmowy były konkretne, merytoryczne i związane z codziennym życiem szkoły. Uczennice i uczniowie najpierw badali, jakie są ich najważniejsze problemy. Następnie organizowali debatę, w czasie której szukali rozwiązań tych problemów. Potem spotykali się z dyrekcją, by zaplanować najlepszy sposób wprowadzenia w życie tych rozwiązań. W wielu szkołach regularne spotkania reprezentacji samorządu uczniowskiego z dyrekcją stały się zwyczajem.

Projekty zamieszczone w tej publikacji pomagają rozwijać umiejętność uczestniczenia w procesach decyzyjnych w szkole i społeczności lokalnej. Dzięki realizacji projektów edukacyjnych odżyły samorządy uczniowskie. To właśnie samorządy uczniowskie są naszym zdaniem najlepszym sposobem doświadczania wywierania wpływu i uczestniczenia w procesach decyzyjnych. W szkołach organizowane były otwarte, przejrzyste i angażujące wybory reprezentacji samorządu uczniowskiego. Kandydaci debatowali i zachęcali do rozmów o przyszłości szkoły. Następnie wszyscy uczniowie i uczennice mieli szansę zagłosować. Wybrana rada samorządu uczniowskiego spotykała się regularnie z dyrektorem szkoły. W czasie tych spotkań uczennice i uczniowie konsultowali planowane decyzje jakie mają zostać podjęte, a dotyczą dzieci. W ten sposób zrodził się na terenie szkoły dialog obywatelski, włączający uczennice i uczniów w proces podejmowania decyzji.

Wpływ dzieci nie ograniczał się do szkoły. Dzięki projektowi „Jak wpływać na gminę” dzieci zbierały opinie mieszkańców o gminie, poznały jej mocne i słabe strony, opracowały diagnozę jakości życia w społeczności. Następnie przedstawiały wnioski płynące z przeprowadzonych badań i opracowanej diagnozy, radnym i władzom gminy na Sesji Rady Gminy.

W Strzebielewie wójt, radni i sołtysi bardzo długo bili uczniom brawo (...), podchodzili do uczniów i zadawali rozmaite pytania i gratulowali osobiście odwagi i profesjonalizmu, mówili, że największa siła działania jest w młodzieży – a my właśnie na naszym terenie ją mamy.

Marta Siwak, nauczycielka

Wiele wniosków uczennic i uczniów zostało uwzględnionych w działaniach Urzędów Gmin. W miejscowości Laski stworzono plac zabaw, a w wiosce Podmokle Małe – przejścia dla pieszych.

Niewątpliwie najważniejsze dla nas było rozwijanie umiejętności konstruktywnego uczestnictwa w działaniach społeczności lokalnych i sąsiedzkich, w tym także szkoły. Dzieci praktykowały aktywne obywatelstwo poprzez podejmowanie konkretnych działań na rzecz lokalnego dobra wspólnego. Organizowały spotkania międzypokoleniowe, w czasie których rozmawiano o lokalnych tradycjach, historii miejscowości i jej mieszkańców. Dzieci prowadziły akcje informacyjne, dzięki którym ich koledzy, sąsiedzi dowiedzieli się o wyzwaniach globalizacji, konieczności dbania o środowisko. Uczennice i uczniowie przy udziale rodziców i nauczycieli brali sprawy w swoje ręce. W ramach projektu „Dziecięca gmina” uczennice i uczniowie zastanawiali się, jak żyje się dzieciom w ich gminie, jakie są ich problemy. Następnie szukali pomysłów na ich rozwiązanie, a przy wsparciu rodziców zmieniali otoczenie szkoły. W SP w Trzeciewnicy uczennice i uczniowie, rodzice, nauczycielki i nauczyciele wspólnie zaplanowali kącik kwiatowy i rekreacyjny na boisku szkolnym i odmalowali salkę gimnastyczną.

W SP w Gąskach dzieci poczuły moc. Zaproponowały rodzicom przystosowanie ogródka szkolnego do ich potrzeb. Okazało się, że dorośli bardzo chętnie włączyli się w prace, dokonali remontów podniszczonych sprzętów, jednogłośnie przyjęli plan pracy wyznaczony przez najmłodszych. Na jesień czeka nas jeszcze trochę pracy, ale myślę, że nikt się nie wycofa.”

Magdalena Augustyn, nauczycielka

Wszystkie działania podejmowane w ramach projektów uczyły dzieci jasnej i otwartej komunikacji, współpracy w grupie, rozwiązywania konfliktów. Staraliśmy się, by projekty społeczno-obywatelskie przekonały uczennice i uczniów, że aktywność obywatelska może być przyjemnością, robieniem czegoś ciekawego i bardzo ważnego.

Realizując projekty edukacyjne zamieszczone w tej publikacji warto pamiętać Korczakowską sentencję „Nie ma dzieci są ludzie”. Sukces tych projektów zależy bowiem od przekonania nauczycielki/nauczyciela, że uczennice i uczniowie już dziś są obywatelami swojej społeczności. Potrafią obserwować lokalne problemy, posiadają opinię na ich temat, której warto poważnie wysłuchać. Jako obywatele mają prawo wypowiadać krytyczne uwagi, proponować i w miarę możliwości realizować działania na rzecz polepszenia jakości życia w ich najbliższej okolicy.

Projekty rozwijające kompetencje społeczne i obywatelskie są świetną okazją do realizacji w szkołach zapisów podstawy programowej, szczególnie w zakresie samorządności uczniowskiej. Co ważne, zawarte w nich działania wprost odpowiadają wyzwaniom, jakie dziś stawiane są przed szkołami, a wyraźnie zostały sformułowane w rządowej Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego przyjętej w 2013 roku.

Mówi się w niej, że Szkoła powinna być postrzegana jako instytucja godna zaufania, w społeczności lokalnej, rozwijając postawy i kompetencje społeczne uczennic i uczniów, ale także nauczycielek/nauczycieli. Ważną rolę odgrywają tu takie obszary, jak wspieranie samorządności uczniowskiej, jako realizacji prawa uczennic i uczniów do współorganizowania pracy szkoły oraz własnej aktywności, włączenie rodziców jako równorzędnych partnerów w procesy szkolnej demokracji aktywności szkoły.

Dokładnie tak stało się w 119 szkołach uczestniczących w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”.

z małej szkoły w wielki świat

Elżbieta Tołwińska-Królikowska

UMIĘTNOŚĆ UCZENIA SIĘ – JAK JĄ ROZWIJAĆ W SZKOLE PODSTAWOWEJ?

Podjmując decyzję o ukierunkowaniu działań projektowych na rozwój 3 kompetencji kluczowych: matematycznych i naukowo-technicznych, społecznych i obywatelskich oraz umiejętności uczenia się, wiedzieliśmy, że ta ostatnia jest szczególna, bo bez jej rozwinięcia nie uda się satysfakcjonująco rozwinąć pierwszych dwu. Stwierdzenie, że świat szybko się zmienia i dlatego musimy uczyć się przez całe życie jest już truizmem. Jednak w większości polskich szkół nadal nie przykładamy uwagi do rozwijania umiejętności uczenia się.

Aby zaproponować sposób zmiany tej sytuacji, musieliśmy przeanalizować zapisy załącznika do ZALECENIA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY W SPRAWIE KOMPETENCJI KLUCZOWYCH W PROCESIE UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE z dnia 18 grudnia 2006 r., w którym zostały zdefiniowane i omówione wszystkie kompetencje kluczowe z katalogu zatwierdzonego przez Parlament Europejski, w tym – Umiejętność uczenia się.

Kompetencja ta została zdefiniowana następująco:

„Umiejętność uczenia się” to zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego procesu uczenia się, w tym poprzez efektywne zarządzanie czasem i informacjami, zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Kompetencja ta obejmuje świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się. Kompetencja ta oznacza nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności, a także poszukiwanie i korzystanie ze wskazówek. Umiejętność uczenia się pozwala osobom nabyć umiejętność korzystania z wcześniejszych doświadczeń w uczeniu się i ogólnych doświadczeń życiowych w celu wykorzystywania i stosowania wiedzy i umiejętności w różnorodnych kontekstach – w domu, w pracy, a także w edukacji i szkoleniu. Kluczowymi czynnikami w rozwinięciu tej kompetencji u danej osoby są motywacja i wiara we własne możliwości.

Niezbędna wiedza, umiejętności i postawy powiązane z tą kompetencją:

W sytuacji, kiedy uczenie się skierowane jest na osiągnięcie konkretnych celów pracy lub kariery, osoba powinna posiadać znajomość wymaganych kompetencji, wiedzy, umiejętności i kwalifikacji. We wszystkich przypadkach umiejętność uczenia się wymaga od osoby znajomości i rozumienia własnych preferowanych strategii uczenia się, silnych i słabych stron własnych umiejętności i kwalifikacji, a także zdolności poszukiwania możliwości kształcenia i szkolenia się oraz dostępnej pomocy lub wsparcia.

Umiejętność uczenia się wymaga po pierwsze nabycia podstawowych umiejętności czytania, pisania, liczenia i umiejętności w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych koniecznych do dalszego uczenia się. Na podstawie tych umiejętności, osoba powinna być w stanie docierać do nowej wiedzy i umiejętności oraz zdobywać, przetwarzać i przyswajać je.

Wymaga to efektywnego zarządzania własnymi wzorcami uczenia się, kształtowania kariery i pracy, a szczególnie wytrwałości w uczeniu się, koncentracji na dłuższych okresach oraz krytycznej refleksji na temat celów uczenia się.

Osoby powinny być w stanie poświęcać czas na samodzielną naukę charakteryzującą się samodyscypliną, ale również na wspólną pracę w ramach procesu uczenia się, czerpać korzyści z różnorodności grupy oraz dzielić się nabytą wiedzą i umiejętnościami. Powinny one być w stanie organizować własny proces uczenia się, ocenić swoją pracę oraz w razie potrzeby szukać rady, informacji i wsparcia. Pozytywna postawa obejmuje motywację i wiarę we własne możliwości w uczeniu się i osiągnięciu sukcesów w tym procesie przez całe życie. Nastawienie na rozwiązywanie problemów sprzyja zarówno procesowi uczenia się, jak i zdolności osoby do pokonywania przeszkód i zmieniania się. Chęć wykorzystywania doświadczeń z życia i uczenia się, a także ciekawość w poszukiwaniu możliwości uczenia się i wykorzystywania tego procesu w różnorodnych sytuacjach życiowych to niezbędne elementy pozytywnej postawy.

Postanowiliśmy opracować materiały, które pomogą nauczycielkom i nauczycielom w rozwijaniu tak zdefiniowanych uczniowskich umiejętności uczenia się. Wiedzieliśmy jednocześnie, że nie chcemy proponować zajęć, które będą poświęcone umiejętności uczenia się, tylko chcemy ją rozwijać w naturalny sposób – poprzez ich praktykowanie i ćwiczenie przez uczennice i uczniów podczas różnych działań projektowych.

Zrodził się kłopot, ponieważ opis kompetencji w dokumencie Parlamentu Europejskiego odnosi się do ludzi dorosłych, a my mieliśmy pracować z uczennicami i uczniami szkoły podstawowej, nawet 6-, 7-letnimi.

Po przeanalizowaniu dokumentów pod kątem potrzeb i możliwości uczennic i uczniów szkoły podstawowej uznaliśmy, że priorytetowymi umiejętnościami, na których rozwinięcie położymy nacisk będą:

- zarządzanie informacją – poszukiwanie informacji, ich selekcjonowanie i porządkowanie;
- uczenie się we współpracy – konsekwentne przestrzeganie zasad pracy w grupie, umiejętność pełnienia różnych ról grupowych, sięganie po pomoc innych jak i udzielanie jej;
- planowanie własnych działań – pracy, nauki, i działanie zgodnie z planem;
- dokonywanie adekwatnej samooceny – opartej na autorefleksji ale i na analizie otrzymanych informacji zwrotnych.

W związku z tym, że na główny sposób rozwijania pierwszych dwu kompetencji (matematycznych i naukowo-technicznych oraz społecznych i obywatelskich) wybraliśmy metodę projektu edukacyjnego, wiedzieliśmy, że to podczas realizacji projektów uczennice i uczniowie muszą rozwijać umiejętność uczenia się. Jednocześnie wiedzieliśmy, że podstawowym narzędziem rozwijania najważniejszych umiejętności uczennic i uczniów będzie Ocenianie Kształtujące – nie tyle rodzaj oceniania co cała strategia nauczania – uczenia się. W efekcie w każdym scenariuszu projektu edukacyjnego zawarliśmy liczne działania rozwijające elementy kompetencji umiejętność uczenia się.

Elementami projektu edukacyjnego, które szczególnie wspierały rozwój umiejętności uczenia się były jego etapy i formy pracy:

- formułowanie celu i pytania kluczowego,
- planowanie,
- poszukiwanie informacji,
- współpraca w zespołach,
- prezentacja efektów własnej pracy,
- podsumowanie.

Po uwzględnieniu w każdym scenariuszu zajęć projektowych Oceniania Kształtującego, zyskaliśmy kolejne:

- formułowanie/uzgadnianie kryteriów oceny pracy / jej efektu,
- pytania otwarte, problemowe,
- samoocena i ocena koleżeńska,
- informacja zwrotna od nauczycielki/nauczyciela.

Wiedzieliśmy, że tylko systematyczne stosowanie w pracy uczennic i uczniów tych elementów może przynieść efekty i że pojawią się one wtedy niejako naturalnie. Podkreślaliśmy wagę świadomego uczenia się a więc i świadomego przechodzenia uczennic i uczniów przez etapy projektu czy stosowania elementów Oceniania Kształtującego.

Aby wspierać świadomość uczennic i uczniów i dać im możliwość monitorowania efektów swojej pracy, zaleciliśmy prowadzenie przez nauczycieli i uczniów portfolio zespołowego uczenia się – segregatorów „Co już umiemy”.

W każdym ze scenariuszy, na marginesach umieściliśmy ikonki oznaczające 4 wybrane przez nas składowe kompetencje umiejętności uczenia się:

– współpraca

– poszukiwanie informacji

– planowanie

– samoocena

Mamy nadzieję, że zwrócą one uwagę nauczycielek/nauczycieli na momenty realizacji projektu, które są szczególnie istotne dla rozwijania umiejętności uczenia się.

Zachęcam też do przeczytania materiałów poświęconych rozwijaniu umiejętności uczenia się, zgodnej z założeniami, jakie przyjęliśmy w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”:

- „Kilka uwag na temat uczenia się” Anny Jurewicz
- „Co to są projekty edukacyjne?” Jacka Królikowskiego
- „Projektowa instrukcja dla ucznia” Barbary Benyskiewicz i Marii Furtak
- „Ocenianie kształtujące – podstawowa wiedza oprószona projektową praktyką” Beaty Kossakowskiej
- „Portfolio zespołowego uczenia się” Elżbiety Tołwińskiej-Królikowskiej

Anna Jurewicz

KILKA UWAG NA TEMAT UCZENIA SIĘ

Kiedy podczas wizyt monitorujących realizację zadań projektowych w szkołach uczestniczących w Projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” pytałam uczennice i uczniów czego nauczyli się w wyniku udziału w projektach edukacyjnych, mówili o tym, że nauczyli się współpracować w grupie, rozwiązywać konflikty, brać odpowiedzialność za zadania, które mieli wykonać, planować, dyskutować i prezentować efekty swojej pracy. Kiedy drążyłam dalej i pytałam o konkretną wiedzę, to stwierdzali, że nie, niczego się nie nauczyli. Ja jednak nie poddawałam się, bo wydawało mi się nieprawdopodobne, aby realizując np. projekt „Dzień zabaw ze świata” nie przyswoiły sporej dawki wiedzy z zakresu geografii. Dalej więc dopytywałam, jak przebiegał projekt, co zrobili, jak działali. Wtedy zaczęli opowiadać (uczennice i uczniowie klas I-III!), jak rysowali kontynenty, jak wielka jest Afryka, co jedzą i gdzie mieszkają Eskimosi, i że choć Australia jest po drugiej stronie globu, to ludzie nie chodzą tam do góry nogami itd., itp. Jednym słowem sypali wiadomościami jak z rękawa. Moje dalsze pytania doprowadzały zazwyczaj do takiego stwierdzenia: „No tak, w czasie projektów dużo się dowiedzieliśmy, ale to nie jest takie prawdziwe uczenie się. Prawdziwe uczenie się jest wtedy, kiedy siedzimy w ławkach, czytamy, piszemy, wypełniamy ćwiczenia.”

Co sprawia, że w większości polskich szkół kultura uczenia się oznacza bierne siedzenie w ławkach dzieci i aktywnego nauczyciela organizującego proces nauczania. Co sprawia, że ciągle jeszcze (a może nawet coraz bardziej) nauczycielki/nauczyciele planując proces nauczania – uczenia się skupiają się na realizacji programu a nie na dziecku i tym, czy ono opanuje to, co określa Podstawa Programowa. Co sprawia, że radosne i ciekawe świata dzieci idące do pierwszej klasy, zmieniają się w sfrustrowanych, niedocenianych uczniów, u których dominującym uczuciem jest nuda (patrz: <http://www.szkolabezprzemocy.pl/479,badania>). Odpowiedź jest trudna i niejednoznaczna, a może w ogóle niemożliwa. Dlatego warto przypomnieć sobie, czym naprawdę jest uczenie się.

Umiejętność uczenia się jest jedną z kluczowych kompetencji określonych w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady UE. W dokumentach zapisano, że jest to: *zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego procesu uczenia się, w tym poprzez efektywne zarządzanie czasem i informacjami, zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Kompetencja ta obejmuje świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się. Kompetencja ta oznacza nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności, a także poszukiwanie i korzystanie ze wskazówek. Umiejętność uczenia się pozwala osobom nabyć umiejętność korzystania z wcześniejszych doświadczeń w uczeniu się i ogólnych doświadczeń życiowych w celu wykorzystywania i stosowania wiedzy i umiejętności w różnorodnych kontekstach – w domu, w pracy, także w edukacji i szkoleniu. Kluczowymi czynnikami w rozwinięciu tej kompetencji u danej osoby są motywacja i wiara we własne możliwości.*

Bez opanowania umiejętności uczenia się trudno sobie wyobrazić dobre funkcjonowanie we współczesnym, stale zmieniającym się świecie. Szkoła myśląca o dobrym przygotowaniu dziecka do życia w XXI wieku powinna kłaść duży nacisk na kształtowanie tej kompetencji, która pozwoli na stały rozwój przez całe życie.

Warto zastanowić się nad kilkoma zagadnieniami czy też obszarami, które pozwolą nam na uzmysłowienie sobie kierunków zmian prowadzących do podnoszenia efektywności nauczania oraz tworzenia w szkole środowiska sprzyjającego uczeniu się i nabywaniu umiejętności uczenia się.

Neurodydaktyka

Największym wrogiem uczenia się jest nuda! To hasło jak mantrę powtarzają wszyscy, którzy zajmują się neurodydaktyką. Jak pisze Marzena Żylińska na swoim blogu¹: *„Liczni reformatorzy edukacji, psychologowie, konstruktywiści, a ostatnio również badacze mózgu próbują obalić ów szkodliwy mit, który każe nauczycielom skupiać się na własnej, a nie na organizowaniu uczniowskiej aktywności. Dla procesu uczenia się to ona ma fundamentalne znaczenie. Dzięki coraz lepszej znajomości sposobu funkcjonowania mózgu wiadomo już, że inne struktury są aktywne, gdy uczniowie słuchają wyjaśnień nauczyciela lub gdy coś oglądają, a inne, gdy sami znajdują rozwiązania i wypracowują własne strategie. Własna aktywność jest zawsze efektywniejsza niż słuchanie kogokolwiek bądź oglądanie czegośkolwiek. Nauczyciele powinni zatem najpierw sprawdzić, czy uczniowie sami umieliby poradzić sobie z hasłami programowymi i zachęcać ich do tego.”*

Co jest największym sprzymierzeńcem nudy w szkole? Wszechwiedzący nauczyciel, który planuje tylko jedynie słuszny sposób nauczania się (najczęściej niestety taki, w którym to on będzie aktywny, a uczennice/uczniowie bierni). Dzieci samotnie siedzące w ławkach i oglądające plecy swoich koleżanek i kolegów. Działanie wg jednego wzorca, zabijanie kreatywności w rozwiązywaniu problemów. I wiele, wiele innych elementów. Co więc może być czynnikiem likwidującym nudę, sprawiającym, że uczennice i uczniowie uznają za interesujące to, czego mają się nauczyć? Manfred Spitzer w swej książce *„Jak uczy się mózg”* stwierdza, że na uczenie się w największym stopniu wpływają uwaga, emocje i motywacja.

Uważaj na lekcji! Ileż razy nauczyciele i rodzice powtarzają to dzieciom. Ale co tak naprawdę oznacza uważanie. Jest to proces, kiedy nasz umysł jest rozbudzony, jest zaintrygowany. Czyli jeśli dzieje się coś na początku uczenia się, co wywoła efekt „WOW”, albo po prostu zainteresowanie, to już mamy większą gwarancję, że pobudzona uwaga doprowadzi do lepszej koncentracji i lepszego zapamiętywania. Jednym z tych czynników, na które zwraca uwagę jest zaangażowanie emocjonalne. Jeśli przyjmiemy założenie, że emocje dzielimy na pozytywne i negatywne, to przykłady licznych badań przytaczanych przez Spitzera wskazują, że pozytywnie na proces uczenia się wpływają emocje pozytywne. Emocje negatywne, takie jak strach czy obawa (częsty efekt postępowania nauczycielek/nauczycieli, którzy groźbą chcą „zachęcić” dzieci do nauki) w dłuższym wymiarze czasowym jest niekorzystny dla procesu uczenia się i zapamiętywania.

Proces uczenia się jest tym bardziej efektywny, im bardziej związany jest z pozytywnym doświadczeniem. Dla ludzi pozytywne doświadczenia i emocje wiążą się z pozytywnymi kontaktami społecznymi. Tak więc możliwość współpracy w procesie uczenia się stwarza pozytywne środowisko dla naszego mózgu.

Tradycyjnie prowadzone lekcje, podczas których komunikowanie się z innymi uczennicami i uczniami jest zakazane nie sprzyja uczeniu się! Nie dość, że dzieci nie mogą wymieniać się swoją wiedzą i doświadczeniem, że nie tworzymy środowiska uczenia się we współpracy, to jeszcze każde z dzieci pozostawione same z tym czego ma się nauczyć może popełnić więcej błędów i doświadczać mocniejszego lęku.

Kolejnym czynnikiem wymienionym przez Spitzera jest motywacja. Wnioski z badań są następujące: „ludzie są z natury zmotywowani i nie potrafią inaczej, gdyż służy temu bardzo efektywny układ wbudowany w ich mózg” (Spitzer s. 144). Ten układ to jeden z trzech układów dopaminergicznych, który odpowiada za ocenę bodźców cały czas do nas napływających. On nas napędza, motywuje nasze działania i określa czego się uczyliśmy. Tym, co może doprowadzić do jego aktywacji są m.in. miłe spojrzenie czy przyjazne słowo. Nie warto więc stawiać pytania: jak motywować uczennice i uczniów, a raczej: co zrobić, aby ich nie demotywować!

Jeśli w szkole chwali się lub wyróżnia tylko najlepszych, to wszyscy pozostali bardzo szybko tracą motywację do uczenia się. Kluczowe jest indywidualne podejście, w którym każdy otrzymuje nagrodę

¹ <http://osswiata.pl/zylinska/2013/01/01/ulatywianie-przez-utudnianie-czyli-o-tym-jak-nasz-mozg-lubi-sie-uczyc/#more-444>

(ale nie stopień!) za postęp. Niezwykle istotna jest osoba nauczycielki/nauczyciela. Jeśli ona/on ma iskrę w oku i z entuzjazmem potrafi opowiadać o tym czego naucza, to „tylko” to wystarczy, by uczennice i uczniowie podążali za nią/nim.

Edukacja sprzyjająca rozwojowi powinna opierać się na współpracy, a nie rywalizacji między dziećmi. Szkoła, w której nauczycielki i nauczyciele stawiają stopnie (a więc polska szkoła) kształtuje środowisko rywalizacyjne. Wszak uczeń jest określany jako „dobry” lub „zły” ze względu na to, jakie stopnie otrzymuje. Rankingi wewnątrzklasowe i międzyklasowe są tworzone najczęściej w oparciu o średnią ocen wyrażonych stopniem. Podczas wywiadówek nauczycielki/nauczyciele wymieniają uczennice/uczniów, którzy uzyskali najwyższą średnią i te dzieci otrzymują też świadectwa z paskiem i inne wyróżnienia, oczywiście jeśli zachowują się odpowiednio, co też jest wyrażane oceną. Tworzymy takie środowisko edukacyjne naszym uczennicom i uczniom i nie zdajemy sobie sprawy, że to właśnie może być przyczyną ich niepowodzeń, czy też osiągnięć nieadekwatnych do możliwości.

Konstruktywizm

Konstruktywizm to teoria oparta na obserwacji i badaniach naukowych, dotycząca problemu „jak ludzie się uczą”. Zakłada, że uczymy się poprzez interakcję z otoczeniem, że konstruujemy swoją wiedzę wykorzystując wiedzę już posiadaną. (Stanisław Dylak *Konstruktywizm jako obiecująca perspektywa kształcenia nauczycieli*)

Konstruktywiści odwołują się do dorobku takich badaczy jak: Piaget, Wygotski, J. Bruner.

Konstruktywizm składa się z wielu, często zwalczających się nurtów. Tym, co łączy je wszystkie jest określenie, z czym nie zgadzają się konstruktywiści. Przeciwstawiają się przekonaniu, że wiedza jest czymś obiektywnym, istniejącym na zewnątrz, poza człowiekiem, co może być przekazane bezpośrednio przez książki lub nauczycielkę/nauczyciela. Uznają, że poznanie ma charakter czynny i każda czynność poznawcza prowadzi do indywidualnego przekształcania napływających informacji.

Podstawowe założenia konstruktywizmu to:

1. Wiedza nie jest „poza nami”. Rzeczywistość nie istnieje oddzielnie od obserwatora. To obserwator, podmiot poznający rzeczywistość, nadaje jej znaczenie.
2. Wiedza jest aktywnie konstruowana przez podmiot poznający.
3. Wiedza jest konstrukcją zbudowaną przez podmiot poznający, ale jest ona także konstruowana społecznie.
4. Wiedza nie składa się wyłącznie z faktów, zasad i teorii wyprowadzanych z obserwacji zjawisk i zdarzeń. Wiedza to także zdolność wykorzystania informacji w racjonalny sposób. Wiedza to także uczucia i nieustanna interpretacja znaczenia zdarzeń i zjawisk. (Dylak s. 4)

Ocenianie, prawo do błędu, motywacja

Jednym z kluczowych postulatów konstruktywizmu jest to, aby oceniać wyniki uczennicy/ucznia w kontekście procesu kształcenia oraz zapewnionych warunków.

Wydaje się, że w polskiej szkole minione dziesięciolecie doprowadziły do skrajnej unifikacji sposobów myślenia (Klus-Stańska s. 10). Nauczyciel, który na początku lekcji prezentuje materiał, a potem – jeśli nawet stawia pytania, to oczekuje jedynej słusznej na nie odpowiedzi, w rzeczywistości zabija w uczennicach/uczniach chęć uczenia się i odbiera im – niezbędne w procesie uczenia się – prawo do błędu. Założenie, że takie postępowanie nauczycielki/nauczyciela będzie sprzyjać braniu przez uczennice i uczniów odpowiedzialności za własne uczenie się jest pozbawione sensu.

Konstruktywistyczne założenia, gdzie rolą nauczycielki/nauczyciela jest stworzyć sytuację, podczas której dziecko będzie mogło swoją dotychczasową wiedzę potoczną wykorzystać do nadbudowania na niej nowej wiedzy „naukowej”, pozwalają na budowanie własnego rozumienia badanych zagadnień, formułowania uogólnień i konfrontowania ich z innymi opiniami przez uczennicę/ucznia. To prowadzi do brania odpowiedzialności za własne uczenie się, a popełnianie błędów i udzielanie niewłaściwych odpowiedzi jest okazją do uczenia się, a nie porażką zniechęcającą do podejmowania dalszych wysiłków.

Jest to szczególnie ważne w kontekście rozwijania motywacji do uczenia się. Dzieci, które doświadczają w szkole stałych niepowodzeń, mimo podejmowanych wysiłków doświadczają „wyuczonej bezradności” i rezygnują z jakichkolwiek prób uczenia się, upatrując przyczyn niepowodzeń w braku zdolności lub przyczyn obiektywnych, takich jak trudność zadania lub brak szczęścia (Ann Brich, Tony Malim, „Psychologia rozwojowa w zarysie”, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 116).

Konstruktoryzm zdecydowanie kładzie nacisk na budowanie wewnętrznej motywacji uczennicy/ucznia do uczenia się.

Nauczanie we współpracy

Konstruktoryzm nie jest teorią nauczania, ale sugeruje inne niż tradycyjne podejście do nauczania. Oznacza konieczność wykorzystania różnorodnych metod, form, sposobów kształcenia, szczególnie takich, które tworzą warunki do samodzielnych działań dziecka. Określa inną rolę nauczyciela – nie tego, który jest źródłem wiedzy i tym, który „zna dobrą odpowiedź”, ale tego, który organizuje środowisko uczenia się, stawia pytania i problemy do rozwiązania i wspomaga dzieci w poszukiwaniu własnych odpowiedzi.

Istotnym elementem, szczególnie ważnym w społecznym nurcie konstruktoryzmu, jest uczenie się dzieci we współpracy. Uznaje się, że pozwala to na:

1. równy podział pracy i branie przez grupę odpowiedzialności za uczenie się,
2. popełnianie mniejszej liczby błędów,
3. lepszą motywację i osiąganie lepszych wyników w uczeniu się,
4. uczennice i uczniowie mają więcej satysfakcji ze swojej pracy i uczenie się sprawia im więcej przyjemności,
5. dzieci uczą się wzajemnie dbać o siebie, pomagać sobie, wykorzystywać swoje indywidualne zasoby, dzielić się nimi, a także kształtują swoje kompetencje społeczne,
6. każdy członek grupy ma swój udział w osiągnięciu celu i każdy mógł określić swoje cele,
7. każdy może uczyć się w sposób dla niego najbardziej odpowiedni.

Wydaje się, że paradoksalnie powyższe założenia uczenia się we współpracy wskazują na ogromną możliwość indywidualizacji procesu uczenia się. Każdy członek grupy może postawić sobie cele związane z uczeniem się, które są dla niego w danym momencie dostępne (zgodnie z jego aktualnymi możliwościami) i osiągać je, a więc osiągać sukces w uczeniu się. To buduje jego motywację do dalszego uczenia się, ponieważ wzrasta oczekiwanie dziecka, co do własnych możliwości związanych z uczeniem się. Można by powiedzieć, że zaczyna działać zasada, że „sukces rodzi sukces”. Równocześnie obecność rówieśników, którzy mogą w naturalny i nieoceniający sposób korygować błędy swoich kolegów i koleżanek, jest elementem przyspieszającym proces uczenia się.

Nauczyciel jako organizator procesu uczenia się (facylitator)

W koncepcji konstruktorywistycznej kluczowa wydaje się być na nowo określona rola nauczycielki/nauczyciela. Zdecydowanie odbiega ona od – jakże ugruntowanej w polskiej tradycji – roli nauczyciela mistrza ceremonii, tego, który wszystko wie i którego zadaniem jest przelanie tej wiedzy „do pustych naczyń” czyli głów uczennic i uczniów. Zdobywanie wiedzy przez dzieci to proces, który zachodzi w ich głowach, a więc nauczycielka/nauczyciel ma stworzyć warunki do podejmowania działań poznawczych. W myśl założeń konstruktoryzmu nauczycielka/nauczyciel to osoba, która inspirowa i akceptuje autonomię uczennic i uczniów w uczeniu się. Jej zadaniem jest stwarzanie klimatu i inspirowanie uczących się do zadawania pytań oraz projektowania działań, które pozwolą na te pytania odpowiedzieć.

Nauczyciel niekonstruktywista (tradycyjny)	Nauczyciel konstruktywista (facylitator, organizator)
Daje wykład lub pogadankę.	Pomaga uczącym się dotrzeć do źródeł wiedzy.
Uczeń jest biernym odbiorcą działań nauczyciela.	Uczeń aktywnie poszukuje wiedzy.
Wydaje polecenia.	Prosi, proponuje, rozmawia.
Określa czego, w jakim tempie, w jaki sposób dzieci mają się nauczyć.	Negocjuje, ustala program wspólnie z uczennicami/uczniami.
Zadaje pytania.	Pozwala uczennicom/uczniom formułować pytania.
Udziela odpowiedzi zgodnie z programem nauczania.	Dostarcza wskazówek gdzie znaleźć odpowiedź, pozwala uczennicom/uczniom samodzielnie znaleźć odpowiedź.
Strategie nauczania: metody podające	Strategie nauczania: projekt edukacyjny, puzzle, wzajemne uczenie się uczennic/uczniów, dyskusje, debaty, praca w małych grupach, „klasa układanka”.
Ocenianie służy określeniu, na ile uczennica/uczeń spełnia kryteria.	Ocenianie służy wspieraniu uczennicy/ucznia w procesie uczenia się.

Style uczenia się

Konstruktywistyczne założenie, że uczenie się to proces dochodzenia do wiedzy przez każdego ucznia skłania do postawienia sobie pytania: czy wszyscy ludzie uczą się w taki sam sposób. Oczywiście nie, każdy z nas posiada swój specyficzny, indywidualny styl uczenia się.

Jednym z najpopularniejszych podziałów na style uczenia się, jest podział na wzrokowców, słuchowców i kinestetyków. Warto też uświadomić sobie istnienie prawo- i lewopółkulowców oraz przypomnieć teorię inteligencji wielorakich Howarda Gardnera.

Co to znaczy być wzrokowcem, słuchowcem lub kinestetykiem (WAK)?

Informacje ze świata odbieramy polisensorycznie. Wykorzystujemy wzrok, słuch, smak, węch i dotyk oraz to, co czuje nasze ciało, aby czerpać informacje o świecie oraz nadawać znaczenie tym informacjom. Choć wykorzystujemy wszystkie zmysły do poznawania świata, zazwyczaj mamy jeden zmysł preferowany, przy pomocy którego odbywa się interpretowanie i przetwarzanie wewnątrz naszego umysłu informacji z zewnątrz.

Preferowanie jednego systemu reprezentacji nie oznacza, że odcinamy się od pozostałych. Należy też pamiętać, że żaden system reprezentacji nie jest lepszy lub gorszy od innego. Nasze preferencje określają jedynie naszą indywidualną strategię zachowywania w pamięci naszych doświadczeń.

W wielu publikacjach można znaleźć mylne informacje dotyczące tego, że większość ludzi to wzrokowcy. To nieprawda. Wzrokowcy stanowią najmniej liczną grupę w populacji (patrz rys. 1) Prawdą jest, że wzrok to zmysł dominujący i 80% informacji odbieramy za pomocą wzroku, ale nie oznacza to, że wszyscy jesteśmy wzrokowcami!

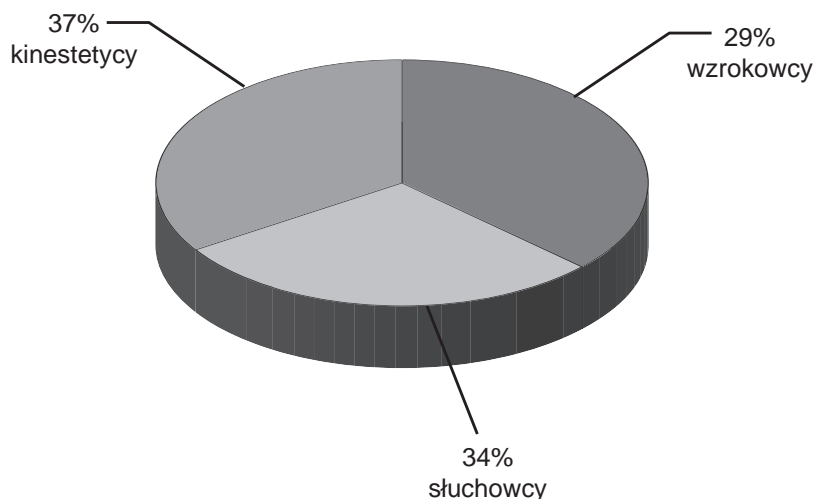
Preferencje związane z systemem reprezentacji – system WAK – stanowią o tym, jak „zapisujemy” informacje, a nie jak je czerpiemy ze świata zewnętrznego.

XXX

z małej szkoły w wielki świat

Systemy Reprezentacji – liczba osób w populacji

Rys. 1. wg Smith *Przyspieszone uczenie się w klasie*

Preferowany system reprezentacji determinuje naszą osobistą strategię uczenia się i styl komunikowania się z innymi.

Jak uczyć wzrokowców?

- Niech w czasie wykładów i pogadanek widzą to, o czym mówisz: pokazy, wykresy, schematy, ilustracje i inne środki wizualne.
- Jeśli mają słuchać wykładu, niech najpierw zapoznają się z zarysem jego treści. Najlepiej pokaż go w formie graficznej.
- Najlepiej uczą się czytać metodą wzrokową lub fonetyczną. Łatwiej im będzie zrozumieć tekst, jeśli im podpowiesz, by wykorzystali swoje wrodzone umiejętności wizualizacji i wyobraźni, o czym czytają.
- Nie mają problemów z ortografią. Potrafią pisać jasno i zwięźle i łatwo dostrzegają błędy w tekście.
- Łatwo się uczą, jeśli najpierw mogą zobaczyć to, czego mają się nauczyć, a dopiero potem wykonać to samodzielnie. Na przykład ucząc się o budowie kwiatu powinni oglądać czytelnie opisany kolorowy schemat i omawiać funkcję każdej części.
- Kluczem do ich efektywnej nauki jest powiązanie nowo zdobytej wiedzy z rzeczywistością. Zachęcajcie ich do poszukiwania własnych skojarzeń z wcześniej opanowanymi wiadomościami.
- Mogą mieć trudność z opanowaniem niektórych ćwiczeń fizycznych. Najpierw trzeba im pokazać, co będą robić i wytłumaczyć, do czego będzie im to potrzebne – szczególnie w kontekście innych umiejętności. Warto im wizualizować, np. *Wyobraź sobie, że jesteś zegarem. Wyciągnij ramiona jak wskazówki na godzinie 2. i 10.*

Jak uczyć słuchowców?

- Daj im dość czasu, aby powiedzieli własnymi słowami, to co usłyszeli.
- Pozwalaj im uczyć inne dzieci – pomaga im to w utrwalaniu wiadomości, stwarza okazję do mówienia i pozwala czuć się użytecznym.
- Ważne jest, aby w czasie lekcji znalazł się czas na zadawanie przez nich pytań.
- Ponieważ ucząc się często mamroczą pod nosem, potrzebują w klasie miejsca, gdzie nie przeszkadzając innym, będą mogli cicho mówić do siebie.
- Łatwo zapamiętują rzeczy zasłyszane, szczególnie coś rytmicznego.
- W nauce ortografii lub poszerzeniu słownictwa pomagają im układanie wierszyków lub haseł.
- Słuchowcy potrafią dobrze pracować z hałasem w tle. Niektórzy wręcz muszą czegoś słuchać. Ale nadmierny hałas ich dekoncentruje.

- Lepiej zadawać im więcej prac ustnych lub krótkie prace pisemne. Mogą korzystać z pomocy magnetofonu lub innego nośnika, na który nagrają to, co chcą napisać.
- Mając do czynienia ze zbyt szczegółowym tekstem pisanym łatwo się wyłączają. Instrukcje pisemne muszą odczytywać na głos albo opowiedzieć komuś własnymi słowami, jak to rozumieją.
- To, co piszą lub rysują oraz to, co otrzymują w takiej formie jest dla nich bardzo ważne. Pisemne gratulacje lub słowa zachęty znaczą dla nich bardzo wiele.
- Trzeba omawiać z nimi ich prace lub napisać komentarz na osobnej kartce.
- W pracy pomaga im nakreślenie słownego planu, który następnie wypełni się szczegółami, np. *Dziś będziemy mówić o przyczynach drugiej wojny światowej.*
- Są nieśmiały wzrokowo – zazwyczaj słuchają nie nawiązując kontaktu wzrokowego.
- Często potrzebują pomocy, by znaleźć właściwy dla siebie sposób utrzymywania kontroli nad tym, co gdzie jest.
- Należy ich zachęcać, aby opowiadali o swoich twórczych koncepcjach, by je przemyśleli, oceniali i urzeczywistniali.

Jak uczyć kinestetyków?

- Najlepszy dla nich sposób uczenia się to konkretne działania, prace ręczne, eksperymenty. Uczą się na wycieczkach, korzystając z modeli lub korzystając z autentycznych obiektów, których mogą dotknąć, powąchać, poczuć.
- Najłatwiej przyswajają sobie to, co mogą natychmiast wykorzystać lub to, co w jakiś sposób wiąże się z ich doświadczeniami. Na przykład jeśli na matematyce uczą się o znaczeniu miejsca, jakie zajmuje cyfra, niech wstaną i ustawią się np. tak, aby wskazać liczbę setek.
- Jak najczęściej powinni odgrywać i przedstawiać w sposób materialny to, o czym się uczą.
- Najlepiej zapamiętują rzeczy, które same zrobili, zwłaszcza jeśli zaangażowany jest w to zmysł dotyku, węchu lub smaku. Na przykład do nauki o budowie oka powinni mieć model, który mogliby rozebrać na części podczas omawiania, zamiast czytać o nim w podręczniku lub oglądać schemat.
- Potrzebują częstych przerw, żeby się trochę poruszać i swobody ruchu, gdy słuchają. Warto mieć pod ręką jakieś przedmioty albo trochę plasteliny, które mogliby trzymać albo bawić się nimi, żeby móc łatwiej się skoncentrować. Jeśli mają słuchać, pozwól im „bazgrać”, rysować lub bawić się plasteliną.
- Dobrze reagują na takie gesty, jak poklepywanie po plecach.
- Nauka czytania i pisania to dla nich trudne i mozolne zajęcie. Trzeba ich uczyć czytania w sposób całościowy.
- Szczególnie ważne jest, aby słowo pisane miało dla nich osobistą wartość: powinni sami wybierać sobie książki, które naprawdę chcą przeczytać.
- Czytanie może wychodzić im lepiej w ruchu, niż gdy siedzą spokojnie. Czasami pomocny okazuje się fotel na bieżniach.
- Nie zaskakuj ich koniecznością udzielania nagłych, szybkich odpowiedzi. To je stresuje bardziej niż inne dzieci. Niech mają możliwość spokojnie rozważyć pytanie.
- Pozwól im chodzić, gdy myślą. Ruch pozwala im znaleźć odpowiednie słowa. Często wydaje im się, że nie wiedzą czegoś, bo brakuje im słów, przy pomocy których mogą to wyrazić.
- Trudno im czytać polecenia – lepiej sobie radzą otrzymując ustne wskazówki lub jeśli mogą coś najpierw samodzielnie wypróbować.
- Pisanie: początki nauki pisania powinny wypływać bezpośrednio z ich życia. Trzeba dać im więcej czasu na prace pisemne, wyznaczać krótkie zadania do napisania czy przeczytania. Można dać im do wykonania coś zastępczego – niech zademonstrują swoją wiedzę w postaci modelu czy projektu lub dyskusji. Jeśli muszą pisać, niech spacerując nagrywają to, co mają do powiedzenia na magnetofon (telefon komórkowy?), a potem niech przepiszą.
- Opanowanie ortografii jest dla nich bardzo trudne i żmudne. Mogą sobie pomóc operując głosem i ciałem. Niech piszą na dużej tablicy, tak by uczestniczyło w tym całe ciało. Niech ćwiczą ortografię pisząc wyrazy w powietrzu, na piasku, lakierem w sprayu itp.
- Czytać powinni uczyć się w sposób całościowy.
- Niech piszą opowiadania o własnych przeżyciach, a potem uczą się odczytywać słowa, które napisali – jako całość i w kontekście.
- Nauka pisania – na początku niech piszą dużymi literami, czasami muszą się uczyć cyfr, liter i wyrazów metodą skojarzeń, np. A – „pod górkę, z górki i samochodem przez most”.
- Starszym dzieciom pomaga pisanie na komputerze.

- Pod wpływem zbyt wielu szczegółów wyłączają się.
- Nie oczekujcie od nich wizualnego porządku. To one gromadzą swoje rzeczy w stosach.

Można zapytać, kto odniesie sukcesy w typowych szkolnych konkurencjach:

- ładne pisanie,
- schludne zeszyty,
- pisanie bez błędów,
- aktywny udział w lekcji – wypowiedzianie się
- grzeczne zachowanie na lekcjach – nie gada, spokojnie siedzi,
- „uwaga” na lekcji.

Odpowiedź jest jedna: uczeń wzrokowiec. Jeśli chcemy efektywnie uczyć wszystkich naszych uczniów, to niezbędne jest takie organizowanie nauczania, aby stwarzać warunki do uczenia się i wzrokowcom, i słuchowcom, i kinestetykom. Organizujemy proces nauczania – uczenia się tak, by uczeń „widział, słyszał i czuł”. Jeśli tak się nie dzieje, to bądźmy świadomi, że w szkole dokonuje się dyskryminacja uczniów kinestetycznych. W większości są skazani na porażkę, tak jak uczniowie wzrokowcy na sukces.

Dominacje półkulowe

Nasz mózg zbudowany jest z dwóch półkul i każda z nich ma swoje specyficzne zadania.

Lewa półkula odpowiada za: język, logikę, działania matematyczne, pojęcie liczby, nadawanie porządku, linearność, analizę, tworzenie tekstów piosenek, uczenie się części, a dopiero potem całości, czytanie fonetyczne, marzenie na jawie.

Prawa półkula odpowiada za: kształty i wzory, manipulowanie przestrzenią, rytmiczność, muzykalność, wyobraźnię, postrzeganie wymiaru, syntezę, tworzenie melodii piosenek, uczenie się całości, a dopiero potem części, postrzeganie luźnych faktów, czytanie całościowe, integrację treści.

W procesie uczenia się wyróżnia się osoby: prawopółkulowe, lewopółkulowe i obupółkulowe. Każda z nich potrzebuje innych bodźców, aby się nauczyć. Dominacja półkulowa daje skłonność do działania zgodnie ze sposobem charakterystycznym dla danej półkuli. Zadania o charakterze sekwencyjnym (krok po kroku) służą rozwijaniu lewej półkuli, natomiast działania o charakterze całościowym sprzyjają rozwojowi prawej.

Tradycyjny system edukacji jest skierowany do lewopółkulowców. Jednak również dla nich możliwość rozwijania wyobraźni, synteza, ogarnianie całości jest ważne.

Mózg dziecka kształtuje się nieustająco poprzez to, jakie rodzaje aktywności wykonuje. Najlepiej radzą sobie w życiu ci, którzy potrafią wykorzystywać obie półkule. Warto więc stymulować takie aktywności w procesie uczenia się, aby prowadzić do rozwoju obu półkul mózgowych.

Inteligencje wielorakie

Teoria Wielorakich Inteligencji stworzona została przez dr Howarda Gardnera (profesora Uniwersytetu Harvarda) w 1983 roku. Wcześniej znano i uznawano za jedyny miernik inteligencję IQ – mierzoną tradycyjnym testem na inteligencję. Gardner stwierdził, że inteligencja IQ nie jest jedyną, która określa możliwości człowieka. Uznał, że istnieje kilka rodzajów inteligencji związanych z różnymi aktywnościami człowieka. Pierwotnie określił 7 rodzajów inteligencji (wizualno-przestrzenna, logiczno-matematyczna, językowa, muzyczna, kinestetyczna, interpersonalna, intrapersonalna), później dodał jeszcze inteligencję przyrodniczą. Dzięki Gardnerowi odkryliśmy, że każdy posiada wiele różnych inteligencji, rozwiniętych w różnym stopniu. Ponadto każdy z nas ma swój indywidualny rozkład tych inteligencji, które można rozwijać. (oprac. na podstawie Faliszewska, J. *Teoria inteligencji wielorakich*)

• Inteligencja wizualno-przestrzenna – Pokaż mi!

Charakteryzuje się łatwością używania w myśleniu wyobraźni i obrazów. Osoby o wysokim poziomie tej inteligencji lubią malować, rysować, wytwarzać ciekawe prace używając farb, kredek, pisaków – po prostu wielu kolorów. Mają dobre wycucie przestrzeni. Dobrze odczytują mapy.

Do uczenia się potrzebują otoczenia bogatego w „oprzyrządowanie artysty”, a więc stale dostępne farby, kredki, mazaki, glinę, papier, kleje, piasek, wodę, nożyczki, taśmę klejącą, komputerowy

software, kolorowe drukarki etc. Uczący się potrzebuje wykresów, ilustracji, rysunków, szkiców i map, puzzli, pracy wyobraźni, wizualizacji, marzeń i filmów.

- **Inteligencja logiczno-matematyczna – Wyjaśnij to precyzyjnie!**

Charakteryzuje się łatwością w posługiwaniu się liczbami, logicznym myśleniem, schematami. Osoby obdarzone wysokim poziomem takiej inteligencji lubią eksperymenty, puzzle, pracę z liczbami i operacjami matematycznymi, rozwiązywanie problemów. Zazwyczaj są zorganizowane i systematyczne.

Aby rozwijać tę inteligencję program nauki powinien być konkretny, oparty o krytyczne myślenie, logikę i wnioskowanie matematyczne (indukcyjne i dedukcyjne). Uczenie się powinno stopniowo prowadzić do świata symboliki matematycznej, muzyki i języka abstrakcji. Ćwiczenia powinny obejmować odróżnianie faktów od fikcji, analizę, porównania, ocenę i logiczne podsumowania. Uczący potrzebuje faktów, list rankingowych, danych liczbowych, dowodów, wniosków i oszacowań.

- **Inteligencja werbalno-językowa – Kto mówi?**

Charakteryzują ją zdolności do czytania, mówienia, pisania, zastanawiania się nad znaczeniem słów. Osoby o wysokim poziomie tej inteligencji lubią mówić (zarówno przy okazjach formalnych – przemówienia, publiczne wystąpienia, jak i nieformalnych – rozmowy z innymi), czytać, pisać pamiętniki, notatki, sprawozdania i streszczenia. Lubią też słuchać wiadomości, muzyki, lubią media. Aby rozwijać tę inteligencję potrzeba słów, rozmów, pisania, słuchania, czytania.

- **Inteligencja muzyczna – Słyszę to!**

Charakteryzują ją wrażliwość na rytm, tonację, barwę dźwięków. Osoby obdarzone wysokim poziomem tej inteligencji szybko opanowują umiejętność śpiewania, gry na instrumentach, potrafią odtwarzać melodie i rytm po jednokrotnym ich usłyszeniu. Często posiadają też zdolności językowe. Szybko uczą się „melodii” danego języka, „łapią akcent”.

Aby rozwijać tę inteligencję dziecko potrzebuje zabaw z muzyką, rytmu i tempa. Ważne jest śpiewanie piosenek, recytacje wierszyków, rytmiczne skandowanie. Jej rozwijaniu służy również rozpoznawanie melodii, słuchanie muzyki przed, w trakcie i po uczeniu się, nauka gry na dowolnym instrumencie, relaksacja przy muzyce czy oddawanie ruchem muzyki.

- **Inteligencja kinestetyczna – Po prostu to zrób!**

Takie osoby potrzebują interakcji z innymi uczennicami/uczniemi i nauczycielką/nauczycielem. Lubią ruch, sport, taniec. Są uzdolnione manualnie.

Uczennica/uczeń lubi wszelkie roboty ręczne, ruch, wycieczki edukacyjne, zajęcia na powietrzu, wizyty w muzeach, wszystko to, co dostarcza w procesie uczenia się wrażeń zmysłowych. Lubi uczenie odkrywcz. Potrzebuje boiska, sali gimnastycznej i kompleksów sportowych. Chce rzucać, łąpać, składać, rozmontowywać, dotykać i formować. Szczególnie dla takich uczennic/uczniów ważne jest stosowanie modelu konstruktywistycznego, aktywnego, w którym poprzez własną aktywność dochodzą do pojmowania znaczeń.

- **Inteligencja interpersonalna – Możemy porozmawiać?**

Charakteryzuje ją umiejętność współpracy, działania w grupie, odczytywania nastrojów i uczuć innych ludzi. Osoby o wysokim poziomie tej inteligencji wykazują empatię i rozumienie punktu widzenia innych ludzi. Często mają zdolności w rozwiązywaniu konfliktów, negocjacjach, mediacjach. Aby rozwijać tę inteligencję potrzeba konwersacji, dzielenia się, sympatii, uwagi i troski, szeptów, śmiechu, wrzawy, tłumy, spotkań. Wskazana jest zespołowa praca nad projektami, przeprowadzanie wywiadów, udzielanie wywiadów.

- **Inteligencja intrapersonalna – Co to oznacza dla mnie?**

Charakteryzuje ją dobrze rozwinięta samoświadomość, zdolność do autorefleksji, rozpoznawanie i rozumienie własnych uczuć.

Uczennica/uczeń potrzebuje długofalowych rzeczywistych planów, strategii, lubi refleksyjne oceny, celowe działania, testy samooceny (słabe i mocne strony). Uczy się samotnie, często jest samoukiem. Chętnie medytuje, planuje, pisze wiersze, dzienniki, tworzy, pisze piosenki, scenariusze, komentarze. Łatwo dokonuje introspekcji.

Zadania rozwojowe w okresie szkolnym

Świadomość, że każda/y z naszych uczennic/uczniów jest odrębną indywidualnością, posiada swój indywidualny styl uczenia się i może potrzebować innych bodźców, metod, technik, sposobów, żeby się nauczyć, należy osadzić w kontekście psychologii rozwojowej, co stanowić będzie ramy odniesienia do indywidualizacji nauczania. Pamiętajmy, że dziecko w wieku szkolnym nie jest jeszcze w pełni ukształtowanym człowiekiem. Przy planowaniu procesu nauczania niezbędne jest uwzględnianie tego, jak się rozwija w tym wieku i jakie ma do zrealizowania zadania rozwojowe, aby podjąć działania, które umożliwią naszym uczennicom/uczniom te zadania zrealizować.

Okres szkolny to ostatni etap dzieciństwa w rozwoju człowieka. Bywa nazywany późnym lub dojrzałym dzieciństwem. Należy również pamiętać, że jest to dla dziecka czas bardzo trudny, związany z realizacją wielu zadań rozwojowych. Dziecko ma opanować bardzo wiele nowych umiejętności oraz nawiązać nowe relacje zarówno z nowymi dorosłymi (nauczycielki/nauczyciele), jak i rówieśnikami.

Zadania rozwojowe – wiek szkolny: 6/7–10/12 rok życia

- opanowanie mowy pisanej jako nowego języka, opanowanie podstawowych szkolnych umiejętności („korzystanie” z czytania, pisania i liczenia),
- powstanie systemu elementarnych pojęć naukowych,
- opanowanie sprawności fizycznych i umysłowych umożliwiających udział w zabawach zespołowych i grach zespołowych,
- rozwój umiejętności współdziałania z innymi (zdolności społecznej, kooperacji),
- przejście od realizmu do relatywizmu moralnego, rozwój sumienia, rozwój systemu wartości,
- rozwijanie się kontroli nad emocjami, osiąganie względnej emocjonalnej niezależności od innych,
- kształtowanie się samooceny opartej coraz mniej na sądach innych osób o dziecku, a coraz bardziej na analizowaniu rezultatów własnych działań i porównywaniu się z innymi, kształtowanie się obrazu samego siebie (pojawienie się ok. 10/11 lat samoświadomości).

W realizacji tych zadań wspiera uczennicę/ucznia nauczyciel/ka. Wiek szkolny jest jedynym okresem rozwojowym, gdy nauczyciel/ka staje się jedną z najważniejszych osób znaczących w życiu dziecka. Doświadczają tego mocno szczególnie rodzice dzieci z klas I–III, kiedy ich zdanie przestaje się liczyć, bo „pani powiedziała inaczej”. Nauczycielka/nauczyciel w szkole podstawowej jest więc z jednej strony przedmiotem „uwielbienia”, a z drugiej – osobą, która decyduje w znaczący sposób o całej dalszej szkolnej karierze uczennicy/ucznia, a także często o jej/jego dalszych losach, szczególnie w kontekście pracy zawodowej.

Obszary zmian rozwojowych w wieku szkolnym obejmują:

- rozwój poznawczy
- rozwój emocjonalny
- rozwój moralny
- rozwój społeczny

Wszystkie te obszary wpływają na siebie wzajemnie, zmiana w jednym obszarze wywołuje zmianę w innych i ostatecznie prowadzą do kształtowania poczucia kompetencji i samooceny dziecka.

Rozwój poznawczy

Zmiany w sferze poznawczej wiążą się przede wszystkim z nabywaniem umiejętności samodzielnej (zależnej od własnej woli) koncentracji uwagi, co umożliwia kontrolowanie własnych czynności i wybór tych, które mogą doprowadzić dziecko do osiągnięcia celu poznawczego. Jest to umiejętność kluczowa dla skutecznego uczenia się. Poza tym uczennica/uczeń rozwija umiejętności:

- ujmowania rzeczywistości z różnych punktów widzenia,
- łączenia zgromadzonych informacji ze sobą,
- wyjaśniania związków między przyczynami i skutkami,
- analizowania, planowania, przewidywania konsekwencji własnych działań oraz działań innych osób
- szeregowania, klasyfikowania pojęć,
- posługiwania się pojęciami przestrzeni, czasu, prędkości.

Wszystko to odbywa się jednak w odniesieniu do konkretnych przedmiotów i zdarzeń, z którymi dziecko bezpośrednio się styka.

Rolą nauczycielki/nauczyciela jest pokazywać dziecku świat konkretnie, „zanurzać” je w rzeczywistości i na tej podstawie konstruować w jego umyśle wiedzę.

Rozwój emocjonalny

U dzieci w wieku szkolnym obserwuje się postęp w kontroli emocjonalnej. Konieczność radzenia sobie ze szkolnymi zadaniami, z reżimem czasowym i koniecznością działania wspólnie w grupie sprawia, że bardziej świadomie kontrolują swoje emocje, na skutek czego swoje działania potrafią poddać kontroli woli, a nie reagować wyłącznie spontanicznie i emocjonalnie. Przedszkolak, kiedy nie może dostać tego, czego chce, może tupać, krzyczeć lub płakać. Dziecko w wieku szkolnym już będzie reagować inaczej. Jego reakcję zazwyczaj poprzedzi namysł, refleksja, zastanowienie się nad skutkami oraz skutecznością zachowania.

Ważną kwestią jest wzrastająca u dzieci w wieku szkolnym odporność na stres. Wiąże się to ze zdolnością znoszenia dłuższych napięć, co skutkuje umiejętnością odraczania gratyfikacji (nagrody). Według prof. Zimbardo jest to umiejętność decydująca o przyszłym sukcesie życiowym człowieka. W swojej książce „Paradoks czasu” przedstawia on wyniki eksperymentu, który wykazał, że dzieci potrafiące poczekać na nagrodę, jako dorośli osiągnęli sukcesy, a te które za swoje działania chciały otrzymać nagrodę natychmiast, gorzej sobie radziły w życiu.

Rozwój moralny

W wieku szkolnym rozwój moralny to proces, który powinien doprowadzić do moralności autonomicznej dziecka czyli opartej na uwewnętrznionych normach. A więc takiego postępowania, które jest zgodne z przyjętymi zasadami bez względu na okoliczności, a nie tylko z obawy przed karą lub z chęci uzyskania nagrody. Pod koniec szkoły podstawowej dzieciom powinno sprawiać satysfakcję samo postępowanie zgodne z normami. Aby do tego doprowadzić należy ukierunkowywać dzieci na dokonywanie samodzielnych ocen poprawności lub niepoprawności swoich działań i czynów. Należy zachęcać je do refleksji nad postępowaniem swoim lub innych, poprzez dyskusowanie, wspólnie ustalanie norm i wspólne reagowanie, gdy ktoś je łamie. Autorytarne narzucanie norm jest mało skutecznym sposobem na rozwój moralny dziecka.

Rozwój społeczny

Wiek szkolny to faza życia o największym znaczeniu dla rozwoju umiejętności społecznych. Forma pracy, która umożliwia zaspakajanie potrzeb typowych dla tego wieku, to praca grupowa. Dzieci pracując w grupie mają możliwość efektywnie przyswajając wiedzę, a także uczyć się współpracy z innymi, doświadczać bycia ważnym i docenionym.

Szkoła podstawowa to czas i miejsce, gdzie dziecko uczy się kształtować swoje relacje z rówieśnikami. Poziom umiejętności społecznych ma decydujące znaczenie dla procesu włączania się w życie klasy i szkoły, a tym samym łączyć się będzie z kwestią samooceny, a więc i wpływać na sukcesy szkolne uczennicy/ucznia.

Tym, co spaja grupy koleżeńskie we wczesnym wieku szkolnym, jest wspólnota działania. Dla dzieci w tym wieku ważne jest to, co razem robią (dlatego wspólne realizowanie projektów jest tak ważne rozwojowo!).

Należy pamiętać, że w tym wieku występuje wyraźna „segregacja” płciowa. Chłopcy bawią się z chłopcami, a dziewczynki z dziewczynkami. Równocześnie podstawowym wyznacznikiem dla pojęcia przyjaźni staje się wzajemne zaufanie. (Dla dzieci przedszkolnych jest to dzielenie się, a dla gimnazjalistów – podobne poglądy).

Nie oczekujemy jednak, że dzieci w wieku szkolnym będą zawsze ze sobą w zgodzie. Wręcz odwrotnie – są one bardzo krytyczne wobec siebie i często się kłócą. Jednak gdy pojawia się konflikt, chętnie podejmują działania, by go zażegnać. Ważne jest tu wsparcie nauczyciela, który będzie pokazywał

uczennicom/uczniom możliwości rozwiązywania konfliktów w drodze negocjacji, na zasadzie wygrany-wygrany.

Pamiętajmy, grupa jest bardzo ważna dla uczennic/uczniów na etapie szkoły podstawowej. Jest dla dziecka miejscem, gdzie:

- rozwija i nabywa nowe umiejętności – głównie społeczne, ale również wszystkie pozostałe (poznawcze, moralne, emocjonalne), dzieci mogą wspaniale uczyć się od siebie wzajemnie;
- następuje rozwój poczucia solidarności społecznej;
- ujawnić się mogą talenty, uzdolnienia poszczególnych dzieci (na tle rówieśników wyraźniej widać czym się różnią od siebie, jakie są mocne strony każdego z nich);
- uczą się współdziałania, dyskusowania, konieczności uwzględniania punktu widzenia innych osób;
- doświadczają efektywności współpracy;
- otrzymują wiele informacji zwrotnych od rówieśników, co znacząco wpływa na kształtowanie się samooceny;
- może doświadczyć wsparcia w trudnych momentach czy w rozwiązywaniu problemów.

Wszystkie dobrodziejstwa związane z realizowaniem zadań rozwojowych dla dzieci w wieku szkolnym poprzez pracę w grupach są aktualne również wtedy (a może nawet jeszcze bardziej), gdy nauczycielka/nauczyciel prowadzi:

Grupy zróżnicowane wiekowo

Codzienna rzeczywistość edukacji formalnej – przedszkolna i szkolna przyzwyczaiła nas do prowadzenia zajęć w grupach jednorodnych wiekowo. Warto uświadomić sobie, że jest wiele korzyści płynących z pracy z grupą zróżnicowaną wiekowo. Oto niektóre z nich:

- grupa zróżnicowana wiekowo swoją strukturą przypomina rodzeństwo w rodzinie wielodzietnej i stwarza naturalne warunki rozwoju społecznego i umysłowego dzieci,
- dzieci nie posiadające rodzeństwa mogą doświadczać sytuacji podobnych do tych, w których funkcjonuje się z rodzeństwem,
- umożliwia przebywanie ze sobą rodzeństwa, znajomych, co ma duże znaczenie w procesie adaptacji lub przy lęklności dziecka,
- wzmacnia się poczucie bezpieczeństwa ze względu na fakt obecności w tej samej grupie znajomych dzieci, przyjaciół czy rodzeństwa,
- przebywając w grupie zróżnicowanej wiekowo każde dziecko doświadcza różnych pozycji w grupie, co uczy i daje wiele satysfakcji,
- młodsze dzieci mogą przejmować od starszych wiedzę, doświadczenia i umiejętności, szybciej rozwija się u nich także mowa,
- dzieci stają się bardziej wrażliwe i otwarte na potrzeby innych, tworzy się większe poczucie więzi,
- dzieci starsze mają okazję do prezentowania swojej wiedzy i umiejętności młodszym koleżankom/kolegom, mogą opiekować się młodszymi, co sprzyja wyrabianiu wrażliwości oraz podnosi samoocenę,
- każde dziecko w grupie może odnosić sukcesy na miarę swoich indywidualnych możliwości,
- zróżnicowany wiek dzieci w grupie sprzyja również indywidualizacji podejścia nauczycielki/nauczyciela do każdego dziecka, zmniejsza też czynnik rywalizacji między dziećmi.

Przy prowadzeniu grup zróżnicowanych wiekowo nauczyciel powinien zwracać szczególną uwagę na:

- tworzenie środowiska sprzyjającego współpracy, a nie rywalizacji między dziećmi,
- zachęcanie dzieci do wzajemnego uczenia się,
- zachęcanie dzieci, by wzajemnie troszczyły się o siebie i pomagały,
- odwoływanie się do wspólnie przyjętych zasad postępowania,
- pozwalanie, by błędy popełniane przez dzieci były sposobnością do zastanowienia się nad tym, jak ich uniknąć w przyszłości, a nie porażką kogokolwiek.

Podsumowanie

Jeśli spojrzymy na wyniki badań diagnozujących osiągnięcia polskich uczennic i uczniów to zwraca naszą uwagę to, że najgorzej mają opanowane umiejętności takie jak: korzystanie z informacji

(śr. 2,79/możliwych4), wykorzystanie wiedzy w praktyce (3,72/8) oraz rozumowanie (4,11/8) http://www.cke.edu.pl/images/stories/0000000000_sprawdzian2012/2012_Sprawdzian.pdf.

Ogólnopolskie Badanie Trzecioklasistów prowadzone w latach 2006–2011 w ramach projektu finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego oraz badania OBUT 2011 i 2012 wskazały jednoznacznie, że dzieci dobrze radzą sobie z wyszukiwaniem informacji w tekście, ich przekształcaniem i wykorzystywaniem w nowej sytuacji, natomiast mają trudności z formułowaniem uogólnień, własnych opinii, krytycznym analizowaniem tekstu. W zakresie pisania potrafią skonstruować krótką wypowiedź na określony temat, radzą sobie dobrze z pisanem tekstów użytkowych, ale rzadko ćwiczonych w szkole typu: ogłoszenie, list perswazyjno-argumentacyjny, bajka narracyjna (na podstawie wywiadu prof. Małgorzata Żytko w: „45 Minut. Toruński Przegląd Edukacyjny” 03/2013). Dobrze sobie radzą z typowymi zadaniami słownikowymi, słabiej sobie radzą z zadaniami nietypowymi wymagającymi wykorzystania wiedzy i umiejętności w nietypowych sytuacjach. Podobnie jest z umiejętnościami matematycznymi. Dobrze sobie radzą w sytuacjach typowych, wykorzystując algorytmy, gorzej w nowych, nietypowych. Największym paradoksem, który zauważa prof. Żytko jest fakt, że „dzieci mają lepiej opanowane te umiejętności, których nie przepracowała z nimi szkoła i nie pozbawiła ich tym samym twórczego aspektu ich aktywności”. Takie wnioski wyciągnęła prof. Żytko na podstawie analizy przeprowadzonych badań.

Jakie wnioski możemy wyciągnąć my wszyscy, zaangażowani w proces nauczania – uczenia się. Przede wszystkim należy jak najszybciej odejść od tradycyjnego, podawczego, transmisyjnego stylu nauczania. Należy tak prowadzić proces nauczania – uczenia się, aby nie zabijać naturalnej potrzeby i chęci uczenia się dzieci.

Ewa Filipiak w swej książce *Rozwijanie zdolności uczenia się* przedstawia składowe szkolnej kultury uczenia się w rozumieniu Brunera. Są to: poczucie sprawstwa, refleksja, kultura i współpraca.

Poczucie sprawstwa to poczucie skuteczności własnych działań, to brak obawy przed popełnieniem błędu, który rozumie się jako naturalny etap uczenia się. W poczuciu sprawstwa ważne jest przechodzenie od wykonywania zadań zleczanych przez innych (nauczycielki/nauczyciela) do samosterowania. Wiąże się to też z ciągłym poszerzaniem własnych strategii uczenia się i monitorowaniem go. Mówiąc najprościej poczucie sprawstwa to doprowadzenie do sytuacji, w której uczennica/uczeń bierze odpowiedzialność za swoje uczenie się.

Współpraca jest naturalnym uzupełnieniem poczucia sprawstwa. Poprzez rozmowy z innymi, współpracę, wymianę doświadczeń oraz wzajemne podpatrywanie swoich strategii uczenia się uczennica/uczeń poszerza własny repertuar skutecznych strategii uczenia się w bezpiecznym środowisku.

Refleksja związana jest z dokonywaniem oglądu własnego postępowania, procesu uczenia się, przyswajanych treści i sposobu, w jaki się to odbywa, aby w przyszłości świadomie je stosować. To również zmierzanie do zrozumienia sensu podejmowanych działań, co doprowadza do tego, że uczennica/uczeń staje się samosterowalną jednostką.

Kultura rozumiana jest przez Brunera jako „zestaw technik i procedur rozumienia świata i dawania sobie w nim rady” (Filipiak s. 114). Kulturę szkoły czy też nauczania tworzą nauczycielki/nauczyciele stosując takie, a nie inne procedury służące opanowaniu wiedzy i umiejętności przez uczennice i uczniów, budowaniu wspólnoty klasowej i relacji z uczennicami/uczniemi.

Jeśli te cztery czynniki są nastawione na indywidualny rozwój dziecka i wspieranie go w uczeniu się, uzyskujemy wysoką efektywność procesu nauczania – uczenia się.

Uczenie uczenia się w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”

Projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” zakładał rozwój umiejętności uczenia się przede wszystkim poprzez stosowanie oceniania kształtującego podczas zajęć projektowych. I tak też się stało. Nauczycielki/nauczyciele początkowo nieufne/i wobec stosowania jednoznacznych kryteriów uzgodnionych z uczennicami/uczniemi czy określonych przez nich, udzielania im informacji zwrotnej, dokonywania przez nich samooceny i oceny koleżeńskej, stopniowo zaczęli dostrzegać niezwykle pozytywne efekty stosowania tych wszystkich strategii. W większości szkół kryteria szybko zagościły na typowych (nie projektowych) lekcjach. Domagali się tego sami uczniowie, a nauczyciele dostrzegli, jak pozytywny i motywujący wpływ ma to na proces uczenia się.

Jednak kształtowanie umiejętności uczenia się przynosiła również sama metoda projektu edukacyjnego. Przede wszystkim dzieci wiedziały, jaki ma być ostateczny produkt, **znaly cel działań**, ale drogę dojścia, to w jaki sposób każdy z nich się zaangażuje, określały same. Taki sposób działania nauczył ich samosteroowności, dał im poczucie sprawstwa.

Stałym elementem realizacji każdego projektu edukacyjnego był **etap planowania działań**. Tworzenie planu nie tylko pozwoliło na ćwiczenie tej ważnej umiejętności, ale i pozwalało po zakończeniu działań odnieść się do pierwotnych założeń i ocenić, czy były dobre.

Zajęcia były bardzo **zróżnicowane** jeśli chodzi o **aktywności uczennic/uczniów**. Każdy więc mógł wybierać to, co było zgodne z jego stylem uczenia się, z jego potrzebami. Jak podkreślali nauczyciele nagle odkryto wiele talentów i uzdolnień uczennic/uczniów, którzy dotychczas wydawali się niczym nie wyróżniać, cicho siedząc w ostatnich ławkach lub przeszkadzając innym. Pisali, czytali, poszukiwali informacji ale też śpiewali, tańczyli, budowali, mierzyli, rysowali, konstruowali, organizowali itd. itp. Przyczyniło się to do lepszego kształtowania ich poczucia własnej wartości.

Dzieci **uczyły się współpracy**. Praca w małych grupach dobieranych losowo początkowo sprawiała wiele trudności. Nie dość tego – były to **grupy zróżnicowane wiekowo** (z trzech roczników), co było kompletnie niespójne z dotychczasowymi doświadczeniami większości szkół. I tu praktyka szybko uświadomiła nauczycielkom/nauczycielom korzyści płynące z pracy w grupach różnowiekowych. Dzieci starsze uczyły młodszych, przez co same pogłębiały swoją wiedzę i umiejętności, doświadczały poczucia kompetencji, widziały wymierne korzyści z nauki. Dzieci młodsze miały wzorce osobowe ze swoich kolegów i koleżanek. Rozumiały lepiej sens uczenia się.

Każdy projekt kończył się **wspólną i indywidualną refleksją**: czego się nauczyłem/nauczyłam, jak pracowałem/pracowałam, co następnym razem można zrobić inaczej, a z czego jesteśmy zadowoleni. Dzięki temu dzieci rozumiały proces dochodzenia do celu, osiągnięcia efektu końcowego.

Przygotowane scenariusze zajęć projektowych były tak opracowane, aby projekty były ciekawe dla uczennic i uczniów. Jest w nich tak **wiele interesujących aktywności**, że zalecenia neurodydaktyki o zaciekawianiu umysłu były w pełni uwzględniane.

Stosowanie metody projektu i oddanie aktywności uczennicom i uczniom przekonało nauczycielki/nauczycieli, że proces uczenia się, to proces którego musi doświadczać uczennica/uczeń podczas lekcji. Mówiący nauczyciel nie przeleje wiedzy do głowy dziecka. Ono musi zdobyć ją samo. Na zajęciach więc zaczęli mówić i działać uczniowie i uczennice, a nauczycielki/nauczyciele stali się facylitatorami, organizatorami procesu uczenia się przez uczennice/uczniów. Dzieci wdrożone do planowania i podsumowywania swoich działań zaczęły stosować te umiejętności z własnej inicjatywy. W jednej ze szkół uczennice i uczniowie dzień po przygotowanej przez nich akademii przyszli do dyrektora z pytaniem kiedy odbędzie się spotkanie podsumowujące akademię, aby przeanalizować co wyszło dobrze, co gorzej i wyciągnąć wnioski na przyszłość.

Jak podkreślali dyrektorzy i nauczyciele szkół, w których realizowany był projekt, w ich placówkach zmieniła się kultura szkoły. Nauczycielki/nauczyciele zaczęli stosować inne strategie uczenia, inaczej komunikowali się z uczennicami/uczniami, sami zaczęli lepiej współpracować ze sobą, innego wymiaru nabrała współpraca z rodzicami. Przyniosło to wiele różnorodnych zmian w tych małych społecznościach. Na przykład dyrektorka Szkoły Podstawowej w Samsiecznie stwierdziła, że po trzech latach realizacji projektu uczennice/uczniowie w jej szkole już nie biegają podczas przerw. Ponieważ znają się wszyscy ze wszystkimi (efekt pracy w grupach różnych wiekowo), więc chętnie ze sobą rozmawiają, proszą o pomoc, wymieniają się pomysłami i... planują nowe projekty.

Jak więc przekonujemy się, realizacja projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” sprawiła, że większość zaleceń nowoczesnej edukacji została wykorzystana w szkołach projektowych i przyniosła wymierne, imponujące efekty. Nauczycielki/nauczyciele uwierzyli, że mogą pracować inaczej i nabrali odwagi w podejmowaniu różnorodnych działań. Uczennice/uczniowie nabyli wiele nowych umiejętności, a przede wszystkim nauczyli uczyć się. W szkołach powstała kultura uczenia się zawierająca: poczucie sprawstwa, refleksję, kulturę i współpracę.

Dla tych, którzy zechcą skorzystać z doświadczeń projektu i realizować projekty edukacyjne ważne jest, aby robić to zgodnie z proponowaną metodyką. Aby to uczeń był tym, który działa, dokonuje samooceny i refleksji. Najważniejsze to oddać proces uczenia się w ręce (a właściwie głowy) uczennic i uczniów!

Literatura:

1. Brich Ann, Malim Tony *Psychologia rozwojowa w zarysie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995
2. Brzezińska Anna Izabela (red.) *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, GWP, Gdańsk 2005
3. Dylak Stanisław *Konstruktywizm jako obiecująca perspektywa kształcenia nauczycieli*, <http://www.cen.uni.wroc.pl/teksty/konstrukcja.pdf>
4. Faliszewska Jolanta, *Teoria inteligencji wielorakich Howarda Gardnera w edukacji wczesnoszkolnej*, *Życie Szkoły*. – 2007, nr 8, s. 45–48
5. Filipiak Ewa, *Rozwijanie zdolności uczenia się*, GWP, Sopot 2012
6. Klus-Stańska Dorota *Konstruowanie wiedzy w szkole*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2000
7. Markowa D., Powell A. *Twoje dziecko jest inteligentne*, Książka i Wiedza, Warszawa 1996
8. Radwańska Jadwiga, *Czas na feedback dla oświaty*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2010
9. Smith Alistair, *Przyspieszone uczenie się w klasie*, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Katowice 1997
10. Spitzer Manfred, *Jak uczy się mózg*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007
11. Taraszkiewicz Małgorzata *Jak uczyć jeszcze lepiej?*, Wydawnictwo ARKA, Poznań 2001
12. Taraszkiewicz Małgorzata, Colin Rose *Atlas efektywnego uczenia się*, Transfer Learning i CODN, Warszawa 2006
13. Ziętał Katarzyna, Guzik Beata *Galimatias czyli grupa mieszana*, w: *Bliżej przedszkola*, nr 2/2009
14. <http://osswiata.pl/zylinska/>
15. <http://www.szkołabezprzemocy.pl/479,badania>
16. <http://www.kpcen-torun.edu.pl/journal>, nr 03/2013, wywiad z prof. M. Żytko
17. <http://www.cke.edu.pl/pl/58-informacje-o-wynikach.html>
18. http://www.obut.edu.pl/artykuly/files/135/raport_krajowy_OBUT_2012.pdf

CO TO SĄ PROJEKTY EDUKACYJNE?

POjęcie „projekt” upowszechniło się w naszym języku, nie jest już taką nowością jak jeszcze kilkanaście lat temu. Instytucje publiczne, ale także prywatne firmy starają się o dofinansowanie swoich „projektów” z funduszy europejskich, szkoły realizują „projekty” w ramach unijnego programu Sokrates, małe organizacje pozarządowe mogą starać się o dofinansowanie swoich „projektów” w ramach programu „Działaj Lokalnie” Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności czy unijnego programu Leader +. Czym różni się „projekt” od innych, bieżących działań podejmowanych przez różne instytucje i organizacje? Projekt jest działaniem, które ma przynieść określone rezultaty (doprowadzić do realizacji planowanych celów) w określonym czasie (zwykle od kilku tygodni do dwóch, trzech lat), do którego realizacji wyznaczona zostaje grupa osób kierowana przez lidera, którym nie musi być formalny lider danej organizacji czy instytucji (prezes, dyrektor, kierownik itp.). Po zakończeniu projektu przeprowadza się jego ocenę (ewaluację), aby określić w jakim stopniu osiągnięte zostały jego cele, ale także by ustalić, co można poprawić planując i realizując kolejne projekty.

Projekt edukacyjny ma cechy podobne do wyżej opisanych, a podstawowa różnica polega na tym, że ważnymi rezultatami projektu są kompetencje, które zdobywają uczennice/uczniowie podczas jego planowania i realizacji, a także określone postawy, które szkoła chce kształtować. Nie oznacza to, że materialne efekty projektów edukacyjnych (raporty, prezentacje, efekty działań podejmowanych w środowisku lokalnym) są bez znaczenia. Chodzi o to, że mają one mniejsze znaczenie, niż w przypadku projektu na przykład polegającego na tym, by dostarczyć do szkół komputery i podłączyć je do internetu. Firma realizująca tego rodzaju projekt może się wiele nauczyć przy tej okazji, ale najważniejsze jest, by sprawnie wykonała swoje zadanie. Z kolei za udany możemy uznać projekt edukacyjny, w ramach którego uczennicom i uczniom nie uda się w pełni wykonać jakiegoś zadania, ale za to nauczą się, jak je zrealizować lepiej następnym razem.

Podsumowując projekt edukacyjny to takie zadanie realizowane przez uczennice i uczniów, które:

- Ma określone cele, zaplanowane działania i ich rezultaty.
- Na ogół realizowane jest w zespołach, które odpowiadają za poszczególne zadania, a na ich czele stoi lider.
- Ma określony czas realizacji (na ogół od kilku dni do kilku tygodni).
- Wymaga od uczennic i uczniów wyszukiwania informacji, ich krytycznej analizy, zaprezentowania efektów i oceny podjętych działań.
- Ma planowy charakter, co znaczy, że zarówno nauczycielka/nauczyciel, jak i uczennice/uczniowie najpierw planują cele, zadania, sposób oceny efektów projektu, a następnie przystępują do działania (w trakcie realizacji projektu plan ten może być modyfikowany).

Istotą projektu edukacyjnego jest nieco inny podział ról pomiędzy nauczycielką/nauczycielem i uczennicami/uczniwami, niż dzieje się to podczas typowych zajęć szkolnych (można je porównać do bieżących działań instytucji czy organizacji wspomnianych wcześniej). Nauczycielka/nauczyciel w większym stopniu dzieli się z uczennicami i uczniami odpowiedzialnością za przebieg procesu nauczania – uczenia się: jego zadaniem jest organizacja tego procesu (wyznaczenie ram projektu, jego celów, zadań, formy prezentacji efektów, systemu oceny), natomiast uczennice i uczniowie

przejmują większą odpowiedzialność za jego przebieg, są bardziej samodzielni, podejmują decyzje o tym, jak realizować określone zadania. Oczywiście stopień tej samodzielności, a tym samym odpowiedzialności zależy od wieku uczennic/uczniów, ich kompetencji (badawczych, społecznych) i doświadczeń w samodzielnej pracy. Przy takim podziale ról nauczycielka/nauczyciel ma większą możliwość obserwowania uczennic i uczniów, pomagania im w trudnych sytuacjach czy udzielania informacji zwrotnych. Taki podział ról (uczennice i uczniowie samodzielnie realizujący zaplanowane działania – nauczycielka/nauczyciel wspierający w sytuacjach trudnych) może u niektórych nauczycielek/nauczycieli budzić niepokój: czy uczennice/uczniowie poradzą sobie z realizacją zadania, czy pozwalać im na popełnianie błędów? Niepokój taki, zwłaszcza na początku pracy metodą projektów wydaje się naturalny, ale nie ma chyba innego sposobu, by uczennice i uczniowie nauczyli się brania odpowiedzialności za swoje uczenie się. Ponadto brak ściślejszego nadzoru (kontroli) jest tu rekompensowany tym, że nauczycielka/nauczyciel ma większą niż zwykle możliwość obserwowania uczennic i uczniów w trakcie pracy, a tym samym więcej podstaw do udzielania uczennicom i uczniom użytecznej informacji zwrotnej na temat tego, jak się uczą, jak planują swoje działania, jak zachowują się podczas pracy w grupie.

Projekty edukacyjne można podzielić na następujące rodzaje:

- **Projekty zespołowe**, czyli takie, w trakcie których uczennice i uczniowie pracują w zespołach, ucząc się przy tym wielu umiejętności społecznych (współpracy w grupie, prowadzenia i uczestniczenia w dyskusji, zespołowego podejmowania decyzji itp.).
- **Projekty indywidualne**, które uczennice i uczniowie realizują pracując indywidualnie, a tym samym rozwijając kompetencje związane z samodzielnym planowaniem i realizacją zadań.
- **Projekty badawcze**, w trakcie których uczennice i uczniowie rozwijają kompetencje związane z korzystaniem z różnych źródeł informacji, ich krytyczną analizą, opracowywaniem raportów itp. Projekty te można podzielić na takie, które koncentrują się na badaniach społecznych oraz takie, które bazują na metodach badawczych stosowanych w naukach przyrodniczych.
- **Projekty działania lokalnego**, w trakcie których uczennice i uczniowie identyfikują i badają określony problem w środowisku lokalnym, a następnie podejmują działanie przyczyniające się do jego rozwiązania.

1. Korzyści z realizacji projektów

Projekt edukacyjny wymaga wysiłku związanego z jego przygotowaniem, jego realizacja jest też dużo trudniejsza niż przeprowadzenie typowych zajęć lekcyjnych. Dlatego też warto zastanowić się nad tym, jakie korzyści może on przynieść uczennicom i uczniom, co zyskuje szkoła, nauczycielka/nauczyciel, rodzice, społeczność lokalna.

Metoda projektów jest jedną z odpowiedzi na wyzwania, jakie stoją obecnie przed systemem edukacji, a które można w skrócie opisać jako przygotowanie uczennic i uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie wiedzy, czyli takim społeczeństwie, w którym sukces zależy od umiejętności korzystania z różnych źródeł wiedzy, do których – dzięki nowoczesnym technologiom informacyjnym i komunikacyjnym jest powszechny dostęp – a uczenie się nie kończy się w szkole średniej lub na uniwersytecie, a trwa przez całe życie. Nasi uczniowie, aby radzić sobie w takim społeczeństwie powinni:

- Umieć korzystać w krytyczny sposób z powszechnie dostępnych zasobów wiedzy, nie zatrzymując się w jej poszukiwaniu na Wikipedii.
- Sprawnie posługiwać się nowoczesnymi technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi.
- Potrafić planować i realizować projekty, które stają się coraz bardziej typową formą funkcjonowania instytucji i organizacji, w których uczennice i uczniowie będą w przyszłości pracować.
- Umieć współpracować w zespołach, podejmować decyzje, pełnić różne funkcje w grupie w tym przywódcze, skutecznie komunikować się z innymi.
- Stale doskonalić swoje kompetencje związane z „uczeniem się przez całe życie”.

Wśród różnych metod nauczania projekt edukacyjny wydaje się szczególnie skuteczny jeśli chodzi o przygotowanie uczennic i uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie wiedzy. Dzięki projektom uczennice i uczniowie mogą rozwijać – między innymi – następujące kompetencje:

- stawianie hipotez badawczych

- identyfikacja problemów społecznych
- korzystanie z różnych źródeł wiedzy, ich krytyczna analiza
- posługiwanie się technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi
- opracowywanie efektów badań w formie raportów
- prezentacja wyników badań (efektów projektu)
- współpraca w grupie
- skuteczne komunikowanie się w grupie
- pełnienie w grupie różnych ról w tym przywódczych
- podejmowanie decyzji
- rozwiązywanie konfliktów
- ocena efektów podejmowanych działań (indywidualna – samoocena, zespołowa)

Ponadto projekty dają okazję do kształtowania postaw ważnych z punktu widzenia funkcjonowania w społeczeństwie wiedzy, w tym zwłaszcza:

- podejmowania samodzielnych decyzji
- brania odpowiedzialności za swoje uczenie się
- poczucia odpowiedzialności za sukces zespołu

Realizacja projektów pozwala zatem nauczycielkom/nauczycielom na przygotowanie uczennic i uczniów do funkcjonowania w społeczeństwie wiedzy, a tym samym pomaga szkołom w wywiązywaniu się z zadania, jakim jest oferowanie wysokiej jakości edukacji i przyczynianie się w ten sposób do zaspokajania aspiracji edukacyjnych rodziców, a także rozwoju społeczności lokalnej.

Wyżej opisane kompetencje i postawy zapisane są także w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej. A zatem realizacja projektów pozwala także na skuteczną realizację podstawy programowej co należy do ważnych zadań szkół. W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej zapisano między innymi:

„Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w szkole podstawowej należą (...):

- myślenie naukowe – umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji;
- umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata,
- odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji;
- umiejętność pracy zespołowej.

Ważnym zadaniem szkoły podstawowej jest przygotowanie uczennic i uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczycielki/nauczyciele powinni stwarzać uczennicom i uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów. Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczycielki/nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielkami/nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczennic i uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.”¹

Projekty edukacyjne pozwalają też w kompleksowy sposób rozwijać kompetencje kluczowe opisane w „Zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie”, w tym zwłaszcza następujące:

- kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne
- kompetencje informatyczne
- umiejętność uczenia się
- kompetencje społeczne i obywatelskie

¹ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

2. Etapy realizacji projektu

Pracę metodą projektu edukacyjnego można podzielić na szereg etapów, w trakcie których nauczycielka/nauczyciel i uczennice/uczniowie dzielą się odpowiedzialnością za określone działania. Proponuję podział projektu na następujące etapy:

1. **Sformułowanie problemu i celów projektu** – Na tym etapie następuje identyfikacja problemu, do którego rozwiązania przyczynić mają się działania realizowane w ramach projektu. Uczennice i uczniowie muszą wiedzieć po co podejmują te działania i co ma być ich efektem.
2. **Planowanie działań** – Zanim podejmie się określone działania trzeba je najpierw zaplanować. Nauczycielka/nauczyciel wraz z uczennicami/uczniwami planuje działania, dzięki którym rozwiązany zostanie zidentyfikowany wcześniej problem i osiągnięte zakładane cele projektu.
3. **Działania uczennic i uczniów** – Na tym etapie następuje realizacja zaplanowanych działań, a uczennice i uczniowie – na ogół pracujący w zespołach – kierują się regułami/zasadami opisanymi w scenariuszu i instrukcji projektu.
4. **Prezentacja** – Uczennice i uczniowie prezentują efekty swoich działań.
5. **Refleksja** – Uczennice i uczniowie i nauczycielka/nauczyciel zastanawiają się nad tym, w jakim stopniu udało się osiągnąć zakładane efekty projektu, czego się nauczyli i co można zrobić lepiej realizując kolejne projekty.

Sformułowanie problemu i celów projektu

Na tym etapie uczennice i uczniowie powinni poznać bliżej problem, którym mają się zająć, a także zakładane efekty projektu. Do zadań nauczycielki/nauczyciela należy:

1. Realizacja aktywności opisanych w scenariuszu, których celem jest przybliżenie uczennicom i uczniom problemu, którym mają się zająć, tego w jaki sposób problem ten występuje / przejawia się w ich najbliższym otoczeniu i dlaczego wart jest ich uwagi i wysiłku.
2. Wyjaśnienie uczennicom i uczniom, jakie będą efekty projektu, co powstanie w rezultacie ich pracy (produkty), jak i czego się nauczą i do czego ta wiedza przyda im się obecnie i w przyszłości. Efekty warto zapisać na dużym arkuszu papieru i powiesić w klasie tak, aby – zwłaszcza w przypadku dłuższych projektów – uczennice i uczniowie stale pamiętali o tym, po co realizują poszczególne działania w ramach projektu. Zwłaszcza, że do efektów projektu powrócą na etapie refleksji oceniając, co się udało osiągnąć, a co nie i dlaczego.

Planowanie działań

Rozumiejąc, na czym polega problem, którym mają się zająć oraz jakie mają być efekty projektu uczennice i uczniowie przy pomocy nauczycielki/nauczyciela powinni zaplanować odpowiednie działania. Do zadań nauczycielki/nauczyciela na tym etapie należy:

1. Wyjaśnienie uczennicom i uczniom korzyści wynikających z samego planowania zwłaszcza w przypadku dłuższych projektów, w ramach których realizowane są całe sekwencje działań.
2. Zaproponowanie uczennicom i uczniom pomocy w organizacji procesu planowania (zależnie od wieku uczennic/uczniów, ich wiedzy i doświadczeń nauczycielka/nauczyciel powinna/nien w jak największym stopniu pozwolić dzieciom na podejmowanie samodzielnych decyzji i ponoszenie związanego z tym ryzyka). Jedną z form pomocy może być zaproponowanie uczennicom i uczniom określonej procedury planowania (co po kolei powinni zrobić, aby w efekcie powstał plan działań), zasad obowiązujących w trakcie planowania realizowanego przez zespoły (zasady dobrej współpracy w grupie) lub konkretnych narzędzi służących do planowania (często znajdują się one w scenariuszach projektów).
3. Pomoc uczennicom i uczniom w spisaniu efektów procesu planowania np. w formie planu działań określającego co ma zostać zrobione, przez kogo i w jakim czasie.

Działania uczennic i uczniów

Na tym etapie uczennice i uczniowie przejmują w większym stopniu odpowiedzialność za działania realizowane w ramach projektu. Do typowych zadań nauczycielki/nauczyciela należy natomiast:

1. Organizacja konsultacji dla uczennic i uczniów realizujących projekt zgodnie z przyjętymi w instrukcji projektu zasadami. Dotyczy to zarówno pomocy ze strony nauczycielki/nauczyciela opiekującego się realizacją projektu, innych nauczycieli danej szkoły, bibliotekarki szkolnej jak i wszystkich organizacji/institucji oraz ekspertów zewnętrznych, z którymi współpracę uzgodniono na poprzednim etapie. Szczególnie polecałbym włączenie do współpracy biblioteki szkolnej oraz bibliotek publicznych i ich filii. Nauczyciel opiekujący się projektem mógłby zorganizować spotkanie wszystkich bibliotekarzy, poinformować ich o tematyce projektu, poprosić o przegląd zasobów wiedzy jakimi biblioteki dysponują oraz o udzielanie pomocy uczennicom i uczniom, którzy w bibliotekach będą szukali pomocy. Biorąc pod uwagę, że biblioteki posiadają zwykle sprzęt, który mógłby być pomocny w trakcie poszukiwania przez uczennice i uczniów wiedzy jak i przygotowywania prezentacji (komputery z dostępem do internetu, drukarki) warto postarać się o dobrą współpracę z tymi placówkami.
2. Przyjmowanie od uczennic i uczniów raportów na temat postępów w realizacji działań przez zespoły, ewentualnych trudnościach, opóźnieniach itp. (szczególnie w przypadku dłuższych projektów).
3. Moderowanie ewentualnych konfliktów, do których może dojść w zespołach lub pomiędzy zespołami, jeśli uczennice i uczniowie nie potrafią sami sobie z nimi poradzić.
4. Motywowanie uczennic i uczniów, zwłaszcza w trakcie dłuższych projektów, kiedy początkowy zapał może być trudny do utrzymania. Motywowaniu może służyć:
 - Rzetelne wyjaśnienie uczennicom i uczniom założeń projektu oraz korzyści, jakie mogą odnieść zarówno oni sami, jak i szkoła oraz społeczność lokalna.
 - Włączenie uczennic i uczniów w opracowanie mapy zasobów wiedzy.
 - Stawianie uczennicom i uczniom wyzwań, proponowanie działań, określanie oczekiwanych efektów, które wymagają wysiłku ale są realne do osiągnięcia.
 - Regularne sprawdzanie postępów w realizacji zadań przez zespoły oraz sposobów korzystania przez nie z konsultacji. Może to się odbywać podczas bezpośrednich spotkań lub/oraz za pośrednictwem poczty elektronicznej, forum lub bloga. W przypadku informacji zwrotnych zaczynanie od sukcesów osiągniętych przez poszczególne dzieci i zespoły.
 - Ocenianie poszczególnych etapów realizacji działań przez zespoły, wprowadzenie elementów samooceny indywidualnej i zespołowej, a także zapraszanie do udziału w procesie oceniania ekspertów zewnętrznych.
 - Danie uczennicom i uczniom rzeczywistej samodzielności – której poziom zależy od etapu ich rozwoju – jeśli chodzi o sposoby realizacji działań, przy akceptacji ryzyka, iż popełnią jakieś błędy i nie wszystkie efekty zostaną osiągnięte. Musi temu towarzyszyć refleksja nad przyczynami tych błędów i sposobami ich unikania w przyszłości.
 - Zaproszenie na prezentacje rodziców, dzieci z innych klas, przedstawicieli organizacji / instytucji oraz ekspertów zewnętrznych wspierających uczennice i uczniów w trakcie realizacji działań. Taka publiczność może działać motywująco.

Prezentacja efektów projektu

Na tym etapie uczennice i uczniowie prezentują efekty działań realizowanych przez poszczególne zespoły w formie ustalonej na etapie planowania i zawartej w instrukcji projektu. Przygotowanie prezentacji wymaga od uczennic i uczniów kompetencji związanych z wyborem najistotniejszych efektów (syntezą przeprowadzonych badań lub podsumowaniem najistotniejszych efektów działań w środowisku lokalnym) oraz ich zwięzłym i atrakcyjnym przedstawieniem. Do najważniejszych zadań nauczyciela należy:

1. Zapewnienie uczennicom i uczniom pomocy w wyborze najistotniejszych efektów realizowanych badań /działań i przygotowaniu atrakcyjnej prezentacji. Pomocą służyć tu mogą – oprócz nauczyciela – bibliotekarze z biblioteki szkolnej i publicznej. Jeśli wymagana jest prezentacja wykorzystująca technologie informacyjne i komunikacyjne biblioteki na ogół mogą zaferować dostęp do komputerów, oprogramowania i internetu.

2. Przygotowanie wspólnie z uczennicami i uczniami miejsca prezentacji oraz potrzebnego wyposażenia / sprzętu (np. komputera, rzutnika multimedialnego, ekranu itp.). Prezentacja może odbywać się w sali lekcyjnej, ale także w bibliotece szkolnej lub publicznej, sali domu kultury lub urzędu gminy. Jeśli w prezentacjach ma wziąć udział „publiczność” (rodzice, dzieci i nauczyciele, władze lokalne, przedstawiciele instytucji / organizacji oraz eksperci zewnętrzni wspierający uczennice i uczniów itp.) to wybór sali musi uwzględniać liczbę zaproszonych osób.
3. W przypadku udziału w prezentacji wymienionych wyżej gości przygotowanie wspólnie z uczennicami i uczniami zaproszeń oraz programu. Jeśli niektórzy z gości mają wziąć udział w ocenie prezentacji należy ich zapoznać z kryteriami, narzędziami oraz przebiegiem procesu oceniania. Warto – zwłaszcza w przypadku długotrwałych, wymagających szczególnego wysiłku projektów – uczynić z prezentacji swego rodzaju lokalne wydarzenie tak, by dzieci czuły się zmotywowane do pracy, a zaproszeni goście mogli poczuć się dumni ze swojej szkoły.
4. Moderowanie prezentacji: pilnowanie ustalonego czasu i kolejności, zapraszanie gości do wyrażania opinii itp.
5. Przeprowadzenie procesu oceny prezentacji zgodnie z ustalonymi formami i kryteriami. Przygotowanie narzędzi do oceny.

Refleksja nad przebiegiem i efektami projektu

Na tym etapie uczennice i uczniowie zastanawiają się, w jakim stopniu udało im się osiągnąć zakładane efekty projektu oraz jak przebiegała praca na opisanych wyżej etapach: Co się udało? Co się nie udało? Co można zrobić lepiej w przyszłości? Czego się nauczyli? Jak mogą wykorzystać to, czego się nauczyli obecnie i w przyszłości? Do zadań nauczycielki/nauczyciela należy:

1. Moderowanie procesu refleksji z wykorzystaniem procedur i narzędzi opracowanych w trakcie przygotowywania się nauczycielki/nauczyciela do realizacji projektu. Procedury te powinny uwzględniać refleksję na poziomie indywidualnym (autorefleksja), zespołowym i całej klasy (wszystkich zespołów): Czego ja się nauczyłam/em? Czego nauczył się nasz zespół? Czego nauczyliśmy się wszyscy? Nauczycielka/nauczyciel może przedstawić uczennicom i uczniom rezultaty własnej refleksji związanej z przebiegiem projektu.
2. Zadbanie o to, by rezultaty refleksji zostały spisane, powieszono w klasie – lub w inny sposób dostępne dla uczennic i uczniów np. na stronie internetowej szkoły (klasy) projektu i były wykorzystywane w trakcie realizacji kolejnych projektów.

3. Przygotowanie się nauczycielki/nauczyciela do realizacji projektu

Uczestnicy projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” otrzymują gotowe scenariusze projektów. Nie muszą zatem wykonywać wielu prac związanych z wyborem tematu projektu i opracowywaniem zasad jego realizacji. Mimo tego warto jednak wykonać następujące działania:

1. Przeczytać uważnie scenariusz projektu i zastanowić nad jego realizacją (co może sprawić trudność, jak temu zaradzić itp.). Niewykluczone, że z różnych powodów (brak odpowiednich zasobów, specyficzne doświadczenia uczennic i uczniów, warunki środowiska lokalnego itp.) jakieś elementy scenariusza będą musiały zostać nieco zmodyfikowane.
2. Opracować listę zasobów potrzebnych do realizacji projektu, którymi dysponuje szkoła lub inne organizacje i instytucje działające w środowisku lokalnym. Chodzi tu zarówno o sprzęt (komputery, oprogramowanie, rzutnik multimedialny, aparaty cyfrowe, miejsca z dostępem do internetu, mikroskopy i inne pomoce naukowe itp.), jak i miejsca, w których spotykać się będą uczennice i uczniowie (nie zawsze musi to być klasa szkolna) oraz miejsce, w którym odbędą się prezentacje projektów (może to być biblioteka szkolna lub publiczna, sala w domu kultury czy urządzenie gminy itp.). Podsumowując, należy się upewnić, czy dysponujemy wszystkim tym, co niezbędne, by zrealizować projekt zgodnie ze scenariuszem.

3. Opracować instrukcję projektu dla uczennic i uczniów na podstawie scenariusza. Zwłaszcza w przypadku dłuższych projektów instrukcja powinna zawierać podstawowe informacje, o których dzieci powinny pamiętać oraz zasady, których powinny przestrzegać. Przykładowa instrukcja – w artykule Barbary Benyskiewicz i Marii Furtak.
4. Posługując się instrukcją projektu (np. w formie prezentacji PP, której wydruk otrzymuje każdy uczestnik), przedstawić uczennicom i uczniom temat projektu, wyjaśnić ogólnie na czym projekt polega i jakie korzyści przyniesie im samym, a także szkole i środowisku lokalnemu. Upewnić się, że uczennice i uczniowie rozumieją instrukcję, np. poprosić, by przedyskutowali ewentualne wątpliwości w małych zespołach, a następnie przeprowadzić dyskusję na forum.
5. Wykorzystując instrukcję warto też przedstawić projekt rodzicom oraz instytucjom/organizacjom i osobom (ekspertom zewnętrznym – patrz niżej), które mogą udzielić uczennicom i uczniom pomocy w poszukiwaniu i krytycznej analizie różnych źródeł wiedzy. Im więcej będą oni wiedzieć o samym projekcie, korzyściach jakie przynosi uczennicom/uczniom i środowisku lokalnemu, tym bardziej będą skłonni poświęcić swój czas, posiadane materiały czy sprzęt, by pomóc uczennicom i uczniom w jego realizacji.
6. Opracować (w kl. IV–VI wspólnie z uczennicami i uczniami) mapę zasobów wiedzy w środowisku lokalnym, które mogą być wykorzystane w trakcie realizacji projektu. Mapa taka powinna obejmować wszystkie te instytucje, organizacje czy osoby, które mogą pomóc uczennicom i uczniom. Może ona obejmować między innymi: bibliotekę szkolną, biblioteki publiczne, urząd gminy (wydział stosowny do tematyki projektu), organizacje pozarządowe, domy kultury, ośrodki pomocy społecznej, leśnictwa a także osoby, które dysponują wiedzą, która może przydać się uczennicom i uczniom (eksperti zewnętrznym) – nie tylko mieszkający w tej samej miejscowości, ponieważ kontakt z nimi może odbywać się za pośrednictwem poczty elektronicznej czy Skype'a. Warto wykonać mapę na dużym arkuszu papieru, zaznaczając zidentyfikowane zasoby wiedzy i powiesić ją w klasie tak, by uczennice i uczniowie mogli z niej na bieżąco korzystać.
7. Ustalić z organizacjami/instytucjami i ekspertami zasady, na jakich uczennice i uczniowie będą mogli się z nimi kontaktować itp.

Dodatkowe źródła wiedzy dotyczące metody projektów

Wybrane publikacje dotyczące metody projektów :

- K. Chałas, *Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce. W poszukiwaniu strategii edukacyjnych zreformowanej szkoły*, Wydawnictwo Nowa Era, Warszawa 2003
 J. Królikowski, *Projekt edukacyjny*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2001

Publikacja dostępna w Nauczycielskiej Internetowej Księgarni Edukacyjnej: http://www.nike.codn.edu.pl/product_info.php?products_id=60

- A. Mikina, B. Zając: *Jak wdrażać metodę projektów*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006

Publikacje Centrum Edukacji Obywatelskiej dotyczące wykorzystania metody projektu, oceniania oraz opisy przykładowych projektów:

Program Kształcenie Obywatelskie w Szkole Samorządowej zawierający między innymi pomysły dotyczące oceniania projektów

http://www.ceo.org.pl/portal/b_oferta_wydawnicza_bezplatne_publicacje_do_pobrania_doc?docId=47232

- A. Pacewicz, T. Merta, *Jak oceniać uczniów? Wskazówki dla nauczycieli realizujących program KOSS*
http://www.ceo.org.pl/portal/b_oferta_wydawnicza_bezplatne_publicacje_do_pobrania_doc?docId=46781

Żywa lekcja samorządności. Program aktywnej edukacji obywatelskiej we współpracy z instytucjami publicznymi – projekty działania lokalnego
http://www.ceo.org.pl/portal/b_oferta_wydawnicza_bezplatne_publicacje_do_pobrania_doc?docId=45734

Ślady przeszłości. Materiały pomocnicze

http://www.ceo.org.pl/portal/b_oferta_wydawnicza_bezplatne_publicacje_do_pobrania_doc?docId=45710

Inne materiały dotyczące metody projektów dostępne w sieci:

M. Kaczmarzyk, D. Kopeć, *Metoda projektu edukacyjnego jako sposób kształtowania kompetencji ucznia*
http://partnerzy-w-nauce.us.edu.pl/biuletyn/dane/pobieralnia/biologia/metoda_projektu_educacyjnego.pdf

J. Angel, A. Szarzyńska, *Metoda projektu w edukacji geograficznej*
<http://www.edupress.pl/pdf/11/3123.pdf>

Jak przeprowadzić lekcje w terenie? Pigułka informacyjna z przykładami dla nauczycieli, którym bliska jest edukacja ekologiczna. Materiał edukacyjny polskiego klubu ekologicznego
<http://www.pke-zg.org.pl/edukacja/poradnik.pdf>

Opisy projektów do pobrania:

<http://www publikacje.edu.pl/archiwum.php?dzial=projekty>

<http://www.cen.uni.wroc.pl/!!!old/teksty/pustynia.pdf>

<http://www.uczyc-sie-z-historii.pl/?site=st20051103162118>

Bibliografie

W sieci dostępnych jest wiele zestawień bibliograficznych dotyczących metody projektów przygotowanych przez biblioteki i ośrodki doskonalenia nauczycieli, oto kilka wybranych:

http://www.bibliotekacen.pl/zestawienia/metoda_projektow.htm

<http://e-pedagogiczna.edu.pl/upload/file/zasoby/zestawienia/zest171.pdf>

http://www.dbp.wroc.pl/biblioteki/wroclaw/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=60&Itemid=71

z małej szkoły w wielki świat

Barbara Benyskiewicz, Maria Furtak

PROJEKTOWA INSTRUKCJA DLA UCZNIĄ

Istota projektu uczniowskiego polega na tym, że uczennice i uczniowie, pracując najczęściej zespołowo, realizują złożone i czasochłonne przedsięwzięcie, często badawcze, wykraczające poza ramy klasowo-lekcyjne. Jednym z ważniejszych elementów metody projektu jest samodzielność wykonywania działań przez uczennice i uczniów. Rolą nauczycielki/nauczyciela jest zainspirowanie i wprowadzenie dzieci w istotę problemu, wspólne zaplanowanie działań, a następnie, w trakcie ich realizacji, wspieranie, konsultowanie, monitorowanie, a na koniec podsumowanie i ocena, przeprowadzone wspólnie zgodnie z przyjętymi wcześniej i znanymi uczennicom i uczniom kryteriami.

Aby uczennice i uczniowie wiedzieli co i jak mają w trakcie samodzielnej pracy robić, a nauczyciel wiedział, że dzieci pracują zgodnie z ustalonym wcześniej, szczegółowym planem, opracowuje instrukcję do projektu. Instrukcja minimalizuje ryzyko, że uczennice/uczniowie będą realizować działania niezgodnie z wcześniejszymi ustaleniami. Powinna być krótka, prosta, napisana zrozumiałym językiem, skierowana bezpośrednio do uczennic i uczniów tak, aby po przeczytaniu wiedzieli, co mają robić. Stanowić ma swoisty przewodnik po projekcie. Może być ona zapisana na wiele sposobów. Dla uczennic i uczniów początkujących w metodzie projektów powinna być bardziej szczegółowa i objaśniająca. Uczennice i uczniowie z doświadczeniem w realizacji projektów mogą korzystać z uproszczonej, bardziej hasłowej instrukcji lub napisać ją z nauczycielką/nauczycielem bądź samodzielnie.

Dla dzieci realizujących projekty w klasach I–III, które wymagają stałej opieki i wsparcia nauczycielki/nauczyciela, instrukcje mogą być przygotowane w formie uproszczonej jako krótkie, zapisane na kartce zadania.

Na ogół instrukcja składa się z następujących elementów:

1. Temat projektu
2. Cel dla uczennicy/ucznia: co będzie efektem, produktem ich działań (np. folder, kronika, wystawa, gra, wycieczka, piknik itp.)
3. Źródła informacji
4. Formy prac
5. Zadania do wykonania
6. Harmonogram
7. Terminy konsultacji
8. Sposób prezentacji
9. Kryteria oceny

W pracy metodą projektów z punktu z widzenia efektywności i osiągnięcia zamierzonych celów, umiejętność napisania przez nauczycielkę/nauczyciela instrukcji jest jedną z ważniejszych.

Zachęcamy nauczycielki/nauczycieli realizatorów projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” (szczególnie w kl. IV–VI), by w oparciu o ten przykład samodzielnie lub ze swoimi uczennicami i uczniami tworzyli

instrukcje do scenariuszy projektów. Dzieci powinny otrzymać instrukcje po etapie planowania, przed podjęciem samodzielnych działań. Nie ma instrukcji uniwersalnej, musi ona uwzględnić rozwiązania przyjęte w danej szkole.

Poniżej przedstawiamy przykład instrukcji do projektu dla klas IV–VI „Kronika Skarbów”.

INSTRUKCJA DO PROJEKTU dla uczennicy/ucznia (PRZYKŁAD)

1. TEMAT PROJEKTU: Kronika Skarbów
2. CEL: Przygotowanie Kroniki Skarbów swojej miejscowości.
3. ŹRÓDŁA INFORMACJI: Mieszkańcy miejscowości, rodzina, biblioteka, urząd gminy, ośrodek kultury, własne badania i obserwacje, internet i inne.
4. FORMY PRACY: Będziecie pracować w grupach 5-osobowych. Każda grupa przygotowuje jeden rozdział kroniki zgodnie z przydzielonym obszarem badań:
 - ludzie (znani, ciekawi, zawody, zainteresowania itd.),
 - ciekawe miejsca (zabytki, budynki itd.),
 - przyroda (ciekawostki, pomniki przyrody, zwierzęta, ptaki itd.),
 - skarby niematerialne (historia, legendy, tradycje, specyficzne potrawy itd.).
5. PRODUKT: Kronika ma być wykonana w formacie A4. Każdy rozdział kroniki ma zawierać:
 - Tytuł (ew. podtytuły),
 - Treść, 4–6 stron pisane czcionką Comic Sans MS rozmiar 14,
 - 7–10 elementów graficznych (rysunki, zdjęcia, grafiki, przyklejone elementy),
 - Okładka – kolorowy papier o grubości co najmniej 160 g/m² z elementami graficznymi ma zawierać: element graficzny (np. herb miejscowości) oraz tytuł: „Kronika Skarbów miejscowości X”,
 - Strona tytułowa – ma zawierać tytuł, imiona i nazwiska autorów w podziale na grupy, klasę, miejscowość i rok (ew. podziękowania),
 - Spis treści – ma zawierać tytuły rozdziałów oraz imiona i nazwiska autorów.
6. ORGANIZACJA PRACY: W ramach każdej grupy podzielcie się zadaniami (kto wyszukuje informacje, kto robi zdjęcia, rysunki, kto tworzy treść, kto zapisuje w komputerze, kto pisze sprawozdanie). Wybierzcie lidera, który będzie łącznikiem grupy z nauczycielką/nauczycielem. Pamiętajcie o tym, że zadania mają realizować wszyscy członkowie grupy. Lider wyznaczy terminy spotkań, na których będziecie dzielić się informacjami, przedstawiać efekty swojej pracy, wspólnie podejmować decyzje w imieniu grupy, ustalać treści do sprawozdania.
7. ZADANIA DO WYKONANIA:
 - a. Dokonajcie podziału pracy w grupie.
 - b. Przygotujcie potrzebne środki i materiały: aparaty fotograficzne, dyktafony, kartki, długopisy, ołówki, kredki.
 - c. Zbierajcie informacje z różnych źródeł, a następnie dokonajcie ich selekcji pod kątem atrakcyjności wykorzystania w kronice.
 - d. Prowadźcie na bieżąco sprawozdanie z realizacji zadań (zapisywane w komputerze).
 - e. Wydelegujcie z zespołu jedną osobę do grupy opracowującej i wykonującej części wspólne kroniki (okładka, spis treści).
 - f. Opracujcie projekt rozdziału (treść, oprawa graficzna).
 - g. Opracujcie ostateczną wersję rozdziału.
 - h. Napiszcie plan prezentacji zawierający zadania do wykonania oraz osoby odpowiedzialne.
 - i. Przygotujcie prezentację.
8. HARMONOGRAM:
 - Do 30 września – podział zadań w ramach grupy
 - Do 15 października – projekty rozdziałów oraz okładki
 - Do 31 października – opracowane rozdziały kroniki oraz okładki

- Do 15 listopada – pomysł na prezentację
 - Do 30 listopada – plan prezentacji
 - Do 10 grudnia – przygotowana prezentacja
 - 16 grudnia – prezentacja
 - 16 grudnia – podsumowanie, wspólna ocena projektu
9. TERMINY KONSULTACJI: wtorki godz. 13.00–15.00 (konsultacja realizacji zadań wg harmonogramu). W ramach konsultacji omawiane będą poszczególne etapy pracy: Co się udało? Z czym były problemy? Jak pracuje grupa? (w oparciu m.in. o zapisy w sprawozdaniu).
10. MOŻLIWE SPOSOBY I CZAS PREZENTACJI: Prezentacja kroniki odbędzie się 16 grudnia na uroczystej sesji Rady Gminy z udziałem gości z miasta partnerskiego. Będzie miała charakter wystawy połączonej z prezentacją. Każda grupa będzie mieć do dyspozycji sztalugę i stół o wymiarach 1,20 m × 0,80 m, na których wyeksponuje kartki ze swojego rozdziału oraz 3–4 minuty na ustne zaprezentowanie swojej pracy. Na zakończenie liderzy wszystkich grup wspólnie rozdziałą w całość i przekażą wójtowi gminy na stałą ekspozycję w Ośrodku Kultury.
11. KRYTERIA OCENY KRONIKI:
- spełnienie wszystkich wymagań instrukcji, w tym systematyczny udział w konsultacjach,
 - oryginalność (własne inwencje i pomysły, dotarcie do różnorodnych źródeł informacji)
 - estetyka wykonania
 - współpraca w grupie – na podstawie samooceny w przygotowanej karcie
12. KRYTERIA OCENY PREZENTACJI:
- sposób ekspozycji – estetyczny, pomysłowy
 - ciekawy, komunikatywny sposób prezentacji
 - zgodność z planem i harmonogramem,
 - sposób mówienia – słyszalne, zrozumiałe wypowiedzi, język dostosowany do tematu,
 - udział wszystkich członków grupy w przygotowaniu prezentacji

KARTA SAMOOCENY WSPÓŁPRACY W GRUPIE

Zespół:

Kryteria samooceny	TAK	ŚREDNIO	NIE
Czy – jako grupa – wykonaliśmy nasze zadania?			
Czy pomagaliśmy sobie nawzajem?			
Napisz, co można poprawić we współpracy twojej grupy			

Beata Kossakowska

OCENIANIE KSZTAŁTUJĄCE – PODSTAWOWA WIEDZA OPRÓSZONA PROJEKTOWĄ PRAKTYKĄ

Czym jest **ocenianie kształtujące (OK)** – odpowiedź nie jest ani prosta ani jednoznaczna. Utkwiła mi wypowiedź jednego z angielskich nauczycieli, uczestników programu wdrażania OK:

Ocenianie, które pomaga się uczyć, jest sposobem myślenia, prawie filozofią nauczania.¹

Wielu z nas posiada zapewne intuicję, wycinkową praktykę w stosowaniu takiego sposobu oceniania. Ale OK wymusza kolejną wielką nauczycielską zmianę – zmianę myślenia, zmianę strategii nauczania, zmianę sposobu pracy z uczennicami i uczniami. Bo stawia na pierwszym miejscu patrzenie na nauczanie z perspektywy ułatwiania uczennicom i uczniom nauki, zamiast zadania „przerobienia” za wszelką cenę programu. Głównym zadaniem nauczycielskim w OK jest zatem **pomaganie uczniom i uczniom w uczeniu się**.

Warto zaznaczyć, że termin ten robi oszałamiającą karierę w środowisku edukacyjnym od przeszło 20 lat. Wokół niego koncentrują się debaty, badania teoretyczne i praktyczne. A odkąd w 2002 intensywnie zajęło się **ocenianiem kształtującym** Centrum OECD ds. Badań i Innowacji Edukacyjnych (CERI) – cały świat edukacyjny przygląda mu się jeszcze staranniej. W miarę kolejnych doniesień badawczych ewoluują definicje OK, wzbogacane są nauczycielskie praktyki, rosną rzesze jego zwolenników.

W ramach projektu **Z Małej Szkoły w Wielki Świat** także obsiewaliśmy, podlewaliśmy i pielęgnowaliśmy nasze poletko OKeja. Dziś, bogatsi o doświadczenia, odważniej włączamy się do światowej debaty.

1. OK – wokół pojęcia

Geneza terminu ocenianie kształtujące sięga 1971, kiedy to Bloom, Hastings i Maddaus przedstawiają myśl, że ocenianie nie musi służyć jedynie sumatywnej ocenie wyników uczennic i uczniów w nauce. Jego celem powinna być także informacja zwrotna dla dzieci oraz korekta błędów zmierzająca do udoskonalania ich pracy.

Ale przełomem jest rok **1998**, kiedy ukazuje się przeglądowy tekst Blacka i Wiliama oraz oparta na nim broszura „Wewnątrz czarnej skrzynki”². Autorzy dokonali w niej szczegółowej analizy piśmiennictwa, które odnosiło się do oceniania kształtującego. Opisali w tym zakresie: stan badań, wskazania do stosowania praktycznego tego typu oceniania, a także zasadność ujęcia OK w strategiach polityk oświatowych. Zdefiniowali ten rodzaj oceniania jako **obejmujący wszystkie działania podejmowane przez nauczycieli i/lub ich uczniów, które zapewniają informacje zwrotne pomagające modyfikować działania, w które są zaangażowani**.

W latach 2002–2005 Centrum OECD ds. Badań i Innowacji Edukacyjnych (CERI) prowadzi szeroko zakrojone międzynarodowe badania dotyczące oceniania kształtującego. Dokonano między innymi analizy studiów przypadków funkcjonowania OK w ośmiu systemach edukacji (Australia – Queensland, Kanada, Dania, Anglia, Finlandia, Włochy, Nowa Zelandia i Szkocja) z opisami stosowania elementów

¹ P. Black, Ch. Harrison, C. Lee, B. Marshall, D. Wiliam, *Jak oceniać, aby uczyć?*, CEO, Warszawa 2006

² P. Black i D. Wiliam (1998b), *Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment*, t. 80, str. 139–148.

oceny kształtującego w praktyce szkolnej. W 2005 r. ukazał się raport¹ podsumowujący, który przedstawia koncepcję i metody oceniania kształtującego oraz jego związki ze strategiami nauczania. Sformułowano także poniższą definicję OK

Ocenianie kształtujące odnosi się do **częstego, interaktywnego** oceniania postępów i wiedzy ucznia w celu określenia jego potrzeb edukacyjnych i odpowiedniego dostosowania do nich nauczania.

W projekcie właśnie ta definicja służyła nam jako wyznacznik praktycznych działań. Często w gronie nauczycielek i nauczycieli do niej wracaliśmy – omawialiśmy, interpretowaliśmy, uściślali.

Częste ocenianie rozumieliśmy zarówno jako częstotliwość jak i okresowość. Stosowaliśmy:

- natychmiastową informację zwrotną przekazywaną wielokrotnie podczas każdego spotkania z uczennicami i uczniami i dotyczącą konkretnych zadań wykonywanych w tym czasie przez nich,
- ocenę dłuższych działań uczennic i uczniów w odniesieniu do założonych celów i kryteriów,
- refleksję na zakończenie każdego projektu – co nam się udało, co warto poprawić, o co wzbogacić w przyszłości działania.

Interaktywne ocenianie interpretowaliśmy jako dbałość o dotarcie z informacją zwrotną do każdego dziecka. Nauczyciele stosowali takie metody i techniki jej przekazywania, aby każdy miał szansę na odbieranie informacji i reagowanie na nią.

Świadomi tego, że *informacje zwrotne przekazywane uczennicom i uczniom podczas lekcji są niczym znaczna liczba butelek wrzuconych do morza. Nikt nie może mieć pewności, że to, co w nich zawarte, znajdzie kiedyś odbiorcę*²

podczas zajęć projektowych **wrzucaliśmy mnóstwo kolorowych butelek**.

2. Skąd wiemy, że OK działa?

My – realizatorzy projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” wiemy głównie z wizyt monitorujących odbywanych w szkołach uczestniczących w projekcie, rozmów z uczennicami i uczniami, nauczycielskich refleksji – czasami wierszowanych, tak jak po zimowych seminariach w 2012 r.

1

*Gdy OK szanujemy, powolutku się zmieniamy,
radość dzieci dostrzegamy i sami się uśmiechamy.
Bo to mądrze wyważone, jeśli wiemy,
co oznacza światło zielone, żółte i czerwone.
Jeśli poznasz dobre i złe strony
to **kierunek jest już wyznaczony.***

2

Dobre ocenianie kształtujące
nie jest dołujące,
uczniowi korzyści przynosi.
Gdy nauczyciel po klasówce mowę swą spokojną wygłosi
od dobrego zacznie, o poprawki grzecznie poprosi,
uczeń niezwykajny do tak łagodnego traktowania
każdą nawet trudną poprawkę uczyni bez większego szemrania.
Może nawet przyzna nieoczekiwanie
że potrzebne było nauczyciela gadanie.
Gdy wakacje nadejdą, belfer usłyszy wszystkie dzieci wiwatujące
Hura! Ocenianie kształtujące jest mobilizujące!

¹ Formative Assessment: Improving Learning In Secondary Classrooms, OECD, Paris 2005

² Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce, Redakcja H. Dumont, D. Istance, F. Benavides, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, str. 223.

Już w przeglądzie literatury dotyczącej OK Black i Wiliam stwierdzili, że *jest to jedna z najważniejszych, kiedykolwiek badanych interwencji edukacyjnych*.⁵ Opierając się na przeglądzie 250 różnych badań opisują wpływ skutecznego stosowania OK następująco:

*Przedstawione tu wyniki pokazują wyraźnie, że ocenianie kształtujące poprawia wyniki kształcenia. (...) Żeby to zilustrować, warto uświadomić sobie, jak duży jest poziom skuteczności wynoszący 0,7. Gdyby o tyle wzrósł średni wynik z matematyki krajów na średnim pod tym względem poziomie, jak Wielka Brytania, Nowa Zelandia czy Stany Zjednoczone, znalazłyby się one w pierwszej piątce, za Singapurem, Koreą Południową, Japonią i Hongkongiem.*⁶

Jednak szczególnie istotny jest fakt wykazany w badaniach Bangert-Drowns, Kulik i Kulik z 1991 r. Pokazują one, że **częstotliwość stosowania oceniania kształtującego** ma pozytywny wpływ na wyniki osiągane przez uczennice i uczniów.

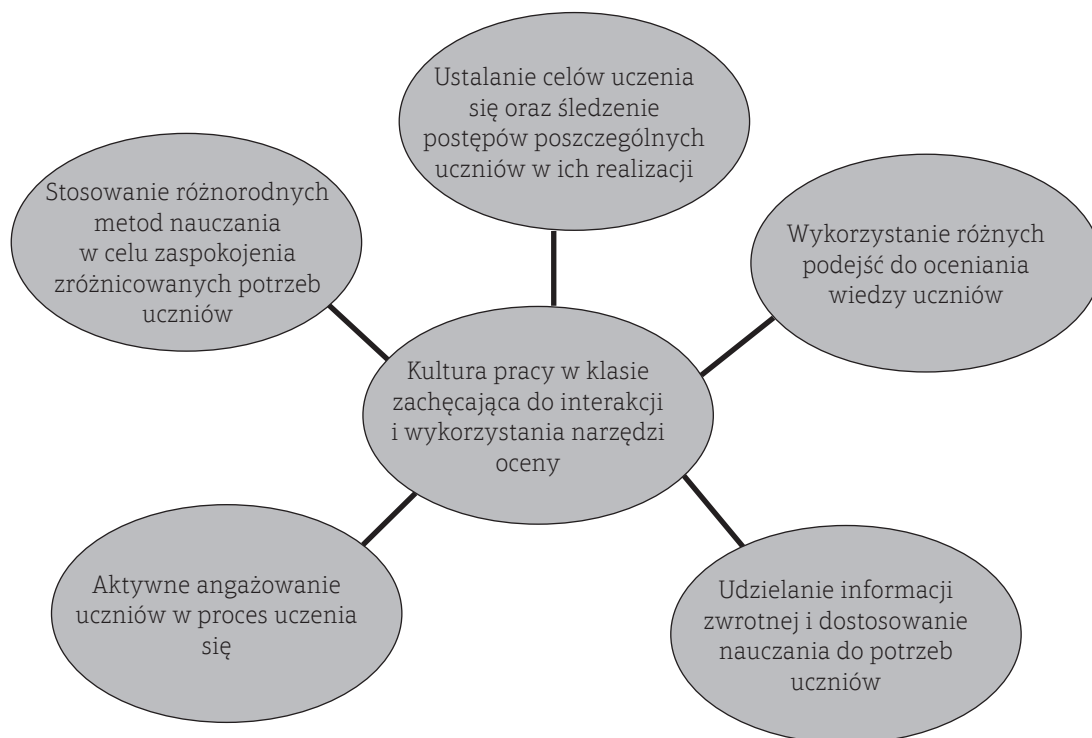
Badania Centrum OECD ds. Badań i Innowacji Edukacyjnych (CERI) pokazują, że ocenianie kształtujące jest jedną z najbardziej skutecznych strategii realizacji celów uczenia się przez całe życie:

- promowania wysokich wyników w nauce – podnoszenia poziomu osiągnięć uczennic i uczniów,
- promowania wysokiego stopnia równości – edukacji dla wszystkich,
- kształtowania u uczennic i uczniów umiejętności uczenia się.

Kiedy te trzy składowe są wykorzystywane razem, mają szczególną moc. Powodują, że nauczycielki/nauczyciele mogą porządkować swoje myślenie na temat aranżowania sytuacji w klasie sprzyjających uczeniu się, poznawaniu potrzeb uczennic i uczniów oraz aktywnego włączania uczennic i uczniów w proces uczenia się. Tym samym uczennice i uczniowie zdają sobie sprawę z tego, w jaki sposób się uczą – lepiej radzą sobie z ustalaniem celów, opracowaniem nowych strategii, kontrolą procesu uczenia się.

3. Elementy oceniania kształtującego

Na podstawie przeanalizowanych studiów przypadków i światowych badań Centrum OECD ds. Badań i Innowacji Edukacyjnych (CERI) wyodrębniło kluczowe elementy OK. Zilustrowano je na grafie:

⁵ P. Black i D. Wiliam (1998), *Assessment and Classroom Learning*, Assessment in Education, t. 5, str. 7–71.

⁶ tamże

A co się pod poszczególnymi hasłami kryje?

Kultura pracy w klasie zachęcająca do interakcji i wykorzystania narzędzi oceny jest centralna, podstawowa, kluczowa... Od niej zaczyna się budowanie oceniania kształtującego.

Kultura pracy to kompleks wartości powstałych we współdziałaniu i współzyciu ludzi w procesie pracy. Do naczelnych wartości OK należy **poczucie bezpieczeństwa**, dlatego szczególnie ważne jest, aby nauczyciele pomagali uczniom i uczniom w pokonywaniu strachu przed podejmowaniem ryzyka i popełnianiem błędów. Wtedy dzieciom łatwiej przychodzi mówienie o tym, co nie sprawia im kłopotu oraz ujawnianie tego, czego nie rozumieją. Istotne jest **współdecydowanie** – uzgadnianie z dziećmi czego, w jakim zakresie i w jaki sposób będą się uczyli. Pogłębia to przynależność do grupy i nawiązywanie więzi, rozwijanie kompetencji emocjonalnych. Dopelnieniem jest **odpowiedzialność**, której służy dawanie okazji do wyboru własnych dróg edukacyjnych, skupianie uwagi uczennic i uczniów na doskonaleniu własnych umiejętności, paradoksalnie – najlepiej podczas „uczenia się we współpracy”.

Taka kultura pracy wpływa na **budowanie poczucia własnej wartości uczennic i uczniów, ich motywację i zdolność regulowania procesu uczenia się**.

Ustalanie celów uczenia się oraz śledzenie postępów poszczególnych uczennic/uczniów w ich realizacji.

Uczenie się przez cele – to jakoby przeniesiona na grunt edukacyjny metoda zarządzania zasobami ludzkimi (zarządzanie przez cele). Idea przewodnia ZPC skoncentrowana jest na wspólnym określeniu i negocjowaniu celów, wspólnym ustalaniu mierników pożądaných wyników końcowych oraz na wspólnych okresowych przeglądach i ocenie uzyskanych rezultatów.

Ocenianie kształtujące wymaga zatem:

1. Wspólnego (nauczyciele i uczniowie) uszczegóławiania, definiowania, redagowania, opisywania celów uczenia się – w języku zrozumiałym dla uczennic i uczniów.
2. Wspólnego określenia mierników. **Kryteria osiągnięcia celów** są dla uczennic i uczniów formą drogowskazów – odpowiadają na pytania: czy zmierzam w dobrym kierunku? w którym miejscu drogi już jestem?
3. Odwoływania się do celów i kryteriów na różnych etapach uczniowskiego działania – wspólnego śledzenia zarówno procesu, jak i efektów uczenia się.

U podstaw **uczenia się przez cele** leży przekonanie, że gdy dzieci wiedzą jak ma wyglądać dobrze wykonana praca, ta za którą odpowiadają – wzmacnia to w nich poczucie pewności siebie i motywuje do działania.

Stosowanie różnorodnych metod nauczania w celu zaspokojenia zróżnicowanych potrzeb uczennic i uczniów

OK promuje stosowanie **tylko i aż nowoczesnej metodyki**, która w dużym stopniu korzysta z odkryć o pracy ludzkiego mózgu. Zatem znajomość neurodydaktyki jest u nauczycielek/nauczycieli stosujących ocenianie kształtujące obowiązkowa. Nowoczesna metodyka wykorzystuje teorię konstruktywizmu; wiedzę o tym, że inaczej uczą się wzrokowcy, słuchowcy i kinestetycy; dociera do prawy i lewopółkulowców. Tylko wtedy jest szansa na codzienne rozwiązywanie trudnego edukacyjnego równania:

różnorodność ludzi + odpowiednie traktowanie każdego człowieka = różnorodność podejść¹

Wiedza o tym **jak ja się uczyć** to kapitał uczennic i uczniów w budowaniu wiary we własne umiejętności oraz zdolności do zarządzania własnym procesem uczenia się.

¹ Perrenoud P. (1998 r.) „From Formative Evaluation to a Controlled Regulation of Learning Processes. Towards a Wider Conceptual Field”, *Assessment in Education: Principles, Policy and Practice*, CARFAX, Oxfordshire, t. 5

Wykorzystanie różnych podejść do oceniania wiedzy uczennic i uczniów

Ten element OK jest analogiczny do poprzedniego. Aby każde dziecko mogło korzystać z oceny do regulowania własnego procesu uczenia się – muszą się pojawiać **różnorodne momenty dydaktyczne sprzyjające ocenianiu:**

- na różnych etapach procesu nauczania: na początku, w trakcie i na koniec,
- w różnorodnych sytuacjach: szkolnych, symulowanych, rzeczywistych,
- różnych elementów: produktu, procesu,
- odnoszące się do różnorodnych kryteriów: znormalizowanych, zindywidualizowanych.

Służy temu cały arsenal metod i technik właściwy do kontekstu oceniania. Mogą to być zestawienia, portfolio, prezentacje czy „technika światła” lub zadawanie pytań „do wszystkich”.

Udzielanie informacji zwrotnej i dostosowanie nauczania do potrzeb uczennic i uczniów

Nauczyciel nie może się uczyć za ucznia – sprzężenie zwrotne musi się pojawiać w umysłach i czynnościach uczniów, a więc oni są głównymi adresatami informacji o swoich osiągnięciach.¹ Dlatego ważna, czy może najważniejsza jest w OK konkretna i odpowiednio umiejscowiona w czasie informacja zwrotna. Dobra informacja zwrotna jest dopasowana do kryteriów dotyczących spodziewanych wyników uczenia się, co sprawia, że proces ten jest bardziej przejrzysty i modeluje umiejętności uczennic/uczniów związane z kompetencją uczenia się. Nauczyciele natomiast wykorzystując systematycznie praktykę informacji zwrotnej, zwracają większą uwagę na to, co uczennice i uczniowie robią i czego nie rozumieją. Pozwala im to dostosować strategie nauczania do indywidualnych potrzeb uczennic i uczniów.

Aktywne angażowanie uczennic i uczniów w proces uczenia się to przyzwolenie na uczniowskie **decydowanie, działanie, mówienie, przeżywanie**. O ile szybciej i prościej jest zdecydować samemu, czego będziemy uczyć, opowiedzieć o tym lub dzieciom, częściowo wykonać i przeżyć smak dobrze spełnionego obowiązku.

Ale smak oceniania kształtującego wymaga od nauczycielki/nauczyciela:

- zaciekawienia uczennic i uczniów – wykorzystania zagadnień praktycznych, najlepiej z ich bliskiego otoczenia,
- utrzymania tempa pracy,
- zadawania pytań otwartych i przeznaczenia czasu na szukanie odpowiedzi,
- zadań czynnościowych, także wywołujących aktywność fizyczną,
- możliwości dyskursu, prezentowania swojego stanowiska,
- osobistego zaangażowania!

Dobrze, jeśli spis proponowanych działań oparty jest na współpracy, planowaniu zadań i ról w grupie.

4. Przykłady metod pracy w służbie OK

Jak wiadomo **od teorii lepsze są przykłady**, czyli czas na praktykę nauczycielską. Po trzech latach badania w działaniu sprawdziliśmy o czym warto pamiętać wdrażając OK, jakich zasad przestrzegać, jakie metody uwzględniać w pracy z uczennicami i uczniami, które techniki są szczególnie skuteczne. Poniżej ich krótki przegląd poparty przykładowymi rozwiązaniami metodycznymi ze scenariuszy zajęć oraz nauczycielskimi komentarzami. Niech będą drogowskazem do OKeja!

Zasada 1. Jeśli to możliwe, podejmij pracę metodą problemową

My wykorzystaliśmy metodę projektu edukacyjnego, która bardzo sprzyja OK. Każdy projekt inicjuje Starter, który ma pomóc w postawieniu pytania kluczowego, przybliżeniu problemu projektu, zmotywowaniu uczennic i uczniów do działania. Startery z założenia miały mieć duży walor emocjonalny i czynnościowy, bo *motywacja i emocje są dla edukacji niezbędne, ponieważ zapewniają, że uczniowie w dużym stopniu przyswajają nową wiedzę i umiejętności*.² I tak starter projektu *Domek dla przyjaciela* odwołuje się do wierzeń Hindusów w reinkarnację i pozwala uczennicom i uczniom wcielić się w wybranego zwierzęcia – z jego zachowaniem, ruchami, odczuciami. Natomiast projekt

¹ Brookhart S. (2003 r.) „Developing measurement theory for classroom assessment purposes and uses”, *Educational Measurement: Issues and Practice*, t. 4

² *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, Redakcja H. Dumont, D. Istance, F. Benavides, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, str. 142.

Nocka w szkole rozpoczyna opis emocjonujących przygód zawartych w literaturze dziecięcej, aby w każdym dziecku zrodziły się pytania: co ja przeżywam, co będę przeżywać w trakcie realizacji projektu? Wielokrotnie startery bazują na zabawach i grach edukacyjnych skoncentrowanych wokół inicjowanego tematu.

Starter pomagał w stawianiu przez uczennice i uczniów **pytań kluczowych**, które wspólnie formułowaliśmy i umieszczaliśmy w widocznym miejscu – to okazało się ważne. Towarzyszyły nam w trakcie trwania projektu, wracaliśmy do nich na różnych jego etapach, bo pomagały:

- wzmacniać cele uczenia i przyspieszać ich osiągnięcie,
- zainteresować uczennice i uczniów uzyskaniem odpowiedzi,
- angażować uczennice i uczniów,
- stawiać przed uczennicami i uczniami wyzwania,
- pobudzać do samodzielnego myślenia i poszukiwania odpowiedzi,
- zachęcać do uzasadniania poglądów i sposobu rozumowania.

Zasada 2. Określ cel w języku zrozumiałym dla uczennicy/ucznia

Przed każdym spotkaniem z uczniami należy się zastanowić, jakie cele chcemy wspólnie osiągnąć – czego się nauczyć? My pracowaliśmy z listą pytań: po co tego uczyć, do czego przyda się dzieciom ta wiedza, jak wykorzystają ją w przyszłości, co będą pamiętać za kilka lat? Warto odświeżać te pytania wspólnie w gronie pedagogicznym, aby nie popaść w rutynę i trywializowanie odpowiedzi. Warto jak najczęściej zadawać je uczniom.

Pamiętaj, że **cel w języku zrozumiałym dla ucznia** to ten, który np. potrafi przekazać rodzicom, porozmawiać o nim z kolegą, zilustrować przykładem. Ważne, aby uczniowie wiedzieli, czego i po co będą się uczyć – przyjęli owe cele, jako własne. Nie da się tego zrobić poza nimi. Zawsze zatem poświęć odpowiednią ilość czasu, aby uczniowie rozumieli i pamiętali co ważnego się dziś wydarzy – z jaką wiedzą, umiejętnościami wyjdą po dzisiejszym spotkaniu, czego konkretnego się dzisiaj nauczą, czego dokonają np. *sporządzimy listę dań regionalnych; zbudujemy instrumenty perkusyjne i przygotujemy koncert; wyszukamy skarby przyrodnicze w okolicy; dowiemy się co to jest fundusz sołecki; opracujemy i wygramosimy manifest „Co my możemy zrobić dla świata?”; poznamy zasady prowadzenia udanego dialogu.*

W scenariuszach proponujemy, aby zarówno pytanie kluczowe, jak i cel główny projektu były jasno określone, spisane i umieszczone w widocznym miejscu sali, w której spotkacie się z uczniami. Zachęcamy, aby odwoływać się do nich, wzbogacać o cele szczegółowe, efekty działań, obudowywać graficznie, symbolicznie – tworzyć wokół nich wspólnie z uczniami projektową „mapę myśli”.

Zasada 3. Określ kryteria oceniania

Jeśli cel jest jasny dla uczniów bez trudu uda się wspólnie wytyczyć **kryteria oceniania**. Możecie je znać pod żartobliwie spolszczoną nazwą „NaCoBeZu” (z ang. **WILF – what I am looking for**), czyli na co będę zwracać uwagę przy ocenie wykonanej pracy uczniowskiej. Kryteria powinny być na tyle czytelne i konkretne, aby uczennice i uczniowie sami mogli poznać po nich czy już zrealizowali zakładane cele, zdobyli założone umiejętności, właściwie wykonali zadanie. W scenariuszach są propozycje kryteriów, które można wykorzystać – zmodyfikować po uzgodnieniu z uczennicami/uczniom. Np. kryteria oceny prezentacji wybranej potrawy regionalnej zawierają:

- czas prezentacji – maksymalnie 2 minuty
- konieczny udział obu osób, które przygotowywały informację o potrawie
- włączenie do prezentacji rekwizytu
- cechy formy prezentacji – musi zaciekać, zaskoczyć widzów
- należy zachować tajemnicę o treści i formie prezentacji do czasu wieczoru autorskiego.

Po prezentacji uczennice i uczniowie bez trudu sami są w stanie określić, które kryteria i w jakim stopniu spełnili, które i w jakim stopniu spełnili ich koledzy. Pozwala na to „mierzalność” zastosowanych wskaźników.

A oto kryteria wykonania autorskiego modelu papierowego samolotu:

- samolot lata – min. 2 m
- zgięcia papieru są starannie wykonane

- model jest czysty
- konstrukcja jest oryginalna

Zauważyliście z pewnością, że najłatwiejsze do oceny są kryteria ilościowe (2 min., 2 m, dwie osoby), mniej wymierne – jakościowe. Warto je zatem określać jednoznacznie, bez stopniowania (model jest prawie czysty, czysty, bardzo czysty) i nie oceniać intuicyjnie np. większej lub mniejszej oryginalności.

Pamiętajmy też o tym, że kryteriów oceny nie może być za dużo – w scenariuszach zazwyczaj proponujemy od 3 do 6. Są ku temu dwa powody: wiek naszych uczestniczek i uczestników, ale przede wszystkim – koncentrowanie się w danym momencie na rzeczach **naprawdę najważniejszych**.

Po pierwszym zrealizowanym projekcie („Magiczny pojazd”) widzę, że gdy uczniowie sami określili kryteria oceny pojazdu (czy wcześniejszych zadań cząstkowych), faktycznie „trzymał się” tego i w samoocenie, i ocenie koleżeńskiej odnosili się do tego świadomie (mówili o rzeczach dla siebie oczywistych, gdyż sami je zaproponowali). (Anna Tysler, SP w Czerniewie).

Bardzo skuteczne i użyteczne było tworzenie kryteriów oceny do tworzonej gazety. Po pierwsze sposób – tworzenie przez dzieci i to tak, że pomysłów było sporo, naprawdę jasnych i klarownych. A to wpłynęło na to, że przy tworzeniu gazety uczniowie dokładnie wiedzieli czego się trzymać – nie było wątpliwości jak to zrobić. To na pewno drogowskaz dla ucznia, mobilizacja i zielone światło, szczególnie dla tych mniej uzdolnionych. Rzetelne kryteria budują atmosferę równania szans, a nie współzawodnictwa i rywalizacji. (Anna Grzybowska, SP we Włodowicach).

Zasada 4. Udzielaj profesjonalnej informacji zwrotnej

Informacja zwrotna powinna się pojawiać jak najczęściej w trakcie zajęć, aby uczennice i uczniowie mieli szansę na poprawianie swojej pracy. Winna się odnosić do ustalonych kryteriów oceny – *oceniaamy pracę Jasia, a nie Jasia*. Przekazać ją może nauczyciel, kolega/koleżdy (ocena koleżeńska) lub uczeń sam sobie (samoocena). Doskonalenie przez nauczycieli umiejętności udzielania informacji zwrotnej oraz uczenie tego uczniów, to jedno z kluczowych zadań OK.

Należy wiedzieć, że **pełna informacja zwrotna uwzględnia cztery poniższe elementy** przekazane we wskazanej kolejności:

1. Wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów w pracy uczennicy/ucznia.
2. Odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony uczennicy/ucznia.
3. Wskazówki, w jaki sposób dziecko powinno poprawić konkretną pracę.
4. Wskazówki, w jakim kierunku dziecko powinno pracować dalej.

Z badań wynika, że *optymalny moment do przekazania informacji zwrotnych wydaje się w dużej mierze zależeć od rodzaju uczenia się. Natychmiastowe informacje zwrotne są zwykle najskuteczniejsze w przypadku przyswajania procedur lub w sytuacji, gdy zadanie znacznie przewyższa poziom ucznia (jak na początku procesu uczenia się). Informacje przesunięte w czasie są natomiast bardziej odpowiednie w przypadku zadań, których rozwiązanie najbardziej leży w granicach możliwości młodego człowieka, lub w sytuacji, gdy oczekuje się przeniesienia wiedzy lub umiejętności do innych kontekstów.*¹

Według teorii Okien Johari nasza **samowiedza** dzieli się na cztery obszary. **Aby poszerzyć obszar wiedzy o sobie** musimy zarówno pytać innych o opinię na własny temat i słuchać tych informacji zwrotnych jak i pokazywać siebie. **Uczenie się przyjmowania i udzielania informacji zwrotnych** pomaga człowiekowi poszerzać sferę świadomej wiedzy o samym sobie (*arena i fasada*). Tylko wtedy jego praca ewoluuje i uczy się on świadomie kierować własnym rozwojem.

¹ *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, Redakcja H. Dumont, D. Istance, F. Benavides, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, str. 220–221.

- kierujemy pytania do wszystkich dzieci („światła”, rundka, pytanie – wszyscy piszą, głosowanie, zdania podsumowujące)
- zachęcamy do poszukiwania odpowiedzi w parach, grupach,
- nie karzemy za błędne odpowiedzi – budujemy na nich kolejne pytania do poszukiwań rozwiązania problemu.

Zamiast podsumowania (marzec 2011)

Jestem zadowolona z tego co proponują scenariusze i oferowane w nich elementy oceniania kształtującego. Uczestnicy działań oswajają się z tym, że sami mogą wpływać na elementy oceny, kształtują swoją samoocenę, są czujniejsi w podejmowaniu zadania, czyż nie jest to właśnie naszym celem...? Ładnie wychodzą nam podsumowania i nie „brakuje” nam stopni szkolnych! Możemy mówić o tym co nam się konkretnie w działaniach projektowych udało, z czego jesteśmy dumni. Niedociągnięcia też możemy opisać, bo wiemy co miało być. Podoba mi się ta forma komunikacji z uczniem nie jest dla nikogo obciążająca, pozwala się doskonalić. Z drugiej strony u dzieci najmłodszych to niesamowicie trudna sprawa. Nie mają jeszcze wystarczającej bazy doświadczeń, na której mogliby oprzeć swoje wymagania. Delikatne propozycje, pogadanki w zespole nieco starszych kolegów czegoś ich uczą, do czegoś przyzwyczajają. Jest to jednak trudne – postawić sobie samemu wymaganie. (Halina Kazimierczak, SP w Wielowosi).

Dziś zastosowałam elementy OKeja na lekcji zastępczej z przyrody. Wykorzystałam ją do zapoznania uczniów z czasopismami ekologicznymi dostępnymi w naszej bibliotece. Po podaniu tematu zapisałam cele lekcji na tablicy, przydzieliłam zadania oraz zapisałam na tablicy kryteria oceny. Początkowa niechęć uczniów do przeglądania czasopism oraz wyszukiwania interesujących artykułów szybko minęła. Prezentując efekty swojej pracy sami wypowiedzieli się na temat spełniania kryteriów. Słuchali również z uwagą swoich kolegów i koleżanki oraz ich oceny. Lekcja ta przebiegła bardzo szybko i niektórzy żałowali, że nie zdążyli się zaprezentować. Wspólnie doszli do wniosku, że w czasopismach ekologicznych można znaleźć wiele ciekawych informacji. (Helena Roszak, SP w Kierzkowie).

5. Jak uprawiać OK?

Dla wszystkich odważnych, którzy chcieliby uprawiać OK w swojej szkole kilka użytecznych rad.

1. Warto przygotować **glebę pod uprawę OK**, czyli poznać bogatą literaturę przedmiotu, międzynarodowe przykłady zebrane przez CERi oraz rozwiązania stosowane w polskich szkołach – dużo materiałów znajduje się na stronach Centrum Edukacji Obywatelskiej. Warto skorzystać ze szkoleń, spotkań z osobami, które już to robią, a może odwiedzić jedną z Małych Szkół?
2. **Zasiewu** najlepiej dokonać przy dobrej atmosferze w gronie pedagogicznym tak, aby była to wspólna decyzja nauczycielek/nauczycieli. Powinniście posiadać wiedzę zarówno o użyteczności OK, jaki i świadomość pracochłonności, trudu działań z nim związanych. Bez chęci i umiejętności wspólnego uczenia się zespołu wprowadzającego OK nie będzie to łatwe – pracujecie nad tym.
3. **Pielęgnacją OK** od początku winien się zająć przekonany do niego dyrektor. We wszystkich projektowych szkołach od jego zaangażowania i umiejętności zarządzania wdrożeniem zależała zarówno atmosfera jak i efekty.
4. **Nawadnianie** to praca z OK w oparciu o mocne strony naszej dydaktyki. Projekt pokazał, że są to: umiejętność formułowania celów, tworzenie kryteriów wymagań. Warto wprowadzać na początku łatwiejsze dla nas elementy, uczyć się ich wzajemnie z uczennicami i uczniami.
5. **Konieczne jest użyźnianie** – czyli rozwijanie umiejętności w obszarach deficytowych. Wiemy wszyscy jak trudna jest otwarta komunikacja. Szczególnie dużo czasu z uczennicami i uczniami należy poświęcić na trening udzielania i przyjmowania informacji zwrotnej. Nie zrażać się niedoskonałością oceny koleżeńskiej i samooceny.
6. **Dodatkowe nasłonecznianie OK**, to w szczególności ciągła troska o samodzielność intelektualną i refleksyjność uczennic i uczniów. W każdym nauczycielu pracującym z OK musi być zgoda na elastyczne, eksperymentalne podejście do jego stosowania OK tak, abyście wy i wasi uczniowie mieli przestrzeń na poszukiwanie własnych rozwiązań.

A potem przyjdzie czas na zbiory: poczucie bezpieczeństwa u uczennic i uczniów, ich otwartość, odpowiedzialność za własne uczenie się, aktywność i motywację do pracy, dobrą komunikację interpersonalną, pogłębioną wiedzę uczennic i uczniów o własnych osiągnięciach oraz kierunkach rozwoju, umiejętność dokonywania rzetelnej samooceny i oceny koleżeńskiej.

z małej szkoły w wielki świat

Zapewniamy Was na koniec, że **jest w ocenianiu kształtującym jeszcze wiele tajemnicy**. Szukajcie jej, bo

Najpiękniejszą rzeczą, jakiej możemy doświadczyć jest oczarowanie tajemnicą. Jest to uczucie, które stoi u kolebki prawdziwej sztuki i prawdziwej nauki. Ten, kto go nie zna i nie potrafi się dziwić, nie potrafi doznawać zachwyty, jest martwy, niczym zdmuchnięta świeczka. (Albert Einstein)

Elżbieta Totwińska-Królikowska

SEGREGATORY „CO JUŻ UMIEMY” – PORTFOLIO ZESPOŁOWEGO UCZENIA SIĘ

Podczas realizacji projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” wprowadziliśmy jako dodatkową pomoc dydaktyczną segregatory „Co już umiemy”. Zależało nam na dokumentowaniu w nich postępów w rozwijaniu umiejętności uczenia się oraz innych kompetencji.

Inspiracją było dla nas rozwiązanie zaobserwowane we wdrażających reformę oświaty szkołach podstawowych w Walii. Tam, w związku z wprowadzeniem nowych rozwiązań metodycznych, np. częstego prowadzenia lekcji poza klasą, indywidualizowania zadań dla uczennic/uczniów, braku (a nawet zakazu) podręczników czy gotowych zeszytów ćwiczeń uznano, że potrzebne jest dokumentowanie procesu nauczania – uczenia się. Każda klasa na etapie nauczania początkowego ma segregator, w którym dokumentuje sposoby i efekty uczenia się, np.:

Dziś byliśmy w parku. Obserwowaliśmy drzewa i krzewy i teraz umiemy: odróżnić i nazwać kilka z nich (klon, kasztanowiec, dąb), poznaliśmy kształty i kolory liści oraz nauczyliśmy się jak porównać grubość drzew. – Do takiego opisu dołączone były zapisy dzieci (dziś nauczyłem się...) oraz 2–3 zdjęcia.

Do czego służyły portfolia?

To rozwiązanie spodobało się nam, ponieważ dzięki niemu i uczniowie i nauczyciele i rodzice mogą mieć wgląd w przebieg procesu uczenia się, poddawać refleksji gdzie i kiedy dzieci zdobywały wiedzę i umiejętności oraz kształtowały postawy. Takie portfolio umożliwia dzieciom sprawdzenie co było dla nich nowością kilka miesięcy wcześniej, umożliwia refleksję nad tym jak bogata jest teraz ich wiedza, jak wiele posiadły umiejętności.

W toku realizacji projektów edukacyjnych uczennice i uczniowie mają liczne okazje do prezentowania wyników swojej pracy w rozmaitych formach: wystaw prac plastycznych, prezentacji PP, przedstawień, zdjęć, gazetek itp. Widzowie – rodzice, społeczność lokalna – mają wtedy szansę zobaczenia co dzieci zrobiły, czym się zajmowały, jaki to przyniosło pożytek. Jednak to co można wtedy zauważyć, to na ogół materialne efekty wysiłku dzieci i Państwa, nie pozwalające na wykazanie wszystkich osiągnięć edukacyjnych uczennic i uczniów.

Zależy nam, aby zarówno sami uczniowie jak i ich rodzice byli świadomi postępującego procesu uczenia się dzieci, aby też wiedzieli, że zajęcia odbierane często jak zabawa dają ważne efekty edukacyjne. Stąd nasz pomysł na wspólne z dziećmi dokumentowanie procesu uczenia się.

Jak wyglądały portfolia zespołowego uczenia się?

W toku realizacji Projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” każdy nauczyciel realizujący projekty wpinał do segregatora kolorowe karty, na których było ilustrowane i zapisywane to, czego dzieci się nauczyły w toku realizacji każdego z projektów. Na jeden projekt edukacyjny przeznaczone były 2–3 karty, na których:

- umieszczana była ilustracja (wklejone zdjęcie lub praca dziecka lub rysunek itp.) procesu nabywania jakiejś umiejętności,
- wpisane były (ręką ucznia/uczniów) to, czego się uczniowie nauczyli.

Na przykład dokumentując efekty realizacji projektu „Wybieramy samorząd” można było:

- zilustrować dyskusję nad cechami dobrego kandydata do władz samorządu (zdjęcie lub rysunek) i napisać: „dyskutując o cechach dobrego kandydata do władz SU uczyliśmy się wyrażać własne zdanie”,
- zilustrować plakaty kampanii wyborczej lub wystąpienia kandydatów i napisać: „podczas kampanii wyborczej uczyliśmy się publicznych prezentacji” lub „uczyliśmy się przekonywać innych do naszych pomysłów”.

Przy projekcie „Potrawy regionalne” można było np. wkleić etykiety potraw i napisać: „nauczyliśmy się opracowywać krótkie teksty w edytorze tekstów i drukować je”.

Ważne dla nas było, aby:

- to dzieci formułowały twierdzenia o tym, czego się nauczyły,
- język zapisów był dla nich i ich rodziców zrozumiały,
- napisać o 2–3 umiejętnościach, których nabywania dzieci są świadome,
- wspólnie decydować, czy zapis będzie w formie dokonanej „nauczyliśmy się” czy niedokonanej „uczyliśmy się” – wtedy, gdy wiadomo było, że to był dopiero początek drogi.

Na kolejnych kartach, dotyczących kolejnych projektów edukacyjnych, można było dokonywać zapisów ukazujących stopniowy rozwój danej umiejętności, np.: „coraz lepiej umiemy prezentować własne poglądy” lub „pierwszy raz osiągnęliśmy kompromis, na który wszyscy się zgodzili”.

Zależy nam, aby wypełnianie kartki poświęconej projektowi było częścią końcowej refleksji nad właśnie zrealizowanym projektem. Ważne też, aby wtedy wracać do poprzednich stron i poddawać refleksji wcześniejsze wpisy.

Zależało nam na tym, aby podczas spotkań z rodzicami portfolia były dostępne, aby rodzice byli nimi inspirowani do zadawania dzieciom pytania „Czego się dziś nauczyłeś?” zamiast „Jakie stopnie dziś dostałeś?”.

REALIZACJA ZAJĘĆ PROJEKTOWYCH – WSKAZÓWKI DLA NAUCZYCIELA

Zanim zaczniesz realizować projekty zgodnie z otrzymanymi scenariuszami

- zorientuj się, czego dotyczą, jak ich tematyka wpisuje się w realizowany przez ciebie program nauczania, w podstawę programową dla danego etapu edukacyjnego;
- zorientuj się, jaki mogą mieć związek z działalnością szkoły, jej misją, programem wychowawczym,
- zorientuj się, jakich warunków wymaga realizacja poszczególnych projektów (np. pory roku, pomocy dydaktycznych, współpracy z instytucjami);
- sprawdź, czy może interesujący cię projekt edukacyjny jest powiązany z innym, który warto z uczennicami i uczniami zrealizować przed lub po wybranym przez ciebie projekcie, a może jest powiązany z projektem dla drugiego etapu nauczania i efekt będzie lepszy, gdy zrobicie je równolegle w klasach 1–3 i 4–6;
- pomyśl, jak proponowane przez autorów sposoby prezentacji efektów pracy uczennic i uczniów mają się do planu szkolnych imprez i uroczystości, które z prezentacji można wpisać w szkolne i lokalne tradycje, a które można połączyć z prezentacjami innych – realizowanych równolegle projektów; a może propozycje zainspirują cię do przyjęcia rozwiązania bardziej interesującego dla twoich uczennic i uczniów i bardziej zgodnego z warunkami pracy twojej szkoły.

Zanim przystąpisz do realizacji pierwszego projektu przeczytaj uważnie jego scenariusz i:

- pomyśl, jakie zasoby masz w środowisku – osoby, miejsca, źródła wiedzy, pomieszczenia, wyposażenie, które chcesz wykorzystać w działaniach projektowych;
- zastanów się, co w scenariuszu wymaga zmiany, aby zrealizować jego cele przy jak najlepszym uwzględnieniu potrzeb, możliwości i specyfiki lokalnej waszego środowiska;
- zaplanuj ramy czasowe, aby potem z uczennicami i uczniami móc zaplanować szczegóły pracy;
- przygotuj zarys instrukcji dla uczennic i uczniów, którą wręczysz im przed etapem samodzielnej pracy – szczegóły wpiszesz po ustaleniach dokonanych z dziećmi.

Zwróć uwagę, że aby zrealizować cele, jakie postawili autorzy scenariuszy zajęć projektowych oraz rozwinąć kompetencje, musisz pamiętać, że przy stosowaniu zaproponowanej ci metody bardzo ważne są:

- **samodzielność i odpowiedzialność uczennicy/ucznia** – to dziecko, niezależnie od wieku, powinno przejąć większość odpowiedzialności za swoje uczenie się, dlatego jest ważne, aby znało i rozumiało cele działań, podejmowało decyzje, planowało swoją pracę, realizowało zamiary i samodzielnie przedstawiało efekty;
- pomimo tego, że w każdym projekcie zaplanowany jest jakiś produkt/efekt uczniowskiej pracy, **najważniejszy dla procesu nauczania – uczenia się w realizacji projektu jest proces** (a nie efekt końcowy); daj więc uczennicom i uczniom prawo do popełniania błędów, pozwól na prawdziwie

samodzielne wykonywanie zadań, nawet jeśli końcowy produkt miałby z tego powodu mieć gorszą jakość;

- **świadome uczenie się** – jest możliwe tylko, gdy uczennice i uczniowie znają i rozumieją cele, świadomie przechodzą przez wszystkie etapy projektu; pomagać im w tym mają: plakaty z zapisywanymi najważniejszymi ustaleniami, instrukcja do projektu przygotowywana przez nauczycielkę/nauczyciela do etapu samodzielnej pracy uczennic i uczniów, Ocenianie Kształtujące rozwijające **umiejętność uczenia się**;
- **równie ważne są wszystkie etapy projektu:** formułowanie problemu / potrzeby, zbieranie informacji, planowanie, realizacja działania, prezentacja jego efektów – dlatego nie rezygnuj z żadnego z nich, planowo i świadomie przeprowadzaj przez nie uczennice i uczniów;
- **współpraca z rodzicami** jest kluczowa dla realizacji projektów – mogą wesprzeć swoje dziecko w rozwoju, wtedy gdy staną się ważnymi osobami w procesie nabywania kompetencji; dlatego powinni poczuć, że szkoła jest ważnym dla nich miejscem, gdzie są potrzebni i traktowani po partnersku;
- **stosowanie różnorodnych metod nauczania / uczenia się** – uczennice i uczniowie mają różne style uczenia się, są w różnym wieku, zajęcia mają być nakierowane na osiągnięcie postawionego w projekcie celu przez każde dziecko i przebiegać inaczej niż stereotypowe lekcje;
- **grupa zróżnicowana wiekowo** – z taką grupą będziesz pracował/a – wykorzystaj jej zalety, nie dziel uczennic i uczniów na podgrupy wiekowe, staraj się świadomie wykorzystać jej walory ważne dla procesu uczenia się i społecznego rozwoju uczennic i uczniów;
- **uwzględnianie potrzeb i możliwości lokalnych** – nie ma uniwersalnego scenariusza projektu, to ty wiesz co jest ważne i możliwe w twojej szkole i miejscowości; dostosowuj scenariusze do tych warunków, wzbogacaj je o własne pomysły, wykorzystuj pomysły dzieci, idź za ich zainteresowaniami;
- **uczenie się w realnych sytuacjach życiowych** – ważne, aby projekt nie był kolejnym szkolnym działaniem „tylko” dla realizacji celów dorosłych; uczennice i uczniowie muszą mieć poczucie, że projekt jest realizowany, aby przynieść im, szkole, otoczeniu, prawdziwe korzyści;
- **zaproszeni eksperci zewnętrzni** – ważne, aby nauczycielka/nauczyciel nie był jedyną osobą posiadającą potrzebną dzieciom wiedzę; pamiętaj, że rozwijane kompetencje kluczowe mają się uczennicom i uczniom przydać w życiu – zapraszaj do udziału w projekcie lokalnych ekspertów – uczenie się będzie oparte na wiedzy praktyków, co spowoduje wzrost wagi przekazywanych informacji, wzrost motywacji do uczenia się i otwarcie szkoły na świat wokół;
- **więź ze środowiskiem lokalnym** – bardzo ważne jest, aby dzieci pogłębiły swoją więź ze środowiskiem lokalnym, poznały swoje miejscowości rodzinne i poczuły się z nich dumne – dlatego wykorzystuj w realizacji projektów wszystkie zasoby środowiska, włączaj mieszkańców, samorządy sołecki/osiedlowy i gminny, przedsiębiorców, lokalne instytucje i organizacje;
- **poszukiwanie informacji w różnych źródłach** – uczennice i uczniowie muszą nabrać nawyków i rozwinąć umiejętności poszukiwania potrzebnych informacji w najróżniejszych źródłach – nie tylko szkolnych podręcznikach i zasobach szkolnej biblioteki, dlatego rób z dziećmi przeglądy dostępnych źródeł i zachęcaj do ich wykorzystywania – internet, biblioteka gminna, dom kultury, członkowie rodziny, mieszkańcy, instytucje, organizacje;
- **praca grupowa** – projekt jest metodą, w której bardzo ważna jest współpraca w grupie, dbaj więc o to, aby w grupach dzieci planowały, przydzielaly sobie role i zadania, rozliczały się z ich realizacją, dokonywały samooceny i oceny koleżeńskiej; nie zniechęcaj się niepowodzeniami w jej wdrażaniu, uczennice i uczniowie też muszą się jej nauczyć, ten wysiłek będzie procentował w przyszłości.

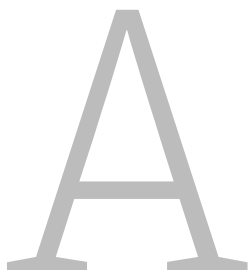
Projekt edukacyjny nie jest metodą nauczania łatwą w stosowaniu, ale dostarcza niezapomnianych przeżyć i uczniom i nauczycielowi; może być wspaniałą przygodą, czego gorąco życzę wszystkim czytelnikom.

Dzieci aktywne w społeczności

Scenariusze projektów edukacyjnych rozwijających kompetencje
społeczne i obywatelskie oraz umiejętność uczenia się w kl. 4–6 SP

MAGICZNY POJAZD

AUTORKI **Anna Jurewicz** | **Lidia Pasich**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

W ramach niniejszego projektu dzieci zaplanują i zbudują magiczny pojazd. Nie pojazd jednak, produkt końcowy projektu, jest w nim najważniejszy. Najważniejszy jest proces jego konstruowania. W czasie jego trwania dzieci powinny lepiej się poznać, odczuć radość ze współpracy, wspólnej zabawy. Budowanie magicznego pojazdu jest działaniem atrakcyjnym dla dzieci i dostosowanym do ich potrzeb rozwojowych, stwarza możliwość rzeczywistej aktywizacji dzieci, sprzyja samodzielnemu włączaniu się dzieci w działania grupy prowadzące do końcowego efektu. Ważne jest, aby praca nad pojazdem była dla dzieci pozytywnym doświadczeniem. Będzie to je zachęcać do udziału w kolejnych projektach.

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Zaangażujemy się na rzecz wspólnego działania.

CELE SZCZEGÓLNE

- Poznamy się wzajemnie.
- Określimy normy grupy i nauczymy się postępować zgodnie z nimi podczas realizacji projektu.
- Zaplanujemy i wykonamy pojazd.

PRODUKT KOŃCOWY PROJEKTU

- Magiczny pojazd.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii oraz udział w procesach decyzyjnych.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

- **Wybrane zadania szkoły:**
 4. Kształtowanie u dziecka pozytywnego stosunku do nauki oraz rozwijanie ciekawości w poznawaniu otaczającego świata i w dążeniu do prawdy

- **Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**

- **Plastyka:**

- 2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę. Uczeń:

- 1) podejmuje działalność twórczą, posługując się podstawowymi środkami wyrazu plastycznego i innych dziedzin sztuki (fotografika, film) w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki),
- 2) realizuje projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu wizerunku i otoczenia człowieka oraz upowszechnianiu kultury w społeczności szkolnej i lokalnej (stosując także narzędzia i wytwory multimedialne).

UWAGI

- Projekt powinien być realizowany w ciągu 3 tygodni, tak by utrzymać wysoki poziom energii i zaangażowania dzieci. Samo budowanie pojazdu powinno się odbyć podczas jednego dłuższego spotkania, np. w sobotę, lub dwóch spotkań następujących szybko po sobie (ze względu na konieczność przygotowania, rozłożenia materiałów do pracy, narzędzi itp.). Także prezentacja projektu nie powinna być odroczone w czasie, lecz powinna nastąpić w miarę możliwości jak najszybciej od momentu ukończenia prac nad pojazdem.
- Trzeba pamiętać o dokumentowaniu przebiegu projektu. Trzeba wyznaczyć osoby za to odpowiedzialne. Dokumentacja procesu budowy pojazdu powinna być pokazana podczas prezentacji pojazdu.
- W projekcie najważniejsze jest doświadczenie wspólnej i samodzielnej pracy, a nie perfekcyjne wykonanie pojazdu. Wykonawcami są wyłącznie dzieci! Nauczyciel ma tylko rolę wspierającą, monitorującą-mobilizującą w chwilach kryzysów.

z małej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	A1. Starter: Witajcie w świecie projektów: tworzymy nową drużynę projektową. Opracowujemy zasady pracy grupy Dzieci poznają się wzajemnie, uczestnicząc w ćwiczeniu „Moja mapa mentalna” lub „Herb”. Określają zasady pracy grupy.	2 godz.	od: _____ do: _____
	A2. Wymyślamy pojazd Dzieci zapoznają się z zadaniem projektowym (zbudowanie wspólnego pojazdu). Wyobrażają sobie swój niezwykły pojazd, rysują go lub przygotowują przedstawiające go kolaże.	1 godz.	od: _____ do: _____
	A3. Jakie pojazdy i do czego wykorzystują ludzie? Dzieci, na podstawie samodzielnej pracy lub prezentacji nauczycielki/nauczyciela, zdobywają informacje o niezwykłych pojazdach i ich wykorzystaniu, dokonują klasyfikacji przedstawionych pojazdów według określonych kryteriów.	2 godz.	od: _____ do: _____
Planowanie działań	A4. Projektujemy nasz pojazd Dzieci zastanawiają się, jaki ma być ich pojazd, określają kryteria, jakie powinien on spełnić. Wybierają projekt pojazdu, który będą wspólnie budować.	2 godz.	od: _____ do: _____
	A5. Planujemy budowę pojazdu Dzieci uzgadniają plan działań, ustalają zadania, które trzeba zrealizować, aby zbudować pojazd.	3 godz.	od: _____ do: _____
Działania	A6. Wykonujemy pojazd Dzieci konstruują swój pojazd, pracując pod opieką nauczycielki/nauczyciela.	7 godz.	od: _____ do: _____
Prezentacja	A7. Przygotowujemy prezentację naszego pojazdu Dzieci planują prezentację swego pojazdu.	1 godz.	od: _____ do: _____
	A8. Oto nasze dzieło! Dzieci prezentują swój pojazd społeczności lokalnej.	1 godz.	od: _____ do: _____
Refleksja	A9. Podsumowujemy projekt Dzieci podsumowują projekt, dokonują oceny jego realizacji.	1 godz.	od: _____ do: _____
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.

Działania: poznanie się członków grupy, określenie zasad pracy grupy.

Pomoce: kartki A3 do wykonania map mentalnych, plakat z przykładem mapy mentalnej (wariant 1) lub kserokopie herbów dla każdego dziecka (wariant 2, załącznik 2); kredki, flamastry, ołówki; duże arkusze papieru.

A1

Starter: Witajcie w świecie projektów – tworzymy nową drużynę projektową. Opracowujemy zasady pracy grupy

Kolejne kroki:

1. Przywitaj dzieci. Przeprowadź wybrane przez siebie ćwiczenie integracyjne.
2. Poproś, by dzieci usiadły w kręgu. Powiedz: *Ruszamy w podróż. To będzie droga przez projekty. Ruszamy wspólnie. Podczas naszej podróży czeka nas wiele wspaniałych przygód. Doświadczymy chwil wspaniałych i trudnych, przeżyjemy sukcesy, napotkamy przeszkody, doznamy radości i smutków. Podczas naszych działań będziemy razem i to pozwoli nam dotrzeć do celu. Jesteśmy trochę jak załoga Krzysztofa Kolumba, która wyruszyła w nieznaną drogę, aby odkryć to, co nieodkryte, albo jak pasażerowie statku kosmicznego, którzy rozpoczynają lot na inną planetę, albo jak... Podczas naszej podróży będziemy wykonywać wiele zadań, pokonywać wiele trudności. Członkowie naszej drużyny będą wykorzystywać wszystkie swoje umiejętności, całą swoją wiedzę i dotychczasowe doświadczenie, aby wspólnie osiągnąć cel. Dlatego dobrze by było, gdybyśmy lepiej poznali siebie i nasze zasoby, mocne strony każdego z nas. Dlatego rozpoczniemy od lepszego poznania się.*
3. Zaproponuj jeden z wariantów ćwiczenia pozwalającego dzieciom lepiej się poznać.

Wariant 1. „Moja mapa mentalna”

Uwaga! W przeprowadzeniu tego ćwiczenia pomocny ci będzie materiał zamieszczony w załączniku 1 („Mapy mentalne”). Wyjaśniono w nim, co to jest mapa mentalna, kiedy i dlaczego warto ją wykorzystać oraz jak ją sporządzić. Zwróć uwagę na ostatni fragment tego materiału („Mapa mentalna jako technika integracyjna (lodołamacz”). Odnosi się on bezpośrednio do proponowanego tu ćwiczenia.

- A. Wyjaśnij dzieciom, co to jest mapa mentalna. Pokaż im przygotowany przez siebie przykład mapy mentalnej.
- B. Rozdaj dzieciom kartki papieru, poproś, by wzięły kredki, flamastry.
- C. Poproś dzieci o sporządzenie swoich map mentalnych.
- D. Zachęć dzieci do przedstawienia swoich map mentalnych.

z małej szkoły w wielki świat

Wariant 2. „Herb”

- A. Rozdaj dzieciom kopie herbu (załącznik 2).
- B. Wyjaśnij zadanie: poproś dzieci o dokończenie zdań zapisanych w herbie. Dzieci mogą pisać i/lub rysować.
- C. Poproś dzieci o przystąpienie do pracy nad herbami.
- D. Zachęć dzieci do prezentacji herbów. Wywieście je na tablicy, poproś każde dziecko, by opowiedziało o swoim herbie na forum grupy.

Uwaga! Zadania w poszczególnych polach herbu można modyfikować lub zmieniać! Propozycje:

- Pole 1: *Jakim mogłabym/mógłbym być zwierzęciem?*, autocharakterystyka nie wprost; dystans ułatwia mówienie o sobie.
- Pole 2: *Moje ulubione...*, duża dowolność – chodzi po prostu o coś ulubionego (zajęcie, osobę, potrawę...).
- Pole 3: *Jak mnie widzą...?*, otwarcie na świat zewnętrzny i jego opinie.
- Pole 4: *Moja przyszłość, aspiracje, marzenia, plany...*, autocharakterystyki nie wprost ciąg dalszy.

4. Zachęć dzieci do opracowania zasad pracy grupy.

4. 1. Powiedz: *Jak powinna przebiegać nasza praca projektowa, abyśmy osiągnęli cel, a równocześnie, odczuwali przyjemność, radość i satysfakcję z pracy? Przypomnijcie sobie: w jakich grupach (formalnych/nieformalnych: trzeba wyjaśnić w prosty sposób, na przykładach bliskich dzieciom, czym te grupy się różnią) czuliście się dobrze, dobrze się wam pracowało? Zastanówcie się: co sprawiało, że podobało się wam wspólne działanie?, jakie zachowania członków grupy wam się podobały? Te zachowania zapiszemy jako nasze zasady.*
4. 2. Zaproponuj dzieciom pracę techniką „Śnieżnej kuli”. Poproś, aby:
 - każde dziecko zapisało co najmniej 5 zasad dotyczących zachowań członków grupy, które sprawią, że praca będzie skuteczna i przyjemna.
 - dzieci połączyły się w pary, zapoznały się w parach ze swoimi propozycjami zasad i wspólnie opracowały 6 takich zasad.
 - pary połączyły się w zespoły czteroosobowe i w tych zespołach, na podstawie zasad przygotowanych przez pary, wypracowały co najmniej 7 zasad.
 - zespoły czteroosobowe przedstawiły swe propozycje na forum całej grupy w następujący sposób: pierwszy zespół podaje propozycję jednej zasady; jest ona wspólnie omawiana i w wyniku decyzji całej grupy (wszystkich dzieci) zapisywana na plakacie. Następnie drugi zespół przedstawia swoją propozycję itd., aż do wyczerpania pomysłów.
4. 3. Odczytaj spisane zasady i poproś grupę o ich ostateczną akceptację. Jeśli wszyscy się zgadzają, to podpisują się na arkuszu z zasadami. Jeśli ktoś ma wątpliwości, to należy o nich porozmawiać i przyjąć takie zapisy, które będą akceptowane przez wszystkich.

Uwaga! Zasady pracy grupy muszą być sformułowane zgodnie z następującymi wytycznymi:

 - Zasady są sformułowane w sposób pozytywny: mówią o nich, jak mamy się zachowywać, a nie jak mamy się nie zachowywać, np.:
 - właściwe sformułowanie: *Mówimy do siebie po imieniu, Jesteśmy punktualni,*
 - niewłaściwe sformułowanie: *Nie przezywamy się, Nie spóźniamy się.*
 - Zasady powinny dotyczyć konkretnych zachowań, a nie ogólnie przyjętych działań, np.:
 - właściwe sformułowanie: *Każdy ma prawo wypowiedzieć swoje zdanie i przy nim pozostać,*
 - niewłaściwe sformułowanie: *Jesteśmy tolerancyjni.*

Mówiąc krótko, przy formułowaniu zasad unikamy słów: „nie” i „jesteśmy”.
4. 4. Powieś plakat z zasadami w widocznym miejscu w sali, w której będą realizowane kolejne projekty (jeżeli projekty matematyczno-przyrodnicze realizowane będą w innej sali, zróbcie drugi plakat z takimi samymi zasadami).

4. 5. Powiedz, że gdy już ustaliliście zasady, wszyscy powinni ich przestrzegać. Jeśli ktoś złamie zasady, to ty lub członkowie grupy (dzieci) możecie zwrócić mu uwagę – możecie odwoływać się do zasad zawsze, gdy zajdzie potrzeba. Jeżeli w przyszłości okaże się, że istnieje konieczność dopisania jakiejś zasady, wróćcie do plakatu i ustalicie, jak należy go uzupełnić. Powiedz dzieciom także, że pod koniec realizacji tego projektu zastanowicie się, czy przyjęte normy były przestrzegane, dokonacie wspólnej oceny – podsumowania.

5. Podziękujmy dzieciom za udział w zajęciach i zaprosz je na następne spotkanie.

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 1 godz.

Działania: poznanie zadania projektowego, wyobrażanie sobie pojazdu marzeń i jego rysowanie, wprowadzenie do samodzielnej pracy po zajęciach (wariant 1)

Pomoce: plakat z napisem *POJAZD*; kartki formatu A4, kredki lub kolorowe gazety, klej do wykonania kolażu; masa mocująca lub taśma do wieszania na ścianie, kopie karty pracy (załącznik 3).

A2 Wymyślamy pojazd

Uwaga:

W tej części scenariusza przedstawiono dwie możliwości postępowania (pkt. 5). Twój wybór będzie wpływał na przygotowanie i sposób pracy z dziećmi na następnych zajęciach. Możesz zdecydować, że dzieci będą samodzielnie poszukiwać informacji o niezwykłym pojeździe (wariant 1) lub że sama/sam przedstawiś im takie informacje (wariant 2). Zależnie od tego, który wariant wybierzesz, te zajęcia będą trwały dłużej lub krócej.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przeprowadź dowolne ćwiczenie integracyjne.
3. Zawieś na tablicy arkusz papieru z napisem *POJAZD*. Powiedz, dzieciom, że ich zadaniem projektowym będzie budowa magicznego pojazdu. Zapytaj:
 - *Gdybyście mieli wyruszyć w świat, jakim pojazdem chcielibyście podróżować?*
 - *W jaki sposób ten pojazd by się poruszał?*
 - *Jaki miałby wygląd, jaki kształt, jaki kolor? Może kogoś lub coś by przypominał?*
 - *Jakie czynności umiałby wykonywać?*
 - *Jak byłby wyposażony?*
 - *Jaką rolę chcielibyście pełnić w tym pojeździe?*
 - *Z kim byście wyruszyli? Kogo byście ze sobą zabrali?*
 Zachęcaj dzieci do dyskusji, swobodnej wymiany pomysłów.
4. Rozdaj dzieciom kartki formatu A4, kolorowe kredki i zachęć je do narysowania pojazdu ich marzeń. Możesz też zaproponować dzieciom zrobienie kolażu (potrzebne będą wtedy kolorowe gazety i klej). Jednak efektem pracy nie powinien być po prostu wycięty i przyklejony samochód czy inny pojazd. Można zastosować technikę mieszaną – trochę narysować, trochę nakleić. Po wykonaniu pracy dzieci prezentują swoje pojazdy, opowiadając o ich możliwościach. Powstaje „Galeria pojazdów marzeń”.

Uwaga! Ważne jest, aby każde dziecko umieściło swój rysunek w „Galerii” i miało czas na zaprezentowanie swego dzieła.

5. Powiedz: *Stworzyliście galerię swoich pojazdów marzeń. Celem naszego projektu będzie zbudowanie naszego wspólnego pojazdu. Zanim do tego przystąpimy, warto dowiedzieć się jeszcze więcej o różnych pojazdach.*

Uwaga! W tym momencie możesz wybrać jeden z wariantów postępowania; będzie to miało wpływ na przygotowanie i sposób pracy na kolejnych zajęciach:

- wariant 1: samodzielne poszukiwanie przez dzieci informacji o niezwykłym pojeździe (jeśli zdecydujesz się na ten wariant, wyjaśnij dzieciom ich zadanie, możesz dać im kartę pracy z załącznika 3),
- wariant 2: zaprezentowanie dzieciom informacji o niezwykłych pojazdach (jeśli zdecydujesz się na ten wariant, zapowiedz, że na kolejnych zajęciach przedstawisz im takie informacje).

Wariant 1. „Zanim staniemy się konstruktorkami/konstruktorami”: przygotowanie do samodzielnej pracy w parach

A. Sformułuj zadanie: *Dobierzcie się w pary i wspólnie poszukajcie w dostępnych wam źródłach przykładów różnorodnych środków transportu z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości (projekty innowacyjne). Wybierzcie jeden z nich i przygotujcie wypowiedź zawierającą informacje dotyczące: wyglądu pojazdu, sposobów jego wykorzystania (do czego służy – transport ludzi, zwierząt, produktów stałych, płynnych), terenów, po których może się poruszać (drogi, lądy, morza, rzeki, jeziora, powietrze, kosmos), napędu, za pomocą którego się porusza. Informacji szukajcie w dostępnych źródłach: Internet, czasopisma, książki. Proszę, aby każdy z was skorzystał z co najmniej dwóch źródeł. Zdobyte informacje zaprezentujecie podczas kolejnego spotkania. Możecie przynieść materiały pomocnicze, np. zdjęcia, prezentacje komputerowe, opisy pojazdów. Każda para przedstawi jeden ciekawy pojazd.*

B. Zweryfikuj rozumienie zadania przez dzieci (poproś, by powiedziały własnymi słowami, co mają zrobić). Daj każdej parze kopię karty pracy „Zanim staniemy się konstruktorkami/konstruktorami...” (załącznik 3).

C. Powiedz dzieciom, że aby móc świadomie uczyć się różnych nowych rzeczy, trzeba określić sobie cel i do niego dążyć. Dlatego podczas realizacji projektów będziemy starać się wspólnie oceniać swoją pracę, aby wiedzieć, czy udaje się nam realizować zamierzenia. Zaproponuj dzieciom kryteria dobrej prezentacji. Wyjaśnij, że ich znajomość pozwoli dzieciom właściwie się do niej przygotować. Kryteria mogą być następujące:

- Prezentacja trwa 2 minuty.
- Prezentacja zawiera opis pojazdu, opis sposobu jego wykorzystania, opis terenu, po którym się porusza, informację o napędzie, za pomocą którego się porusza.
- W prezentacji wykorzystano informacje z co najmniej 2 źródeł.
- W prezentacji wykorzystano ilustrację omawianych pojazdów (zdjęcie z gazety, Internetu, własny rysunek itp.).

Uzasadnij wybór kryteriów i spytaj dzieci, czy je akceptują. Jeśli zaproponują inne, zapiszcie je.

Uwaga! Jest to pierwszy projekt w klasach IV–VI. Ma on zachęcić i zaciekawić dzieci. Dlatego nie traktuj tej pracy jak typowe zadanie domowe. Staraj się rozbudzić ciekawość dzieci, zmotywować je do samodzielnych poszukiwań. Może warto, by tę pracę wykonali tylko ochotnicy? Podkreśl, że jeśli każda para zdobędzie informacje dotyczące jednego pojazdu i zaprezentuje je grupie, to cała grupa pozna tyle pojazdów, ile par w grupie. Jeśli grupa projektowa jest bardzo liczna, zadanie może być wykonane nie w parach, lecz w grupach 4, 5-osobowych. Wszystkich prezentacji nie powinno być więcej niż 10! (jeśli będzie ich więcej, dzieciom trudno będzie się skoncentrować i zaczną nudzić się podczas następnego spotkania).

Wariant 2. „Muzeum najśłynniejszych pojazdów świata na przestrzeni wieków”: prezentacja nauczycielki/nauczyciela

Powiedz dzieciom, że na kolejnych zajęciach przedstawiś im informacje o niezwykłych pojazdach.

Uwaga! Możesz przygotować zestaw kolorowych zdjęć lub prezentację multimedialną na temat niezwykłych pojazdów. Uwzględnij np. rydwany, statek kosmiczny Apollo 13, słynną łódź podwodną z powieści Juliusza Verne’a *Nautilus*, aerodynamiczne pociągi, karoce z przeszłości, modele samochodów Jamesa Bonda, futurystyczny Routemaster Astona Martina i inne. Ważne, aby przygotowane materiały były atrakcyjne dla dzieci.

6. Podsumuj dotychczasową pracę.

7. Pożegnaj dzieci.

Uwaga! Warto wypracować jakąś ciekawą formę pożegnania, która stanie się elementem rytuałów waszej grupy, np. powiedzenie „Do widzenia” na melodię jakiejś piosenki lub w formie okrzyku albo ty mówisz „do”, a dzieci dopowiadają „widzenia” itp. Podobnie, na początku następnego spotkania możesz zaproponować nietypową formę powitania.

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.

Działania: zdobycie informacji o pojazdach i ich wykorzystaniu.

Pomoce: duże arkusze papieru, pisaki; zestaw kolorowych zdjęć lub prezentacja multimedialna na temat pojazdów, komputer, rzutnik multimedialny (wariant 2).

A3 Jakie pojazdy i do czego wykorzystują ludzie?

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci w kręgu. Zapytaj, w jakim są nastroju, jak się czują. Jeśli twoja grupa nie jest zbyt liczna, zrób krótką rundkę: niech każdy się przywita ze wszystkimi. Jeśli masz liczną grupę (powyżej 20 osób), możesz przeprowadzić powitanie zespołowe, mówiąc: *Witam wszystkich, którzy... mają spodnie, mają spódnice, lubią skakać, lubią śpiewać, lubią lody* itd. Dzieci, których dotyczy dane powitanie, wstają i machają rękami do innych.
2. Przypomnij, co robiliście podczas poprzedniego spotkania. Pokaż powieszony zasady, galerię pojazdów marzeń.
3. Teraz sposób twojej pracy z dziećmi zależy od tego, który wariant postępowania wybrałaś/eś na poprzednich zajęciach.

Wariant 1. „Zanim staniemy się konstruktorkami/konstruktorami”: prezentacja samodzielnej pracy w parach

- A. Przypomnij, że dzieci miały wyszukać informacje dotyczące niezwykłych, interesujących pojazdów. Powiedz, że przyszła pora, by je przedstawić.
- B. Przypomnij kryteria oceny prezentacji.
- C. Poproś dzieci o zaprezentowanie zdobytych przez siebie informacji, a słuchaczy o krótkie odniesienie się do każdej prezentacji w kontekście kryteriów.
- D. Dokonaj z dziećmi klasyfikacji przedstawionych pojazdów według określonych kryteriów, np.: pojazdy lądowe, powietrzne i wodne; pojazdy osobowe i towarowe; pojazdy mechaniczne i inne (rower, wóz konny itp.). Zapisuj wypowiedzi dzieci na tablicy lub dużym arkuszu papieru.

Wariant 2. „Muzeum najślynniejszych pojazdów świata na przestrzeni wieków”: prezentacja nauczycielki/nauczyciela

- A. Przypomnij, że obiecałaś/eś dzieciom, że opowiesz im o niezwykłych pojazdach. Powiedz, że przyszła pora, by spełnić tę obietnicę.
- B. Pokaż dzieciom przygotowaną przez siebie prezentację. Powiedz, że po prezentacji będziecie charakteryzować przedstawione pojazdy.
- C. Dokonaj z dziećmi klasyfikacji przedstawionych pojazdów według określonych kryteriów, np.: pojazdy lądowe, powietrzne i wodne; pojazdy osobowe i towarowe; pojazdy mechaniczne i inne (rower, wóz konny itp.). Zapisuj wypowiedzi dzieci na tablicy lub dużym arkuszu papieru.

4. Podsumuj zajęcia, niezależnie od wariantu. Zapytaj:

- Czego nowego się dowiedziałam/em?
- Co mnie zaintrygowało?
- Co mnie zaskoczyło?
- Czego jeszcze chciał(a)bym dowiedzieć się o pojazdach?

Pozwól wypowiedzieć się każdemu dziecku. Podziękuj dzieciom za pracę.

Planowanie działań

Czas: 2 godz.

Działania: zaprojektowanie pojazdu.

Pomoce: duże arkusze papieru, kredki, flamastry (wariant 1); arkusz papieru z tabelą do grupowej punktacji projektów (wariant 2).

A4 Projektujemy nasz pojazd

Kolejne kroki:

1. Przywitaj dzieci.

2. Na dobry początek zaproponuj dzieciom jedną z zabaw: „Ślepy kwadrat” lub „Cudowny dywan” (załącznik 4). Po zabawie porozmawiaj z dziećmi na temat tego, jak należy organizować pracę, żeby wykonać to, co jest do zrobienia. Zapytaj, co im pomagało, a co przeszkadzało w realizacji zadania. Warto sformułować takie wnioski jak np.:
 - Im dokładniej określimy, co chcemy osiągnąć, tym łatwiej będzie nam to osiągnąć.
 - Jeśli dobrze zaplanujemy działania, łatwiej będzie osiągnąć cel.
 Ta rozmowa pozwoli ci przejść do pracy nad projektem pojazdu.
3. Powiedz: *Naszym celem jest zbudowanie pojazdu. Dzisiejsze spotkanie poświęcimy na jego zaprojektowanie. Wybierz jeden z wariantów postępowania.*

Wariant 1. „Wybieramy projekt z Galerii pojazdów”

- A. Zachęć dzieci do zastanowienia się, jaki ma być ich pojazd, i określenia kryteriów, jakie powinien on spełniać. Te kryteria posłużą na końcu do ewaluacji – oceny wykonanego pojazdu.

Przykłady kryteriów:

- Pojazd porusza się.
- Wszyscy mogą się w nim zmieścić.
- Pojazd jest otwarty (albo kryty).
- Pojazd jest kolorowy.
- Pojazd jest starannie (rzetelnie) wykonany (nic nie odpada, nie rozlatuje się).
- Do budowy pojazdu wykorzystano wyłącznie wtórne materiały.

Uwaga! Ustalcie 3–5 kryteriów. Proś dzieci o uzasadnianie każdego zgłaszanego kryterium. Przedyskutujcie, czy kryterium jest wystarczająco uniwersalne (nie zamyka drogi do twórczych rozwiązań), a zarazem konkretne.

Wybrane kryteria zapiszcie na dużym papierze i powieście w widocznym miejscu – muszą towarzyszyć projektowaniu, a potem budowaniu pojazdu.

- B. Poproś dzieci, by dobrały się w kilkuosobowe grupy. Każda grupa dostaje duży arkusz papieru. Ma na nim przygotować (pisząc, rysując) wstępny projekt pojazdu, który będzie spełniał ustalone kryteria.
- C. Poproś grupy o prezentację ich projektów. Analizujcie, czy proponowane projekty pojazdów spełniają ustalone kryteria.
- D. Poproś dzieci o podjęcie ostatecznej decyzji, jaki będzie ich magiczny pojazd:
 - Powiedz: *Zdecydujmy, jaki będzie nasz pojazd. Możemy wybrać jeden z przygotowanych przez was projektów, ten, który uznacie za najlepszy i możliwy do wykonania przez was. Pamiętajcie, że wy sami będziecie budować ten pojazd, a potem go zaprezentujecie społeczności szkolnej.*

Uwaga! Zachęć dzieci do zastanowienia się nad zasobami wewnętrznymi (mocne strony, wiedza, umiejętności dzieci) oraz zewnętrznymi (sojusznicy, partnerzy, osoby, które będą mogły pomóc w budowie pojazdu).

- Poproś dzieci, by w grupach porozmawiały o tym, który z przedstawionych projektów w największym stopniu spełnia kryteria i jest możliwy do wykonania.
- Zorganizuj głosowanie. Może to być głosowanie indywidualne (każdy ma do dyspozycji 3 punkty, które może oddać na wybrany przez siebie pojazd) lub grupowe (grupa naradza się i przyznaje projektom pierwsze i drugie miejsce; za pierwsze miejsce projekt otrzymuje 5 pkt, za drugie 3 pkt). Wyniki zapisuje się na bieżąco w tabeli. Po głosowaniu policzcie przyznane punkty i ogłoście zwycięzcę! Nagrodą jest realizacja projektu przez całą grupę.

Uwaga! Nie można głosować na swój projekt.

Wariant 2. „Wybieramy projekt z Galerii pojazdów”

- A. Podziel dzieci na 4 grupy i powiedz im: *Stajecie teraz przed ważnym wyborem. Spośród prac zamieszczonych w „Galerii pojazdów” wybierzcie taki, który:*
- *najbardziej was zaskoczył – jest oryginalny,*
 - *wywołał wasze największe zainteresowanie i chcielibyście poznać więcej szczegółów na jego temat,*
 - *wybrałibyście go od razu do podróży,*
 - *jest możliwy do zbudowania przez nas.*
- B. Rozdaj każdej grupie tabelę oceny projektu (przykład poniżej) i poproś o jej wypełnienie zgodnie z podaną nad tabelą instrukcją.
- C. Poproś grupy o podanie sum punktów dla poszczególnych projektów. Zsumuj je, zapisz w tabeli wynik końcowy. Ten projekt, który uzyskał najwięcej punktów, wygrywa. Będzie on realizowany przez całą grupę.

Tabela oceny projektów (przykład)

Oceńcie każdy z projektów, stosując po kolei wszystkie kryteria. Możecie przyznać każdemu pomysłowi od 0 do 5 punktów zgodnie z każdym kryterium. Zsumujcie punkty dla każdego projektu.

	Kryterium 1 Zaskoczenie, oryginalność pojazdu	Kryterium 2 Wywołanie naszego zain- teresowania	Kryterium 3 Chcemy nim podróżować	Kryterium 4 Możliwość zbudowania przez nas	Suma Punktów
Projekt A					
Projekt B					
Projekt C					
Projekt D					
Projekt E					

4. Podziękuj dzieciom za pracę na zajęciach.

Planowanie działań

Czas: 3 godz.

Działania: opracowanie planu budowy pojazdu.

Pomoce: duże arkusze papieru, pisaki (wariant 1); duże arkusze papieru, pisaki, karty z opisem ról (wariant 2).

A5 Planujemy budowę pojazdu

Kolejne kroki:

1. Przywitaj dzieci.
2. Zaprosz dzieci do jednej z zabaw: „Ślepy kwadrat” lub „Cudowny dywan” (załącznik 4), tej, której nie wybrałaś/eś na wstępie poprzednich zajęć. Możesz też przeprowadzić tę samą zabawę, żeby sprawdzić, jak dzieciom pójdzie tym razem, czy wyciągnęły jakieś wnioski z uprzednich działań.

Po zabawie porozmawiaj z dziećmi na temat tego, jak należy organizować pracę, żeby wykonać to, co jest do zrobienia. Tym razem zwróć uwagę na konieczność opracowania planu działań, żeby wiadomo było, kto, co, kiedy, jak i gdzie ma zrobić, aby zadanie zostało wykonane. Podkreśl, znaczenie planowania w pracy zespołowej.

3. Powiedz: *Na poprzednich zajęciach wybraliście projekt magicznego pojazdu. Naszym dzisiejszym celem jest zaplanowanie budowy tego pojazdu, określenie zadań, jakie trzeba wykonać, żeby pojazd powstał. Wybierz jeden z wariantów postępowania.*

Wariant 1. „Oś czasu”

- A. Zaprosz dzieci do planowania budowy pojazdu, określenia terminu wykonania zadania i terminu prezentacji pojazdu.

Uwaga! Możesz zastosować tu technikę „Planowanie z przyszłości”: wyobrażamy sobie moment, kiedy pojazd jest już gotowy i prezentujemy go innym, określamy, kiedy dokładnie to się stanie (podajemy datę i godzinę). Zaznaczamy ten moment na osi czasu. Chodzi tu o stworzenie bardzo realistycznej wizji naszego celu. Można zapytać grupę: *Co wtedy widzimy, słyszymy i czujemy?* Następnie cofamy się kolejno w czasie, określając wcześniejsze działania.

- B. Na arkuszu papieru narysuj pionową oś czasu, na jej końcu umieść zapis: *Pojazd jest zbudowany.* Następnie podziel dzieci na małe grupy i poproś, aby każda z nich wypisała na plakacie, co musi się wydarzyć między dniem dzisiejszym a dniem osiągnięcia celu: *Jakie działania, zadania trzeba wykonać?* Daj grupom na wykonanie tej pracy około 20 minut.

- C. Poproś grupy o prezentację plakatów z działaniami. Powieście je na tablicach w klasie.

- D. Zachęć dzieci do stworzenia wspólnego planu działań. Poproś dzieci, by zastanowiły się, które z wymienionych przez grupy działań są najważniejsze dla osiągnięcia celu. Podyskutujcie na ten temat. Wybrane działania zapiszcie na nowym, wspólnym plakacie.

- E. Skoro działania są już zapisane, poproś dzieci o refleksję nad dwiema kwestiami:

- *Kto ma wykonać poszczególne zadania?* Najlepiej byłoby, gdyby dzieci same zgłaszały się do realizacji poszczególnych zadań, zgodnie ze swoimi preferencjami, zdolnościami, zamiłowaniem i możliwościami. Jeśli jakieś zadania pozostaną bez wykonawcy, decyzję, kto je wykona, podejmiecie wspólnie.
- *Kto może nam pomóc wykonać poszczególne zadania?* Warto poszukiwać sojuszników, partnerów, osób spoza grupy, które będą mogły pomóc w realizacji zadań. Trzeba jednak pamiętać, że te osoby mają tylko pomóc, a nie wykonać pracę za dzieci.

- F. Zapiszcie wasze ustalenia. Na arkuszu papieru możecie sporządzić tabelę „Co?, kto?, kiedy?” lub wykres Gantta (por. załącznik 5). Arkusz z planem powinien wisieć w sali. Dobrze byłoby, gdyby każde dziecko miało swoją kopię planu.

- G. Na zakończenie planowania wstępnie ustalcie termin i sposób prezentacji pojazdu, ponieważ część grupy będzie musiała realizować równoległe działania związane z przygotowaniem tej prezentacji. Ważne jest określenie grupy odbiorców prezentacji – czy będzie to tylko nasza grupa, nauczyciele i rodzice, czy cała społeczność szkolna, łącznie z młodszymi klasami, czy też społeczność lokalna, a więc władze lokalne, mieszkańcy i społeczność szkoły?

Uwaga! Pewne wskazówki dotyczące przygotowania prezentacji pojazdu znajdziesz w pierwszej części etapu *Prezentacja*.

Wariant 2. „Grupy fachowców”

- A. Poproś dzieci, by popatrzyły na wybrany pojazd okiem znawcy przedmiotu. Powiedz: *Budowanie pojazdu to wyzwanie dla każdego z nas. Każde ręce są cenne i każde coś potrafią.* Zapytaj dzieci: *Co potrafiacie?* Zachęć je do powiedzenia o tym, co lubią robić, co potrafią robić samodzielnie. Poproś o dokończenie zdań:
- *Jestem mistrzynią/mistrzem w...*
 - *Świetnie wychodzi mi...*
 - *Radzę sobie z...*
- B. Przedstaw dzieciom role, które trzeba pełnić, by zbudować pojazd (przygotuj karty z opisem ról, tzw. *Niezbędni ról i umiejętności*, i zawieś je w widocznym miejscu sali; powinny one być dostępne w czasie trwania projektu):
- Rola konstruktora – *Konstruktor* – potrzebne umiejętności: wyobraźnia, pomysłowość, zręczność.
 - Rola przygotowującego materiały – *Organizator* – potrzebne umiejętności: gromadzenie potrzebnych materiałów, znajdowanie/docieranie do właściwego źródła, negocjowanie.
 - Rola *Oficera, Prawej Ręki Konstruktora – Budowniczy, Tester* – potrzebne umiejętności: wytrwałość, dokładność, słuchanie innych, cierpliwość, precyzja, podejmowanie decyzji.
 - Rola chwającego (promującego) pojazd – *Marketingowiec* – potrzebne umiejętności: odwaga, publiczne przemawianie, budowanie atmosfery zainteresowania, promocja i reklama pojazdu – „szum medialny”, tworzenie klimatu pracy – muzyka, napoje, ciasteczka.
 - Rola tworzącego dobry klimat – *Negocjator* – potrzebne umiejętności: rozwiązywanie konfliktów, słuchanie, prowadzenie i moderowanie dyskusji, ukierunkowanie na wspólny cel.
- C. Zachęć dzieci do wybrania roli, która im najbardziej odpowiada.
- D. Rozpocznij z dziećmi pracę nad planowaniem. Zapowiedz, że teraz w grupach poszczególnych fachowców odbędzie się poszukiwanie odpowiedzi na następujące pytanie: *Co musimy zrobić, aby zbudować i uruchomić nasz pojazd?*
- E. Poproś dzieci, by usiadły w grupach (Konstruktorzy, Organizatorzy, Oficerowie, Marketingowcy, Negocjatorzy). Każda grupa ma stworzyć listę pytań dotyczących jej części zadania, pomoże to w opracowaniu strategii działania. Przykłady pytań:
- Konstruktorzy: *Co musimy wiedzieć, aby zbudować pojazd? Z czego ma być wykonany pojazd? Jak powinniśmy pracować? Jak ma wyglądać plan działań? Do kogo możemy się zwrócić w razie problemów?*
 - Organizatorzy: *Jakie materiały będą nam potrzebne? Jak je zdobyć? Gdzie je przechowywać? Jak zadbać o nasze bezpieczeństwo? Kogo możemy zaprosić do współpracy?*
 - Oficerowie, Prawa Ręka Konstruktora (Budownicowie, Testerzy): *Jak napisać instrukcję działania? Ile prób możemy wykonać? Jakich narzędzi możemy użyć? Kogo możemy zaprosić do współpracy?*
 - Marketingowcy: *Jak zainteresować innych budową i uruchamianiem pojazdu? Jak przygotować reklamę pojazdu? Jak przygotować się do konferencji prasowej?*
 - Negocjatorzy: *Co zrobić, gdy się pokłóćmy? Jak radzić sobie, gdy każdy ma inne zdanie? Jak spełniać prośby innych? Kto nam może pomóc, gdy praca utknie w martwym punkcie?*
- F. Zaprosz dzieci do wypowiedzi na forum. Wspólnie stwórzcie plan prac, wykorzystując wiedzę ekspercką małych grup i wypełniając tabelę „Nie ma to jak żelazna logika i konsekwencja w działaniu!” (przykład poniżej).
- G. Powieś plan w widocznym miejscu w klasie.

Nie ma to jak żelazna logika i konsekwencja w działaniu!

L.p.	Kto?	Co?	Gdzie?	Jak?	Kiedy?
		Projektujemy			
		Dobieramy materiał			
		Scalamy			
		Testujemy			
		Promujemy			
		Prezentujemy			
		Dokumentujemy			

5. Poproś dzieci, by zgromadziły niezbędne do budowania pojazdu materiały. Wyznacz miejsce ich składowania.
6. Podziękuj dzieciom za ich pracę. Ustal termin kolejnego spotkania.

Działania

Czas: 7 godz.

Działania: wykonanie pojazdu.

Pomoce: materiały do wykonania pojazdu, projekt pojazdu.

A6

Wykonujemy nasz pojazd

Kolejne kroki:

1. W tej części projektu dzieci budują swój pojazd zgodnie z opracowanym planem. Można wyobrazić sobie dwa warianty pracy:
 - Wariant 1: pojazd będzie budowany etapami (po kawałku).
 - Wariant 2: pojazd będzie budowany podczas jednego spotkania (od początku do końca).

Uwaga!

 - W obu wariantach twoją rolą jest czuwanie nad przebiegiem prac, konsultowanie, wspieranie dzieci.
 - Dzieci mają postępować zgodnie z planem, ale powinny też być elastyczne: praktyka uczy nas, że często podczas realizacji projektów konieczne jest dokonywanie zmian, modyfikacja planu. Podkreślić jednak należy, że rezultat musi być osiągnięty. Jeśli więc dzieci zaplanowały, że pojazd będzie się poruszał, a podczas wykonywania go okazało się, że jest to niemożliwe, można zrezygnować z tej jego cechy, ale nie można zrezygnować z dokończenia budowy pojazdu!
2. Po wykonaniu pracy obejrzyjcie pojazd, sprawdźcie, czy działa. Pogratulujcie sobie dojścia do celu! Czy jesteście zadowoleni z efektu? Zaparkujcie pojazd w bezpiecznym miejscu, tak by nie był narażony na uszkodzenie.

Prezentacja

Czas: 1 godz.

Działania: zaplanowanie prezentacji pojazdu społeczności szkolnej.

Pomoce: 3 plakaty z pytaniami.

A7

Przygotowujemy prezentację naszego pojazdu

Uwaga:

W części „Planujemy budowę pojazdu” (A5) ustalaliście kwestie związane z przygotowaniem prezentacji. Jeśli uważasz, że wówczas wszystko zaplanowaliście, omiń ten punkt.

Kolejne kroki:

1. Usiądź z dziećmi w kręgu. Poproś je, by zastanowiły się nad odpowiedziami na następujące pytania (pytania powinny być zapisane na trzech osobnych plakatach, tak aby można było pod nimi zapisywać odpowiedzi dzieci):

- *Komu chcemy zaprezentować nasz pojazd i proces jego powstawania?*
- *Jak możemy zaprezentować nasze dzieło innym?*
- *Co opowiemy o naszej wspólnej pracy nad nim?*

Zachęć dzieci do swobodnej rozmowy, zapisuj propozycje dzieci na odpowiednich plakatach. W efekcie powinniście mieć listę gości, pomysł na prezentację pojazdu i ustalenia dotyczące tego, co dzieci opowiedzą o budowie pojazdu.

2. Poproś dzieci o szczegółowe zaplanowanie prezentacji: wypełnijcie tabelę (przykład poniżej).

Prezentacja pojazdu	
Kto?
Co?
Gdzie?
Kiedy?
Jak?

3. Zapytaj dzieci: *Co w prezentacji pojazdu będzie dla was najważniejsze? Jak powinna przebiegać prezentacja, abyśmy uznali ją za udaną?* Możliwe kryteria oceny prezentacji:

- Przedstawiliśmy przebieg naszej wspólnej pracy nad projektem.
- Przedstawiliśmy nasz pojazd i jego możliwości.
- Prezentacja przebiegała sprawnie.

4. Podziękuj dzieciom za pracę na zajęciach.

Prezentacja

Czas: 1 godz.

Działania: prezentacja pojazdu społeczności szkolnej.

Pomoce: pojazd.

A8

Oto nasze dzieło!

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Sprawdź waszą gotowość do prezentacji.
3. Dokonajcie prezentacji pojazdu zgodnie z planem.
4. Podziękuj gościom za przybycie i uwagę, a dzieciom za przygotowanie i prezentację pojazdu. Zaproś je na ostatnie spotkanie projektowe.
Uwaga! Spotkanie podsumowujące projekt może się odbyć od razu po prezentacji albo np. następnego dnia.

z małej szkoły w wielki świat

Refleksja

Czas: 1 godz.

Działania: dokonanie podsumowania pracy nad projektem, dokonanie oceny.

Pomoce: arkusze papieru typu flipchart, pisaki, kserokopie pytań dla każdego dziecka.

A9

Podsumowujemy projektu

Kolejne kroki:

1. Usiądź z dziećmi w kręgu lub w taki sposób, by wszyscy wzajemnie się widzieli. Powiedz: *Kończymy realizację pierwszego projektu. Wiele się wydarzyło, wiele przeżyliśmy razem. Teraz podsumujemy ten wspólnie spędzony czas i ocenimy nasz pojazd. Nie będziemy sobie stawiać stopni, tylko zastanowimy się, czy i jak udało nam się zrealizować zadanie, co zrobiliśmy dobrze, a co w przyszłości moglibyśmy zrobić lepiej. Nasza rozmowa będzie dotyczyła trzech obszarów:*
 - samego produktu, czyli zbudowanego pojazdu,
 - tego, jak każdy z nas działał i zachowywał się podczas realizacji projektu,
 - tego, jak pracowaliśmy jako grupa.
2. Przystąpcie do oceny produktu. Poproś dzieci o ocenę pojazdu. Ustalcie sposób oceniania (np. powiedzi: „tak” – „nie” – „częściowo”; skala punktowa, np. od 1 do 10 punktów za każde z kryteriów). Przykłady kryteriów:
 - Pojazd porusza się.
 - Wszyscy mogą się w nim zmieścić.
 - Pojazd jest kolorowy.
 - Pojazd jest rzetelnie wykonany (nic nie odpada, nie rozlatuje się).
 - Do budowy pojazdu wykorzystano wyłącznie wtórne materiały.

3. Podejmij refleksję na temat działań i zachowań dzieci podczas wspólnej pracy.
 3. 1. Poproś dzieci o przypomnienie zasad pracy opracowanych na początku projektu (wskaż plakat z zasadami, który powiesiliście w sali).
 3. 2. Porozmawiaj z dziećmi o przestrzeganiu tych zasad w czasie realizacji projektu. Zapytaj:
 - *Które zasady były przestrzegane?*
 - *Których zasad nie udało się przestrzegać? Z jakiego powodu?*
 - *O czym powinniśmy pamiętać w przyszłości?*
 - *Co należy zmienić w zapisie naszych zasad?*
 Pozwól wypowiedzieć się wszystkim chętnym, kieruj dyskusją, zapisuj wnioski. Jeżeli uznacie, że należy zmienić zapis zasad, dodać nowe albo zrezygnować z czegoś – napisz zmienione zasady na dużym arkuszu papieru i powieś go w widocznym miejscu w klasie.
4. Zaproponuj dzieciom dokonanie samooceny swojego udziału w projekcie. Rozdaj każdemu dziecku arkusz z pytaniami (przykłady pytań w ramce poniżej). Poproś, by dzieci odpowiedziały pisemnie na te pytania, a potem porozmawiały o swoich odpowiedziach w parach lub w małych grupach. Poproś chętnych o podzielenie się swoimi refleksjami na forum grupy.

Propozycje pytań do arkusza samooceny udziału w projekcie

- Co robiłaś/eś podczas realizacji projektu?
- Jakich umiejętności to wymagało? Czego się nauczyłaś/eś? Co umiesz dziś, czego nie umiałaś/eś przed projektem – przed wykonaniem zadań związanych z projektem?
- Co było ważne w tym, co robiłaś/eś? Jakie przekonanie o sobie zmieniłaś/eś podczas pracy na rzecz projektu? Dlaczego postąpiłaś/eś w taki właśnie sposób podczas realizacji swoich zadań?
- Jak inni ludzie (inne osoby) mogłyby zachować się w takiej sytuacji?
- Czego ważnego o sobie dowiedziałas/eś się podczas realizacji projektu?
- Jak to wpłynie na twoje dalsze działania? Co zmienisz w swoich zachowaniach następnym razem?

5. Zachęć dzieci do oceny pracy zespołowej – współpracy. Poproś dzieci, by połączyły się w takie grupy, w których miały do wykonania jakiegoś zadania, i wspólnie odpowiedziały na pytania zapisane na arkuszu oceny pracy zespołowej (przykłady pytań w ramce poniżej). Podkreśl, że nie chodzi tu o ocenę typu: dobrze – źle, ładnie – brzydko, tylko o zastanowienie się, co nam wyszło dobrze, co wymaga poprawy, po to by przy realizacji następnych projektów nasz zespół pracował jeszcze lepiej.

Propozycje pytań do oceny pracy zespołowej – współpracy

- Czy wszyscy byli zaangażowani w pracę zespołu?
- Czy każdy miał możliwość wypowiedzieć się na etapie planowania?
- Który etap pracy był najtrudniejszy dla każdego z was i dla grupy?
- Jak każdy z członków zespołu mógł wpływać na decyzje grupy?
- Czy argumenty różnych osób były brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji?
- Czy osoby, które nie wypowiadały się, były zachęcane do zabrania głosu podczas dyskusji?
- Czy wszyscy wywiązywali się z przyjętych zobowiązań?
- Jakie korzyści przyniosła nam wspólna praca nad projektem?
- Gdyby każdy z nas osobno chciał zbudować taki pojazd, to czy efekt byłby podobny?

6. Podziękuj dzieciom za pracę w projekcie. Brawa dla wszystkich! Wspólnie z dziećmi zastanów się, gdzie będziecie eksponować wasz pojazd: w klasie szkolnej, na szkolnym korytarzu, w pracowni technicznej?

Załącznik 1. Mapy mentalne¹

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

Czym jest mapa mentalna?

Liczba indywidualnych stylów notowania jest niemal nieograniczona. Każdy człowiek zapisuje informacje, myśli na swój sposób: niektórzy muszą formułować całe zdania, inni są w stanie wybrać sobie słowa kluczowe. Większość ludzi posługuje się tradycyjnym, linearnym systemem notowania, niektórzy używają systemu nieliniowego, przygotowując tzw. mapy mentalne (ang. *mind map*). Mapa mentalna to technika wymyślona przez Tony'ego Buzana, eksperta w dziedzinie metod czytania i zapamiętywania. Mapa mentalna to wielowymiarowa fotografia wzorów myśli na dany temat.

Kiedy warto wykorzystywać tę technikę?

Mapy mentalne mogą być stosowane:

- we wszystkich dziedzinach i sytuacjach, w których osoby lub grupy planują lub organizują działania, próbują coś odkryć lub wynaleźć, odnieść się twórczo do jakiegoś zagadnienia, przejrzeć zapisane wyniki swoich lub cudzych przemyśleń,
- podczas wykładu, omawiania wyników pracy itp., to świetna pomoc podczas odtwarzania głównych wątków,
- do zapisania przeczytanych treści, analizowania tekstu i przedstawienia związków między poszczególnymi zagadnieniami,
- w celu integracji grupy na początku jej istnienia (mapy wykonywane przez każdego członka grupy), podtrzymywania więzi i tworzenia poczucia wspólnoty w dalszych etapach rozwoju grupy (mapa mentalna całej grupy),
- do planowania procesu nauczania/uczenia się: „mapy logiczne przypominają mapę drogową, z tym że zamiast pokazywać połączenia między miejscami, pokazują połączenia między pojęciami, (...) pozwalają zorientować się w różnych aspektach treści i wyjaśnić, jakie to właściwości mają pojęcia i idee, których pragniesz nauczyć swoich uczniów. Aby sporządzić mapę logiczną, należy rozpoznać kluczowe pojęcia (fakty, idee) wchodzące w skład danego tematu i następnie nadać im jakiś porządek logiczny”².

Dlaczego warto stosować technikę mapy mentalnej?

Tworzenie map mentalnych, w porównaniu z tradycyjnym sposobem notowania, stwarza większe możliwości budowania nowych skojarzeń, ułatwia ich włączanie do już istniejących struktur, umożliwia zachowanie w pamięci obrazu całości zagadnienia, co przy tradycyjnym sposobie notowania umyka uwadze. Mapy mentalne są polecanym sposobem notowania. W czasie ich tworzenia uaktywniają się obie półkule mózgu:

- Lewa półkula uważana jest za specjalizującą się w myśleniu logicznym (analiza, porządkowanie, porównywanie, tu znajduje się ośrodek mowy).
- Prawa półkula uzupełnia lewą dzięki zdolności uogólniania, wychwytywania całości, myślenia abstrakcyjnego. Jej podporządkowane są obrazy, wzorce, symbole, zmysł przestrzenny, reakcje na muzykę, rytm, kolory itd.

W procesy myślowe zaangażowane są obie półkule i aby właściwie wykorzystać ich pracę, należy połączyć elementy logiczne, analityczne z kolorami, symbolami, figurami itp.

Właściwy system notowania musi łączyć różnorodne umiejętności i środki. Dobra technika notowania powinna pozwolić każdemu na sięganie do olbrzymich zasobów jego inteligencji i zwiększanie szybkości myślenia, jego płynności, elastyczności, liczby oryginalnych rozwiązań, dostępu do pamięciowego banku danych i zdolności do spontanicznego komunikowania wszystkiego, co tylko zostało zanotowane. Mapa mentalna została zaprojektowana tak, aby pomóc każdemu w wykorzystaniu wszystkich posiadanych zdolności umysłowych do osiągnięcia wyżej wymienionych celów.

¹ Opracowanie: A. Jurewicz, na podstawie piśmiennictwa przedstawionego na końcu załącznika.

² Posner G.J., Rudnitsky A.N. (1986) *Course design: a Guide to curriculum development for teachers* (3rd ed.), New York: Longman, za: Arends R.I. (2005) *Uczymy się nauczać*, Warszawa: WSiP, s. 263–264.

Pożądane cechy mapy mentalnej

Mapa mentalna powinna być:

1. Przejrzysta i czytelna (osiągamy to przez stosowanie głównych, bocznych, pobocznych „odnóg”, punktów, strzałek, linii, piktogramów, symboli graficznych itp.).
2. Kolorowa, ponieważ jednokolorowa jest monotonna i nie sprzyja zapamiętywaniu.
3. Graficzna w układzie (temat w centrum kartki, zapisany także symbolem).
4. Treściwa, tzn. zawierać jak najwięcej treści, a jak najmniej wyrazów (wyrazy należy umieszczać nad liniami).
5. PISANA DRUKOWANYMI LITERAMI.
6. Trochę nieporządkna.

Sposób pracy z mapą mentalną

1. Wyobraź sobie, że sporządzasz plan miasta, patrząc na nie z lotu ptaka. Zakreśl centrum. Stąd odchodzą główne ulice, od nich boczne przecznice, od tych z kolei zaułki.
2. W owal lub prostokąt znajdujący się w centrum kartki co najmniej formatu A4 wpisz hasło – problem, który stanowi przedmiot twoich przemyśleń, badań, analizy.
3. Główne idee zapisz nad grubymi liniami (ulice) drukowanymi literami. W miarę możliwości używaj wyłącznie rzeczowników – to słowa kluczowe.
4. Wszystkie skojarzenia i myśli wiążące się z określoną główną ideą, zanotuj w jej pobliżu i połącz linią. Tak powstają boczne ulice i zaułki. do ich opisu możesz wykorzystać dwa, trzy wyrazy, znaki zapytania, piktogramy, powszechnie stosowane skróty.
5. Dbaj o to, aby w pierwszej fazie pracy nie umknęła ci żadna myśl, staraj się zapisać wszystko, także te skojarzenia, które w pierwszej chwili trudno jest przyporządkować. Później połączysz je z odpowiednią główną ulicą. Jeśli nie przychodzi ci do głowy lapidarny pomysł zapisu, możesz użyć także innych sformułowań, niekoniecznie rzeczowników. Dyscyplina związana z ograniczeniem liczby wyrazów przydaje się; dzięki temu „mapa” jest bardziej czytelna, łatwiej z nią później pracować.
6. Wykorzystaj inne środki graficzne do zaakcentowania ważniejszych elementów, np:
 - główne ulice oznacz czerwonym kolorem.
 - wykorzystaj symbole: strzałkę (→) – do zaznaczenia tego, o czym nie można zapomnieć; plus (+) – do określenia tego, co już zostało zrealizowane itp. Sama/sam możesz opracować sobie niewielki zestaw znaków.
7. Jeśli jest to przydatne, zaznacz na wykresie kolejność realizacji zadań, zakreślając poszczególne obszary – dzielnice i numerując je.
8. Jeśli twoja mapa mentalna wydaje ci się nie dość precyzyjna lub niezbyt czytelna, chciał(a)byś coś dodać, uzupełnić, zastąpić jedno wyrażenie innym, opracuj drugą mapę, pierwszą traktując jako projekt, lub wykonaj kolejną mapę do jednego z haseł – problemów, które pojawiły się podczas pracy, a teraz wydają ci się szczególnie ważne.
9. Jeśli chcesz wykorzystać tę technikę podczas pracy w grupie, zadbaj o odpowiedni format mapy (duża tablica, kilka arkuszy papieru pakowego umieszczonych obok siebie). Uczestnicy mogą wówczas zapisywać swoje idee, pracując równocześnie w kilku obszarach. Taki sposób eliminuje trudną do opanowania sytuację, kiedy wszyscy mówią jednocześnie, podając swoje pomysły, a prowadzący miota się przy tablicy, próbując niczego nie pominąć.

Mapa mentalna jako technika integracyjna (lodołamacz)

Mapy mentalne mogą zostać wykorzystane także jako forma integracji członków grupy. Zadaniem każdego dziecka jest wówczas przygotowanie mapy mentalnej o sobie. Osoba prowadząca zajęcia udostępnia duże arkusze papieru (co najmniej A3, najlepiej szary papier pocięty na pół lub na cztery części) i kolorowe pisaki lub kredki. W centrum mapy każdy umieszcza swoje imię, a odnogi mogą dotyczyć takich aspektów jak np.: moje zainteresowania; mój wygląd; moje ulubione jedzenie; moje ulubione zajęcia; to, co umiem robić najlepiej itp. Osoba prowadząca zajęcia powinna wskazać

takie obszary, które pozwolą członkom grupy najlepiej wzajemnie się poznać. Na narysowanie mapy należy przeznaczyć ok. 20 minut. Następnie dzieci, trzymając swoje mapy przed sobą, chodzą po pomieszczeniu, w którym odbywają się zajęcia, i wzajemnie je oglądają. Należy je zachęcać do rozmawiania ze sobą, „odnajdywania wspólnych elementów, wyjaśniania tego, co dla nich niejasne lub niezrozumiałe. Można również powiesić mapy na ścianie i poprosić dzieci o ich obejrzenie. Tak stworzoną galerię map mentalnych warto zaprezentować rodzicom dzieci, np. przy okazji wywiadówki lub prezentacji projektu.

Literatura:

1. Arends R.I. (2005) *Uczymy się nauczać*, Warszawa: WSiP.
2. Buzan T. (1990) *Supermind*, Warszawa: MGruppen.
3. Kozak W. (1999) *Mapa mentalna, czyli twórcza technika notowania*, Kielce: Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP.
4. Rzeźniczak K. (1998) *Jak się uczyć, żeby się nauczyć?*, „Biblioteka w szkole”, nr 11–12.
5. Liebna U. (1995) *EigenSinn, Kreatives Schreiben, Anregungen und Methoden*, Diesterweg, Frankfurt/Main, oprac. D. Obidniak (1998) Program „Nowa Szkoła”, Projektowanie, Warszawa: CODN.

Załącznik 2. Herb

z małej szkoły w wielki świat

Określ siebie jednym słowem	Mój sukces
Najbardziej lubię...	Moje hobby, sposób na wolny czas

Załącznik 3. Zanim staniemy się konstruktorkami/konstruktorami... – zadanie dla par

Zanim staniemy się konstruktorkami/konstruktorami... – zadanie dla par

W tym projekcie będziecie budować niezwykły pojazd. W waszych głowach zrodzą się różne wizje tego pojazdu i pomysły, jak go zbudować. Dobrze jest uczyć się na doświadczeniach innych wielkich konstruktorów. Dlatego:

- poszukajcie w dostępnych wam źródłach przykładów różnorodnych środków transportu z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości (projekty innowacyjne),
- wybierzcie jeden z nich i przygotujcie wypowiedź zawierającą informacje dotyczące:
 - wyglądu pojazdu,
 - sposobów jego wykorzystania (do czego służy – transport ludzi, zwierząt, produktów stałych, płynnych),
 - terenów, po których może się poruszać (drogi, lądy, morza, rzeki, jeziora, powietrze, kosmos),
 - napędu, za pomocą którego się porusza.

Uwaga:

- Skorzystajcie z co najmniej dwóch źródeł (Internet, czasopisma, książki).
- Zdobyte informacje zaprezentujecie podczas kolejnego spotkania. Możecie przynieść materiały pomocnicze, np. zdjęcia, prezentacje komputerowe, opisy pojazdów.
- Postarajcie się zainteresować innych swoją wypowiedzią.

POWODZENIA!!!

Zanim staniemy się konstruktorkami/konstruktorami... – zadanie dla par

W tym projekcie będziecie budować niezwykły pojazd. W waszych głowach zrodzą się różne wizje tego pojazdu i pomysły, jak go zbudować. Dobrze jest uczyć się na doświadczeniach innych wielkich konstruktorów. Dlatego:

- poszukajcie w dostępnych wam źródłach przykładów różnorodnych środków transportu z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości (projekty innowacyjne),
- wybierzcie jeden z nich i przygotujcie wypowiedź zawierającą informacje dotyczące:
 - wyglądu pojazdu,
 - sposobów jego wykorzystania (do czego służy – transport ludzi, zwierząt, produktów stałych, płynnych),
 - terenów, po których może się poruszać (drogi, lądy, morza, rzeki, jeziora, powietrze, kosmos),
 - napędu, za pomocą którego się porusza.

Uwaga:

- Skorzystajcie z co najmniej dwóch źródeł (Internet, czasopisma, książki).
- Zdobyte informacje zaprezentujecie podczas kolejnego spotkania. Możecie przynieść materiały pomocnicze, np. zdjęcia, prezentacje komputerowe, opisy pojazdów.
- Postarajcie się zainteresować innych swoją wypowiedzią.

POWODZENIA!!!

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 4. Zabawy integracyjne

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

z malej szkoły w wielki świat

CUDOWNY DYWAN³

Wiek uczestników: od 10. roku życia.

Liczebność grupy: od 8 do 30 osób.

Rekwizyty: kawałek ortalionu lub koca odpowiedniej wielkości: dla grupy liczącej od 8 do 12 osób powinien to być kawałek o wielkości 1,25 x 1,5 metra. Dla większej liczby uczestników płachta musi być większa lub powinno być kilka takich płacht.

Przygotowanie: większą grupę podziel na mniejsze, liczące po 8–12 osób. Poproś, żeby uczestnicy stanęli na swoich „magicznych” dywanach. Wszyscy muszą stać na dywanie obiema stopami; żadną częścią ciała nie mogą dotykać ziemi poza dywanem.

Zadanie: grupa ma odwrócić dywan do góry nogami. W trakcie wykonywania tego zadania uczestnikom nie wolno żadną częścią ciała dotykać ziemi poza dywanem i wszyscy muszą cały czas dotykać dywanu.

Wprowadzenie i podsumowanie: zabawa wymaga podejmowania decyzji i rozwiązywania problemów w czasie, kiedy grupa tłoczy się na malej powierzchni. W tych warunkach uczestnicy często zaczynają realizować swój własny plan, nie informując o tym innych. Podczas podsumowania powiedz, co widziałeś/ęś. Co można było zrobić, żeby wszyscy mieli swój udział w rozwiązywaniu problemu? Czy uczestnicy będą się tłumaczyli tym, że było mało miejsca? Co było najważniejsze? Czy grupa to rozumiała i brała pod uwagę w swoim postępowaniu? W dzisiejszym świecie łatwo jest zapomnieć o nawiązywaniu relacji i skoncentrować się całkowicie na realizacji celów. Porozmawiajcie o tym, co się wiąże z jedną i drugą postawą.

ŚLEPY KWADRAT⁴

Wiek uczestników: od 14. roku życia.

Liczebność grupy: od 5 do 20 osób.

Miejsce: na powietrzu lub w pomieszczeniu.

Rekwizyty: jeden lub więcej kawałków sznura o grubości 9 lub 11 milimetrów i długości 6 metrów. Tyle szalików/szarf do zawiązania oczu uczestnikom, żeby wystarczyło dla wszystkich członków grupy.

Przygotowanie: zawiąż uczestnikom oczy, daj im sznur i wyjaśnij, na czym polega zadanie.

Zadanie: uczestnicy trzymają sznur w rękach; bez pomocy wzroku mają utworzyć z niego kwadrat. Kiedy uznają, że to zrobili, kładą sznur na ziemi (lub na podłodze) i informują cię, że skończyli. Poproś, by zdjęli opaski i zobaczyli, jak sobie poradzili.

Inne możliwości: zanim grupa zacznie tworzyć kwadrat, może się do tego przygotować. Najpierw poproś, żeby uczestnicy utworzyli krąg. Nie zawiązuj im oczu, ale każ wykonać zadanie w milczeniu. Potem powiedz, żeby utworzyli trójkąt. Tym razem też mogą widzieć, ale nie rozmawiać. Na końcu poproś, żeby zbudowali kwadrat. Tym razem pozwól im rozmawiać, ale zawiąż oczy.

Wprowadzenie i podsumowanie: zadanie wymaga sprawnego porozumiewania się i silnego przywódcy, który skoordynuje poczynania członków grupy. W takich okolicznościach wiele osób doświadcza frustracji. Wszyscy mówią. Niektórzy chcieliby się porozumieć z innymi, ale nie wiadomo, kogo słuchać. Podczas podsumowania możecie rozmawiać o tym, jak trudno jest słuchać wielu osób, jak ważne jest, żeby wszyscy rozumieli plan realizowany przez grupę i jak trudno jest coś zrobić, kiedy nic nie widać.

Uwagi: zadanie nie wymaga dużej aktywności fizycznej. Utrudnieniem jest to, że uczestnicy mają zawiązane oczy. Jeśli wszyscy trzymają się sznura, zabawa jest naprawdę bezpieczna.

³ Na podstawie: Luvmur J. i B., Weistar D. i T., Kara A. i A. (2003) *Wszyscy wygrywamy. Gry i zabawy uczące, jak pogłębiać relacje z ludźmi*, Gdańsk: GWP.

⁴ Tamże.

Załącznik 5. WYKRES GANTTA: przykład

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

Diagram Gantta to wykres ukazujący harmonogram zadań w projekcie. Stosowany jest on głównie w zarządzaniu projektami. Uwzględnia się w nim podział projektu na poszczególne zadania oraz rozplanowanie ich w czasie.

Przykład: Projekt „Zagospodarowanie terenu wokół szkoły”

Część pierwsza: Przygotowanie planu zagospodarowania terenu

Oto przykładowy wykres Gantta dla pierwszej części projektu. Każdy w swoim projekcie może wybrać inne przedziały czasowe (tu podzielono realizację projektu na tygodnie). Taki wykres powinno się wykonać dla całego projektu, nawet jeśli będzie on bardzo długi.

Zadanie	Zasoby	Realizator	Termin realizacji (w tygodniach)									
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Przygotowanie planu zagospodarowania terenu												
Znaleźć projektanta zieleni	prasa lokalna, informacje od rodziców	Kasia	x	x								
Zaprosić projektanta zieleni	-	Piotrek		x								
Zorganizować miejsce spotkania	sala, herbata, ciastka	Danusia		x	x							
Zaprosić na to spotkanie opiekuna grupy	-	Jurek		x								
Wybrać osobę, która będzie potrafiła znaleźć potrzebne informacje	komputer, Internet	Julka			x							
Zorganizować spotkanie, aby naszkicować projekt	sala, karton, kredki lub flamastry, linijki	Ania				x						
Przerysować projekt „na czysto”	karton, kredki, linijki	Janek				x						
Zaprosić dyrektora	-	Ola					x					
Ustalić datę i miejsce spotkania	sala, herbata, ciastka	Krzysiek					x					
Wybrać osobę, która przedstawi projekt	wasz narysowany projekt	Maciek					x					
Ustalić z dyrektorem wspólny plan	-	Jola						x				
Przygotować klomby z kwiatami												
...										
...										

z małej szkoły w wielki świat

WYBIERAMY PRZEDSTAWICIELKI I PRZEDSTAWICIELI SAMORZĄDU UCZNIOWSKIEGO

B

AUTORKI **Lidia Pasich | Małgorzata Suwaj**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Istotą tego projektu jest przygotowanie uczennic i uczniów do przeprowadzenia wyborów do samorządu uczniowskiego (SU) zgodnie z ideą demokracji przedstawicielskiej. Wybory przedstawicieli/przedstawicieli, którzy sprawują władzę w naszym imieniu, są wciąż najważniejszym mechanizmem demokratycznym. Warto zapoznawać z nim dzieci, pamiętając, że każde z nich jest obywatelem i nabędzie prawo głosu. Jest to ważne również dlatego, że w Polsce frekwencja wyborcza wciąż rzadko przekracza 50%!

Coroczne uczestnictwo w wyborach reprezentantów do SU powinno nauczyć dzieci nie tylko głosowania, ale także dokonywania świadomego i krytycznego wyboru swoich przedstawicieli. Aby to się udało, należy stworzyć w szkole sytuację edukacyjną, w której dzieci poznają kandydatów, ich programy, podyskutują o problemach szkolnych. Ten scenariusz podpowiada, jak można to zrealizować w praktyce.

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Zaangażujemy się na rzecz wspólnego dobra.

CELE SZCZEGÓLNE

- Zdobędziemy wiedzę o szkole jako miejscu wpływów różnych decydentów.
- Nauczymy się planować, przygotowywać i przeprowadzać kampanię wyborczą.
- Zorganizujemy wybory zgodnie z demokratycznymi procedurami.

PRODUKT KOŃCOWY PROJEKTU

- Przeprowadzona kampania wyborcza do SU oraz ukonstytuowanie jego nowych władz.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności szkolnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

• Wybrane zadania szkoły:

5. Poszanowanie godności dziecka; zapewnienie dziecku przyjaznych, bezpiecznych i zdrowych warunków do nauki i zabawy, działania indywidualnego i zespołowego, rozwijania samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie, ekspresji plastycznej, muzycznej i ruchowej, aktywności badawczej, a także działalności twórczej.
8. Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.

• Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Historia i społeczeństwo:

1. Refleksja nad sobą i otoczeniem społecznym. Uczeń:
 - 5) charakteryzuje społeczność szkolną z uwzględnieniem swoich praw i obowiązków,
 - 6) podaje przykłady działań samorządu uczniowskiego w swojej szkole.

Etyka:

1. Poznawanie siebie, dostrzeganie cech indywidualnych, własnych i najbliższych osób.
6. Uczestnictwo w grupie, porozumiewanie się z innymi.

UWAGI

- Przed przystąpieniem do realizacji projektu:
 - nawiąź kontakt z osobami, które mają doświadczenia w organizacji wyborów do SU. Poproś inne nauczycielki, innych nauczycieli, a przede wszystkim opiekunkę/opiekuna SU o włączenie się i wspieranie dzieci, gdyż wybory reprezentacji SU to sprawa ważna dla całej szkoły;
 - zapoznaj się z materiałem pt. „Kampania wyborcza pomagająca wyłonić reprezentację samorządu uczniowskiego” zamieszczonym w załączniku 1.
- Projekt może być realizowany w dwóch sytuacjach:
 - potrzeba powołania nowej reprezentacji SU (wariant 1, możliwy do zastosowania przed wyborami do SU. Najlepszą porą do realizacji projektu jest okres jesienny lub wiosenny. Wtedy zazwyczaj w regulaminie SU przewidziane są wybory nowych władz. Niniejszy scenariusz dotyczy tego wariantu);
 - potrzeba zmodyfikowania/wzbogacenia działań obecnej reprezentacji SU (wariant 2, możliwy do realizacji w każdym czasie. W tym przypadku scenariusz projektu należy zmodyfikować, dostosowując go do potrzeb).
- Zadania projektowe poszczególnych zespołów są obszerne i długofalowe. Nie jest możliwe, aby dzieci wykonały je wszystkie w ramach 20 godzin twojej pracy, zwłaszcza że na samą kampanię potrzeba co najmniej około tygodnia. Czas realizacji zadań poszczególnych zespołów to 5 godzin. Niektóre zadania dzieci będą musiały wykonać poza „godzinami projektowymi” i konieczne jest ustalenie godzin konsultacji, aby dzieci, w razie potrzeby, uzyskały twoje wsparcie i pomoc. Możesz zaproponować dyrekcji szkoły, że będziesz przeprowadzać konsultacje w ramach tzw. dodatkowej godziny.

z małej szkoły w wielki świat

z malej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	B1. Starter: Filmowa inspiracja Dzieci oglądają fragment filmu pokazującego, jak można inspirować dzieci do wprowadzania konstruktywnych zmian. Zastanawiają się nad tym, co chciałyby zmienić w swojej szkole i jak mogłyby te zmiany wprowadzić, zwracając szczególną uwagę na rolę SU.	2 godz.	od: do:
	B2. W poszukiwaniu zasobów: zbieranie i prezentowanie informacji na temat możliwości działania uczennic i uczniów w SU Dzieci zastanawiają się, kto może im pomóc wprowadzić zmiany w szkole i przygotowują się do wywiadów z tymi osobami. Analizują szkolne dokumenty pod kątem możliwości działania uczennic i uczniów w SU.	3 godz.	od: do:
	B3. Relacje z wywiadów Dzieci zdają relację z wywiadów z osobami, które mogą im pomóc wprowadzać zmiany w szkole.	1 godz.	od: do:
Planowanie działań	B4. Liderka/lider SU Dzieci zastanawiają się nad cechami liderki/lidera SU.	2 godz.	od: do:
	B5. Wstęp do planowania kampanii i wyborów w szkole Dzieci, posługując się „Gwiazdą pytań”, planują działania związane z organizacją wyborów i wyborami,	2 godz.	od: do:
	B6. Uzgodnienie planu działań zespołów zadaniowych przygotowujących kampanię i wybory Dzieci tworzą dwa zespoły do zadań specjalnych, poznają ich zadania, sposób organizacji pracy i kryteria sprawdzające wykonanie zadań. Rozmawiają o znaczeniu współpracy i zastanawiają się nad kryteriami oceny współpracy. Dowiadują się, na jakie wsparcie ze strony nauczycielki/nauczyciela mogą liczyć w czasie samodzielnej realizacji zadań w zespołach (konsultacje).	2 godz.	od: do:
Działania	B7. Czas na kampanię wyborczą! Dzieci przygotowują i przeprowadzają kampanię wyborczą do SU z udziałem wszystkich zespołów zadaniowych.	3 godz.	od: do:
Prezentacja	B8. Finał finałów, czyli Dzień Wyborów – prezentujemy efekty naszej pracy Dzieci przeprowadzają demokratyczne wybory i wybierają nowe władze SU, które będą je reprezentowały i pomagały zaspokajać ich potrzeby.	2 godz.	od: do:
Refleksja	B9. Podsumowanie projektu Dzieci podsumowują swe działania oraz współpracę w grupach.	3 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.

Działania: generowanie twórczych pomysłów zmierzających do wprowadzania zmian w środowisku szkolnym.

Pomoce: fragment wybranego filmu (np. „Podaj dalej”, reż. M. Leder), odtwarzacz, papier plakatowy, mazaki.

B1

Starter:
Filmowa inspiracja

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przedstaw dzieciom fragment wybranego filmu pokazującego, jak można inspirować dzieci do wprowadzania konstruktywnych, dobrych dla nich samych i dla społeczeństwa zmian (np. „Podaj dalej”). Zapytaj dzieci o odczucia i myśli, które nasunęły im się w trakcie oglądania filmu.
3. Zachęć dzieci do refleksji na temat możliwości zainicjowania zmiany w środowisku szkolnym.
 3. 1. Zapytaj: *Co chcielibyśmy zmienić w swojej szkole?* Zapisz to pytanie na dużym plakacie. Poproś, aby każde dziecko przemyślało i zapisało odpowiedź na to pytanie, zachęć do znajdowania wielu różnych pomysłów.
 3. 2. Poproś dzieci o zgłaszanie pomysłów. Pamiętaj o następującej zasadzie: propozycje podajemy w dowolnej liczbie, bez ograniczeń i bez oceniania. Wszystkie pomysły zapisz na plakacie. Umieść go w widocznym miejscu w klasie, aby w każdej chwili można było odwołać się do pomysłów zgłoszonych przez dzieci.
 3. 3. Odczytajcie wspólnie wszystkie propozycje i uporządkujcie je według obszarów, których dotyczą, np.: życie kulturalne, warunki nauki, otoczenie szkoły, ocenianie, czas wolny.
 3. 4. Zapytaj: *W jaki sposób moglibyście te zmiany wprowadzić w szkole?* Zapisuj propozycje dzieci na dużym arkuszu papieru. Prawdopodobnie dzieci same wspomną o działaniach SU, jeżeli jednak tak by się nie stało, naprowadź dzieci na tę myśl. Przypomnij im o istnieniu SU i jego zadaniu, jakim jest reprezentowanie interesów uczennic i uczniów w szkole. Zaplanuj spotkanie z przedstawicielkami/przedstawicielami władz SU i jego opiekunką/opiekunem. Jeżeli przedstawicielki i przedstawiciele SU są w grupie projektowej, poproś ich, by powiedzieli, co robią i jaki jest ich wpływ na to, co dzieje się w szkole. Spróbujcie wspólnie zastanowić się nad tym, co zrobić, aby SU miał jeszcze większy wpływ na sprawy szkolne. Przyjrzyjcie się innym zapisanym sposobom wprowadzania zmian: czym różnią się od działań podejmowanych przez SU? Podkreśl prawne umocowanie SU, dające mu określone uprawnienia.
 3. 5. Powiedz dzieciom, że same, poprzez SU, mogą w szkole wprowadzić wiele zmian. Poinformuj, że zbliżają się wybory nowych władz SU, zachęć dzieci do uczestnictwa w nich: zgłoszenia odpowiednich kandydatów, przeprowadzenia kampanii, czynnego udziału w wyborach i wyboru reprezentacji, która będzie wdrażała w szkole pomysły dzieci. zaproponuj, by temu właśnie był poświęcony ten projekt. Napisz na plakacie jego cel, np.: *Wspólnie zorganizujemy i przeprowadzimy w szkole kampanię oraz wybory do samorządu uczniowskiego, abyśmy mogli tworzyć taką szkołę, o jakiej marzymy.* Umieść plakat w widocznym miejscu sali.
4. Podziękuj dzieciom za udział w spotkaniu. Zaprosz je na kolejne.

z małej szkoły w wielki świat

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 3 godz.

Działania: poszukiwanie i prezentacja informacji na temat możliwości i sposobów wpływania na zmianę w szkole, przygotowanie do badania opinii wybranych członków społeczności szkoły.

Pomoce: arkusze papieru, kartki samoprzylepne, kopie załącznika 2, fragmenty szkolnych dokumentów (kilka zestawów, jeden zestaw dla każdej grupy): statut szkoły, regulamin SU, plan pracy obecnie działającego SU, sprawozdania z realizacji zadań; kopie załącznika 3.

B2

W poszukiwaniu zasobów:
zbieranie i prezentacja informacji na temat możliwości działania uczennic i uczniów w SU

Uwaga:

W czasie tych zajęć dzieci otrzymują zadanie skontaktowania się i porozmawiania z osobami, które mogą im pomóc wprowadzić zmiany w szkole. Na jego wykonanie mają tydzień. Do przeprowadzenia wywiadów potrzebne być mogą: notesy, długopisy/ołówki, dyktafon, kamera, aparat fotograficzny.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz, czym zajmiecie się w czasie tego spotkania.
3. Zachęć dzieci do ćwiczenia „Kto i jak może nam pomóc wprowadzić zmiany w szkole?”.
 3. 1. Na tablicy umieść duży arkusz papieru z napisem: *Kto i jak może nam pomóc wprowadzić zmiany w szkole?*
 3. 2. Ustal z dziećmi, jakie osoby mogą im pomóc, ich listę zapiszcie na plakacie, np.:
 - dyrektorka/dyrektor szkoły,
 - nauczycielka/nauczyciel opiekująca/y się SU,
 - przewodnicząca/y SU,
 - członkowie władz SU,
 - rodzice (najlepiej z rady rodziców, rady szkoły lub ze stowarzyszenia).
 3. 3. Rozdaj dzieciom kartki samoprzylepne i poproś je, aby napisały na nich pytania do konkretnych osób. Pytania te mają dotyczyć możliwości i wpływów tych osób w zakresie wprowadzenia zmiany. W ramce podano listę z przykładami pytań.

Pytania dotyczące możliwości zmian w szkole (przykłady)

- Kto mógłby nam pomóc w przygotowaniu i wydaniu gazetki?
- Co musimy zrobić, abyśmy mogli pograć w piłkę po lekcjach na boisku szkolnym?
- W jaki sposób założyć kółko informatyczne?
- Co trzeba zrobić, aby przynajmniej raz w tygodniu lekcje prowadzone były w formie zabawy?
- Jak możemy wpłynąć na to, aby posiłki w stołówce były smaczniejsze?
- W jaki sposób możemy zorganizować Dzień Życzliwości w szkole?
- Jak organizować pomoc dla osób, które dotknęło nieszczęście?
- Jak zorganizować wycieczkę szlakiem Orlich Gniazd?
- Co zrobić, aby przerwa obiadowa była dłuższa?

3. 4. Poproś dzieci, by przyczepiły kartki z pytaniami na plakacie, obok adresatów pytań.
3. 5. Odczytajcie wspólnie wszystkie pytania. Powiedz dzieciom, że te pytania posłużą im do przeprowadzenia wywiadów w kolejnej części projektu.

4. Zaproponuj dzieciom ćwiczenie „Analizujemy zapisy w szkolnych dokumentach”.
 4. 1. Podziel dzieci na zespoły. Każdemu zespołowi przekaz:
 - przygotowany przed zajęciami zestaw fragmentów szkolnych dokumentów (fragment statutu szkoły, regulaminu SU (obowiązkowo), ewentualnie także fragment planu pracy obecnie działającego SU czy sprawozdania z realizacji zadań SU),
 - instrukcję do pracy (załącznik 2).
 4. 2. Poproś dzieci o pracę zgodnie z instrukcją (określ czas pracy dzieci nad dokumentami).
 4. 3. Zachęć zespoły do zaprezentowania tego, co „odkryły” w dokumentach, czego nie rozumieją, co chciałyby zmienić. Przeprowadź dyskusję o zapisach, wyjaśnij niejasne fragmenty. Poproś dwóch ochotników o zebranie wniosków z pracy wszystkich zespołów, przepisanie ich na komputerze w domu i umieszczenie na plakacie, który będzie wisiał w klasie obok arkusza z pytaniami.
5. Zachęć dzieci do nawiązania kontaktu z osobami, które mogą im pomóc wprowadzić w szkole zmiany.
 5. 1. Sformułuj zadanie: *Proszę, abyście w ciągu tygodnia spotkali się z osobami, które mogą wam pomóc wprowadzić zmiany w szkole, i przeprowadzili z nimi wywiad, zadając im pytania, które sformułowaliśmy i zapisaliśmy na plakacie.*
 5. 2. Określ sposób wykonania zadania: *Podzielcie się na tyle zespołów, ilu jest adresatów pytań na naszym plakacie (można to zrobić drogą losowania lub świadomego wyboru). Każdy zespół przeprowadzi wywiad z jedną osobą (przydziel rozmówców poszczególnym zespołom). Przed wywiadem zapoznacie się ze wskazówkami dla osób przeprowadzających wywiad (rozdać załącznik 3 i omów go). Zaproponuj każdemu zespołowi inną formę dokumentacji wywiadu: dzieci mogą nagrywać wywiady, spisywać wypowiedzi, opracować je na komputerze, przygotować w postaci plakatu itp.*
 5. 3. Podziękuj dzieciom za udział w zajęciach, życząc udanych wywiadów. Ustal termin kolejnego spotkania.

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 1 godz.

Działania: poszukiwanie i prezentacja informacji na temat możliwości i sposobów wpływania na zmianę w szkole, badanie opinii wybranych członków społeczności szkoły.

Pomoce: arkusz papieru, pisaki, odtwarzacz zależnie od rodzaju nagrań.

B3 Relacje z wywiadów

Uwaga:

- Te zajęcia odbywają się tydzień po poprzednich; w ciągu tego tygodnia dzieci przeprowadzały wywiady z osobami, które mogą im pomóc wprowadzać zmiany w szkole, i dokumentowały te wywiady.
- Zajęcia podsumowujące wywiady mogą być dla dzieci bardzo interesujące: rozmawiały one z różnymi osobami, musiały radzić sobie ze swoimi emocjami, przełamywać nieśmiałość, czasami może lęk, zdobyły wiele informacji. Podsumowanie jest okazją do świadomego kształtowania kompetencji społecznych i obywatelskich.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Poproś o prezentację relacji z wywiadów. Zadbaj o to, by dzieci:
 - zaprezentowały wyniki swoich wywiadów w formie relacji, zgodnie z instrukcją,
 - powiedziały, jak poradziły sobie z przeprowadzeniem wywiadów,
 - wyciągnęły wnioski z tego doświadczenia (zapisz je na plakacie),
 - przypomniały wnioski z pracy nad dokumentami szkolnymi.
3. Podziękuj dzieciom za ich pracę.

Planowanie działań

Czas: 2 godz.

Działania: określenie pożądanych cech osoby reprezentującej dzieci – kandydatki/kandydata do władz SU.

Pomoce: małe karteczki do zapisu cech, kartki A4 przecięte na pół w poziomie, magnesy; kopie karty samooceny „Ja jako liderka/lider” (załącznik 4).

B4 Liderka/lider SU

Uwaga:

Ćwiczenia zaproponowane na tych zajęciach służą temu, aby wybierając kandydatkę/kandydata do władz SU, dzieci nie kierowały się własną sympatią lub antypatią, lecz miały świadomość, że ta osoba będzie reprezentować ich interesy w szkole. Ten etap pracy jest ważny, ponieważ kładzie nacisk na kompetencje kandydatek/kandydatów, rozwija autorefleksję nad własnymi predyspozycjami i poczucie odpowiedzialności za trafny wybór.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Zaproponuj dzieciom wykonanie ćwiczenia „Cechy liderki/lidera”.
 2. 1. Zapytaj dzieci: *Jakich kandydatek/kandydatów potrzebujemy? Jakie cechy i umiejętności powinny posiadać osoby reprezentujące nas w SU? Zachęć dzieci do proponowania pożądanych cech liderki/lidera. Zapisuj wszystkie propozycje na tablicy. Jeśli trzeba, wzbogać zestaw (przykłady cech podano w tabeli. Niektóre cechy umieszczono w niej po to, aby wywołać dyskusję. Mają one negatywne konotacje, np. upór, jednak czasem można je rozumieć pozytywnie, np. upór może wiązać się z cierpliwością). Porozmawiajcie o konkretnych cechach, zastanówcie się, czy rozumiecie je w ten sam sposób.*

wytrwałość	spokój	opanowanie
stanowczość	krytycyzm	zaradność
pracowitość	wrażliwość	rzeczowość
pomysłowość	dobre oceny	odporność psychiczna
niecierpliwość	inteligencja	pewność siebie
energia	egoizm	upór
wybuchowość	rozzutność	ambicja
dokładność	współczucie	wyobraźnia
inicjatywa	skąpstwo	systematyczność
powolność	autorytaryzm	porządek
łatwość wypowiedzi	pobłażliwość	dyscyplina
uroda	odwaga	towarzyskość

Uwaga! Możesz także zaproponować dzieciom własny zestaw cech. W tym przypadku przygotuj plakat z tym zestawem. Możesz poprosić dzieci o jego uzupełnienie.

2. 2. Poproś, by każde dziecko samodzielnie przeczytało listę cech, wybrało spośród nich 5, które uważa za najważniejsze i niezbędne dla dobrej/dobrego liderki/lidera SU, i zastanowiło się nad uzasadnieniem swego wyboru (praca indywidualna). Poproś, by dzieci zapisały każdą cechę na osobnej karteczce (rozdaj dzieciom po 5 małych karteczek).
2. 3. Poproś dzieci, by połączyły się w 5 lub 6-osobowe grupy i ustaliły wspólny zestaw 7 najważniejszych cech liderki/lidera. Daj dzieciom 7 kartek A4 przeciętych na pół w poziomie. Poproś dzieci, by zapisały ustalone cechy na osobnych kartkach.
2. 4. Poproś grupy o prezentację ustalonych przez nie cech. Zróbcie listę tych cech na tablicy, przyczepiając je magnesami.
2. 5. Poproś dzieci o dokonanie samooceny posiadania przez siebie pożądaných cech liderki/lidera. Poproś, by dzieci zastanowiły się, w jakim stopniu same posiadają te cechy, i wypełniły tabelę z załącznika 4 („Ja jako liderka/lider”). Rozdaj dzieciom kopie tego załącznika.
2. 6. Zachęć dzieci do wypowiedzi. Poproś o dokończenie zdania przez podanie wybranej przez siebie cechy liderki/lidera: *Uważam, że jestem...*
3. Podziękuj dzieciom za udział w zajęciach.

Planowanie działań

Czas: 2 godz.

Działania: zaplanowanie działań.

Pomoce: duże arkusze papieru, mazaki, arkusz z narysowaną „Gwiazdą pytań”.

B5

Wstęp do planowania kampanii i wyborów w szkole

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Powiedz dzieciom, że dziś zajmiecie się planowaniem waszych działań. Wytłumacz, że dobre planowanie to 50% sukcesu każdego przedsięwzięcia.
3. Zaproponuj dzieciom planowanie z wykorzystaniem „Gwiazdy pytań” (załącznik 5). Na tablicy powieś plakat z narysowaną gwiazdą i zapisanymi pytaniami (po co?, kto?, co?, jak?, gdzie?, kiedy?). Wyjaśnij dzieciom, do czego służy ta technika. Zachęć je do wspólnego poszukiwania odpowiedzi na zadane pytania (dyskusja na forum). Wszystkie ustalenia zapisujcie na plakacie. Przykład ustaleń grupowych podano w tabeli poniżej.

Przykład ustaleń grupy

Po co (to robimy)?	Aby w szkole działał samorząd wybrany w demokratycznych wyborach.
Co (należy zrobić)?	<ul style="list-style-type: none"> • Wybrać i zaprezentować kandydatki i kandydatów do uczniowskiej reprezentacji. • Zorganizować kampanię wyborczą. • Poznać lub opracować zasady ordynacji wyborczej. • Zorganizować i przeprowadzić wybory. • Dokonać „zaprzysiężenia” nowych reprezentantek/reprezentantów i ukonstytuować nowo powołany samorząd uczniowski. <p>Uwaga! To jest istotny moment, w którym dzieci w pełni uświadamiają sobie konieczność przeprowadzenia kampanii i wyborów.</p>
Jak (to zrobić)? Kto (to zrobi)?	Podzielimy się na zespoły i przypiszemy im konkretne zadania do realizacji.
Gdzie (to zrobić)?	W szkole, w czasie zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych.
Kiedy (to zrobić)?	Według opracowanego harmonogramu działań.

4. Podsumujcie pracę nad planowaniem. Zapytaj dzieci, czy podobała im się praca techniką „Gwiazdy pytań” i czy wiedzą, co i jak będą wykonywać.

Planowanie działań

Czas: 2 godz.

Działania: przeanalizowanie szczegółowych planów działania zespołów zadaniowych pod kątem zaplanowanych zadań, sposobów ich wykonania oraz kryteriów określających jakość ich realizacji.

Pomoce: arkusze plakatowe, mazaki; kopie kart pracy (załącznik 6A i 6B); plakat z kryteriami oceny współpracy; informacja o terminach konsultacji z nauczycielką/nauczycielem; małe kartki w kolorze zielonym, czerwonym i żółtym dla każdego dziecka.

B6

Uzgodnienie planu działań zespołów zadaniowych przygotowujących kampanię i wybory

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Poproś dzieci, by przypomniały zadania, które mają do wykonania (odpowiedź na pytanie Co? z „Gwiazdy pytań”). Powiedz, że celem tego spotkania jest planowanie realizacji tych zadań.
3. Zaproponuj dzieciom utworzenie dwóch zespołów do zadań specjalnych. Są nimi:
 - Komisja ds. organizacji wyborów,
 - Zespół obsługi medialnej.
 Powiedz, że zespoły powinny mieć zbliżoną liczbę członków. Wyjaśnij krótko zadania każdego zespołu i pozwól dzieciom wybrać zespół, który im bardziej odpowiada.

Uwaga! Jeśli uważasz, że dzieci nie podzielą się na mniej więcej równe liczebnie zespoły, zastosuj losowanie według własnego pomysłu.
4. Wręcz zespołom karty pracy zawierające wykaz zadań, wskazówki dotyczące organizacji pracy oraz kryteria sprawdzające stopień realizacji zadań (załącznik 6A i 6B). Daj czas na ich przeczytanie. Poproś o wybranie liderki/lidera zespołu.

Uwaga! Jeśli po wykonaniu tej pracy, ktoś chciałby zmienić grupę, rozważ taką możliwość.
5. Omów dokładnie kryteria wykonania zadań znajdujące się na kartach obu zespołów (ramka). Przedyskutuj je, wskazując zadania, które dotyczą każdego z kryterium. Jeśli dzieci będą miały inne propozycje, w jaki sposób sprawdzać, czy zadania zostały dobrze zrealizowane, bądź otwarta/y: zmodyfikujcie kryteria lub dodajcie inne. Zwróć uwagę na to, że kryteria ułatwią członkom zespołów dokonanie samooceny pracy grupy, a także na to, że ty będziesz odnosić się do nich w czasie konsultacji i po zakończonej kampanii i wyborach.

Kryteria dla Komisji ds. organizacji wyborów

1. Przekonałiście do kandydowania i zatwierdziliście 3–5 kandydatek/kandydatów do reprezentacji SU.
2. Działaliście zgodnie z ordynacją wyborczą i opracowanymi przez siebie zasadami.
3. Przeprowadziliście wybory, trzymając się ustalonych terminów i obowiązujących zasad.

Kryteria dla Zespołu obsługi medialnej

1. Umieściliście wszystkie informacje dotyczące przebiegu kampanii na *Arenie prezentacji* (tablicy ogłoszeń).
2. Przeprowadziliście wywiady ze wszystkimi kandydatkami/kandydatami.
3. Dbaliście o to, aby uczennice i uczniowie we wszystkich klasach dowiedzieli się, jak przebiegała kampania.

6. Porozmawiaj z dziećmi o tym, jak ważna jest współpraca. Dodaj, że będziecie się jej uczyć, doskonalić ją, i dlatego zostanie poddana wspólnej ocenie. Zaproponuj kryteria oceny współpracy: powieś na tablicy plakat z zapisanymi kryteriami (ramka).

z małej szkoły w wielki świat

Kryteria oceny współpracy

1. Każdy członek grupy aktywnie uczestniczy w pracy zespołu.
2. Każdy członek grupy ma przydzielone zadanie.
3. Każdy członek grupy wie, co ma robić.
4. W razie trudności członek grupy prosi o pomoc innych.
5. Każdy członek grupy otrzymuje pomoc, jeśli jej potrzebuje.
6. Każdy członek grupy jest wysłuchiwany.
7. Opinia każdego członka grupy jest brana pod uwagę.

Porozmawiaj z dziećmi o tym, czy zaproponowane kryteria zgadzają się z ich wyobrażeniem dobrej współpracy. Jeśli dzieci proponują swoje kryteria, rozważ je i zmodyfikuj listę.

Uwaga! Kryteria te wykorzystasz w ostatnim etapie projektu. Dzieci będą wówczas wypełniały kartę oceny współpracy w zespole zamieszczoną w załączniku 9 (zmodyfikuj ją, jeśli wprowadziliście jakiegokolwiek zmiany w kryteriach).

7. Wyjaśnij dzieciom, na czym będzie polegała twoja rola podczas konsultacji dla zespołów:
 - Monitoring i wsparcie realizacji zadań obu zespołów. To znaczy, że będziesz:
 - pytać, czy zespoły wykonały zadania i w jaki sposób,
 - odnosić się do każdego kryterium, pytać, jak zespoły same oceniają swoją pracę, prosić o uzasadnienie oceny,
 - oceniać realizację zadania w skali od 1 do 3 (1=ocena najniższa, 3=ocena najwyższa), udzielając informacji zwrotnej (zasady udzielania informacji zwrotnej podano w ramce).

Zasady udzielania informacji zwrotnej

1. Najpierw mówimy o tym, co było dobrze zrobione, i uzasadniamy swoją opinię (odnosimy się do zadania, a nie osoby),
2. Następnie mówimy o tym, co było zrobione gorzej, wskazujemy konkretne elementy, takie, które można zmienić,
3. Na końcu przekazujemy informację o tym, co i jak należy poprawić oraz jak ukierunkować pracę w przyszłości.

- Monitoring i wsparcie działań zespołów. To znaczy, że będziesz:
 - pilnować dokumentowania przebiegu prac (np. sposobu archiwizacji dokumentów, aby nie zostały zniszczone do czasu zakończenia projektu),
 - podsuwać materiały pomocnicze,
 - pomagać w kontaktach z pracownikami szkoły, jeśli okaże się to konieczne.
8. Ogłoś harmonogram konsultacji. Napisz go i wywieś w widocznym miejscu w klasie.
 9. Rozdaj dzieciom kartki w kolorze świateł drogowych do oceny, na ile rozumieją, co mają zrobić. Wyjaśnij znaczenie kolorów:
 - Kolor zielony oznacza, że wszystko jest dla mnie jasne i zrozumiałe.
 - Kolor żółty oznacza, że nie wszystko wiem/rozumiem, chcę jeszcze o pewne rzeczy dopytać.
 - Kolor czerwony oznacza, że nie wiem w ogóle, co mam robić.

Poproś dzieci o dokonanie oceny poprzez podniesienie kartki w wybranym kolorze. Zachęć do uzasadnienia swojego wyboru. Jeśli pojawią się jakieś trudności/wątpliwości, rozstrzygnij je, wyjaśnij.
 10. Podziękuj dzieciom za ich pracę. Zaproś je na następne spotkanie.

Działania

Czas: 3 godz. + tydzień:
**czas samodzielnej pracy zespołów –
przygotowanie kampanii**

Działania: przygotowanie i przeprowadzenie kampanii wyborczej z udziałem wszystkich zespołów zadaniowych.

Pomoce: kalendarz ścienny, kopie karty z zadaniami sztabów (załącznik 7) i wskazówkami dotyczącymi przygotowania się do występów publicznych (załącznik 8); niezbędne dla każdego zespołu: dyktafony, kamery, kolorowe kartki (małe i duże), papier plakatowy, mazaki, farby itp.

B7

Czas na kampanię wyborczą!

Kolejne kroki:

1. Powitaj uczennice i uczniów.
2. Powiedz, że teraz rozpoczyna się czas kampanii wyborczej. Powinna ona trwać minimum tydzień. Uczennice i uczniowie zgrupowani w dwa zespoły znają już swoje zadania (załącznik 6A i 6B). Przypomnij je razem z dziećmi oraz:
 - określ terminy realizacji poszczególnych zadań zespołów, zaznaczając, że ten etap jest najdłuższy i najważniejszy. Zaznaczcie je w kalendarzu i powieście w widocznym miejscu. Możecie potem skreślać zadania już wykonane,
 - spisz składy zespołów i nazwiska ich liderów/liderów,
 - przypomnij dni, godziny i miejsca twoich konsultacji z dziećmi,
 - poproś inne nauczycielki/innych nauczycieli, a przede wszystkim opiekunkę/opiekuna SU o włączenie się i wspieranie uczniów, gdyż wybory reprezentacji SU to sprawa ważna dla całej szkoły.
3. Po zatwierdzeniu kandydatek/kandydatów ustal z dziećmi sposób tworzenia sztabów wyborczych. Oto kilka wskazówek:
 - Powinno powstać tyle sztabów, ile osób zgłosiło swoje kandydatury do udziału w wyborach (warto zachęcać, aby zgłosiło się ich jak najwięcej, wtedy dzieci będą mogły dokonać prawdziwego wyboru). Jeśli dzieci namówią do kandydowania członka jednego z dwóch zespołów, to musi on zrezygnować z pracy w tym zespole.
 - Kandydatka/kandydat ogłasza na *Arenie prezentacji* (tablicy ogłoszeń), że zaprasza do współpracy osoby popierające jej/jego kandydaturę, ustala, jak i kiedy mają się zgłosić. Członkowie sztabu to uczennice i uczniowie nie tylko z zespołu projektowego, ale także z innych klas.
 - Liczba uczennic i uczniów w sztabie nie powinna przekraczać 5.
Uwaga! Członkami sztabów wyborczych nie powinny być osoby z Zespołu obsługi medialnej, aby uniknąć promowania jednych kandydatek/kandydatów kosztem drugich. Członkowie Komisji ds. organizacji wyborów mogą pracować w sztabach, ponieważ ich zadania dotyczą organizacji całego przedsięwzięcia.
 - Kandydatka/kandydat przedstawia skład swojego sztabu.
 - Sztaby powinny nosić nazwę od imienia i nazwiska kandydatki/kandydata, np. Sztab Kasi Malinowskiej, Sztab Piotra Kowalskiego.
4. Przekaż dzieciom kartę pracy z zadaniami sztabu wyborczego (załącznik 7) oraz wskazówki dotyczące przygotowania do występów publicznych (załącznik 8). Przeczytaj załączniki wspólnie z dziećmi, zapytaj dzieci, czy mają jakieś pytania, wyjaśnij niezrozumiałe kwestie. Zachęć do rozpoczęcia pracy.
Uwaga! Dzieci pracują w sztabach, równocześnie współpracują z pozostałymi dwoma zespołami – Komisją ds. organizacji wyborów i Zespołem obsługi medialnej. Jest to czas, kiedy zespoły nabywają wiele nowych doświadczeń społecznych i rozwijają kompetencje obywatelskie. Uczą się, jak przygotować się do występów publicznych.

z małej szkoły w wielki świat

Prezentacja

Czas: 4 godz.

Działania: przeprowadzenie wyborów reprezentacji SU.

Pomoce: karty do głosowania, urny wyborcze, dodatkowe długopisy.

B8

Finał finałów, czyli
Dzień Wyborów –
prezentujemy efekty
naszej pracy

Uwaga:

- Czas trwania tej części: 2 godz.: realny czas głosowania; 2 godz.: ogłoszenie wyników i „zaprzysiężenie” nowych władz SU.
- Wspieraj dzieci, aby organizacja Dnia Wyborów przebiegała zgodnie z planem.

Kolejne kroki:

1. Powiedz dzieciom, że doświadczą efektów swojej pracy i wybiorą w demokratycznych wyborach władze SU, które będą je reprezentowały i pomagały zaspokajać ich potrzeby. Prezentacja efektów działań będzie po prostu przeprowadzeniem Dnia Wyborów.
2. W określonym przez ordynację terminie i miejscu rozpocznijcie w szkole wybory reprezentacji SU. Inicjatywę organizacyjną przejmuje Komisja ds. organizacji wyborów. Działa ona zgodnie z ustalonymi zasadami. Program przebiegu Dnia Wyborów powinien być wywieszony na *Arenie Prezentacji* (godziny trwania wyborów, czas na podliczenie głosów, podanie informacji do publicznej wiadomości, godzina „zaprzysiężenia” nowych władz itp.).

Refleksja

Czas: 2 godz.

Działania: podsumowanie działań.

Pomoce: arkusz z celem projektu i spisem działań projektowych; arkusze papieru, mazaki; „cenki” (w jednym kolorze dla dzieci (po 6 dla każdego), w drugim dla ciebie (6 sztuk)); kopie karty oceny współpracy w grupie (załącznik 9).

B9

Podsumowanie projektu

Kolejne kroki:

1. Powitaj cały zespół projektowy.
2. Przedstaw cele spotkania. Powiedz dzieciom, że porozmawiacie o tym, jak pracowały w czasie poszczególnych etapów projektu ze szczególnym naciskiem na to, jak zostały wykonane zadania na etapie dotyczącym planowania.

3. Zaproponuj refleksję nad realizacją celów.
 3. 1. Na tablicy powieś plakat z celem głównym projektu (*Wspólnie zorganizujemy i przeprowadzimy w szkole kampanię oraz wybory do reprezentacji samorządu uczniowskiego, abyśmy mogli tworzyć taką szkołę, o jakiej marzymy*) oraz spisem działań projektowych:
 - Zebraliście i zaprezentowaliście zawarte w szkolnych dokumentach informacje na temat możliwości działania dzieci w SU oraz przeprowadziliście wywiady z członkami społeczności szkolnej, którzy mogą wam pomóc wprowadzać zmiany w szkole; wiecie, jak możecie wpływać na szkołę.
 - Określiście pożądane cechy kandydatki/kandydata reprezentującego uczennice i uczniów we władzach samorządu uczniowskiego.
 - Zaplanowaliście działania prowadzące do zorganizowania wyborów nowego samorządu.
 - Przeanalizowaliście szczegółowe plany działania zespołów zadaniowych pod kątem realizacji zadań, sposobów ich wykonania oraz kryteriów określających poziom ich wykonania.
 - Przygotowaliście i przeprowadziliście kampanię wyborczą z udziałem wszystkich zespołów zadaniowych, zgodnie z zapisami prawa szkolnego.
 - Przeprowadziliście wybory do reprezentacji samorządu uczniowskiego.
 3. 2. Rozdaj dzieciom kolorowe „cenki” (każdemu po 6) i poproś, aby zaznaczyły, które działanie (według nich) zostało zrealizowane w najwyższym stopniu. Powiedz, że 3 „cenki” to najwyższa ocena. Podsumujcie liczbę „cenek” przy każdym działaniu. Poproś dzieci o krótkie uzasadnienia swoich ocen.
 3. 3. Powiedz dzieciom, jak ty oceniasz ich aktywność. Przyklej swoje „cenki” (pamiętaj, aby były w innym kolorze, dzięki temu będą odróżniać się od „cenek” uczniowskich). Uzasadnij swoją ocenę.
4. Podsumuj z dziećmi ich współpracę w zespole.
 4. 1. Rozdaj dzieciom karty oceny współpracy w grupie (załącznik 9).

Uwaga! Jeśli w czasie planowania działań zmodyfikowaliście kryteria oceny współpracy w zespole, musisz zmodyfikować kartę w załączniku 9.
 4. 2. Poproś dzieci, by najpierw wypełniły karty indywidualnie, a potem podzieliły się refleksjami na forum grupy, np. jedno dziecko odczytuje swoje odpowiedzi, a pozostałe mówią, czy ich odczucia potwierdzają odbiór indywidualny, czy też nie. Będzie to forma oceny koleżeńskiej dotycząca współpracy w zespole.
 4. 3. Zachęć dzieci do dyskusji, wykorzystując pytania zapisane w załączniku 9 pod tabelą:
 - Czy efekt zespołowy jest zadowalający? Dlaczego tak sądzisz?
 - Czy jesteś zadowolona/y z własnych wyników? Z jakiego powodu?
 - Czy chciałabyś/chciałbyś coś zmienić w pracy członków zespołu? Jeśli tak, to co?

Uwaga! Do ewaluacji podjętych działań możesz też zastosować technikę „Co nowego? Co dobrego?” Technika ta polega na zachęceniu dzieci do wyrażania swoich opinii, uczuć na początku podejmowanych działań lub na ich końcu. Tu proponuje się ją w celu podsumowania działań projektowych. Technika ta koncentruje się na asertywnej refleksji na temat podjętego działania w kontekście osobistym i grupowym:

 - Czego nowego dowiedziałam/em się na swój temat?
 - Co było dla mnie dobre, cenne, zmieniło moje nastawienie?
 - Czego nowego dowiedziałam/em się o innych?
 - Co dobrego mogę o nich powiedzieć?
 - Czego nowego dowiedziałam/em się o demokracji?
 - Co jest dobre w demokratycznych zasadach?
5. Po sformułowaniu wniosków dotyczących działań i współpracy podziękuj dzieciom za wspólne uczenie się.

Załącznik 1. Kampania wyborcza pomagająca wyłonić reprezentację samorządu uczniowskiego¹

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

Reprezentacja samorządu uczniowskiego, czyli szkolne liderki/skolni liderzy, to ważna grupa mająca wpływ na to, jak wygląda szkolne życie. By wybrać odpowiednie do tej grupy osoby, ważne jest przeprowadzenie kampanii wyborczej, która pozwoli poznać kandydatki/kandydatów, ich pomysły na to, co planują zrobić dla szkoły i uczniowskiej społeczności. Kampania wyborcza powinna być czasem dyskusji uczennic i uczniów nad wizją życia szkolnego.

W jaki sposób zorganizować kampanię w szkole? Oto kolejne etapy postępowania:

1. **Zgłaszanie kandydatów.** Początek kampanii powinien być przejrzysty, tak by wszyscy mieli równe szanse wzięcia w nim udziału. „Przejrzysty” oznacza, że:
 - określono jasne kryteria tego, kto może być kandydatką/kandydatem,
 - dobrze rozpowszechniono informację o możliwości kandydowania, podano w niej termin rejestracji kandydatek/kandydatów, miejsce lub osobę, do której chętne/chętni mogą się zgłaszać,
 - określono odpowiednio długi termin na zgłoszenie się kandydatek/kandydatów, tak długi, by trudno było go „przegapić”, a także by dać szansę na podjęcie decyzji o kandydowaniu mniej odważnym.
2. **Upublicznienie listy kandydatek oraz kandydatów.** Gdy kandydatki i kandydaci zgłoszą się i zostanie zamknięta ich lista, warto ją upublicznić. W ogólnie dostępnym, dobrze widocznym miejscu można wywiesić duży plakat zawierający imiona i nazwiska kandydatek i kandydatów oraz jeśli wyrażą oni na to zgodę, informacje umożliwiające kontakt z nimi. W ten sposób wyborcy będą mogli bezpośrednio zwracać się do nich z pytaniami oraz uwagami.
3. **Stała prezentacja kandydatek oraz kandydatów i ich programów.** By informacja o kandydatkach/kandydatach i ich programach dotarła do jak największej liczby dzieci, powinna być stała, tzn. przez cały okres kampanii powinna znajdować się w tym samym miejscu, ogólnie dostępnym dla dzieci, często przez nie uczęszczanym oraz dobrze im znanym, np. duże plakaty kandydatek i kandydatów można rozwiesić ma korytarzu, w centralnym punkcie szkoły. Na plakatach warto zamieścić informacje pozwalające dzieciom skontaktować się z osobami kandydującymi, by zadać im pytania. Gdy dzieci mają czas i ochotę, mogą zapoznać się z ich propozycjami i postulatami.
4. **Poznanie kandydatek i kandydatów.** Aby wszystkie osoby kandydujące miały takie same szanse przedstawienia się, warto zapewnić im czas, w którym każda po kolei opowie o sobie i swoich pomysłach na to, co warto zrobić w szkole. Takie prezentacje można urządzić na jednej lekcji, jeśli uda się zwołać wszystkie klasy, albo na kilku lekcjach, po kilka klas. Można je także zorganizować w czasie kolejnych długich przerw. Ważne jest, by występującym zapewnić nagłośnienie. Każda kandydatka/każdy kandydat musi mieć tyle samo czasu na wypowiedź. Tu pomocna może być osoba, która będzie czuwała nad tymi wystąpieniami – pilnowała czasu, pomagała od strony technicznej.
5. **Debata o przyszłości szkoły.** Kampania jest ważnym czasem dyskusji o tym, w jaki sposób uczennice i uczniowie wyobrażają sobie szkołę, co chcą zmienić, czego brakuje, co warto przedsięwziąć. Dlatego istotnym elementem kampanii jest ogólnoszkolna debata. Należy wybrać moderatorkę/moderatora (jedną lub dwie osoby), która/który będzie zadawał pytania kandydatkom i kandydatom oraz udzielał głosu publiczności. Ważne jest sformułowanie tematów debaty. Można wybrać trzy tematy, np.: „Szkoła po lekcjach: co się powinno w niej dziać?”, „W jaki sposób dbać o przestrzeganie praw ucznia w szkole?”, „Wygląd szkoły – co możemy poprawić?”. Tematy debaty powinny być przekazane wcześniej, tak by kandydatki i kandydaci mogli się do nich przygotować. W czasie debaty kandydatki i kandydaci po kolei odpowiadają na każde pytanie. Każda osoba musi mieć tyle samo czasu na odpowiedź. Po poszczególnych turach głos ma publiczność. Debatę taką najlepiej zorganizować tak, by wzięła w niej udział cała uczniowska społeczność szkoły. Można zrobić jedną debatę z udziałem wszystkich klas lub dwie debaty dla dwóch grup klas. Pamiętajcie o nagłośnieniu.

Uwaga! Trzy ostatnie elementy kampanii (stała prezentacja kandydatek i kandydatów, przedstawianie się kandydatek i kandydatów oraz debaty) powinny trwać co najmniej trzy dni. Pozwoli to na uczynienie z kampanii ważnego, widocznego wydarzenia w życiu szkoły.

¹ Opracowanie: O. Napiontek.

Załącznik 2. Instrukcja do ćwiczenia „Analizujemy zapisy w szkolnych dokumentach”

z małej szkoły w wielki świat

Analizujemy zapisy w szkolnych dokumentach Instrukcja do pracy w zespole

Zadanie:

1. Dokładnie przeczytajcie fragmenty szkolnych dokumentów.
2. Wypiszcie z nich te sformułowania, które są dla was niejasne (wyjaśnicie ich znaczenie z nauczycielką/nauczycielem).
3. Sprawdźcie, czy obecny samorząd wykorzystał wszystkie możliwości działania ujęte w regulaminie.
4. Zaproponujcie zmiany (modyfikacje) zapisów w dokumentach szkolnych pod kątem realizacji planów, o których rozmawialiście na pierwszych zajęciach (*Co chcielibyście zmienić w swojej szkole?*).
5. Przygotujcie się do zaprezentowania wniosków z waszej pracy na forum grupy.

Uwaga! Wasze propozycje muszą być zgodne z prawem szkolnym, tzn. z zapisami w statucie szkoły.

Czas pracy nad zadaniem: 1 godzina

Analizujemy zapisy w szkolnych dokumentach Instrukcja do pracy w zespole

Zadanie:

1. Dokładnie przeczytajcie fragmenty szkolnych dokumentów.
2. Wypiszcie z nich te sformułowania, które są dla was niejasne (wyjaśnicie ich znaczenie z nauczycielką/nauczycielem).
3. Sprawdźcie, czy obecny samorząd wykorzystał wszystkie możliwości działania ujęte w regulaminie.
4. Zaproponujcie zmiany (modyfikacje) zapisów w dokumentach szkolnych pod kątem realizacji planów, o których rozmawialiście na pierwszych zajęciach (*Co chcielibyście zmienić w swojej szkole?*).
5. Przygotujcie się do zaprezentowania wniosków z waszej pracy na forum grupy.

Uwaga! Wasze propozycje muszą być zgodne z prawem szkolnym, tzn. z zapisami w statucie szkoły.

Czas pracy nad zadaniem: 1 godzina

Załącznik 3. Instrukcja do prowadzenia wywiadów

z małej szkoły w wielki świat

Wywiad jest bardzo ciekawą formą rozmowy. Dzięki niej możecie uzyskać informacje, a także „budować mosty między ludźmi” – nawiązywać dobre kontakty.

Aby mądrze przeprowadzić wywiad, trzeba poczynić odpowiednie starania, być dobrze zorganizowanym i przygotowanym. Oto lista wskazówek dla osób przeprowadzających wywiad:

A. Przed wywiadem:

- Umówcie się wcześniej na spotkanie z rozmówcą i ustalcie jego miejsce oraz godzinę tak, aby móc spokojnie porozmawiać.
- Przygotujcie sprzęt: notes z pytaniami, długopis lub dyktafon, mały magnetofon lub dobry telefon komórkowy z możliwością nagrywania, ewentualnie kamerę.
- Sformułujcie główny cel i temat rozmowy, powinien być on jasny i czytelny dla rozmówcy.
- Przygotujcie zestaw pytań, który pozwoli wam trzymać się tematu i zdobyć cenne informacje.
- Odpowiednio się ubierzcie, tak aby wzbudzić zaufanie swego rozmówcy.
- Pamiętajcie, by punktualnie przyjść na umówione spotkanie.

B. W czasie wywiadu:

- Przedstawcie się rozmówcy, wyjaśnijcie cel wywiadu, podajcie główny temat rozmowy.
- Poinformujcie rozmówcę o sposobie prowadzenia wywiadu (nagrywanie, spisywanie odpowiedzi). Uzyskajcie zgodę rozmówcy na nagranie wywiadu/robienie mu zdjęć.
- Zadawajcie przygotowane pytania (dzięki temu będzie trzymać się tematu i zdobędziecie cenne informacje). Jeżeli chcecie, zadawajcie pytania dodatkowe, które nasuną się wam w toku rozmowy.
- Uważnie słuchajcie i nie przerywajcie wypowiedzi rozmówcy.
- Zachowujcie postawę otwartą, tzn. utrzymujcie kontakt wzrokowy, reagujcie przyjaznymi gestami – skinieniem głowy, pochYLENIEM w kierunku rozmówcy.
- Reagujcie w sposób zdecydowany – śmiało, ale kulturalnie zadawajcie pytania i śmiało odpowiadajcie.
- Pamiętajcie, że rozmówca może mieć odmienne zdanie i ma do tego prawo.
- Podziękujcie rozmówcy za rozmowę.

C. Po wywiadzie:

Przygotujcie relację: dokładnie spiszcie odpowiedzi, zbierzcie główne myśli rozmówcy w punktach i uporządkujcie je według kolejności: od najważniejszych do najmniej ważnych. Postępując w ten sposób, myślicie i możecie dojść do wielu ciekawych wniosków.

Życzymy sukcesów w roli dziennikarek i dziennikarzy!

Załącznik 4. Karta samooceny „Ja jako liderka/lider”

Wersja dla dziewcząt

Ja jako liderka

Wpisz do tabeli 7 cech dobrej liderki. Zastanów się, w jakim stopniu ty sama posiadasz te cechy. Wstaw X w każdym wierszu.

Cechy	Moja samoocena				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno mi powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					

z małej szkoły w wielki świat

Wersja dla chłopców

Ja jako lider

Wpisz do tabeli 7 cech dobrego lidera. Zastanów się, w jakim stopniu ty sam posiadasz te cechy. Wstaw X w każdym wierszu.

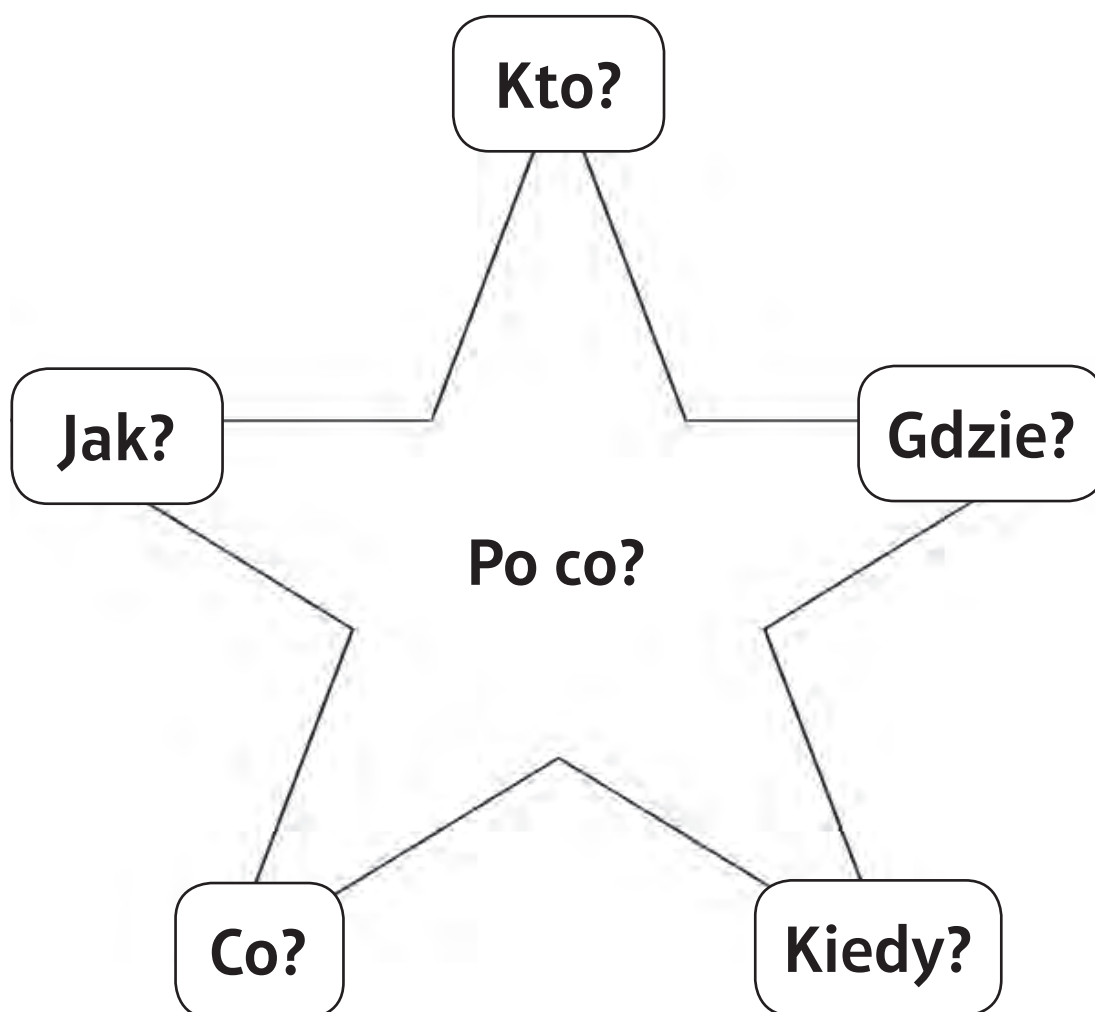
Cechy	Moja samoocena				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Trudno mi powiedzieć	Raczej nie	Zdecydowanie nie
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					

Załącznik 5. Gwiazda pytań

z malej szkoły w wielki świat

Gwiazda pytań to prosta technika planowania zmian. Można ją wykorzystać do planowania każdego przedsięwzięcia, zastosować w pracy zespołowej i indywidualnej. Jej istotą jest szukanie odpowiedzi na zadane pytania. Pamiętaj: plan wymaga realizacji.

Załącznik 6A. Karta pracy dla Komisji ds. organizacji wyborów

Witajcie w Komisji ds. organizacji wyborów. Przeczytajcie uważnie instrukcję dotyczącą pracy członków Komisji. Dzięki niej:

- Dowiecie się, co macie zrobić i jak.
- Dowiecie się, jak zorganizować pracę.
- Poznacie kryteria sprawdzające wykonanie zadań.

z małej szkoły w wielki świat

A. Wasze zadania dotyczą zatwierdzania kandydatów oraz organizacji samych wyborów:

Zadania dotyczące zatwierdzania kandydatów	
Co robimy?	Jak robimy?
1. Rozpowszechniamy informacje o możliwości kandydowania wraz z kryteriami, jakie musi spełniać osoba kandydująca.	Podajemy termin, nazwisko osoby przyjmującej zgłoszenia lub wskazujemy miejsce zgłaszania kandydatek/kandydatów.
2. Opracowujemy karty zgłoszenia osób kandydujących (karta musi zawierać np. zgodę kandydatki/kandydata, odpowiednią liczbę podpisów osób popierających kandydatkę/kandydata itp.).	Wykorzystujemy dostępne źródła, pytamy dorosłych.
3. Sporządzamy listę kandydatek i kandydatów i podajemy ją do wiadomości publicznej (wykorzystanie <i>Areny prezentacji</i> , miejsca, w którym umieszczane są wszystkie informacje dotyczące wyborów).	Kontaktujemy się z osobą, która przyjmowała zgłoszenia kandydatek/kandydatów, weryfikujemy ich nazwiska i liczbę, przygotowujemy czytelną listę i umieszczamy ją na <i>Arenie Prezentacji</i> .
4. Podajemy możliwości kontaktowania się z kandydatkami i kandydatami (miejsce i godziny ich przyjęć).	Ustalamy z kandydatką/kandydatem miejsca i godziny przyjęć – indywidualnych spotkań z wyborcami.
5. Ustalamy zasady rzetelnej kampanii – pracy sztabów wyborczych i zachowania osób kandydujących (np. jaka powinna być, czego robić nie wolno, a co wolno i jak).	Odwołujemy się do dostępnych źródeł, wyznaczamy 2–3 osoby do opracowania zasad.
6. Rozstrzygamy sprawy sporne wynikające z realizacji kampanii i wyborów.	Powołujemy Zespół ds. sytuacji kryzysowych, który w porozumieniu z nauczycielką/nauczycielem (w czasie konsultacji), na podstawie prawa szkolnego, opracowuje zasady rozstrzygnięcia sporów.

Zadania dotyczące przeprowadzenia wyborów	
Co robimy?	Jak robimy?
1. Ustalamy termin i czas trwania kampanii oraz termin i godzinę wyborów.	Odwołujemy się do harmonogramu uroczystości szkolnych i regulaminu SU.
2. Przygotowujemy karty do głosowania, listy do głosowania, instrukcje głosowania.	Odwołujemy się do źródeł.
3. Przygotowujemy urny.	Wykonujemy je z dostępnych materiałów lub znajdujemy coś, co może być urną.
4. Opracowujemy grafik dyżurów podczas głosowania.	Robimy to zespołowo i bierzemy pod uwagę cały zespół.
5. Podliczamy wszystkie głosy. Sporządzamy protokół. Podajemy wyniki głosowania do wiadomości publicznej.	Prosimy nauczycielkę/nauczyciela o przykłady innych protokołów i sprawdzamy, jakie informacje zawierają.

B. Zorganizujcie swoją pracę w następujący sposób:

1. Wybierzcie liderkę/lidera zespołu, która/y będzie kierować pracą, prowadzić wykaz zadań i osób, które je realizują.
2. Ustalcie osoby odpowiedzialne za poszczególne (częstkowe) zadania.
3. Ustalcie zasady współpracy w zespole.
4. Pamiętajcie, że pracę wykonujecie samodzielnie; w razie wątpliwości szukacie rozwiązania w zespole, a dopiero później, za pośrednictwem liderki/lidera, zwracacie się po pomoc do nauczycielki/nauczyciela.
5. Każdy członek zespołu prowadzi wykaz zadań realizowanych samodzielnie i zespołowo, zapisując je w tabeli, którą sami opracujecie.

C. Po czym poznacie, że wykonałście zadania? Oto kryteria sprawdzające wykonanie zadań:

1. Przekonałście do kandydowania i zatwierdziłście 3–5 kandydatek i kandydatów do reprezentacji samorządu uczniowskiego
2. Działaliście zgodnie z ordynacją wyborczą i opracowanymi przez siebie zasadami.
3. Przeprowadziliście wybory, trzymając się ustalonych terminów i obowiązujących zasad.

Uwaga!

- Te kryteria ułatwią wam dokonanie samooceny pracy grupy.
- Do tych kryteriów będzie się odnosiła/odnosił nauczycielka/nauczyciel w czasie konsultacji i po zakończonej kampanii i wyborach.

Załącznik 6B. Karta pracy dla Zespołu obsługi medialnej

Witajcie w Zespole obsługi medialnej. Przeczytajcie uważnie instrukcję dotyczącą pracy członków Zespołu. Dzięki niej:

- A. Dowiedziecie się, co macie zrobić i jak,
- B. Dowiedziecie się, jak zorganizować pracę,
- C. Poznacie kryteria sprawdzające wykonanie zadań.

A. Wasze zadania polegają na przekazywaniu ważnych informacji, promowaniu kandydatów, organizowaniu kampanii medialnej:

Co robimy?	Jak robimy?
1. Organizujemy miejsce umieszczania wszelkich informacji w szkole, czyli <i>Arenę prezentacji</i> (tu będą umieszczane wszystkie informacje Komisji ds. organizacji wyborów, a także plakaty, ulotki, obwieszczenia, zaproszenia na spotkania itp.).	Określamy najlepsze miejsce w szkole i zwracamy się z prośbą o jego udostępnienie do osoby, która może zdecydować w tej sprawie.
2. Informujemy o przebiegu kampanii w różnorodny sposób.	Wykorzystujemy <i>Arenę prezentacji</i> , szkolny radiowęzeł, tworzymy grupę kurierów szkolnych itp.
3. Przeprowadzamy wywiady z kandydatkami i kandydatami.	Ustalamy z nimi termin spotkania, zapoznajemy się z instrukcją przeprowadzania wywiadu, przygotowujemy pytania do wywiadu.
4. Uczestniczymy w spotkaniach z kandydatkami i kandydatami, a szczególnie w <i>Spotkaniach specjalnych</i> (klasowych)	Notujemy pytania dzieci oraz odpowiedzi kandydatek/kandydatów, robimy zdjęcia, przygotowujemy krótkie notatki ze spotkań i umieszczamy je na <i>Arenie prezentacji</i> .
5. Dokumentujemy kolejne fazy kampanii w różnych formach (nagrania, zdjęcia, dokumentacja papierowa).	Wykorzystujemy dostępny sprzęt – aparat fotograficzny, kamerę, uczymy się robić notatki w różnej formie, np. z wykorzystaniem mapy mentalnej.
6. Organizujemy możliwości wymiany informacji między zespołami.	Wyznaczamy dwie osoby, które będą przekazywać, co nowego wydarzyło się w pracy zespołów.
7. Dowiadujemy się, czy wszystkie dzieci w szkole posiadają najnowsze informacje dotyczące kampanii.	Systematycznie wysyłamy <i>kurierów szkolnych</i> do poszczególnych klas, aby w czasie godzin wychowawczych informowali dzieci o przebiegu kampanii.

z małej szkoły w wielki świat

B. Zorganizujcie swoją pracę w następujący sposób:

1. Wybierzcie liderkę/lidera zespołu, który będzie kierować pracą, prowadzić wykaz zadań i osób, które je realizują.
2. Ustalcie osoby odpowiedzialne za poszczególne (częstkowe) zadania.
3. Ustalcie zasady współpracy w zespole.
4. Postarajcie się, aby każdy z was mógł przeprowadzić wywiad lub zadać pytanie kandydatce/kandydatowi.
5. Pamiętajcie, że pracę wykonujecie samodzielnie; w razie wątpliwości szukacie rozwiązania w zespole, a dopiero później, za pośrednictwem liderki/lidera, zwracacie się po pomoc do nauczycielki/nauczyciela.
6. Każdy członek zespołu prowadzi wykaz zadań realizowanych samodzielnie i zespołowo, zapisując je tabeli, którą sami opracujecie.

C. Po czym poznacie, że wykonaliście zadania? Oto kryteria sprawdzające wykonanie zadań:

1. Umieściliście wszystkie informacje dotyczące przebiegu kampanii na *Arenie prezentacji*.
2. Przeprowadziliście wywiady ze wszystkimi kandydatkami i kandydatami.
3. Dbaliście o to, aby uczennice i uczniowie we wszystkich klasach dowiedzieli się, jak przebiegała kampania.

Uwaga!

- Te kryteria ułatwią wam dokonanie samooceny pracy grupy.
- Do tych kryteriów będzie się odnosiła/odnosił nauczycielka/nauczyciel w czasie konsultacji i po zakończonej kampanii i wyborach.

Załącznik 7. Karta pracy dla sztabów poszczególnych kandydatów

Zadania sztabu wyborczego

Tworzycie grupę wspierającą i promującą swoją kandydatkę/swojego kandydata. Jesteście **sztabem kandydatki/kandydata X**. Musicie zadbać, aby wyborcy chcieli na nią/na niego głosować. Zgodnie z zasadami prowadzenia kampanii (opracowanymi przez Komisję ds. organizacji wyborów) dokładacie wszelkich starań, by ta osoba zyskała poparcie większości uczennic i uczniów w szkole.

Wasze zadania to:

1. Sporządzenie harmonogramu pracy sztabu (terminy spotkań z klasami, terminy i miejsce przyjęć kandydatki/kandydata, terminy wywiadów itp.).
2. Opracowanie wraz z kandydatką/kandydatem programu wykorzystującego pomysły, które podaliście na pierwszym etapie projektu.
3. Przekazywanie programu kandydatki/kandydata uczennicom, uczniom i Zespołowi obsługi medialnej.
4. Zaprojektowanie sposobu promowania kandydatki/kandydata – symboliczne gadzety, elementy ubioru, „kolorystyka” kandydatki/kandydata, motywy muzyczne, hasło.
5. Organizowanie spotkań z wyborcami (kandydatki/kandydaci mogą przychodzić do poszczególnych klas na tzw. Spotkania z kandydatkami/kandydatami).

Uwaga! Jeśli chcecie dobrze wypaść przed publicznością, przeczytajcie wskazówki dotyczące przygotowania się do występów publicznych.

Zadania sztabu wyborczego

Tworzycie grupę wspierającą i promującą swoją kandydatkę/swojego kandydata. Jesteście **sztabem kandydatki/kandydata X**. Musicie zadbać, aby wyborcy chcieli na nią/na niego głosować. Zgodnie z zasadami prowadzenia kampanii (opracowanymi przez Komisję ds. organizacji wyborów) dokładacie wszelkich starań, by ta osoba zyskała poparcie większości uczennic i uczniów w szkole.

Wasze zadania to:

1. Sporządzenie harmonogramu pracy sztabu (terminy spotkań z klasami, terminy i miejsce przyjęć kandydatki/kandydata, terminy wywiadów itp.).
2. Opracowanie wraz z kandydatką/kandydatem programu wykorzystującego pomysły, które podaliście na pierwszym etapie projektu.
3. Przekazywanie programu kandydatki/kandydata uczennicom, uczniom i Zespołowi obsługi medialnej.
4. Zaprojektowanie sposobu promowania kandydatki/kandydata – symboliczne gadzety, elementy ubioru, „kolorystyka” kandydatki/kandydata, motywy muzyczne, hasło.
5. Organizowanie spotkań z wyborcami (kandydatki/kandydaci mogą przychodzić do poszczególnych klas na tzw. Spotkania z kandydatkami/kandydatami).

Uwaga! Jeśli chcecie dobrze wypaść przed publicznością, przeczytajcie wskazówki dotyczące przygotowania się do występów publicznych.

Załącznik 8. Wskazówki dotyczące przygotowania do występów publicznych:

informacje dla kandydatek i kandydatów oraz wszystkich tych, którzy chcą występować publicznie

z małej szkoły w wielki świat

Jeśli chcesz dobrze porozumiewać się (komunikować się) z innymi, musisz wiedzieć, czym jest komunikowanie się. **Komunikowanie się to droga do zwiększenia wzajemnego porozumienia.** Istotne jest słowo „wzajemnego”. Ludzie, którzy się skutecznie porozumiewają, równie dobrze potrafią słuchać, jak i mówić.

Jeśli chcesz porozumiewać się skutecznie, zadбай o to, aby twoją wypowiedź cechowały: jasność, zwięzłość i empatia

Co to oznacza?

- **Jasność.** Pomyśl najpierw nad tym, co masz powiedzieć. Jaka jest główna myśl? Jakie są najbardziej przejrzyste słowa, które mogą wyrazić tę myśl? Jeśli musisz powiedzieć więcej niż jedną rzecz, rób to w postaci serii kolejnych myśli. Sprawdź, czy twoje słuchaczki i twoi słuchacze wiedzą, o co ci chodzi.
- **Zwięzłość.** Zwięzłość i jasność idą w parze. Im zwięźlej sformułujesz myśl, tym jaśniejsze będzie przesłanie. Ćwicz zwięzłość, mówiąc to, co masz do powiedzenia, jasno i tylko raz. Nie nudź, nie dobieraj słów i zdań, ponieważ to tylko zaciemnia przekaz i pozbawia go wymowy. Komunikowanie się nie będzie skuteczne, jeśli przekaz nie jest jasny i zwięzły. **Najlepsi mówcy używają prostych słów, krótkich zdań i mówią to, co mają na myśli, możliwie zwięźle.** Im więcej ubarwiamy to, co chcemy powiedzieć, im bardziej wydłużamy wypowiedź, tym łatwiej jest utracić sens przekazu.
- **Empatia.** Empatia oznacza „postawienie się w sytuacji drugiej osoby”. Osiągnięcie tego umożliwia nam sprawienie, że to, co mówimy, jest interesujące i istotne dla danej osoby. Zapytaj siebie: „Jak bym się czuła/czuł, słuchając takich słów?” oraz „Gdybym była/był tą drugą osobą, co by sprawiło, że chciałabym/chciałbym słuchać?” Poświęć trochę czasu na rozważanie, jak twoje słowa zostaną odebrane; bądź tolerancyjna/y i wyrozumiała/y.

W porozumiewaniu się z innymi ważna jest także **końcowa kontrola**. Za rzadko sprawdzamy, czy nasz przekaz został dobrze zrozumiany lub co ta druga osoba sądzi o tym, co powiedzieliśmy. Ćwicz zadawanie sobie prostych pytań kontrolnych, aby upewnić się, że wzajemne zrozumienie naprawdę się zwiększyło, np.:

- Jak jest twoje zdanie?
- Czy jasno to wyłożyłam/em?
- Czy to jest możliwe do przyjęcia?
- Co o tym sądzisz?

Gdy szykujesz się do publicznego wystąpienia:

1. Zainteresuj **swoje słuchaczki/swoich słuchaczy na początku wystąpienia**, aby przekonać ich do tematu.
2. Skup się **na temacie** wtedy, kiedy **przedstawiasz tło i plan wypowiedzi**.
3. Skoncentruj się **na celu**, któremu powinna być podporządkowana **cała wypowiedź**.

Gdy już występujesz, pamiętaj, że można nauczyć się panować nad nerwami:

z małej szkoły w wielki świat

Co najgorszego może mi się przytrafić?	Jak mogę temu przeciwdziałać lub zapobiec?
Źle wypadnę.	Rób próby tak długo, aż będziesz wiedzieć, że wszystko umiesz przekazać prawidłowo lub potrafisz zrobić względnie dobrą prezentację.
Zgubię się w trakcie mówienia i zapomnę, co mam powiedzieć.	Przygotuj porządne fiszki i notatki.
Słuchaczki/słuchacze będą wrogo nastawieni.	Okaż im, że rozumiesz ich obawy. Zdadz sobie sprawę, że ich wrogość nie jest skierowana przeciwko tobie osobiście.
Słuchaczki/słuchacze będą wiedzieli na ten temat więcej niż ja.	Uświadom sobie: oni przyszli na tę prezentację, żeby usłyszeć twoją interpretację faktów.
Inni będą mnie oceniać.	Nie bardziej niż ty ich.
Moje przygotowanie będzie niewystarczające.	Ależ przeciwnie: pomyśl o wszystkich tych próbach, ćwiczeniach, przygotowaniach, które masz za sobą.
Sprzęt się zepsuje.	Sprawdź sprzęt, zanim rozpoczniesz prezentację.
Głos będzie mi się trząsał.	Zrób kilka wolnych i głębokich wdechów oraz wydechów.
Będę się czuła/czuł wystawiona/y na publiczną krytykę.	Poproś zaprzyjaźnioną osobę siedzącą wśród słuchaczek/słuchaczy, by pomagała ci uśmiechem i potakiwaniem głową.
Słuchaczki/słuchacze nie będą mieli żadnych pytań.	Powiedz znajomej osobie, o co ma cię spytać, gdy przyjdzie czas pytań i odpowiedzi.
Będę się przez cały czas denerwować.	Na pewno nie będziesz. Zdenerwowanie zazwyczaj mija po jakichś pięciu minutach.

Przeprowadź próbę swojej wypowiedzi i poproś innych, aby udzielili ci informacji zwrotnej według listy kontrolnej:

UDANA PREZENTACJA

1. Skoncentruj uwagę słuchaczek i słuchaczy.
2. Wyjaśnij cele spotkania.
3. Określ treść i plan swojej wypowiedzi/prezentacji.
4. Wyjaśnij, w jaki sposób twoja wypowiedź wiąże się z tematem spotkania (tu: wybory samorządu).
5. Podaj czas trwania prezentacji.
6. Podawaj ciekawe przykłady w celu zilustrowania twoich poglądów.
7. Używaj odpowiedniego, prostego języka.
8. Używaj odpowiednich pomocy wizualnych.
9. Utrzymuj kontakt wzrokowy ze słuchaczkami i słuchaczami.
10. Wspomagaj przekazywanie informacji głosem i zachowaniem.
11. Pamiętaj o akcentowaniu i powtarzaniu najważniejszych informacji w trakcie wypowiedzi/prezentacji.
12. Podsumuj najważniejsze informacje pod koniec wypowiedzi/prezentacji i nawiąż do celów wypowiedzianych na początku.
13. Zaapeluj do słuchaczek i słuchaczy, zachęć ich do aktywności (i oddania na ciebie głosu).

Załącznik 9. Karta oceny współpracy w zespole

A. Przeczytaj pytania w tabeli i odpowiedz na nie. Wstaw X w jednej kratce w każdym wierszu.

Kryterium	TAK	CZASEM	NIE	Komentarz
1. Czy każdy z członków zespołu aktywnie uczestniczył w jego pracy?				
2. Czy każdy członek zespołu miał przydzielone zadanie?				
3. Czy każdy członek zespołu wiedział, co ma robić?				
4. Czy członkowie zespołu prosili o pomoc, gdy mieli trudności?				
5. Czy każdy członek zespołu, który potrzebował pomocy, otrzymał ją?				
6. Czy każdy członek zespołu był wysłuchiwany?				
7. Czy opinia każdego członka zespołu była brana pod uwagę?				

B. Poddaj refleksji pracę waszej grupy i zastanów się:

- Czy efekt zespołowy jest zadowalający? Dlaczego tak sądzisz?
- Czy jesteś zadowolona/y z własnych wyników? Z jakiego powodu?
- Czy chciałabyś/chciałbyś coś zmienić w pracy członków zespołu? Jeśli tak, to co?

z małej szkoły w wielki świat

MEDIA W SZKOLE

AUTORZY **Anna Jurewicz | Wojciech Papaj**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Żyjemy w epoce cyfrowej. Nasze uczennice i nasi uczniowie (a przynajmniej wiele/wielu z nich) najpierw nauczyli się obsługiwać różnorodne sprzęty cyfrowe, a dopiero potem czytać i pisać! Dlatego w procesie kształcenia bardzo ważna jest umiejętność świadomego korzystania z różnorodnych mediów, w tym z Internetu. Wejście w rolę twórców przekazów medialnych jest najlepszym sposobem realizacji podstawowych celów projektu. Są nimi: uświadomienie dzieciom całej złożoności problematyki mediów oraz pomaganie im w stawaniu się bardziej krytycznymi odbiorcami przekazów medialnych. W projekcie proponujemy wydanie gazety, bo jest to historycznie podstawowy nośnik, na przykładzie którego można poznać zasady wykorzystywane potem również przez inne media.

Projekt pomaga dzieciom przejść z pozycji odbiorcy mediów na pozycję ich twórcy. Produktem końcowym projektu będzie wydanie jednego numeru gazety. Bardzo ważnym aspektem jest kształtowanie postawy krytycznego odbiorcy mediów, czemu sprzyja wejście w rolę twórców i konieczność podjęcia decyzji, o czym będziemy pisać, jak to zrobimy, w jakiej kolejności zamieścimy informacje itp. Zakłada się, że realizacja tego projektu w szkołach, w których dotychczas uczennice i uczniowie nie wydawali gazety, doprowadzi do wydawania jej przez nich systematycznie, a w szkołach, w których gazeta była już wydawana, spowoduje podniesienie jej poziomu, zmianę formy (z papierowej na cyfrową) lub rozszerzenie zakresu jej odbiorców (np. z gazetki szkolnej stanie się gazetą lokalną).

Środki przekazu zarówno informują o wydarzeniach, jak i komentują to, co dzieje się wokół nas. Dzieci powinny potrafić odróżnić informację od opinii oraz mieć świadomość podstawowego (a jakże często naruszanego) standardu wolnych mediów nakazującego wyraźne rozdzielenie jednego od drugiego (informacji od opinii/komentarza).

Oczywiście sama gazeta, jako produkt projektu, powinna urzeczywistniać standardy wolnych mediów, tj. wypełniać pewną misję wobec społeczności szkolnej (lokalnej?), zachować niezależność oraz rzetelnie informować. Ze względów pedagogicznych proponujemy jednak, by istotą przekazu gazety były „dobre wiadomości”, tzn. to, co dobrego wydarza się w szkole/we wsi lub co dobrego może się wydarzyć i pod jakimi warunkami (proponując konkretne rozwiązania lokalnych problemów w perspektywie poznawczej dzieci w wieku 10–13 lat).

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Przygotujemy się do odbioru przekazów medialnych.

CELE SZCZEGÓŁOWE

- Wyszukamy i zgromadzimy informacje z różnych źródeł.
- Dowiemy się, co trzeba umieć, żeby redagować gazetę.
- Nauczymy się sprawdzać wiarygodność informacji, zweryfikujemy pozyskane informacje.
- Wydamy gazetę.

PRODUKT KOŃCOWY PROJEKTU

- Gazeta wydana jednorazowo przez uczennice i uczniów.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności szkolnej i lokalnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.
- Kompetencje informatyczne: zdolność poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz ich wykorzystania w krytyczny i systematyczny sposób przy jednoczesnej ocenie ich odpowiedności.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

- **Wybrane zadania szkoły:**
 7. Dbalność o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich;
 8. Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.
- **Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**

Język polski:

III. Tworzenie wypowiedzi.

 1. Mówienie i pisanie. Uczeń:
 - 1) tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury;
 - 2) dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu;
 - 5) tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: opowiadanie z dialogiem (twórcze i odtwórcze), pamiętnik i dziennik (pisane z perspektywy bohatera literackiego lub własnej), list oficjalny, proste sprawozdanie (np. z wycieczki, z wydarzeń sportowych), opis postaci, przedmiotu, krajobrazu, ogłoszenie, zaproszenie, prosta notatka;
 - 6) stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity).
 2. Świadomość językowa. Uczeń:
 - 6) poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, cudzysłowu, dwukropka, nawiasu, znaku wykrzyknika;
 - 7) operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: dom, rodzina, szkoła i nauka, środowisko przyrodnicze i społeczne).

Historia i społeczeństwo:

1. Refleksja nad sobą i otoczeniem społecznym. Uczeń:
 - 1) wyjaśnia, w czym wyraża się odmiennosć i неповtarzalność każdego człowieka;
 - 2) podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania.

2. „Mała Ojczyzna”. Uczeń:
 - 1) opisuje swoją „małą Ojczyznę”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze;
 - 2) zbiera informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości „małej Ojczyzny”.
5. Społeczeństwo. Uczeń:
 - 3) podaje przykłady ważnych problemów współczesnej Polski, korzystając z różnych źródeł informacji (od osób dorosłych, z prasy, radia, telewizji, Internetu).

Zajęcia komputerowe:

1. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem. Uczeń:
 - 3) prawidłowo zapisuje i przechowuje wyniki swojej pracy w komputerze i na nośnikach elektronicznych, a następnie korzysta z nich;
 - 4) korzysta z pomocy dostępnej w programach;
 - 5) posługuje się podstawowym słownictwem informatycznym.

Etyka:

9. Uzasadnianie opinii, wydawanie sądów, kryteria ocen, między innymi w odniesieniu do zjawisk społecznych na poziomie małej grupy, społeczności szkolnej i społeczności lokalnej.

UWAGI

- Projekt może być realizowany w dowolnej porze roku. Działania projektowe będą wykonywane głównie w szkole, a nie na zewnątrz niej.
- Podstawowe źródła informacji to dokumenty, obserwacja i ludzie. Jeśli tylko byłoby to możliwe, warto byłoby zorganizować spotkanie z dziennikarką/dziennikarzem, odwiedzić redakcję gazety, jednym słowem nawiązać kontakt z kimś, kto profesjonalnie zajmuje się mediami. Może da się wykorzystać zasoby rodzin czy znajomych? Zachęć dzieci do poszukiwania takich kontaktów. Spróbuj także nawiązać je sama/sam.
- Produkt końcowy projektu nazwano gazetą. Należy jednak podkreślić, że ma on charakter okazjonalny i z tego powodu bliższy jest jednodniówce:
 - *Jednodniówka to pismo opublikowane jednorazowo, zwykle z jakiejś okazji*¹.
 - *Gazeta to publikacja ukazująca się periodycznie, co najmniej dwa razy w tygodniu, przekazująca aktualne problemy*².

¹ Słownik Współczesnego Języka Polskiego (1996), B. Dunaj (red. nauk.), Warszawa: Wilga, s. 343.

² Tamże, s. 268

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	C1. Starter: Media – co o nich wiemy? Dzieci porządkują wiedzę na temat mediów, uczą się odróżniać fakty od komentarzy.	2 godz.	od: do:
	C2. Określenie celu działań. Przygotowanie do zdobycia informacji o redagowaniu/wydawaniu gazet Dzieci zastanawiają się nad tym, co trzeba wiedzieć o redagowaniu/wydawaniu gazety. Formułują pytania, na które chcą znaleźć odpowiedź. Przygotowują się do zdobycia i prezentacji informacji, będących odpowiedzią na postawione pytania.	2 godz.	od: do:
	C3. Prezentacja zdobytych informacji Dzieci prezentują zdobyte przez siebie informacje o redagowaniu/wydawaniu gazet.	2 godz.	od: do:
Planowanie działań	C4. Podjęcie decyzji dotyczących wydania gazety Dzieci zastanawiają się nad tematami, które chcą poruszyć w swojej gazecie i sposobem ich przedstawienia, kwestiami technicznymi związanymi z wydaniem gazety oraz kryteriami jej oceny.	2 godz.	od: do:
	C5. Planowanie wydania gazety Dzieci planują kolejne etapy pracy nad gazetą, określają i przydzielają sobie zadania do wykonania.	3 godz.	od: do:
Działania	C6. Wykonanie gazety Dzieci wykonują zadania prowadzące do opracowania i wydania gazety. Uczestniczą w spotkaniach konsultacyjnych i grupowych.	6 godz.	od: do:
Prezentacja	C7. Prezentacja gazety Dzieci dokonują oceny gazety pod względem ustalonych wcześniej kryteriów. Organizują ogólnoszkolną prezentację gazety.	2 godz.	od: do:
Refleksja	C8. Podsumowanie projektu Dzieci dokonują samooceny realizacji zadań oraz samooceny swojego funkcjonowania w sytuacji zadaniowej.	1 godz.	od: do:
łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.

Działania: rozpoczęcie działań związanych z projektem, pobudzenie ciekawości dzieci.

Pomoce: karty typu *flipchart*, pisaki, karteczki samoprzylepne, taśma klejąca, kartki papieru; różne czasopisma.

C1 Starter: Media – co o nich wiemy?

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Poproś, by wszyscy usiedli w kręgu (na krzesłach lub na dywanie). Wyjaśnij ogólnie cel spotkania i zachęć dzieci do podzielenia się z resztą grupy aktualnymi wrażeniami, odczuciami, przemyśleniami, doświadczeniami itp.; można po prostu zadać pytania: *z czym przychodzicie?, jak się czujecie?, o czym myślicie?, co was zajmuje?* itp. Przypomnij zasady pracy grupy wypracowane w pierwszym projekcie lub obowiązujące w waszej grupie. Zapytaj, czy dzieci uważają, że należy coś do nich dodać. Jeśli tak, dodajcie, jeśli nie, zapytaj, czy każdy potwierdza, że nadal będzie ich przestrzegał, zadbaj o to, aby wszyscy to potwierdzili.
3. Przejdź do szczegółowego omówienia celów. Powiedz dzieciom, że przystępujecie do realizacji kolejnego projektu. Dotyczyć on będzie mediów, a ich zadaniem będzie wydanie gazety. Poinformuj dzieci, że zanim przystąpią do konkretnych działań, powinny:
 - zastanowić się nad tym, co wiedzą o mediach, czego warto się dowiedzieć,
 - zaplanować swoją pracę.
4. Zaproś dzieci do dyskusji na temat mediów (jej celem jest uruchomienie posiadanej już przez dzieci wiedzy oraz pogłębienie zrozumienia tematu).
 4. 1. Zastosuj technikę mapy myślowej. W centralnym punkcie tablicy lub przygotowanego wcześniej dużego plakatu wpisz hasło **MEDIA**. Poproś dzieci o podawanie wszelkich skojarzeń związanych z tym hasłem. Wszystkie propozycje dzieci zapisuj na bieżąco na osobnych kartkach samoprzylepnych (lub zwykłych karteczkach, które będą przyklejone do tablicy magnesami lub taśmą klejącą). **Uwaga!** Możesz – i powinnaś/powinieneś! – naprowadzić dzieci na pojęcia i skojarzenia szczególnie ważne dla tematu (np. związane ze społeczną rolą mediów czy też ze standardami, jakie chciałibyśmy promować). Nie unikaj skojarzeń o charakterze negatywnym.
 4. 2. Po skompletowaniu zapisów przeprowadź dyskusję zmierzającą do ich uporządkowania, wyłonienia większych kategorii (np. rodzaje mediów, funkcje mediów, zawody związane z mediami, cechy/właściwości mediów, zalety i wady mediów, ważne wydarzenia dotyczące mediów itp.) Możesz np. postawić pytanie: *Czy niektóre podane przez was słowa moglibyśmy połączyć w grupy? Jak zatytułować taką grupę?* Po podaniu i przeanalizowaniu jednego przykładu pozostałe hasła możecie połączyć w kategorie, pracując wspólnie lub w grupach (to działanie łatwiej będzie wykonać, jeśli propozycje były spisywane właśnie na osobnych kartkach). Obejrzyjcie gotową mapę, zastanawiając się nad najważniejszymi składnikami pojęcia **MEDIA**.
5. Zaproś dzieci do ćwiczenia „Jedno wydarzenie, jeden opis”.
 5. 1. Podziel dzieci na grupy.
 5. 2. Rozdaj grupom różne czasopisma z tego samego okresu.
 5. 3. Poproś dzieci o odszukanie artykułów dotyczących tego samego wydarzenia, odczytanie ich i porównanie zawartych w nich treści: *Czy wszędzie to samo wydarzenie jest opisane tak samo?* Poproś dzieci o oddzielenie faktów od komentarzy. **Uwaga!** Kiedy mówimy o faktach, odpowiadamy na pytania „kto?”, „co?”, „gdzie?”, „kiedy?”, używamy przede wszystkim rzeczowników i czasowników; natomiast kiedy komentujemy, odpowiadamy na pytanie „jak?” i używamy głównie przymiotników i przysłówków.
 5. 4. Porozmawiaj z dziećmi o tym, czego nauczyły się podczas tego ćwiczenia.
6. Podsumuj zajęcia. Pożegnaj dzieci i zaproś je na kolejne spotkanie.

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.**Działania:** określenie celów działań oraz przygotowanie do zdobywania informacji na temat redagowania/wydawania gazet.**Pomoce:** arkusze papieru typu *flipchart*, pisaki.

C2

Określenie celu działań.
Przygotowanie do zdobywania informacji o redagowaniu/wydawaniu gazet

Uwaga:

Po tym spotkaniu następuje czas indywidualnej pracy dzieci (przeznacz na to np. tydzień). Trzeba przewidzieć ten czas poza spotkaniem. Zespoły badawcze będą samodzielnie poszukiwać informacji na temat przydzielonych im obszarów i przygotowywać się do zaprezentowania ich całej grupie. Prezentacja odbędzie się podczas kolejnego spotkania grupy projektowej.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Zaproponuj dzieciom przeprowadzenie „Burzy pytań”.
 2. 1. Poproś dzieci o opracowanie jak największej liczby pytań dotyczących prasy, które powinny istotnie wzbogacić ich wiedzę o redagowaniu i wydawaniu gazety, a także przygotować je do zredagowania własnej gazety. Możesz postawić pytanie: *Czego nie wiemy o redagowaniu i wydawaniu gazet i czasopiśmie, a chcielibyśmy się dowiedzieć?*
Uwaga! Na tym etapie pracy przyjmujemy zasadę: *im więcej, tym lepiej*. Za chwilę dzieci będą poszukiwały odpowiedzi na niektóre spośród postawionych pytań, dlatego warto zadbać – zachęcać, inspirować, w razie potrzeby naprowadzać – by lista pytań była naprawdę obszerna. Wszystkie propozycje notuj na tablicy lub plakacie.
 2. 2. Po zapisaniu wszystkich propozycji przystąpcie do refleksji nad postawionymi pytaniami: wyszukajcie najpierw pytania najprostsze (zupełnie oczywiste lub wymagające jedynie wiedzy encyklopedycznej); potem wskaźcie pytania wymagające większego trudu (lub nawet kreatywności), a jednocześnie pozwalające w istotny sposób wzbogacić wiedzę o rynku prasowym i przygotować się do zredagowania własnej gazety.
 2. 3. Sformułujcie teraz cele całego projektu, wykorzystując wybrane przed chwilą najwartościowsze pytania. Poproś dzieci o zapisanie ich w postaci zdań oznajmujących i w pierwszej osobie liczby mnogiej czasu przyszłego na dużym arkuszu papieru (np. pytanie: *Co trzeba umieć, żeby redagować gazetę?* – zdanie oznajmujące: *Dowiemy się, co trzeba umieć, żeby redagować gazetę;* pytanie: *Jak sprawdzać wiarygodność informacji?* – zdanie oznajmujące: *Nauczymy się sprawdzać wiarygodność informacji itp.*).
Uwaga! Arkusz z celami projektu powinien wisieć w widocznym miejscu klasy przez cały czas jego trwania. Będziecie się do niego odnosić, podsumowując i oceniając projekt.
3. Poproś dzieci, by samodzielnie stworzyły „zespoły badawcze”. Ich zadaniem będzie „sięgniecie do źródeł”, czyli znalezienie możliwie najpełniejszych i najbardziej kompetentnych odpowiedzi na wyselekcjonowane ostatecznie pytania. Zależnie od liczby i złożoności pytań przydziel każdemu zespołowi jedno lub kilka pytań. Jeśli nie udało się wymyślić naprawdę dużej liczby pytań (np. masz ich tylko cztery czy pięć), możesz przydzielić każdemu zespołowi ten sam zestaw pytań. Późniejsza analiza źródeł, z których korzystały dzieci, oraz odpowiedzi, jakich udzieliły na te same pytania, też może być interesującym i pouczającym doświadczeniem. W toku pracy każdy zespół powinien sumiennie odnotowywać źródła, z jakich korzystał, dbając o ich zróżnicowanie (zarówno tradycyjne zasoby biblioteczne, jak i zasoby Internetu) oraz o weryfikację informacji (powinny być potwierdzone w co najmniej dwóch źródłach).

z małej szkoły w wielki świat

4. Poinformuj dzieci, że sformułowane przez nich odpowiedzi będą podlegały ocenie koleżeńskej: zespoły będą nawzajem oceniały jakość swoich odpowiedzi na podstawie ustalonych przez dzieci kryteriów oceny. Zapytaj dzieci: *Na co będziemy zwracać uwagę, oceniając jakość odpowiedzi udzielonych przez grupy?* Zróbcie listę proponowanych kryteriów. Możliwe propozycje dzieci:
- Grupa odpowiedziała na wszystkie pytania.
 - Wszystkie odpowiedzi pozwalają innym zrozumieć temat.
 - Każda odpowiedź jest potwierdzona w co najmniej dwóch źródłach.
 - Grupa korzystała z różnorodnych źródeł (książki, Internet, rozmowy z fachowcami itp.).
 - Grupa podała wszystkie źródła, z których korzystała.
- Uwaga!** Szczegółowe sformułowania zależą od uczniowskiego rozumienia tematu i uczniowskiej hierarchii ważności problemów szczegółowych – na tym polega „oceniając wspierające uczenie się”. Przygotujcie kartę oceny uwzględniającą przyjęte kryteria.
5. Powiedz dzieciom, że zanim przystąpią do poszukiwania (zdobywania) informacji, powinny również określić sposób i warunki ich prezentacji na forum grupy, np.:
- Pięć minut na prezentację dla każdej grupy (czas zależny od liczby i złożoności pytań!).
 - Uwzględnienie w prezentacji informacji na dany temat, a także informacji o sposobach poszukiwań, wykorzystywanych źródłach oraz o tym, co okazało się szczególnie zaskakujące itp.
 - Sposób prezentacji – np. biuletyn dla pozostałych członków zespołu projektowego, pokaz slajdów, tradycyjne plakaty itp.
6. Zachęć dzieci do poszukiwania informacji. Zapytaj, czy wiedzą, co mają zrobić. Określ dokładnie czas na wykonanie zadania (np. tydzień) i ustal termin kolejnego spotkania.

Zadanie dodatkowe

Zachęć dzieci, by porozmawiały z członkami swoich rodzin na temat mediów obecnie i w przeszłości.

Przykłady pytań:

Z jakich mediów korzystano dawniej?

Czym się różniły ówczesne media od dzisiejszych?

Jak szybko przepływały informacje?

Czy zdarzały się sytuacje, że media przekazywały coś innego niż działo się w rzeczywistości?

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.

Działania: prezentacja zdobytych informacji na temat redagowania/wydawania gazet.

Pomoce: materiały do zademonstrowania prezentacji – w zależności od możliwości szkoły i przyjętego sposobu prezentacji (np.: komputer, rzutnik, tablica do wywieszenia plakatu, kopiarka do powielenia biuletynu); karty oceny prezentacji przygotowane na poprzednich zajęciach.

C3 Prezentacja zdobytych informacji

Uwaga:

To spotkanie odbywa się tydzień po poprzednim. W tym czasie dzieci samodzielnie poszukiwały informacji na temat redagowania/wydawania gazet. Teraz przyszedł czas ich prezentacji.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
 2. Zapytaj, czy ktoś wykonał zadanie dodatkowe. Jeśli tak, poproś o krótką relację.
 3. Poproś dzieci o przypomnienie zadania, które wszyscy mieli na dzisiaj wykonać (prezentacje informacji na temat redagowania/wydawania gazet). Przypomnij wszystkim kryteria oceny prezentacji. Poproś zespoły o demonstrację prezentacji.
 4. Po prezentacji wszystkich zespołów rozdaj karty oceny prezentacji i poproś, by poszczególne zespoły dokonały oceny koleżeńskiej pracy wskazanej grupy zgodnie z przyjętymi kryteriami oceny.
 5. Zakończ spotkanie wspólną refleksją. Wykorzystaj technikę „Zdań podsumowujących”. Oto ich przykłady (listę zdań podsumowujących można modyfikować!):
 - *Dowiedziałam/em się, że...*
 - *Zaskoczyło mnie, że...*
 - *Uświadomiłam/em sobie, że...*
 - *Żałuję, że...*
 - *Uważam, że media powinny...*
 - *Uważam, że odbiorca mediów powinien...*
- Poproś dzieci o pisemne uzupełnienie wszystkich lub tylko wybranych zdań własnymi wnioskami i przemyśleniami. Na zakończenie pracy poproś je o ich odczytanie.

Planowanie działań

Czas: 2 godz.

Działania: określenie tematyki gazety, jej szaty graficznej, rodzajów artykułów, jakie się w niej znajdują (informacje, sprawozdania, wywiady, felietony itp.).

Pomoce: arkusze typu *flipchart*, kartki zeszytowe, pisaki, kopie karty „ABC dobrego pisania” (załącznik 1) dla każdego dziecka.

C4 Podjęcie decyzji dotyczących wydania gazety

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Poproś o podsumowanie dotychczasowych działań w projekcie.
3. Powiedz dzieciom, że teraz pora zastanowić się nad tym, czemu będzie poświęcona gazeta, którą wydadzą. Zapytaj dzieci, jaki temat chciałyby poruszyć w gazecie. Możesz zorganizować „Burzę mózgów”. Jeśli trzeba, podpowiedz, że tematem gazety może być szkoła/jej historia, historia miejscowości, najciekawsze wydarzenie w miejscowości. Tematyka gazety powinna być związana ze społecznością lokalną i bliska dzieciom. Powinna zawierać ważne, przydatne czytelnikom i czytelnikom informacje (chodzi o lepsze uświadomienie społecznej misji mediów). Specyfice tematu powinny odpowiadać też ustalone przez dzieci formy wypowiedzi, np. przedstawienie opinii wójta o bezpieczeństwie na gminnych placach zabaw dla dzieci (temat) może przyjąć formę wywiadu.
4. Zachęć dzieci do pomyślenia, jakimi formami dziennikarskimi chciałyby się posłużyć, prezentując temat (np. notatki i artykuły informacyjne, reportaż, sprawozdanie, wywiad, opowiadanie, fotoreportaż).

Uwaga!

- Przy okazji zwróć uwagę na kwestię praw autorskich, podkreśl, że utwory (teksty, ilustracje) cytowane należy opatrywać informacją o źródle cytatu.
- Rozdaj dzieciom kartę „ABC dobrego pisania” (załącznik 1). Poproś, by przeczytały ją samodzielnie w domu. Wskazówki w niej zawarte mogą być dzieciom przydatne w czasie pisania artykułów do gazety. Możesz także porozumieć się w tej sprawie z nauczycielką/nauczycielem języka polskiego i poprosić ją/jego o omówienie z dziećmi zasad pisania artykułów.

5. Poproś dzieci o przedyskutowanie kwestii technicznych:

- *Jaką wielkość (format), objętość i nakład będzie miała gazeta?* To ważne kwestie, bo musimy liczyć się z zasobami, jakimi dysponuje szkoła. Jeśli zasoby są niewielkie, to możemy wydać dwu-, może czterostronicową gazetę formatu A4.
- *Jak będzie wyglądała gazeta? Czy będą w niej ilustracje? Jakie – zdjęcia czy rysunki? Kto i jak je wykona?*
- *Jak będzie przebiegała jej dystrybucja? Komu, jak i kiedy przekażemy gazetę?*
- *Co będzie nam potrzebne do wykonania gazety? (np. aparat cyfrowy, dyktafon, komputer, oprogramowanie do tworzenia publikacji lub gotowe szablony, oprogramowanie do tworzenia/obróbki grafiki, drukarka czarno-biała/kolorowa itp.).*
- *Jakie będą zasady dostępu do sprzętu, kto i kiedy będzie drukował, jak będziemy rozprowadzać gazetę?*

Rozmowa ta stanowi okazję do odświeżenia/rozszerzenia wcześniej zdobytej wiedzy o mediach – szczególnie dotyczy to kwestii technicznych. W razie potrzeby dzieci powinny zapytać pracowników szkoły lub gminy (przedstawicielkę/przedstawiciela dyrekcji, opiekunkę/opiekuna pracowni informacyjnej, księgową/księgowego itp.) o możliwości i warunki korzystania z różnych urządzeń.

Uwaga! Pamiętaj – i przypominaj dzieciom – że gazeta powinna być wydana zgodnie z wymogami sztuki, tzn. należy dokonać np. podziału na szpalty, wyróżnić tytuły i śródtytuły, sformułować „główki” artykułów (patrz załącznik 1: „ABC dobrego pisania”).

6. Zachęć dzieci do zastanowienia się nad kryteriami oceny gazety.

- 6.1. Przypomnij dzieciom, że kryteria powinny opisywać zarówno samą gazetę, jak jej dostępność (dystrybucja).
- 6.2. Zaproponuj opracowanie kryteriów w grupach przy użyciu techniki „Ruchomych kartek”. Podziel dzieci na kilkusobowe zespoły i wręcz każdemu zespołowi kilkanaście kartek formatu A5. Poproś o wpisanie propozycji jednego kryterium na każdej kartce (drukowanymi literami, grubym pisakiem).
- 6.3. Zbierz propozycje: weź od każdej grupy kartkę z jedną propozycją (jeśli kartka z taką samą lub podobną propozycją znajdzie się w innych zespołach, powinna zostać odłożona na bok, aby nie powtarzać kryteriów) – aż do wyczerpania możliwości.
- 6.4. Wspólnie dopracujcie zapisy (przeredagujcie, doprecyzujcie, uzupełnijcie lub usuńcie). W ramce podano przykłady dwóch zestawów kryteriów. Opracowane kryteria, zapisane na dużym arkuszu papieru, powinny być wywieszzone w widocznym miejscu sali. Pamiętaj, że będą one stanowić podstawę oceny gazety podczas podsumowania projektu.

Kryteria oceny gazety (przykład)

Zestaw 1	Zestaw 2
<ul style="list-style-type: none"> • Gazeta liczy pełne cztery strony formatu A4. • Tematy poruszone w gazecie są różnorodne. • W gazecie zamieszczono kolorowe ilustracje. • Ilustracje zostały wykonane przez uczestników projektu. • Uwzględniono podział na szpalty. • Wyróżniono tytuły i śródtytuły. • Sformułowano „główki” artykułów. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tematyka gazety dotyczy spraw aktualnych i ważnych dla szkoły/wsi/gminy. • Użyto różnych form dziennikarskich odpowiednich do tematu. • Teksty informacyjne są wyraźnie oddzielone od komentarzy i opinii (KONIECZNIE!). • Gazeta jest dostępna... (np. w szkolnym i wiejskim sklepiku, w urzędzie gminy, na poczcie itd.).

Uwaga! Możesz też uwzględnić zapis dotyczący praw autorskich, np.: utwory (teksty, ilustracje) cytowane są opatrzone informacją o źródle cytatu.

7. Podziękuj dzieciom za pracę i zaprosz je na następne spotkanie.

z małej szkoły w wielki świat

Planowanie działań

Czas: 3 godz.

Działania: określenie i przydzielenie zadań, które trzeba wykonać, aby wydać gazetę.

Pomoce: schemat „Planowanie krok po kroku” (załącznik 2), pisaki.

C5 Planowanie wydania gazety

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz: *Określiście już tematykę gazety, jej wygląd oraz kryteria oceny. Teraz przystępujemy do pracy nad gazetą – zaplanujmy wspólnie kolejne etapy pracy.*
3. Przystąpcie do dalszego planowania. Wykorzystaj schemat „Planowanie krok po kroku” (por. niżej). Możesz go wydrukować i rozdać dzieciom (załącznik 2), możesz go także narysować na plakacie, na folii.

Planowanie krok po kroku

Cel działania: zredagowanie gazety szkolnej według przyjętych kryteriów

Kroki	Szczegóły	Kto to zrobi	Kiedy
Krok 1.			
Krok 2.			
Krok 3.			
Krok 4.			

Możliwe uczniowskie propozycje planu pracy nad gazetą:

- Wskazanie osób odpowiedzialnych za **skład** (wybór szablonu lub opracowanie własnego w dowolnym programie komputerowym).
- Określenie osób odpowiedzialnych za **stronę graficzną** (zdjęcia, ilustracje).
- Określenie **szczegółowej tematyki i form tekstów**, które znajdą się w gazecie.
- Wskazanie **autorów** poszczególnych tekstów.
- Określenie osób odpowiedzialnych za **korektę** tekstów.
- Określenie **zadań redaktora naczelnego** (koordynowanie prac, pilnowanie harmonogramu, kontakt z pracownikami szkoły, nadzór nad standardami – rozdział informacji od opinii itp.).
- Wskazanie **redaktora naczelnego**.
- Przyjęcie **harmonogramu prac** (wypełnienie wykresu Gantta lub klasyczny harmonogram w ujęciu tabelarycznym; ostateczny przydział zadań i określenie terminów; ustalenie, kto może pracować samodzielnie, kto jest od kogo zależny – musi czekać na produkty przygotowane przez innych; zaplanowanie spotkań konsultacyjnych z uczestnikami projektu).

Uwaga!

- W praktyce możemy dopuścić, by niektóre dzieci miały przydzielone dwa zadania. Ważne jest, by każdy dokładnie wiedział, czym się ma zająć, ile ma na to czasu oraz do kogo (redaktorka naczelna/redaktor naczelny, nauczycielka/nauczyciel) może zwracać się z prośbą o radę. Umów się z dziećmi na konsultacyjne spotkania, podczas których dokonywana będzie prezentacja przygotowań, scalanie materiałów, wyjaśnianie wątpliwości itp. Daty tych spotkań trzeba zapisać w kalendarzu projektu.
 - Ostateczna wersja planu w dużym formacie powinna cały czas wisieć w widocznym miejscu, a w formacie A4 powinno otrzymać ją każde dziecko uczestniczące w projekcie.
4. Podziękuj dzieciom za pracę podczas planowania zadań. Upewnij się, czy każde dziecko ma zadanie do wykonania i wie, co i kiedy ma zrobić.

Działania

Czas: 6 godz. + czas indywidualnej pracy nad przydzielonymi dzieciom zadaniami

Działania: opracowanie i wydanie gazety.

Pomoce: komputer, drukarka, kopiarka oraz wszystkie inne urządzenie, które mogą mieć zastosowanie, np.: dyktafon, aparat cyfrowy itp. (zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami).

C6 Wykonanie gazety

Kolejne kroki:

1. To etap właściwej pracy, czas, kiedy dzieci wykonują zadania, których się podjęły lub jakie zostały im (w razie potrzeby) przydzielone.
2. W tym etapie monitorujesz pracę dzieci, organizujesz spotkania konsultacyjne i grupowe.

Uwaga!

- Dzieci muszą wykonywać zadania absolutnie samodzielnie.
- Pamiętaj o dyskretnym monitoringu: organizuj konsultacje, aby wspierać dzieci w pokonywaniu trudności.
- Koniecznie organizuj systematyczne spotkania grupowe dla podtrzymywania energii do działania, wspólnego pokonywania trudności i sprawdzania, czy przygotowywany produkt będzie odpowiadał kryteriom. Zależnie od szczegółowych zapisów w planie przyjętym przez grupę spotkania takie powinny odbywać się co dwa, trzy dni; w przypadku wystąpienia problemów możesz organizować je częściej. W ramce podano przykład programu spotkania konsultacyjnego w trakcie realizacji głównego zadania projektowego.

Program spotkania konsultacyjnego w trakcie realizacji głównego zadania projektowego (przykład)

- Przypomnienie kryteriów oceny (*Jakie kryteria sukcesu przyjęliśmy i zobowiązaliśmy się spełnić?*).
- Przypomnienie harmonogramu pracy i ustaleń przyjętych na poprzednim spotkaniu (*Jak zaplanowaliśmy pracę całego zespołu? Do czego zobowiązaliśmy się na poprzednim spotkaniu?*).
- Relacja osób odpowiedzialnych za realizację zadań na temat stanu ich wykonania (*Co zostało zrobione? Co jeszcze pozostaje do zrobienia? Czego potrzebuję? Ile czasu zajmie mi dokończenie pracy? Co mogę przygotować na kolejne spotkanie?*).

- Podsumowanie stanu realizacji zadania przez redaktorkę naczelną/redaktora naczelnego (*Czy wszystko idzie zgodnie z planem? Czy są jakieś opóźnienia, komplikacje? Jeśli tak, skąd się wzięły? Co można zacząć scalać?*).
- Dyskusja ukierunkowana na przezwycięzenie stwierdzonych trudności (*Co powinniśmy zrobić, aby poradzić sobie z napotykanymi przeszkodami?*).
- Podsumowanie dokonane przez nauczycielkę/nauczyciela – podtrzymanie energii do działania, odniesienie do założeń (*Czy to, co zrobiliśmy do tej pory, jest zgodne z przyjętymi założeniami?*).
- Przypomnienie pozostałych zadań do wykonania i terminu ich realizacji (*Co musimy przygotować na następne spotkanie? Kiedy się ono odbędzie?*).

Prezentacja

Czas: 2 godz. + czas prezentacji

Działania: ocena gazety pod względem ustalonych wcześniej kryteriów, przygotowanie prezentacji i prezentacja gazety.

Pomoce: kopie gazety.

C7

Prezentacja gazety

Uwaga:

- Prezentacja gazety może odbyć się w czasie jednego spotkania grupy realizującej projekt z uczniami i uczniami wszystkich klas lub kilku spotkań z poszczególnymi klasami (przynajmniej klasami IV–VI), zależnie od wielkości szkoły. Poproś inne nauczycielki/innych nauczycieli z twojej szkoły, by wcześniej przeprowadzili lekcje z zakresu edukacji medialnej oraz lekcje dotyczące tematyki gazety. W ten sposób dzieci z innych klas będą przygotowane do spotkania (zadawanie pytań, dyskusja).
- Egzemplarze gazety powinny trafić do klas co najmniej tydzień przed takim spotkaniem.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Obejrzyjcie skończoną gazetę. Dokonajcie jej oceny pod względem ustalonych wcześniej kryteriów (por. C4. *Podjęcie decyzji dotyczących wydania gazety, pkt. 6*).
3. Zaproponuj dzieciom zorganizowanie ogólnoszkolnej prezentacji gazety. Zdecydujcie, kiedy się ona odbędzie. Zaplanujcie jej przebieg, podzielcie się zadaniami do wykonania.
4. Podziękuj dzieciom za pracę. Zaprosz je do realizacji planu (przeprowadźcie prezentację gazety według ustaleń).

Refleksja

Czas: 1 godz.

Działania: podsumowanie szkolnej prezentacji gazety i udziału dzieci w tym wydarzeniu, podsumowanie udziału dzieci w projekcie.

Pomoce: arkusze papieru typu *flipchart*, pisaki, plakat z pytaniami i rysunkami głowy, serca i rąk (wariant 1, pkt 3) lub plakat z pytaniami do „Kręgu pytań” (wariant 2, pkt 3).

C8 Podsumowanie projektu

Kolejne kroki:

1. Przywitaj dzieci.
2. Zapytaj dzieci o wrażenia z prezentacji gazety. Poproś je, by podsumowały to wydarzenie oraz własny w niej udział. Możesz w tym celu zastosować np.:
 - technikę „Zdań podsumowujących” (zdecyduj o doborze zdań do dokończenia),
 - technikę „Wymiany w parach”. Powiedz: *Zastanówcie się przez chwilę nad tym, co każdy z was sądzi o przebiegu szkolnej prezentacji naszej gazety i o swojej roli w tym wydarzeniu.* Podzielcie się swoimi przemyśleniami z sąsiadem i przygotujcie się do wypowiedzi na forum grupy. Poproś dzieci o wypowiedzi na forum całej grupy.
3. Zaproponuj dzieciom ćwiczenie „Głowa, serce, ręce” (wariant 1) lub „Krąg pytań” (wariant 2).

Wariant 1. „Głowa, serce, ręce”

- A. Poproś dzieci, by usiadły w kręgu.
- B. Przedstaw im plakat z pytaniami, obok których narysowana jest głowa, serce i ręce. Poproś, aby dzieci odpowiadały na te pytania po kolei. Zadbaj o to, aby każde dziecko mogło się wypowiedzieć. Pytania:

Głowa	Co mnie najbardziej zainteresowało w wykonywanym zadaniu? Czego dowiedziałam/em się o prasie i mediach w ogóle? (o ich zadaniach, roli w społeczeństwie demokratycznym) Czego dowiedziałam/em się o sobie i swoich umiejętnościach? Czego dowiedziałam/em się o planowaniu? Czy zmieniłabym/zmieniłbym coś w naszych planach? Coś, co się nie udało lub sprawiło problemy?
Serce	Co przeżyłam/em, jakie emocje, uczucia? W jakim nastroju spędziłam/em czas?
Ręce	Co potrafię zrobić po wykonaniu zadania? Czego się nauczyłam/em?

Wariant 2. „Krąg pytań”

- A. Zaprosz dzieci do kręgu.
- B. Pokaż im plakat z pytaniami i poproś, aby na nie odpowiedziały. Zadbaj o to, aby każde dziecko mogło się wypowiedzieć. Przykłady pytań:
- *Co sprawiło, że gazeta została wydana w taki właśnie sposób?*
 - *Na jakie trudności napotykał w trakcie realizacji projektu i wydawania gazety?*
 - *Czego się nauczyliście, wydając gazetę?*
 - *Czego się o sobie dowiedzieliście w trakcie pracy nad wydaniem gazety?*
 - *Kto nam najbardziej pomógł i na czym ta pomoc polegała?*

4. Ważnym i niezbędnym elementem podsumowania projektu jest ocena współpracy zespołu.
4. 1. Poproś dzieci o informację zwrotną w postaci odpowiedzi na następujące pytania:
- *Czy wszyscy byli zaangażowani w pracę zespołu?*
 - *Czy każdy miał możliwość wypowiedzieć się na etapie planowania?*
 - *Który etap pracy był najtrudniejszy dla każdego z was i dla grupy?*
 - *Jak każdy z członków zespołu mógł wpływać na decyzje grupy?*
 - *Czy argumenty różnych osób były brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji?*
 - *Czy osoby, które nie wypowiadały się, były zachęcane do zabrania głosu podczas dyskusji?*
 - *Czy wszyscy wywiązywali się z przyjętych zobowiązań?*
 - *Na ile jakość wykonanej pracy odpowiada możliwościom jej wykonawcy?*
4. 2. Zapytaj: *Co w przyszłości pozwoli nam lepiej wspólnie pracować i realizować zadania? Wnioski zapisz na arkuszu papieru. Będzie można z nich skorzystać przy realizacji następnego projektu (np. przy weryfikacji zasad pracy grupy). Dzięki nim współpraca może być sprawniejsza, można będzie uniknąć nieporozumień czy nawet otwartych konfliktów (np. między dziećmi starszymi i młodszymi).*
5. Podziękuj uczennicom i uczniom za pracę w projekcie.

Załącznik 1. ABC dobrego pisania

Dlaczego ABC?

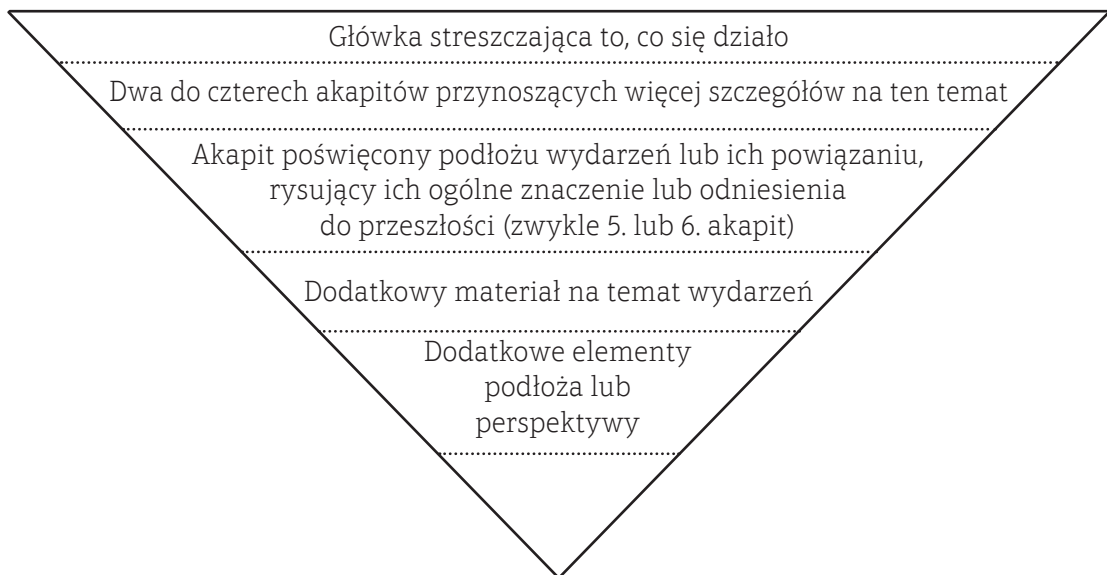
W pisaniu ważne są:

- A** jak *Accuracy*, czyli **dokładność**,
- B** jak *Brevity*, czyli **zwięzłość**,
- C** jak *Clarity*, czyli **jasność**.

Każdy tekst informacyjny powinien odpowiedzieć na 5 pytań: *kto?*, *co?*, *gdzie?*, *kiedy?*, *jak?* oraz ewentualnie na pytania: *dlaczego?* oraz *po co?* Uważajmy jednak, bo często, odpowiadając na pytania *dlaczego?* i *po co?*, przechodzimy od informowania do komentowania.

Autorzy tekstów doskonalą się w pisaniu w miarę, jak uczą się rozpoznawać, co im się w pisaniu nie udało. Muszą się zatem nauczyć dostrzegać swoje niedociągnięcia. Oto wskazówki, które mogą w tym pomóc:

1. Sformułuj **główkę artykułu** (ang. *lead*: *wprowadzający*). Jest to kilkuzdaniowy tekst wprowadzający, umieszczony po tytule artykułu, zawierający najważniejsze informacje w nim poruszane. Ma on zainteresować czytelnika i zachęcić go do lektury artykułu. Kolejne akapity tekstu powinny być rozwinięciem zdań z główki.
2. Postępuj zgodnie z **zasadą tzw. odwróconej piramidy**: zaczynaj od informacji najważniejszych, później umieszczaj informacje coraz mniej ważne i mniej interesujące.

3. Rób **wcięcia akapitowe** lub **odstęp między akapitami**, by zasygnalizować czytelnikowi zmianę wątku.
4. Wyróżniaj **tytuły** i **śródtytuły**.
5. Przedstaw **niezbędne tło** tematu.
6. Udzielaj odpowiedzi na zadane w tekście **pytania**.
7. Podawaj **przykłady** ilustrujące twoje wypowiedzi.

8. **Oszczędnie używaj cytatów** (tylko wtedy, kiedy coś powiedziano w szczególnie sposób lub gdy zależy ci na dokładnym przytoczeniu słów innego autora). Cytując, wskaż **źródło**.
9. Pisz **prostymi zdaniami**.
10. Używaj **takiego samego czasu**, np. pisz tylko w czasie teraźniejszym lub w czasie przeszłym.
11. Używaj **prostych wyrazów**, unikaj wyrazów dziwacznych, bardzo naukowych, niezrozumiałych dla czytelnika.
12. **Wyjaśnij** każdy **termin**, którego czytelnik może nie rozumieć.
13. Nie stwierdzaj, tylko **opisuj**. (polegaj na rzeczownikach i czasownikach; przymiotników i przysłówków używaj oszczędnie).
14. Pisz **bez wielkich emocji**.
15. Usuń wszystko, co nieistotne. Tekst powinien być **wartki, zwięzły**.
16. **Przeczytaj tekst cicho i na głos**. Wyłowisz wtedy pewne niedociągnięcia.

Załącznik 2. Karta planowania

z małej szkoły w wielki świat

Planowanie krok po kroku

Cel: zredagowanie gazety szkolnej według przyjętych kryteriów.

Zaplanujcie proces redagowania gazety. Wypełnijcie tabelę.

Kroki	Szczegóły	Kto to zrobi	Kiedy
Krok 1.			
Krok 2.			
Krok 3.			
Krok 4.			
Krok 5.			
Krok 6.			
Krok 7.			

Uwaga! Jeśli w tabeli jest za mało wierszy, dorysujcie ciąg dalszy tabeli na kolejnej kartce papieru.

DIALOG OBYWATELSKI W SZKOLE

D

AUTORKA **Olga Napiontek**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Współczesna demokracja ma coraz bardziej obywatelski (partycypacyjny) charakter. W praktyce oznacza to, że zaangażowanie obywateli nie sprowadza się jedynie do udziału w akcie wyboru reprezentantów, którzy następnie, w okresie pełnienia swojej funkcji, swobodnie i samodzielnie podejmują różnego rodzaju decyzje. Zmiana polega na tym, że nasi reprezentanci wiele decyzji, uchwał, polityk formułują dopiero po zasięgnięciu opinii mieszkańców, obywateli. Innymi słowy, w demokracji przedstawiciele instytucji publicznych zobowiązani są do prowadzenia dialogu z adresatami swoich działań po to, by ich działania w jak największym stopniu odpowiadały potrzebom zainteresowanych osób.

Istotą projektu jest stworzenie w szkole przestrzeni do prowadzenia dialogu obywatelskiego pomiędzy dziećmi a dyrekcją szkoły, stworzenie okazji do rozmowy, wypowiedziania się dzieci na temat szkoły w różnych formach: regularnych spotkań z dyrekcją, badania opinii uczennic i uczniów, organizacji debaty. Dzięki temu dzieci będą przygotowane do udziału w dialogu obywatelskim w życiu dorosłym. Projekt powinien rozpocząć się po przeprowadzeniu wyborów do reprezentacji samorządu uczniowskiego (SU) i włączać jego reprezentację.

CELE OGÓLNE PROJEKTU

- Stworzymy w szkole możliwości systematycznego wyrażania przez uczennice i uczniów poglądów na temat szkoły.
- Wypracujemy metody prowadzenia w szkole dialogu pomiędzy dyrekcją szkoły a uczennicami i uczniami.

CELE SZCZEGÓLNE

- Zdefiniujemy problemy szkolne.
- Doświadczymy partnerskiego dialogu z dyrekcją.
- Zorganizujemy debatę ogólnoszkolną.
- Przeprowadzimy badania opinii szkolnej.

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- Trzy spotkania uczennic i uczniów z dyrekcją szkoły.
- Dwa badania opinii szkolnej.
- Debata.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności szkolnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji w różnych źródłach, selekcja/porządkowanie informacji, planowanie, dokonywanie adekwatnej samooceny.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

- **Wybrane zadania szkoły:**
 8. Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.
- **Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**
 - Historia i społeczeństwo:**
 1. Refleksja nad sobą i otoczeniem społecznym. Uczeń:
 - 5) charakteryzuje społeczność szkolną, z uwzględnieniem swoich praw i obowiązków;
 - 6) podaje przykłady działań samorządu uczniowskiego w swojej szkole.
 - Zajęcia komputerowe:**
 1. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem. Uczeń:
 - 3) prawidłowo zapisuje i przechowuje wyniki swojej pracy w komputerze i na nośnikach elektronicznych, a następnie korzysta z nich;
 - 4) korzysta z pomocy dostępnej w programach;
 - 5) posługuje się podstawowym słownictwem informatycznym.
 - Etyka:**
 9. Uzasadnianie opinii, wydawanie sądów, kryteria ocen, między innymi w odniesieniu do zjawisk społecznych na poziomie małej grupy, społeczności szkolnej i społeczności lokalnej.

UWAGI

- Najlepszą porą do realizacji tego projektu jest okres jesienny lub wiosenny. Wtedy zazwyczaj w regulaminie SU są przewidziane wybory nowych władz.
- Przed przystąpieniem do projektu porozum się z dyrekcją szkoły i poinformuj ją o planach realizacji projektu. W jego ramach przewiduje się trzy spotkania dzieci z dyrekcją. Przedstawiciele dyrekcji powinni być na to przygotowani, przewidzieć na to czas w swoim grafiku. W załączniku 1 zamieszczono list autorów projektu „Z małej Szkoły w Wielki Świat” do dyrekcji szkoły. Zdecyduj, czy zreferujesz go ustnie, czy przekażesz go w formie pisemnej.

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	D1. Starter: Czym jest dialog? Dzieci poznają cel projektu, wymieniają się informacjami na swój temat, dowiadują się, czym jest, dlaczego warto i jak prowadzić dialog obywatelski w szkole.	1,5 godz.	od: do:
Planowanie działań	D2. Dialog obywatelski w naszej szkole – planujemy działania Dzieci planują terminy spotkań z dyrekcją szkoły, zastanawiają się, jak zebrać od innych dzieci informacje o problemach, z jakimi borykają się w szkole. Poznają trzy techniki badania opinii oraz harmonogram projektu.	1,5 godz.	od: do:
Działania i ich prezentacja	D3. Przygotowanie skrzynkowego badania opinii dzieci o szkole Dzieci planują skrzynkowe badanie opinii uczennic i uczniów o szkole (skrzynka na anonimowe listy na temat problemów szkolnych). Opracowują harmonogram wykonania badania i przystępują do jego realizacji.	1,5 godz.	od: do:
	D4. Przygotowanie pierwszego spotkania z dyrekcją Dzieci analizują wyniki badania skrzynkowego, sporządzają listę problemów zgłoszonych przez dzieci w szkole. Przygotowują się do pierwszego spotkania z dyrekcją szkoły.	2 godz.	od: do:
	D5. Pierwsze spotkanie z dyrekcją Dzieci uczestniczą w pierwszym spotkaniu z dyrekcją, prezentują wybrane problemy, zadają pytania.	1,5 godz.	od: do:
	D6. Przygotowanie badania ankietowego Dzieci dowiadują się, czym jest ankieta, opracowują pytania i kwestionariusz ankiety. Ustalają, kiedy i kto przeprowadzi ankietę w dziecięcej społeczności ich szkoły.	2 godz.	od: do:
	D7. Opracowanie wyników badania ankietowego Dzieci opracowują wyniki ankiety, omawiają je; przygotowują się do drugiego spotkania z dyrekcją szkoły.	1 godz.	od: do:
	D8. Drugie spotkanie z dyrekcją Dzieci prezentują wyniki ankiet i rozmawiają o nich z dyrekcją szkoły.	1,5 godz.	od: do:
	D9. Przygotowanie debaty Dzieci dowiadują się, na czym polega debata, wybierają temat swojej debaty, planują jej organizację (zadania i ich przydział).	2 godz.	od: do:
	D10. Przeprowadzenie debaty Dzieci przeprowadzają debatę, oceniają jej przebieg, swoje samopoczucie po niej i swój wkład w jej organizację.	3 godz.	od: do:
	D11. Trzecie spotkanie z dyrekcją Dzieci dzielą się z dyrekcją wnioskami z debaty.	1,5 godz.	od: do:
	Refleksja	D12. Podsumowanie projektu Dzieci podsumowują projekt, zastanawiają się, jakie były korzyści z realizacji projektu na poziomie indywidualnym i grupowym oraz czy chcą kontynuować podobne działania w przyszłości, przygotowują dla siebie dyplomy uznania.	1 godz.
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 1,5 godz.

Działania: refleksja nad istotą projektu obywatelskiego, zmotywowanie dzieci do działań, integracja grupy.

Pomoce: papier plakatowy, mazaki.

D1

Starter:
Czym jest dialog?

Uwaga:

Etap 1 i etap 2 (D1 i D2) można połączyć w jedno, trzygodzinne spotkanie.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przedstaw im ideę projektu: *My dorośli, nauczycielki, nauczyciele i dyrekcja, zapraszamy was do rozmowy o szkole. Chcemy wspólnie z wami stworzyć w szkole możliwości systematycznego wyrażania przez was poglądów na temat szkoły. Jest ona dla was ważnym miejscem i chcemy, byście wpływali na jakość jej pracy. Powiedz dzieciom, że dyrekcja szkoły na co dzień podejmuje wiele decyzji dotyczących funkcjonowania placówki. To właśnie dyrekcja szkoły jest odpowiedzialna za organizacyjną i merytoryczną stronę pracy szkoły. Wyjaśnij, że celem tego projektu jest wypracowanie i wprowadzenie w życie metod, dzięki którym dzieci będą mogły wyrażać swoje opinie na temat funkcjonowania szkoły i przedstawiać je dyrekcji. Dzięki znajomości poglądów, upodobań, potrzeb i problemów dzieci, dyrekcja będzie mogła podejmować decyzje, uwzględniając punkt widzenia dzieci i młodzieży. Zapiszcie cel projektu na plakacie i powieście w widocznym miejscu: Stworzymy w szkole możliwości systematycznego wyrażania przez uczennice i uczniów poglądów na temat szkoły.*
3. Zaproponuj dzieciom ćwiczenie „Wymiana informacji”.
 3. 1. Poproś dzieci, aby każde z nich znalazło sobie do pary kogoś, kogo najmniej zna. Dopilnuj, aby nie powstały pary dobrych znajomych. Zadaniem osób w parach jest zebranie przez każdego jak największej liczby informacji o rozmówcy. Rozmowa w parach trwa 6 minut.
 3. 2. Usiądźcie w kręgu. Poproś, by każdy przedstawił swojego rozmówcę, ma na to pół minuty.
 3. 3. Podsumuj ćwiczenie, mówiąc dzieciom, że właśnie doświadczyły rozmowy, dialogu i że projekt będzie polegał na wymianie informacji, na prowadzeniu rozmowy na temat szkoły.
4. Zapytaj dzieci, z czym im się kojarzy słowo „dialog”. Zapisz skojarzenia na tablicy. Uporządkuj je, wskazując, że w ramach projektu będziecie zajmować się specyficznym dialogiem, a mianowicie dialogiem obywatelskim. Wytlumacz to pojęcie (załącznik 2).
5. Zaproponuj zabawę integrującą „Nigdy nie robiłam/em...”. Ustawcie krąg krzeseł w takiej liczbie, żeby było ich o jedno mniej niż uczestników spotkania. Wszyscy siadają w kręgu, jedna osoba stoi w środku i mówi, zgodnie z prawdą, zdanie rozpoczynające się od: „Nigdy nie robiłam/em...”, „Nigdy nie byłam/em...”, „Nigdy nie jadłam/em...” itp. Osoby z kręgu, które w przeciwieństwie do osoby ze środka robiły to, czego ona nie robiła, były tam, gdzie ona nie była, lub jadły to, czego ona nie jadła, muszą wstać i szybko zmienić miejsce. Osoba ze środka próbuje w tym czasie znaleźć miejsce dla siebie i w ten sposób znowu ktoś zostaje bez krzesła itd.
6. Podziękuj dzieciom za udział w zajęciach i zaprosz je na następne.

z małej szkoły w wielki świat

Planowanie działań

Czas: 1,5 godz.

Działania: zaplanowanie spotkań umożliwiających dialog między dziećmi a nauczycielami i dyrekcją szkoły, prezentacja technik badawczych, które dzieci zastosują w czasie realizacji projektu.

Pomoce: papier plakatowy, mazaki, małe kolorowe kartki papieru, pojemnik na kartki.

D2 Dialog obywatelski w naszej szkole – planujemy działania

Uwaga:

Na początek tego spotkania zaprosz dyrektorkę/dyrektora szkoły. Poproś, by zabrała/zabrał ze sobą swój kalendarz, ponieważ będziecie chcieli wyznaczyć trzy terminy comiesięcznych spotkań.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci i dyrektorkę/dyrektora szkoły.
2. Wyjaśnij wszystkim, że zebraliście się razem, żeby zaplanować trzy wspólne spotkania. Poproś dyrektorkę/dyrektora, by zaproponowała/zaproponował daty spotkań. Poproś dzieci o potwierdzenie, czy proponowane terminy są dla nich odpowiednie (np. w kolejnym dniu nie ma ważnych, zapowiedzianych już sprawdzianów czy wycieczek szkolnych). Poproś jedno z dzieci o zapisanie dat spotkań na plakacie. Podziękujcie gościowi za przybycie na wasze spotkanie i pożegnajcie go.
3. Po wyjściu dyrektorki/dyrektora podsumuj tę część. Usiądźcie w kręgu. Zachęć dzieci do powiedzenia, jak czuły się, rozmawiając z dyrektorką/dyrektorem. Podkreśl element asertywności (warto otwarcie powiedzieć, czy dany termin spotkania nam odpowiada, czy nie), wskaż element negocjacji (ktoś musi ustąpić, dostosować się). Zwróć uwagę dzieci na to, że negocjowały jak partnerzy, że dyrekcja potraktowała je po partnersku: partnerstwo jest istotą dialogu obywatelskiego. Powiedz dzieciom, że będziecie przygotowywać się do wszystkich spotkań.
4. Przedstaw dzieciom pomysł badania opinii szkolnej.
 4. 1. Powiedz: *W każdej instytucji, także w szkole, pojawiają się problemy, które trzeba rozwiązać, pomysły, które warto zrealizować, by usprawnić i uatrakcyjnić jej działanie. W szkole większość działań zależy od zgody dyrekcji i współpracy z nią. W dyskusji z dyrektorką/dyrektorem można skutecznie znajdować najlepsze środki, pozwalające rozwiązać problemy i urzeczywistnić pomysły.*
 4. 2. Wyjaśnij dzieciom, że ich zadaniem będzie zebranie informacji od koleżanek i kolegów z innych klas na temat problemów, z jakimi spotykają się na co dzień w szkole. Zapytaj dzieci, w jaki sposób można to zrobić. Spisz wszystkie pomysły, uporządkuj je, wskazując, że informacje można zebrać podczas bezpośredniej rozmowy, poprzez pisemne badanie opinii oraz pisemne zgłaszanie pomysłów.
 4. 3. Poinformuj dzieci, że w ramach projektu będą miały okazję wypróbować następujące techniki badania opinii publicznej: skrzynka zaufania, ankieta, debata. Wyjaśnij dzieciom, na czym one polegają (załącznik 3).
 4. 4. W podsumowaniu nawiąż do wypowiedzi dzieci i wskaż, że zgłaszane przez nie pomysły zawierają się w technikach badawczych, które zastosują w ramach projektu.
5. Przedstaw dzieciom harmonogram projektu.
6. Zaproponuj zabawę integrującą „Życzenia”. Rozdaj dzieciom po trzy kolorowe kartki. Poproś, by podpisały je swoim imieniem i wrzuciły do pojemnika. Wymieszaj kartki. Poproś, by każdy wylosował trzy z nich i napisał na nich życzenia z okazji rozpoczęcia pracy w projekcie skierowane do dzieci, których imiona widnieją na kartkach. Kartki z życzeniami trafiają z powrotem do pojemnika. Rozdaj wszystkim kartki z życzeniami dla nich. Poproś, by chętne osoby odczytały swoje życzenia.

7. Podsumowując zajęcia, zapytaj każdego, jakie ma odczucia odnośnie planowanych spotkań i badań, jakie dostrzega szanse i zagrożenia. Po wypowiedziach wszystkich dzieci odnieś się do tego, co powiedziały.

Działania i ich prezentacja

Czas: 1,5 godz.

Działania: zaplanowanie badania opinii, opracowanie harmonogramu skrzynkowego badania opinii dzieci o szkole.

Pomoce: flamastry, duże kartki papieru, arkusz z tabelą do harmonogramu skrzynkowego badania opinii publicznej.

D3

Przygotowanie skrzynkowego badania opinii dzieci o szkole

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przypomnij cel projektu (*Stworzymy w szkole możliwości do systematycznego wyrażania przez uczennice i uczniów poglądów na temat szkoły*) i to, co do tej pory zrobiliście (planowanie spotkań z dyrekcją, poznawanie sposobów badania opinii innych).
3. Zaproponuj, żeby pierwszym krokiem na drodze poznawania opinii dzieci na temat szkoły i występujących w niej problemów było przeprowadzenie skrzynkowego badania ich opinii. Poproś, by ktoś przypomniał, na czym ono polega (mówiliście o tym na poprzednich zajęciach). Jeśli trzeba, uporządkuj informacje, wyjaśnij, że przygotujecie skrzynkę, do której dzieci będą mogły anonimowo wrzucać listy z odpowiedzią na pytania, które można sformułować np. tak: *Jakie problemy występują w naszej szkole? Co chciałabyś/chciałbyś w niej zmienić?*
4. Zachęć dzieci do zaplanowania skrzynkowego badania opinii dzieci o szkole.
 4. 1. Podziel dzieci na cztery grupy w wybrany przez siebie sposób. Wskaż w sali miejsca pracy każdej grupy.
 4. 2. Przedstaw grupom ich zadania:
 - Grupa 1: *Macie zaprojektować skrzynkę. Z czego ją wykonacie?*
 - Grupa 2: *Musicie poinformować inne dzieci w szkole o akcji zbierania opinii. Jak i kiedy to zrobicie?*
 - Grupa 3: *Trzeba zaplanować sposób zebrania opinii uczennic i uczniów. Jak, kto, gdzie będzie je zbierał?*
 - Grupa 4: *Należy zachęcić dzieci do użycia skrzynki. Wymyślcie hasło reklamujące skrzynkę. W jaki sposób będziecie to hasło upowszechniać?*
 4. 3. Wspólnie ustalcie kryteria wykonania poszczególnych zadań grupowych. Zapisz te kryteria w widocznym miejscu. Przykłady kryteriów:
 - Grupa 1: skrzynka powinna być trwała, estetyczna, możliwa do samodzielnego wykonania.
 - Grupa 2: informowanie uczniów powinno być przeprowadzone różnicowanymi metodami (min. 3), w atrakcyjny sposób, w sposób pozwalający na dotarcie do jak największej liczby osób.
 - Grupa 3: skrzynka powinna być umieszczona w widocznym miejscu, powinna być dostępna dla wszystkich dzieci, należy ustalić termin i godzinę wyjęcia opinii ze skrzynek oraz osoby, które to robią.
 - Grupa 4: hasło powinno być łatwe do zapamiętania, upowszechnione przynajmniej 5 razy (wygłoszone, napisane w widocznym miejscu itp.)

z malej szkoły w wielki świat

4. 4. Określ czas na wykonanie zadań i poproś grupy o przystąpienie do pracy.
4. 5. Poproś dzieci o zaprezentowanie wyników pracy poszczególnych grup. Każda grupa otrzymuje informacje zwrotne.
4. 6. Daj grupom czas na wprowadzenie ewentualnych poprawek wynikających z otrzymanych informacji zwrotnych.
5. Stwórzcie wspólnie harmonogram skrzynkowego badania opinii dzieci o szkole. Uzupełnijcie poniższą tabelę (rozrysuj ją wcześniej na dużym arkuszu papieru).

Działanie	Termin	Osoby odpowiedzialne
Wykonanie skrzynki		
Akcja informowania o skrzynce		
Zbieranie opinii		
Promowanie hasła		

6. Podsumuj zajęcia. Usiądźcie w kręgu. Poproś, by każdy powiedział, czy wie, jakie zadanie ma wykonać, co robić w razie problemów. Poinformuj o terminach konsultacji dla grup projektowych, które będziesz prowadzić. Życz dzieciom powodzenia w wykonaniu ich zadań.

Działania i ich prezentacja

Czas: 2 godz.

Działania: analiza przeprowadzenia i wyników skrzynkowego badania opinii dzieci o szkole, przygotowanie do spotkania z dyrektorką/dyrektorem szkoły.

Pomoce: kartki ze skrzynki, magnesy, „metki”, flamastry, duże kartki papieru.

D4 Przygotowanie pierwszego spotkania z dyrekcją

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Usiądźcie w kręgu. Zapytaj dzieci o wrażenia z realizacji zadań związanych ze skrzynkowym badaniem opinii dzieci o szkole.
3. Podsumujcie jakość pracy grup. Przypomnij kryteria oceny pracy czterech grup. Poproś wszystkich o przystąpienie do oceny koleżeńskej przeprowadzonych działań z uwzględnieniem ustalonych kryteriów.
4. Zachęć dzieci do poznania wyników badania skrzynkowego. Wspólnie otwórzcie skrzynkę i zapoznajcie się z jej zawartością. Policzcie kartki: ile ich jest? Poproś dzieci o odczytanie zapisów z kartek. Zastanówcie się, jak można je uporządkować, czy można je podzielić na jakieś grupy, zakwalifikować do jakich kategorii. Nazwijcie te kategorie i zapiszcie je na tablicy. Poproś dzieci, by przyporządkowały kartki do kategorii (mogą przykleić kartki magnesami do tablicy). Poproś dzieci, by zastanowiły się nad zgłoszonymi problemami. Zapytaj, jakie problemy były zgłaszane najczęściej/najbardziej, co dzieci myślą o znaczeniu tych problemów. Zapiszcie wszystkie problemy na arkuszu papieru.

5. Przypomnij, że badanie skrzynkowe miało pomóc grupie w zidentyfikowaniu problemów, z jakimi uczennice i uczniowie borykają się w szkole na co dzień, i pomysłów na ciekawe zmiany w szkole. Wróć do listy z problemami/tematami i poproś dzieci, by wybrały trzy, o których chciałyby porozmawiać z dyrekcją. Jeśli tematów jest więcej niż trzy, daj każdemu dziecku trzy „metki” i poproś o ich naklejenie na plakacie obok wybranych tematów.
6. Zachęć dzieci do przygotowania się do pierwszego spotkania z dyrektorką/dyrektorem.
 6. 1. Podziel dzieci na trzy grupy. Każdej grupie przydziel (losowo lub celowo) jeden problem/temat.
 6. 2. Poproś, by każda grupa przygotowała się do spotkania z dyrekcją i przedstawienia danego problemu. Poproś dzieci o:
 - przygotowanie 3 minutowej wypowiedzi ilustrującej dany problem.
 - wyznaczenie osoby, która przedstawi dany problem na spotkaniu z dyrekcją, oraz protokolanta, który zaprotokoluje odpowiedzi dyrekcji oraz toczącą się później dyskusję.

Uwaga! w przypadku małej liczebności grupy projektowej w spotkaniu z dyrekcją mogą wziąć udział wszystkie dzieci. Gdy grupa projektowa jest liczna, rozważ różne możliwości, np.: 1) w spotkaniu uczestniczą wszyscy członkowie grupy projektowej, 2) w spotkaniu uczestniczą tylko przedstawiciele grupy projektowej. Od liczebności grupy zależy miejsce spotkania: jeśli dzieci jest mało, może się ono odbyć w gabinecie dyrektorki/dyrektora, jeśli jest ich dużo, trzeba znaleźć salę, która pomieści je wszystkie i będzie sprzyjała spotkaniu (np. klasa szkolna).
 6. 3. Zaproś grupy do przedstawienia wyników swojej pracy. Poproś dzieci, by przy omawianiu poszczególnych prezentacji zwracały uwagę na:
 - czas wypowiedzi (nie dłużej niż 3 minuty),
 - jasność wypowiedzi (czy wypowiedź była zrozumiała?).
7. Podsumowując, podziękuj dzieciom za pracę. Zapytaj, co sądzą o metodzie skrzynkowej, czy uważają, że w przyszłości warto organizować badanie skrzynkowe w waszej szkole.

Działania i ich prezentacja

Czas: 1,5 godz.

Działania: przedstawienie dyrekcji wybranych problemów, przeprowadzenie rozmowy na temat wyników spotkania, wyciągnięcie wniosków.

Pomoce: sala, w której odbędzie się spotkanie. Spotkanie może odbyć się w gabinecie dyrektorki/dyrektora lub w innej sali. Zależy to od liczebności grupy projektowej.

D5

Pierwsze spotkanie z dyrekcją

Uwaga:

Przed spotkaniem porozmawiaj z dyrekcją szkoły. Przekaż informacje na temat dotychczasowej pracy grupy oraz jej oczekiwania. Ustal miejsce i czas spotkania.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci. Zapytaj, jak się czują. Nawiąż serdeczną, nieformalną rozmowę z dziećmi. Będzie to rozgrzewka przed rozmową z dyrekcją.
2. Upewnij się, czy przedstawiciele grup, którzy mają referować wybrane problemy, są obecni i przygotowani do prezentacji. Ustal kolejność ich wypowiedzi. Zachęć dzieci do tego, by wypowiadały

się i zadawały pytania w czasie spotkania. Poproś, by dzieci zapisały swe pytania na kartkach, łatwiej będzie o nich pamiętać.

3. Udajcie się do sali, w której ma odbyć się spotkanie (jeśli ma ono odbyć się w waszej sali, poproście dyrektorkę/dyrektora o przyjęcie do niej). Rozpocznij spotkanie i oddaj głos dzieciom. Bądź obserwatorem, wspieraj dzieci. Mogą być one przejęte rozmową z przedstawicielem dyrekcji szkoły.
4. Zbierz grupę projektową po spotkaniu z dyrekcją. Podziękuj dzieciom reprezentującym grupy za przedstawienie problemów, za zadawanie pytań. Wskaż mocne strony ich zachowania w czasie rozmowy. Następnie pozwól dzieciom biorącym udział w spotkaniu przedstawić swoje wrażenia ze spotkania i ocenić jego przebieg. Usiądźcie w kręgu, tak by wszyscy się widzieli. Następnie poproś, aby każde dziecko powiedziało:
 - *Co ci się podobało na spotkaniu z dyrekcją?*
 - *Co warto powtórzyć?*
 - *Co, według ciebie, warto poprawić, przygotowując się do następnego spotkania?*
 Podsumuj wypowiedzi dzieci. Pogratuluj im udziału w pierwszym spotkaniu z dyrekcją szkoły i wyciągnięcia wniosków do dalszej pracy w projekcie.
5. Zaprosz dzieci na kolejne zajęcia.

Działania i ich prezentacja

Czas: 2 godz.

Działania: opracowanie ankiety dotyczącej problemów wskazanych w badaniu skrzynkowym, zebranie opinii dzieci za pomocą ankiety.

Pomoce: karteczki w czterech kolorach do podziału na grupy, duże kartki papieru, flamastry, komputer, drukarka.

D6 Przygotowanie badania ankietowego

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz, że na tym spotkaniu będziecie opracowywać ankietę skierowaną do dzieci, dotyczącą wskazanych w skrzynce problemów. Przypomnij, że ankietą jest narzędziem badawczym, które pozwala zebrać opinie od wielu osób na temat różnego rodzaju zjawisk. Zapytaj dzieci:
 - *Czy kiedykolwiek mieliście do czynienia z ankietą?*
 - *Czy sami wypełnialiście kiedyś jakąś ankietę?*
 - *Jak nazywa się osoba przeprowadzająca ankietę, a jak osoba ją wypełniająca?* (ankieter i respondent).
 - *Jakie pytania znajdują się w ankiecie?* (wyjaśnij, na czym polegają pytania otwarte i zamknięte, podaj dzieciom przykłady).
 - *Skąd respondent wie, jak wypełnić ankietę?* (wstęp do ankiety oraz instrukcje do pytań).
3. Zachęć dzieci do przygotowania ankiety.
 - 3.1. Poproś dzieci, by przypomniły listę pytań i problemów, jakie zostały wymienione w badaniu skrzynkowym (pokaż plakat, na którym wypisane były te problemy).
 - 3.2. Podziel dzieci na cztery grupy (rozłóż karteczki w czterech kolorach, dzieci tworzą grupy według koloru wylosowanych kartek). Każdej grupie przydziel jeden temat/problem z listy.
 - 3.3. Poproś dzieci w każdej grupie o zastanowienie się, jakie pytania dotyczące przydzielonego im problemu chciałyby zadać innym, by uzyskać ich opinie w tej sprawie. Poproś, by dzieci sformułowały pytania zamknięte. Określ czas wykonania zadania.

3. 4. Poproś grupy o prezentację pytań do ankiety. Poproś, by pozostali uczestnicy spotkania ocenili je według następujących kryteriów:
 - Czy pytanie jest zrozumiałe?
 - Czy możliwe odpowiedzi odnoszą się do pytania?
 - Czy odpowiadający (respondentka/respondent) wie, jak i ile odpowiedzi może zaznaczyć?
 - Czy pytanie nie sugeruje odpowiedzi?
3. 5. Zapytaj dzieci, czy akceptują przygotowane pytania. Przemysłcie ich kolejność.
3. 6. Zorganizuj przygotowanie kwestionariusza ankiety w formie elektronicznej. Poproś przedstawicieli każdej grupy, by zapisali wszystkie pytania wraz z możliwościami odpowiedzi w jednym dokumencie (umożliw dzieciom dostęp do stanowiska komputerowego, poproś o numerację pytań, pomóż w zapisie, jeśli zajdzie taka potrzeba). W tym czasie poproś pozostałe dzieci o sformułowanie kilku zdań wstępu do ankiety. Kiedy pytania zostaną wpisane, poproś o dopisanie w dokumencie wstępu do ankiety. Wydrukujcie ankietę w kilku egzemplarzach. Wspólnie dokonajcie jej korekty: najpierw na wersji papierowej, potem w dokumencie elektronicznym (sprawdźcie, czy pytania są poprawnie napisane, czy ankieta jest czytelna). W ten sposób powstanie wasza ankieta. Ustalcie, kto będzie odpowiedzialny za jej ostateczne wydrukowanie i powielenie. Zdecydujcie także, kiedy rozdacie ankietę waszym respondentkom i respondentom (najlepiej zrobić to podczas lekcji) i kto to zrobi.

Uwaga! Jeśli uważasz, że trudno ci będzie zorganizować przygotowanie kwestionariusza ankiety na komputerze w czasie zajęć z dziećmi, poproś o wykonanie tej pracy po zajęciach, ustal termin konsultacji w sprawie akceptacji ostatecznej wersji ankiety.
4. Podziękuj dzieciom za aktywność na zajęciach. Wskaż mocne strony przygotowanej ankiety. Przypomnij że podczas następnego spotkania będziecie opracowywać wyniki ankiety i przygotowywać ich prezentację.

Działania i ich prezentacja

Czas: 1 godz.

Działania: liczbowe i graficzne opracowanie wyników ankiety, omówienie wyników badania.

Pomoce: wypełnione ankiety, arkusze papieru, flamastry, komputer, drukarka.

D7

Opracowanie wyników badania ankietowego

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Zapytaj je o wrażenia z przeprowadzenia badania ankietowego (np.: *co było ciekawe?, jakie były reakcje respondentów?, co było trudne?, jak z tego wybrnęliście?*).
3. Zachęć dzieci do opracowania wyników ankiety.
 3. 1. Policzcie, ile macie ankiet. Zastanówcie się, czy jest ich dużo, czy mało w stosunku do liczby dzieci w szkole. Jeśli jest ich mało, pomyślcie: dlaczego? Podzielcie liczbę ankiet przez 5 (tyle będzie grup opracowujących wyniki ankiety). Podzielcie ankiety na pięć części.
 3. 2. Podziel dzieci na pięć grup dowolną metodą. Poproś, by każda grupa przygotowała plakat z jednym pytaniem ankiety wraz z odpowiedziami (jeśli pytań jest więcej niż grup, poproś grupy o wykonanie kilku plakatów).
 3. 3. Rozdaj każdej grupie część ankiet. Poproś, by każda grupa zliczyła odpowiedzi na wszystkie pytania w nich zawarte i uzyskane liczby wpisała na odpowiednich plakatach, przy poszczególnych kategoriach odpowiedzi. Podliczcie wyniki zbiorcze.

3. 4. Powiedz dzieciom, że wyniki ankiety można przedstawić nie tylko w postaci liczbowej, ale i graficznej (wykresy z danymi). Pokaż dzieciom kilka rodzajów wykresów (np. wykres kołowy, słupkowy), zdecydujcie, który rodzaj wybieracie (jeśli wolisz, zaproponuj dzieciom wybrany przez siebie rodzaj wykresu). Podziel dzieci na tyle grup, ile pytań zostało zadanych w ankiecie i poproś o wykonanie wykresów do poszczególnych pytań.
3. 5. Powieście wykresy obok plakatów z zaznaczoną liczbą odpowiedzi na dane pytanie. Wspólnie obejrzyjcie wykresy i zinterpretujcie je. Zapytaj dzieci:
 - *Jak oceniacie wyniki badania?*
 - *Czy coś was zaskoczyło?*
 - *Jak czuliście się w roli badaczy?*
4. Umówcie się, że wyniki badania przekażecie dyrekcji na kolejnym spotkaniu. Poproś, by grupa wyznaczyła osoby, które zaprezentują rozkład odpowiedzi na poszczególne pytania (jedna osoba przedstawia jedno pytanie).
5. Podziękuj dzieciom za opracowanie wyników badania. Podkreśl mocne strony ich pracy. Przypomnij termin kolejnego spotkania z dyrekcją.

Działania i ich prezentacja

Czas: 1,5 godz.

Działania: przeprowadzenie drugiego spotkania z dyrekcją szkoły.

Pomoc: sala, w której odbędzie się spotkanie, plakaty z wynikami badań.

D8 Drugie spotkanie z dyrekcją

Uwaga:

Także przed tym spotkaniem porozmawiaj z dyrekcją szkoły. Przekaż informacje na temat pracy grupy oraz tematyki planowanego spotkania z dziećmi (omówienie wyników ankiety). Ustal z dyrektorką/dyrektorem miejsce i czas spotkania.

Kolejne kroki:

1. Przywitaj dzieci. Przypomnij, że za chwilę spotkają się z dyrektorką/dyrektorem. Zapytaj o ich samopoczucie przed spotkaniem i o ich gotowość do niego. Upewnij się, czy osoby z poszczególnych grup, które miały krótko zreferować problemy, które zostały zidentyfikowane w ankietach, są obecne i przygotowane. Ustal kolejność ich wypowiedzi, wyznacz osobę, która rozpocznie spotkanie; poproś dzieci, by zapisały pytania, które chcą zadać dyrektorce/dyrektorowi.
2. Idźcie do sali, w której ma odbyć się spotkanie lub przyjmijcie dyrektorkę/dyrektora u siebie. Poproś osobę, która miała rozpocząć spotkanie, o parę zdań wstępu i oddanie głosu prezenierom wyników badań. Bądź, jak poprzednio, obserwatorką/obserwatorem, dodawaj dzieciom otuchy.
3. Po spotkaniu zebraj całą grupę projektową. Podziękuj dzieciom reprezentującym grupy za przedstawienie wyników ankiety. Wskaż mocne strony ich zachowania w czasie rozmowy. Zachęć dzieci do podzielenia się wrażeniami ze spotkania. Usiądźcie w kręgu, tak by wszyscy się widzieli. Zapytaj każdego po kolei:
 - *Co ci się podobało na spotkaniu?*
 - *Co było dla ciebie trudne?*
 - *Co ciebie zaskoczyło?*
 - *O czym warto pamiętać w przyszłości?*

4. Przypomnij cel projektu (*Stworzymy w szkole możliwości do systematycznego wyrażania przez uczennice i uczniów poglądów na temat szkoły*), spytaj dzieci, czy, ich zdaniem, są na dobrej drodze do jego osiągnięcia. Jeśli tak, zapytaj, czemu to zawdzięczają, jeśli nie, poproś o uzasadnienie i poszukanie sposobów rozwiązania trudności.
5. Pożegnaj dzieci i zaproś na następne zajęcia.

Działania i ich prezentacja

Czas: 2 godz.

Działania: przygotowanie debaty: omówienie istoty debaty i warunków jej powodzenia, wybór jej tematu, zaplanowanie jej organizacji, przydział zadań.

Pomoce: flamastry, duże kartki papieru.

D9 Przygotowanie debaty

Kolejne kroki:

1. Przywitaj dzieci.
2. Poproś, by dzieci przypomniały już zrealizowane w projekcie działania.
3. Zaproś dzieci do trzeciego sposobu pozyskiwania opinii na temat pracy szkoły, tj. do zorganizowania debaty. Opowiedz o debacie: *Debata są okazją do wspólnego zastanowienia się uczennic i uczniów oraz nauczycielek i nauczycieli nad najważniejszymi problemami szkoły, ich możliwymi rozwiązaniami oraz nad różnego rodzaju wyzwaniem. Dyskusja powinna dotyczyć kwestii dotyczących życia szkoły i zakończyć się wypracowaniem rekomendacji ułatwiających rozwiązanie problemu, wprowadzenie zmian. Aby debata była udana, kluczowe jest sformułowanie jej tematu, najlepiej odnoszącego się do jakiegoś problemu szkolnego, np.: „Mamy zbyt dużo sprawdzianów w tygodniu”.* Wyjaśnij, że aby debata się udała, należy:
 - zapewnić odpowiednio dużą salę, nagłośnienie,
 - wyznaczyć osobę, która będzie prowadziła debatę,
 - określić czas dyskusji (np.: dwie godziny) i długość wypowiedzi (np.: dwie minuty),
 - zarezerwować czas na wypracowanie rekomendacji, czyli propozycji, jak zmienić niekorzystną sytuację,
 - protokołować przebieg debaty (dzięki temu po zakończeniu dyskusji będzie można przygotować sprawozdanie z niej albo po prostu notatkę zawierającą najważniejsze argumenty oraz propozycje rozwiązań danej kwestii. Taki dokument trzeba przekazać dyrekcji szkoły. Dzięki temu opinia uczennic i uczniów będzie wyraźnie słyszalna i odnotowana w dokumentacji szkoły).
4. Ogłoś, że rozpoczynacie prace nad przygotowaniem szkolnej debaty.
 4. 1. Zaczynajcie od wybrania tematu debaty. Podziel dzieci na 4 zespoły, poproś, by w tych zespołach przypomnieli sobie, o jakich ważnych kwestiach rozmawiano na spotkaniach z dyrekcją. Poproś, żeby dzieci zrobiły listę tych kwestii. Spiszcie je na arkuszu papieru.
 4. 2. Poproś zespoły, by wybrały najważniejszy, najciekawszy według siebie temat i by przygotowały trzy argumenty uzasadniające, dlaczego właśnie temu tematowi warto byłoby poświęcić ogólnoszkolną debatę.
 4. 3. Zachęć zespoły do prezentacji argumentów na rzecz wybranych tematów na forum całej grupy. Poproś dzieci o ocenę tych prezentacji ze względu na następujące kryteria:
 - Ilu osób dotyczy dany problem, poruszana kwestia?
 - Czy realne jest rozwiązanie danego problemu?

- 4.4. Zaproponuj dyskusję, w czasie której grupa zdecyduje o temacie organizowanej debaty. Jeśli w dyskusji grupa nie osiągnie zgody, konieczne będzie głosowanie nad poszczególnymi propozycjami.
- 4.5. Zapisz w widocznym miejscu wybrany temat debaty.
5. Podsumuj tę część zajęć. Podziękuj dzieciom za zaangażowanie.
6. Przejdź do kwestii związanych z organizacją debaty.
 - 6.1. Zapytaj dzieci, jakie zadania trzeba wykonać, by zorganizować udaną debatę. Zapisz na tablicy ich propozycje. Podsumuj wypowiedzi i wypisz grupy zadań, np.:
 - Prowadzenie debaty, w tym wygłoszenie wstępu i podsumowanie debaty.
 - Wybór ekspertów i zaproszenie ich na debatę.
 - Wybór uczestników (publiczności debaty) oraz poinformowanie ich i zaproszenie.
 - Przygotowanie sali do debaty (ustawienie mebli, zapewnienie nagłośnienia).
 - Określenie reguł debaty (w tym: ile czasu mają eksperci, dzieci na wypowiedzi?, w jaki sposób będzie odbierany głos?).
 - Dokumentowanie debaty (nagranie filmu, spisywanie wniosków).
 - 6.2. Poproś dzieci, by wybrały grupę zadaniową, w której chcą pracować, poprzez zapisanie imienia przy nazwie zadania. Rozważ liczebność grup (czy podział jest korzystny z punktu widzenia poszczególnych zadań?, czy niektóre grupy nie są zbyt duże/zbyt małe?), zdecyduj, czy potrzebne są jakieś zmiany.
 - 6.3. Poproś, by dzieci usiadły w grupach zadaniowych. Każda grupa ma:
 - wybrać liderkę/lidera (osobę koordynującą całość zadania) oraz audytorke/audytora (osobę, która będzie nadzorowała wykonanie zadania i ostrzegała o potencjalnych zagrożeniach),
 - rozpisać szczegółowe zadania, jakie musi wykonać. Planując pracę, każda grupa wypełnia tabelę zamieszczoną poniżej.

Nazwa grupy:		
Działanie	Termin	Osoby odpowiedzialne
.....
.....
.....

- 6.4. Poproś przedstawicieli poszczególnych grup, by omówili plan swoich działań. Zadaniem reszty grupy będzie ocenie ich pracy na podstawie następujących kryteriów:
 - Czy wszystkie konieczne działania zostały uwzględnione? Jeśli nie, poproście o uzupełnienie.
 - Czy czas przeznaczony na realizację poszczególnych zadań jest realny?
 - Czy liczba osób wykonujących dane działanie jest odpowiednia?
7. Biorąc pod uwagę czas, jaki potrzebny jest do realizacji debaty, ustalcie jej wstępny termin. Wybierzcie osoby, które zwrócą się do dyrekcji z prośbą o zgodę na ten termin albo o wyznaczenie innego.
8. Usiądźcie w kręgu. Podsumujcie, co udało się dziś wypracować (wybór tematu debaty, omówienie zadań mających na celu jej organizację, przydział zadań). Poproś, by każdy powiedział:
 - *Jak ci się dziś pracowało?*
 - *Jak oceniasz szansę powodzenia debaty?*
 - *Czy widzisz jakieś zagrożenia?*
 Wysłuchaj wszystkich wypowiedzi. Odnies się do nich, szczególnie w przypadku przewidywanych zagrożeń.

9. Podziękuj dzieciom za udział w zajęciach. Docień, jak wiele udało im się dziś zrobić. Powiedz dzieciom, że swoje zadania związane z organizacją debaty wykonają częściowo po zajęciach jako pracę domową. Poinformuj dzieci, kiedy i jak mogą się z tobą kontaktować w sprawie realizacji zadań: ustal terminy konsultacji (konsultacje te służą do monitorowania pracy dzieci. Dzięki temu będziesz wiedzieć, jak przebiega ich praca i czy potrzebna jest im pomoc).

Uwaga! Następnie każda podgrupa wykonuje swoje zadania (poza tymi, które trzeba wykonać w dniu debaty). Audytorka/audytor sprawdza, czy wszystko przebiega zgodnie z planem. W tym czasie bądź do dyspozycji dzieci i pomagaj, gdy o to poproszą.

z małej szkoły w wielki świat

Działania i ich prezentacja

Czas: 3 godz.

Działania: przeprowadzenie szkolnej debaty, ocena samopoczucia po debacie, wkładu pracy w jej organizację i realizacji zadań.

Pomoce: sprzęt nagłaśniający, kamera, krzesła, stoły.

D10 Przeprowadzenie debaty

Uwaga:

Prace nad przygotowaniem debaty należy podjąć odpowiednio wcześniej. W przeddzień debaty ustal z dziećmi, o której godzinie zbierzecie się w szkole, kiedy przygotujecie salę, ustawicie stoły, krzesła, przygotujecie nagłośnienie itp. Sprawdź, czy zaproszenia na debatę dotarły do adresatów.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Podsumujcie krótko wasze dotychczasowe przygotowania do debaty. Zastanówcie się, co musicie jeszcze wykonać przed jej rozpoczęciem. Poproś dzieci o przystąpienie do działania.
3. Przed rozpoczęciem debaty ustawcie się na miejscach – osoby, które pełnią określone funkcje, dają znak, że są gotowe.
4. Rozpocznijcie debatę. Przykład przebiegu debaty:
 - Przywitanie gości i wstęp do dyskusji (w tym przedstawienie reguł debaty).
 - Rozmowa o problemach: wypowiedź przedstawicieli grupy projektowej, wypowiedzi zaproszonych ekspertów (np.: nauczyciele, przedstawiciele urzędu gminy).
 - Czas na pytania i zabieranie głosu przez dzieci.
 - Rozmowa o potencjalnym rozwiązaniu problemu: wypowiedzi dzieci.
 - Zaproszeni eksperci odnoszą się do zaproponowanych rozwiązań.
 - Podsumowanie dyskusji.
5. Po zakończeniu debaty zbiierz dzieci wokół siebie i podziękuj im za zaangażowanie. Docień je – powiedz, że wykonały ważne i trudne zadanie. Poproś, by dzieci usiadły w kręgu i po kolei odpowiedziały na pytania:
 - *Jak się czujesz po zakończeniu tego zadania?*
 - *Jak oceniasz swój wkład w organizację debaty?*
6. Przeczytajcie kryteria oceny pracy grup ustalone przed debatą: *Co teraz dzieci sądzą o ich spełnieniu?*

- Podsumuj, wskazując, że organizacja debaty wymagała sprawnej współpracy całej grupy i że nie mogłaby się ona powieść bez zaangażowania każdego z jej członków. Podkreśl, że jest to wspólny sukces dzieci. Pogratuluj im tego.
- Na koniec poproś, by każde dziecko zapisało wnioski z debaty. Będą one jednym z przedmiotów dyskusji na trzecim spotkaniu z dyrekcją. Poproś dzieci o przemyślenie problemów/pytań, które chciałyby poruszyć/zadać dyrekcji w czasie tego spotkania.

Działania i ich prezentacja

Czas: 1,5 godz.

Działania: przeprowadzenie spotkania z dyrekcją szkoły.

Pomoce: sala na spotkanie.

D11 Trzecie spotkanie z dyrekcją

Uwaga:

- Po raz trzeci przed spotkaniem porozmawiaj z dyrekcją o tym wydarzeniu. Omówcie ogólnie przebieg spotkania, dzieci będą się na nim dzielić refleksjami po debacie, zadawać pytania. Ważne jest, by podczas tego spotkania dyrektorka/dyrektor podsumowała/podsumował dotychczasową współpracę z dziećmi w ramach projektu.
- Ustal z dyrektorką/dyrektorem, czy spotkania te będą kontynuowane, jeśli tak, to w jakiej formie, jak często. Zachęć ją/jego do udzielenia dzieciom informacji zwrotnych.

Kolejne kroki:

- Przywitaj dzieci. Powiedz, że za chwilę odbędzie się trzecie spotkanie z dyrekcją szkoły. Zachęć dzieci do zabierania głosu i zadawania pytań. Poproś dzieci o przedstawienie kwestii, o których chcą rozmawiać z dyrekcją (dzieci miały się nad tym zastanowić w domu).
- Pójdźcie na spotkanie lub przyjmijcie dyrektorkę/dyrektora w swojej sali. Daj dzieciom więcej swobody – niech podzielą się z nią/nim swoimi refleksjami po debacie, zadadzą pytania. Dyrektorka/dyrektor podsumuje dotychczasową współpracę z dziećmi, udzieli informacji zwrotnych, poinformuje dzieci o kontynuacji tego typu działań. Bądź obserwatorem, osobą wspierającą.
- Po spotkaniu zbierz całą grupę projektową. Podziękuj dzieciom za udział w spotkaniu, ich aktywność. Wskaż mocne strony ich zachowania w czasie rozmowy. Następnie zapytaj dzieci o wrażenia ze spotkania. Usiądźcie w kręgu, tak by wszyscy się widzieli. Poproś, by każdy powiedział, co mu się podobało na spotkaniu.
- Na zakończenie spotkania zaproponuj zabawę „Serce dzwonu”. Pięć lub sześć osób stoi w kole blisko siebie, jedna osoba stoi w środku, zamyka oczy i „traci równowagę”, pozwalając osobom z kręgu na „poruszanie nią”. Skomentuj tę zabawę po jej zakończeniu. Podkreśl, że osoba w środku musiała zaufać osobom, które ją otaczały. Te z kolei musiały zachować się odpowiedzialnie, żeby osoba ze środka nie stała się krzywdą. Zauważ, że różnego rodzaju działania, jakie dzieci podejmują w tym projekcie, udają się, gdyż ufają sobie one i postępują odpowiedzialnie.
- Podziękuj dzieciom i zaprosz je na ostatnie zajęcia projektowe.

Refleksja

Czas: 1,5 godz.

Działania: omówienie korzyści z realizacji projektu na poziomie indywidualnym i grupowym.

Pomoce: flamastry, duże kartki papieru, kartki A4 do zrobienia dyplomu (jeśli chcesz, przygotuj dyplomy na komputerze).

D12 Podsumowanie projektu

Kolejne kroki:

1. Usiądźcie w kręgu. Poinformuj dzieci, że to już ostatnie spotkanie w ramach tego projektu. Podziękuj im za wspólną pracę. Poproś, by każdy powiedział:

- *Czego się nauczyłaś/eś dzięki udziałowi w tym projekcie?*
- *Co zyskałaś/eś dzięki projektowi?*

Po wypowiedziach dzieci ty również odpowiedz na te pytania.

2. Podziel dzieci na trzy grupy: dyrekcja, uczniowie, nauczyciele. Poproś dzieci, by wskazały i zapisały na dużych kartkach przynajmniej pięć korzyści, jakie projekt dał odpowiednio każdej z tych grup. Omówcie te korzyści. Podsumuj ćwiczenie, mówiąc, że różne grupy odniosły korzyści dzięki pracy dzieci, ich zaangażowaniu, współpracy.

3. Zapytaj dzieci:

- *W jaki sposób można projekt kontynuować?*
- *Jakie działania chcielibyście powtórzyć?*
- *Jakie tematy warto poruszyć na kolejnych spotkaniach z dyrekcją szkoły?*

Zapisuj wnioski z dyskusji. Przekaż je później dyrekcji szkoły.

4. Zaproponuj dzieciom zabawę „Dyplom”. Rozdaj dzieciom kartki A4 i poproś, by na górze kartki napisały *DYPLOM dla...* (tu wpisują swoje imię), *ZA TO, ŻE...* (możesz też wcześniej przygotować wzór dyplomu na komputerze, wydrukować, powielić i rozdać dzieciom do uzupełnienia). Każde dziecko podaje swój dyplom osobie obok, ta kończy zdanie zawarte w nagłówku i podaje dyplom dalej. W ten sposób każdy otrzyma dyplom z wyrazami uznania.

5. Na koniec zaproponuj zabawę „Nasza historia związana z projektem”. Poproś, by wszyscy usiedli w kręgu i by każdy zapisał na karteczce jeden wyraz związany z tematyką projektu. Zbierz wszystkie kartki, wymieszaj je i rozłóż między dzieci. Ich zadaniem będzie stworzenie wspólnej historii z wyrazami z kartek. Wskaż pierwszą osobę, poproś ją, by rozpoczęła opowiadać historię, (w zdaniu, które sformułuje, musi użyć wyrazu z wylosowanej kartki) i wskazała osobę, która będzie ją kontynuować itd., aż wszyscy dołożą swój fragment.

6. Jeszcze raz podziękuj dzieciom za współpracę i zaprosz je do uczestniczenia w kolejnym projekcie.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 1. List do dyrekcji szkoły

Szanowna Pani Dyrektor/Szanowny Panie Dyrektorze!

Celem projektu „Dialog obywatelski w szkole” jest umożliwienie systematycznej wymiany opinii, uwag, informacji na temat tego, co dzieje się w szkole, pomiędzy Panią/Panem a dziećmi. Innymi słowy, zachęcamy do prowadzenia szkolnego dialogu obywatelskiego. Uważamy, że dzieci mogą być partnerami w rozmowie o szkole – traktujemy je jako ekspertów w kwestiach dotyczących dzieci w Pani/Pana placówce.

W ramach projektu proponujemy zorganizować trzy spotkania dzieci z Panią/Panem. Na każde z tych spotkań dzieci przyjdą przygotowane, z zapisanymi kwestiami, jakie chcą poruszyć, pytaniami, które chcą postawić. Przed każdym spotkaniem z dziećmi nauczycielka/nauczyciel prowadząca/y projekt przekaże Pani/Panu informacje dotyczące tematów, o których dzieci będą chciały rozmawiać.

Systematyczne spotkania z dziećmi, których celem jest po prostu rozmowa, sprzyjają wzajemnemu poznaniu, zrozumieniu punktu widzenia obu stron oraz budowaniu zaufania. Spotkania takie mogą świetnie służyć rozmowie o trudnych kwestiach, problemach, z jakimi spotykają się dzieci. Dzięki zaufaniu dzieci będą dzielić się informacjami, co może w wielu przypadkach zapobiegać rozwojowi sytuacji kryzysowych w szkole.

Planowane spotkania powinny być okazją do rozmowy i wymiany informacji. Ważne jest, by także Pani/Pan wykorzystala/wykorzystał je do rozmowy z dziećmi o ich problemach, pomysłach na szkołę. Spotkania te mogą być świetną okazją do tego, by w miłej atmosferze skonsultować z dziećmi różnego rodzaju decyzje, które Pani/Pan zamierza podjąć, a które dotyczą dzieci i szkoły. Warto wykorzystać pomysły dzieci – wiele rozwiązań skonsultowanych z dziećmi będzie cieszyło się ich większą akceptacją, a co za tym idzie większa będzie ich gotowość do podporządkowania się im. Decyzje, które są konsultowane w wielu szkołach, to m.in.:

- Harmonogram imprez szkolnych.
- Treść zajęć pozalekcyjnych.
- Opiniowanie pracy nauczycielek/nauczycieli.
- Decyzja o usunięciu uczennic/uczniów ze szkoły.
- Formy wynagradzania uczennic/uczniów.
- Wystrój wnętrza szkoły.
- Rodzaj kar, konsekwencji w stosunku do uczennic i uczniów.
- Zmiany w Wewnętrzny Szkolnym Systemie Oceniania.
- Organizacja imprez szkolnych (jak dzieci sobie to wyobrażają?).
- Regulaminy (np.: wycieczek szkolnych).

Dzieci będą przejęte spotkaniem z Panią/Panem, gdyż występują w nowej roli – mają być Pani/Pana partnerem w rozmowie o szkole. Mogą być skrępowane i nieśmiałe. Dlatego ważne jest, by je serdecznie powitać, zaprosić do rozmowy, zachęcić do wypowiedzi. Zachęcamy Panią/Pana, abyście pozwolili dzieciom dzielić się z Wami krytycznymi uwagami o szkole. Zyskacie dzięki temu ważne informacje o potencjalnych trudnościach w funkcjonowaniu szkoły, którym można zaradzić.

Serdecznie życzymy Pani/Panu ciekawych, inspirujących rozmów z dziećmi! Mamy nadzieję, że spotkania zainicjowane tym projektem staną się szkolnym zwyczajem.

Autorzy projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 2. Co to znaczy dialog obywatelski?

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

Dialog obywatelski to forma kontaktu między władzą państwową a obywatelami, ich organizacjami (np. stowarzyszeniami), polegająca na wzajemnym przekazywaniu sobie opinii, informacji czy ustaleń dotyczących celów, instrumentów i strategii wdrażania polityki publicznej. Nie należy go mylić z dialogiem społecznym, rozumianym jako komunikacja między władzami publicznymi, związkami zawodowymi i organizacjami pracodawców dotycząca zbiorowych stosunków pracy (zbiorowego prawa pracy). Uczestnikami dialogu obywatelskiego – obok władz publicznych – są bowiem nie tylko tradycyjnie rozumiani partnerzy społeczni, ale także organizacje pozarządowe działające na różnych płaszczyznach: społecznej, ekonomicznej, światopoglądowej, zawodowej lub terytorialnej. Z tego względu przedmiotem dialogu obywatelskiego nie są wyłącznie problemy związane z miejscem pracy (zakładem, branżą, sektorem gospodarki), ale wszelkie zagadnienia związane z miejscem grup obywateli w państwie i społeczeństwie.

Formą dialogu obywatelskiego są konsultacje, spotkania, debaty, badania opinii publicznej – a więc różne sposoby, dzięki którym przedstawiciele instytucji publicznych mogą usłyszeć opinie obywateli, adresatów swoich działań.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 3. Techniki badania opinii publicznej: *Skrzynka zaufania, ankieta, debata*

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

z malej szkoły w wielki świat

Skrzynka zaufania

W niektórych szkołach umieszczane są tzw. *skrzynki zaufania*, do których anonimowo można wrzucać kartki z informacjami o problemach, a także pytania czy sugestie dotyczące życia szkoły skierowane do dyrekcji.

Celem istnienia *skrzynki zaufania* w szkole jest umożliwienie systematycznej komunikacji uczennic i uczniów z dyrekcją. Dzieciom i młodzieży daje ona przestrzeń do swobodnej, anonimowej wypowiedzi na temat funkcjonowania szkoły, zasad, reguł w niej panujących. Dla nauczycielek/nauczycieli i dyrekcji jest źródłem cennych informacji, których najprawdopodobniej w inny, bardziej jawny sposób nigdy by nie zdobyli. W konsekwencji sprawnie działający mechanizm komunikowania się dorosłych z dziećmi i młodzieżą w postaci tej skrzynki daje szansę na uczestnictwo uczennic i uczniów w życiu szkoły.

Zasady, o których trzeba pamiętać, tworząc *skrzynkę zaufania*, to:

- Trzeba przeprowadzić akcję informacyjną wśród uczennic i uczniów dotyczącą powstania *skrzynki zaufania*.
- Należy oficjalnie zainaugurować działanie *skrzynki*.
- Należy poinformować uczennice i uczniów o zasadach funkcjonowania *skrzynki* (np. jak często będą wyjmowane i analizowane treści w niej się znajdujące, w jaki sposób i w jakim czasie dyrekcja będzie się ustosunkowywała do zgłaszanych problemów, sugestii).
- Dyrekcja, nauczycielki i nauczyciele powinni systematycznie reagować na uczniowskie komunikaty pojawiające się w *skrzynce*.

Skrzynka zaufania jest najczęściej sposobem umożliwiającym artykułowanie kwestii trudnych, problemowych. Jeśli jakieś tematy powtarzają się na wrzuconych do skrzynki karteczkach, wiadomo, że problem jest poważny, dotyczy całej szkoły, że konieczna będzie interwencja SU. Gdy już wiadomo, z jakimi problemami mamy do czynienia, kluczowe jest zaproponowanie ich rozwiązań. Pomysły środków zaradczych powinny być jak najbardziej realne, możliwe do zastosowania oraz powinny spotykać się z aprobatą zarówno uczennic i uczniów, jak i nauczycielek i nauczycieli. Dlatego warto jest poddać pomysły na rozwiązanie pod dyskusję, tak by pozwolić sobie na zwrócenie uwagi na ich słabe strony oraz możliwe zagrożenia. Przedyskutowanie proponowanych rozwiązań sprawi również, że uczennice i uczniowie będą rozumieli, dlaczego pewne środki zostaną zastosowane, w jaki sposób będą wcielane w życie. Nie będą wtedy czuli się zaskoczeni. Najlepiej zorganizować otwarte spotkanie, podczas którego zaprezentowana zostanie propozycja rozwiązania problemu.

Ankieta

Ankieta jest narzędziem badań ilościowych. Celem jej zastosowania jest weryfikacja wiedzy badacza na temat opinii członków grupy. Ważne jest, by pamiętać o weryfikacji – ankieta jest narzędziem badawczym, które rzadko dostarcza badaczowi wiedzy nowej, zaskakującej, gdyż w istocie respondenci odpowiadają na pytania badacza, dotyczące zjawisk, które dostrzega on. Ankieta nie jest narzędziem badania stanu faktycznego, ale zwykle opinii o nim – wiemy tyle, ile przekaże nam respondent, polegamy na jego wiedzy, postrzeganiu, na tym, co mu się wydaje. Stan faktyczny diagnozuje się poprzez obserwację zjawisk, badanie dokumentów itp.

Gdy na lekcjach będziemy rozdawać uczennicom i uczniom ankietę do samodzielnego wypełnienia, będziemy mieli do czynienia z ankietą audytoryjną.

Debata

Jednym z ważnych zadań osób zaangażowanych w prace na rzecz SU może być organizowanie debat. Ich rolą jest umożliwienie dzieciom i młodzieży uczenia się formułowania własnych opinii, wyrażania ich, wymieniania poglądów oraz dochodzenia do wspólnego stanowiska. Debaty są okazją do wspólnego namysłu uczennic i uczniów oraz nauczycielek i nauczycieli nad najważniejszymi problemami szkoły i możliwymi ich rozwiązaniami. Debaty nie mają być dyskusją o abstrakcyjnych kwestiach, ale mają dotyczyć konkretnych, ważnych spraw w danej szkole.

Warunki dobrej debaty:

- **Ważne jest precyzyjne sformułowanie tematu:** dzięki temu unikamy rozmowy o wszystkim, łatwiej wypracować wnioski z debaty. Ważne jest, by temat był związany z życiem szkoły, tak by uczennice i uczniowie czuli się w nim kompetentnie. Powinien też on być bliski dzieciom i młodzieży, ich dotyczyć. Taki temat stwarza szansę na zwiększenie motywacji do uczestniczenia w dyskusji i proponowania rozwiązań kwestii problemowych.
- **Do udziału w debacie warto zaprosić wszystkich: uczennice, uczniów, nauczycielki i nauczycieli:** dzięki temu obie strony poznają swoje opinie, punkt widzenia. Często jest to okazja do weryfikacji nieprawdziwych wyobrażeń na temat obu stron. Obecność zarówno uczennic i uczniów, jak i nauczycielek i nauczycieli pozwala na wypracowywanie rozwiązań, które są akceptowane zarówno przez dzieci i młodzież, jak i przez dorosłych w szkole.
- **Trzeba wyznaczyć osobę, która będzie prowadziła debatę:** w debacie bardzo ważna/y jest moderatorka/moderator, osoba, która nie tylko będzie udzielała głosu, ale także czuwała nad rozwojem debaty, nad tym, by prowadzona była ona na temat i dążyła do wypracowania konkretnych wniosków.
- Konieczne jest **określenie czasu dyskusji.**
- Należy zarezerwować czas na **wypracowanie rekomendacji**, czyli propozycji, jak zmienić niekorzystną sytuację istniejącą w szkole lub w jaki sposób realizować pomysły. Konkretnie rekomendacje kończą debatę i pozostawiają jej uczestników z poczuciem, że wypracowali wnioski. Dzięki temu dyskusja nie stanie się jedynie okazją do narzekania.
- Po zakończeniu dyskusji warto **przygotować sprawozdanie** z niej albo po prostu notatkę zawierającą najważniejsze argumenty oraz propozycje rozwiązań danej kwestii. Taki dokument należy przekazać dyrekcji szkoły. Dzięki temu opinia uczennic i uczniów będzie wyraźnie słyszalna i odnotowana w dokumentacji szkoły.
- Ważne jest, by za każdym razem, odpowiednio wcześniej **nagłośnić debatę**, tak by chętni mogli sobie przemyśleć jej temat, przygotować argumenty i swoje wystąpienie.

Przykład planu debaty:

1. Wprowadzenie do dyskusji zawierające opis stanu aktualnego w jakiejś sprawie, np.: liczba sprawdzianów w tygodniu.
2. Wystąpienie przedstawicielki/przedstawiciela SU i nauczycielki/nauczyciela z ustosunkowaniem się do tez zawartych we wprowadzeniu do dyskusji.
3. Dyskusja uczestniczek i uczestników – diagnoza stanu obecnego.
4. Dyskusja uczestniczek i uczestników – rekomendacje, propozycje zmian.
5. Wystąpienie przedstawicielki/przedstawiciela nauczycieli, dyrekcji: propozycje działań, zmian, postulaty dzieci.
6. Podsumowanie debaty, powtórzenie rekomendacji wypracowanych przez uczestniczki i uczestników.
7. Upublicznienie tych rekomendacji, np. przedstawienie ich w gazetce szkolnej.

Przykłady tematów debat:

1. Pomysły na upiększenie terenu wokół szkoły.
2. Jakie produkty chcielibyście znaleźć w sklepiku?
3. Jak uczennice i uczniowie klas starszych mogą pomagać młodszym?
4. Przestrzeganie praw ucznia.

JAK WPŁYWAĆ NA ZMIANY W GMINIE?

E

AUTORKI **Barbara Benyskiewicz** | **Maria Furtak**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Samorząd terytorialny ma kluczowe znaczenie w procesie decentralizacji władzy. Gmina jest podstawową i najstarszą jednostką samorządu terytorialnego.

Wszyscy mieszkańcy gminy są członkami wspólnoty samorządowej i mają prawo uczestniczyć w życiu publicznym oraz wpływać na podejmowane decyzje. Rada gminy wybierana jest na czteroletnią kadencję. Nie oznacza to, że wraz z jej wyborem kończy się wpływ mieszkańców na jej działania i decyzje. Mieszkańcy mają prawo do rzetelnej informacji i kontroli działań władz swojego samorządu. Mogą uczestniczyć w pracach rady gminy, powołanych komisjach, zadawać oficjalne zapytania (ustne lub pisemne), składać wnioski, petycje, organizować wiece, podejmować inicjatywy i składać wnioski o referendum w różnych ważnych dla gminy sprawach, w tym np. także w sprawie odwołania rady przed upływem kadencji. Żeby korzystać z możliwości współuczestniczenia w podejmowaniu decyzji i wpływać na losy gminy, trzeba znać swoje prawa i być aktywnym społecznie obywatelem. Szkoła ma uczyć dzieci aktywności i wychowywać młodych obywateli, którzy czują się współodpowiedzialni za otaczającą ich rzeczywistość.

Projekt umożliwi uczniom i uczniom klas IV–VI poznanie zasad działania samorządu gminnego, jego zadań, uprawnień. Dzieci dowiedzą się, jak mieszkańcy gminy mogą wpływać na decyzje władz, i same sprawdzą teorię w swoich działaniach. Przeprowadzą diagnozę sytuacji gminy, poznają jej mocne i słabe strony. Opracują wyniki badań, przygotują raport i przedstawią go na sesji rady gminy.

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Przygotujemy się do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu społecznym naszej gminy.

CELE SZCZEGÓLWE

- Poznamy zasady działania władz gminy, ich zadania, uprawnienia, sposoby wpływania przez obywateli na ich decyzje.
- Nauczymy się rozpoznawać problemy gminy (lub dowiemy się, jak to robić) i zaprezentujemy je przedstawicielom samorządu lokalnego.
- Przygotujemy się do wystąpień publicznych.

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- Ankieta diagnozująca sytuację w gminie: jej mocne i słabe strony.
- Raport o stanie gminy.
- Prezentacja multimedialna raportu przedstawiona na sesji rady gminy (ew. plakaty/plansze).

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności lokalnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.
- Kompetencje informatyczne: zdolność poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz ich wykorzystywania w krytyczny i systematyczny sposób, przy jednoczesnej ocenie ich odpowiedności.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

- **Wybrane zadania szkoły:**
 7. Dbalność o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich;
 8. Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.
- **Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**

Historia i społeczeństwo:

 2. „Mała Ojczyzna”. Uczeń:
 - 3) wskazuje na planie miejscowości, siedzibę władz lokalnych i na przykładach omawia zakres działań oraz sposoby powoływania władz.

Zajęcia komputerowe:

 1. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem. Uczeń:
 - 3) prawidłowo zapisuje i przechowuje wyniki swojej pracy w komputerze i na nośnikach elektronicznych, a następnie korzysta z nich;
 - 4) korzysta z pomocy dostępnej w programach;
 - 5) posługuje się podstawowym słownictwem informatycznym.

Etyka:

 9. Uzasadnianie opinii, wydawanie sądów, kryteria ocen, między innymi w odniesieniu do zjawisk społecznych na poziomie małej grupy, społeczności szkolnej i społeczności lokalnej.

UWAGI

- Termin realizacji projektu powinien uwzględniać termin planowanej sesji rady gminy.
- Przed rozpoczęciem realizacji projektu należy nawiązać kontakt z wójtem i radą gminy. Należy ich poinformować o projekcie, poprosić o udział w nim, określić, na czym ten udział miałby polegać. Władze gminy powinny znać koncepcję badania ankietowego, które będzie przeprowadzone w ramach projektu.

z malej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	E1. Starter: Nasza wymarzona wieś Dzieci zastanawiają się nad tym, co to jest gmina. Zapoznają się z podziałem administracyjnym kraju i jego celowością, oglądają mapę administracyjną Polski, sporządzają karty z wybranymi informacjami o swoim województwie, powiecie i gminie. Poznają cel projektu i działania, które w nim podejmą. Wyobrażają sobie wieś swoich marzeń.	2 godz.	od: do:
Planowanie działań	E2. Poznajemy harmonogram projektu. Tworzymy nasz słownik pojęć obywatelskich Dzieci poznają plan projektu, kolejne zadania i ich terminy. Zastanawiają się nad tym, co im ułatwi realizację projektu, a co może być dla nich trudne. Poznają wybrane pojęcia obywatelskie i ich znaczenie.	2 godz.	od: do:
Działania	E3. Poznajemy zadania samorządu lokalnego Dzieci poznają zadania rady gminy i wójta, ucząc się od siebie nawzajem.	2 godz.	od: do:
	E4. Przygotujemy i przeprowadzamy wizytę w urzędzie gminy Dzieci planują wizytę u wójta (sposób jej umówienia, cele, podział zadań). Spotykają się z nim. Dzielą się swoimi wrażeniami ze spotkania.	3 godz.	od: do:
	E5. Jak nam się żyje w naszej gminie? Przygotowanie badania ankietowego Dzieci przygotowują się do badania opinii mieszkańców gminy na temat jej mocnych i słabych stron. Omawiają zawartość ankiety i sposób przeprowadzenia badania.	2 godz.	od: do:
	E6. Jak nam się żyje w naszej gminie? Opracowanie wyników badania ankietowego Dzieci omawiają przebieg badania ankietowego. Opracowują wyniki badań i raport z badań.	2 godz.	od: do:
	E7. Jak nam się żyje w naszej gminie? Przygotowanie prezentacji wyników badania ankietowego Dzieci opracowują prezentację wyników badań. Przedstawią ją na sesji rady gminy. Zapoznają się z zasadami wystąpień z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej.	3 godz.	od: do:
Prezentacja	E8. Przedstawiamy wyniki naszych badań na sesji rady gminy Dzieci, jako reprezentanci obywateli gminy, występują na sesji rady gminy. Przedstawiają wyniki przeprowadzonych przez siebie badań.	3 godz.	od: do:
Refleksja	E9. Podsumowujemy nasze działania projektowe Dzieci dzielą się swoimi refleksjami, wypełniają karty oceny współpracy w grupie i indywidualne karty samooceny związane z ich udziałem w projekcie.	1 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.

Działania: przekazanie dzieciom informacji na temat problemu i celu projektu, porządkowanie informacji o gminie, lokalizacja województwa, powiatu i gminy, w której mieszkają dzieci, na mapie administracyjnej, wyobrażanie sobie miejscowości marzeń.

Pomoce: mapa administracyjna Polski, jej kopia w formacie A4 dla każdego dziecka lub jedna kopia w formacie A3 i duży arkusz papieru; duże arkusze papieru, kredki.

E1 Starter:

Nasza wymarzona wieś

Uwaga:

Przed zajęciami przeczytaj informacje o gminie zamieszczone w załączniku 1.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Pokaż dzieciom umieszczony na tablicy szyfr, zawierający kluczowe hasło nowego projektu. Poproś o jego odszyfrowanie. Kluczowym hasłem projektu jest „Nasza gmina”. Propozycja szyfru: narysuj przedmioty, których nazwy zaczynają się na kolejne litery hasła (np. n=nożyczki, a=ananas, s=samochód, z=zegar, a=ananas, g=grabie, m=marchew, i=igła, n=nożyczki, a=ananas). Kiedy dzieci odszyfrują hasło, wyjaśnij im, że projekt będzie poświęcony naszej gminie.
3. Zapytaj dzieci, czy wiedzą, co to jest gmina. Wysłuchaj wypowiedzi dzieci. Uporządkuj je (możesz posiłkować się informacjami zamieszczonymi w załączniku 1, powiedz, czym jest gmina, jakie są jej zadania i kto sprawuje w niej władzę (rada gminy i wójt). Nie omawiaj zadań rady gminy i wójta, będą one przedmiotem kolejnych zajęć).
4. Podaj następujące informacje: *Polska została podzielona administracyjnie na województwa, miasta, powiaty i gminy. Najmniejszą jednostką jest gmina, ale to właśnie w niej podejmowane są najważniejsze decyzje dotyczące życia codziennego mieszkańców. Kraj został tak podzielony, żeby to mieszkańcy sami rozwiązywali swoje problemy, wpływali na rozwój swoich miejscowości.* Pokaż na mapie administracyjnej naszego kraju podział, o którym mówisz. Pozwól dzieciom obejrzeć i przestudiować mapę. Mogą policzyć województwa (powiedz, ile w Polsce jest powiatów i gmin, informacje takie znajdziesz w Internecie), znaleźć na mapie swoje województwo, powiat i gminę, ich siedziby (powiedz, ile w waszym województwie jest powiatów i gmin).
5. Rozdaj dzieciom kopie mapy administracyjnej Polski. Poproś, by każde z nich zaznaczyło na niej kontur ich województwa, powiat, gminę i ich siedziby. Obok mapy dzieci mogą dopisać z jednej strony liczbę województw, powiatów i gmin w Polsce, z drugiej zaś liczbę powiatów i gmin w waszym województwie. Jeśli wolisz, możecie przygotować jeden plakat z tymi informacjami. Plakat ten możecie powiesić w sali, w której będziecie się spotykać w czasie realizacji projektu.
6. Zapowiedz: *Będziemy realizować projekt, który pokaże nam, jak my, jako mieszkańcy i obywatele, możemy pomóc w rozwiązaniu naszych lokalnych problemów, jak możemy uczestniczyć w podejmowaniu decyzji. Poznacie zadania i uprawnienia władz gminy, sposoby wpływania obywateli na ich decyzje. Sami podejmiecie pewne działania, które mogą zmienić waszą wieś. Nauczycie się, jak obywatele mogą wpływać na podejmowanie decyzji i sytuację w gminie.*

z małej szkoły w wielki świat

7. zaproponuj dzieciom ćwiczenie „Nasza wymarzona wieś”.
 - 7.1. Podziel dzieci na 4- lub 5-osobowe grupy. Poproś, by każda grupa narysowała na dużym arkuszu papieru swoją wymarzoną wieś.
 - 7.2. Powieście obrazki na tablicy, tworząc ich galerię pt. *Wieś naszych marzeń*.
 - 7.3. Poproś dzieci o obejrzenie obrazków, a ich autorów o prezentację swoich prac.
 - 7.4. Porozmawiaj z dziećmi o ich wymarzonej wsi:
 - *Co pojawiło się w waszych marzeniach i dlaczego?*
 - *Czy te marzenia są możliwe do spełnienia?*
 - *Od kogo i od czego – waszym zdaniem – to zależy?*
 - *Czy możecie coś zrobić, żeby wasze marzenia zaczęły się spełniać?*
 - 7.5. Podsumuj. Powiedz dzieciom, że w tym projekcie będą podejmować działania, które mogą stanowić pierwsze kroki, żeby przybliżyć ich wieś do tej wymarzonej.
8. Zaproś dzieci na kolejne zajęcia. Zajmiecie się na nich działaniami projektowymi i ich harmonogramem.

Planowanie działań

Czas: 2 godz.

Działania: poznanie harmonogramu projektu, poznanie pojęć obywatelskich.

Pomoce: duży arkusz papieru z harmonogramem projektu; Słowniczek pojęć obywatelskich (załącznik 2), koperty z układanką z pojęciami obywatelskimi i ich znaczeniem (załącznik 3, tyle egzemplarzy, ile par), arkusze papieru A3, klej, kredki/flamastry.

E2

Poznajemy
harmonogram projektu.
Tworzymy nasz słownik
pojęć obywatelskich

Uwaga:

Układanka z pojęciami obywatelskimi składa się z kart dwojakiemu rodzaju: karty małe: pojęcia, karty duże: znaczenie pojęć. Przygotuj tyle kopii kart, ile par dzieci uczestniczy w realizacji projektu. Potnij karty i włóż je do kopert.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przedstaw harmonogram projektu (przykład w tabeli poniżej). Omów poszczególne zadania i ich cele. Podkreśl, że każde zadanie będzie szczegółowo omawiane i planowane. Powieś harmonogram w widocznym miejscu – powinien być dostępny przez cały czas trwania projektu.

Harmonogram projektu (przykład)

Zadania	Terminy (wpisać daty)	Czas realizacji	Uwagi
Poznajemy zadania samorządu lokalnego.			
Spotykamy się z przedstawicielami samorządu lokalnego – przedstawiamy nasz projekt, umawiamy się na wystąpienie na sesji rady gminy.			
Przeprowadzamy badania ankietowe wśród mieszkańców gminy: „Jakie są mocne i słabe strony naszej gminy?”			
Opracowujemy wyniki badań i raport z badań w postaci prezentacji multimedialnej, plakatów.			
Występujemy na sesji rady gminy; przedstawiamy raport z badań, przekazujemy go przewodniczącemu rady gminy.			
Podsumowujemy pracę w projekcie.			
Łącznie:			

3. Zapytaj dzieci o ich zdanie na temat przedstawionego planu:
 - *Co będzie dla was szczególnie ciekawe?*
 - *Co może wam sprawić trudności?*
 - *Co może wam ułatwić realizację projektu?*
 - *O co chcielibyście jeszcze zapytać?*
 Odpowiedz na pytania dzieci.
4. Wspólnie wpiszcie terminy rozpoczęcia działań i ustalcie czas ich realizacji.
5. Zaprosz dzieci do zapoznania się z pojęciami obywatelskimi. Ułatwi to waszą dalszą pracę:
 5. 1. Poprosz dzieci o połączenie się w pary.
 5. 2. Rozdaj parom układankę z pojęciami obywatelskimi (załącznik 3: małe karty z pojęciami, duże karty ze znaczeniem pojęć). Poprosz o rozłożenie kart na stole i dobranie w pary (pojęcie + znaczenie).
 5. 3. Zweryfikuj wykonanie zadania. Poprosz kolejne dzieci o odczytywanie par kart. Pozostali śledzą tekst wzrokiem i sprawdzają, czy karty pasują do siebie (czy karty zostały połączone prawidłowo). W razie wątpliwości, udzielaj wyjaśnień.
 5. 4. Rozdaj dzieciom arkusze papieru A3, poprosz, by wyjęły klej, kredki i/lub flamastry. Poprosz każdą parę o przygotowanie plakatu pt. *SAMORZĄD LOKALNY*: naklejenie na arkuszu kart z pojęciami i ich znaczeniem oraz ozdobienie plakatu.
 5. 5. Obejrzyjcie gotowe plakaty i wywieście je w różnych miejscach szkoły.
6. Zaprosz dzieci na kolejne spotkanie. Przystąpicie wówczas do realizacji waszego pierwszego zadania.

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: poznanie zadań rady gminy i wójta.

Pomoce: kopie kart z zadaniami rady gminy (załącznik 4A) i wójta (załącznik 4B) do pracy w grupach.

E3

Poznajemy zadania samorządu lokalnego

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Poproś je o przypomnienie, jaki jest pierwszy punkt w ich harmonogramie (*Poznajemy zadania samorządu lokalnego*). Zwróć uwagę dzieci na to, że wpływ na wygląd wsi i na to, co się w niej dzieje, mają wszyscy mieszkańcy, a bezpośrednio ich reprezentanci – rada gminy, wójt. Wyjaśnij, że dzisiejsze zajęcia będą poświęcone ich zadaniom, uprawnieniom, sposobowi wyboru. Powiedz dzieciom, że wiedza na ten temat pomoże im zrozumieć zasady funkcjonowania gminy, co będzie przydatne w rozmowie z jej przedstawicielami. A może w przyszłości któreś z dzieci będzie ubiegać się o funkcję w samorządzie lokalnym?
3. Zaproponuj dzieciom pracę techniką „Układanki”. Wyjaśnij, że jest to technika uczenia się, która pozwala aktywnie zdobywać wiedzę i przekazywać ją sobie nawzajem.
 - 3.1. Podziel dzieci na dwie równoliczne grupy. Poproś, by usiadły w grupach, znajdując sobie jakieś miejsce w sali.
 - 3.2. Rozdaj dzieciom z grupy 1 karty z zadaniami rady gminy (załącznik 4A), a dzieciom z grupy 2 – karty z zadaniami wójta (załącznik 4B). Poproś, by dzieci uważnie przeczytały te zadania (czytając je, mogą podkreślać, zaznaczać ważne treści, dopisywać swoje notatki) i porozmawiały o nich ze sobą, ustalając, co i jak przedstawią innym. Poinformuj, że jeśli w czasie tej pracy dzieci będą miały pytania i wątpliwości, mogą zwrócić się do ciebie o pomoc, wyjaśnienie. Czuwaj nad pracą grup.
 - 3.3. Poproś dzieci, by stworzyły nowe grupy, pary lub grupy 4-osobowe, w których znajdzie się jeden lub dwóch przedstawicieli każdej z poprzednich grup. Mają oni nawzajem przedstawić sobie zadania, z którymi się zapoznali w poprzedniej fazie ćwiczenia. Podkreśl, że w czasie prezentacji zadań, dzieci mogą robić notatki.
 - 3.4. Poproś, by dzieci wróciły do swych wstępnych grup. Daj im arkusze papieru i pisaki. Wyjaśnij zadanie: każda grupa ma wykonać plakat z zadaniami przydzielonej instancji, nie tej samej, o której czytała za pierwszym razem! (grupa 1 przygotowuje plakat z zadaniami wójta, grupa 2 – plakat z zadaniami rady gminy). Dzieci mogą korzystać ze swoich notatek, ale nie z gotowych kart z zadaniami rady gminy i wójta.

Uwaga! Jeśli grupa projektowa jest duża, stwórz mniejsze zespoły.
 - 3.5. Poproś grupy o prezentację plakatów. Dzieci, które czytały w pierwszej fazie ćwiczenia o zadaniach danej instancji, mogą zaproponować uzupełnienia na plakacie.
 - 3.6. Powieście plakaty na ścianie w sali, w której pracujecie.
4. Podsumuj pracę dzieci. Poproś, aby w parach zastanowiły się jeszcze nad odpowiedzią na następujące pytanie (poproś o zanotowanie odpowiedzi): *Co was najbardziej zaciekało i co uważacie za najważniejsze?* Poproś pary o odczytanie odpowiedzi i przyklejenie ich na arkuszu papieru.
5. Podziękuj dzieciom za ich pracę.

Działania

Czas: 3 godz.

Działania: zaplanowanie wizyty w urzędzie gminy, wizyta u wójta, omówienie wizyty.

Pomoce: harmonogram działań w projekcie, obrazki z galerii *Wieś naszych marzeń*.

E4

Przygotujemy i przeprowadzamy wizytę w urzędzie gminy

Uwaga:

- Przed zajęciami ustal z wójtem termin i miejsce spotkania z dziećmi. Dobrze by było, gdyby mogły go odwiedzić w miejscu jego pracy. Poproś wójta, by spotkanie miało charakter rozmowy, uprzedź, że dzieci mogą się czuć stremowane.
- Te zajęcia odbywają się w trzech częściach: planowanie wizyty w urzędzie gminy, wizyta, omówienie wizyty. Ustal grafik tych części.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przypomnij dzieciom o tym, jak wyobrażały sobie wieś swoich marzeń (możecie ponownie obejrzeć wystawę *Wieś naszych marzeń*). Zapytaj, jak się mają ich marzenia do życia codziennego. Poproś dzieci o wypowiedzi, udzielaj głosu, kieruj dyskusją.
3. Powiedz dzieciom, że o swoich marzeniach dotyczących wsi i o realizowanym projekcie mogą porozmawiać z wójtem. Zachęć je do zaplanowania tego spotkania (notujcie ustalenia na arkuszu pt. *WIZYTA U WÓJTA*).
 3. 1. Zapytaj dzieci, co należy zrobić, by umówić się na spotkanie z wójtem, np. rozmowa przez telefon, wizyta przedstawicieli dzieci w urzędzie gminy. Wybierzcie swój wariant i omówcie sposób jego realizacji (pamiętaj, by wspierać dzieci, ale ich nie wyręczać).
 3. 2. Określcie główny cel spotkania (poinformowanie wójta o celu projektu i planowanych w nim działaniach; prezentacja marzeń dotyczących wsi; umówienie się na wystąpienie na sesji rady gminy).
 3. 3. Ustalcie osoby realizujące poszczególne cele spotkania (kto i jak przedstawi projekt?, kto przedstawi poszczególne zadania projektowe?, kto i jak zaprezentuje galerię obrazków?, kto umówi termin spotkania z radą gminy?). Czuwaj, by każdy miał swój aktywny udział w spotkaniu. Pamiętajcie o tym, by podziękować wójtowi za spotkanie!
4. W ustalonym czasie udajcie się z wizytą do wójta. Przeprowadźcie z nim rozmowę zgodnie z przygotowanym planem.
5. Po wizycie u wójta, spotkajcie się w szkole. Omówcie wrażenia ze spotkania :
 - *Jak się czuliście w czasie spotkania z wójtem?*
 - *Co się udało?*
 - *Co was zdziwiło?*
 - *Co było trudne?*
 - *O czym należy pamiętać w przyszłości?*
 Pogratuluj dzieciom udziału w spotkaniu z wójtem.
6. Zaprosz dzieci na kolejne spotkanie. Zajmiecie się na nim kolejnym punktem harmonogramu. Jest nim badanie ankietowe mieszkańców gminy.

z małej szkoły w wielki świat

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: poznanie metody badań ankietowych, omówienie ankiety i sposobu przeprowadzenia badań, przeprowadzenie badań.

Pomoce: harmonogram działań w projekcie, ankiety (załącznik 5), kopie listu w sprawie przeprowadzenia ankiety.

E5

Jak nam się żyje w naszej gminie? Przygotowanie badania ankietowego

Uwaga:

- Na przeprowadzenie badania ankietowego należy przeznaczyć 3–4 dni. Będzie ono realizowane poza zajęciami.
- Przygotuj list polecający, potwierdzający wiarygodność młodych badaczy (z pieczętką szkoły, wyjaśniający cel badania), zachęcający do udziału w nim.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przypomnij dzieciom, że są członkami samorządu i mogą wpływać na zmiany w gminie. Żeby to zrobić, powinny zastanowić się nad tym, co lubią, a czego nie lubią w swojej wsi.
 2. 1. Zapisz na tablicy dwa zdania niedokończone:
 - *W mojej wsi lubię...* (np.: *w mojej wsi lubię zadbaną szkołę; w mojej wsi lubię remizę strażacką; w mojej wsi lubię staw*).
 - *W mojej wsi nie lubię...* (np.: *w mojej wsi nie lubię dziurawych poboczy; w mojej wsi nie lubię, że nie ma w niej chodników/scieżek rowerowych/przystanków autobusowych/basenu*).
 2. 2. Poproś dzieci o indywidualne zastanowienie się nad dokończeniem zdań.
 2. 3. Zaprosz dzieci do kręgu. Wypowiadające się dziecko wychodzi na środek sali. Jeżeli dzieci zgadzają się z jego wypowiedzią, zajmują miejsca po jego prawej stronie, jeśli nie – stają po stronie lewej. Zadbaj o dynamiczny przebieg ćwiczenia. Zdecyduj, kiedy je zakończyć.
3. Powiedz dzieciom, że działając w projekcie, reprezentują nie tylko siebie, ale i swoje rodziny, znajomych, sąsiadów. Powinny się zatem dowiedzieć, co oni chcieliby poprawić, zmienić, jakie problemy dostrzegają oni w gminie. Można to zrobić za pomocą badania ankietowego (trzecie zadanie z harmonogramu). Wyjaśnij dzieciom, na czym polega takie badanie.
4. Przedstaw dzieciom ankietę (załącznik 5). Poproś, by dzieci ją przeczytały. Omówcie szczegółowo jej zawartość. Jeśli trzeba, wytłumacz niejasności. Jeśli chcecie, możecie dołożyć do ankiety pytania własne.
5. Omów z dziećmi sposób przeprowadzenia badań. Ustalcie:
 - jakim grupom osób dacie ankietę (np. nauczycielkom i nauczycielom, rodzicom, sąsiadom),
 - ile osób z każdej grupy powinno wypełnić ankietę, ile ankiet powinno zebrać każde dziecko z grupy projektowej,
 - w jakim czasie zrobicie ankietę,
 - jak rozdacie i odbierzecie ankietę (indywidualnie, grupowo?),
 - jak zapewnicie anonimowość osób wypełniających ankietę.
 Zwróć uwagę dzieci na zachowania ankierki/ankiera. Zróbcie wspólny plakat z zasadami zachowania ankierki/ankiera (przykład w ramce).

Zasady zachowania ankieterki/ankietera

- Poinformuj badaną osobę o celu ankiety.
- Podkreśl, że badanie jest anonimowe.
- Przekaż badanej osobie szkolne pismo upoważniające was do przeprowadzenia badania.
- Zadbaj o spokój podczas przeprowadzania badania.
- Pamiętaj o uśmiechu i grzeczności wobec osoby badanej.
- Podziękuj za wypełnienie ankiety i poświęcony czas, poinformuj o terminie przedstawienia wyników badania na sesji rady gminy.

- Przydziel dzieciom 10–20 ankiet i kopie listu polecającego. Poproś o przeprowadzenie ankiety zgodnie z ustaleniami. Przypomnij, ile czasu dzieci mają na zebranie ankiet. Określ termin przyniesienia wypełnionych ankiet (termin kolejnego spotkania).

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: omówienie przebiegu badania ankietowego, opracowanie wyników ankiety, przygotowanie raportu.

Pomoce: wypełnione ankiety, wzór raportu (załącznik 6), komputery.

E6

Jak nam się żyje w naszej gminie? Opracowanie wyników badania ankietowego

Kolejne kroki:

- Powitaj dzieci.
- Zapytaj o wrażenia z przeprowadzenia badania ankietowego :
 - *Jak przebiegało badanie ankietowe?*
 - *Co sprawiło wam najwięcej przyjemności?*
 - *Co było najtrudniejsze w przeprowadzeniu badania?*
 - *Czego nowego się nauczyliście?*
- Powiedz dzieciom, że teraz opracujecie wyniki ankiety i przygotujecie raport lub raporty z badań. Omów sposób opracowania wyników badań. Pokaż formularz raportu (załącznik 6) i wyjaśnij każdy jego punkt. Zapytaj dzieci: *Kiedy uznacie, że przygotowany przez was raport jest dobry?* Wysłuchaj odpowiedzi dzieci i zapisz je w formie kryteriów dobrego raportu na arkuszu papieru. Poproś dzieci o przystąpienie do pracy przy komputerach.

Uwaga! Możesz podzielić uczniów na grupy zadaniowe według miejscowości zamieszkania. Grupy te nie powinny liczyć więcej niż pięćoro dzieci. Jeżeli w projekcie uczestniczą dzieci z jednej tylko miejscowości, stwórz grupy według ulic, obwodów itp. Jeżeli są miejscowości, które reprezentuje 1–2 dzieci, połącz je z podobną grupą, by wspólnie zliczały dane, spisywały dodatkowe uwagi. Każda grupa opracowuje raport dla swojej miejscowości. Grupy, które opracowują wyniki tej samej miejscowości, pracują razem, i przygotowują jeden raport.
- Poproś grupy o przedstawienie wyników ankiety i raportów, omówienie mocnych i słabych stron wsi, przedstawienie spraw do wykonania w pierwszej kolejności.
- Zapytaj dzieci: *Jak się czuliście jako badacze?* Podkreśl ogromną pracę dzieci jako badaczy. Podziękuj im. Przypomnij dzieciom, że teraz wyniki ich pracy muszą poznać członkowie rady gminy, by, w miarę możliwości, wprowadzać zmiany zgodne z oczekiwaniami mieszkańców. Zaprosz dzieci na kolejne spotkanie. Będziecie na nim przygotowywać prezentację raportu (prezentacja multimedialna/plakaty).

Działania

Czas: 3 godz.

Działania: przygotowanie prezentacji wyników badania ankietowego na sesję rady gminy..

Pomoce: arkusze papieru, mazaki, komputer, drukarka.

E7

Jak nam się żyje w naszej gminie? Przygotowanie prezentacji wyników badania ankietowego

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
 2. Przypomnij dzieciom, że ich kolejnym zadaniem jest przygotowanie prezentacji wyników badania ankietowego na sesję rady gminy. Dzięki temu członkowie tej rady dowiedzą się co, według mieszkańców wsi, jest dobre, a co należy poprawić, zmienić.
 3. Ustal z dziećmi sposób prezentacji – może to być prezentacja multimedialna, plakaty wykonane dowolną techniką, ozdobione rysunkami, symbolami itd. Możesz zmodyfikować sposób prezentacji w zależności od możliwości grupy. Pamiętaj, że sama prezentacja multimedialna może być nudna. Wszystkie dodatkowe formy (np. plakaty, rysunki, symbole) mogą wzbogacić występ i zainteresować przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego.
 4. Podziel dzieci na kilka grup zadaniowych i przydziel im pracę (np. jedna grupa przygotowuje prezentację multimedialną, pozostałe grupy opracowują plakaty dotyczące elementów raportu).
 5. Poproś grupy o prezentację efektów ich pracy. Obejrzyjcie wspólnie prezentację multimedialną, plakaty. Zachęć dzieci do dyskusji i wymiany informacji zwrotnych.
 6. Omów z dziećmi podstawowe zasady wystąpień z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej (załącznik 7).
 7. Szczegółowo zaplanuj z dziećmi wystąpienie. Pamiętaj o limicie czasowym. Ustal podział zadań, pamiętając, by wszystkie dzieci (o ile to możliwe!) były aktywnymi uczestnikami prezentacji.
- Uwaga!**
- Jeśli to możliwe, zaprosz/poinformuj rodziców, osoby ankietowane, środowisko lokalne o wystąpieniu dzieci na sesji rady gminy!!!
 - Przygotujcie raport/raporty w wersji papierowej. Taką dokumentację wręczycie przewodniczącej/przewodniczącemu rady gminy w czasie sesji.
8. Podsumowując, zapytaj: *Czy jesteście zadowoleni z efektów swojej pracy, z przygotowania do prezentacji raportu z badań na sesji rady gminy?* Pozwól każdemu dziecku zabrać głos.
 9. Przypomnij o terminie i miejscu sesji rady gminy. Ustal z dziećmi czas i miejsce kolejnego spotkania.

Prezentacja

Czas: 3 godz.

Działania: przedstawienie raportu w formie prezentacji multimedialnej i plakatów.

Pomoce: raport/raporty, plakaty, komputer, rzutnik multimedialny.

E8

Przedstawiamy wyniki naszych badań na sesji rady gminy

Kolejne kroki:

Zgodnie z planem dzieci występują na sesji rady gminy. Przedstawiają raport/raporty z własnych badań na temat słabych i mocnych stron gminy w formie prezentacji multimedialnej/plakatów. Po prezentacji wręczają przewodniczącej/przewodniczącemu rady gminy wersję papierową raportu (dotyczy jednej miejscowości) lub raportów (dotyczy kilku miejscowości w gminie).

z małej szkoły w wielki świat

Refleksja

Czas: 3 godz.

Działania: analiza efektów zrealizowanych działań, wyciągnięcie wniosków.

Pomoce: przybory do pisania, kopie karty oceny współpracy w grupach (załącznik 8) i samooceny pracy w grupie (załącznik 9A i B).

E9

Podsumujemy nasze projektowe działania

Uwaga:

Podsumowanie przeprowadź bezpośrednio po sesji rady gminy. Po zakończeniu sesji wróć z dziećmi do szkoły.

Kolejne kroki:

1. Usiądźcie w kręgu. Poproś, by dzieci podzieliły się uwagami na temat swojego udziału w sesji rady gminy. Ważne, by mówiły co myślą, jak się czują – po kolei, słuchając się wzajemnie i nie przerywając. Zadbaj, by każde dziecko mogło się wypowiedzieć.
2. Zawieś na tablicy plakat pt. *Czy i jak możemy zmienić swoją miejscowość?*. Poproś każde dziecko, aby wypowiedziało się na ten temat. Zapisuj wszystkie odpowiedzi.
3. Poproś dzieci, by połączyły się w grupy, w których pracowały podczas realizacji projektu, np. podczas przygotowania raportu czy prezentacji multimedialnej. Rozdaj im karty oceny współpracy w grupach (załącznik 8, kopia dla grupy). Poproś dzieci o grupowe dokonanie ocen. Po wypełnieniu kart omówcie zapisane przez dzieci opinie. Wypełnione karty wywieś w widocznym miejscu, podsumuj wyniki.
4. Rozdaj wszystkim dzieciom karty samooceny pracy w grupie (załącznik 9A: wersja dla dziewcząt, załącznik 9B: wersja dla chłopców). Poproś o ich samodzielne wypełnienie. Zapytaj o refleksje, udziel głosu wszystkim dzieciom, które chciałyby się wypowiedzieć na temat swojego udziału w projekcie.
5. Podziękuj dzieciom za raport, prezentację oraz wystąpienie na sesji. Podkreśl ogromną pracę wykonaną przez dzieci jako reprezentantów swojej wsi/gminy.

Załącznik 1. Informacje o gminie

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

z malej szkoły w wielki świat

Gmina jest wspólnotą samorządową oraz odpowiednim terytorium. Przez pojęcie wspólnoty samorządowej należy rozumieć prawnie zorganizowany, terytorialny związek osób. Gminy tworzy, łączy, znosi i ustala ich granice Rada Ministrów w formie rozporządzenia.

Do zadań gminy należy przede wszystkim zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty. Do zadań własnych gminy zaliczyć należy sprawy z zakresu:

- infrastruktury technicznej gminy (np.: gminne drogi, ulice, place, kanalizacja, komunalne budownictwo mieszkaniowe),
- infrastruktury społecznej (np.: ochrona zdrowia, oświata, kultura),
- porządku i bezpieczeństwa publicznego (np.: organizacja ruchu drogowego, ochrona przeciwpożarowa),
- ład przestrzennego i ekologicznego (planowanie przestrzenne, gospodarka terenami, ochrona środowiska).

Podmiotami upoważnionymi do rozstrzygania w sprawach gminy są **władze gminy**. Głównym organem władz gminy jest **wspólnota samorządowa**, którą z mocy prawa tworzą mieszkańcy gminy. Wspólnota ta podejmuje rozstrzygnięcia bezpośrednio w głosowaniu wyborczym oraz w referendum, a także poprzez organy gminy. W referendum mogą brać udział wszyscy mieszkańcy gminy uprawnieni do głosowania. Szczegółowe zasady określa ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików wojewódzkich. O przeprowadzeniu referendum mogą zdecydować również obywatele, jeżeli z inicjatywą wystąpi co najmniej 1/10 uprawnionych.

Władza uchwalodawcza. Rada gminy i jej zadania:

- organizacyjne (np.: uchwalanie statutu gminy, ustalanie zakresu działania jednostek pomocniczych),
- finansowo-majątkowe (np.: ustalenie zasad przekazywania jednostkom pomocniczym składników mienia do korzystania oraz zasad przekazywania środków budżetowych na realizację zadań przez te jednostki);
- osobowe (wybór i odwołanie zarządu gminy, powoływanie i odwoływanie sekretarza oraz skarbnika gminy),
- kierowniczo-kontrolne (np.: rozpatrywanie sprawozdań z zakresu wykonania budżetu oraz podejmowanie uchwały w sprawie udzielenia lub nieudzielenia absolutorium zarządowi z tego tytułu),
- inne (podejmowanie uchwał w sprawach herbu gminy, nazw ulic i placów publicznych, wznoszenia pomników, nadawania honorowego obywatelstwa).

Rada gminy wybiera ze swego składu przewodniczącego oraz od 1 do 3 wiceprzewodniczących. Jej obrady mają charakter sesyjny. Ważną rolę odgrywają **komisje** – organy wewnętrzne rady. Ich istnienie, przedmiot działania oraz skład osobowy zależy od uznania rady. Może ona powoływać zarówno komisje stałe (np. komisje do spraw oświaty, kultury, zdrowia, dróg; jedna komisja ma charakter obligatoryjny – komisja rewizyjna dla kontroli zarządu i podległych mu jednostek), jak i doraźne, których celem jest wykonanie zadań nadzwyczajnych.

Władzę wykonawczą w gminie sprawuje **wójt**. Pozycja wójta uległa wzmocnieniu wraz z wprowadzeniem wyborów bezpośrednich. Wójt wykonuje uchwały rady gminy i zadania gminy określone przepisami prawa. Jednoosobowo odpowiada za rozwój gminy.

Załącznik 2. Słowniczek pojęć obywatelskich

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

GINA – wspólnota mieszkańców niewielkiego obszaru, najmniejsza jednostka terytorialna podziału państwa.

SAMORZĄDNOŚĆ – samodzielne kierowanie swoimi sprawami. Podstawowa cecha – dysponowanie pewną niezależną od nikogo władzą.

SAMORZĄD TERYTORIALNY – organizacja mieszkańców jakiegoś obszaru mających wspólne interesy i potrzeby.

ZASADA POMOCNICZOŚCI PAŃSTWA – administracja państwowa powinna służyć pomocą tylko tam, gdzie samorząd nie może sam sobie poradzić.

DECENTRALIZACJA WŁADZY – możliwość działania samorządu terytorialnego – nie podlega on bezpośrednio władzom państwa, ma swoje własne zadania i uprawnienia.

WŁADZE UCHWAŁODAWCZE GMINY I ICH ZADANIA – rada gminy. Zadania: stanowienie lokalnego prawa, powołanie władz wykonawczych, kontrola władzy wykonawczej (wójta, burmistrza, prezydenta miasta).

WŁADZE WYKONAWCZE GMINY – w dużych miastach – prezydent miasta; w małych miastach – burmistrz; na wsi – wójt.

RADNY GMINY – członek rady gminy, wybierany w powszechnych wyborach na czteroletnią kadencję.

OBOWIĄZKI RADNEGO GMINY – reprezentowanie wyborców w radzie gminy, utrzymywanie kontaktów z mieszkańcami, przyjmowanie zgłaszanych przez nich wniosków i postulatów, konsultowanie planowanych decyzji.

KOMISJE – organy wewnętrzne rady, w skład których wchodzi radni. Ich istnienie, przedmiot działania i skład osobowy zależy od uznania rady. Rada może powoływać komisje stałe (komisja rewizyjna dla kontroli zarządu i podległych mu jednostek ma charakter obligatoryjny) oraz komisje doraźne, powoływane do wykonywania zadań nadzwyczajnych.

SESJA – zebranie rady gminy.

UPRAWNIENIA OBYWATELI – MIESZKAŃCÓW GMINY – prawo do informacji na temat działania władz swojego samorządu; prawo do kontroli decyzji podejmowanych przez te władze; wpływ na działania władz samorządowych.

SPOSOBY WYWIERANIA NACISKU NA WŁADZE – petycja, pikiet, demonstracja, wiec, referendum.

PETYCJA – stanowczy list do przedstawiciela władzy samorządowej przedstawiający problem dotyczący dużej grupy mieszkańców (i przez nich podpisany).

PIKIETA – ustawienie się z transparentami w pobliżu budynku władz samorządowych w celu wywarcia nacisku na władze, a także uświadomienia wagi problemu innym mieszkańcom.

DEMONSTRACJA – przemarsz dużej grupy mieszkańców ulicami miejscowości w celu protestu albo poparcia podjętej lub planowanej decyzji.

WIEC – zgromadzenie dużej liczby mieszkańców w jednym miejscu, np. na placu.

REFERENDUM – powszechne głosowanie mieszkańców gminy. Może być przeprowadzone z inicjatywy rady gminy lub na wniosek co najmniej 1/10 uprawnionych do głosowania. Referendum w sprawie odwołania rady gminy wymaga zebrania podpisów 20% wszystkich mieszkańców.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 3. Karty do układanki *Pojęcia obywatelskie i ich znaczenie*

z małej szkoły w wielki świat

GMINA	Wspólnota mieszkańców niewielkiego obszaru, najmniejsza jednostka terytorialna podziału państwa.
SAMORZĄD TERYTORIALNY	Organizacja mieszkańców jakiegoś obszaru mających wspólne interesy i potrzeby.
WŁADZE UCHWAŁODAWCZE GMINY	Rada gminy. Zadania: stanowienie lokalnego prawa, powołanie władz wykonawczych, kontrola władzy wykonawczej.
WŁADZE WYKONAWCZE GMINY	W dużych miastach – prezydent miasta; w małych miastach – burmistrz; na wsi – wójt.
WÓJT	Sprawuje władzę wykonawczą w gminie. Wykonuje uchwały rady gminy i zadania gminy określone przepisami prawa. Jednoosobowo odpowiada za rozwój gminy.
RADNY GMINY	Członek rady gminy, wybierany w powszechnych wyborach na czteroletnią kadencję. Zadania: reprezentowanie wyborców w radzie gminy, utrzymywanie kontaktów z mieszkańcami, przyjmowanie zgłaszanych przez nich wniosków i postulatów, konsultowanie planowanych decyzji.
KOMISJE	Organy wewnętrzne rady, w skład których wchodzi radni. Ich istnienie, przedmiot działania i skład osobowy zależy od uznania rady. Rada może powoływać komisje stałe (komisja rewizyjna dla kontroli zarządu i podległych mu jednostek ma charakter obligatoryjny) oraz komisje doraźne, powoływane do wykonywania zadań nadzwyczajnych.

SESJA	Zebranie rady gminy.
UPRAWNIENIA OBYWATELI – MIESZKAŃCÓW GMINY	Prawo do informacji na temat działania władz swojego samorządu. Prawo do kontroli decyzji podejmowanych przez te władze. Wpływ na działania władz samorządowych.
SPOSOBY WYWIERANIA NACISKU NA WŁADZE GMINY	Petycja, pikieta, demonstracja, wiec, referendum.
PETYCJA	Stanowczy list do przedstawiciela władzy samorządowej przedstawiający problem dotyczący dużej grupy mieszkańców (i przez nich podpisany).
PIKIETA	Ustawienie się z transparentami w pobliżu budynku władz samorządowych w celu wywarcia nacisku na władze, a także uświadomienia wagi problemu innym mieszkańcom.
DEMONSTRACJA	Przemarsz dużej grupy mieszkańców ulicami miejscowości w celu protestu albo poparcia podjętej lub planowanej decyzji.
WIEC	Zgromadzenie dużej liczby mieszkańców w jednym miejscu, np. na placu.
REFERENDUM	Powszechne głosowanie mieszkańców gminy. Może być przeprowadzone z inicjatywy rady gminy lub na wniosek co najmniej 1/10 uprawnionych do głosowania. Referendum w sprawie odwołania rady gminy wymaga zebrania podpisów 20% wszystkich mieszkańców.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 4A. Zadania rady gminy

Przeczytajcie uważnie tekst.

Omówcie wspólnie zadania rady gminy.

Przygotujcie się do przedstawienia zadań rady gminy członkom drugiej grupy.

Zadania rady gminy według *Ustawy o samorządzie gminnym (art. 18, 18a)*¹

1. Uchwalanie statutu (1) gminy.
2. Stanowienie o kierunkach działania wójta oraz przyjmowanie sprawozdań z jego działalności,
3. Powoływanie i odwoływanie skarbnika gminy, który jest głównym księgowym budżetu (2).
4. Uchwalanie budżetu gminy, rozpatrywanie sprawozdania z wykonania budżetu oraz podejmowanie uchwały w sprawie udzielenia lub nieudzielenia absolutorium (3) z tego tytułu.
5. Uchwalanie kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
6. Uchwalanie programów gospodarczych.
7. Ustalanie zakresu działania jednostek pomocniczych (4), zasad przekazywania środków budżetowych na realizację zadań przez te jednostki.
8. Podejmowanie uchwał w sprawach majątkowych gminy (dotyczących np. zasad nabywania, zbywania i wydzierżawiania nieruchomości; zaciągania pożyczek i kredytów; zobowiązań w zakresie podejmowania inwestycji i remontów; tworzenia, likwidacji i reorganizacji przedsiębiorstw i zakładów).
9. Podejmowanie uchwał w sprawach współdziałania z innymi gminami oraz wydzielanie na ten cel odpowiedniego majątku.
10. Podejmowanie uchwał w sprawach współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw oraz przystępowania do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych.
11. Podejmowanie uchwał w sprawach herbu gminy, nazw ulic i placów, a także wznoszenia pomników.
12. Nadawanie honorowego obywatelstwa gminy.
13. Podejmowanie uchwał w sprawie zasad udzielania stypendiów dla uczniów i studentów.
14. Kontrolowanie działalności wójta, gminnych jednostek organizacyjnych oraz jednostek pomocniczych gminy (w tym celu rada powołuje komisję rewizyjną. Wykonuje ona zadania zlecone przez radę w zakresie kontroli. Opiniuje wykonanie budżetu gminy i występuje z wnioskiem do rady gminy w sprawie udzielenia lub nieudzielenia absolutorium wójtowi).

- (1) **Statut:** zbiór przepisów, które określają cele, zadania, organizację i sposób działania instytucji.
- (2) **Budżet:** zestawienie przewidywanych wydatków i dochodów.
- (3) **Absolutorium:** przyjęcie sprawozdania z działalności i uznanie jej za prawidłową.
- (4) **Jednostki pomocnicze:** sołectwa oraz dzielnice, osiedla i inne. Jednostką pomocniczą może być również położone na terenie gminy miasto.

¹ Na podstawie *Ustawy z 8 marca 1990 r. O samorządzie gminnym* (Dz.U. 1990 Nr 16 poz. 95): <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19900160095>.

Załącznik 4B. Zadania wójta

Przeczytajcie uważnie tekst.

Omówcie wspólnie zadania wójta.

Przygotujcie się do przedstawienia zadań wójta członkom drugiej grupy.

z matej szkoły w wielki świat

Zadania wójta według *Ustawy o samorządzie gminnym*²

Art. 26.

1. Organem wykonawczym gminy jest wójt.
2. Kadencja (1) wójta rozpoczyna się w dniu rozpoczęcia kadencji rady gminy lub wyboru go przez radę gminy i upływa z dniem upływu kadencji rady gminy.
- 2a. Wójtem nie może być osoba, która nie jest obywatelem polskim.

Art. 26a.

1. Wójt, w drodze zarządzenia, powołuje oraz odwołuje swojego zastępcę lub zastępców i określa ich liczbę (zależy ona od liczby mieszkańców w gminie).

Art. 30.

1. Wójt wykonuje uchwały rady gminy i zadania gminy określone przepisami prawa.
2. Do zadań wójta należy w szczególności:
 - 1) przygotowywanie projektów uchwał rady gminy,
 - 2) określanie sposobu wykonywania uchwał,
 - 3) gospodarowanie mieniem komunalnym (2),
 - 4) wykonywanie budżetu (3),
 - 5) zatrudnianie i zwalnianie kierowników gminnych jednostek organizacyjnych (4).
3. W realizacji zadań własnych gminy wójt podlega wyłącznie radzie gminy.

Art. 31.

Wójt kieruje bieżącymi sprawami gminy oraz reprezentuje ją na zewnątrz.

Art. 31a.

Wójt opracowuje plan operacyjny ochrony przed powodzią oraz ogłasza i odwołuje pogotowie i alarm przeciwpowodziowy.

Art. 31b.

Jeżeli w inny sposób nie można usunąć bezpośredniego niebezpieczeństwa dla życia ludzi lub dla mienia, wójt może zarządzić ewakuację z obszarów bezpośrednio zagrożonych.

Art. 33.

1. Wójt wykonuje zadania przy pomocy urzędu gminy.
2. Organizację i zasady funkcjonowania urzędu gminy określa regulamin organizacyjny, nadany przez wójta w drodze zarządzenia.
3. Kierownikiem urzędu jest wójt.
4. Wójt może powierzyć prowadzenie określonych spraw gminy w swoim imieniu zastępcy wójta lub sekretarzowi gminy.

(1) **Kadencja:** czas urzędowania.

(2) **Mienie komunalne:** własność, dobytek, majątek należący do gminy.

(3) **Budżet:** zestawienie przewidywanych wydatków i dochodów.

(4) **Gminne jednostki organizacyjne:** np. szkoły, biblioteki, ośrodki kultury, gospodarstwa pomocnicze itp.

² Na podstawie *Ustawy z 8 marca 1990 r. O samorządzie gminnym* (Dz.U. 1990 Nr 16 poz. 95): <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19900160095>.

Załącznik 5. Ankieta

z malej szkoły w wielki świat

Szanowna Pani/Szanowny Panie,

Celem tej ankiety jest zebranie Pani/Pana opinii w sprawie sytuacji w naszej gminie. Ankieta jest anonimowa. Jej wyniki zostaną przedstawione na sesji Rady naszej gminy.

Dziękujemy za wypełnienie ankiety,

Realizatorzy projektu *Jak wpływać na zmiany w gminie?*

1. W tabeli podano obszary ważne dla życia w naszej gminie. Jak ocenia Pani/Pan sytuację w gminie w tych zakresach? (proszę wstawić X w jednej kratce w każdym rzędzie).

Obszary	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle
1. Stan dróg					
2. Zapewnienie edukacji przedszkolnej, (przedszkola, miejsca opieki nad dziećmi, place zabaw)					
3. Organizacja pracy szkoły (plan lekcji, dowozy, zajęcia pozalekcyjne)					
4. Stworzenie możliwości spędzania czasu wolnego (oferta ośrodka kultury, biblioteka, muzeum, kluby, świetlice młodzieżowe, ośrodki sportowe i rekreacyjne)					
5. Dbałość o tereny zielone (skwery, parki, ukwiecenie terenu gminy)					
6. Działalność na rzecz ochrony środowiska (gospodarka odpadami, wywóz i segregacja śmieci)					
7. Bezpieczeństwo mieszkańców (praca służb mundurowych, oświetlenie, chodniki)					
8. Lokalna komunikacja (stan dróg, autobusy, stan przystanków)					
9. Inne, jakie?...					

5. Co, Pani/Pana zdaniem, należy zrobić na terenie gminy w pierwszej kolejności? Proszę wymienić 1–2 najważniejsze sprawy do załatwienia.

1.
2.

Załącznik 6. Formularz raportu

I. TYTUŁ:.....

II. AUTORZY:.....

III. DATA i MIEJSCE:.....

IV. PODZIĘKOWANIA DLA.....

V. **WPROWADZENIE:** Kto? Co? Kiedy? Jak? Po co robi? Liczba osób, która uczestniczyła w badaniach, miejscowości, z których osoby te pochodziły.

z małej szkoły w wielki świat

VI. **WYNIKI BADAŃ** (osobno dla każdej zbadanej miejscowości):

Obszary	bardzo dobrze	dobrze	średnio	źle	bardzo źle
1. Stan dróg					
2. Zapewnienie edukacji przedszkolnej, (przedszkola, miejsca opieki nad dziećmi, place zabaw)					
3. Organizacja pracy szkoły (plan lekcji, dowozy, zajęcia pozalekcyjne)					
4. Stworzenie możliwości spędzania czasu wolnego (oferta ośrodka kultury, biblioteka, muzeum, kluby, świetlice młodzieżowe, ośrodki sportowe i rekreacyjne)					
5. Dbłość o tereny zielone (skwery, parki, ukwiecenie terenu gminy)					
6. Działalność na rzecz ochrony środowiska (gospodarka odpadami, wywóz i segregacja śmieci)					
7. Bezpieczeństwo mieszkańców (praca służb mundurowych, oświetlenie, chodniki)					
8. Lokalna komunikacja (stan dróg, autobusy, stan przystanków)					
9. Inne, jakie?...					

z małej szkoły w wielki świat

Sprawy do załatwienia w pierwszej kolejności:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

VII. PODSUMOWANIE

Mocne strony miejscowości:

.....

.....

.....

.....

Słabe strony miejscowości:

.....

.....

.....

.....

VIII. WNIOSKI

Najważniejsze obszary wymagające zmian:.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik 7. Zasady prezentacji multimedialnej

1. Slajdy powinny być czytelne, proste i zrozumiałe.
2. Slajdy powinny być utrzymane w jednakowym stylu. Na wszystkich slajdach stosuj podobne czcionki, kolory, układ, tła.
3. Używaj czytelnych, prostych czcionek (np. ARIAL, VERDANA).
4. Wielkość czcionki powinna wynosić od 24 do 40 punktów.
5. Ilość grafiki i animacji na slajdzie powinna być wyważona.
6. Kolor czcionki powinien być widoczny na tle slajdu.
7. Wyróżniaj ważne fragmenty (pogrubienie, podkreślenie, inny kolor).
8. Tekst na slajdzie powinien zawierać maksymalnie 8 linii.
9. Zawsze zamieszczaj źródło nie swojego tekstu lub zdjęcia.
10. Wstawiane grafiki powinny mieć związek z tematyką prezentacji.
11. Nie czytaj ze slajdów, pokaż tylko główne zagadnienie, które możesz szczegółowo omówić.
12. Slajdy powinny zawierać tylko najważniejsze informacje.
13. Pierwszy slajd powinien zawierać tytuł/temat, informację o autorach, datę, miejsce.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 8. Karta oceny współpracy w grupie

z małej szkoły w wielki świat

ZESPÓŁ:

Co nam się udało zrealizować w grupie?

Czego nam się nie udało zrealizować w grupie?

Jak pracowała grupa?
(czy zgodnie z ustalonymi zasadami i planem?)

Co można poprawić we współpracy grupy?

Załącznik 9A. Karta samooceny pracy w grupie

Wersja dla dziewcząt

z małej szkoły w wielki świat

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałam moje zadania najlepiej jak umiałam?			
Czy prosiłam o pomoc, gdy jej potrzebowałam?			
Czy słuchałam tego, co mówią inni?			
Czy pomagałam innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałam moje zadania najlepiej jak umiałam?			
Czy prosiłam o pomoc, gdy jej potrzebowałam?			
Czy słuchałam tego, co mówią inni?			
Czy pomagałam innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałam moje zadania najlepiej jak umiałam?			
Czy prosiłam o pomoc, gdy jej potrzebowałam?			
Czy słuchałam tego, co mówią inni?			
Czy pomagałam innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

Załącznik 9B. Karta samooceny pracy w grupie

Wersja dla chłopców

z małej szkoły w wielki świat

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałem moje zadania najlepiej jak umiałem?			
Czy prosiłem o pomoc, gdy jej potrzebowałem?			
Czy słuchałem tego, co mówią inni?			
Czy pomagałem innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

✂

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałem moje zadania najlepiej jak umiałem?			
Czy prosiłem o pomoc, gdy jej potrzebowałem?			
Czy słuchałem tego, co mówią inni?			
Czy pomagałem innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

✂

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałem moje zadania najlepiej jak umiałem?			
Czy prosiłem o pomoc, gdy jej potrzebowałem?			
Czy słuchałem tego, co mówią inni?			
Czy pomagałem innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

MAKIETA NASZEJ WSPÓLNOTY

F

AUTORKA **Lidia Pasich**

KONSULTACJE **Maria Furtak | Barbara Benyskiewicz**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Tworzenie makiety wspólnoty ma umożliwić dzieciom refleksję nad ich środowiskiem życia, w tym szczególnie nad ich środowiskiem społecznym. Rzetelna wiedza na temat społeczności, w której się żyje, jest podstawą wszelkich oddolnych działań obywateli na jej rzecz. Wiedza ta umożliwia lepsze rozumienie problemów społeczności i ich uwarunkowań, pozwala na poszukiwanie optymalnych rozwiązań tych problemów (istota zaangażowania obywatelskiego).

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Zaangażujemy się na rzecz wspólnoty lokalnej.

CELE SZCZEGÓŁOWE

- Poznamy historię naszej okolicy, historię miejscowości, w której mieszkamy.
- Zbierzemy informacje potrzebne do skonstruowania makiety naszej miejscowości.
- Skonstruujemy makietę.
- Opowiemy o wspólnocie ludzi zamieszkujących teren przedstawiony na makiecie.

PRODUKT KOŃCOWY PROJEKTU

- Makieta wspólnoty przedstawiająca historię miejscowości i ludzi z nią związanych.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności lokalnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.
- Kompetencje informatyczne: zdolność poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz ich wykorzystywania w krytyczny i systematyczny sposób, przy jednoczesnej ocenie ich odpowiedności.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

- **Wybrane zadanie szkoły:**

8. Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.

- **Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**

Język polski:

- I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:
 - 6) odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od informacji drugorzędnych;
 - 7) wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte).

Plastyka:

1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji – percepcja sztuki. Uczeń:
 - 1) określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i tradycją w swoim środowisku lokalnym i regionalnym, a także uczestniczy w życiu kulturalnym tego środowiska (zna placówki kultury działające na jego rzecz);
 - 2) korzysta z przekazów medialnych oraz stosuje ich wytwory w swojej działalności twórczej (zgodnie z elementarną wiedzą o prawach autora).

Historia i społeczeństwo:

2. „Mała Ojczyzna”. Uczeń:
 - 1) opisuje swoją „małą Ojczyznę”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze;
 - 2) zbiera informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości „małej Ojczyzny”.

Zajęcia komputerowe:

1. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem. Uczeń:
 - 3) prawidłowo zapisuje i przechowuje wyniki swojej pracy w komputerze i na nośnikach elektronicznych, a następnie korzysta z nich;
 - 4) korzysta z pomocy dostępnej w programach;
 - 5) posługuje się podstawowym słownictwem informatycznym.

UWAGI

- Makiety można zbudować na boisku, w ogródku szkolnym lub w szkole (na korytarzu, w klasie, w całej sali lub tylko jej kącie). Rozważ możliwości w swojej szkole, porozmawiaj o nich z dyrekcją szkoły. Kiedy dzieci wybiorą konkretne miejsce, zachęć je do rozmowy na ten temat z dyrektorką/dyrektorem szkoły. Delegacja grupy projektowej powinna zwrócić się do niej/niego z prośbą o akceptację pomysłu dzieci.
- Projekt może być realizowany w dowolnym okresie roku szkolnego. Jeśli baza szkolna umożliwi budowę makiety na świeżym powietrzu (np. na boisku szkolnym lub w ogródku), warto go realizować w cieplejszej porze roku.
- Poinformuj o projekcie inne nauczycielki i innych nauczycieli swojej szkoły. Może będą mogli wesprzeć ciebie i dzieci w pracy nad elementami projektu.
- Dowiedz się w urzędzie gminy o planach zabudowy przestrzennej, poinformuj o nich dzieci. Możecie także razem udać się w tej sprawie do urzędu gminy. Dzieci mogą same poprosić o potrzebne im informacje.
- Na prezentację makiety zaproście społeczność szkolną, mieszkańców, władze lokalne.

z malej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	F1. Starter: Razem lepiej, sprawniej i mądrzej Dzieci zastanawiają się nad potencjałem tkwiącym w zbiorowych działaniach ludzi, wspólnie wykonują kolaż na temat osiągnięć ludzi, które są efektem ich wspólnego działania. Rozważają, czym jest wspólnota. Dowiadują się, co będą robić w projekcie.	4 godz.	od: do:
Planowanie działań	F2. Badamy naszą przestrzeń Dzieci poznają różne przykłady makiet, projektują w grupach swoje próbne makiety.	3 godz.	od: do:
	F3. Gdzie, jak, kiedy? Planujemy pracę nad makietą Dzieci wybierają miejsce umieszczenia makiet, uzgadniają je z dyrekcją szkoły, ustalają zasady pracy w grupie i terminarz prac.	2 godz.	od: do:
	F4. Uzgadniamy plan działań zespołów zadaniowych Dzieci planują makietę pod względem formy i treści, przygotowują się do opracowania komentarzy dotyczących obiektów umieszczonych na makiecie.	2 godz.	od: do:
Działania	F5. Budujemy makietę i zastanawiamy się, jak ją przedstawimy innym Dzieci wykonują makietę według opracowanego planu, planują sposób prezentacji makiety w środowisku szkolnym i lokalnym.	6 godz.	od: do:
Prezentacja	F6. Prezentujemy naszą makietę Dzieci prezentują makietę w środowisku szkolnym i lokalnym. Przedstawiają komentarze dotyczące obiektów umieszczonych na makiecie oraz opowieści o wspólnocie zamieszkującej teren, który przedstawia makietą.	2 godz.	od: do:
Refleksja	F7. Podsumowanie projektu Dzieci zastanawiają się nad tym, czego nauczyły się w projekcie, która rola (zadanie) odpowiadała im najbardziej. Zastanawiają się także nad tym, czy projekt umożliwił im zacieśnienie więzi w ich wspólnocie.	1 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 3 godz.

Działania: refleksja nad potencjałem tkwiącym w zbiorowych działaniach ludzi, wykonanie kolażu, refleksja nad pojęciem „wspólnota”.

Pomoce: komputery z dostępem do Internetu, zdjęcia prezentujące dorobek ludzkich wspólnot; kolorowy papier, klej, nożyczki, arkusze papieru w różnych kolorach, gałganki, szmatki, kolorowa bibuła; duże arkusze papieru, plakat z pytaniem *Co nas łączy?*, kartki samoprzylepne; duże arkusze papieru; plakat ze zdjęciami różnych grup ludzi, klej, magnesy.

F1

Starter:
Razem lepiej,
sprawniej i mądrzej

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Zapytaj dzieci: *Czy człowiek może być sam na świecie?* Poproś o uzasadnienie opinii.
3. Zaproś dzieci do sesji zdań niedokończonych (jeśli pracujesz z małą grupą, poproś, aby dzieci pracowały indywidualnie, jeśli pracujesz z dużym zespołem, poproś, by dzieci pracowały w grupach):
 - *Gdy jest się razem z drugą osobą, to...*
 - *Gdy jest się razem z kilkoma osobami, to...*
 - *Gdy jest się członkiem bardzo dużej grupy, to...*
 Zapytaj dzieci, jakie wnioski można wyciągnąć z tego ćwiczenia. Podkreśl siłę wynikającą z bycia razem i wspólnego działania.
4. Zaproś dzieci do ćwiczenia „Największe osiągnięcia ludzkości będące efektem wspólnych działań”.
 4. 1. Zapytaj dzieci, co, ich zdaniem, można uznać za największe osiągnięcia ludzkości będące efektem wspólnych działań ludzi (podpowiedz, że można wziąć pod uwagę osiągnięcia naukowe, architektoniczne, badawcze, wynalazki, odkrycia, wyprawy na nieznaną kłody, planety lub w niebezpieczne rejony świata, przebudowy przestrzeni, krajobrazów). Zachęć dzieci do udzielania odpowiedzi i uzasadniania wyboru. Zapytaj, skąd mają informacje na ten temat. Gdyby dzieci nie potrafiły podać swoich pomysłów, bądź gotowa/gotowy podać im kilka przykładów (przygotuj sobie materiały na ten temat, książki, zdjęcia, dokumenty internetowe).
 4. 2. Poproś dzieci, by dobrały się w kilkusobowe grupy. Poproś, by każda grupa wybrała jedno ważne osiągnięcie ludzkości będące efektem wspólnych działań i przygotowała kolaż prezentujący to osiągnięcie. Jeśli to możliwe, udostępniij dzieciom komputery z dostępem do Internetu, by mogły poszukać tam informacji na temat wybranego przez nie osiągnięcia. Wyjaśnij, dzieciom, co to jest kolaż (kolaż (fr. *collage*, *coller* – kleić) – technika artystyczna, która polega na tworzeniu kompozycji z różnych materiałów i tworzyw (gazet, tkanin, fotografii, drobnych przedmiotów codziennego użytku itp.). Materiały te są naklejane na płótno lub papier i łączone z tradycyjnymi technikami plastycznymi, np. farbą olejną, farbą akrylową, gwaszem).
 4. 3. Określ z dziećmi kryteria, jakie powinny spełniać ich prace, np.:
 - Łatwo rozpoznać, jakie osiągnięcia przedstawiono w pracy.
 - Kompozycja kolażu jest czytelna, przejrzysta.
 - Praca wykonana jest starannie.
 - Zastosowano różnorodne materiały/techniki: co najmniej dwa ich rodzaje.
 4. 4. Poproś dzieci o przystąpienie do pracy. Określ czas poszukiwania informacji w Internecie i czas wykonania kolażu.
 4. 5. Poproś grupy o prezentację swoich prac. Pozostałe grupy udzielają informacji zwrotnej, posługując się ustalonymi wcześniej kryteriami.

z małej szkoły w wielki świat

4. 6. Podsumuj ćwiczenie. Poproś dzieci w grupach, by wymyśliły aforyzm/złotą myśl dotyczącą znaczenia wspólnych działań ludzi, ogromu możliwości człowieka. Propozycje dzieci zapiszcie na plakacie (np. *Człowiek w grupie to olbrzym, który dokonuje rzeczy wielkich; Siła, rozum, uczucie zwielokrotnione liczbą ludzi są jak rakieta kosmiczna – przekraczają wszelkie bariery; Ludzki czyn i wysiłek są niewyobrażalne; Jeśli ludzie chcą, potrafią sięgać gwiazd*). Jeśli wolisz, możesz przygotować różne aforyzmy, przedstawić je dzieciom i poprosić je o wybór najpiękniejszego z nich.
5. Powieś na tablicy plakat z pytaniem: *Co nas łączy?* Poproś dzieci, by zastanowiły się nad tym i zapisały swoje odpowiedzi na kartkach samoprzylepnych (jedna odpowiedź na jednej kartce). Przykłady odpowiedzi: pasja, wspólny cel, łamanie barier, ciekawość świata, konieczność życiowa, chęć zmierzenia się z samą/samym sobą, to samo miejsce zamieszkania, szkoła, do której ходzimy, projekt, w którym razem pracujemy, itp.
6. Zaproś dzieci do ćwiczenia „O różnych grupach ludzi”.
 6. 1. Powieś na tablicy plakat ze zdjęciami przedstawiającymi różne grupy ludzi, np.:
 - grupę ludzi mieszkającą w tej samej miejscowości,
 - grupę ludzi chodzącą do tego samego kościoła,
 - grupę społeczności romskiej, indiańskiej lub innej mniejszości narodowej,
 - liczną, wielopokoleniową rodzinę,
 - grupę ludzi broniących jakiejś idei, np. zdjęcia osób z Fundacji *Greenpeace* broniących Doliny Rospudy.
 6. 2. Zapytaj: *Co łączy tych ludzi?* (zapisz to pytanie na plakacie). Poproś dzieci o zastanowienie się nad tym, czym charakteryzują się te grupy, co można o nich powiedzieć. Dzieci powinny powiedzieć (jeżeli tego nie zrobią, powiedz to sama/sam), że członkowie grup widocznych na zdjęciach są sobie bliscy, ponieważ dobrze się znają, troszczą się o siebie, łączą ich silne uczucia, wspólne sprawy.
 6. 3. Podsumuj te rozważania i umieść na górze plakatu ze zdjęciami wyraz *WSPÓLNOTA*. Zapytaj się dzieci, jak rozumieją to pojęcie. Jeśli trzeba, pomóż im je zrozumieć (wyjaśnij). Powiedz, że my, oprócz tego, że jesteśmy grupą zadaniową, jesteśmy też wspólnotą i żyjemy we wspólnocie. Każda wspólnota ma swój charakter. Wspólnota ma dla ludzi duże znaczenie, np. daje im poczucie przynależności, zakorzenienia, zaspokaja potrzeby, udziela wsparcia, inspiruje.
7. Postaw kluczowe dla projektu pytanie: *Jak poznać i przedstawić naszą wspólnotę?* Zaproponuj dzieciom zrobienie makiety ich wspólnoty. Wyjaśnij, czym jest makieta (jest to model kompozycji przestrzennej wykonany w zmniejszonej skali z gipsu, tektury, drewna itp.). Powiedz dzieciom, że realizując projekt, będą poznawać własną okolicę, ludzi, miejsca, historie, tradycje. Makieta pozwoli im to wszystko zaprezentować.
8. Zaproś dzieci na kolejne spotkanie.

Planowanie działań

Czas: 3 godz.

Działania: poznanie przykładów makiet, zaprojektowanie makiet.

Pomoce: komputery z dostępem do Internetu, wydrukowane zdjęcia lub zrzuty makiet z Internetu wykonane z wykorzystaniem programu *Faston Capture*, kopie karty „Badamy naszą przestrzeń” (załącznik 1) dla każdej grupy, kolorowe kartony, ołówki, gumki, kredki, markery, klej.

F2 Badamy naszą przestrzeń

Uwaga:

Bardzo ważne jest, aby w czasie konstruowania makiety dzieciom towarzyszyła refleksja, że tak naprawdę pracują nad poznaniem własnej okolicy, ludzi, miejsc, zakątków, historii i zdarzeń. Makie- ta jest formą ich przedstawienia. Podkreślaj to tak często, jak to możliwe.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz dzieciom, że pierwszym krokiem jest refleksja nad tym, jak może wyglądać makieta (jej forma). Zaproś je do komputerów i poproś, by poszukały w Internecie różnorodnych przykładów makiet. Określ czas tej pracy. Po jego upływie poproś dzieci o prezentację wyników swoich poszukiwań.

Uwaga!

- Jest to okazja do rozmowy o proporcjach, potrzebie stosowania skali, o odpowiednich materiałach do wykonania makiety, jej elementach itp.
 - Jeśli dysponujesz czasem i dzieci wykazują wyjątkowe zainteresowanie, możesz przygotować wystawę zdjęć makiet z Internetu lub nauczyć dzieci wykonywania zrzutów zdjęć z przeglądarki *Google Maps* z wykorzystaniem programu *Faston Capture* (program jest bezpłatny i można go pobrać z Internetu). Wystawa mogłaby nosić tytuł „Makiety konstruktorów i budowniczych”. W tej kwestii warto nawiązać współpracę w nauczycielką/nauczycielem informatyki lub znającym się na takich zagadnieniach rodzicem.
3. Powiedz dzieciom, że drugim krokiem jest zastanowienie się nad treścią makiety, czyli nad tym, co dzieci będą chciały w niej przedstawić. Zachęć dzieci do pracy nad próbnymi projektami makiet.
 3. 1. Podziel dzieci w dowolny sposób na 4–5 grup.
 3. 2. Wręcz grupom instrukcję „Badamy naszą przestrzeń” (załącznik 1). Przeczytajcie zadania do wykonania: znalezienie odpowiedzi na zadane pytania dotyczące miejsc, obiektów, elementów krajobrazu; zaznaczenie tych elementów na kartonach, będących podstawą makiety; prezentacja prac w formie opowieści o miejscowości, ludziach, którzy tworzą wspólnotę zamieszkującą ten teren.
 3. 3. Rozdaj kartony. Poproś o wyjęcie przyborów do pisania (poproś, by dzieci posługiwały się najpierw ołówkiem. Umożliwi im to naniesienie zmian w przypadku niewłaściwego rozplanowania elementów makiety).
 3. 4. Określ czas pracy i poproś dzieci o zabranie się do niej. Czuwaj nad jej przebiegiem.
 3. 5. Poproś o zaprezentowanie efektów pracy grupowej na forum całej grupy.
 3. 6. Ustaw przygotowane przez grupy projekty makiet w widocznym miejscu w sali.
 3. 7. Podziękuj dzieciom za pracę związaną z przygotowaniem projektu makiety i jego prezentacją.

z małej szkoły w wielki świat

Planowanie działań

Czas: 2 godz.**Działania:** wybór miejsca umieszczenia makiety, ustalenie zasad pracy i terminarza prac.**Pomoce:** arkusze papieru, mazaki.

F3

Gdzie, jak i kiedy?
Planujemy pracę
nad makietą

Uwaga:

Uprzedź dyrekcję szkoły, że delegacja dzieci zwróci się z prośbą o zgodę na umieszczenie makiety w wybranym miejscu na terenie szkoły.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Poproś dzieci, by przypomniały, co robiły na poprzednich zajęciach.
3. Zachęć dzieci do dalszej pracy nad makietami. Poinformuj, że dzisiaj zajmiecie się planowaniem tego przedsięwzięcia.
4. Wybierzcie miejsce, w którym umieścicie makietę.
 4. 1. Zastanówcie się nad różnymi miejscami, w których możecie ją umieścić, np.:
 - Czy wykorzystamy boisko szkolne, które stanie się na jakiś czas makietą naszej miejscowości? Wtedy, być może, będziemy malować i zaznaczać miejsca farbami lub kolorową kredą.
 - Czy przeznaczymy na to ogródek szkolny? Wtedy niezbędne będą narzędzia ogrodnicze, deseczki, patyki, liście, kawałki materiałów, może niektóre rośliny będą oznaczać konkretne miejsca itp.
 - Czy wykonamy ją wewnątrz szkoły: w klasie, w holu głównym, w wyznaczonym miejscu korytarza szkolnego, w bibliotece, w sali gimnastycznej lub w Izbie Pamięci, a może w wyznaczonym kąci w swojej klasie?
 4. 2. Kiedy zdecydujecie, gdzie chcielibyście umieścić waszą makietę, wybierzcie delegację, która uda się na rozmowy w tej sprawie do dyrekcji szkoły. Napiszcie wspólnie krótki list z informacją o tym, że przygotowujecie makietę, oraz z prośbą o zgodę na umieszczenie jej w danym miejscu.
 4. 3. Podczas oczekiwania na powrót delegacji zaproponuj pozostałym dzieciom wybraną przez siebie zabawę.
 4. 4. Po powrocie delegacji z rozmowy z dyrekcją szkoły, omówcie jej przebieg i rezultaty.
5. Ustal z dziećmi zasady pracy nad makietą. Powiedz dzieciom, że makietę będziemy tworzyć równocześnie: każda grupa będzie „projektować” inny jej element (obszar). Będzie to coś podobnego do puzzli. Dlatego należy:
 - pamiętać, co makietę powinna zawierać, aby czegoś ważnego nie pominąć (potrzebny będzie główny architekt/planista – możesz nim być ty lub wybrane dziecko (zdecydujcie, kto nim będzie),
 - zaplanować zasady współpracy w grupie i pomiędzy grupami, przestrzegać ich, by sobie wzajemnie nie przeszkadzać (stwórzcie zasady współpracy w grupie),
 - zaplanować czas zebrania informacji oraz czas wykonania samej makiety wraz z jej prezentacją (ustalcie wspólnie terminarz wykonania prac).
6. Podziękuj dzieciom za pracę. Zaprosz je na kolejne zajęcia.

Planowanie działań

Czas: 2 godz.

Działania: zaplanowanie makiety pod względem formy i treści, opracowanie komentarzy dotyczących obiektów umieszczonych na makiecie.

Pomoce: duże arkusze papieru, pisaki, małe chorągiewki z imionami dzieci.

F4

Uzgadniamy plan działań zespołów zadaniowych

Uwaga:

Te zajęcia możesz przeprowadzić w inny sposób niż niżej opisany. Możesz wykorzystać program do tworzenia map mentalnych *XMind*; elementy planowania formy i treści makiety mogą być wykonane przez dzieci w pracowni komputerowej (znakomita zabawa i kształcące zadanie). Można też zrobić wystawę tych map. Poproś o pomoc nauczycielkę/nauczyciela informatyki. Program *XMind* można zainstalować z Internetu bezpłatnie.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz dzieciom, że dziś będą pracować nad formą i treścią makiety.
3. Zachęć dzieci do przemyślenia formy makiety. Zaplanujcie na drodze dyskusji:
 - proporcje makiety zależne od miejsca jej umieszczenia,
 - legendę makiety, czyli detale koncepcyjne, np. jak oznaczyć domy prywatne, budynki publiczne, elementy krajobrazu,
 - materiały do wykonania makiety,
 - sposoby wykonania makiety.

Wszystkie ustalenia zapiszcie na dużym arkuszu papieru. Poproś dzieci o gromadzenie materiałów potrzebnych do wykonania makiety. Przypomnij termin ich przyniesienia do szkoły (wynika on z terminarza, który opracowaliście wcześniej)
4. Zajmijcie się teraz treścią makiety.
 4. 1. Zawieś na tablicy duży arkusz papieru pt. *RAZEM PLANUJEMY MAKIETĘ*.
 4. 2. Poproś, aby każdy określił, gdzie znajduje się jego dom, i zaznaczył go, przyklejając w odpowiednim miejscu „chorągiewkę” ze swoim imieniem.
 4. 3. Podziel dzieci na cztery grupy. Każda z nich będzie pracować nad innym obszarem makiety:
 - Grupa 1: spisuje i zaznacza na makiecie kluczowe obiekty: szkołę, urzędy, sklepy, kościół, plebanię, remizę strażacką, przychodnię i inne.
 - Grupa 2: odtwarza krajobraz: drogi główne („wylotowe”), drogi mniejsze (lokalne), ścieżki, pagórki, stawy, dolinki itp., i zaznacza te elementy na makiecie.
 - Grupa 3: robi listę miejsc/obiektów charakterystycznych, ważnych dla mieszkańców (np. kapliczka przy wylocie drogi, „święte” źródło, tajemnicze miejsce w lesie itp.) i zaznacza je na makiecie.
 - Grupa 4: robi listę miejsc pustych, których zabudowa jest lub nie w planach, i zaznacza je na makiecie (w karcie pracy „Budujemy naszą przestrzeń” (załącznik 1) były pytania odnoszące się do tego zagadnienia. Informacje na ten temat mogłaś/eś zdobyć sam lub razem z dziećmi w urzędzie gminy).
 4. 4. Obejrzyjcie efekt swojej pracy.

z małej szkoły w wielki świat

5. Poproś dzieci o opracowanie w domu (w ramach pracy domowej) komentarza do każdego obiektu umieszczonego na makiecie.
 5. 1. Najpierw wspólnie określcie, w jaki sposób powinien być przygotowany komentarz do ustnej prezentacji poszczególnych elementów makiety (kryteria). Przykład:
Ważne jest, aby komentarz:
 - zawierał 4–5 zdań przedstawiających informacje dotyczące obiektu,
 - podkreślał zalety i walory obiektu,
 - był wyraźnie i jasno przekazany,
 - trwał około 1–2 minut.
 5. 2. Poproś, by dzieci przygotowały komentarze indywidualnie lub w parach. Przydziel każdemu dziecku lub parze jeden lub dwa obiekty do zaprezentowania (zależnie od liczby dzieci).
6. Podziękuj dzieciom za udział w zajęciach.

Działania

Czas: 6 godz.

Działania: wykonanie makiety, planowanie sposobu prezentacji makiety w środowisku szkolnym i lokalnym.

Pomoce: materiały potrzebne do wykonania makiety w zależności od miejsca jej usytuowania i planów dzieci, np.: pudełka od zapalek, pudełka tekturowe, papier kolorowy, klej, nożyczki, glina, bibuła kolorowa, kolorowe szmatki, kartony w różnych kolorach, deseczki, kijki, gałązki, narzędzia dla majsterkowicza: gwoździe, młotki, śrubki itp.

F5

Budujemy makietę i zastanawiamy się, jak ją przedstawimy innym

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz, że nadszedł czas zrealizowania planów: wykonania makiety. Dzieci będą ją budować w zespołach zadaniowych.
 2. 1. Podziel dzieci na 4 grupy, takie same jak podczas planowania makiety na poprzednich zajęciach.
 2. 2. Obejrzyjcie plakat z zaznaczonymi miejscami, obiektami, elementami krajobrazu. Przypomnijcie sobie plan.
 2. 3. Zrealizujcie plan, tzn. wykonajcie poszczególne elementy makiety w zaplanowanych proporcjach, w zaplanowany sposób, wykorzystując zaplanowane materiały. Umieśćcie te elementy na makiecie. Podział prac jest następujący:
 - Grupa 1: przygotowuje i umieszcza na makiecie kluczowe obiekty: szkołę, urzędy, sklepy, kościół, plebanię, remizę strażacką, przychodnię i inne.
 - Grupa 2: przygotowuje i umieszcza na makiecie elementy krajobrazu: drogi główne („wyłotowe”), drogi mniejsze (lokalne), ścieżki, pagórki, stawy, dolinki itp.
 - Grupa 3: przygotowuje i umieszcza na makiecie miejsca/obiekty charakterystyczne, ważne dla mieszkańców (np. kapliczkę przy wylocie drogi, „święte” źródło, tajemnicze miejsce w lesie).
 - Grupa 4: przygotowuje i umieszcza na makiecie to, co jest w planach zabudowy/przebudowy.

2. 4. Po wykonaniu wszystkich zaplanowanych elementów makiety i ich umieszczeniu na makiecie poproś dzieci o prezentację komentarzy na temat poszczególnych obiektów (praca domowa z poprzednich zajęć).

Uwaga!

- Dzieci powinny:
 - mieć wszystkie materiały do pracy,
 - rozpocząć od umieszczenia na makiecie własnych domów z chorągiewkami,
 - najpierw wykonać poszczególne elementy makiety, a potem umieścić je na makiecie.
 Dzięki przestrzeganiu kolejności działań makieta powstaje „cegielka po cegielce”, jak puzzle. W czasie pracy konieczna jest pomoc głównego architekta/planisty (wcześniej zdecydowaliście, czy będziesz nim ty, czy dziecko), który podpowiada, jak wykonać dany „obiekt” oraz gdzie go umieścić, aby były zachowane proporcje związane z przestrzenią.
- Monitoruj pracę dzieci, jeśli trzeba, udzielaj im wskazówek podczas pracy.

3. Obejrzyjcie swoją makietę. Co o niej sądzicie?

4. Zaplanuj z dziećmi sposób prezentacji makiety w środowisku szkolnym i lokalnym.

4. 1. Zwróć uwagę dzieci na to, by podczas tej prezentacji podjęły opowieść o wspólnocie zamieszkującej teren, który przedstawia makieta, tzn. o:

- własnej rodzinie,
- sąsiadach,
- społeczności szkolnej,
- społeczności lokalnej.

Daj dzieciom przykład takiej opowieści. Opracuj ją sama/sam (możesz opowiedzieć o sobie) lub wykorzystaj jakiś fragment opowiadania zawierający taką opowieść. W ten sposób pokażesz dzieciom, jak mają się przygotować do prezentacji makiety. Zapisz watki do poruszenia w prezentacji na dużym arkuszu papieru.

Uwaga! „Opowieść” powinna zawierać informacje o więziach między ludźmi, ich wzajemnych przeżyciach (dobrych i złych), ciekawostkach z życia, zdarzeniach owianych legendą, humorystycznych sytuacjach, wspólnych działaniach na rzecz innych osób w trudnych sytuacjach itp. Wyjaśnij dzieciom, dlaczego opowieść jest ważna: buduje więzi, tworzy tradycję, przekazywana z ust do ust gromadzi fakty, legendy, kreuje bohaterów i antybohaterów. Ponadto opowieść jednoczy ludzi, ponieważ wszyscy zasiadają w kręgu i słuchają snującej ją osoby.

4. 2. Pomyślcie, kiedy, gdzie i jak przedstawicie efekt waszej pracy. Sposób prezentacji zależy m.in. od lokalizacji i wielkości makiety. Przygotujcie scenariusz prezentacji. Rozpiszcie role poszczególnych dzieci (kto, co, kiedy?) Zastanówcie się, kogo zaprosicie na tę prezentację. Zróbcie listę gości (pamiętajcie o przedstawicielach władzy lokalnej!). Ustalcie sposób zaproszenia.

5. Podziękuj dzieciom za pracę. Poproś o realizację zadań związanych z przygotowaniem prezentacji (np. przygotowanie i dystrybucja zaproszeń) i zgłaszanie do ciebie relacji z wykonanych prac. Zaofertuj dzieciom swoją pomoc i wsparcie (ustal termin konsultacji). Umówcie się na kolejne spotkanie.

z małej szkoły w wielki świat

Prezentacja

Czas: 2 godz.**Działania:** zaprezentowanie makiety w środowisku szkolnym i lokalnym.**Pomoce:** miejsce do prezentacji makiety; krzesła, stoły; mikrofony, tło muzyczne, kamera, aparat fotograficzny.

F6

Prezentujemy
naszą makietę

Uwaga:

Warto sfilmować prezentację makiety lub sporządzić jej dokumentację fotograficzną.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Zweryfikujcie swoją gotowość do prezentacji makiety.
3. Zaprezentujcie makietę w ustalony sposób (wraz z komentarzami do obiektów umieszczonych na makiecie i opowieściami o wspólnocie zamieszkującej teren przedstawiony na makiecie).
4. Podziękuj dzieciom za udział w prezentacji i zaprosz na podsumowanie projektu. Może się ono odbyć bezpośrednio po prezentacji lub kolejnego dnia.

Refleksja

Czas: 1 godz.**Działania:** podsumowanie działań w projekcie.**Pomoce:** plakat z napisem *CZEGO SIĘ NAUCZYLIŚMY?*, plakat z napisem *WSPÓLNOTA*, kolorowe znaczki samoprzylepne, tzw. „cenki”.

F7

Podsumowanie
projektu

Kolejne kroki:

1. Poproś, by dzieci usiadły w kręgu. Wywieś na tablicy plakat z napisem *CZEGO SIĘ NAUCZYLIŚMY?* Przypomnij dzieciom, że podczas pracy w projekcie konstruowały makietę, poszukiwały informacji o obiektach i opowiadały o wspólnocie zamieszkującej teren zaprezentowany na makiecie. Poproś, by określili, w której z tych ról czuli się najlepiej i dlaczego. Poproś o podanie co najmniej 2 argumentów. Zapisz je na plakacie.
2. Powieś na tablicy plakat z napisem *WSPÓLNOTA*. W centrum narysuj okrąg. Poproś dzieci, aby zaznaczyły swoje miejsce w tym okręgu, np. przyklejając w wybranym miejscu kolorową „cenkę”. Powiedz im, że tworzą silną wspólnotę jako klasa i jako grupa pochodząca z tej samej miejscowości/okolicy. Zapytaj je, czy, ich zdaniem, projekt, w którym brały udział, umożliwił im zacieśnienie więzi. Zachęć dzieci do wypowiedzi.
3. Podziękuj dzieciom za udział w projekcie. Pogratuluj im zrobienia makiety oraz przygotowania i przeprowadzenia jej prezentacji.

Załącznik 1. Instrukcja dla grup – „Badamy naszą przestrzeń”

„Badamy naszą przestrzeń”

- Przeczytajcie wspólnie poniższe pytania. Zastanówcie się razem nad odpowiedziami na nie:
 - Gdzie się znajduje dom każdego z was?
 - Kto mieszka najbliżej waszego domu?
 - Jakie ważne budynki znajdują się w naszej miejscowości?
 - Jakie elementy krajobrazu są charakterystyczne dla naszej miejscowości?
 - Które drogi są główne i łączą nas „ze światem”?
 - Które drogi są dobrze znane okolicznej ludności i „łączą” nas ze sobą?
 - Jakie ciekawe miejsca, zakątki, „skarby” znajdują się w naszej miejscowości?
 - Jakie elementy zabudowy/przebudowy dopiero się pojawią?
- Gdy znajdziecie odpowiedzi na wszystkie pytania, zaznaczcie elementy makiety (obiekty, miejsca, elementy krajobrazu) na dużych kartonach. To będzie wasz próbny plan makiety.
Uwaga! Wstępny plan naszkicujcie ołówkiem. Łatwo będzie wam dokonać zmian, jeśli coś będziecie chcieli zaznaczyć inaczej.
- Gdy wasz plan makiety będzie gotowy, zaprezentujecie go. Wybierzcie liderkę/lidera waszej grupy. Jej/jego zadaniem będzie przedstawienie tego planu innym. Postarajcie się, aby prezentacja miała formę opowieści o waszej miejscowości, o waszej małej ojczyźnie, o ludziach, którzy tworzą wspólnotę mieszkającą na tym terenie.

„Badamy naszą przestrzeń”

- Przeczytajcie wspólnie poniższe pytania. Zastanówcie się razem nad odpowiedziami na nie:
 - Gdzie się znajduje dom każdego z was?
 - Kto mieszka najbliżej waszego domu?
 - Jakie ważne budynki znajdują się w naszej miejscowości?
 - Jakie elementy krajobrazu są charakterystyczne dla naszej miejscowości?
 - Które drogi są główne i łączą nas „ze światem”?
 - Które drogi są dobrze znane okolicznej ludności i „łączą” nas ze sobą?
 - Jakie ciekawe miejsca, zakątki, „skarby” znajdują się w naszej miejscowości?
 - Jakie elementy zabudowy/przebudowy dopiero się pojawią?
- Gdy znajdziecie odpowiedzi na wszystkie pytania, zaznaczcie elementy makiety (obiekty, miejsca, elementy krajobrazu) na dużych kartonach. To będzie wasz próbny plan makiety.
Uwaga! Wstępny plan naszkicujcie ołówkiem. Łatwo będzie wam dokonać zmian, jeśli coś będziecie chcieli zaznaczyć inaczej.
- Gdy wasz plan makiety będzie gotowy, zaprezentujecie go. Wybierzcie liderkę/lidera waszej grupy. Jej/jego zadaniem będzie przedstawienie tego planu innym. Postarajcie się, aby prezentacja miała formę opowieści o waszej miejscowości, o waszej małej ojczyźnie, o ludziach, którzy tworzą wspólnotę mieszkającą na tym terenie.

OBYWATEL ŚWIATA W GLOBALNYM ŚWIECIE

G

AUTORKI **Barbara Benyskiewicz** | **Maria Furtak**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

W ostatnich latach świat „skurczył się” na skutek globalizacji. Wiąże się to m.in. ze zmianami technicznymi, głównie w obszarze komunikacji (komputeryzacja, Internet, łączność satelitarna, powszechność podróży lotniczych), politycznymi (upadek systemu komunistycznego w Europie Środkowej i Wschodniej oraz wynikająca z tego faktu lepsza komunikacja tych regionów z resztą świata), a także ekonomicznymi. Globalizacja oznacza wzrost różnego rodzaju połączeń, wzajemnych powiązań, oddziaływań we wszystkich sferach życia: od kultury, przez finanse, po bezpieczeństwo.

Dla współczesnej pedagogiki nowym wyzwaniem i inspiracją stała się realizacja edukacji globalnej. Zglobalizowany świat stawia przed nauczycielkami i nauczycielami nowe zadania: pomóc dzieciom zrozumieć zależność pomiędzy życiem własnym i innych ludzi na całym świecie, wyposażyć młode pokolenie w „świadomość globalną”, propagującą ochronę środowiska, dialog międzykulturowy, wspólne dobro ludzkości.

Projekt zakłada opracowanie z dziećmi listy korzyści i zagrożeń, jakie wynikają z życia w globalnym świecie. Dzieci wykonają postać „Obywatela Świata”, opracują listę cech świadomego obywatela świata oraz zastanowią się nad tym, jak stać się takim obywatelem; przygotują manifest *Co my możemy zrobić dla świata?* i pomyślą o tym, jakie działania sprzyjające środowisku i światu mogą wdrożyć w szkole i środowisku lokalnym.

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Zrozumiemy i rozpropagujemy ideę głoszącą, że to, jak nam się żyje teraz i jak nam się będzie żyło w przyszłości, zależy od naszych obecnych działań.

CELE SZCZEGÓŁOWE

- Dowiemy się, na czym polega globalizacja, jakie korzyści i problemy są związane z życiem w globalnym świecie.
- Poznamy cechy świadomego obywatela świata.
- Zastanowimy się, co możemy zrobić, żeby zapobiegać niektórym zagrożeniom związanym z globalizacją.
- Wybierzemy działania, które postaramy się wdrożyć w życie w szkole i w środowisku lokalnym.

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- Postać „Obywatela Świata”.
- Manifest *Co my możemy zrobić dla świata?*

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności lokalnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.
- Kompetencje informatyczne: zdolność poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz ich wykorzystywania w krytyczny i systematyczny sposób, przy jednoczesnej ocenie ich odpowiedności.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

• Wybrane zadania szkoły:

7. Dbalność o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich.
8. Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym

• Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Historia i społeczeństwo:

1. Refleksja nad sobą i otoczeniem społecznym. Uczeń:
 - 1) wyjaśnia, w czym wyraża się odmiennność i неповtarzalność każdego człowieka;
 - 2) podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania.
7. Problemy ludzkości. Uczeń:
 - 1) wyjaśnia, co oznacza powiedzenie: „świat stał się mniejszy” i wskazuje przyczyny tego zjawiska;
 - 2) opisuje i ocenia na przykładach wpływ techniki na środowisko naturalne i życie człowieka;
 - 3) wymienia korzyści i niebezpieczeństwa korzystania z mediów elektronicznych.

Plastyka:

2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę. Uczeń:
 - 1) podejmuje działalność twórczą, posługując się podstawowymi środkami wyrazu plastycznego i innych dziedzin sztuki (fotografia, film) w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki);
 - 2) realizuje projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu wizerunku i otoczenia człowieka oraz upowszechnianiu kultury w społeczności szkolnej i lokalnej (stosując także narzędzia i wytwory multimedialne).

Zajęcia komputerowe:

1. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem. Uczeń:
 - 3) prawidłowo zapisuje i przechowuje wyniki swojej pracy w komputerze i na nośnikach elektronicznych, a następnie korzysta z nich;
 - 4) korzysta z pomocy dostępnej w programach;
 - 5) posługuje się podstawowym słownictwem informatycznym.

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu Planowanie działań	G1. Starter: Kto tak jak ja? Poznajemy działania projektowe. Opracowujemy harmonogram projektu Dzieci dowiadują się, czego będzie dotyczył projekt, poznają jego cele. Bawią się w grę „Kto tak jak ja”, zastanawiają się nad podobieństwami między ludźmi żyjącymi w różnych krajach w zakresie np. sposobu spędzania wolnego czasu, kupowanych produktów, bywania w sieciowych sklepach, restauracjach, kinach. Dzieci zapoznają się z działaniami proponowanymi w projekcie. Ustalają jego harmonogram.	3 godz.	od: do:
Działania	G2. Wprowadzenie do tematyki projektu: co łączy dzieci w różnych krajach? Dzieci przypominają sobie zasady dobrej pracy w grupie. Zastanawiają się nad tym, co łączy dzieci w różnych krajach, i tworzą mapy mentalne na ten temat. Poznają znaczenie terminów „globalny świat”, „globalizacja”.	3 godz.	od: do:
	G3. Nasza miejscowość w globalnym świecie Dzieci wyszukują skutki globalizacji w najbliższym otoczeniu, oceniają je, opracowują listę korzyści i problemów wynikających z życia w globalnym świecie.	4 godz.	od: do:
	G4. Cechy obywatela świata Dzieci wykonują postać „Obywatela Świata”. Przygotowują karty z cechami charakteryzującymi obywatela świata, na balonach i kamieniach zapisują korzyści i zagrożenia wynikające z bycia obywatelem świata. Tymi materiałami dekorują stworzoną postać. Dzieci analizują przebieg i efekty swojej pracy. Zastanawiają się nad sobą w kontekście cech obywatela świata.	5 godz.	od: do:
	G5. Przygotowanie manifestu Co my możemy zrobić dla świata? Dzieci przygotowują listę konkretnych działań sprzyjających ich najbliższemu i dalszemu środowisku. Wybierają kilka działań, które mogłyby i chciałyby realizować w szkole i w środowisku lokalnym. Dzieci planują prezentację efektów projektu.	3 godz.	od: do:
Prezentacja	G6. Prezentujemy efekty naszej pracy Dzieci prezentują efekty pracy społeczności szkolnej (dzieciom, nauczycielom i innym pracownikom szkoły, rodzicom). Następuje uroczyste podpisanie manifestu.	1 godz.	od: do:
Refleksja	G7. Podsumowanie projektu Dzieci podsumowują i oceniają działania projektowe. Wyciągają wnioski na przyszłość.	1 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu oraz planowanie działań

z matej szkoły w wielki świat

Czas: 3 godz.

Działania: przedstawienie pomysłu związanego z realizacją projektu, przeprowadzenie zabawy integracyjnej i dyskusji, poznanie działań projektowych, opracowanie harmonogramu projektu.

Pomoce: plakat z tytułem projektu, karty A4 z tytułami działań projektowych i czynnościami, klej, duży arkusz papieru do harmonogramu projektu, pisaki.

G1

Starter: Kto tak jak ja? Poznajemy działania projektowe. Opracowujemy harmonogram projektu

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz dzieciom, że rozpoczynacie nowy projekt. Powieś na tablicy plakat z jego tytułem: „Obywatel świata w globalnym świecie”. Zapytaj, czy dzieci słyszały określenie „globalny świat” i czy wiedzą, co ono znaczy. Uporządkuj wypowiedzi dzieci lub krótko wyjaśnij pojęcie (do tego pojęcia wrócisz w czasie kolejnych zajęć). Powiedz dzieciom, że w trakcie realizacji tego projektu dowiedzą się o tym, że to, co robią u siebie w miejscowości, ma wpływ na cały świat i odwrotnie – to, co dzieje się na świecie, ma wpływ na ich życie, że między tym, co dzieje się na świecie i co robią ludzie, istnieją powiązania i zależności. Powiedz, że w związku z rozwojem cywilizacji mieszkańcy całego świata mogą lepiej komunikować się ze sobą, mają informacje o tym, jak żyją ludzie w odległych zakątkach naszego globu, mają dostęp do takich samych towarów i usług (mogą kupować takie same ubrania, sprzęty, produkty żywnościowe w sklepach tych samych marek, korzystać z sieciowych restauracji i hoteli). Sformułuj cele projektu i zapisz je na plakacie.
3. Zaproponuj dzieciom grę integracyjną, pokazującą podobieństwa: „Kto tak jak ja?” Powiedz, że w tej zabawie trzeba zadawać pytania dotyczące zjawisk i sytuacji, które mogą być wspólne dla dzieci z różnych krajów, np. Internet, sklepy, odzież, muzyka, filmy i restauracje sieciowe. Możesz wybrać jeden z wariantów ćwiczenia.

Wariant 1. „W kręgu na stojąco”

Dzieci stają w kole. Jedna osoba (na początku ty) staje w środku i pyta np. „Kto tak jak ja korzysta z Internetu?”. Dzieci, których to dotyczy, robią krok do środka i przyglądają się sobie. Po chwili wracają. Osoba ze środka wskazuje dziecko, które zada kolejne pytanie, np. „Kto tak jak ja lubi jedzenie z restauracji McDonald’s?”, „Kto tak jak ja czytał przygody Harry’ego Pottera?”, „Kto tak jak ja zna filmy Walta Disneya?”, „Kto tak jak ja lubi chodzić w dżinsach?”, „Kto tak jak ja słucha muzyki Michaela Jacksona?” itd.

Wariant 2. „W kręgu na siedząco”

Ustaw krzesła w kole – o jedno mniej, niż jest dzieci. Wskazane dziecko staje na środku i zadaje pytanie: „Kto tak jak ja...?”. Dzieci, których to dotyczy, wstają z krzeseł i robią krok do środka, przyglądają się sobie. Potem na twój znak wracają na krzesła, nie mogą jednak usiąść na tym krześle, na którym siedziały wcześniej. Dziecko, dla którego zabraknie krzesła, zostaje na środku i kontynuuje zabawę.

4. Podsumuj zabawę pytaniami :

- Czy w tej zabawie mogłyby uczestniczyć dzieci z innych krajów?
- Z jakiego powodu tak myślicie?
- Jakich podobnych przedmiotów, produktów używają ludzie mieszkający w innych krajach?

- Skąd o tym wiecie?
- Jakie mogą być podobne zajęcia i zainteresowania ludzi mieszkających daleko od siebie?
- Z jakiego powodu tak sądzicie?

Wysłuchaj odpowiedzi dzieci na każde zadane przez siebie pytanie. Zachęcaj dzieci do odwoływania się do swoich doświadczeń (podróże, spotkania z ludźmi reprezentującymi inne kultury), wiedzy zdobytej w szkole i poza nią (książki, filmy, telewizja, prasa, Internet, informacje od ludzi zamieszkujących/zwiedzających inne kraje). Staraj się unikać uogólnień i stereotypowego sposobu patrzenia na ludzi z innych kultur. Stereotyp to „uproszczony, schematyczny obraz osób, grup i stosunków społecznych, powstały na podstawie niepełnej lub fałszywej wiedzy o świecie, utrwalony jednak przez tradycję i trudny do zmiany”¹.

5. Przedstaw dzieciom działania i czynności, które będziecie realizować w ramach projektu (por. pierwsza i druga kolumna tabeli w pkt 6). Wykorzystaj karty z tytułami działań i czynnościami przygotowane przed zajęciami: przeczytaj tytuł działania i czynności, krótko je omów, karty z tytułem działania i czynnościami przyklej na dużym arkuszu papieru w dwóch kolumnach, zostawiając miejsce na dodatkowe dwie kolumny (na arkuszu tym powstanie harmonogram projektu). Zapytaj dzieci, co sądzą o takim pomysle. Zadbaj o to, aby każde dziecko mogło się wypowiedzieć.
6. Stwórzcie wspólnie harmonogram projektu. Na arkuszu z tytułami działań projektowych i czynnościami narysuj tabelę (przykład poniżej). Wypełnijcie ją. Powiedz dzieciom, że wszystkie działania będziecie wspólnie planować, realizować i podsumowywać. Arkusz z harmonogramem powinien wisieć w widocznym miejscu przez cały okres realizacji projektu obok plakatu z tytułem projektu i jego celami.

Tytuł działania	Czynności	Terminy	Uwagi
Wprowadzenie do tematyki projektu: <i>co łączy dzieci żyjące w różnych krajach?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Wykonanie map mentalnych 		
Nasza miejscowość w globalnym świecie	<ul style="list-style-type: none"> • Poszukiwanie skutków globalizacji w najbliższym otoczeniu • Stworzenie listy korzyści i problemów/zagrożeń wynikających z globalizacji 		
Cechy obywatela świata	<ul style="list-style-type: none"> • Wykonanie postaci „Obywatela Świata” 		Należy sporządzić i dołączyć szczegółowy harmonogram wraz z podziałem zadań zgodnie z instrukcją
Manifest <i>Co my możemy zrobić dla świata?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie manifestu 		
Działania do wdrożenia w szkole i w środowisku lokalnym	<ul style="list-style-type: none"> • Wybór działań 		
Prezentacja naszych działań	<ul style="list-style-type: none"> • Przedstawienie efektów pracy społeczności szkolnej • Podpisanie manifestu 		
Podsumowanie	<ul style="list-style-type: none"> • Spotkanie uczestników projektu i podsumowanie projektu 		

7. Podziękuj dzieciom za pracę. Zaprosz dzieci na kolejne spotkanie.

¹ Encyklopedia Popularna PWN (1995), Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 811.

Działania

Czas: 3 godz.

Działania: przypomnienie zasad dobrej pracy w grupie, refleksja nad tym, co łączy dzieci w różnych krajach, omówienie terminów „globalny świat”, „globalizacja”.

Pomoce: duże arkusze papieru, kolorowe karteczki, klej, mazaki.

G2

Wprowadzenie do tematyki projektu: *co łączy dzieci w różnych krajach?*

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz dzieciom, że rozpoczynacie dziś realizację zaplanowanych działań (wskaż arkusz z harmonogramem projektu). Zwróć ich uwagę na to, że jednym z warunków powodzenia projektu jest dobra praca w grupie. Poproś dzieci o przypomnienie zasad dobrej pracy w grupie. Jest to dobry moment, by wrócić do kontraktu (zasady pracy w grupie), uzupełnić go lub zmienić, powiesić w widocznym miejscu.
3. Zaprosz dzieci do realizacji pierwszego zaplanowanego działania, tj. poszukiwania przez dzieci podobieństw i związków z dziećmi z różnych krajów świata.
 3. 1. Podziel dzieci na grupy w wybrany przez siebie sposób. Zadbaj o to, by w grupach były dzieci z różnych roczników.
 3. 2. Powiedz dzieciom, że w grupach będą tworzyć mapy mentalne do hasła: „Co łączy dzieci w różnych krajach?”. Poproś je, by napisały na karteczkach swoje propozycje, przedstawiły je sobie i uporządkowały, układając kartki w postaci mapy mentalnej na dużym arkuszu papieru. Poproś dzieci, by po uporządkowaniu karteczek nakleiły je na arkuszu.

Uwaga! Pamiętaj, by przed przystąpieniem do pracy przypomnieć dzieciom, że wszystkie propozycje są dobre. Pomysły porządkujemy po to, by nie powtarzały się te same informacje.
 3. 3. Poproś grupy o prezentację swoich map pozostałym dzieciom. Przypomnij o możliwości dopisywania nowych pomysłów w trakcie prezentacji. Dzieci zawieszają plakaty w miejscu realizacji projektu.
 3. 4. Zapytaj dzieci: *Skąd wiecie o życiu dzieci w innych krajach?* Wysłuchaj wszystkich dzieci. Podkreśl takie źródła wiedzy jak: osobiste doświadczenia (np. podróże zagraniczne), spotkania z ludźmi innych kultur, książki, filmy, Internet. Czuwaj nad tym, by unikać stereotypowego postrzegania ludzi reprezentujących inne kultury.
4. Przypomnij dzieciom, że na pierwszych zajęciach rozmawialiście o tym, co znaczy określenie „globalny świat”. Wróć do tego określenia, wprowadź termin „globalizacja”. Zapisz oba terminy na dużym arkuszu papieru. Powieś arkusz w widocznym miejscu sali. Wyjaśnij oba terminy, opowiedz dzieciom o globalnym świecie, podaj przykłady globalizacji, odwołaj się do wcześniejszych wypowiedzi dzieci i ich doświadczeń. Na koniec poproś dzieci o dokończenie zdania: „Kiedy mówię/słyszę: *globalny świat*, to kojarzy mi się to z...”. Podsumuj z dziećmi ten etap pracy, zadaj im pytania:
 - *Po czym poznamy, że nasza miejscowość jest częścią globalnego świata?*
 - *Co oznacza powiedzenie, że świat stał się mniejszy?*

Wysłuchaj wypowiedzi dzieci, jeżeli pojawią się problemy, ponownie wyjaśnij przedstawione zagadnienia.
5. Podziękuj dzieciom za udział w zajęciach. Zaprosz je na kolejne spotkanie.

z małej szkoły w wielki świat

Działania

Czas: 4 godz.**Działania:** określenie korzyści i problemów wynikających z życia w globalnym świecie.**Pomoce:** karta pracy *Nasza miejscowość w globalnym świecie* (załącznik 1), Internet, „cenki”, papier, mazaki.

G3

Nasza miejscowość w globalnym świecie

Uwaga:

Elementem tych zajęć jest spacer po waszej miejscowości

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
 2. Powiedz dzieciom, że z faktu życia w globalnym świecie wynikają korzyści, ale także problemy/zagrożenia. Zaproponuj im, by same się nad tym zastanowiły w czasie wspólnego spaceru, na który niebawem się udacie. Przygotuj dzieci do realizacji zadania.
 - 2.1. Dobierz dzieci w pary, wykorzystując zabawę „Alfabetyczne imiona”. Poproś, aby dzieci ustawiły się alfabetycznie według imion. Gdy już to zrobią, podziel je kolejno na pary i powiedz, że w czasie wycieczki po miejscowości będą wspólnie wypełniać otrzymaną kartę pracy *Nasza miejscowość w globalnym świecie* (załącznik 1).
 - 2.2. Omów z dziećmi kartę pracy i wyjaśnij, jak mają z niej korzystać. Wyjaśnij, że w czasie wycieczki, zgodnie z kartą pracy, dzieci mają wyszukiwać skutki globalizacji współczesnego świata. Zachęć je, by próbowały znaleźć zjawiska, rzeczy, które nie zostały ujęte w karcie, i dopisały je na dole karty.
 3. Udajcie się na spacer po waszej miejscowości. Towarzysz dzieciom podczas tej wyprawy.
 4. Po powrocie ze spaceru poproś pary o dopracowanie zapisów w karcie, uzupełnienie ich własnymi obserwacjami i posiadaną wiedzą.
 5. Zachęć dzieci do sporządzenia listy korzyści i problemów związanych z życiem w globalnym świecie (ich przykłady podano w tabeli poniżej).
 - 5.1. Poproś, aby 2 lub 3 pary połączyły się ze sobą. Poproś tak powstałe grupy, aby wykorzystując różne źródła informacji (spacer po miejscowości, Internet, inne):
 - opracowały listę korzyści i zagrożeń/problemów, jakie niesie za sobą życie w globalnym świecie,
 - uporządkowały je, ustalając ich rangę (np. według liczby przydzielonych punktów, przyklejanie metek),
 - przedstawiły wyniki swojej pracy na forum całej grupy.
- Uwaga!** Jest to bardzo ważny etap pracy. Należy zwrócić uwagę na samodzielność dzieci, umiejętność korzystania przez nie z różnych źródeł informacji, selekcji i przetwarzania tych informacji.
- 5.2. Poproś dzieci o przystąpienie do pracy. Określ czas jej trwania.
 - 5.3. Poproś grupy o prezentację swoich przemyśleń.

Przykłady korzyści wynikających z życia w globalnym świecie	Przykłady problemów/zagrożeń globalizacji
<ul style="list-style-type: none"> • Dbalność o środowisko – poprawa stanu środowiska dzięki przyjaznym działaniom i energooszczędnym technologiom. • Dostęp do produktów z całego świata. • Korzystanie z dorobku kultur całego świata, np. przepisy kulinarne. • Dostęp do informacji i możliwość komunikowania się z całym światem (Internet, media, telefony komórkowe). • Własny rozwój, nauka języków, poznawanie nowych miejsc, kultur, możliwość nauki i pracy w różnych miejscach świata. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niszczenie środowiska naturalnego. • Ograniczanie zasobów naturalnych środowiska. • Wypieranie kultury i tradycji narodowych oraz regionalnych przez kulturę masową. • Tania siła robocza w biednych krajach, wykorzystywanie dzieci do pracy.

6. Podziękuj dzieciom za pracę na zajęciach.

Działania

Czas: 5 godz.

Działania: wykonanie postaci „Obywatela Świata”, określenie jego cech, zapisanie korzyści i zagrożeń wynikających z życia w globalnym świecie.

Pomoce: kopie załącznika 2, tektura, sklejka, farby, kolorowy papier, kolorowe kartki, balony, kamienie, kolorowe kółeczka wycięte z samoprzylepnego papieru (ewentualnie kolorowe „cenki”).

G4 Cechy obywatela świata

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz dzieciom, że te zajęcia będą poświęcone cechom obywatela świata.
3. Podziel dzieci na trzy grupy. Poproś, aby każde dziecko położyło we wskazanym miejscu swój dowolny przedmiot (długopis, notatnik, okulary itp.). Następnie podziel przedmioty na grupy. Ich właściciele będą tworzyć zespoły.
4. Przydziel grupom numer i rozdaj załącznik 2, który zawiera instrukcję do pracy poszczególnych grup:
 - Grupa 1. wykonuje postać „Obywatela Świata”.
 - Grupa 2. opracowuje jego cechy, zapisuje je na kartkach i przymocowuje do postaci.
 - Grupa 3. zapisuje korzyści wynikające z życia w globalnym świecie na balonach, a zagrożenia związane z życiem w globalnym świecie na kamieniach (podstawą tej pracy jest lista korzyści i zagrożeń wynikających z życia w globalnym świecie stworzona na poprzednich zajęciach); elementy te są dołączane do postaci.

Omów instrukcję, podaj kryteria oceny pracy.

Uwaga! Jeżeli twoja grupa jest liczna, wykonajcie kilka postaci: stwórzcie zespoły do każdej postaci, każdy z nich podzielony na 3 grupy. Zwróć uwagę, żeby grupy ze sobą nie rywalizowały.

5. Zachęć dzieci do pracy. Czuwaj nad jej przebiegiem, w razie potrzeby udzielaj wskazówek. Być może grupą, która będzie potrzebowała twojego wsparcia, będzie grupa 2, pracująca nad cechami obywatela świata. W ramce poniżej zamieszczono przykłady jego cech.

Obywatel świata:

- wie, że ludzie różnią się narodowością, kulturą, religią, wyglądem. Jest tolerancyjny, otwarty na inność, szanuje wszystkich ludzi, chce poznawać różne kraje i ludzi,
- dba o swój rozwój, o naukę języków, poprzez swoją pracę zawodową wpływa pozytywnie na rozwój środowiska,
- w swoich codziennych działaniach dba o środowisko lokalne, a w rezultacie o cały świat.

6. Poproś dzieci o scalenie elementów wypracowanych przez wszystkie grupy. Obejrzyjcie swoje dzieło. Sprawdźcie wspólnie, czy spełnia ono przyjęte kryteria oceny: wypełnienie zadań z instrukcji, pomysłowość, estetyka i trwałość wykonanych prac, współpraca w grupie, wykonywanie zadań przez wszystkich członków grupy, współpraca z pozostałymi grupami – wspólne ustalenie wyglądu całej sylwetki „Obywatela Świata”.

7. Zapytaj:

- *Czego nauczyliście się, pracując nad „Obywatelem Świata”?*
- *Co dla was oznacza pojęcie „świadomy obywatel świata”?*
- *Czy w naszej miejscowości mieszkają obywatele świata?*
- *Co sprawia, że tak o nich myślicie?*
- *Co możemy zrobić, by było ich więcej?*
- *Jak pracowało się wam w grupie?*
- *Co w pracy grupy podobało się wam najbardziej?*
- *Co byście poprawili w pracy grupowej?*

Wysłuchaj wypowiedzi dzieci.

8. Na zakończenie zaproponuj dzieciom krótką refleksję osobistą. Rozdaj im kolorowe kółeczka wycięte z samoprzylepnego papieru (ewentualnie kolorowe „cenki”) i poproś, aby w ciągu trzech minut przykleiły kółeczka do tych elementów/fragmentów postaci „Obywatela Świata”, które im szczególnie za imponowały, które same chciałyby osiągnąć (np. może to być jakaś cecha, jakaś korzyść, jakaś część rysunku postaci). Każde dziecko powinno dostać 3 kółeczka („cenki”). Mogą je przydzielić do jednego lub kilku elementów postaci. Dzięki tej refleksji cały zespół zobaczy, nad jakimi wartościami, cechami szczególnie warto pracować osobiście, aby stać się świadomym obywatelem świata.
9. Postawcie postać „Obywatela Świata” w wyznaczonym przez was miejscu w klasie. Zadbaj o to, by miejsce to było „bezpieczne”: przygotowana praca nie może ulec uszkodzeniu. Będzie ona prezentowana społeczności szkolnej na zakończenie projektu wraz z manifestem, którego przygotowanie jeszcze przed wami.
10. Zaprosz dzieci na kolejne spotkanie.

Działania

Czas: 3 godz.

Działania: przygotowanie listy realnych działań, które dzieci mogą podjąć na rzecz najbliższego i dalszego środowiska.

Pomoce: kolorowy brystol, mazaki, farby, kredki.

G5

Przygotowanie manifestu
Co my możemy zrobić dla świata?

Uwaga:

Przed zajęciami poszukaj w Internecie materiałów organizacji ekologicznych wskazujących, co można zrobić, żeby chronić siebie i świat. Ułatwi ci to pracę na manifestem.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz dzieciom, że będą zastanawiać się nad tym, jak stać się świadomymi zagrożeń związanych z globalizacją obywatelami świata. Zaproponuj przygotowanie listy konkretnych działań, które dzieci mogą podjąć na rzecz swojego środowiska. Zapytaj dzieci:
 - *Co możemy zrobić dla świata?*
 - *Jak zadbać o nasze najbliższe i dalsze środowisko?*
 Wysłuchaj wypowiedzi dzieci, zapisuj pomysły na arkuszu papieru. Jeśli trzeba, uzupełnij je.
3. Wyjaśnij dzieciom, co to jest „manifest”. Podaj przykłady różnych manifestów. Zachęć dzieci, by na podstawie dotychczasowej pracy przygotowały manifest pt. *Co my możemy zrobić dla świata?* Ma to być spis realnych, możliwych do podjęcia działań (przykłady zamieszczono w ramce). Poproś dzieci o propozycje haseł i działań. Zapisuj je na arkuszu papieru.

Przykłady haseł i działań do manifestu

1. Jesteśmy odpowiedzialni za świat, w którym żyjemy!
2. Chcemy żyć zdrowo i nie niszczyć środowiska!
3. Chcemy, żeby dzieci na całym świecie miały szczęśliwe dzieciństwo – nie były głodne, mogły się uczyć i bawić! Żeby nie musiały niewolniczo pracować!

DLATEGO:

- Przeciwstawiamy się rozdawaniu foliowych torebek w sklepie, nosimy na zakupy własną torebkę, np. płócienną!
- Ograniczamy ilość śmieci, segregujemy je!
- Kupujemy w lokalnych sklepach, oszczędzamy paliwo i wspieramy swych sąsiadów!
- Kupujemy żywność z gospodarstw ekologicznych – chronimy środowisko oraz wspieramy ekologicznych producentów!
- Organizujemy giełdę używanych przedmiotów (zamiast je wyrzucać)!
- Wybieramy produkty Sprawiedliwego Handlu – wspieramy ubogich producentów z krajów Trzeciego Świata!
- Wychodząc z pomieszczenia i w czasie przerw, wyłączamy światło!
- Używamy energooszczędnych żarówek!
- Zużyte świetlówki, baterie oddajemy do punktu odbioru odpadów niebezpiecznych!
- Oszczędzamy wodę, zakręcamy kran, gotujemy w czajniku tylko tyle wody, ile zamierzamy wykorzystać!
- Dokładnie uszczelniamy okna!
- Na noc obniżamy temperaturę w pomieszczeniu!
- Używamy papieru z makulatury!
- Zbieramy papier na makulaturę!
- Często korzystamy z tablicy zamiast kopiowania na papierze!
- Kopiujemy po obu stronach arkusza!
- Wykorzystujemy na notatki zużyte jednostronnie arkusze papieru!
- Korzystamy z poczty elektronicznej w celu oszczędności papieru!

z małej szkoły w wielki świat

4. Poproś dzieci, aby spośród działań zapisanych w manifestie wybrały te, które chciałyby i mogłyby wdrażać w szkole. Zapisz je na oddzielnym plakacie lub podkreśl. Zapytaj dzieci, w jaki sposób będziecie wspólnie monitorować wdrażanie tych działań w szkole.
Uwaga! Pamiętaj, że lepiej wybrać 2–4 działania i konsekwentnie dbać o ich podejmowanie, także po zakończeniu projektu, niż stworzyć katalog zasad tylko na papierze.
5. Powiedz dzieciom, że macie już dwa produkty projektu (postać „Obywatela Świata” i manifest) i że przyszła pora zaplanowania ich prezentacji na forum społeczności szkolnej. Omów z dziećmi przebieg prezentacji, działania, które muszą wykonać, oraz podział ról (zaproszenia, organizacja miejsca prezentacji, dekoracja).
6. Podsumowując, zapytaj dzieci:
 - Co było dla was najbardziej interesujące w tej części projektu?
 - Czego się nauczyliście?
 Wysłuchaj wypowiedzi dzieci.
7. Podziękuj dzieciom za pracę. Zaprosz je na kolejne zajęcia.

Prezentacja

Czas: 1 godz.

Działania: prezentacja efektów pracy społeczności szkolnej, podpisanie manifestu.

Pomoce: przybory do pisania, arkusze papieru, inne w zależności od potrzeb (dekoracja).

G6 Prezentujemy efekty naszej pracy

Uwaga:

Spotkaj się z dyrekcją szkoły, innymi wychowawczyniami/wychowawcami klas, omów z nimi efekty projektu i możliwość podpisania przygotowanego manifestu przez inne uczennice i innych uczniów. Poproś o przeprowadzenie lekcji wychowawczych poprzedzających planowane przez ciebie i dzieci wydarzenie. Uzyskaj zgodę dyrekcji i innych nauczycielek/nauczycieli na przyjęcie manifestu. Dobrze byłoby, gdyby zachęcić jak najwięcej dzieci i dorosłych do jego podpisania. Ustal miejsce stałego umieszczenia w szkole postaci „Obywatela Świata” i podpisanego manifestu.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Zajmijcie się razem przygotowaniem do prezentacji efektów projektu (zgodnie z ustaleniami z poprzednich zajęć, np.: przygotowanie sali do spotkania, przyniesienie i ustawienie w odpowiednim miejscu postaci „Obywatela Świata”).
3. Przeprowadźcie prezentację zgodnie z planem: przedstawcie postać „Obywatela Świata”, odczytajcie manifest, zachęćcie do podpisania manifestu i podejmowania zapisanych w nim działań.
4. Po prezentacji umieśćcie postać „Obywatela Świata” oraz manifest w ustalonym z dyrekcją miejscu szkoły.
5. Podziękuj dzieciom za prezentację efektów projektu i zaprosz je na spotkanie podsumowujące ich działania.

Refleksja

Czas: 1 godz.

Działania: podsumowanie i ocena działań projektowych.

Pomoce: karty oceny (załącznik 3A, 3B), plakat z tabelą z załącznika 3.

G7

Podsumowanie projektu

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Usiądźcie w kręgu. Poproś dzieci o podsumowanie i ocenę działań projektowych.
 2. 1. Zapytaj dzieci (rundka):
 - *Z czego jesteście najbardziej zadowoleni?*
 - *Co uważacie za sukces w tym projekcie?*
 - *Czego nowego się dowiedzieliście?*
 - *Czego chcielibyście się jeszcze dowiedzieć?*Zachęcaj je do wypowiedzi
 2. 2. Poproś dzieci o dokonanie oceny ich pracy w grupach. Rozdaj dzieciom arkusz „Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej” (załącznik 3A: wersja dla dziewcząt, załącznik 3B: wersja dla chłopców). Poproś je, by najpierw wypełniły go samodzielnie, a potem naniosły swoje oceny na wspólny plakat (narysuj na nim tę samą tabelę, którą zamieszczono w załączniku 3). Omówcie wyniki samooceny. Poproś o indywidualne wypowiedzi: *Co nam się udało zrealizować, a co można poprawić we współpracy?*
3. Podsumuj pracę dzieci, podziękuj za dobrze wykonaną pracę.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 1. Nasza miejscowość w globalnym świecie

z malej szkoły w wielki świat

ZJAWISKO	KONKRETNE PRZYKŁADY w naszej miejscowości	TAK	NIE	Korzyść	Problem
Oszczędzanie energii (energia elektryczna, ogrzewanie).					
Oszczędzanie wody.					
Śmieci, segregacja śmieci (czy staramy się ograniczać ilość śmieci?, czy śmieci są segregowane?, czy są specjalne pojemniki?, problem dzikich wysypisk śmieci).					
Kontakt ze światem (np. Internet, telewizja satelitarna).					
Informacje w obcych językach w naszym otoczeniu (napisy na produktach, nazwy miejscowości, tytuły filmów).					
Komunikowanie się w językach obcych (kto?, ile osób potrafi?, jakie języki?)					
Zakupy (jakie produkty można kupić w naszym sklepie: z całego świata czy lokalnej produkcji?).					
Opakowania (czy korzystamy z toreb ekologicznych, wielorazowego użycia czy z oferowanych w sklepach foliówek?)					
Kultura (czy mieszkańcy słuchają muzyki zespołów zagranicznych?)					
Kontakty z innymi narodami (czy mieszkańcy wyjeżdżają za granicę na wakacje, do pracy, na studia, po zakupy?)					
INNE					

Załącznik 2. Instrukcja do działania „Cechy obywatela świata”

I. TEMAT PROJEKTU: Obywatel świata w globalnym świecie

II. CEL: wykonanie postaci „Obywatela Świata”

III. ŹRÓDŁA INFORMACJI: wypracowane materiały, karty pracy, Internet, inne

IV. FORMY PRACY: praca w grupach

- grupa 1. zaprojektuje i wykona postać obywatela świata,
- grupa 2. opracuje cechy obywatela świata,
- grupa 3. zapisze korzyści i zagrożenia wynikające z życia w globalnym świecie.

V. CO MACIE ZROBIĆ?

Grupa 1. Postać „Obywatela Świata”: postać ma być wykonana z trwałego materiału (tektura, sklejka), mieć wymiary dorosłego człowieka. Musi być wykonana estetycznie, wykończona dowolną techniką (farby, kolorowy papier). Pamiętajcie, że może to być kobieta lub mężczyzna.

Grupa 2. Cechy obywatela świata: wybierzcie cechy obywatela świata i zapiszcie je, np. na kolorowych kartkach. Cechy muszą być zapisane czytelnie i estetycznie – karty z cechami przymocujecie później do postaci „Obywatela Świata” wykonanej przez grupę 1.

Grupa 3. Korzyści i zagrożenia wynikające z życia w globalnym świecie: wróćcie do listy korzyści i zagrożeń wynikających z życia w globalnym świecie, przeczytajcie ją jeszcze raz, zastanówcie się nad jej uzupełnieniem. Proponujemy, by wskazane przez was korzyści zapisać na nadmuchanych balonach (możecie użyć flamastrów), a zagrożenia na kamieniach (możecie użyć np. farb). Możecie wybrać inne symbole dla korzyści i zagrożeń. Jeśli się na to zdecydujecie, skonsultujcie się w tej sprawie z nauczycielką/nauczycielem. Korzyści i zagrożenia zamocujecie do postaci wykonanej przez grupę 1.

Pamiętajcie!

- W trakcie wykonywanej pracy liderki/liderzy grup konsultują pomysły, by w efekcie wszystkie wypracowane elementy pasowały do siebie.
- Na zakończenie pracy wybrane przedstawicielki/wybrani przedstawiciele trzech grup (np. po 2 lub 3 osoby) spotykają się, aby połączyć wszystkie elementy postaci.

VI. KRYTERIA OCENY

Wypełnienie zadań z instrukcji, pomysłowość, estetyka i trwałość wykonanych prac, współpraca w grupie, wykonywanie zadań przez wszystkich członków grupy, współpraca z pozostałymi grupami – wspólne ustalenie wyglądu całej sylwetki „Obywatela Świata”.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 3A. Karta samooceny udziału w pracy grupowej

Wersja dla dziewcząt

z malej szkoły w wielki świat

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałam moje zadania najlepiej jak umiałam?			
Czy prosiłam o pomoc, gdy jej potrzebowałam?			
Czy słuchałam tego, co mówią inni?			
Czy pomagałam innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałam moje zadania najlepiej jak umiałam?			
Czy prosiłam o pomoc, gdy jej potrzebowałam?			
Czy słuchałam tego, co mówią inni?			
Czy pomagałam innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałam moje zadania najlepiej jak umiałam?			
Czy prosiłam o pomoc, gdy jej potrzebowałam?			
Czy słuchałam tego, co mówią inni?			
Czy pomagałam innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

Załącznik 3B. Karta samooceny udziału w pracy grupowej

Wersja dla chłopców

z małej szkoły w wielki świat

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałem moje zadania najlepiej jak umiałem?			
Czy prosiłem o pomoc, gdy jej potrzebowałem?			
Czy słuchałem tego, co mówią inni?			
Czy pomagałem innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałem moje zadania najlepiej jak umiałem?			
Czy prosiłem o pomoc, gdy jej potrzebowałem?			
Czy słuchałem tego, co mówią inni?			
Czy pomagałem innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Średnio	Nie
Czy wykonałem moje zadania najlepiej jak umiałem?			
Czy prosiłem o pomoc, gdy jej potrzebowałem?			
Czy słuchałem tego, co mówią inni?			
Czy pomagałem innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

JAK ORGANIZUJĄ SIĘ MIESZKAŃCY?

H

AUTORKA **Małgorzata Suwaj**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Projekt ma zachęcić dzieci do organizowania się w celu rozwiązania ważnych problemów społecznych. Powinien także uświadomić im znaczenie organizacji dla efektywnego, skutecznego działania, zwłaszcza dla pozyskania środków na działania. Dlatego skoncentrowano się w nim na dwóch aspektach: procesowym – „organizowanie się” np. wokół problemu czy celu, oraz instytucjonalnym – tworzenie organizacji formalnych (prawnych) lub quasi-organizacji. Ważne jest, aby pokazać dzieciom najbliższe lokalne przykłady zarówno działań zorganizowanych (np. akcje na rzecz budowy dróg, wodociągów, likwidacji wysypisk śmieci itp.), jak i organizacji formalnych – stowarzyszeń. Szczególnie istotne jest to wtedy, gdy mała szkoła jest prowadzona przez stowarzyszenie. Należy podkreślić naturalny charakter organizacji, która jest aktywną, oddolną odpowiedzią na wielorakie problemy społeczne – ludzie, zrzeszając się, są zdatni sami rozwiązywać swoje problemy, zanim zrobią to przedstawiciele władz. Tak dzieje się w demokracji.

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Zaangażujemy się na rzecz wspólnego dobra.

CELE SZCZEGÓŁOWE

- Poznamy przykłady organizacji i działań zorganizowanych oraz rozwinemy umiejętność definiowania warunków ich sukcesu.
- Nauczymy się planowania przedsięwzięć na podstawie diagnozy problemów i potrzeb oraz we współpracy ze społecznością lokalną.
- Podejmiemy samodzielne, zorganizowane działania w naszym środowisku lokalnym.

PRODUKT KOŃCOWY PROJEKTU

- Zorganizowane przez dzieci przedsięwzięcie, które może być:
 - odpowiedzią na problemy zdiagnozowane podczas realizacji projektu *Jak wpływać na zmiany w gminie?* (np. kampania przeciw nielegalnym wysypiskom śmieci, działanie na rzecz utworzenia nowego boiska czy placu zabaw itp.),
 - odpowiedzią na potrzeby lokalne wyrażone przez liderki/liderów społecznych w zaplanowanych już przedsięwzięciach na terenie miejscowości, w której jest szkoła (np. festyn rodzinny, targi produktu lokalnego itp.) – dzieci włączają się w działanie, przygotowując element tego przedsięwzięcia,
 - publiczne zaprezentowanie różnych form aktywności społecznej mieszkańców (dawnej i obecnej) podczas imprezy pod roboczą nazwą „Dzień aktywności lokalnej” (wystawa zdjęć, dokumentów, wytworów organizacji i grup nieformalnych, prezentacja multimedialna ich działań itp.).

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności lokalnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.
- Kompetencje informatyczne: zdolność poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz ich wykorzystywania w krytyczny i systematyczny sposób, przy jednoczesnej ocenie ich odpowiedniości.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Wybrane zadania szkoły:

8. Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Historia i społeczeństwo:

1. Refleksja nad sobą i otoczeniem społecznym. Uczeń:
 - 2) podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania.

Zajęcia komputerowe:

1. Bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem. Uczeń:
 - 1) komunikuje się z komputerem za pomocą ikon, przycisków, menu i okien dialogowych;
 - 2) odczytuje i prawidłowo interpretuje znaczenie komunikatów wysyłanych przez programy;
 - 3) prawidłowo zapisuje i przechowuje wyniki swojej pracy w komputerze i na nośnikach elektronicznych, a następnie korzysta z nich;
 - 4) korzysta z pomocy dostępnej w programach;
 - 5) posługuje się podstawowym słownictwem informatycznym.
6. Wykorzystywanie komputera oraz programów i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy z różnych dziedzin. Uczeń:
 - 1) korzysta z komputera, jego oprogramowania i zasobów elektronicznych (lokalnych i w sieci) do wspomagania i wzbogacania realizacji zagadnień z wybranych przedmiotów;
 - 2) korzysta z zasobów (słowników, encyklopedii, sieci Internet) i programów multimedialnych (w tym programów edukacyjnych) z różnych przedmiotów i dziedzin wiedzy.

Etyka:

2. Wyjaśnianie prawdziwego znaczenia własnych zachowań oraz ich przyczyn i konsekwencji.
9. Uzasadnianie opinii, wydawanie sądów, kryteria ocen, między innymi w odniesieniu do zjawisk społecznych na poziomie małej grupy, społeczności szkolnej i społeczności lokalnej.

UWAGI

- Ten projekt powinien być realizowany po projekcie *Jak wpływać na zmiany w gminie?*, ewentualnie korelować z lokalnymi planami przedsięwzięć (festyny, festiwale, przeglądy, prezentacje, wystawy, targi).
- Wyniki diagnozy problemów lokalnych, jak również okolicznościowe imprezy odbywające się w czasie realizacji projektu mogą być bardzo różne, dlatego w tym miejscu nie sposób przewidzieć i precyzyjnie określić konkretnego produktu. A jeżeli nie sposób określić konkretnego produktu, to nie jest też możliwe podanie w tym scenariuszu konkretnych kryteriów jego oceny. Dlatego w ostatnim załączniku do projektu (załącznik 6) podano różne przykłady kryteriów, być może niektóre z nich okażą się źródłem inspiracji.
- Wybór przedsięwzięcia będzie zależał od samych dzieci: albo zaplanują zorganizowane działanie zmierzające do odpowiedzi na jeden ze zdiagnozowanych problemów (np. zorganizują akcję poparcia w sprawie remontu boiska, poprawy bezpieczeństwa dzieci przy pracach polowych itp.), albo zorganizują się w celu realizacji jednego z elementów większego lokalnego przedsięwzięcia (np. przygotują loterię na festyn szkolny, dodatkową oprawę wizualną na targi). Jeśli wcześniej nie będzie diagnozy problemów ani współwystępującej z harmonogramem scenariusza imprezy lokalnej, dzieci mogą zaprojektować i zrealizować przedsięwzięcie pod hasłem „Dzień aktywności lokalnej”

z małej szkoły w wielki świat

prezentujące dokonania organizacji i grup społecznych działających na terenie miejscowości, w których mieszkają (w poniższym scenariuszu, tytułem przykładu, opisano właśnie to przedsięwzięcie).

- Przed rozpoczęciem projektu nawiąż kontakt z osobami, które na waszym terenie podejmują zorganizowane działania społeczne, i zaprosz je do współpracy. W ramach projektu przewidziano spotkanie z takimi osobami. Może być wśród nich prezeska/prezes stowarzyszenia formalnego, przewodnicząca koła gospodyń wiejskich, liderka/lider projektu (np. z tzw. „inicjatyw lokalnych”, czyli projektów realizowanych w ramach Priorytetu 6.3, 7.3 i 9.5 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – jeśli jest akurat realizowany na waszym terenie. Informacje na ten temat można uzyskać w urzędzie powiatowym lub marszałkowskim) albo liderka/lider grupy inicjatywnej, która organizowała wybory samorządowe lub inne akcje oddolne czy imprezy dla mieszkańców na terenie gminy. Jeśli szkoła jest prowadzona przez stowarzyszenie, a jego prezeska/prezes nie jest na co dzień pracownikiem szkoły i stowarzyszenie robi coś więcej oprócz prowadzenia szkoły, nawiąż kontakt także z nią/nim. Jeśli w urzędzie gminy jest osoba, która w ramach swoich obowiązków służbowych współpracuje z organizacjami pozarządowymi i dobrze zna te organizacje, skontaktuj się również nią.

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	H1. Starter: W jakim celu ludzie się organizują? Co to znaczy „organizacja”? Dzieci poznają tematykę projektu, oglądają filmy prezentujące lokalne inicjatywy, dyskutują na ich temat. Dzieci znajdują w Internecie informacje na temat organizacji realizujących projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”, zakładają własną organizację.	2 godz.	od: do:
	H2. Spotkanie z liderkami/liderami społecznymi Dzieci spotykają się z liderkami i liderami społecznymi, którzy podejmują zorganizowane działania społeczne w ich lokalnym środowisku.	1 godz.	od: do:
Planowanie działań	H3. Czym się zajmiemy? Planujemy pracę nad wybranym przedsięwzięciem Dzieci zastanawiają się nad przedsięwzięciem (zorganizowanym działaniem społecznym), które mogłyby w najbliższym czasie zrealizować. Dyskutują i wybierają jeden pomysł. Panują jego realizację (w scenariuszu jako przykład podano planowanie „Dnia aktywności lokalnej” prezentującego dokonania organizacji i grup społecznych działających na terenie miejscowości, w których mieszkają dzieci).	3 godz.	od: do:
Działania	H4. Zorganizujmy się! Dzieci zbierają informacje o aktywności społecznej mieszkańców, przygotowują się do ich zaprezentowania; organizują wielomedialną wystawę dotyczącą zorganizowanej aktywności społecznej mieszkańców ich miejscowości.	8 godz.	od: do:
Prezentacja	H5. Wielomedialna wystawa aktywności mieszkańców Dzieci przeprowadzają „Dzień aktywności lokalnej”, prezentują przygotowaną przez siebie wielomedialną wystawę.	4 godz.	od: do:
Refleksja	H6. Podsumowanie Dzieci analizują efekty zrealizowanego przez siebie działania, dokonują indywidualnej oceny swego udziału w projekcie oraz oceny pracy zespołowej.	2 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.

Działania: wprowadzenie do tematyki projektu, dyskusja na temat filmów, poszukiwanie informacji o organizacjach realizujących projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”, utworzenie własnej organizacji.

Pomoce: przybory do pisania, duże arkusze papieru, filmowe prezentacje organizacji, komputery, rzutnik multimedialny, Internet, jedna lub kilka kopii załącznika 3.

Uwaga:

Przed rozpoczęciem zajęć przeczytaj materiały pt. „Społeczeństwo obywatelskie – branie spraw w swoje ręce na rzecz dobra wspólnego” (załącznik 1) oraz „Najbardziej typowe formy zrzeszania się i organizacji” (załącznik 2).

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz dzieciom, że istnieje takie proste równanie, które można nazwać przepisem na sukces. Możesz żartobliwie nawiązać do szczęśliwych lub pechowych liczb (czy dzieci mają takie?, czy w nie wierzą?), zapytać, czy są wzory, według których nauczycielka/nauczyciel pyta uczniów (aluzja do „Sposobu na Alcybiadesa”), lub przypomnieć wypisywane przez młodzież równania „na miłość”: $AK+BJ=♥$. Następnie napisz na tablicy $1+1+1=5$ lub jeszcze więcej. Zapytaj, czy to równanie jest prawdziwe. Po kilku komentarzach wyjaśnij, że to nie jest równanie matematyczne, lecz społeczne, i mówi nam ono o tym, że kiedy ludzie zaczynają ze sobą współpracować w sposób zorganizowany, to razem mogą osiągnąć dużo więcej, niż gdyby tylko zsumowali pojedyncze wysiłki. Podczas współpracy wyzwala się bowiem dodatkowa wartość, dodatkowa energia. Zjawisko to nosi nazwę synergii (synergia to uzyskiwanie zwielokrotnionych korzyści dzięki umiejętnemu połączeniu części składowych całości).
3. Wprowadź dzieci do tematyki projektu.
 3. 1. Poproś dzieci, aby zastanowiły się nad tym, czy w ich otoczeniu (szkolnym, sąsiedzkim) są osoby, które się zorganizowały i odniosły sukces. Poproś dzieci o podanie co najmniej 5–6 przykładów. Za każdym razem proś o uzasadnienie, dlaczego to działanie było zorganizowane (co dziecko przez to rozumie?) i dlaczego, jego zdaniem, odniosło sukces.
 3. 2. W ramach podsumowania wypowiedzi, wyjaśnij, że jednym z celów tych pierwszych zajęć będzie lepsze zrozumienie następujących zagadnień:
 - W jakim celu ludzie się organizują?
 - Czym jest organizacja i jakie są przejawy organizacji?
 - Jaka jest różnica między dobrą a złą organizacją, między działaniem zorganizowanym a chaotycznym czy spontanicznym, między organizowaniem czegoś a organizacją jako instytucją życia społecznego?
 3. 3. Powieś na ścianie arkusz papieru zatytułowany „Źródła sukcesu organizacji”. Poproś dzieci o zapisanie na nim swoich opinii na ten temat (na podstawie przedstawionych przykładów). Arkusz ten będzie można uzupełniać w czasie kolejnych ćwiczeń.
 3. 4. Wyjaśnij dzieciom, że dzięki kolejnym ćwiczeniom będą przybliżać się do rozumienia działań zorganizowanych i oswajać z faktem, że organizacje towarzyszą nam we wszystkich wymiarach życia (szkoła jako organizacja, firma jako organizacja, urząd jako organizacja, organizacje społeczne, organizacja procesu kształcenia itp.), następnie same podejmą działanie, aby doświadczyć procesu organizowania się podczas realizacji przedsięwzięć.

H1

Starter:

W jakim celu ludzie się organizują?

Co to znaczy „organizacja”?

z małej szkoły w wielki świat

4. Zaproponuj dzieciom wspólne obejrzenie wybranych przez siebie z różnych stron internetowych 2, 3 krótkich filmów prezentujących inicjatywy lokalne (np. w ramach programu „Działaj lokalnie”) oraz historie stałej, zorganizowanej pomocy (np. Fundacja A. Dymnej, inicjatywa „Szlachetna paczka”). Wybierz filmy o treści najlepiej pasującej do realiów waszej miejscowości/gminy (podobne problemy, brak dotychczas inicjatyw w tym zakresie, zainteresowania dzieci i młodzieży itp.).
- Uwaga!** Obejrzenie tych filmów ma na celu pokazanie dzieciom perspektywy działań oddolnych, bogactwa działań zorganizowanych, możliwości zarówno finansowania małych lokalnych inicjatyw, również młodzieżowych, jak i włączania się w działania już istniejących organizacji. Dzięki obejrzeniu filmów dzieci powinny nie tylko poszerzyć swoją wiedzę na temat organizacji, ale też poznać inspirujące przykłady, które pozwolą im lepiej przygotować się do własnej aktywności.
4. 1. Krótko przybliż dzieciom tematykę filmów, wspominając, że jedne pokazują przykłady projektów (w tym projektów młodzieżowych), w których oddolna inicjatywa społeczna uzyskała dofinansowanie, a zatem możliwość realizacji, i dzięki temu grupa inicjatorów mogła zrealizować swoje pomysły, inne mówią o przykładach budowania trwałych struktur organizacyjnych, aby dobre, ciekawe inicjatywy mogły być stałe, a nie tylko okazjonalnie realizowane.
4. 2. Przed rozpoczęciem projekcji poproś dzieci, aby w czasie oglądania filmów starały się znaleźć odpowiedzi na następujące pytania (zapisz je na arkuszach papieru i powieś na tablicy; dzieci będą szukały odpowiedzi na te pytania w czasie całego projektu):
- Po co ludzie zakładają organizacje?
 - Kto je zakłada, kto w nich jest, kto pracuje?
 - Jakie to są organizacje? (przykłady),
 - Jak taka organizacja działa?
 - Czy pokazane w filmach problemy są podobne do problemów naszego otoczenia?
4. 3. Po obejrzeniu wybranych filmów zainicjuj dyskusję, wykorzystując postawione pytania. Poproś, aby dzieci zapisały odpowiedzi na arkuszach z pytaniami. Arkusze te powieście w sali, by towarzyszyły wam przez kolejne zajęcia.
5. Powiedz dzieciom, że projekt „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” realizowany jest dzięki partnerstwu kilku organizacji: Fundacji FALA z Wrocławia, Fundacji Partnerstwo dla Środowiska z Krakowa, Fundacji Civis Polonus z Warszawy, Stowarzyszenia Przymierze Rodzin, a przede wszystkim Federacji Inicjatyw Oświatowych, która jest związkiem stowarzyszeń. Poproś dzieci, aby pracując w mniejszych grupach, wyszukały strony internetowe tych organizacji i na ich podstawie przygotowały krótkie informacje o ich działaniach. Poproś przedstawicieli grup o prezentację zdobytych informacji. Możesz także, jeśli uznasz to za lepsze rozwiązanie, zaproponować dzieciom prezentację *on-line* tych organizacji, wykorzystując rzutnik i komputer z dostępem do Internetu.
6. Podkreśl, że choć większość organizacji w Polsce skupia osoby dorosłe, to nie znaczy, że dzieci i młodzież nie mogą się organizować. Powiedz, że największą i najbardziej znaną światową organizacją skupiającą dzieci i młodzież jest harcerstwo. Jedną z przyczyn jej niebywalej popularności i atrakcyjności dla młodych ludzi jest umiejętne łączenie pracy z zabawą, nadawanie wymaganiom smaku przygody, wprowadzanie elementów dramaturgii w codzienne działania organizacji (zdobywanie sprawności niczym orderów zasługi w bitwie, wspólne rytuały powitań, przyjęcie nowych członków, awansu itp.).
7. Zaproponuj dzieciom stworzenie (zaprojektowanie) takiej organizacji, która byłaby dla nich atrakcyjna.
- Uwaga!** Jeśli grupa jest nieliczna (kilkanaście osób), może pracować w całości, w przeciwnym razie można ją podzielić na mniejsze zespoły (2, 3). W takim przypadku powstanie kilka organizacji. W dalszej części scenariusza będziemy odnosić się do jednej z nich.
7. 1. Wyjaśnij dzieciom, że celem ćwiczenia jest utworzenie ich własnej organizacji. Organizacja ta powinna być oryginalna, ciekawa i nawiązywać do ich rzeczywistych zainteresowań, do tego, co chciałyby robić w swoim środowisku.
7. 2. Poproś grupę o przygotowanie *Deklaracji założycielskiej organizacji* (rozdaj im kopię załącznika 3). Zadaniem grupy jest wymyślenie: nazwy organizacji, zawołania (hasła), logo, celów działania, przysięgi członkowskiej (przyrzeczenia, ślubowania) i ewentualnie hymnu (wystarczy jedna zwrotka na jakąś wspólnie znaną melodię).

- 7.3. Poproś grupę o przedstawienie swojej organizacji. Zaproponuj, aby jej uczestnicy podpisali deklarację i aby odtąd wszystkie spotkania projektowe zaczynały się i kończyły wymyślonym przez nich zawołaniem. Można też (jeśli jest taka możliwość w szkole) wydrukować logo organizacji na folii samoprzylepnej (kolorowym papierze) i przykleić je na mundurku lub plecaku.
8. Zwróć dzieciom uwagę, że realizując projekty, one też organizują różne przedsięwzięcia. Przypomnij, że każde przedsięwzięcie społeczne, jeśli ma być skuteczne, powinno odpowiadać na rzeczywisty problem lub potrzebę społeczną. Podkreśl również, że każde działanie, które wymaga zebrania i wydawania środków finansowych innych niż prywatne, wymaga organizacji formalnej, a nie tylko działania zorganizowanego. Możesz to poprzeć przykładem stowarzyszenia, które prowadzi małą szkołę lub organizację, które tworzą partnerstwo w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”.
9. Podziękuj dzieciom za udział w zajęciach i zaproś je na kolejne spotkanie. Powiedz, że na tym spotkaniu będziecie mieli gości: osoby, które w waszym środowisku podejmują zorganizowane działania społeczne. Poproś dzieci, aby w domu zastanowiły się nad pytaniami, które chciałyby zadać gościom, i zapisały je na kartce. Ustal z dziećmi przebieg spotkania, tak aby każdy miał okazję zadać przynajmniej jedno pytanie i zapisać odpowiedź.

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 1 godz.

Działania: przygotowanie i przeprowadzenie spotkania z liderkami/liderami społecznymi.

Pomoce: przybory do pisania, arkusze papieru.

H2

Spotkanie z liderkami/liderami społecznymi

Uwaga:

- Na to spotkanie zapraszasz gości, osoby, które w waszym środowisku podejmują zorganizowane działania społeczne (wśród gości mogą być np. prezeska/prezes stowarzyszenia formalnego, przewodnicząca koła gospodyń wiejskich, liderka/lider jakiegoś projektu lub jakiejś grupy inicjatywnej, która organizowała wybory samorządowe lub inne akcje oddolne czy imprezy dla mieszkańców na terenie gminy, prezeska/prezes stowarzyszenia prowadzącego szkołę, jeśli nie jest pracownikiem szkoły i stowarzyszenie robi coś więcej oprócz prowadzenia szkoły, urzędniczka/urzędnik urzędu gminy zajmująca/y się współpracą z organizacjami pozarządowymi i dobrze znająca/y te organizacje).
- Wyjaśnij zaproszonym osobom cel spotkania. Poproś, by opowiedziały dzieciom o organizowaniu w waszej gminie (miejscowości) różnych przedsięwzięć, zarówno tych już zrealizowanych, jak i planowanych (jak to robić skutecznie?) oraz o organizacjach działających na waszym terenie (jakie są i jak działają?).
- Ustal termin i godzinę spotkania.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz im, że zgodnie z zapowiedzią na dzisiejsze spotkanie zaprosiłaś/eś gości. Będą to osoby, które w waszym środowisku podejmują zorganizowane działania społeczne. Powiedz, kto to będzie, wyjaśnij krótko, co robi.
3. Powitajcie gości. Poprowadźcie spotkanie zgodnie z planem.
4. Podziękujcie gościom za spotkanie, pożegnajcie się z nimi.
5. Informacje uzyskane od gości zapiszcie na arkuszu papieru. Arkusz ten powieście w klasie.

Planowanie działań

Czas: 3 godz.

Działania: przedyskutowanie, wybór i zaplanowanie zorganizowanego działania społecznego.

Pomoce: przybory do pisania, arkusze papieru.

H3

Czym się zajmiemy?
Planujemy pracę nad wybranym przedsięwzięciem

Uwaga:

- Jeśli niedawno realizowaliście projekt *Jak wpływać na zmiany w gminie?* i macie przygotowaną diagnozę problemów, możecie z niej uczynić punkt wyjścia do dyskusji, czym się zająć, co zorganizować. Możecie też wykorzystać istniejące w waszej społeczności plany aktualnych przedsięwzięć okolicznościowych (festyny, targi, konkursy, prezentacje), podejmując współpracę z organizatorem i wzbogacając imprezę o własne pomysły (prezentacja projektu, jego promocja wśród mieszkańców, zabawy dla najmłodszych itp.). Możecie wreszcie zorganizować w wybranej formie „Dzień aktywności lokalnej”, prezentujący dokonania organizacji i grup społecznych działających na terenie miejscowości, w których mieszkają dzieci. Tę ostatnią możliwość opisano w niniejszym scenariuszu. Można go modyfikować, dostosowując do innych wybranych przez dzieci przedsięwzięć.
- Ważne jest, aby podczas etapu działania (w tym – pracy własnej) dzieci doświadczyły organizowania czegoś, co jest ważne dla ich społeczności, i nawiązały współpracę z aktywnymi społecznie mieszkańcami. Wybór rodzaju przedsięwzięcia, które podejmą, powinien być adekwatny do wielkości grupy (większa grupa – przedsięwzięcie trudniejsze i bardziej złożone; mała grupa – łatwiejsze i mniej złożone) oraz lokalnych realiów (m.in. istnienie lub brak organizacji społecznych na terenie, z którego pochodzą dzieci).
- W planowaniu pomocny może być wykres Gantta (załącznik 4), który pozwala opisać i śledzić postępy wykonywanych zadań.
- Możesz przygotować dzieci do udzielania sobie nawzajem prawidłowej informacji zwrotnej na temat ich pracy podczas organizacji przedsięwzięcia. W tym celu przeczytaj materiał zamieszczony w załączniku 5 i na podanych przykładach wytłumacz dzieciom różnice między prawidłowo i nieprawidłowo sformułowaną informacją zwrotną. Poproś dzieci, aby w czasie współpracy w zespole postarały się choć raz udzielić koleżance lub koledze prawidłowej informacji zwrotnej.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Zachęć dzieci do dyskusji, której przedmiotem ma być wybór jednego wspólnego przedsięwzięcia, które dzieci będą mogły zorganizować w najbliższym czasie (w ciągu 2–3 tygodni). Poproś dzieci, aby same zorganizowały tę dyskusję, wyznaczając role (prowadząca/prowadzący, protokolantka/protokolant, strażniczka/strażnik czasu, osoba licząca głosy) oraz ustalając kolejność poruszanych tematów, zasady wypowiedzi i sposób podjęcia decyzji. Dyskusja nie powinna trwać dłużej niż 20 minut, powinna zakończyć się głosowaniem i wyborem jednego wspólnego przedsięwzięcia do realizacji.

Uwaga!

- W licznych grupach (powyżej 40 dzieci) dopuszczalne jest przeprowadzenie dyskusji w dwóch podgrupach i wybór dwóch przedsięwzięć.
- Podczas dyskusji może okazać się, że dzieci nie dysponują wszystkimi niezbędnymi informacjami (nie wiedzą, czy znają terminy wszystkich imprez planowanych w najbliższym czasie, kto jest ich głównym organizatorem, czy mają kompletną listę organizacji działających na ich terenie, czy problem opisany w diagnozie jest jeszcze aktualny) i należy przeznaczyć przynajmniej 15 minut na zweryfikowanie tych informacji. Dzieci mogą to zrobić, korzystając z telefonu i Internetu. Jeśli grupa jest duża, to można ją podzielić: część dzieci szuka dodatkowych informacji, a część już przygotowuje arkusze do planowania pracy.

3. Posługując się wybraną techniką planowania, opracujcie plan działań, które trzeba podjąć, żeby przygotować przedsięwzięcie przygotowane przez dzieci.

Uwaga! W dalszej części scenariusza, tytułem przykładu, opisano planowanie i realizację przedsięwzięcia pod hasłem „Dzień aktywności lokalnej”. W jego ramach dzieci będą przygotowywać wielomedialną wystawę na temat zorganizowanej aktywności społecznej mieszkańców wsi.

Rozpocznij przygotowania do tej wystawy, zadając dzieciom następujące pytania:

- *Jakie organizacje i inicjatywy świadczą o aktywności mieszkańców dawniej i dziś?*
- *Jak je w ramach takiej wystawy pokazać?*
- *Jakie dowody aktywności organizacji i grup zebrać, co może o niej świadczyć?* (zdjęcia z zebrań, z wykonanych prac, nagrania pokazujące działania organizacji, ich projekty, produkty (np. wyroby rękodzielnicze), inne wytwory, np. ulotki, płyty z piosenkami, dokumenty mówiące o funkcjonowaniu, powstaniu i działaniu, wywiady z uczestnikami itp.).

Poproś dzieci, by zastanowiły się, w jaki sposób można pokazać inicjatywy, o których dowiedziały się w trakcie spotkania z liderkami/liderami, z rozmów telefonicznych i poszukiwań w Internecie. Przygotujcie listę organizacji i inicjatyw, które zostaną uwiecznione na wystawie, wypiszcie przy każdej z nich dane adresowe oraz osoby do kontaktu.

4. Planując dalsze działania, odpowiedzcie na następujące pytania:

- *Kiedy, gdzie, pod jaką nazwą i z jakiej okazji taka wystawa powinna mieć miejsce?* „Dzień aktywności lokalnej” to nazwa robocza, każda szkoła może wymyślić własną nazwę wystawy oraz dostosować jej termin do innych lokalnych inicjatyw (w przypadku dołączenia się do już zaplanowanej imprezy ten punkt można pominąć, ale warto zastanowić się, jak ustalone miejsce i termin mogą wpłynąć na nasze pomysły, czy będą ułatwieniem, czy utrudnieniem),
- *Jakie działania krok po kroku wszyscy, jako zespół, musimy podjąć, żeby zrealizować wystawę?*
- *Jakie zasoby (środki, materiały, sprzęt) będą do tego potrzebne?*
- *Jak podzielić te działania na zadania dla zespołów? Kto, co, jak i do kiedy ma wykonać?*

5. Podziel dzieci na zespoły (tyle zespołów, ile organizacji i inicjatyw do przedstawienia na wystawie). Dobór dzieci w zespołach powinien zależeć od bliskości ich miejsca zamieszkania względem siedziby organizacji i miejsca pracy/życia działaczek/działaczy, z którymi będą się kontaktować. Wielkość zespołu powinna odpowiadać zakresowi działań organizacji (większa i bardziej aktywna organizacja – większy zespół, który ją zaprezentuje). Mogą też powstać zespoły dwuosobowe, które przeprowadzą wywiady z mieszkańcami samoorganizującymi się np. do obrony przed powodzią.

6. Poproś, aby każdy zespół:

- przygotował swój plan pracy, zastanawiając się nad odpowiedzią na następujące pytania:
 - *W jaki sposób zdobędziemy i przedstawimy „dowody” (materiały, wyroby, dokumenty) działalności organizacji i grup zorganizowanych?*
 - *Jakimi technikami się posłużymy (obserwacja, fotografia, wywiad itp.)?*
 - *Jak udokumentujemy te dowody?*
 - *Jakich materiałów i narzędzi będziemy potrzebować?*
 - *Jak podzielimy się zdaniami w zespole?*
- opracował kryteria, które mogą stać się później punktem wyjścia do konstruktywnej rozmowy w czasie konsultacji zespołów z nauczycielką/nauczycielem. Mogą one być zapisane np. tak:
 - *Wybraliśmy „dowód”... i zdobyliśmy go w następujący sposób...*
 - *Posłużyliśmy się techniką..., ponieważ...*
 - *Stwierdziliśmy, że dowody będą dokumentowane w następujący sposób...*
 - *Zastosowaliśmy następujące materiały... i narzędzia...*
 - *Podziału zadań w zespole dokonaliśmy, biorąc pod uwagę...*

7. Poproś dzieci o sporządzenie indywidualnych planów pracy, zawierających odpowiedzi na następujące pytania:

- *Za co jestem odpowiedzialna/y?*
- *Co mam wykonać i jakiej ilości?*
- *Z czego mogę korzystać?*
- *Z kim mam współpracować?*
- *Co będzie rezultatem mojego zadania? Do kiedy mam go osiągnąć? Komu przekazać?*
- *Co mam zrobić, jeśli zobaczę, że nie mogę się wywiązać z zadania?*
- *Jakimi słowami będę motywować siebie i innych do pracy?*

8. Podziękuj dzieciom za pracę na zajęciach. Zaproś na kolejne spotkanie. Będzie ono poświęcone realizacji planów pracy.

Działania

Czas: 8 godz.

Działania: zebranie informacji o aktywności społecznej mieszkańców, przygotowanie do ich zaprezentowania, zorganizowanie wystawy.

Pomoce: przybory do pisania, arkusze papieru, komputer, rzutnik multimedialny, kolorowe karteczki samoprzylepne.

H4 Zorganizujmy się!

Uwaga:

Ten etap projektu można podzielić na 4 części:

1. Samodzielna praca dzieci w zespołach: zbieranie materiałów.
2. Wspólne spotkanie porządkujące zebrany materiał.
3. Kontynuacja samodzielnej pracy w zespołach: zbieranie materiałów.
4. Przygotowanie wystawy.

Jeśli na samodzielną pracę dzieci przewidziałas/eś np. 2–3 tygodnie, wspólne spotkanie porządkujące zebrany materiał powinno się odbyć w połowie tego okresu.

Kolejne kroki:

1. Samodzielna praca dzieci w zespołach: zbieranie materiałów. Każdy zespół pracuje samodzielnie. Jego liderka/lider na bieżąco kontaktuje się z tobą (wyznacz godziny konsultacji), składając raport z postępów i dzieląc się doświadczeniami. Poinformuj dzieci o terminie wspólnego spotkania porządkującego zebrany materiał.
2. Wspólne spotkanie porządkujące zebrany materiał. Zorganizuj wspólne, godzinne spotkanie poświęcone wstępnemu uporządkowaniu zebranego materiału pod kątem wykorzystania go na wystawie. Zgromadź dzieci w kręgu i zapytaj je o przebieg i efekty ich pracy. Poproś dzieci także o dokonanie samooceny swoich działań, np. poprzez udzielenie odpowiedzi na następujące pytania:
 - Czy działam zgodnie z ustaleniami (terminy, działania)?
 - Co zrobiłam/zrobiłem dobrze?
 - Co zrobiłam/zrobiłem źle?
 - Co mogę zrobić lepiej?
3. Kontynuacja samodzielnej pracy w zespołach: zbieranie materiałów. Po spotkaniu dzieci znowu ruszają w teren, pracują samodzielnie. Po zakończeniu pracy przystępują do przygotowania wystawy.
4. Przygotowanie wystawy. Zorganizuj spotkanie dotyczące przygotowania wystawy.
 4. 1. Dzieci będą przygotowywały wystawę w zespołach. Struktura zespołów może ulec zmianie. Dobór dzieci do poszukiwania informacji był bardziej „terytorialny”, dobór do przygotowania wystawy powinien zaś być bardziej rzeczowy, oparty na umiejętnościach. Podziel grupę na zespoły w zależności od powstałej podczas planowania koncepcji wystawy. Stwórz np. następujące zespoły:
 - informatyczny (prezentacja PowerPoint),
 - plastyczny (oprawa zdjęć),
 - dokumentacyjny (powielanie i opisy dokumentów),
 - artystyczny (aranżacja całej wystawy),
 - promocyjny (zaproszenia, promocja w społeczności).

Przydziału do grup możesz dokonać sama/sam na podstawie znajomości dzieci. Może też być tak, że dzieci same przypiszą się do poszczególnych zespołów, w takim jednak przypadku poproś o uzasadnienie wyboru zespołu z odwołaniem do posiadanych umiejętności i doświadczeń. W tym celu powieś na ścianie 5 kartek z nazwami zespołów i zaznacz na nich maksymalną liczbę ich członków (np. pozycje 1–6). Daj każdemu dziecku karteczkę samoprzylepną, poproś o zapisanie na niej swojego imienia i nazwiska. Poproś dzieci o przemyślenie wyboru zespołu i przyklejenie karteczki na kartce danego zespołu wraz z ustnym uzasadnieniem wyboru: „Chcę pracować w zespole..., ponieważ umiem, potrafię... (ładnie rysować, wklejać zdjęcia do prezentacji itp.)”. Miejsca w zespołach można zajmować do wyczerpania listy pozycji. Gdy dziecko ma wątpliwości, do którego zespołu się zapisać, możesz mu podpowiedzieć, odwołując się np. do jego wcześniejszych aktywności projektowych.

4. 2. Poproś każdy zespół o przygotowanie swojego planu działań, podziału pracy w zespole. W tym celu możesz wykorzystać np. wykres Gantta (przykład tego wykresu zamieszczono w załączniku 4).
 4. 3. Zastanówcie się wspólnie nad przebiegiem prezentacji, ustalcie kryteria jej oceny.
 4. 4. Poproś dzieci o rozpoczęcie pracy w zespołach już w czasie tego spotkania (np. wybór materiałów do różnych form pokazu, przygotowanie opisów, komentarzy, ustalenie sposobu wykonania elementów ekspozycji).
- Uwaga!** Jak najwięcej pracy na przygotowaniu wystawy dzieci powinny wykonać w ramach wspólnych zajęć, a nie dodatkowo w domu.

Prezentacja

Czas: 4 godz.

Działania: przygotowanie i przeprowadzenie „Dnia aktywności lokalnej”

Pomoce: artykuły papierniczne niezbędne do przygotowania wystawy, komputer, sprzęt do prezentacji PowerPoint.

H5

Wielomedialna
wystawa aktywności
mieszkańców

Uwaga:

W dniu wystawy spotkaj się z dziećmi 3 godziny przed jej planowanym otwarciem.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci
2. Poproś zespoły o krótką relację z dotychczasowych przygotowań do wystawy (*Gdzie jesteśmy?*) oraz określenie zadań do wykonania przed jej otwarciem (*Co jeszcze nam zostało do zrobienia?*).
3. Poproś dzieci o wykonanie pozostałych zadań. Dzieci aranżują przestrzeń, umieszczając w niej zebrane materiały według ustalonego porządku, np. według podmiotów i inicjatyw (prezentacja organizacji), według form przekazu (dział zdjęć, dział dokumentów, dział wyrobów itp.), według tematów (dział sportowy, kulturalny, młodzieżowy itp.). Przygotowują miejsce na ekran i sprzęt do prezentacji PowerPoint. Przygotowują miejsca dla zaproszonych gości (ewentualnie szykują także drobny poczęstunek).
4. Powitajcie zaproszonych gości. Oprowadźcie ich po wystawie. Przedstawcie im prezentację PowerPoint, opowiedzcie o projekcie. Zachęćcie do zadawania wam pytań (poproś, aby kilkoro dzieci zapisały te pytania).
5. Podziękuj widowni za przybycie, dzieciom za prezentację.

Refleksja

Czas: 2 godz.

Działania: analiza efektów realizowanego działania i wyciągnięcie wniosków.

Pomoce: duże arkusze papieru, markery.

H6 Podsumowanie

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Usiądźcie w kręgu tak, aby wszyscy się widzieli i słyszeli. Poproś, by zespoły pracujące ostatnio razem usiadły obok siebie.
3. Podziękuj dzieciom za pracę, którą wykonały, pochwal i podkreśl, jak wiele się nauczyły.
4. Powiedz dzieciom, że tradycyjnie, podsumowanie to czas zebrania i utrwalenia najlepszych doświadczeń i najważniejszych wniosków. Zapytaj najpierw, czy dzieci czują się już teraz przygotowane do odpowiedzi na pytania postawione na początku projektu (*po co ludzie się organizują?, czy warto się organizować?*). Poproś je, by wyobraziły sobie, że przyjechała do nich w odwiedziny grupa dzieci z innej szkoły, ta grupa jest znudzona i nieaktywna. W jaki sposób można by ją zachęcić do aktywności, do organizowania przedsięwzięć? Poproś o kilka przykładów.
5. Zaproponuj dzieciom dokonanie samooceny swoich działań.
 - 5.1. Zapytaj każde dziecko, jak ocenia swój udział w projekcie, co mu się udało, z czego jest najbardziej zadowolone, co sprawiło mu trudność, o czym powinno pamiętać w przyszłości. Pozwól każdemu dziecku wypowiedzieć się, zadbaj o to, aby dzieci słuchały siebie nawzajem.
 - 5.2. Samoocena w zespołach. Zapytaj dzieci
 - *Z czego jesteście zadowoleni jako zespół?*
 - *Z czego jesteście niezadowoleni?*
 - *Co chcemy poprawić w naszej przyszłej pracy zespołowej?*
 Dbaj o prawidłowe udzielanie sobie nawzajem informacji zwrotnych (załącznik 5).
6. Zaproś wszystkich do kręgu. Na dużym arkuszu zapiszcie po kolei **WNIOSKI NA PRZYSZŁOŚĆ**. Jeśli chcesz, możesz je skomentować.
7. Na koniec jeszcze raz podziękuj wszystkim za aktywność i zastosuj jedną z krótkich form integracji, np. „puszczanie iskiereki”, hymn organizacji itp.

Załącznik 1. Społeczeństwo obywatelskie – branie spraw w swoje ręce na rzecz dobra wspólnego¹

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

W krajach demokratycznych umiejętność stowarzyszania się jest umiejętnością podstawową – od niej zależą postępy wszystkich innych.

Alexis de Toqueville²

Społeczeństwo obywatelskie to sfera autonomicznych działań samoorganizujących się obywateli. Społeczeństwo obywatelskie tworzą ludzie, którzy dobrowolnie, spontanicznie postanawiają zrobić coś wspólnie. Takie dobrowolne inicjatywy, które zostają sformalizowane, nazywa się organizacjami pozarządowymi (ang. *Non-governmental organizations, NGOs*). Jak sama nazwa wskazuje, są to organizacje, które nie są powoływane ani kontrolowane przez jakiegokolwiek władzę rządową czy lokalną. Ich celem nie jest wypełnianie poleceń władz. Organizacje pozarządowe często określa się jako tzw. „trzeci sektor”. Dwa pierwsze sektory to gospodarka i polityka, a trzeci sektor to społeczeństwo, czyli przestrzeń, w której działają ludzie, ale ich aktywność nie dotyczy polityki (rząd, administracja, partie polityczne) ani gospodarki (firmy prywatne, państwowe). Organizacje trzeciego sektora to przede wszystkim fundacje i stowarzyszenia.

Demokratyczne państwa wspierają organizacje pozarządowe, kierując się zasadą pomocniczości zapisaną w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz w wielu dokumentach Unii Europejskiej. Oznacza ona, że zorganizowani w różnych układach obywatele rządzą swoimi sprawami w granicach praw, a państwo podejmuje tylko te działania, których sami obywatele wykonać nie potrafią i nie mogą. Takie znaczenie zasadzie pomocniczości nadał jej twórca, papież Pius XI, który w 1931 r. napisał³:

Co jednostka z własnej inicjatywy i własnymi siłami może zdziałać, tego nie wolno wydierać na rzecz społeczeństwa; podobnie niesprawiedliwością, szkodą społeczną i zakłóceniem ustroju jest zabieranie mniejszym i niższym społecznościom tych zadań, które mogą spełnić, i przekazywanie ich społecznościom większym i wyższym. Każda akcja społeczna z uwagi na cel i ze swej natury ma charakter pomocniczy; winna pomagać członkom organizmu społecznego, a nie niszczyć ich lub wchłaniać.

Institucje państwa mogą zatem podejmować takie działania, które z różnych względów są trudne do wykonania samodzielnie przez obywateli, np. przez organizacje pozarządowe czy wspólnoty lokalne. Gdy chodzi o te ostatnie, zasada pomocniczości wiąże się z zasadą decentralizacji i w tym przypadku oznacza, że szczebel wyższy samorządu realizuje tylko te zadania, z którymi nie może poradzić sobie wspólnota z niższego poziomu (np. powiat wykonuje tylko te działania, które przekraczają możliwości gminy). Wtedy państwu przypada przede wszystkim rola twórcy ram działania dla obywateli, funkcja koordynacyjna. Zasada pomocniczości w odniesieniu do samorządów terytorialnych wyraża się w Polsce w domniemaniu kompetencji gmin, czyli w zasadzie, że zadania powinny być realizowane właśnie przez wspólnotę lokalną. Tam bowiem, ze względu na znajomość lokalnej sytuacji i zrozumienie problemów, pomysły na ich rozwiązanie będą z pewnością trafniejsze i skuteczniejsze niż pomysły oferowane przez decydentów spoza tej społeczności.

Organizacje pozarządowe są ważne, ponieważ pełnią w społeczeństwie następujące role:

1. **Realizacja interesów jednostek** – pojedynczej osobie trudno jest rozwiązać jakiś problem. Dzięki współpracy z innym, którzy dzielą się zrozumieniem wagi danego problemu, można działać skuteczniej – mobilizować siły i, wywierając wpływ, zmieniać niekorzystną sytuację.
2. **Wypełnianie luk, które zostawia administracja publiczna i biznes** – tam, gdzie działania instytucji państwa, władz są niewystarczające, a dla biznesu nieopłacalne, ludzie organizują się, by zapewnić sobie realizację danej potrzeby.

¹ Opracowanie: O. Napiontek.

² A. de Toqueville (1996) *O demokracji w Ameryce*, t. II., Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, s. 120.

³ Pius XI (1931), cytat za: Rymśza M., Hryniewicka A., Derwich P. (2005) *Jak wprowadzić w życie zasadę pomocniczości państwa: doświadczenia lat dziewięćdziesiątych*: www.isp.org.pl/kompas

z małej szkoły w wielki świat

z małej szkoły w wielki świat

3. **Kontrola władz – lokalnych, państwowych** – urzędnicy, politycy to też tylko ludzie. Żeby być zadowolonym z ich pracy, trzeba się interesować ich planami, sposobem działania, efektami pracy. Zdarza się, że posiadanie władzy deprawuje człowieka. Dlatego tak ważne jest, by istniały obywatelskie organizacje (tzw. organizacje strażnicze), które dokładnie przyglądają się, czy przedstawiciele władzy nie łamią prawa, nie przekraczają swoich uprawnień, czy w swych poczynaniach kierują się dobrem wspólnym, a nie swoimi interesami, oraz czy należycie wywiązują się ze swoich obowiązków (Stowarzyszenie Liderów Lokalnych Grup Obywatelskich skupia zaangażowanych mieszkańców, którzy monitorują jakość działania władz, wypełnianie obietnic wyborczych).

Organizacje pozarządowe są aktywne we wszystkich dziedzinach. Wiele informacji o organizacjach pozarządowych, ich działaniu, prawie, ciekawych inicjatywach znaleźć można na stronie internetowej: www.ngo.pl.

Załącznik 2. Najbardziej typowe formy zrzeszania się i organizacji

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia wszystkim obywatelom prawo tworzenia i działania w różnych organizacjach społecznych. Zgodnie z art. 12. Konstytucji⁴:

Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji.

Podstawa prawna	Formy zrzeszania się i organizacji
Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach	<ul style="list-style-type: none"> • Stowarzyszenia zwykłe, które podlegają jedynie zgłoszeniu u starosty, a nie rejestracji w sądzie, nie mają osobowości prawnej i nie mogą pozyskiwać dotacji. • Stowarzyszenia zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS), które są podmiotami prawnymi złożonymi z co najmniej 15 członków, działającymi przez swoich reprezentantów (zarząd), np. Stowarzyszenie Przymierze Rodzin lub stowarzyszenie prowadzące małą szkołę. • Związki stowarzyszeń – organizacje zarejestrowane w KRS, skupiające jako członków podmioty prawne, a nie osoby fizyczne, np. Federacja Inicjatyw Oświatowych.
Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach	<ul style="list-style-type: none"> • Fundacje – organizacje, które nie posiadają członków, są podmiotami prawnymi działającymi przez swoich reprezentantów (zarząd), np. Fundacja Civis Polonus, Fundacja FALA czy Fundacja Partnerstwo dla Środowiska.
Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej	<ul style="list-style-type: none"> • Stowarzyszenia kultury fizycznej – czyli np. uczniowskie kluby sportowe, rejestrowane przez starostę (urząd powiatowy), które skupiają zarówno uczniów, rodziców, jak i nauczycieli.
Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (oraz ustawy o stosunku Państwa do innych kościołów oraz związków wyznaniowych)	<ul style="list-style-type: none"> • Podmioty wyznaniowe (kościelne), np. Caritas – jeśli oprócz kultu religijnego realizują cele społeczne, wtedy stosuje się do nich analogicznie przepisy prawa o stowarzyszeniach.
Ustawa z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników	<ul style="list-style-type: none"> • Koła gospodyń wiejskich są jeszcze inną formą organizacji – jako przynależne do Kółek Rolniczych są społeczno-zawodową organizacją rolników bardziej pokrewną związkom zawodowym niż organizacjom pozarządowym. Jeśli są niezależne, stanowią po prostu nieformalne organizacje mieszkańców bez osobowości prawnej. Chcąc uzyskać dotacje, mogą wejść w partnerstwo z prawnym podmiotem lub wystąpić z inicjatywą lokalną.
Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie	<ul style="list-style-type: none"> • Inicjatywa lokalna – jest to grupa mieszkańców gminy, która może samodzielnie złożyć wniosek o realizację zadania publicznego np. w zakresie: budowy, rozbudowy lub remontu dróg, kanalizacji, sieci wodociągowej, budynków oraz obiektów architektury stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego, edukacji, oświaty i wychowania, działalności w sferze kultury fizycznej i turystyki, ochrony przyrody, w tym zieleni w miastach i wsiach, oraz porządku i bezpieczeństwa publicznego. Jeśli gmina przychyli się do tej inicjatywy i uchwali środki, to zawiera z pełnomocnikiem mieszkańców umowę, bierze na siebie prawno-administracyjną stronę przedsięwzięcia (np. przygotowanie kosztorysu), mieszkańcy zaś mogą wnosić do jego realizacji pieniądze, środki rzeczowe lub pracę społeczną. Mieszkańcy mogą także użyć od samorządu sprzęt niezbędny do realizacji zadania.

z małej szkoły w wielki świat

z małej szkoły w wielki świat

Podstawa prawna	Formy zrzeszania się i organizacji
Ustawa z dnia 15 marca 1933 r. o zbiórkach publicznych	<ul style="list-style-type: none"> • Komitet – grupa nieformalna, organizowana dla przeprowadzenia określonego celu, zgodnego z jego aktem organizacyjnym. Takim komitetem może być np. grupa mieszkańców zbierająca środki na zagraniczną operację dziecka sąsiadów.

Uwaga! Wszystkie ustawy, do których odwoływano się w tabeli, można znaleźć w Internetowym Systemie Aktów Prawnych: <http://isap.sejm.gov.pl>

Ciekawostka! Traktat lizboński wprowadza nową formę udziału społeczeństwa w kształtowaniu polityki Unii Europejskiej – **prawo inicjatywy obywatelskiej**: milion obywateli reprezentujących znaczną liczbę państw członkowskich może bezpośrednio zwrócić się do Komisji o podjęcie inicjatywy prawodawczej w interesujących ich sprawach podlegających kompetencjom Unii Europejskiej.

Załącznik 3. Deklaracja założycielska organizacji

My, niżej podpisani, w dniu dzisiejszym deklarujemy przystąpienie do organizacji o nazwie:

.....

Naszym zawołaniem będzie:

Nasze logo to:

Cele naszej organizacji są następujące:

- 1.
- 2.
- 3.

Członkiem naszej organizacji może zostać każdy, który złoży przysięgę następującej treści:

Hymn naszej organizacji brzmi:

Data, podpisy członków:

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 4. Wykres Gantta

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

z małej szkoły w wielki świat

	Kolejne działania	Wykonawcy	Potrzebne materiały i sprzęt	Jednostki czasu, np. dni, tygodnie lub kolejne spotkania od pierwszego do ostatniego momentu realizacji									Uwagi	
				1	2	3	4	5	6	7	8	9		
ZESPÓŁ 1	Działanie 1	Osoba odpowiedzialna												
zadanie	Działanie 2	Osoba odpowiedzialna												
lider	Działanie 3	Osoba odpowiedzialna												
ZESPÓŁ 2	Działanie 1	Osoba odpowiedzialna												
zadanie	Działanie 2	Osoba odpowiedzialna												
lider	Działanie 3	Osoba odpowiedzialna												
ZESPÓŁ...	Działanie 1	Osoba odpowiedzialna												
zadanie	Działanie 2	Osoba odpowiedzialna												
lider	Działanie 3	Osoba odpowiedzialna												

Uwaga! Wykres Gantta można przygotować na dużym arkuszu szarego lub białego papieru i powiesić w miejscu spotkań projektowych. Każdy w każdej chwili może wtedy sprawdzić, czy realizacja przedsięwzięcia przebiega zgodnie z planem, czy są jakieś opóźnienia, jak mogą one wpłynąć na efekt końcowy, kto kogo może ewentualnie zastąpić, kto komu kiedy powinien przekazać sprzęt i efekty swojej pracy.

Załącznik 5. Informacja zwrotna – użyteczne zwroty

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

Nie tylko nauczycielki i nauczyciele dzieciom, ale i dzieci sobie nawzajem mogą udzielać informacji zwrotnych, korygując swoje zachowania, zarówno te interpersonalne, jak i zadaniowe. Ważne jest, aby dzieci rozumiały rolę informacji zwrotnej i uczyły się udzielać jej poprawnie, używając właściwych zwrotów.

Jeśli uważasz, że współpraca i komunikacja między dziećmi rozwinęła się na tyle, by mogły efektywnie wykorzystać ten materiał, możesz co tydzień rozdawać dzieciom tę tabelę. Poproś dzieci, aby:

- notowały w tabeli przykłady poprawnego lub niepoprawnego udzielania sobie informacji zwrotnej za każdym razem, gdy taką wypowiedź u siebie zauważą. Dzieci wpisują swoją wypowiedź w odpowiedniej rubryce. Wstawiają „+”, jeśli jest ona prawidłowa, a „-”, jeśli jest ona nieprawidłowa (w razie trudności, zachęć dzieci do zgłaszania się do ciebie i konsultowania wątpliwości),
- sprawdzały, czy z tygodnia na tydzień wzrasta liczba plusów i maleje liczba minusów.

Pamiętaj, jeśli informacja zwrotna wskazuje na braki, niedociągnięcia, należy powiedzieć i/lub pokazać, w jaki sposób można je uzupełnić, poprawić.

z malej szkoły w wielki świat

DOBRZE, gdy dotyczy obiektywnie obserwowanego zachowania	+ punkty dodatnie	ŹLE, gdy dotyczy niesprawdzonych przypuszczeń	- punkty ujemne
<p>Mówi o faktach: „Twoja wypowiedź zawiera bardzo zwięzłe, pożyteczne informacje.” „Joasia poczuła się dotknięta, gdy jej powiedziałaś, że jest obraźliwa.” Przykład własny:</p>		<p>Mówi o przypuszczeniach na temat drugiej osoby: „Uwielbiasz swój głos.” „Jesteś zasluchany w siebie.” „Jesteś opryskliwy i nietaktowny wobec innych.” Przykład własny:</p>	
<p>Odnosi się do kryteriów oceny, konkretnie: „Na twoich zdjęciach postacie są niekompletne (np. bez nóg).” „W wywiadzie użyłaś wszystkich przygotowanych pytań.” Przykład własny:</p>		<p>Ogólna, nie odnosi się do kryteriów oceny: „Twoje zdjęcia są do niczego.” „Wywiad na medal.” Przykład własny:</p>	
<p>Stosuje czasowniki wyrażające działanie: „Twoje uwagi wyjaśniły to, czego brakowało w podsumowaniu zadania.” „Pominałeś w odpowiedzi informacje na temat współpracy w grupie.” Przykład własny:</p>		<p>Stosuje czasowniki „być” i „wiedzieć”: „Wiesz lepiej niż inni, jak podsumować zadanie.” „Powinieneś być bardziej dokładny.” Przykład własny:</p>	
<p>Postępuje się jasnymi, precyzyjnymi, liczbowymi określeniami: „Każdemu z pięciu członków zespołu przydzieliłaś pracę do wykonania.” „Spóźniłeś się trzy razy, nie podoba mi się to.” Przykład własny:</p>		<p>Postępuje się pojęciami bezwzględными: „Nigdy nie pomijasz nikogo w grupie.” „Zawsze się spóźniasz.” Przykład własny:</p>	
<p>Wskazuje na możliwość poprawy: „Sprawdź dwa źródła informacji.” Przykład własny:</p>		<p>Nie daje wskazówek do poprawy: „Powinieneś być to wiedzieć.” Przykład własny:</p>	
<p>Opisuje konsekwencje, skutki: „Twoja propozycja pomoże lepiej wykorzystać przestrzeń wystawy.” „Staś nie mógł otworzyć pliku, ponieważ plik ten był zapisany w nieznanym formacie.” Przykład własny:</p>		<p>Zawiera sądy wartościujące: „Twoja propozycja świadczy o inteligencji.” „Co za bezmyślność tak zapisywać plik.” Przykład własny:</p>	
<p>Mówi o swoich odczuciach: „Poczułam się dotknięta, gdy mi przerwałeś w połowie zdania.” Przykład własny:</p>		<p>Mówi o cudzych odczuciach: „Uwielbiasz swój głos. Jesteś zasluchany w siebie.” „Jesteś opryskliwy i nietaktowny wobec innych.” Przykład własny:</p>	

Załącznik 6. Przykłady kryteriów oceny

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

z malej szkoły w wielki świat

Przykład pierwszy

- Potrzeba zorganizowania przedsięwzięcia: duża – średnia – mała.
- Liczba zabaw – wystarczająca, za duża, za mała.
- Różnorodność zabaw (ruchowe, zręcznościowe, z piosenkami itp.).
- Liczba zainteresowanych dzieci.
- Opinia dzieci (czy zabawy im się podobały?).
- Porządek – czy wszystko szło po kolei i bez potknięć?
- Przygotowanie: czy były dostarczone wszystkie potrzebne rzeczy (materiały, sprzęt, nagrody) w odpowiedniej ilości?

Przykład drugi

- Potrzeba zorganizowania przedsięwzięcia: duża – średnia – mała.
- Czas trwania kampanii: za długi, za krótki.
- Różnorodność środków przekazu.
- Liczba mieszkańców, do których dotarł komunikat.
- Liczba mieszkańców, którzy pozytywnie zareagowali na przekaz.
- Zainteresowanie mediów (czy wiedziano o kampanii?).
- Przygotowanie: czy były dostarczone wszystkie potrzebne rzeczy (materiały, sprzęt) w odpowiedniej ilości?

Przykład trzeci

I. Autoanaliza uczenia się i współpracy w grupie

1. Zaufanie

Czy ufaliśmy sobie nawzajem, byliśmy wobec siebie szczerzy i otwarci?

Tak Nie Trochę tak, ale musimy nad tym popracować

2. Cele

Czy wspólnie uzgadnialiśmy, co mamy do zrobienia?

Tak Nie Trochę tak, ale musimy nad tym popracować

3. Odpowiedzialność

Jeśli pojawiał się problem ze współpracą, czy próbowaliśmy go rozwiązać sami, nie czekając, aż zrobi to ktoś inny (nauczyciel, rodzic)?

Tak Nie Trochę tak, ale musimy nad tym popracować

4. Komunikacja

Czy rozmawialiśmy na bieżąco o tym, co robimy i czego nie możemy zrobić?

Tak Nie Trochę tak, ale musimy nad tym popracować

5. Wkład członka grupy

Czy każdy z nas mógł przedstawiać pomysły i propozycje do pracy?

Tak Nie Trochę tak, ale musimy nad tym popracować

6. Akceptacja ryzyka

Czy byliśmy gotowi przyznać się przed grupą do błędów i przyjąć krytyczne uwagi?

Tak Nie Trochę tak, ale musimy nad tym popracować

II. Kryteria oceny zbierania informacji

- Działanie zgodnie z planem.
- Terminowość działań.
- Uzyskanie odpowiedzi na 50%, 60%, 100% pytań.
- Radzenie sobie z problemami.

III. Kryteria oceny przygotowanych materiałów

Zdjęcia:

- wyraźne, w dobrej rozdzielczości,
- równomiernie wypełniona przestrzeń,
- przedstawione osoby są kompletne,
- opisane (data, co prezentuje).

Dokumenty i materiały promocyjne:

- wyraźna kopia,
- oznaczone przez ich autora (opieczątowane),
- opisane (rodzaj dokumentu, do kogo kierowany, skutek),
- zgoda autora na wykorzystanie.

Nagrania (wywiadów, zebrań):

- tytuł (kto z kim i o czym rozmawia),
- liczba pytań,
- wyraźne głosy, takie, które nie zlewają się ze sobą,
- płynne przejścia (w przypadku kamery).

Prezentacja PowerPoint:

- liczba slajdów,
- rodzaje slajdów (tekst, zdjęcia, grafika, dźwięk),
- kolorystyka, przejrzystość, widoczność,
- porządek logiczny, zrozumiałość komunikatów.

z małej szkoły w wielki świat

SOŁECTWO – NASZ SAMORZĄD

AUTORKI **Małgorzata Suwaj | Barbara Benyskiewicz**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE PROJEKTU

Najniższym szczeblem samorządu terytorialnego jest samorząd pomocniczy – sołectwo (wyższymi szczeblami są: gmina, powiat i województwo samorządowe). Organami samorządu sołeckiego są: zebranie wiejskie i sołtys, którego wspiera rada sołecka. Sołectwo nie ma własnego budżetu, ale może uzyskać środki finansowe od gminy (fundusz sołecki). To rada gminy decyduje, czy ze swojego budżetu wydzieli środki na fundusze sołeckie. Możliwość przekazywania tych środków daje *Ustawa o funduszu sołeckim*, w której opisano sposób uchwalania i realizacji inicjatyw z tego funduszu. Najważniejszą zaletą funduszu sołeckiego jest to, że decydują o nim sami mieszkańcy w myśl idei: *nic o nas bez nas*. Mieszkańcy sołectwa najlepiej znają swoje potrzeby, problemy i mogą podjąć decyzję, jak najbardziej optymalnie wykorzystać pieniądze z funduszu sołeckiego.

Potrzeby dzieci i młodzieży są ważnym elementem potrzeb mieszkańców wsi, dlatego ważne jest, aby dzieci potrafiły sformułować swoje potrzeby i rozumiały, w jaki sposób mogą one zostać zaspokojone. W sytuacji, gdy mieszkańcy słabo interesują się swoim samorządem, gdy nie uczestniczą w zebraniach wiejskich i nie posiadają wiedzy na temat funduszu sołeckiego, a rada gminy go do tej pory nie uchwaliła, przykład dzieci może być czynnikiem motywującym dorosłych do większej aktywności.

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Zaangażujemy się na rzecz wspólnego dobra.

CELE SZCZEGÓLNE

- Poznamy zasady funkcjonowania samorządu sołeckiego: zadania sołtyski/sołtysa, rady sołeckiej, zebrania wiejskiego.
- Dowiemy się, co to jest fundusz sołecki i jak można go wydatkować.
- Opracujemy i przeprowadzimy symulację zebrania wiejskiego, na którym podejmowane będą decyzje o wydatkowaniu funduszu sołeckiego.

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- Ulotka do mieszkank i mieszkańców wsi informująca o działaniach samorządu sołeckiego (mieszkańców wsi) i promująca aktywność tego samorządu.
- Komiksy „Supersołtyska/Supersołtys w akcji”.
- Symulacja pracy samorządu sołeckiego, pokazująca wykorzystanie funduszu sołeckiego: „Nic o nas bez nas”.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności lokalnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.

z małej szkoły w wielki świat

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

- **Wybrane zadania szkoły:**
 7. Dbalność o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich;
 8. Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym
- **Cele kształcenia – wymagania ogólne:**
 - IV. Zainteresowanie problematyką społeczną.
Uczeń ma nawyk dociekania w kontekście społecznym – zadaje pytania „Dlaczego jest tak, jak jest?” i „Czy mogłoby być i inaczej?” oraz próbuje odpowiedzieć na te pytania.
 - V. Współdziałanie w sprawach publicznych.
Uczeń współpracuje z innymi – planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich.
- **Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**

Historia i społeczeństwo:

 2. „Mała Ojczyzna”. Uczeń:
 - 1) opisuje swoją „małą Ojczyznę”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze.

Etyka:

 9. Uzasadnianie opinii, wydawanie sądów, kryteria ocen, między innymi w odniesieniu do zjawisk społecznych na poziomie małej grupy, społeczności szkolnej i społeczności lokalnej.

UWAGI

- Najlepszą porą do realizacji tego projektu jest okres jesienny lub wczesnowiosenny. Finał projektu powinien nastąpić przed 15 marca. Pozwoli to włączyć rezultaty projektu do rzeczywistych działań mieszkańców sołectw w powiązaniu z terminarzem uchwalania funduszu sołectkiego.
- Przed przystąpieniem do realizacji projektu nawiąż kontakt z sołtyskami/sołtysami okolicznych wsi, tych, z których pochodzą dzieci uczęszczające do twojej szkoły. Wyjaśnij im cel projektu, określ swoje potrzeby i oczekiwania związane z ich uczestnictwem w działaniach projektowych.
- Ważne jest, abyś dowiedziała/dowiedział się, czy w gminie, w której znajduje się szkoła, rada gminy uchwaliła fundusz sołectki, a jeśli tak, to w jakiej wysokości. Jeśli okaże się, że w tej gminie fundusz sołectki nie funkcjonuje, warto, abyś obliczyła/obliczył, jaką miałby wysokość w danym sołectwie. O obliczenie można poprosić sołtyskę/sołtysa. Ta informacja będzie wykorzystana podczas symulacji.

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu Planowanie działań	I1. Starter: Co wiemy o naszej sołtysce/naszym sołtysie? Dzieci poznają tematykę projektu. Przygotowują portrety sołtyszek/sołtysów, zapisują skojarzenia dotyczące pracy sołtyski/sołtysa, porządkują je. Planują spotkanie z sołtyską/sołtysiem umożliwiające weryfikację/wzbogacenie ich wiedzy na temat jej/jego pracy.	2 godz.	od: do:
Działania	I2. Spotkanie z sołtyską/sołtysiem Dzieci biorą udział w spotkaniu z sołtyską/sołtysiem. Przedstawiają jej/jemu portrety sołtyszek/sołtysów, zadają pytania. Poglębiają wiedzę na temat pracy sołtyski/sołtysa oraz zasad funkcjonowania sołectwa.	3 godz.	od: do:
	I3. „Supersołtyska/Supersołtys w akcji” – komiks Dzieci opracowują komiks pt. Supersołtyska/Supersołtys w akcji”. Wypełniają test wiedzy o sołectwie.	3 godz.	od: do:
	I4. Informujemy mieszkańców: „Tylko aktywni mogą zmieniać wieś” Dzieci przygotowują ulotkę o samorządzie sołectkim adresowaną do mieszkańców wsi.	2 godz.	od: do:
	I5. Reprezentujemy poszczególne grupy mieszkańców wsi Dzieci zastanawiają się nad potrzebami poszczególnych grup mieszkańców wsi, dyskutują nad podziałem funduszu sołectkiego uwzględniającym potrzeby różnych grup mieszkańców, omawiają zachowania sprzyjające dyskusji. Przygotowują się także do poznania prawdziwych potrzeb mieszkańców wsi (przeprowadzenia wywiadów).	2 godz.	od: do:
	I6. Poznajemy potrzeby poszczególnych grup mieszkańców wsi Dzieci omawiają doświadczenia z wywiadów z mieszkańcami wsi. Opracowują wyniki wywiadów.	2 godz.	od: do:
Prezentacja	I7. Próba symulacji pracy samorządu sołectkiego Dzieci przeprowadzają próbę symulacji prac samorządu sołectkiego.	2 godz.	od: do:
	I8. Symulacja pracy samorządu sołectkiego, pokazująca wykorzystanie funduszu sołectkiego: „Nic o nas bez nas” Dzieci przeprowadzają właściwą symulację prac samorządu sołectkiego. Uczestniczą w niej zaproszeni goście. Dzieci przekazują sołtysce/sołtysowi protokół z zebrania.	2 godz.	od: do:
Refleksja	I9. Podsumowanie Dzieci podsumowują symulację i cały projekt.	2 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu oraz planowanie działań

Czas: 2 godz.

Działania: zebranie posiadanej przez dzieci wiedzy o roli sołtyski/sołtysa, wykonanie portretów sołtyszek/sołtysów.

Pomoce: duże arkusze papieru, farby, kredki, kolorowe pisaki, papier kolorowy, klej, nożyczki, kartki samoprzylepne itp.

I1

Starter:
Co wiemy o naszej sołtysce/naszym sołtysie?

Uwaga:

- Przeczytaj materiał „Słownik pojęć” (załącznik 1).
- Zrób listę imion i nazwisk sołtyszek/sołtysów z sołectw, z których pochodzą dzieci uczęszczające do szkoły.
- Przed zajęciami umów się z jedną z sołtyszek/jednym z sołtysów na spotkanie z dziećmi. Najlepiej, aby była/był to sołtyska/sołtys z sołectwa, w którym mieści się szkoła. Mogą być to jednak także sołtyski/sołtysi z okolicznych sołectw, tych, w których mieszkają dzieci z twojej szkoły. Możesz zaprosić jedną osobę lub kilka.

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Wprowadź dzieci do tematyki nowego projektu. Wyjaśnij, że będziecie się w nim zajmować działaniami sołtyski/sołtysa i samorządu sołeckiego, że będziecie szukać odpowiedzi na następujące pytania:
 - *Jak działa samorząd sołecki (wszyscy mieszkańcy wsi, czasem kilku wsi) w naszych miejscowościach?*
 - *Czy mieszkańcy wykorzystują wszystkie możliwości rozwijania ich wsi, jakie daje im prawo?*
 Określ i zapisz cele projektu Przedstaw jego plan.
3. Zaprosz dzieci do sporządzenia portretu ich sołtyski/sołtysa i refleksji nad tym, na czym polega jej/jego praca.
 3. 1. Poproś dzieci, by połączyły się w grupy 3 lub 4-osobowe. Najlepiej byłoby, gdyby w grupach były dzieci z jednego sołectwa. Poproś grupy, aby na dużym arkuszu papieru wykonały portret „swojej sołtyski/swojego sołtysa” (technika dowolna), podpisały go jej/jego imieniem i nazwiskiem (jeśli go nie znają, podpowiedz im je).
 3. 2. Rozdaj grupom kartki samoprzylepne i poproś, by dzieci zapisały na nich swoje skojarzenia dotyczące pracy sołtyski/sołtysa. Karteczki ze skojarzeniami mają być naklejone na obrzeżach portretu.
 3. 3. Powieście portrety na tablicy.
 3. 4. Poproś grupy o prezentację przygotowanych portretów sołtyszek/sołtysów. Wspólnie przejrzyjcie i uporządkujcie karteczki. Zachęć dzieci do odpowiedzi na następujące pytania:
 - *Czy zapisałeś/ście dużo skojarzeń dotyczących pracy sołtyski/sołtysa?*
 - *Czy łatwo było je sformułować?*
 - *Skąd macie informacje o pracy sołtyski/sołtysa?*
 - *Jak moglibyście je zweryfikować, pogłębić?*
 Prawdopodobnie dzieci powiedzą, że informacje o pracy sołtyski/sołtysa można zdobyć w wielu źródłach: w książkach, w Internecie, pytając rodziców, rozmawiając z samą sołtyską/samym sołtysiem. Podchwyc tę ostatnią propozycję; jeśli dzieci jej nie podadzą, naprowadź je na ten pomysł. Powiedz, że możecie go łatwo zrealizować. Wyjaśnij, że jesteś w kontakcie z sołtyską/sołtysiem, która/który chętnie spotka się z dziećmi i odpowie na ich pytania.

z małej szkoły w wielki świat

4. Wspólnie stwórzcie listę pytań do sołtyski/sołtysa (propozycja w załączniku 2). Ustalcie, kto zada poszczególne pytania. Zadbaj, by każde dziecko miało pytanie do zadania. Poproś, by dzieci zapisały swoje pytania na karteczkach i przyniosły je ze sobą na spotkanie. Poproś, aby dzieci wzięły ze sobą na spotkanie długopisy i kartki do robienia notatek. Ustalcie także, kto przedstawi gościowi cel spotkania, zaprezentuje portrety sołtysiek/sołtysów, kto zapyta gościa o zgodę na robienie zdjęć w czasie spotkania i kto będzie je robił.
5. Poinformuj dzieci o terminie i miejscu spotkania z sołtyską/sołtysiem.

Sformułowanie problemu i celów projektu oraz planowanie działań

Czas: 3 godz.

Działania: poznanie roli i zadań sołtyski/sołtysa oraz zasad funkcjonowania solectwa.

Pomoce: dyktafon, kartki, aparat fotograficzny, duże arkusze papieru, mazaki, kartki samoprzylepne.

I2 Spotkanie z sołtyską/sołtysiem

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przypomnij dzieciom, że za chwilę spotkają się z sołtyską/sołtysiem, wymień jej/jego nazwisko i solectwo, z którego pochodzi. Poproś dzieci, by przygotowały swoje karteczki z pytaniami i ustaliły kolejność ich zadawania.
3. Przywitajcie gościa.
4. Poproś dzieci, by wyjaśniły gościowi, jaki jest cel spotkania, dlaczego go zaprosiły, i zapytały go o zgodę na nagrywanie wypowiedzi i robienie zdjęć.
5. Pokażcie gościowi portrety sołtysiek i sołtysów. Poproś dzieci o ich prezentację.
6. Poproś dzieci o zadawanie pytań, tych przygotowanych przed spotkaniem i tych, które nasunęły się im w czasie spotkania.
Uwaga! Moderuj spotkanie, namawiaj uczennice i uczniów do zadawania pytań, jeśli czegoś nie rozumieją. Parafrazuj wypowiedzi gościa, jeśli masz wątpliwości, czy zostały dobrze zrozumiane. Przypominaj dzieciom o robieniu zdjęć, notatek. Sama/sam notuj kluczowe odpowiedzi, później łatwiej ci będzie uporządkować informacje razem z dziećmi.
7. Podziękuj sołtysce/sołtysowi za spotkanie. Zapytaj ją/jego, czy w najbliższym czasie planowane jest zebranie wiejskie, a jeśli tak, to czy dzieci (lub ich przedstawiciele – 3–5 osób) mogłyby w nim uczestniczyć.
8. Pożegnajcie gościa.
9. Usiądźcie w kręgu. Porozmawiaj z dziećmi o wrażeniach ze spotkania. Zapytaj je, co im się najbardziej podobało w trakcie spotkania, co je zdziwiło, co je szczególnie zainteresowało, co było trudne, czy jest coś, co jest dla nich niejasne. Zapisz uwagi dzieci. Będą punktem wyjścia do kolejnego ćwiczenia.
10. Poproś dzieci, by utworzyły grupy, w których przygotowywały portrety sołtyski/sołtysa. Rozdaj grupom ich prace i poproś, by je wzbogaciły, dodając informacje na temat pracy sołtyski/sołtysa, które zdobyły w czasie dopiero co zakończonych spotkań (dzieci mogą wymienić karteczki z informacjami, dokleić nowe karteczki). Po uzupełnieniu informacji na portretach zadaj wszystkim grupom pytania z przygotowanej wspólnie listy pytań do sołtyski/sołtysa oraz pytania dodat-

kowe, dotyczące kwestii, które były omawiane podczas spotkania. Poproś grupy o odpowiedzi na kolejne pytania. Odpowiedzi jednej grupy mogą być uzupełniane przez inne grupy. Odpowiedzi mogą skłonić dzieci do wprowadzenia poprawek w zapiskach na karteczkach umieszczonych na portretach. Po zakończeniu ćwiczenia portrety powinny zawierać wszystkie najważniejsze informacje na temat roli i zadań sołtysa oraz funkcjonowania sołectwa.

11. Poproś dzieci, by odwołując się do swej wiedzy, głównie ze spotkania, ułożyły hasła lub rymowanki do portretów swoich sołtysów/sołtysów.
12. Na zakończenie zapytaj dzieci:
 - *Czego ciekawego dowiedzieliście się o pracy sołtyski/sołtysa we wsi?*
 - *Co uważacie za najtrudniejsze jej/jego zadanie?*
 - *Czy sołtysce/sołtysowi potrzebne jest wsparcie mieszkańców wsi i dlaczego?*
 - *Jak pracowało się w grupie? Co wychodziło najlepiej, a co byście zmienili?*
 Wysłuchaj wypowiedzi dzieci, kieruj dyskusją.
13. Poproś dzieci, aby w domach porozmawiały z rodzicami, rodziną, sąsiadami o następujących sprawach:
 - *Co wiecie o działaniach sołtyski/sołtysa, zebraniach wiejskich?*
 - *Czy uczestniczyliście w nich, jeśli tak, to co się na nich działo?*
 - *Czy wiecie coś o funduszu sołeckim? Jeśli tak, to jak podejmowane są decyzje w sprawie jego przeznaczenia?*
 Poproś dzieci, by zapisały odpowiedzi dorosłych na te pytania i przyniosły je ze sobą na kolejne zajęcia.
14. Zaprosz dzieci na kolejne spotkanie. Poproś je, by przyniosły na nie swoje ulubione komiksy.

Działania

Czas: 3 godz.

Działania: wykonanie komiksów i ich ocena, wypełnienie testu wiedzy o sołectwie.

Pomoce: portrety sołtysów/sołtysów, informacje z domowych wywiadów, arkusze papieru, pisaki, kredki, farby, komiksy przyniesione przez dzieci i przez nauczycielkę/nauczyciela, kopie „Testu wiedzy o sołectwie” (załącznik 3).

I3 „Supersołtyska/Supersołtys w akcji” – komiks

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Zapytaj dzieci, czy rozmawiały dorosłymi o ich wiedzy na temat działań sołtyski/sołtysa, zebraniach wiejskich, funduszu sołeckiego, o ich uczestnictwie w zebraniach wiejskich (zadanie domowe z poprzednich zajęć). Poproś dzieci o podzielenie się uzyskanymi informacjami. Podziękuj za wykonanie zadania. Powiedz, że wszystkie informacje o zadaniach sołtysa i sołectwa będą przydatne w dalszej części tych zajęć.
3. Spytaj dzieci, czy znają komiksy, jeśli tak, to jakie komiksy lubią i dlaczego. Możecie wspólnie przejrzeć komiksy przyniesione przez dzieci lub będące w zbiorach biblioteki.
4. Zaproponuj dzieciom przygotowanie grupowych komiksów pt. „Supersołtyska/Supersołtys w akcji”.
 - 4.1. Wyjaśnij cel komiksów: *Zdobycie wiele informacji na temat pracy sołtyski/sołtysa. Za pomocą komiksu będziecie mogli przekazać je innym.* Powiedz dzieciom, że przygotowane przez nie komiksy będą zaprezentowane na wystawie szkolnej, a także – po zeskanowaniu lub sfotografowaniu – umieszczone na stronie internetowej szkoły, a może nawet gminy.

4. 2. Podziel dzieci na 4–5-osobowe grupy.
4. 3. Określ tematykę komiksów. Powinny być w nich przedstawione następujące zagadnienia:
 - Sołtyska/sołtys jako liderka/lider wsi – wybory sołtyski/sołtysa.
 - Czym zajmuje się sołtyska/sołtys? (zadania).
 - Zaangażowanie mieszkańców w rozwiązywanie problemów wsi – różne grupy i ich potrzeby.
 - Zebranie wiejskie – określanie potrzeb przez mieszkańców, podział funduszy.
 Zwróć dzieciom uwagę na to, że komiks może przedstawiać sytuacje wymyślone, ale zgodne z prawem dotyczącym działania sołectwa i sołtyski/sołtysa.

Uwaga! Inna możliwość: jeden komiks może dotyczyć tylko jednego ze wskazanych wyżej tematów. Ponieważ ważne jest, by poruszyć wszystkie tematy, przydziel je (rozłóż) poszczególnym grupom. W przypadku małej liczby dzieci zaproponuj dwa tematy (np. „Zadania sołtyski/sołtysa” i „Zebranie wiejskie”).
4. 4. Porozmawiaj z dziećmi o kryteriach, jakie powinien spełniać każdy komiks. Możesz zaproponować im następujące kryteria:
 - zawarcie informacji związanych z tematem,
 - oryginalność wykonania,
 - przejrzystość, czytelność rysunków,
 - zrozumiałe dialogi.
 Poproś dzieci o zapisanie tych kryteriów na karteczkach.
4. 5. Poproś dzieci o przystąpienie do pracy nad komiksami.
4. 6. Zawieście gotowe komiksy na tablicy. Poproś, by przy każdym komiksie stanął jeden z jego twórców. Będzie on udzielał odpowiedzi na pytania oglądających. Zaprosz wszystkich do oglądania wystawy, zadawania pytań.
4. 7. Poproś dzieci o ocenę komiksów według ustalonych kryteriów poprzez przydzielenie punktów (np.: 0–2 pkt za każde z kryteriów, maksymalna liczba punktów przy pięciu kryteriach: 10). Dzieci zapisują liczbę punktów na karteczkach z kryteriami. Poproś przedstawicieli grup o stworzenie komisji liczącej punkty i o ogłoszenie wyników.
5. Poproś dzieci, by w grupach „komiksowych” wspólnie wypełniły test wiedzy o sołectwie (załącznik 3). O wygranej decyduje szybkość i poprawność wypełnienia testu. Poproś grupy, by zgłaszały się do Ciebie, gdy uznają, że wykonały zadanie. Po zakończeniu pracy przez wszystkie grupy odczytajcie i sprawdźcie odpowiedzi (za każdą prawidłową odpowiedź przyznawaj 1 punkt (nie stosuj punktów ujemnych). Przy każdej odpowiedzi wyjaśnij dzieciom jeszcze raz znaczenie pojęć (załącznik 1).
6. Zsumujcie punkty uzyskane przez grupy za komiksy i test. Sprawdźcie, kto zdobył ich najwięcej. Członkowie zwycięskiej drużyny mogą np. otrzymać tytuł SUPERSOŁTYSKI/SUPERSOŁTYSY (kartoniki do przypięcia, zawieszenia). Wszystkich twórców komiksów nagrońcie brawami.
7. Usiądź z dziećmi w kręgu i podsumujcie pracę związaną z tematyką stworzonych komiksów:
 - *Czego nowego dowiedzieliście się w czasie pracy?*
 - *Które zadania sołtyski/sołtysa uważacie za szczególnie ważne i dlaczego?*
 - *W jaki sposób mieszkańcy mogą rozwiązywać swoje problemy?*
 Wysłuchaj wypowiedzi dzieci, kieruj dyskusją.
8. Zeskanuj (sfotografuj) komiksy i za zgodą dyrekcji szkoły umieść je na stronie internetowej szkoły. Zapytaj w urzędzie gminy, czy komiksy można by umieścić także na stronie internetowej gminy. Komiksy powieście także na tablicy szkolnej w miejscu uczęszczanym przez dzieci.
9. Podziękuj dzieciom za pracę na zajęciach.

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: przeprowadzenie rozmowy na temat aktywności mieszkańców wsi, wykonanie ulotki informacyjnej, dystrybucja ulotek.

Pomoce: duże arkusze papieru, kartki A4 (kolorowe), pisaki, kredki, internet.

I4

Informujemy mieszkańców:
„Tylko aktywni mogą
zmieniać wieś”

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Zapytaj dzieci: *Jakie znaczenie dla naszej wsi ma aktywność jej mieszkańców?* Pytanie i odpowiedzi zapisz na plakacie. Zawieś go w widocznym miejscu. Wrócisz do pytania i odpowiedzi na spotkaniu podsumowującym symulację zebrania wiejskiego.
3. Spytaj dzieci:
 - *Czy, waszym zdaniem, mieszkańcy naszych wsi są wystarczająco aktywni?*
 - *Czy wszyscy w jakiś sposób włączają się w działania na rzecz wspólnoty?*
 - *Jeśli nie, to jakie mogą być tego przyczyny?*

Wśród odpowiedzi z pewnością pojawią się takie, z których wyniknie, że mieszkańcy mogą nie wiedzieć, jakie mają możliwości działania i jak mogą je wykorzystać. Powiedz, że w takim razie przekażecie im zdobytą wiedzę.
4. Zaproponuj dzieciom przygotowanie ulotki dla dorosłych mieszkańców gminy.
 4. 1. Określ:
 - charakter ulotki: macie wykonać ulotkę informacyjną, aktywizującą dorosłych mieszkańców do zaangażowania się w działania samorządu sołectkiego. Ulotka ma być tak zrobiona, by możliwe było jej rozdawanie i zawieszenie na tablicach informacyjnych.
 - sposób pracy: praca w 4–5-osobowych grupach,
 - pomoce do wykorzystania: materiały projektowe opracowane do tej pory, Internet.
 4. 2. Porozmawiaj z dziećmi o kryteriach, jakie powinna spełniać ulotka, np.:
 - umieszczenie najważniejszych informacji zachęcających do włączenia się w prace samorządu sołectkiego (wybór informacji),
 - krótkie, czytelne, wyczerpujące temat teksty,
 - staranne opracowanie graficzne.
 4. 3. Poproś dzieci o przystąpienie do pracy.
 4. 4. Poproś o zaprezentowanie ulotek.
 4. 5. Wybierzcie najlepszą ulotkę (posłużcie się opracowanymi kryteriami, możecie przyznawać punkty lub kolorowe metki od 1 do 3).
 4. 6. Powiel wybraną ulotkę. Rozdaj jej kopie dzieciom i poproś je, by w ramach zadania domowego rozdały je rodzinie, sąsiadom, sołtysce/sołtysowi, rozwiesiły w swojej wsi.
5. Podziękuj dzieciom za pracę na zajęciach.

z małej szkoły w wielki świat

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: refleksja nad potrzebami poszczególnych grup mieszkańców, dyskusja nad podziałem funduszu sołeckiego uwzględniającym potrzeby różnych grup mieszkańców, refleksja nad zachowaniami sprzyjającymi dyskusji, przygotowanie do poznania rzeczywistych potrzeb mieszkańców wsi.

Pomoce: kopia karty pracy „Przykładowe wydatki” (załącznik 4) dla każdej grupy, nożyczki, kartki, kopie karty pracy „Analiza potrzeb mieszkańców: wywiady” (załącznik 5) dla każdej grupy.

I5

Reprezentujemy poszczególne grupy mieszkańców wsi

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Zachęć dzieci do rozmowy na temat doświadczenia związanego z opracowaniem i dystrybucją ulotek. Spytaj:
 - *Co sprawiło wam największą przyjemność, a co największą trudność w przygotowaniu ulotki?*
 - *Czego nowego nauczyliście się, a czego jeszcze chcielibyście się dowiedzieć?*
 - *Jak mieszkańcy wsi reagowali na przekazywane im lub rozwieszane ulotki?*
 Wysłuchaj wypowiedzi dzieci, kieruj dyskusją.
3. Zapytaj uczennice i uczniów, co, ich zdaniem, trzeba byłoby zmienić w ich wsi, sołectwie. Po zebraniu odpowiedzi spytaj dzieci, czy myślą, że ich rodzice, inni mieszkańcy wsi odpowiedzieliby tak samo na to pytanie. Powiedz, że sołtyska/sołtys musi się liczyć z potrzebami wszystkich mieszkańców wsi. Zaproponuj, że sprawdzicie, czy to jest łatwe.
4. Zaproś dzieci do ćwiczenia „Potrzeby mieszkańców wsi”.
 4. 1. Poproś dzieci o wyróżnienie grup mieszkańców wsi mających różne potrzeby. Jeśli będzie to trudne, możesz podpowiadać (np.: czy rodzice małych dzieci mają jakieś specyficzne potrzeby?, a rolnicy?, młodzież?, najstarsi mieszkańcy wsi?).
 4. 2. Wybierzcie 4–5 grup mieszkańców charakterystycznych dla waszego sołectwa. Podziel dzieci na tyle samo grup i przydziel każdej grupie rolę: reprezentowanie potrzeb danej grupy mieszkańców. Poproś, by członkowie każdej grupy wyobrazili sobie, kim są mieszkańcy tej grupy, co na co dzień robią, jak lubią spędzać czas, czego im brakuje, aby żyło im się lepiej w swojej wsi.
 4. 3. Rozdaj każdej grupie materiał „Przykładowe wydatki” (załącznik 4), czystą kartkę i nożyczki. Poproś, by dzieci wyobrazili sobie, że są uczestniczkami i uczestnikami zebrania wiejskiego i mają podjąć decyzję o przeznaczeniu funduszu sołeckiego w wysokości 20 000 zł na pewne działania. Powiedz, że grupy mają 10 minut na wybranie trzech działań, które zaspokoją potrzeby grupy mieszkańców, którą reprezentują. Mają to być trzy najważniejsze, ich zdaniem, działania, najlepiej o zróżnicowanych kosztach, uszeregowane według ich znaczenia, ważności. Jeśli dzieci mają inne propozycje działań niż te, które podano w załączniku, mogą je dopisać (do tego służy dodatkowa kartka). Przypomnij dzieciom, że suma kosztów wszystkich inicjatyw nie może być większa niż 20 000. Powiedz, że zapisane na karteczkach propozycje mają tylko przybliżone koszty realizacji – dla celów ćwiczeniowych, że realizacja każdego z tych pomysłów może różnie kosztować, w zależności od lokalnych warunków.
 4. 4. Powiedz dzieciom, że teraz wszystkie razem mają 15 minut na dyskusję i podjęcie decyzji, które z propozycji grup mieszkańców przyjmą do realizacji w bieżącym roku. W przeciwnym razie mieszkańcy muszą się do nich dołożyć. Przypomnij, że mogą się pojawić prace, które mieszkańcy mogą wykonać we własnym zakresie, co obniży koszt realizacji zadania (np. do remontu elewacji szkoły trzeba kupić farby, ale malować ją mogą sami mieszkańcy). Zaproponuj dzieciom, aby na początek sprawdziły, ile kosztowałoby zaspokojenie wszystkich zgłoszonych potrzeb.

4. 5. Po dyskusji i podjęciu decyzji (bądź upływie wyznaczonego czasu), usiądź z dziećmi w kręgu i zapytaj:
- *Czy zaspokojone zostały potrzeby wszystkich grup mieszkańców?*
 - *Czy jesteście zadowoleni z wyników zebrania? Kto tak, kto nie? Dlaczego?*
 - *Czy jest możliwe zaspokojenie potrzeb wszystkich?*
 - *Czy ustalając potrzeby mieszkańców (wszystkich uczestników) potrafiliście się porozumieć, zrozumieć potrzeby innych, szukać porozumienia?*
 - *Co wam się najbardziej podobało w dyskusji, a co należy poprawić?*
- Wysłuchaj wypowiedzi dzieci, kieruj dyskusją.
4. 6. Zaproponuj spisanie zasad, które w przyszłości pomogą dyskutować i dochodzić do wspólnych decyzji, np.:
- Mówi tylko jedna osoba na raz.
 - Osoba prowadząca spotkanie udziela głosu.
 - Czas wypowiedzi jednej osoby nie może być dłuższy niż...
 - Mówimy na temat.
 - Możemy mieć różne zdania, ale szanujemy się nawzajem, nie obrażamy.
5. Powiedz dzieciom, że teraz powinny poznać prawdziwe potrzeby mieszkańców waszego sołectwa/sołectw. Określ:
- sposób pracy: *Będziecie pracować w grupach. W jednej grupie powinny być dzieci mieszkające w jednej wsi,*
 - zadanie: *Dowiedźcie się samodzielnie od mieszkańców swojej wsi, jakie mają potrzeby, co należy, ich zdaniem, zrobić we wsi, by żyło się lepiej* (karta pracy „Analiza potrzeb mieszkańców”: wywiady, załącznik 5),
6. Ustal z dziećmi czas zdobywania informacji o potrzebach mieszkańców. Podpowiedz, jak zwrócić się do mieszkańców z prośbą o informacje. Zwróć uwagę dzieci na anonimowy charakter zbierania informacji. Życz dzieciom udanej pracy.

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: poznanie potrzeb mieszkańców wsi, opracowanie wyników wywiadów.

Pomoce: wypełnione karty pracy „Analiza potrzeb mieszkańców: wywiady” (załącznik 5), duże arkusze papieru, pisaki.

I6

Poznajemy rzeczywiste potrzeby poszczególnych grup mieszkańców wsi

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Zapytaj o wrażenia z rozmów przeprowadzonych z mieszkańcami wsi.
3. Zajmijcie się opracowaniem wyników badań przeprowadzonych przez dzieci.
 3. 1. Ustalcie grupy mieszkańców, którzy udzielili dzieciom informacji (np. nauczyciele, rodzice dzieci małych i uczących się, ludzie starsi itd.). Nazwę każdej grupy zapiszcie na osobnym arkuszu papieru: przygotujecie w ten sposób plakaty każdej grupy mieszkańców. Do każdego plakatu przydziel grupkę dzieci.

3. 2. Podziel wypełnione karty pracy na tyle części, ile jest grup. Rozdaj je poszczególnym grupom. Poproś, by każda grupa spisała na swoim plakacie potrzeby zgłoszone przez przydzieloną jej grupę mieszkańców. Po spisaniu informacji z otrzymanej części ankiet, grupy przekazują sobie pozostałe części tak, aby wszystkie ankiety przeszły przez ręce każdej z grup.
3. 3. Przeczytajcie potrzeby spisane na poszczególnych plakatach. Przeanalizujcie je. Zwróć uwagę, że niektóre potrzeby mogą być wspólne dla kilku grup.
4. Podziękuj dzieciom za ich pracę.

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: przeprowadzenie próby symulacji prac samorządu sołeckiego.

Pomoce: wcześniej spisane zasady dyskusji, arkusze plakatowe, mazaki.

I7

Próba symulacji pracy samorządu sołeckiego

Uwaga:

- W czasie tych zajęć dzieci będą uczestniczyły w próbie symulacji, na kolejnym spotkaniu zaś w symulacji właściwej. Symulacja to przybliżone odtwarzanie zjawiska lub zachowania danego obiektu za pomocą jego modelu. Symulacja znajduje szerokie zastosowanie w każdej dziedzinie nauki i techniki. Wykorzystywana jest do celów wojskowych, ekonomicznych, rozrywkowych, np. w grach komputerowych; szczególną rolę odgrywa w szkoleniach, gdzie symulator np. lotu samolotem ma za zadanie imitować wrażenie różnych doznań doświadczanych podczas rzeczywistego pilotażu (a więc nie tylko widok za oknem, ale i np. przeciążenia). Również w dziedzinie społecznej gry symulacyjne są ważnym elementem nauki zachowania się w relacjach międzyludzkich: w zarządzaniu, w podejmowaniu decyzji w sytuacjach kryzysowych itp. Jedną z nowych możliwości symulatorów komputerowych jest symulowanie codziennego życia człowieka i jego zachowania w różnych okolicznościach.
- Przed i podczas próby symulacji bardzo przyda się obecność sołtyski/sołtysa, ewentualnie członka rady sołeckiej, jeśli rada taka została powołana w waszym solectwie. Zaproś ją/jego wcześniej lub umów się z nią/nim w miejscu odbywania zebrań wiejskich. Zależnie od chęci i możliwości sołtyska/sołtys może udzielić wam ważnych porad i informacji o przebiegu zebrania wiejskiego. Może też, niejako odgrywając swoją rolę, poprowadzić to zebranie podczas symulacji. Poproś sołtyskę/sołtysa, by pokazała/pokazał dzieciom protokół z zebrania wiejskiego.
- Najlepiej byłoby, gdyby w próbie symulacji uczestniczyły wszystkie dzieci. Jeśli to nie jest możliwe, zaplanuj dwie symulacje – realizowane równolegle. Poproś o pomoc nauczycielkę/nauczyciela innego przedmiotu.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przypomnij, że jednym z działań projektu jest przeprowadzenie symulacji prac samorządu sołeckiego. Wyjaśnij, na czym polega symulacja. Symulacja służy zdobyciu wiedzy i praktycznego doświadczenia w sytuacjach, gdy np. ze względu na ograniczenia technologiczne, czasowe lub finansowe nie mamy możliwości wielokrotnego ćwiczenia w rzeczywistości albo gdy ryzyko popełnienia błędu jest zbyt duże, np. symulatory kształcące pilotów samolotów. Symulacja upraszcza rzeczywistość (np. skraca działania w czasie, eliminuje kosztowny sprzęt), ale wiernie oddaje sposób funkcjonowania fragmentu

rzeczywistości, przez co pozwala brać udział w tych samych lub podobnych działaniach. Powiedz dzieciom, że za pomocą symulacji odtworzą jedno z najważniejszych dla samorządu sołectkiego i sołtysa wydarzeń – dowiedzą się, jak może przebiegać zebranie wiejskie, i doświadczą sytuacji grupowego podejmowania ważnych dla mieszkańców decyzji. Zwróć dzieciom uwagę, że symulacja nie jest odgrywaniem ról. Dzieci nie będą ćwiczyć wcześniej tego, co dokładnie powiedzą. Będą przygotowywać się do symulacji, poznając potrzeby, sposoby działania danej osoby/grupy osób, ale sytuacja podczas symulacji będzie rozwijać się w sposób nieprzewidywalny – dzieci nie będą wiedziały, co zrobią inni jej uczestnicy, i będą musiały reagować. Dzieci muszą to zrozumieć – będą musiały myśleć, mówić, odpowiadać, bronić interesów osób, które w symulacji będą reprezentować. Będą samodzielne.

3. Zaproponuj dzieciom odbycie próby, podczas której będą mogły oswoić się z sytuacją. Powiedz, że weźmie w niej udział sołtyska/sołtys, którą/którego zaprosiłaś/eś na zajęcia z dziećmi.
4. Powitaj sołtyskę/sołtysa. Poproś, by dokładnie przedstawiła/przedstawił:
 - swoją rolę i zadania podczas zebrania wiejskiego,
 - etapy zebrania wiejskiego, na którym określa się potrzeby mieszkańców i przeznacza środki na ich zaspokojenie,
 - role innych osób podczas zebrania wiejskiego (np. rolę protokolantki/protokolanta).
 Poproś dzieci, by zapisywały najważniejsze informacje na arkuszach papieru.
5. Poproś dzieci, by przedstawiły sołtysce/sołtysowi plakat z zapisanymi propozycjami zasad prowadzenia dyskusji i zapytały, które z nich są, jej/jego zdaniem, szczególnie ważne, czy jest coś, co trzeba by jeszcze dopisać. Plakat z zasadami dyskusji powinien wisieć w trakcie symulacji w widocznym miejscu.
6. Podziel dzieci na grupy. Każda z nich będzie reprezentowała jedną grupę mieszkańców. Powiedz dzieciom, kogo reprezentują. Poproś, aby przypomniały sobie potrzeby tej grupy, zastanowiły się, jak je przedstawić i jak uzasadnić ich znaczenie. Dzieci muszą pamiętać, że reprezentują konkretne grupy mieszkańców mających swoje oczekiwania, a jednocześnie nie zapominając o istnieniu innych grup i o ich potrzebach.
7. Przystąpcie do próby symulacji. W rolę sołtyski/sołtysa może wcielić się dziecko, lub, jeśli nikt nie chce, możesz zrobić to ty. Pozostałe role, np. protokolanta (jeśli to możliwe – 2 osoby) rozdziel między dzieci. W trakcie symulacji zachęcaj dzieci do aktywności, do swobodnych wypowiedzi. Podkreślaj, że nic nie uzyskają, jeśli nie będą aktywne i przekonujące. Dzieci muszą przedstawić wszystkie potrzeby swojej grupy – są to rzeczywiste potrzeby mieszkańców (karty pracy „Analiza potrzeb mieszkańców”: wywiady). Jeszcze raz sprawdź, czy dzieci wiedzą, na czym polega ich zadanie.
8. Po zakończeniu pochwal pracę dzieci. Zapytaj:
 - *Jakie emocje towarzyszyły wam w trakcie symulacji?*
 - *Z czego jesteście najbardziej zadowoleni, a z czym mieliście problemy?*
 - *Co należy poprawić?*
 Zachęć do wypowiedzi każde dziecko.
9. Ustalcie, kogo zaprosicie na właściwą symulację (radę sołectką, innych sołtysów, rodziców, innych mieszkańców wsi?) oraz kiedy i gdzie się ona odbędzie.
10. Umówcie się, że na dzień przed właściwą symulacją zbierzecie się w miejscu, w którym się ona odbędzie, by przygotować to miejsce do zebrania (liczba krzeseł, stolów, ich ustawienie, zawieszenie plakatu z zasadami dyskusji). Wyznacz dzieci, które będą dokumentowały przebieg spotkania: nagrywały spotkanie oraz robiły zdjęcia.

Prezentacja

Czas: 2 godz.

Działania: przeprowadzenie właściwej symulacji prac samorządu sołeckiego przy udziale zaproszonych gości, przekazanie wyników dyskusji sołtysce/sołtysowi.

Pomoce: plakat z zasadami dyskusji, kamera, aparat fotograficzny, papier do notowania.

18

Symulacja pracy samorządu sołeckiego, pokazująca wykorzystanie funduszu sołeckiego: „Nic o nas bez nas”

Uwaga:

- Ustal z sołtyską/sołtysem jej/jego rolę w czasie symulacji. Może ona/on przewodniczyć zebraniu lub je obserwować. W tym drugim przypadku, poproś ją/jego, aby nie przerywała/przerywał dzieciom i zaczęła/zaczął z uwagami do zakończenia symulacji.
- Symulacja nie powinna trwać dłużej niż godzinę.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Zapytaj o ich samopoczucie przed „prawdziwą” symulacją.
3. Powitaj gości zaproszonych na symulację. Przedstaw im cel symulacji, powiedz o tym, że dzieci zbadały prawdziwe potrzeby mieszkańców i będą próbowały jak najlepiej je przedstawić. Jeśli w waszej gminie nie uchwalono funduszu sołeckiego, powiedz, że jest to okazja do sprawdzenia, jak mogłoby być, gdyby fundusz sołecki został uchwalony. Podaj kwotę tego funduszu.
4. Poproś dzieci o rozpoczęcie symulacji. Po ustaleniu planu wydatków sołectwa wybrana/y wcześniej protokolantka/protokolant przekazuje jeden egzemplarz protokołu sołtysowi, drugi egzemplarz zostanie zawieszony na tablicy w szkole.
5. Spytajcie zgromadzonych gości:
 - *Co myślicie o naszej symulacji?*
 - *Czy była ona podobna do prawdziwych zebrań wiejskich? Dlaczego tak, dlaczego nie?*
 Zachęć zebranych do wypowiedzi.
6. Podziękujcie gościom za przybycie na waszą symulację. Szczególne podziękowania skierujcie do sołtyski/sołtysa, która/który najwięcej z wami współpracował: za spotkanie, uczestnictwo w próbie symulacji, za pomoc w zrozumieniu zasad funkcjonowania sołectwa. Kolejnego dnia możecie do tej osoby wystosować podziękowanie pisemne.
7. Podziękuj dzieciom za przeprowadzenie symulacji. Zaprosz je na spotkanie podsumowujące projekt.

Refleksja

Czas: 2 godz.**Działania:** podsumowanie pracy w projekcie.**Pomoce:** plakat „Jakie znaczenie dla naszej wsi ma aktywność jej mieszkańców?” (por. I4. Informujemy mieszkańców: „Tylko aktywni mogą zmieniać wieś”).

I9 Podsumowanie

Kolejne kroki:

1. Przywitaj dzieci.
2. Zaproponuj im rundkę wypowiedzi odnoszących się do symulacji:
 - *Z czego jesteście zadowoleni, a co byście poprawili?*
 - *Czego nauczyliście się w trakcie symulacji?*
 Wysłuchaj wypowiedzi dzieci.
3. Skieruj uwagę dzieci na plakat „Jakie znaczenie dla naszej wsi ma aktywność jej mieszkańców?”. Poproś dzieci o odpowiedzi na to pytanie z perspektywy zdobytej wiedzy i doświadczeń. Spytaj, czy można zrobić coś, aby ta aktywność była większa.
4. Zadaj dzieciom pytania odnoszące się do całego projektu:
 - *Co wam się najbardziej podobało w tym projekcie?*
 - *Z czego jesteście najbardziej zadowoleni? (z jakiego swojego dokonania, z którego wykonanego zadania).*
 - *Jakiej jednej konkretnej rzeczy (umiejętność, wiedza) nauczyliście się podczas realizacji tego projektu?*
 Zadbaj o to, aby każde dziecko miało możliwość wypowiedzenia się.
5. Podziękuj dzieciom za pracę w projekcie.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 1. Słownik pojęć¹

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

z malej szkoły w wielki świat

Sołectwo – najniższy szczebel samorządu terytorialnego, zwany jednostką pomocniczą gminy, gdyż nie ma własnego budżetu i nie może stanowić samodzielnie o sobie, a jedynie w takim zakresie, w jakim pozwala na to statut gminy.

Sołtyska/sołtys – organ wykonawczy sołectwa, wybierany podczas wyborów samorządowych na zebraniu wiejskim. Do jej/jego zadań należy:

- reprezentowanie sołectwa na zewnątrz,
- organizowanie zebrań wiejskich,
- realizacja uchwał rady gminy w sprawach sołectwa i branie udziału w posiedzeniach komisji rady gminy, jeśli rozpatrywane są sprawy sołectwa,
- pobór podatku rolnego i leśnego jako inkasent organu podatkowego,
- uczestnictwo w sesjach rady gminy, a także w pracach jej organów bez prawa do głosowania.

Sołtyska/sołtys korzysta z ochrony prawnej przysługującej funkcjonariuszom publicznym

Rada sołecka – ciało doradcze, nieobowiązkowe, wspierające działalność sołtyski/sołtysa, zazwyczaj złożone z kilku osób, wybieranych na zebraniu wiejskim. O powołaniu rady sołeckiej, sposobie jej wyboru i jej składzie decydują zapisy w statucie danego sołectwa.

Zebranie wiejskie – ustawowy organ uchwałodawczy sołectwa. Zebranie jest ważne, jeśli uczestniczy w nim co najmniej 15 dorosłych mieszkańców sołectwa; podejmuje ono decyzje w trybie uchwał. Do jego zadań należą:

- uchwalanie rocznego planu wydatków sołectwa,
- rozpatrywanie sprawozdań z pracy organów sołectwa,
- wybór i odwoływanie sołtyski/sołtysa oraz członków rady sołeckiej, stwierdzanie wygaśnięcia ich mandatu,
- opiniowanie na wniosek rady sołeckiej projektów jej uchwał,
- podejmowanie inicjatyw społecznych i gospodarczych przedstawianych organom gminy.

Finanse publiczne – środki pochodzące z budżetu państwa lub samorządu terytorialnego, które nie mogą być wydawane w dowolny sposób, a jedynie na podstawie odpowiednich przepisów prawa. Podstawą do ich wydawania jest zaplanowany i zatwierdzony budżet. Ilości i przeznaczenia środków publicznych nie można dowolnie zmieniać w trakcie realizacji budżetu, a termin ich wydawania na podstawie rocznego budżetu kończy się 31 grudnia.

Protokół – uproszczony (niedosłowny) zapis przebiegu zebrania np. wiejskiego, zawierający tytuł, datę, miejsce oraz co najmniej plan zebrania i sposób jego realizacji w czasie oraz podjęte uchwały. Protokół ogólny może zostać uzupełniony o protokół komisji skrutacyjnej zawierający liczbowe wyniki głosowań wyborczych nad uchwałami. Protokół musi być podpisany przez co najmniej dwie osoby: protokolanta i przewodniczącego zebrania.

Kworum (z łac. *quorum [praesentia sufficit]* – których [obecność jest wystarczająca]) – minimalna liczba członków zebrania niezbędna dla ważności podejmowanych uchwał. Może się opierać na konkretnej liczbie (np. co najmniej 15 mieszkańców na zebraniu wiejskim), większości tzw. zwykłej (50% plus jeden spośród uprawnionych) lub kwalifikowanej (wyrażonej ułamkiem wyższej większości, np. 3/4, 3/5 spośród uprawnionych).

Fundusz sołecki – wyodrębniona część budżetu gminy przeznaczona na realizację potrzeb sołectwa wyrażonych przez jego mieszkańców. Wysokość funduszu, jego przeznaczenie oraz sposób tworzenia określa Ustawa o funduszu sołeckim². Wysokość ta jest zależna od dochodu na jednego mieszkańca gminy (tzw. kwota bazowa) oraz liczby mieszkańców danego sołectwa. Funduszu sołeckiego nie można uruchomić bez zgody rady gminy.

Kalendarz ustawowy – sztywne daty, nieprzekraczalne terminy, które wyznaczają ważne etapy w postępowaniu administracyjnym, w realizacji przepisów prawa, np. wyborczego (tzw. kalendarz wyborczy), budżetowego (kalendarz budżetowy). Odpowiednie działania muszą być podjęte w wyznaczonym terminie pod ryzykiem braku realizacji (np. niezarejestrowanie kandydata w wyznaczonym terminie uniemożliwia jego start w wyborach).

¹ Opracowanie własne autorek scenariusza.

² Dz.U. 2009 nr 52 poz. 420: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20090520420>

Załącznik 2. Przykłady pytań do sołtyski/sołtysa: kwestionariusz wywiadu

1. Dlaczego chciała/chciał Pani/Pan zostać sołtyską/sołtysem?
2. Kto może zostać sołtyską/sołtysem?
3. Jak przebiegają wybory sołtyski/sołtysa?
4. Jakie są Pani/Pana zadania jako sołtyski/sołtysa?
5. Czy ktoś Pani/Panu pomaga w pracy?
6. Czy i jak działa rada sołecka? Jak się ją wybiera i czym się zajmują jej członkowie?
7. Co robi Pani/Pan jako sołtyska/sołtys najchętniej, a co sprawia Pani/Panu największą problem?
8. Z jakimi potrzebami i do kogo (gdzie) mogą się zgłaszać mieszkańcy i jak mają to robić?
9. Czy łatwo jest zdobyć środki na zaspokajanie potrzeb mieszkańców wsi? Skąd?
10. Skąd Pani/Pan wie o potrzebach mieszkańców wsi?
11. Skąd i w jaki sposób uzyskuje się pieniądze na potrzeby wsi?
12. Jakie to są kwoty?
13. Co to jest zebranie wiejskie i jakie są jego zadania?
14. Jak Pani/Pan zachęca mieszkańców do udziału w zebraniach wiejskich?
15. Jak przebiegają zebrania wiejskie? Jaka jest ich rola?
16. Jaki jest przebieg zebrania wiejskiego, na którym ustala się podział pieniędzy na różne potrzeby? Co się na nim po kolei dzieje?
17. Dlaczego mieszkańcy powinni uczestniczyć w zebraniu wiejskim?
18. Jak Pani/Pan zachęciłaby/zachęciłby nas do tego, byśmy w przyszłości chcieli być sołtyskami/sołtysami w swojej wsi?

Załącznik 3. Arkusz testu

z malej szkoły w wielki świat

TEST WIEDZY O SOŁECTWIE

Przeczytajcie podane informacje. W każdym punkcie podkreście jedną prawidłową odpowiedź:

1. Sołectwo:

- a. podlega powiatowi.
- b. podlega gminie.
- c. jest samodzielną jednostką samorządową.

2. Sołtyska/sołtys jest wybierana/y przez:

- a. wójta.
- b. mieszkańców wsi.
- c. partie polityczne.

3. Rada sołecka:

- a. kontroluje pracę sołtyski/sołtysa
- b. wspiera pracę sołtyski/sołtysa
- c. działa samodzielnie

4. Zebranie wiejskie to:

- a. organ sołectwa, który podejmuje uchwały.
- b. prywatne spotkanie mieszkańców.
- c. obowiązkowe spotkanie mieszkańców.

5. Fundusz sołecki to:

- a. prywatne pieniądze sołtyski/sołtysa.
- b. pieniądze zbierane od mieszkańców na potrzeby wsi.
- c. część budżetu gminy przeznaczona na potrzeby sołectwa (wsi) wyrażone przez mieszkańców.

TEST WIEDZY O SOŁECTWIE

Przeczytajcie podane informacje. W każdym punkcie podkreście jedną prawidłową odpowiedź:

1. Sołectwo:

- a. podlega powiatowi.
- b. podlega gminie.
- c. jest samodzielną jednostką samorządową.

2. Sołtyska/sołtys jest wybierana/y przez:

- a. wójta.
- b. mieszkańców wsi.
- c. partie polityczne.

3. Rada sołecka:

- a. kontroluje pracę sołtyski/sołtysa
- b. wspiera pracę sołtyski/sołtysa
- c. działa samodzielnie

4. Zebranie wiejskie to:

- a. organ sołectwa, który podejmuje uchwały.
- b. prywatne spotkanie mieszkańców.
- c. obowiązkowe spotkanie mieszkańców.

5. Fundusz sołecki to:

- a. prywatne pieniądze sołtyski/sołtysa.
- b. pieniądze zbierane od mieszkańców na potrzeby wsi.
- c. część budżetu gminy przeznaczona na potrzeby sołectwa (wsi) wyrażone przez mieszkańców.

Załącznik 4. Przykładowe wydatki

- Wyobraźcie sobie, że jesteście uczestniczkami i uczestnikami zebrania wiejskiego. Reprezentujecie jedną grupę mieszkańców. W czasie zebrania macie podjąć decyzję o przeznaczeniu funduszu sołectkiego w wysokości 20 000 zł na pewne działania.
- Wybierzcie trzy działania, które zaspokoją potrzeby grupy mieszkańców, którą reprezentujecie. Mają to być takie działania, które uważacie za najważniejsze, ich koszty powinny być zróżnicowane. Wytnijcie kartki z wybranymi działaniami.
- Uszeregujcie wybrane działania według ich znaczenia, ważności.

zakup książek do biblioteki ok. 300 zł	pomoc szkolna i żywnościowa ubogim dzieciom ok. 6000 zł	ławki i latarnie w parku ok. 1200 zł	poprawa bezpieczeństwa na drodze do szkoły (znaki, pasy) ok. 1800 zł
roczne warsztaty plastyczne dla wszystkich chętnych ok. 2500 zł	doposażenie przedszkola (świetlicy) ok. 3000 zł	odnowienie elewacji szkoły (malowanie) ok. 6000 zł	roczne warsztaty samoobrony dla wszystkich chętnych ok. 5000 zł
organizacja rajdu rowerowego z nagrodami ok. 2500 zł	organizacja biegu z nagrodami ok. 1500 zł	strzeżone kąpielisko ok. 12 000 zł	założenie lub remont boiska ok. 4000 zł
turniej piłki nożnej ok. 700 zł	akcja sadzenia drzew ok. 1500 zł	konkurs na „najpiękniejszy ogródek” ok. 900 zł	zakup koszy do segregacji śmieci ok. 3000 zł
upiększanie miejscowości ok. 2000 zł	festyn dla mieszkańców ok. 6000 zł	dożynki wiejskie ok. 3000 zł	wydawanie lokalnej gazety ok. 7000 zł
lokalna telewizja internetowa ok. 30 000 zł	kurs komputerowy dla mieszkańców ok. 3000 zł	kurs pierwszej pomocy ok. 3000 zł	akcja sprzątnięcia wsi ok. 600 zł
organizacja ferii dla dzieci ok. 8000 zł	organizacja Wigilii dla ubogich i samotnych ok. 4000 zł	odsnieżanie dróg wiejskich ok. 7000 zł	naprawa, utwardzanie dróg ok. 15 000 zł

Załącznik 5. Analiza potrzeb mieszkańców: wywiady

Jesteście grupą, która poznaje prawdziwe potrzeby mieszkańców waszego sołectwa. W tym celu:

- Znajdźcie przedstawicieli różnych grup mieszkańców waszego sołectwa. Mogą to być np. rolnicy, nauczyciele, rodzice małych dzieci i dzieci uczących się, osoby starsze, młodzież, przedsiębiorcy, członkowie organizacji (np. Koła Gospodyń Wiejskich, klubu sportowego, Ochotniczej Straży Pożarnej itp.).
- Zapytajcie ich, jakie mają potrzeby, co należy, ich zdaniem, zrobić we wsi, by żyło się w niej lepiej.
- Uzyskane odpowiedzi zapiszcie w tabeli.

Uwaga: zbieranie informacji ma charakter anonimowy, tzn. że nie zapisujecie imion i nazwisk waszych rozmówców.

Inne informacje potrzebne do realizacji zadania	Jakie rozmówca zgłasza potrzeby, co by zmienił w swojej wsi?	Jaką grupę reprezentuje rozmówca?															

GRY W SAMORZĄD

AUTORKI **Anna Jurewicz | Lidia Pasich**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Celem tego projektu jest zapoznanie dzieci z funkcjonowaniem i działaniami samorządu uczniowskiego (SU). Jest on świetną przestrzenią do rozwijania kluczowych umiejętności obywatelskich i społecznych wszystkich uczennic i uczniów. Zanim jednak będą oni aktywnie w nim działać, powinni zrozumieć jego istotę. Temu właśnie służy ten projekt.

Dzieci będą się uczyć o SU w procesie tworzenia gier. Zależy nam na budowaniu skojarzeń aktywności obywatelskiej z dobrą zabawą. Praca nad grami będzie dla dzieci nie tylko okazją do zdobycia i wzbogacenia wiedzy o SU, ale także do zastanowienia się nad wartością edukacyjną gier i zabaw. Przygotowane gry będą zaprezentowane w czasie „Wielkiego turnieju gier o samorządzie”, zorganizowanego w szkole dla członków społeczności szkolnej i lokalnej, dzieci i dorosłych. Gry te będą mogły być także wykorzystywane w przyszłości przez inne dzieci w szkole, umożliwiając im zdobywanie/wzbogacanie wiedzy o SU, samorządności oraz rozwijanie postaw społecznych.

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Zrozumiemy rolę i zadania SU.

CELE SZCZEGÓLWE

- Poznamy różne gry planszowe i ich wartość edukacyjną.
- Opracujemy gry, których tematyka będzie związana z funkcjonowaniem SU.
- Zdobędziemy wiedzę o uprawnieniach SU, roli i zadaniach jego przedstawicieli, składzie zarządu.

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- Gry planszowe dotyczące funkcjonowania SU.
- „Wielki turniej gier o samorządzie”, podczas którego członkowie społeczności szkolnej i inne zaproszone osoby (np. rodzice, członkowie społeczności lokalnej) będą grać w gry przygotowane przez dzieci biorące udział w projekcie.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności szkolnej i lokalnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

- **Wybrane zadania szkoły:**
 5. Poszanowanie godności dziecka; zapewnienie dziecku przyjaznych, bezpiecznych i zdrowych warunków do nauki i zabawy, działania indywidualnego i zespołowego, rozwijania samodzielności oraz odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie, ekspresji plastycznej, muzycznej i ruchowej, aktywności badawczej, a także działalności twórczej.
 8. Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.
- **Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**
 - Historia i społeczeństwo:**
 1. Refleksja nad sobą i otoczeniem społecznym. Uczeń:
 - 5) charakteryzuje społeczność szkolną z uwzględnieniem swoich praw i obowiązków,
 - 6) podaje przykłady działań samorządu uczniowskiego w swojej szkole.
 - Etyka:**
 9. Uzasadnianie opinii, wydawanie sądów, kryteria ocen, między innymi w odniesieniu do zjawisk społecznych na poziomie małej grupy, społeczności szkolnej i społeczności lokalnej

UWAGI

- Projekt może być realizowany w dowolnym czasie roku szkolnego. Wydaje się jednak, że okresem bardziej sprzyjającym jego realizacji są miesiące jesienne i zimowe.

z małej szkoły w wielki świat

z malej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	J1. Starter: Nasze ulubione gry planszowe Dzieci przynoszą swoje ulubione gry planszowe, prezentują je, wspólnie w nie grają. Zastanawiają się nad znaczeniem gier. Poznają cele projektu.	3 godz.	od: do:
Planowanie działań	J2. Co wiemy o SU? Jak jest i jak być powinno? Dzieci zbierają informacje o SU, najpierw zastanawiają się nad tym, co już wiedzą o SU, potem poszukują informacji na temat SU w wybranych źródłach. Opracowują listę zagadnień, które będą uwzględniane w grach o SU.	3 godz.	od: do:
	J3. Planujemy nasze gry Dzieci ustalają kryteria oceny gier. Pracując w zespołach, omawiają koncepcję gier, sposób ich wykonania, sporządzają plan pracy.	3 godz.	od: do:
Działania	J4. Wykonujemy nasze gry Dzieci realizują zaplanowane działania; przygotowują gry planszowe.	3 godz.	od: do:
Prezentacja	J5. Prezentujemy nasze gry na forum grupy projektowej Dzieci prezentują przygotowane przez siebie gry, grają w nie. Dokonują oceny gier według ustalonych kryteriów. Planują organizację „Wielkiego turnieju gier o samorządzie”.	3 godz.	od: do:
	J6. „Wielki turniej gier o samorządzie” Dzieci przeprowadzają turniej, podczas którego wykorzystane są przygotowane przez nie gry.	3 godz.	od: do:
Refleksja	J7. Podsumowanie projektu Dzieci podsumowują realizację projektu, dokonują jego indywidualnej i zespołowej oceny.	2 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 3 godz.**Działania:** poznanie różnych gier planszowych, refleksja nad znaczeniem gier, przedstawienie celu projektu.**Pomoce:** gry planszowe, arkusze papieru, mazaki.

J1

Starter:
Nasze ulubione gry**Uwaga:**

Poproś dzieci, aby na pierwsze spotkanie przyniosły swoje ulubione gry planszowe. Mogą to być gry wszelkiego rodzaju. Dobrze by było, abyś i ty przyniosła/przyniósł kilka gier, które lubisz, szczególnie takich, które mają walory edukacyjne, tak by dzieci miały rzeczywiście dobry wzór do dalszej pracy.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Poproś dzieci o przypomnienie zasad pracy grupy projektowej.
3. Zachęć dzieci do zaprezentowania przyniesionych przez siebie gier. Zapytaj: *Co sprawia, że właśnie ta gra jest twoją ulubioną grą?* Odpowiedzi zapisuj na plakacie. Plakat ten powieś w sali. Wrócisz do niego przy ustalaniu kryteriów, które spełniać powinny gry przygotowane przez dzieci.
4. Pozwól dzieciom zagrać w przyniesione gry. Sposób organizacji tego fragmentu zajęć zależy m.in. od liczebności grupy, zainteresowania dzieci poszczególnymi grami itp.
5. Zadaj pytania kluczowe:
 - *Jaką rolę odgrywają gry w życiu ludzi?*
 - *Jakie gry lubimy najbardziej?*
 - *Czego możemy się nauczyć, grając?*
 Zachęć dzieci do wypowiedziania się. Kieruj rozmową tak, by podkreślać, że dobra gra to nie tylko miłe spędzanie czasu, ale także nauka. Dobre gry planszowe posiadają dużą wartość edukacyjną i dobrze łączą zabawę z nauką.
6. Poinformuj dzieci, że celem projektu jest opracowanie gier planszowych dotyczących funkcjonowania SU. Liczba przygotowanych gier będzie zależała od wielkości grupy projektowej. Opracowaniem jednej gry powinien się zajmować zespół, który liczy nie więcej niż 5–6 osób.
7. Podziękuj dzieciom za udział w zajęciach.

Planowanie działań

Czas: 3 godz.

Działania: gromadzenie i porządkowanie informacji o SU, opracowanie listy zagadnień do uwzględnienia w grach.

Pomoce: dostęp do Internetu, materiały na temat SU (możesz je zaczerpnąć np. ze strony internetowej Centrum Edukacji Obywatelskiej: www.ceo.org.pl), arkusze papieru, mazaki.

J2

Co wiemy o SU? Jak jest i jak być powinno?

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Zachęć je do poszukiwania informacji na temat SU.
 2. 1. Poproś dzieci o zastanowienie się nad tym, jak jest. Zapytaj:
 - *Co wiecie o SU?*
 - *Jak działa i co robi SU w naszej szkole?*
 Poproś dzieci o przygotowanie plakatu, „mapy” informacji o SU w ich szkole. Zaproponuj dzieciom, by zapisywały informacje na samoprzylepnych kartkach, pracując w parach lub indywidualnie.
 2. 2. Zadaj pytanie: *Jak być powinno? Co stanowi prawo?* Poproś dzieci o poszukanie materiałów informujących o tym, jak powinien funkcjonować dobry SU, sprawdzenie, kto wchodzi w jego skład, jakie są cele jego istnienia, jaki powinien być skład zarządu SU, jacy powinni być członkowie zarządu, jak wybierany jest opiekun SU, jakie działania na rzecz społeczności uczniowskiej SU może i powinien podejmować itd. Dzieci mogą szukać informacji samodzielnie, np. w Internecie lub w materiałach, które im dostarczysz.

Uwaga! Można też przyjąć założenie, że dzieci poszukują informacji na temat SU nie podczas wspólnego spotkania, ale w ramach pracy domowej wykonywanej samodzielnie lub w małych grupach. Czas na wykonanie pracy: 1 tydzień. Na kolejnym spotkaniu dzieci zaprezentują wyniki swoich poszukiwań.
 2. 3. Postaw kluczowe pytania:
 - *Co jest najważniejsze w działaniach SU?*
 - *Co uczniowie i uczennice powinni wiedzieć o funkcjonowaniu SU?*
3. Opracujcie wspólnie listę zagadnień, które muszą być uwzględnione w grach (przykłady w ramce). Lista ta powinna być wywieszona w sali. Wykorzystacie ją do oceny przygotowanych gier.

Przykłady zagadnień do poruszenia w grach

- Samorząd stanowią wszystkie uczennice i wszyscy uczniowie szkoły.
- Regulamin SU jest uchwalany przez uczennice i uczniów w powszechnym, równym i tajnym głosowaniu.
- SU ma prawo do przedstawiania opinii i wniosków do rady szkoły, dyrektora i rady pedagogicznej we wszystkich sprawach szkoły.
- Uczennice i uczniowie wybierają swoich przedstawicieli zasiadających w organach SU w demokratycznych wyborach.
- Władze szkoły zasięgają opinii SU w pewnych sprawach, np. skreślenie uczennicy/ucznia z listy uczniów, wprowadzenie jednolitego stroju dla uczniów lub rezygnacja z niego itd.

4. Podziękuj dzieciom za udział w spotkaniu.

Planowanie działań

Czas: 3 godz.**Działania:** opracowanie kryteriów oceny gier, zaplanowanie koncepcji, sposobu ich wykonania, sporządzenie planu pracy nad grami.**Pomoce:** papier, pisaki, długopisy, ew. tabela kroków milowych (załącznik 2).J3 Planujemy
nasze gry**Uwaga:**

Przed przystąpieniem do zajęć przeczytaj materiał zamieszczony w załączniku 1. Zawiera on wskazówki do przygotowania gry.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Poproś o przypomnienie zagadnień, które będą poruszane w grach.
3. Poproś, aby dzieci wspólnie opracowały kryteria, jakie musi spełniać gra. Przy ustalaniu kryteriów odnieś się do tego, co dzieci mówiły, przedstawiając swoje ulubione gry. Niech to, co sprawiało, że lubią daną grę, stanie się kryterium oceny ich gry.

Uwaga! Warto podkreślać, że gra edukacyjna to nauka i zabawa. Podkreślaj, że gra powinna być wesoła, dowcipna, zaskakująca i ciekawa. W tabeli poniżej podano przykłady kryteriów oceny gry.

Przykłady kryteriów oceny gry

Merytoryczna zawartość gry:

- Gracz dowie się, kto w szkole tworzy SU.
- Gracz dowie się, po co w szkole działa SU.
- Gracz dowie się, w jaki sposób SU jest wybierany.
- Gracz dowie się, co SU może zgłosić do konsultacji szkolnych.
- Gracz dowie się, do kogo SU może się zwrócić ze swoimi propozycjami.
- Gracz dowie się, że ma wpływ na skład władz SU, uczestnicząc w wyborach.
- Gracz dowie się, że władze szkoły powinny pytać uczennice i uczniów o zdanie w ważnych szkolnych sprawach.

Czytelność i atrakcyjność gry:

- Gra jest estetycznie wykonana, kolorowa itp.
- W czasie gry gracze mają szansę wykonać różnorodne czynności: myślą, biegają, wykonują ćwiczenia, opowiadają, pokazują, śpiewają, rysują, grają na instrumentach itp.
- Opisy zadań znajdujących się w poszczególnych miejscach planszy są zrozumiałe (zachęcają do ich wykonania).
- System nagród za wykonanie poszczególnych zadań jest jasny.
- Gra zawiera element niespodzianki – zaskoczenia dla graczy.
- Po zakończeniu gry ma się chęć zagrać w nią jeszcze raz.

4. Podziel dzieci na zespoły, które będą opracowywać gry. Każdy zespół tworzy ogólną koncepcję swojej gry, opracowuje jej zasady, omawia sposób jej wykonania, sporządza plan pracy. W tej części zajęć możesz wykorzystać tabelę kroków milowych (załącznik 2). Zadbaj o to, by każdy zespół wyłonił liderkę/lidera. Jej/jego zadaniem będzie koordynowanie pracy zespołu i komunikowanie się z tobą. Czuwaj nad tym, aby każdy członek zespołu miał do wykonania jakieś zadanie. W razie potrzeby udziel pomocy poszczególnym zespołom.

z mądrością w wielki świat

5. Poproś grupy o przedstawienie efektów swoich prac.
6. Podziękuj dzieciom za pracę na zajęciach.

Działania

Czas: 3 godz.

Działania: przygotowanie gier.

Pomoce: materiały potrzebne do wykonania gier, np.: kartony, papier kolorowy, klej, nożyczki, kolorowe gazety, papier pakowy, papier A4 itp.

J4 Wykonujemy
nasze gry

Uwaga:

Ten etap może odbywać się podczas wspólnego spotkania lub w ramach pracy samodzielnej poszczególnych zespołów. Od tego, który wariant pracy wybierzesz, zależy jej organizacja i przebieg. Niżej podano podstawowe kroki do pracy na zajęciach. Jeśli zdecydujesz, że dzieci pracują nad grami poza szkołą, ustal terminy konsultacji w celu monitorowania i wspierania pracy dzieci. Określ także termin ukończenia pracy.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Poproś zespoły o przygotowanie miejsca swojej pracy (np. zestawienie razem dwóch stołów, wyjęcie materiałów potrzebnych do wykonania gier).
3. Zachęć zespoły do przypomnienia sobie planów dotyczących koncepcji i wykonania gier oraz kryteriów oceny gier.
4. Poproś zespoły o przystąpienie do pracy zgodnie z przyjętymi założeniami. Określ czas pracy.
Uwaga! Obserwuj działania i współpracę w zespołach. Bądź gotowa/gotowy do udzielania pomocy i wsparcia. Czuwaj nad sprawnym przebiegiem pracy.
5. Poproś zespoły o wstępne pokazanie rezultatów ich pracy: krótką, ogólną prezentację opracowanych materiałów (np. plansz do gier, opisów zadań).
6. Ustal miejsce złożenia gier. Poproś dzieci o uporządkowanie sali.
7. Podziękuj dzieciom za pracę. Zaprosz je na kolejne spotkanie, które będzie poświęcone prezentacji przygotowanych gier.

Prezentacja

Czas: 3 godz.**Działania:** zaprezentowanie gier na forum grupy, poznanie i ocena gier, wybór gier do „Wielkiego turnieju gier o samorządzie”.**Pomoce:** gry przygotowane przez zespoły, plakat z kryteriami oceny gier.

J5

 Prezentujemy nasze gry na forum grupy projektowej**Kolejne kroki:**

1. Powitaj dzieci.
2. Poproś zespoły o przedstawienie opracowanych przez siebie gier oraz omówienie przebiegu prac nad ich przygotowaniem (np. wskazanie, co, zdaniem zespołu, udało się szczególnie dobrze, co należałoby zmienić, gdyby takie zadanie można było wykonać jeszcze raz).
3. Zaprosz dzieci do zagrania w gry przygotowane przez zespoły. Dzięki temu lepiej je poznają. Przestrzegaj zasady, że dzieci nie grają w grę, którą same opracowały.
4. Poproś grupę projektową o wspólne sprawdzenie, czy przygotowane gry spełniają określone wcześniej kryteria.

Uwaga!

 - Podczas weryfikacji spełniania przez gry kryteriów ich oceny stosuj zasady oceniania kształtującego, tzn. nie dopuszczaj do oceniania za pomocą ogólnikowych przymiotników typu: *ładna, dobra, piękna, świetna*. Pilnuj odnoszenia się do kryteriów. Zrób wszystko, co możesz, aby nie dopuścić do rywalizacji między zespołami. Podkreślaj, że każda gra ma swoje zalety, że ważne jest spełnianie kryteriów, że wszyscy są zwycięzcami, bo wykonali swoje gry!
 - Jeśli w toku oceny stwierdzone zostaną jakieś braki, daj zespołom szansę wprowadzenia pewnych modyfikacji, poprawek.
5. Poproś dzieci o dokonanie wyboru gier, które zostaną wykorzystane podczas turnieju.
6. Zaplanuj z dziećmi organizację i przebieg turnieju. Zastanówcie się, kogo i w jaki sposób zaprosicie na ten turniej, ile osób będzie w nim uczestniczyło, kiedy i gdzie się on odbędzie, jak go poprowadzicie (scenariusz), jak nagrodzicie jego uczestników (np. dyplomy uczestnictwa), co będzie wam potrzebne do jego przeprowadzenia (np. drobny poczęstunek). Ustalcie zadania do wykonania i osoby za nie odpowiedzialne. Poproś dzieci o samodzielne wykonywanie zadań. Niektóre z nich trzeba wykonać wcześniej (np. zaproszenia), inne w dniu turnieju (np. aranżacja sali). Ustal sposób kontaktu dzieci z tobą w celu konsultacji i monitorowania przebiegu przygotowań do turnieju.
7. Pożegnaj dzieci. Zaprosz je na kolejne spotkanie.

z małej szkoły w wielki świat

Prezentacja

Czas: 3 godz.

Działania: zaprezentowanie przygotowanych gier członkom społeczności szkolnej i lokalnej.

Pomoce: gry przygotowane przez dzieci w ramach projektu, dyplomy uczestnictwa w turnieju, drobny poczęstunek.

J6 „Wielki turniej gier o samorządzie”

Uwaga:

Przygotuj pamiątkowe dyplomy. Taki dyplom może być kartką formatu A5, zawierającą np. następujący tekst: „Osoba XX (imię i nazwisko) uczestniczyła w „Wielkim turnieju gier o samorządzie” zorganizowanym przez Szkołę YY w ramach projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”, miejscowość data.”

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Poproś o relację z przygotowań do turnieju (co zostało już zrobione?, co zostało do zrobienia?).
3. Zaaranżujcie salę, w której odbędzie się turniej (przygotujcie stoliki, ustawcie krzesła, rozłóżcie gry).
4. Powitajcie zaproszonych gości. Przedstawcie im krótko wasz projekt i przygotowane gry.
5. Zaproście gości do zagrania w przygotowane gry.
 5. 1. Podzielcie gości na grupy grające w poszczególne gry.
 5. 2. Poproście gości o zajęcie miejsc przy stolikach poszczególnych gier. Twórcy danej gry tłumaczą zasady gry i czuwają nad jej przebiegiem.
6. Po zakończeniu gier przy poszczególnych stolikach nagroździe brawami zwycięzcę każdej gry. Każdemu graczowi wręczcie pamiątkowy dyplom, świadczący o udziale w „Wielkim turnieju gier o samorządzie”.
7. Podziękujcie graczom za udział w turnieju i zaproście ich na drobny poczęstunek.

Refleksja

Czas: 2 godz.**Działania:** dokonanie podsumowania realizacji projektu.**Pomoce:** duży arkusz papieru z tarczą do oceny (wzór w załączniku 3), kopie arkusza z tarczą do oceny (załącznik 3), pisaki.

J7 Podsumowanie projektu

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Poproś dzieci, by usiadły w kręgu. Pokaż im duży wspólny arkusz z tarczą oceny i rozdaj im indywidualne arkusze z taką samą tarczą. Poproś dzieci, by na swoich tarczach zaznaczyły, jak oceniają siebie w czterech podanych obszarach. Następnie poproś je o naniesienie ocen na wspólny arkusz. Porozmawiajcie o tym kto, z czego jest szczególnie zadowolony i dumny, jak pracował zespół, jakie wnioski można wyciągnąć na przyszłość. Zaproponuj, aby dzieci skomentowały wynik grupy widoczny na tarczy:
 - *Wykonałam/em swoje zadania... (np. świetnie), ponieważ...*
 - *Byłam/em zaangażowana/y w pracę zespołu... (np. dobrze), ponieważ...*
 - *Gra mojego zespołu... (np. mogłaby być lepsza), ponieważ...*
 - *Moim zdaniem, ostateczny efekt jest... (np. świetny), ponieważ...*
3. Podziękuj dzieciom za pracę w projekcie.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 1. Wskazówki do opracowania gry

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

z malej szkoły w wielki świat

Najprostsza gra planszowa składa się z czterech elementów. Są nimi:

1. Plansza.
2. Pionki, którymi gracze przesuwiają się po polach planszy.
3. Kostka, która wskazuje, o ile pól gracz może przesunąć swój pionek.
4. Instrukcja do gry, informująca o zasadach gry, zadaniach do wykonania w czasie gry.

Na planszy do gry narysowane są pola. Powinno ich być nie mniej niż 100. Niektóre pola (ok. 10–15) powinny być oznaczone numerami lub symbolami. Do tych pól przypisane są zadania, które muszą wykonać gracze, gdy zatrzymają się na nich ich pionki. W instrukcji do gry należy zamieścić opis zadania dla każdego oznaczonego pola, np.:

- Pole nr 1. Startujesz w wyborach do władz SU, przygotowujesz kampanię wyborczą. Opuszczasz jedną kolejkę rzutów, aby mieć na nią czas.
- Pole nr 2. Dopilnowałaś/eś, aby w szkole uchwalono regulamin SU. W nagrodę masz dodatkowy rzut kostką.
- Pole nr 3. Roznosisz ulotki wyborcze, powinnaś/powinieneś zadbać o swoją kondycję. Obiegnij trzy razy salę, w której gracie.
- Pole nr 4. Twoja kandydatka/twój kandydat wygrała/wygrał wybory na przewodniczącą/przewodniczącego SU. Wykonaj kilka okrzyków wyrażających radość z tego powodu i przeskocz o 10 miejsc do przodu.

Plansza powinna być atrakcyjna plastycznie, ale pomysły dotyczące tego, jak ma wyglądać jej tło, to sprawa grupy opracowującej grę.

Możliwe jest także wykonanie jednej, „gigantycznej” wersji gry przez całą grupę. Wówczas plansza i pola do przemieszczania się powinny być tak duże, by gracze sami mogli się na nich zmieścić. Gracze będą pionkami. Pola mogą być wycięte z kartonu i ułożone na podłodze w sali. Reszta odbywa się podobnie – rzut kostką, przesunięcie „gracza-pionka” i wykonanie poleceń przypisanych danemu polu.

Załącznik 2. Tabela kroków milowych

Zaplanujcie pracę związaną z przygotowaniem gry na temat samorządu uczniowskiego.

Lp.	Zadanie	Odpowiedzialny	Czas wykonania
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			
13.			
14.			
15.			
16.			
17.			
18.			
19.			
20.			
21.			

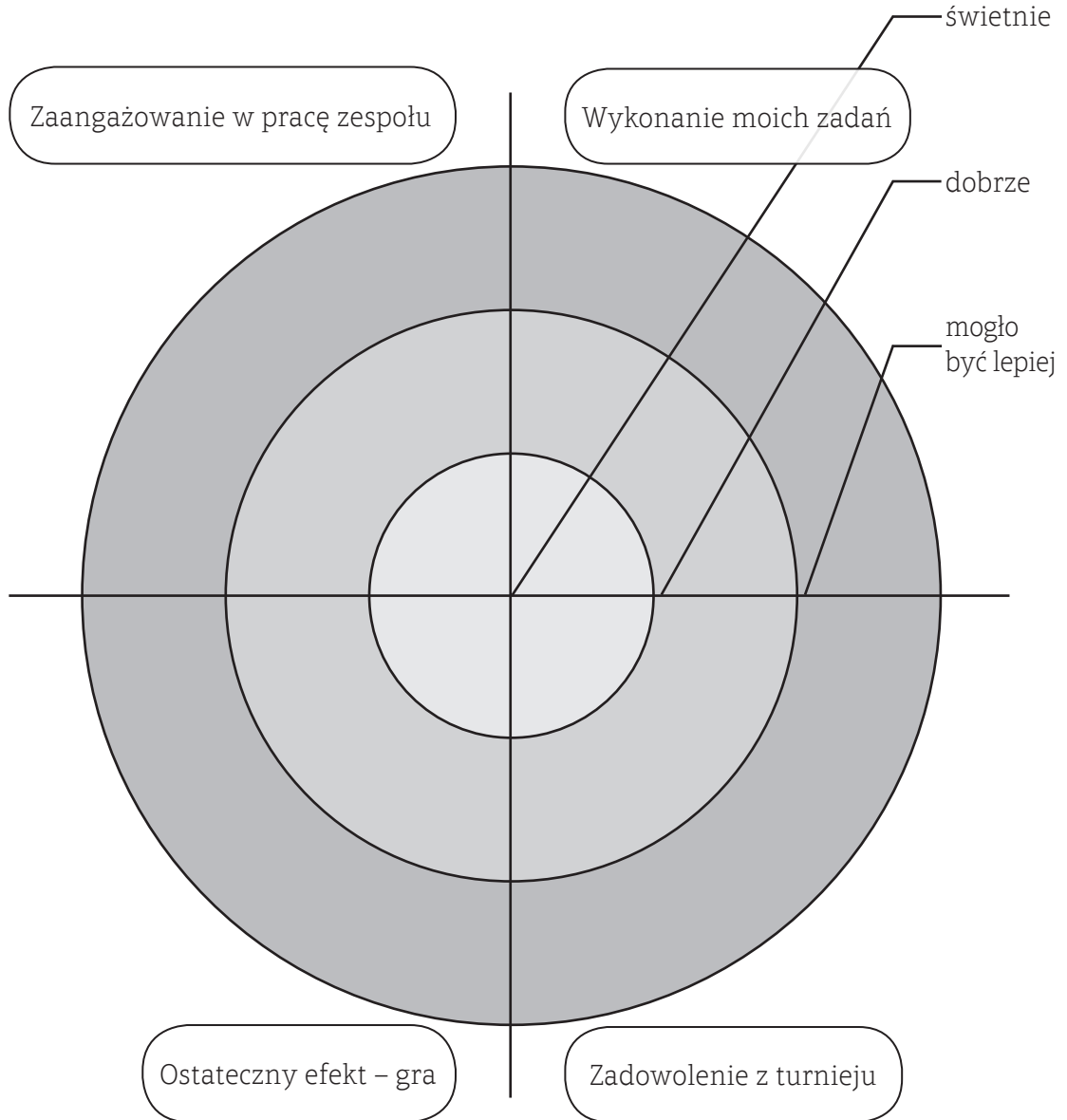
z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 3. Tarcza oceny

z małej szkoły w wielki świat

Oceń siebie w każdym z zaznaczonych obszarów.

W ZGODZIE Z NATURĄ I TRADYCJĄ – KRAJOBRAZ KULTUROWY MOJEJ OKOLICY

K

AUTOR **Aleksander Suhak**

WSPÓŁPRACA **Kornelia Kurowska**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE PROJEKTU

Polska to kraj o bardzo ciekawej, ale trudnej i burzliwej historii, która pozostawiła wiele śladów w naszym otoczeniu. W XX w. zmieniały się granice państwa, w wyniku wojen tysiące ludzi zmieniło swoje miejsce zamieszkania, pozostawiając miejsca, w których od pokoleń żyły ich rodziny, i będąc zmuszonymi do adaptowania się gdzieś indziej. Dziś ludzie zmieniają miejsce zamieszkania z wielu innych powodów, jednak i oni zawsze muszą się odnaleźć w nowym otoczeniu, spróbować je poznać, polubić, „oswoić”. Niezależnie od tego, czy mieszkamy tam, gdzie nasi pradziadkowie, czy też w miejscach, które pozostawili nam inni, zawsze warto jest poznać historię miejsca i zachować dziedzictwo naszych poprzedników.

Czy i w jaki sposób nasze otoczenie kulturowo-przyrodnicze wpływa na nas, naszą tożsamość, nasze myślenie o historii i naszą codzienność? Jak naszą miejscowość postrzegają inni, gdy przyjeżdżają do nas z zewnątrz? Czy w naszych okolicach jest ładnie? Jakie miejsca mogą zainteresować przyjezdnych? Chcemy wspólnie odwiedzić i lepiej poznać najciekawsze miejsca w naszym najbliższym otoczeniu, a także dowiedzieć się, co to jest krajobraz kulturowy, jakie elementy się na niego składają, jak i dlaczego krajobraz wokół nas się zmienia. Projekt „W zgodzie z naturą i tradycją – krajobraz kulturowy mojej okolicy” nauczy nas także, jak „czytać krajobraz” i odnajdywać w nim ślady historii, oraz co zrobić, aby równowaga pomiędzy tym, co przeszłe, a tym, co przyszłe, została zachowana. Efektem projektu będzie twórcze przedstawienie najciekawszych miejsc związanych z krajobrazem kulturowym, który nas otacza i w którym żyjemy. Wspólnie przygotowana prezentacja wykonanych przez dzieci zdjęć umożliwi innym zobaczyć niedostrzeganego na co dzień piękną naszych okolic.

CELE OGÓLNE PROJEKTU

- Zrozumiemy związek pomiędzy miejscem życia a sposobami postrzegania i rozumienia świata przez człowieka.
- Zrozumiemy pojęcie ładu przestrzennego i docenimy kwestie ochrony krajobrazu kulturowego w naszym otoczeniu.

CELE SZCZEGÓŁOWE

- Poszukamy odpowiedzi na pytanie, czym jest krajobraz kulturowy i jakie ma on znaczenie dla naszego życia.
- Nauczmy się „czytać krajobraz” naszej miejscowości i okolicy, wychwytywać jego istotne części i detale.
- Powiążemy krajobraz z życiem ludzi i uzasadnimy dokonywane przez nich wybory dotyczące kształtowania otoczenia.
- Wskażemy czynniki mające wpływ na nasze postrzeganie świata oraz na sposoby oddziaływania na otoczenie kulturowe.
- Zrozumiemy, dlaczego jesteśmy tacy, jacy jesteśmy „tu i teraz” (tożsamość lokalna).

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- Prezentacja multimedialna ze zdjęciami ukazującymi naszą miejscowość w kontekście walorów krajobrazu przyrodniczego i kulturowego (dziedzictwo i zmiana) oraz komentarzami do zdjęć, pokazana społeczności lokalnej na spotkaniu w szkole oraz umieszczona na stronie internetowej szkoły i urzędu gminy.
- Opcjonalnie: internetowa galeria zdjęć wykonanych przez dzieci, umieszczona np. na stronie internetowej szkoły i urzędu gminy, wystawa fotograficzna, mini-przewodnik zawierający opis najciekawszych i najbardziej charakterystycznych miejsc w krajobrazie kulturowym okolicy.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności lokalnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.
- Kompetencje informatyczne: zdolność poszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji oraz ich wykorzystywania w krytyczny i systematyczny sposób, przy jednoczesnej ocenie ich odpowiedności.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

- **Wybrane zadanie szkoły:**
 7. Dbalność o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich.

- **Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**

Język polski:

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury;
- 2) dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu;
- 5) tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: opowiadanie z dialogiem (twórcze i odtwórcze), pamiętnik i dziennik (pisane z perspektywy bohatera literackiego lub własnej), list oficjalny, proste sprawozdanie (np. Z wycieczki, z wydarzeń sportowych), opis postaci, przedmiotu, krajobrazu, ogłoszenie, zaproszenie, prosta notatka.

Historia i społeczeństwo:

2. „Mała Ojczyzna”. Uczeń:

- 1) opisuje swoją „małą Ojczyznę”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze;
- 2) zbiera informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości „małej Ojczyzny”.

Przyroda:

4. Najbliższa okolica. Uczeń:

- 1) rozpoznaje w terenie przyrodnicze (nieożywione i ożywione) oraz antropogeniczne składniki krajobrazu i wskazuje zależności między nimi.

Zajęcia komputerowe:

3. Wyszukiwanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł. Uczeń:

- 1) wyszukuje informacje w różnych źródłach elektronicznych (słowniki, encyklopedie, zbiory biblioteczne, dokumentacje techniczne i zasoby Internetu);
- 2) selekcjonuje, porządkuje i gromadzi znalezione informacje;

z małej szkoły w wielki świat

- 3) wykorzystuje, stosownie do potrzeb, informacje w różnych formatach;
- 4) opisuje cechy różnych postaci informacji: tekstowej, graficznej, dźwiękowej, audiowizualnej, multimedialnej.
4. Opracowywanie za pomocą komputera rysunków, motywów, tekstów, animacji, prezentacji multimedialnych i danych liczbowych. Uczeń:
 - 1) tworzy rysunki i motywy przy użyciu edytora grafiki (posługuje się kształtami, barwami, przekształcaniem obrazu, fragmentami innych obrazów).

UWAGI

- Najlepiej byłoby, gdyby projekt mógł być realizowany wiosną lub wczesną jesienią. Te pory roku sprzyjają postrzeganiu pozytywnych aspektów życia ludzi, a także elementów otoczenia kulturowego, w które jest ono wpisane.
- Przed rozpoczęciem projektu nawiąż kontakt z profesjonalnym fotografem/fotografem amatorem, kimś, kto potrafi i lubi robić zdjęcia (może to być np. fotograf zawodowy z miejscowych mediów, miejscowy fotograf amator, nauczyciel, rodzic). Przedstaw mu koncepcję projektu i poproś o wsparcie w jego realizacji (spotkanie z dziećmi, podzielenie się z nimi wiedzą, umiejętnościami i doświadczeniem).
- Omów możliwość umieszczenia prezentacji przygotowanej przez dzieci na stronie internetowej szkoły i urzędu gminy.

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	<p>K1. Starter: Wywiady z mieszkańcami na temat ich doświadczeń związanych z wyjazdami do innych miejscowości</p> <p>Dzieci zastanawiają się nad tym, co im się podoba w ich miejscowości, a co nie, przygotowują się do przeprowadzenia wywiadów z mieszkańcami miejscowości na temat ich wyjazdów i doświadczeń z nimi związanych (praca zespołowa).</p>	1 godz.	od do
	<p>K2. Nasz krajobraz – rysujemy naszą miejscowość</p> <p>Dzieci dzielą się doświadczeniami z wywiadów, omawiają ich wyniki. Poznają ideę projektu. Przygotowują rysunki pt. „Nasz krajobraz – rysujemy naszą miejscowość”, dyskutują na temat tworzenia prac oraz krajobrazu kulturowego miejscowości i okolicy.</p>	2 godz.	od do
Planowanie działań	<p>K3. Co nas czeka w projekcie?</p> <p>Dzieci formułują cele projektu, opracowują kryteria sukcesu oraz plan działań.</p>	2 godz.	od do
Działania	<p>K4. Warsztaty fotograficzne</p> <p>Dzieci spotykają się z osobą znającą się na fotografowaniu, poznają podstawowe zasady fotografowania, wykonują kilka fotografii i omawiają je. Zastanawiają się nad tym, jakie miejsca fotografować i dlaczego.</p>	2 godz.	od do
	<p>K5. Poszukiwanie informacji</p> <p>Dzieci poznają źródła informacji o miejscach i obiektach, są zachęcane do poszukiwania informacji w różnych źródłach, przygotowują się do przeprowadzenia wywiadów na temat historii fotografowanych miejsc i obiektów.</p>	1 godz.	od do
	<p>K6. Zbieramy materiały do prezentacji multimedialnej</p> <p>Dzieci przygotowują się do pracy w terenie. W czasie wycieczki fotografują wybrane miejsca i obiekty (elementy krajobrazu kulturowego), zdobywają o nich informacje (wywiady z mieszkańcami, poszukiwanie informacji w książkach i w Internecie).</p>	4 godz.	od do
	<p>K7. Dokonanie wyboru zdjęć do prezentacji i opracowanie ich opisów</p> <p>Dzieci oglądają swoje zdjęcia, wspólnie wybierają te, które zamieszczą w prezentacji. Przygotowują opisy zdjęć.</p>	2 godz.	od do
Prezentacja	<p>K8. Warsztaty informatyczne</p> <p>Dzieci przygotowują prezentację multimedialną zawierającą zdjęcia miejsc i obiektów oraz informacje na ich temat. Planują sposób przedstawienia efektów projektu w środowisku lokalnym.</p>	2 godz.	od do
	<p>K9. Pokazujemy efekty naszej pracy</p> <p>Dzieci prezentują efekty swojej pracy lokalnej społeczności, przybliżając zgromadzonym zagadnienia związane z krajobrazem kulturowym miejscowości. Ich prezentacja zostaje umieszczona na stronie internetowej szkoły i urzędu gminy.</p>	1,5 godz.	od do
Refleksja	<p>K10. Podsumowanie projektu</p> <p>Dzieci zastanawiają się nad umiejętnościami, które rozwijały w czasie realizacji projektu.</p>	2,5 godz.	od do
łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 1 godz.

Działania: refleksja nad tym, co nam się podoba w naszej miejscowości, a co nie, przygotowanie do przeprowadzenia wywiadów z mieszkańcami miejscowości.

Pomoce: kopie „Karty wywiadu” (załącznik 1).

Uwagi:

Czas pracy nad wykonaniem zadania domowego: 1 godz.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Wyjaśnij dzieciom, że będziecie się wspólnie zastanawiać nad tym, co decyduje o tym, że jedno miejsca są określane jako estetyczne, ładne, a inne jako mniej interesujące, i jak w kontekście tego dylematu lokuje się nasza miejscowość i jej okolica: co nam się w niej podoba, a co nie bardzo? Porozmawiaj z dziećmi na ten temat.
3. Przedstaw dzieciom zadanie do wykonania w domu. Polega ono na przeprowadzeniu przez dzieci wywiadów z sąsiadami (mieszkańcami wsi) na temat ich doświadczeń związanych z wyjazdami do innych miejscowości. Dzieci powinny uzyskać od nich odpowiedzi na pytania zawarte w tabeli zamieszczonej w „Karcie wywiadu” (załącznik 1). Podziel dzieci na kilkusobowe zespoły (dobierz je tak, by członkami zespołów były dzieci w różnym wieku) i rozdaj zespołom kopie „Karty wywiadu”. Poproś o zapoznanie się z nią. Wyjaśnij niejasności, wątpliwości.
4. Porozmawiaj z dziećmi na temat zasad przeprowadzenia wywiadu. Zróbcie listę zachowań ułatwiających przeprowadzenie wywiadu.
5. Ustal termin wykonania zadania i kolejnego spotkania.
6. Pożegnaj dzieci i życzy im udanych wywiadów.

K1

Starter:

Wywiady z mieszkańcami na temat ich doświadczeń związanych z wyjazdami do innych miejscowości

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.

Działania: omówienie wywiadów, prezentacja idei projektu, przygotowanie rysunków pt. „Nasz krajobraz – rysujemy naszą miejscowość”, dyskusja na temat tworzenia prac oraz krajobrazu kulturowego miejscowości i okolicy.

Pomoce: papier plakatowy, mazaki.

Uwaga:

Przed zajęciami przeczytaj materiał „Krajobraz kulturowy – podstawowe pojęcia i elementy” (załącznik 2).

K2

Nasz krajobraz – rysujemy naszą miejscowość

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Nawiąż do wywiadów, które dzieci miały wykonać. Zapytaj:
 - Jak przebiegały wywiady?
 - Czy udało się wam zebrać informacje?
 - Czy mieszkańcy chętnie opowiadali o swoich wyjazdach do innych miejscowości?
 - Jakie informacje zebraliście?Podsumuj dyskusję stwierdzeniem, że być może i u nas są rzeczy interesujące dla osób spoza naszej miejscowości.
3. Przedstaw dzieciom ideę projektu: *Chciałabym/chciałbym wspólnie z wami przyjrzeć się naszej miejscowości, naszej okolicy, odwiedzić i poznać ciekawe i ładne krajobrazowo miejsca, które znajdują się wokół nas, w naszym najbliższym otoczeniu. Chciałabym/chciałbym, byśmy wspólnie dowiedzieli się, co to jest krajobraz kulturowy, jakie elementy się na niego składają, jak i dlaczego krajobraz wokół nas się zmienia. Czego na co dzień nie dostrzegamy? Jaki jest charakter, walory naszego krajobrazu, jego piękno, często tkwiące w detalach i szczegółach? Razem nauczymy się odczytywać w nim ślady historii, zastanowimy się, jak i po co poznawać je i chronić. Zapraszam was do udziału w projekcie fotograficzno-kulturowym, dzięki któremu najciekawsze miejsca w naszej okolicy poznacie nie tylko wy, ale także inni ludzie, którzy będą oglądali wykonane przez was zdjęcia. Dzięki wam powstanie prezentacja multimedialna, a może także wirtualna galeria zdjęć, wystawa fotograficzna i mini-przewodnik po naszej okolicy, które zachęcą turystów do poznania i odwiedzenia naszej miejscowości, a nam i innym jej mieszkańcom pokażą, w jak ciekawym miejscu żyjemy. Zaznacz, że na zmiany w krajobrazie naszej miejscowości ma wpływ każdy z nas. Czasami kosztem polepszenia jakości życia rezygnujemy z historycznych elementów krajobrazu: świadomie lub nieświadomie zmieniamy, zniekształcamy je lub niszczymy. Drewniane, zdobione drzwi lub okna w starym budynku zastępujemy plastikowymi, stare zabytkowe budynki mieszkalne są burzone, a w ich miejscu buduje się nowe domy, które swoim stylem budowy i wyglądem odbiegają od otoczenia.*
4. Zaprosz dzieci do udziału w ćwiczeniu „Nasz krajobraz – rysujemy naszą miejscowość”¹.
 4. 1. Poproś, by dzieci dobrały się w pary. Rozdaj kredki i papier.
 4. 2. Wyjaśnij, że zadaniem każdej pary będzie narysowanie miejscowości lub jej fragmentu (charakterystyczny dom, budynek, pomnik itp.). Rysowanie ma przebiegać w następujący sposób: dzieci na zmianę dodają po jednej kresce lub innym, pojedynczym elemencie rysunku. Gdy dynamika procesu rysowania zauważalnie spadnie, rysunek jest ukończony.
 4. 3. Poproś, by każda z par nadała tytuł swojemu rysunkowi.
 4. 4. Poproś pary, by powiesiły swe rysunki w wyznaczonym miejscu w sali.
 4. 5. Obejrzyjcie prace.
 4. 6. Podsumowując, zaprosz dzieci do dyskusji na temat tworzenia rysunków oraz krajobrazu kulturowego miejscowości i okolicy. W ramce podano pytania, które wytyczą kierunek rozmowy. Kieruj dyskusją, najciekawsze wnioski zapisuj na dużym arkuszu papieru. Szczególną uwagę zwróć na odpowiedzi na ostatnie 6 pytań. Zapisz je koniecznie. Powiedz dzieciom, że są one doskonałym punktem wyjścia do sformułowania celów projektu. Porozmawiacie o nich na następnym spotkaniu.

z malej szkoły w wielki świat

Pytania dotyczące tworzenia rysunków

- Jak przebiegał proces tworzenia?
- Czy bywało, że kontrolowaliśmy się?
- Czy zdarzało się, że propozycje partnerek/partnerów budziły nasz sprzeciw?
- Co myślimy o uzyskanych wynikach?
- Jak wypadają otrzymane rysunki w porównaniu z tym, co – jak nam się wydaje – moglibyśmy narysować sami?
- Jakie są zalety współpracy?
- Jakie są jej wady?

Pytania dotyczące krajobrazu kulturowego miejscowości i okolicy

- Czy powstałe obrazy naszej miejscowości są do siebie podobne?
- Czy powtarzają się na nich jakieś miejsca, obiekty? Jeśli tak, jakie?
- Jakie są charakterystyczne i ciekawe miejsca w naszej miejscowości i jej okolicy?
- Jakie elementy składają się na krajobraz naszej miejscowości i jej najbliższego otoczenia?
- Czy wspólne rysowanie krajobrazu naszej miejscowości można przenieść na realne działania?
- Jak na co dzień wpływamy jako mieszkańcy na wygląd i krajobraz naszego najbliższego otoczenia?
- Jakie zmiany w wyglądzie i krajobrazie swojej miejscowości zauważyliście w ciągu kilku ostatnich lat?
- Czy pod naszym wpływem nasze otoczenie zmienia się na gorsze czy na lepsze?
- Czy wiecie, jak nasza miejscowość wyglądała 20, 50, 70 lat temu?
- Jak wam się wydaje, co mogą zobaczyć w naszej okolicy przybysze, którzy czasami ją odwiedzają? Czy widzą dokładnie to, co my, kiedy podróżujemy do innych regionów Polski czy za granicę? (poważ to pytanie z efektami wywiadu przeprowadzonego z mieszkańcami wsi).

13. Podziękuj dzieciom za udział w zajęciach.

Planowanie działań

Czas: 2 godz.

Działania: sformułowanie celu projektu, sformułowanie kryteriów sukcesu, wstępne opracowanie planu działań.

Pomoce: przybory do pisania, arkusze papieru.

K3 Co nas czeka w projekcie?

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz: *Będziemy się starali zobaczyć wszystkie te miejsca, o których mówiliśmy, oraz przedstawić je innym mieszkańcom wsi oraz turystom w interesujący sposób, odkryć je na nowo.* Podkreśl, że nie chodzi tylko o szczególnie reprezentacyjne miejsca, takie jak np. kościół. Równie dobrze może to być bruk na głównej wiejskiej drodze, kamień przydrożny, który dawno temu ktoś postawił, kapliczka lub pomnik upamiętniający jakieś ważne wydarzenie, stare drzewo, które ktoś kiedyś posadził. Wyjaśnij dzieciom, że to wszystko jest częścią „krajobrazu kulturowego”, na który składają się zarówno czynniki przyrodnicze, jak i te, które są wynikiem działalności człowieka. Krajobraz kulturowy, jaki nas otacza, jest niepowtarzalny i określa nasze postrzeganie świata oraz siebie samych. Jesteśmy interesujący dlatego, że pochodzimy „stąd”. To w dużej mierze decyduje o naszym poczuciu własnej wartości.

3. Wspólnie z dziećmi sformułuj cele projektu i zapisz je na arkuszu papieru.
4. Wyjaśnij dzieciom, jakie działania będziecie wspólnie realizować. Powiedz, że będziecie fotografować interesujące miejsca w waszej okolicy, wyszukiwać historie, ciekawostki, legendy i opowieści z nimi związane, a następnie wybierzeć najlepsze, waszym zdaniem, zdjęcia, opiszecie je i pokażecie innym. Zastanów się razem z dziećmi, dlaczego to może być ważne dla nich i dla innych ludzi. Zapytaj np.:
 - Czego będziecie mogli się nauczyć w trakcie pracy?
 - Jakie efekty naszej pracy mogą zainteresować innych ludzi, zarówno miejscowych, jak i przyjezdnych?
 - Kiedy i dlaczego może to ich zainteresować?
5. Wspólnie z dziećmi zaplanuj i przedyskutuj kolejne kroki realizowane w czasie w projekcie. Zapisz je na arkuszu papieru.
6. Ustal z dziećmi kryteria sukcesu waszych działań (zapiszcie je na dużym arkuszu papieru). Możecie wziąć pod uwagę np. takie aspekty jak:
 - bogactwo zebranej dokumentacji fotograficznej i faktograficznej,
 - liczba wejść na stronę internetową szkoły lub urzędu gminy w ciągu tygodnia od zakończenia projektu,
 - frekwencja na prezentacji multimedialnej,
 - opinie ludzi o naszej pracy,
 - jakość naszej współpracy w trakcie działań,
 - inwentaryzacja naszych nowych umiejętności,
 - liczba nowych kontaktów z różnymi ludźmi (poznanie nowych ludzi).
7. Powiedz dzieciom, że na następnych zajęciach będą rozmawiały z osobą, która wprowadzi je w tajniki fotografowania. Zapytaj dzieci, czy zajmowały się fotografowaniem. Może któreś z nich ma w tej dziedzinie jakieś doświadczenia i może podzielić się nimi z innymi. Wysłuchaj odpowiedzi dzieci. Poproś je, by w domu zastanowiły się nad tym, czego chciałyby się dowiedzieć o fotografowaniu.

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: poznanie podstawowych zasad fotografowania, wykonanie kilku zdjęć, omówienie zdjęć, refleksja nad tym, co fotografować i dlaczego.

Pomoce: sprzęt fotograficzny, komputer, rzutnik multimedialny, przykłady zdjęć interesujących obiektów lub detali (przykład zdjęcia: załącznik 3), kopie materiału „Dwanaście wskazówek dla początkujących fotografów” (załącznik 4) dla każdego dziecka.

K4 Warsztaty fotograficzne

Uwaga:

Zaproś na zajęcia profesjonalnego fotografa, fotoreportera lub pasjonata fotografii, osobę, która potrafi i lubi robić zdjęcia. Gdyby nie udało ci się zaprosić do szkoły fachowca, przeczytaj materiał „Dwanaście wskazówek dla początkujących fotografów” (załącznik 4). Porozmawiasz z dziećmi o własnych doświadczeniach z robienia i oglądania zdjęć.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.

2. Wprowadź dzieci do tematyki warsztatów. Wyjaśnij ich cel. Przedstaw gościa: zaproszonego fotografa. Poproś tę osobę o zaprezentowanie dzieciom podstawowych zasad wykonywania zdjęć. Zachęć dzieci do zadawania gościowi pytań.
3. Wspólnie wyjdźcie ze szkoły i wyrusźcie na spacer po okolicy. Poproś dzieci, by podczas tego spaceru każde z nich wykonało kilka zdjęć jakiegoś miejsca w otoczeniu szkoły i w miejscowości. Zachęcaj dzieci do wykorzystania wiedzy zdobytej w pierwszej części zajęć, do poszukiwania ciekawych motywów, innych ujęć, niedostrzeganych na co dzień detali.
4. Po powrocie ze spaceru zgrajcie zdjęcia na komputer i wspólnie je obejrzyjcie, wyświetlając je na rzutniku multimedialnym. Poproś gościa, fotografa, aby podzielił się z wami swoimi spostrzeżeniami i uwagami na temat wykonanych zdjęć, wskazując ich mocne i słabe strony. Zapytaj dzieci:
 - Dlaczego zrobiłaś/eś to zdjęcie?
 - Co cię szczególnie zainteresowało, kiedy podejmowałaś/eś decyzję o zrobieniu tego zdjęcia?
 - Co chciałaś/eś pokazać oglądającym zdjęcie?
 - Czy na zdjęciu jest dokładnie to, co widziałaś/eś, kiedy podejmowałaś/eś decyzję o jego zrobieniu?

Uwaga! Rozmowa o efektach pracy może być dla dzieci istotnym doświadczeniem w przyjmowaniu konstruktywnej informacji zwrotnej! Ważne jest też ponowne zwrócenie dzieciom uwagi na podstawowe techniczne zasady fotografowania: jak kadrować? (kompozycja), jak ustawić światło i czas naświetlenia?, co to jest głębia ostrości i czy można ją wykorzystywać, fotografując zwykłym, cyfrowym aparatem fotograficznym? Nie zakładaj, że dzieci zapamiętają te zasady i będą je wszystkie stosować w czasie realizacji projektu. Niezależnie od nich, wśród setek prac, jakie wykonają, znajdą się takie, które będą interesujące.
5. Pokaż dzieciom kilka przykładów zdjęć interesujących obiektów lub detali (np. starych domów, detali architektonicznych, alei, cmentarzy itp. (przykład w załączniku 3). Mogą to być ilustracje z książek lub znalezione w Internecie. Powiedz, że taka fotografia może być przyczynkiem do rozmowy o kryteriach oceny miejsca lub przedmiotu, ale również o przemijającym czasie i ludziach, którzy przedmiot, urządzenie itp. stworzyli, dotykali. Czy my zostawimy po sobie coś, co będzie budzić emocje i rozmowy ludzi? Co to może być?
6. Powiedz, że obszarami tematycznymi, którymi możemy się zainteresować, szukając tematu zdjęcia lub pracy plastycznej, są:
 - użyteczność (miejsce, detal, budynek itp.) – funkcje, jakie miały spełniać konkretne założenia przyjmowane przez tych, którzy stworzyli dany obiekt; np.: kościół – dlaczego zbudowano go w środku wsi, na wyniesieniu?, dawna karczma – dlaczego została postawiona w tym miejscu?, co o tym decydowało?, stara szkoła – jak została zaprojektowana?, dlaczego wejście jest z tej, a nie innej strony?, okna, ich wielkość, stolarka okienna, urządzenia służące ich otwieraniu, gdzie jest ich więcej?, jaką funkcję pełnił ganek i jak go zbudowano? itp.;
 - uroda, harmonia założeń – jakie były gusty dawnych mieszkańców?, co ich szczególnie pociągało? Poszukajmy szczególnie interesujących przykładów ilustrujących pewien ulubiony przez dawnych mieszkańców styl, charakter; detale architektoniczne; ściany i proporcje bryły domów;
 - zmiany w otoczeniu – co i jak się zmienia?, dlaczego?, czy te zmiany są pożądane? Poszukajmy przykładów dobrych zmian szanujących tradycję, a wpisujących się we współczesność! Co niekorzystnie wpływa na obecny wygląd miejscowości?;
 - wpływ na przyrodę – jak dawni mieszkańcy wykorzystywali przyrodę dla swoich celów?, dlaczego sadzili drzewa w takich, a nie innych miejscach?, jakie gatunki dominują?, dlaczego?;
 - przejawy duchowych potrzeb dawnych mieszkańców (cmentarze, pomniki, kapliczki itp.) – zdjęcia powinny pokazywać przykłady ciągłości i pamięci.
7. Zaproponuj dzieciom krótkie podsumowanie tego etapu. Zachęć do:
 - powiedzenia o tym, co je zaciekało podczas robienia zdjęć, ich oglądania, dyskusji,
 - oceny swoich zdjęć. Każde dziecko może dokończyć zdania:
 - *Moje najlepsze zdjęcie to...*
 - *Uważam, że uchwyciłam/em na nim bardzo cenne detale, takie jak...*
 - *Uchwyczone na moim zdjęciu detale świadczą o...*
 - *Fotografia powoduje, że...*
8. Rozdaj dzieciom materiał pomocniczy „Dwanaście wskazówek dla początkujących fotografów” (załącznik 4). Poproś o jego samodzielne przeczytanie w domu.
9. Podziękuj uczennicom i uczniom za pracę w tej części projektu.

Działania

Czas: 1 godz.

Działania: poznanie źródeł informacji o miejscach i obiektach, zachęcenie do poszukiwania informacji w różnych źródłach, przygotowanie do prowadzenia wywiadów.

Pomoce: kopie materiału „Instrukcja do prowadzenia wywiadów” (załącznik 5).

K5 Poszukiwanie informacji

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Nawiąż do poprzednich zajęć i spostrzeżeń zebranych podczas fotografowania pod okiem fotografa. Zaznacz, że konkretne miejsca, obiekty, motywy wybrane do sfotografowania mogą inspirować nas do poszukiwania bliższych informacji o nich. Wymień możliwe źródła takich informacji:
 - książki, Internet, literatura fachowa, periodyki krajowe lub zagraniczne (kontakt z nimi i czytanie ich to dla uczennic i uczniów motywacja do uczenia się i okazja do ćwiczenia znajomości języków obcych), w których można znaleźć informacje historyczne o naszej miejscowości, okolicach czy szerzej – regionie, nawiązujące do wydarzeń z przeszłości,
 - opowieści, ciekawostki, legendy, wspomnienia związane z konkretnymi miejscami. Możemy je poznać, rozmawiając z mieszkańcami naszej miejscowości, często przedstawicielami starszego pokolenia.Podkreśl, że nowe wiadomości pozwalają spojrzeć na znane na pozór miejsca z innej perspektywy, dostrzec zmiany, jakim uległo i ulega nasze otoczenie na przestrzeni dziejów.
3. Zaproponuj dzieciom przeprowadzenie wywiadów na temat historii fotografowanych miejsc i obiektów.
 - 3.1. Powiedz, do kogo dzieci mogą zwrócić się z prośbą o wywiad: rozmówcą dzieci mogą być np. dziadkowie, inni starsi mieszkańcy miejscowości, proboszcz miejscowej parafii, nauczycielka/nauczyciel historii, historyk-amator z waszej miejscowości itd. Może w urzędzie gminy działa wydział promocji, który gromadzi informacje na temat historii regionu, może w okolicach działają organizacje, które zbierają dane na ten temat.
 - 3.2. Przypomnij podstawowe zasady prowadzenia wywiadów, odwołując się do materiału „Instrukcja do prowadzenia wywiadów” (załącznik 5; załącznik ten pochodzi ze scenariusza *Wybieramy przedstawicieli samorządu uczniowskiego*).
4. Zapowiedz dzieciom, że wywiady będą przez nie przeprowadzane w czasie wycieczki, na którą wyruszyacie na kolejnych zajęciach.

z małej szkoły w wielki świat

Działania

Czas: 4 godz.

Działania: przygotowanie do pracy w terenie, zebranie materiału fotograficznego i informacji na temat wybranych miejsc i obiektów.

Pomoce: przybory do pisania, sprzęt fotograficzny.

K6

Zbieramy materiały do prezentacji multimedialnej

Uwaga:

- Ta część projektu może być zrealizowana w czasie 4-godzinnej wycieczki w wolnym od nauki dniu lub w czasie dwóch pozalekcyjnych wypraw (2 x 2 godz.).
- Poproś kilku rodziców o uczestnictwo w wycieczce (dodatkowe wsparcie i opieka nad dziećmi).
- Dzieci same powinny zdecydować, jakie miejsca i obiekty są dla nich interesujące. Sprawuj pieczę nad ich bezpieczeństwem, pomagaj, jeśli dzieci zwrócą się do ciebie z prośbą o pomoc.

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przed wyruszeniem w teren:
 - Powiedz dzieciom, że będą poszukiwać takich elementów krajobrazu kulturowego ich miejscowości, które są szczególnie cenne, wartościowe. W czasie wyprawy dzieci będą robić zdjęcia, czyli przygotowywać fotograficzną dokumentację wybranych miejsc i obiektów, mogą także rozmawiać na ich temat ze spotkanymi osobami, aby zdobyć o nich jak najwięcej informacji. Po wyprawie dzieci będą uzupełniać te informacje, korzystając np. z książek, Internetu (dokumentacja historyczna).
 - Podziel dzieci na 5–6-osobowe zespoły.
 - Poproś, by każdy zespół zastanowił się nad tym, co dla jego członków jest interesujące, jakie miejsca, obiekty chcieliby oni udokumentować (przykłady obszarów tematycznych podano w tabeli poniżej). Poproś, by zespoły przedstawiły swoje pomysły na forum grupy. Jest to ważne, ponieważ pomysły jednego zespołu mogą być inspiracją dla innych zespołów. Jeśli dwa zespoły wybiorą to samo miejsce/obiekt, nie interweniuj. Zdjęcia tego samego miejsca, obiektu zrobione przez różne uczennice i różnych uczniów nie będą takie same. Być może zobaczymy coś z różnych perspektyw.
 - Przypomnij zasady rozmowy z napotkanymi ludźmi: staramy się ich informować o tym, co robimy i jaki będzie efekt naszej pracy; zawsze pytamy o to, czy możemy zrobić np. zdjęcie ich domu, wyjaśniając nasze cele. Zachęć dzieci także do zapytania o pochodzenie nazwy miejscowości i jej znaczenie, historię nazw okolicznych miejsc (skąd się wzięły?), legendy związane z miejscami itp. Może przyda się to przy tworzeniu prezentacji multimedialnej.

Przykłady obszarów tematycznych

Przyroda

- Doliny rzek i kanałów, pasma wzgórz
- Jeziora, wyspy, przesmyki
- Strefy nadbrzeżne jezior
- Łąki i torfowiska
- Lasy i zadrzewienia
- Rezerваты przyrody
- Zespoły grodziskowe

Architektura	<ul style="list-style-type: none"> • Przykłady rozwiązań architektonicznych • Dawne systemy obronne (zamki, strażnice, fortyfikacje nowożytne) • Budowle sakralne (kościół, kaplice, kapliczki przydrożne, sanktuaria) • Założenia dworsko-pałacowe • Budownictwo ludowe • Karczmy i gospody • Sieć osadnicza i układy osadnicze (typy rozplanowania) • Układ komunikacyjny (lądowy i wodny) • Pomniki i miejsca pamięci
Zmiany w krajobrazie	<ul style="list-style-type: none"> • Przyczyny i skutki zmian • Czy są one dobre, czy nie? • Co warto przypomnieć, ocalić? • Zmiany pozytywne i negatywne

z małej szkoły w wielki świat

3. Wyruszcie w teren i zrealizujcie cele wyprawy.
4. Po wyprawie poproś dzieci o uzupełnienie informacji na temat fotografowanych miejsc/obiektów. Skorzystajcie np. z książek, Internetu (dokumentacja historyczna).

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: wybranie zdjęć do prezentacji.

Pomoce: przybory do pisania, arkusze papieru, zdjęcia wykonane przez dzieci, komputer, rzutnik multimedialny.

K7

Dokonanie wyboru
zdjęć do prezentacji
i opracowanie ich opisów

Uwaga:

Przed zajęciami zgraj do komputera wszystkie zrobione przez dzieci zdjęcia.

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Zapytaj o wrażenia z wyprawy w teren.
3. Pokaż dzieciom zrobione przez nie zdjęcia. Poproś, aby każde dziecko wybrało spośród zrobionych przez siebie zdjęć kilka takich, które uważa za najlepsze. Poproś dzieci o uzasadnienie ich wyboru.
4. Powiedz, że dokonacie teraz wyboru zdjęć do prezentacji. Ustal z dziećmi kryteria wyboru. Mogą być one np. następujące:
 - jakość techniczna zdjęcia,
 - reprezentatywność tematu zdjęcia dla danej okolicy,
 - oryginalność tematu: zdjęcia ukazujące zupełnie nieznanne (niezauważane do tej pory) miejsca czy obiekty,
 - odwołanie się do historii regionu/miejscowości,
 - to, że zdjęcia układają się w jakiś cykl tematyczny.

Zachęć dzieci do wyrażania swoich opinii na temat prac koleżanek i kolegów z uwzględnieniem powyższych kryteriów.

Uwaga! Wybór zdjęć może być przyczyną konfliktów. Pozwól dzieciom zbudować własne sposoby dochodzenia do kompromisu.

5. Popatrzcie, jaki obraz miejscowości daje zestaw wybranych zdjęć.
6. Przygotujcie wspólnie krótkie opisy każdego zdjęcia (lub cyklu tematycznego, na który składają się zdjęcia). Wykorzystacie je w prezentacji multimedialnej.
7. Podziękuj dzieciom za pracę na zajęciach.

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: wykonanie prezentacji multimedialnej zawierającej zdjęcia i teksty.

Pomoce: kopie materiału „Zasady tworzenia prezentacji multimedialnych” (załącznik 6), komputery z oprogramowaniem *PowerPoint*.

K8 Warsztaty informatyczne

Uwaga:

Na tych zajęciach dzieci będą przygotowywały prezentację multimedialną. Dowiedz się od nauczycielki/nauczyciela informatyki, czy na lekcjach informatyki dzieci zdobywały jakąś wiedzę na temat tworzenia prezentacji multimedialnych. Jeśli tak, będziesz mogła/mógł odwołać się do tej wiedzy, jeśli nie, będziesz musiała/musił poświęcić więcej czasu na omówienie zasad tworzenia prezentacji multimedialnych i zorganizować wsparcie (poprosić o pomoc kilka osób znających się na rzeczy, np. nauczycielkę/nauczyciela informatyki, rodziców znających program *PowerPoint*).

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Powiedz dzieciom, że dzisiaj będziecie się zajmować tworzeniem prezentacji multimedialnej zawierającej zdjęcia i ich opisy. Dzięki nim powstanie „opowieść” o waszej miejscowości i jej okolicach. Podkreśl, że ważne jest takie przygotowanie prezentacji, by zainteresować nią innych.
3. Porozmawiaj z dziećmi o zasadach tworzenia prezentacji multimedialnych (wykorzystaj materiał z załącznika 6). Twój sposób postępowania będzie zależał od tego, czy dzieci omawiały już ten temat, np. na lekcjach informatyki. Jeśli dzieci miały lekcje na ten temat, poproś je o podanie tych zasad. Jeśli trzeba, uzupełnij ich wypowiedzi. Jeśli dzieci nie miały takich lekcji, przedstaw im zasady tworzenia prezentacji multimedialnych.
4. Podziel dzieci na grupy i przydziel im zadania. Każda grupa zajmuje się przygotowaniem fragmentu prezentacji.
5. Poproś dzieci o przystąpienie do pracy. Z przygotowanych przez grupy fragmentów stworzcie wspólnie jedną prezentację. Pokażcie ją osobom z waszego środowiska lokalnego. Wspieraj dzieci, konsultuj, monitoruj ich pracę.
6. Zaplanujcie sposób prezentacji efektów waszej pracy: spotkanie dla społeczności lokalnej. Do jego przygotowań warto zaangażować wszystkie dzieci. Mogą one np. wspólnie opracować listę gości, zaprojektować mailowe zaproszenie, zebrać przydatne adresy mailowe, opracować scenariusz spotkania, podzielić się zadaniami itd. Dla uczennic i uczniów będzie to okazja do ćwiczenia umiejętności organizacyjnych. W czasie przygotowań do prezentacji pełnij rolę moderatorki/moderatora.

Uwaga!

- Do udziału w spotkaniu prezentującym efekty projektu warto zaprosić jak najszersze grono osób ze środowiska lokalnego, w tym dzieci z innych klas wraz z ich wychowawczyniami/wychowawcami, rodziców dzieci grupy projektowej, ich znajomych, przedstawicieli urzędu gminy, aktywnych instytucji i organizacji, osoby wspierające dzieci podczas realizacji zadań. Na spotkanie zapros także reprezentantów mediów o zasięgu lokalnym, a nawet, jeżeli to możliwe, ogólnokrajowym. Warto poinformować ich o celach, założeniach oraz przebiegu projektu i prosić o jego nagłośnienie.
- Bardzo ważne jest, by podczas spotkania o projekcie i jego efektach opowiadały przede wszystkim dzieci. Będzie to dla nich ważne osobiste przeżycie i okazja do zdobywania doświadczeń w publicznym występowaniu.

Prezentacja

Czas: 1,5 godz.

Działania: zaprezentowanie efektów projektu, przybliżenie zgromadzonej publiczności zagadnień związanych z krajobrazem kulturowym miejscowości.

Pomoce: przybory do pisania, duże arkusze papieru, komputer, rzutnik multimedialny.

K9 Pokazujemy efekty naszej pracy

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przystąpcie do ostatnich przygotowań do spotkania (np. aranżacja sali).
3. Dzieci przeprowadzają spotkanie zgodnie z planem. Opowiadają o projekcie i pokazują przygotowaną przez siebie prezentację. Zachęcają gości do zadawania pytań, inicjują dyskusję.
4. Podziękuj osobom, które wspierały was podczas realizacji projektu, a wszystkim gościom za przybycie na spotkanie. Poinformuj, że postaracie się umieścić waszą prezentację na stronie internetowej szkoły i urzędu gminy.
5. Podziękuj dzieciom za przygotowanie i przeprowadzenie spotkania. Zaprosz je na zajęcia podsumowujące projekt.

Refleksja

Czas: 2,5 godz.

Działania: podsumowanie projektu, identyfikacja pytań i wątpliwości dzieci, refleksja nad umiejętnościami, które dzieci mogły rozwijać w czasie realizacji projektu.

Pomoce: przybory do pisania, małe kartki.

K10

Podsumowanie projektu

Kolejne kroki:

1. Przywitaj dzieci.
2. Zaprosz dzieci do kręgu. Wyjaśnij im, że ocena tego, co wydarzyło się w czasie realizacji projektu, jest nie mniej ważna niż sam jego produkt. Efekt może być zadowalający lub nie. Jednak nazwanie tego, czego dzieci się nauczyły, co przeżyły i jak się czują, może być podstawą do realizacji innych interesujących projektów. Identyfikacja, nazwanie korzyści i budowanie pytań na przyszłość daje poczucie posiadania kompetencji i motywuje do podejmowania innych wyzwań.
3. Rozdaj dzieciom po dwie małe kartki. Każde z nich ma dokończyć następujące zdania (zapisz je na plakacie lub tablicy):
 - Kartka 1: Wciąż mam pytanie o to,...
 - Kartka 2: Mogę odpowiedzieć na pytanie o to,...

Po dokończeniu przez dzieci zdań, utwórz podgrupy. Poproś, aby każda z nich wybrała najważniejsze pytanie i najciekawszą odpowiedź na pytanie spośród wszystkich sformułowanych przez członków podgrupy. Następnie poproś każdą podgrupę o przeczytanie wybranego pytania. Dowiedz się, czy ktokolwiek w grupie potrafi na nie odpowiedzieć. Jeśli nie, sama/sam odpowiedz na to pytanie. Poproś także każdą podgrupę o przeczytanie wybranej odpowiedzi na pytanie. Niech wszystkie podgrupy podzielą się nimi z resztą uczennic i uczniów. Odnieś efekty do sformułowanych wcześniej kryteriów sukcesu projektu. Czy udało się je pełnić?
4. Stwórz dzieciom okazję do refleksji nad umiejętnościami, które mogły rozwijać w czasie realizacji projektu. Na plakacie zapisz zdanie: *Czas prezentacji był dla mnie wartościowy, ponieważ...* oraz propozycje jego dokończenia:
 - *zdożyłam/em wiele umiejętności technicznych (wykonywanie zdjęć, prezentacji).*
 - *poczułam/em w sobie chęć tworzenia nowych pomysłów, rozwiązań.*
 - *rozwinęłam/rozwinęłam umiejętność występowania przed publicznością.*
 - *poczułam/em się znakomitym organizatorem.*
 - *czułam/em się świetnie w wyznaczonej roli.*
 - *polubiłam/em współpracę z innymi.*
 - *doszłam/doszedłem do wniosku, że praca w grupie umożliwia osiągnięcie celu.*

Poproś dzieci o wybranie zakończenia zapisanego na plakacie zdania lub dopisanie własnego. Porozmawiaj z dziećmi o wynikach samooceny.
5. Podsumuj przebieg projektu z własnej perspektywy. Podziękuj dzieciom za ich zaangażowanie. Udziel im pozytywnej informacji zwrotnej. Podkreśl wymiar osobisty i społeczny projektu, jego znaczenie dla innych mieszkańców miejscowości oraz odwiedzających miejscowość turystów. Zachęć dzieci do dalszego angażowania się w podobne inicjatywy. Przedstaw organizacje, instytucje (o ile istnieją i działają w regionie), które zajmują się tematyką ochrony krajobrazu kulturowego i umożliwiają pogłębienie wiedzy i zdobycie nowych praktycznych doświadczeń. Podkreśl, że projekty można realizować z powodzeniem i „w małej szkole, i w wielkim świecie”, a zdobyte doświadczenia, kontakty, znajomości zaowocują i na pewno przydadzą się dzieciom w przyszłości.

Załącznik 1. Karta wywiadu

Jesteście zespołem zainteresowanym zdobyciem informacji na temat doświadczeń ludzi związanych z wyjazdami do innych miejscowości (krajowych i zagranicznych). Wybierzcie jednego mieszkańca waszej miejscowości i przeprowadźcie z nim wywiad na ten temat. Wykorzystajcie pytania z pierwszej kolumny tabeli. Odpowiedzi rozmówcy zanotujcie w drugiej kolumnie.

Przynieście wypełnioną Kartę wywiadu na kolejne zajęcia.

z małej szkoły w wielki świat

Jak się nazywa i gdzie znajduje miejscowość, którą odwiedził rozmówca?	
Dlaczego rozmówca odwiedził tę miejscowość?	
Jak mieszkają ludzie w tej miejscowości?	
Jak wyglądają ich domy? Z czego są zbudowane?	
Jak ludzie z tej miejscowości dbają o otoczenie swoich domów?	
Jak wygląda przestrzeń publiczna? (skwery, ławki, przystanki autobusowe, zieleń itp.)	
Jak wygląda krajobraz?	
Czy widać, że ludzie dbają o krajobraz? Jeżeli tak, to w jaki sposób? Jeżeli nie, to co o tym świadczy?	
Co się rozmówcy szczególnie podobało w tej miejscowości?	

Załącznik 2. Krajobraz kulturowy – podstawowe pojęcia i elementy²

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

z małej szkoły w wielki świat

Krajobraz kulturowy, czyli suma wszystkich czynników współtworzących przestrzeń kulturową, może być rozpatrywany w dwóch istotnych aspektach. Są nimi:

1. **Dziedzictwo przestrzeni**, na które składają się liczne wersje (odslony) kulturowe, dziś głównie postrzegane poprzez naszą wiedzę o dziejach przestrzennych regionu i poprzez interpretację zachowanych tzw. „śladów przeszłości”, czyli licznych elementów infrastruktury przestrzennej (geograficzno-kulturowe ukształtowanie terenu przez wieki współkształtowane przez człowieka). W szczególności należą do nich układy komunikacyjne – drogowe, kolejowe i wodne; układy osadnicze – ruralistyczne i urbanistyczne; inne formy osadnicze, np. „wybudowania”, osadnictwo „pegeerowskie”, elementy tzw. środowiska naturalnego od wieków kształtowane przez człowieka: lasy, jeziora, kanały, melioracje i pozostała infrastruktura hydrotechniczna, tereny rolnicze.
2. **Przestrzeń kulturowa dnia dzisiejszego**, rozumiana jako wpisana w krajobraz kulturowy regionu (dziedziczony) żywa, dynamiczna struktura społeczna współkształtowana instytucjonalnie przez lokalne centra kultury (np. domy kultury, muzea, placówki oświatowe, pracownie rękodzielnicze, miejsca festiwali, jarmarków folklorystycznych, imprez sezonowych związanych z ruchem turystycznym) oraz miejsca lokalnej aktywności kulturowej odwołującej się do dawnych tradycji lokalnych i tych związanych ze społecznościami migrującymi. Inaczej mówiąc, chodzi o przestrzeń aktywności kulturowej w sensie antropologicznym jako istotne dopełnienie zastanego krajobrazu „śladów przeszłości”.

Uwzględnienie tych dwóch aspektów pozwala nam określić, zdefiniować współczesny **krajobraz kulturowy w przestrzeni kulturowej wybranego regionu**.

Krajobraz kulturowy można również rozpatrywać jako zasób wartości kulturowych istniejących na danym terenie. Tworzą go:

- przyroda i krajobraz przyrodniczy (pomniki przyrody, rezerваты, parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu),
- dobra kultury (miasta, wsie tworzące zabytkowe zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, zabytkowe zespoły architektoniczne i architektoniczno-krajobrazowe, obiekty architektury, parki i krajobrazy komponowane),
- krajobraz kulturowy (krajobrazy zielone, rekreacyjne, otwarte i zurbanizowane: miejsko-przemysłowe).

Krajobraz kulturowy to także krajobraz kształtowany przez człowieka, to przekształcany przez wieki krajobraz naturalny (pierwotny). W chwili obecnej dominującym (wszechobecnym) jest krajobraz, w którym szczególnie cenne są zabytkowe struktury przestrzenne, właściwie odczytane „**tradycje miejsca**” („właściwie odczytane istniejące ślady historycznej ewolucji krajobrazu kulturowego”³). Są to ślady tkwiące w przestrzeni kulturowej miejsca, regionu, kraju. Czytelne są one przede wszystkim w krajobrazie zurbanizowanym i w krajobrazach otwartych (krajobraz upraw rolniczych, wód, ogrodów, łąk, pastwisk, układów osadniczych wsi, osad) oraz wiążących je układów komunikacyjnych.

Krajobraz kulturowy rozpatrywany bywa w kategoriach:

- krajobrazu zurbanizowanego (tereny miast),
- krajobrazu otwartego (tereny wiejskie, rolnicze, układy komunikacyjne, wody),
- krajobrazu zielonego (tereny rekreacji i wypoczynku).

Podstawowe elementy krajobrazu kulturowego:

W skali regionalnej elementy struktury krajobrazu kulturowego to przede wszystkim:

- doliny rzek i kanałów,
- pasma wzgórz,
- jeziora, wyspy jeziorne, przesmyki,
- strefy nadbrzeżne jezior,
- łąki i torfowiska,
- cenne krajobrazowo tereny rolnicze,

² Opracowanie: dr A. Jankiewicz (Warszawa) – za zgodą autora.

³ Małachowicz E. (1994) *Konserwacja i rewaloryzacja architektury w zespołach i krajobrazie*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, s. 441.

- lasy i zadrzewienia,
- rezerваты przyrody,
- strefy ochrony krajobrazu,
- zespoły grodziskowe,
- dawne systemy obronne (sieć zamków, strażnic, fortyfikacje nowożytne),
- sieć osadnicza,
- tranzytowe i regionalne układy komunikacyjne drogowe i kolejowe,
- drogi wodne, trasy żeglowne (funkcjonujące i takie, które nie funkcjonują).

W skali lokalnej elementy struktury krajobrazu kulturowego to m.in.:

- lokalne węzły komunikacyjne,
- fragmenty dawnych układów komunikacyjnych: drogowych, kolejowych, wodnych z zachowaną infrastrukturą techniczną (aleje drzew przydrożnych, dawne nawierzchnie, słupy milowe, domy dróżników, stacje i przystanki kolejowe, nasypy i linie kolejowe, mosty i wiadukty, pozostała infrastruktura kolejowa, urządzenia tras wodnych, kanałów itp.),
- zadrzewienia śródpolne, graniczne, przydrożne, zadrzewienia przydomowe,
- założenia dworsko-parkowe, ogrodowe,
- układy osadnicze dawnych wsi (charakterystyczne typy rozplanowania), osad i miasteczek, liczne tzw. wybudowania,
- wybrane punkty widoków osadniczych: harmonijne, dysharmonijne,
- wybrane punkty rozległych widoków,
- toponomastyka kulturowa regionalna i osadnicza.

Z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 3. „Gdzie to jest?” Przykład interesującego detalu⁴

z małej szkoły w wielki świat

⁴ Fotografia autorstwa A. Suhaka.

Załącznik 4. Dwanaście wskazówek dla początkujących fotografów⁵

Chcesz nauczyć się fotografować? Przeczytaj zamieszczone niżej wskazówki!

1. Marka i klasa aparatu i obiektywu mają drugorzędne znaczenie.
2. Najważniejszy jest pomysł wynikający z potrzeby pokazania innym ludziom czegoś, co ciebie interesuje.
3. Konsekwentnie realizuj zamierzony projekt – szczerze się zaangażuj. Nawet jeśli nie będziesz w pełni zadowolona/y z efektu pierwszych prób fotograficznych, bardzo wiele się nauczysz. Zaprocentuj to w następnych próbach.
4. Zdobądź pocztówki i/lub zdjęcia miejsca, które chcesz sfotografować. Zobaczysz, jak miejsce to ujmowali inni. Robisz to nie po to, żeby kopiować ich zdjęcia, ale żeby szukać pomysłów do własnych zdjęć.
5. Fotografuj to, co cię naprawdę interesuje.
6. Obserwuj światło. Najlepsze jest rano i wieczorem, choć w innych porach też można zrobić dobre zdjęcie.
7. Nie fotografuj tylko po to, aby nie być beczynnym. Zanim pstrykniesz – popatrz uważnie!
8. Szukaj innego punktu widzenia niż ten, z którego fotografują wszyscy inni. W miejsca, które są dla ciebie najważniejsze, wracaj kilkakrotnie, ze względu na zmiany światła w różnych porach dnia.
9. Szukaj symboli reprezentatywnych dla kultury miejsca.
10. Interesujące zdjęcie można zrobić wszędzie, nie tylko daleko od domu.
11. Oglądaj zrobione przez siebie zdjęcia na ekranie komputera. Pokazuj je innym. Bądź krytyczna/y wobec siebie i słuchaj uważnie krytycznych opinii innych. Jeśli zdjęcie wyda ci się słabe, wróć w miejsce, w którym je zrobiłaś/eś, i spróbuj jeszcze raz.
12. Od razu usuwaj zdjęcia, które nie wzbudziły twojego zainteresowania, do odrębnego folderu. Łatwiej ci będzie później wybrać te, które są najlepsze. Do usuniętych zdjęć też możesz jeszcze powrócić. Może czegoś ważnego nie zauważyłaś/eś?

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 5. Instrukcja do prowadzenia wywiadów⁶

Wywiad jest bardzo ciekawą formą rozmowy. Dzięki niej możecie uzyskać informacje, a także „budować mosty między ludźmi” – nawiązywać dobre kontakty.

Aby mądrze przeprowadzić wywiad, trzeba poczynić odpowiednie starania, być dobrze zorganizowanym i przygotowanym. Oto lista wskazówek dla osób przeprowadzających wywiad:

A. Przed wywiadem:

- Umówcie się wcześniej na spotkanie z rozmówcą i ustalcie jego miejsce oraz godzinę tak, aby móc spokojnie porozmawiać.
- Przygotujcie sprzęt: notes z pytaniami, długopis lub dyktafon, mały magnetofon lub dobry telefon komórkowy z możliwością nagrywania, ewentualnie kamerę.
- Sformułujcie główny cel i temat rozmowy, powinien być on jasny i czytelny dla rozmówcy.
- Przygotujcie zestaw pytań, który pozwoli wam trzymać się tematu i zdobyć cenne informacje.
- Odpowiednio się ubierzcie, tak aby wzbudzić zaufanie swego rozmówcy.
- Pamiętajcie, by punktualnie przyjść na umówione spotkanie.

B. W czasie wywiadu:

- Przedstawcie się rozmówcy, wyjaśnijcie cel wywiadu, podajcie główny temat rozmowy.
- Poinformujcie rozmówcę o sposobie prowadzenia wywiadu (nagrywanie, spisywanie odpowiedzi). Uzyskajcie zgodę rozmówcy na nagranie wywiadu/robiecie mu zdjęć.
- Zadawajcie przygotowane pytania (dzięki temu będziecie trzymać się tematu i zdobędziecie ważne informacje). Jeżeli chcecie, zadawajcie pytania dodatkowe, które nasuną się wam w toku rozmowy.
- Uważnie słuchajcie i nie przerywajcie wypowiedzi rozmówcy.
- Zachowujcie postawę otwartą, tzn. utrzymujcie kontakt wzrokowy, reagujcie przyjaznymi gestami – skinieniem głowy, pochyleniem w kierunku rozmówcy.
- Reagujcie w sposób zdecydowany – śmiało, ale kulturalnie zadawajcie pytania i śmiało odpowiadajcie.
- Pamiętajcie, że rozmówca może mieć odmienne zdanie i ma do tego prawo.
- Podziękujcie rozmówcy za rozmowę.

C. Po wywiadzie:

Przygotujcie relację: dokładnie spiszcie odpowiedzi, zbierzcie główne myśli rozmówcy w punktach i uporządkujcie je według kolejności: od najważniejszych do najmniej ważnych. Postępując w ten sposób, myślicie i możecie dojść do wielu ciekawych wniosków.

Życzymy sukcesów w roli dziennikarek i dziennikarzy!

⁶ Ten załącznik pochodzi ze scenariusza *Wybieramy przedstawicieli samorządu uczniowskiego* autorstwa L. Pasich i M. Suwaj.

Załącznik 6. Zasady tworzenia prezentacji multimedialnych⁷

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

Prezentacja to ciekawa i atrakcyjna forma przekazu informacji. Jest ona wykorzystywana do wyjaśnienia lub przedstawienia odbiorcom jakiegoś zagadnienia.

Prezentacja nie jest przekazem ciągłym (jak np. film), lecz składa się z serii obrazów (slajdów), które mogą być oglądane na monitorze komputera lub na dużym ekranie (gdym jest możliwość wykorzystania projektora multimedialnego).

Podstawowymi cechami prezentacji powinny być: prostota, zwięzłość i komunikatywność. Przygotowując prezentację, należy unikać obszernych opisów, zawiłych wyjaśnień, a także efektów wizualnych odwracających uwagę od głównego tematu. Dobra prezentacja powinna zaciekawiać, skupiać uwagę odbiorcy na omawianym temacie. Warunkiem powodzenia prezentacji jest jej odpowiednie przygotowanie i przedstawienie.

Niektóre źródła podają, że człowiek zapamiętuje tylko 10% tego, co przeczyta, 20% tego, co usłyszy, 30% tego, co zobaczy. Wniosek jest prosty, teoretycznie – dzięki dobrze przygotowanej i atrakcyjnie przedstawionej prezentacji – odbiorcy powinni zapamiętać min. 60% przekazywanych informacji. Jeśli dodamy do tego dyskusję lub pytania dotyczące przedstawionego tematu zadane przez słuchaczy w trakcie lub po zakończeniu prezentacji, możemy sobie pogratulować!

Przygotowując prezentację i poszczególne jej slajdy, pamiętaj o następujących zasadach:

- Każda prezentacja musi mieć swój temat – przedstaw go na początku (slajd tytułowy). Zastanów się także, w jakim celu przygotowujesz prezentację, co chcesz osiągnąć, co chcesz przekazać i komu (dostosuj treść i środki wyrazu do wieku i poziomu odbiorcy).
- Każda plansza powinna mieć tytuł.
- Aby slajd był czytelny, nie powinno być na nim więcej niż 5–6 linijek tekstu.
- Tekst powinien składać się z haseł, a nie rozbudowanych akapitów.
- Zadbaj, aby tekst i pozostałe elementy były czytelne z większej odległości (nie używaj czcionek mniejszych niż 18).
- Stosuj czytelną czcionkę – bez ozdobników, uduziwnień.
- Elementy graficzne muszą być czytelne, a ich zadaniem jest wspomaganie tekstu.
- Konsekwentnie stosuj kolory i czcionki. Pamiętaj, że kolorystyka i tło mają wspomagać prezentację, a nie dominować.
- Wykorzystuj stopniowanie – tzn. elementy slajdu wyświetlaj po kolei.
- Umieszczenie animacji w slajdzie służy objaśnianiu jakiegoś zjawiska lub uatrakcyjnieniu prezentacji. Przesadne używanie różnorodnych „sztuczek” dezorientuje odbiorców.
- Odbiorca zwraca największą uwagę na górną część slajdu, a szczególnie na jego lewy górny róg.
- Na zakończenie przedstaw podsumowanie – może to być jakiś cytat, sentencja, hasło.
- Nie zapomnij, że prezentacja ma swojego autora. Napisz o tym na początku i na końcu prezentacji. Jeżeli zdecydujesz się umieścić swoje nazwisko bądź logo swojej szkoły na każdym slajdzie, zadbaj, by nie był to główny element tego slajdu.
- Pamiętaj o podaniu danych materiałowych wykorzystanych w prezentacji (nazwisko i imię autora/autorów, tytuł publikacji, miejsce wydania, wydawca, rok wydania, strona).

z małej szkoły w wielki świat

MY I NASI REPREZENTANCI – PARTNERSTWO W KAŻDEJ SPRAWIE

AUTOR **Wojciech Papaj**

SCENARIUSZ DLA KLAS **IV–VI SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Jedną ze słabości polskiego systemu demokratycznego, zauważalną od samego początku transformacji ustrojowej (w latach 90. XX w.), jest stosunkowo niski poziom zaangażowania obywatelskiego w sprawy publiczne. Dotyczy to szczególnie zaangażowania w bieżące funkcjonowanie demokratycznych organów władzy różnych szczebli (udział w wyborach i referendach, korzystanie z prawa do informacji, w tym udział w posiedzeniach rady gminy i jej komisji, spotkania z radnymi, kierowanie do rady wniosków i postulatów itp.), a także w działalność organizacji społecznych. Kolejnym problemem jest brak poczucia realnego związku pomiędzy reprezentantami a obywatelami, który widoczny jest chociażby w stale obecnym w języku potocznym podziale na „my” i „oni”.

Zadaniem szkoły zatem jest przyzwyczajając przyszłych pełnoprawnych obywateli do tego, że za jakość życia publicznego odpowiadają nie tylko elity rządzące wybrane w wyborach, ale i my sami. Dzieci powinny uczyć się zaangażowania w sprawy lokalne, w prace samorządów; komunikować się z naszymi (a więc i ich) reprezentantami, przedstawiając im swoje stanowisko i poznając dodatkowe uwarunkowania ich działań. Tylko tak można kształtować nawyk uczestniczenia w procesie podejmowania decyzji, od których przecież zależy jakość naszego życia.

Efektem projektu będzie załatwienie określonej sprawy oraz zredagowanie raportu z podejmowanych w tej sprawie działań. Dzieci zredagują pismo do władz gminy; spotkają się z radnymi i wójtem, aby dowiedzieć się, w jaki sposób mogą przekazać im swoje wnioski i załatwić konkretny problem; odwiedzą kilkakrotnie urząd gminy; wezmą udział w posiedzeniu odpowiedniej dla załatwianej sprawy komisji i/lub rady gminy; poznają uwarunkowania wpływające na bieg zgłaszanych spraw; wreszcie, na podstawie dokonanych obserwacji, napiszą raport do lokalnych mediów.

CELE OGÓLNE PROJEKTU

- Wzmocnimy naszą postawę obywatelską, zwłaszcza poczucie obywatelskiej podmiotowości.
- Dowiemy się o formach reprezentacji i wpływie obywatela na działania samorządu.

CELE SZCZEGÓLNE

- Poznamy zasady funkcjonowania instytucji samorządowych.
- Poznamy organizację pracy radnych.
- Nawiążemy kontakt z radnymi, aby dowiedzieć się, w jaki sposób możemy wpływać na bieżące działania samorządu.

PRODUKT KOŃCOWY PROJEKTU

- Raport z przeprowadzonych działań opublikowany w lokalnych mediach.

223

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczne i obywatelskie: wyrażanie własnej opinii, udział w procesach decyzyjnych, konstruktywne uczestnictwo w działaniach na rzecz społeczności lokalnej.
- Umiejętność uczenia się: współpraca w grupie, poszukiwanie informacji, planowanie działań, dokonywanie adekwatnej samooceny.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

- **Wybrane zadanie szkoły:**
 8. Sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.
- **Cele kształcenia – wymagania ogólne:**
 - IV. Zainteresowanie problematyką społeczną.
Uczeń ma nawyk dociekania w kontekście społecznym – zadaje pytania „Dlaczego jest tak, jak jest?” i „Czy mogłoby być inaczej?” oraz próbuje odpowiedzieć na te pytania.
 - V. Współdziałanie w sprawach publicznych.
Uczeń współpracuje z innymi – planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich.
- **Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**

Historia i społeczeństwo:

 1. Refleksja nad sobą i otoczeniem społecznym. Uczeń:
 - 2) podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania.

UWAGI

- Ten projekt wykorzystuje dane z projektu *Jak wpływać na zmiany w gminie?*. Dlatego można go uznać za jego kontynuację. Projekt ten powinien być realizowany rok po tamtym projekcie.
- Przed przystąpieniem do projektu nawiąż kontakt z wójtem, radnymi, pracownikami urzędu gminy. Przedstaw im cele projektu, jego związek z projektem *Jak wpływać na zmiany w gminie?* (badanie ankietowe) i poproś o współpracę (np. o umożliwienie dzieciom przeprowadzania rozmów z urzędnikami i radnymi, udziału w posiedzeniu komisji rady odpowiedniej dla przedkładanej sprawy). Kiedy będziesz wiedzieć, jaką sprawę dzieci zamierzają im przedłożyć, poproś o kolejne spotkanie. Poinformujesz wtedy o temacie, którym są zainteresowane dzieci, sformułujesz konkretne prośby do samorządowców, ustalisz z nimi terminy spotkań z dziećmi.
- Raport z działań przeprowadzonych przez dzieci powinien być opublikowany w lokalnych mediach. Przez „media lokalne” rozumiemy wszystkie media tworzone możliwie najbliżej miejsca waszego zamieszkania przez mieszkańców gminy, powiatu lub województwa z myślą o innych mieszkańcach jako odbiorcach informacji i opinii. Ze względu na specyfikę raportu – wymagającą publikacji zwięzłego tekstu – w grę wchodzić będą tradycyjne gazety oraz portale internetowe. Nawiąż kontakt z dziennikarzami z lokalnych mediów, przedstaw im projekt, poproś o współpracę. Ustal zasady i terminy publikacji waszego raportu – może się zdarzyć (zwłaszcza w przypadku tradycyjnej prasy), że publikacja będzie rozłożona na kilka numerów. Byłoby wskazane, aby przygotowanemu przez dzieci raportowi towarzyszyły teksty dziennikarskie poświęcone zbliżonej tematyce, tj. przede wszystkim idei samorządności w ogóle oraz działaniom samorządów wam najbliższych – gminnego i powiatowego. Dziennikarze mogliby również przybliżyć czytelnikom losy przedłożonej przez dzieci petycji (np. reportaż ukazujący problem, którego dotyczyła petycja, oraz jego rozwiązanie bądź artykuły interwencyjne w przypadku przedłużającego się załatwiania sprawy).

z małej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	L1. Starter: „Sentencje demokratyczne” Dzieci wykonują ćwiczenie „Sentencje demokratyczne”, które zwraca ich uwagę na rolę obywatela w demokracji. Dowiadują się, czego będzie dotyczył projekt.	1,5 godz.	od: do:
	L2. Problem i cele działania Dzieci przypominają sobie badanie ankietowe z projektu <i>Jak wpływać na zmiany w gminie?</i> oraz jego wyniki. Na ich podstawie wybierają jedną sprawę, której załatwienie mogłoby przyczynić się do poprawienia sytuacji, w którymś z badanych obszarów. Określają też cele pośrednie, których realizacja doprowadzić powinna do załatwienia tej sprawy (od petycji do wykonania).	1,5 godz.	od: do:
Planowanie działań	L3. Planowanie „krok po kroku”. Redakcja petycji Dzieci, nawiązując do określonych wcześniej celów, konstruują plan działania mający doprowadzić do realizacji ich postulatu w gminie. Przystępują do zredagowania petycji (ze szczególnym uwzględnieniem argumentacji).	4 godz.	od: do:
Działania	L4. Organizacja wizyty/wizyt dzieci w urzędzie i radzie gminy Dzieci przygotowują się do spotkania/spotkań z radnymi, ustalają szczegóły dotyczące jego/ich daty, miejsca i przebiegu.	4 godz.	od: do:
	L5. Wizyta/wizyty w urzędzie gminy Dzieci przystępują do załatwiania wybranej sprawy (złożenie petycji, kontakty z radnymi).	3 godz.	od: do:
	L6. Zredagowanie raportu z działań zespołu projektowego Dzieci sporządzają plan raportu z podjętych działań. Dzielą się zadaniami prowadzącymi do opracowania raportu. Opracowują kryteria jego oceny.	3 godz.	od: do:
Prezentacja	L7. Przekazujemy nasz raport do wiadomości publicznej Zespół projektowy spotyka się z dziennikarzami lokalnej gazety lub portalu internetowego, aby ustalić zasady publikacji raportu w mediach.	1 godz.	od: do:
Refleksja	L8. Podsumowanie Dzieci podsumowują przebieg i efekty projektu. Dokonują oceny koleżeńskiej poszczególnych części raportu.	2 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 1,5 godz.

Działania: wprowadzenie w tematykę projektu, zwrócenie uwagi na rolę obywatela w demokracji.

Pomoce: plakaty z zapisanymi sentencjami (materiał pomocniczy w załączniku 1), arkusz papieru typu *flipchart*, pisaki, karteczki.

L1 Starter: „Sentencje demokratyczne”

Kolejne kroki:

1. Przywitaj się z dziećmi.
2. Przeprowadź ćwiczenie „Sentencje demokratyczne”. Opisano je w załączniku 1. Postępuj zgodnie z zamieszczonymi tam wskazówkami. Schemat pracy z pierwszymi pięcioma sentencjami jest taki sam:
 - Pokazujesz plakat z sentencją, odczytujesz ją, prosisz dzieci o jej powtórzenie.
 - Krótko wyjaśniasz sentencję.
 - Krótko rozmawiasz z dziećmi na temat sentencji lub przechodzisz do następnej.W przypadku ostatnie (szóstej) sentencji o komentarz wyjaśniający sentencję prosisz dzieci. Po omówieniu wszystkich sentencji podsumuj pracę, wykorzystując technikę „Dokończ zdanie...”. Zapisuj odpowiedzi dzieci na plakacie lub tablicy (lub poproś je o samodzielne zapisanie ich zdań na karteczkach).
3. Powiedz dzieciom, że nowy projekt będzie dotyczył problemu skuteczności działania instytucji demokratycznych (tytułowych „reprezentantów”) oraz naszej, obywateli, roli w podnoszeniu tej skuteczności. Projekt jest kontynuacją wątków podjętych w projekcie *Jak wpływać na zmiany w gminie?* Sięgniecie do obszarów objętych wówczas ankietą i sprawdzicie, jakie zasady kierują postępowaniem waszych reprezentantów – radnych gminnych – w tych obszarach. Poinformuj dzieci, że aby doświadczyć działania zasady reprezentacji – zobaczyć, jak pracują nasi reprezentanci i nauczyć się wpływać na ich decyzje – złożycie w urzędzie gminy wniosek o załatwienie stosunkowo prostej sprawy, która mogłaby przyczynić się do poprawienia sytuacji, w którymś z obszarów podlegających badaniu ankietowemu przeprowadzonemu w ubiegłym roku. Jaka to będzie sprawa? Zdecydujecie o tym na kolejnym spotkaniu.

Uwaga! Nie ma społeczeństwa obywatelskiego bez zasady rozliczania władz przez obywateli. Wiele urzędów opracowuje procedury monitorowania skuteczności swych działań, także poprzez komunikację z obywatelami, których działania te bezpośrednio dotyczą. I chociaż rozliczanie radnych nie może być bezpośrednim celem naszego projektu (choćby dlatego, że dzieci nie dysponują pełnią praw obywatelskich), to chcemy – poprzez poznanie reguł rządzących pracą pojedynczego radnego i całego urzędu – nauczyć młodych ludzi konstruktywnego udziału w życiu społeczności lokalnej oraz wpoić im przekonanie o konieczności wywierania wpływu na tę społeczność poprzez wyrażanie własnej opinii oraz nawyk uczestniczenia w procesach decyzyjnych.
4. Podziękuj dzieciom za udział w spotkaniu. Zaprosz je na kolejne zajęcia.

z małej szkoły w wielki świat

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 1,5 godz.

Działania: sformułowanie problemu i celów działania.

Pomoce: raport z wynikami badań ankietowych przeprowadzonych w projekcie *Jak wpływać na zmiany w gminie?* (w postaci np. foliogramu, prezentacji, kopii).

L2 Problem i cele działania

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Przypomnij dzieciom badanie ankietowe przeprowadzone w ramach projektu *Jak wpływać na zmiany w gminie?*. Badaliście wówczas opinie mieszkańców dotyczące następujących obszarów:
 - stan dróg gminnych,
 - lokalna komunikacja (przystanki, autobusy, pociągi),
 - zapewnienie edukacji przedszkolnej (przedszkola, place zabaw),
 - organizacja pracy szkoły (plan lekcji, dowozy, zajęcia pozalekcyjne),
 - możliwości spędzania czasu wolnego (ośrodek kultury, biblioteka, muzeum, kluby, świetlice młodzieżowe, ośrodki sportowe i rekreacyjne),
 - dbałość o tereny zielone (skwery, parki, ukwiecenie terenu gminy),
 - ochrona środowiska (gospodarka odpadami, wywóz i segregacja śmieci),
 - bezpieczeństwo mieszkańców (praca służb mundurowych, oświetlenie, chodniki).

Przypomnij dzieciom – w formie foliogramów, prezentacji lub po prostu kopii raportu – wnioski, jakie wyciągnęliście z tego badania. Poproś, by dzieci ponownie zastanowiły się nad problemami wskazanymi przez respondentów (i obszarami, do których należały).
3. Powiedz dzieciom, że w czasie tego projektu będziecie się starali rozwiązać jeden ze wskazanych uprzednio problemów, tak aby przyczynić się do poprawy sytuacji w wybranym obszarze. Poinformuj, że złożycie w urzędzie gminy wnioski w tej sprawie. Jaki to będzie problem? To będzie zależało od kreatywności dzieci. Ponieważ najlepszym sposobem, by mieć dobry pomysł, jest mieć dużo pomysłów, przeprowadź „Burzę mózgów” pod hasłem: „Co można zrobić, żeby w naszej wsi/gminie żyło się łatwiej i przyjemniej?”.

Uwaga! Postaraj się, by dzieci wybrały taką sprawę, która ma realne szanse na załatwienie (tj. nie będzie się wiązać z natychmiastowymi i wysokimi nakładami finansowymi nieprzewidzianymi w budżecie gminy). Chodzi o to, aby dzieci zobaczyły efekty swych starań w rozsądnej perspektywie czasowej. Do spraw mających realne szanse realizacji zaliczyć można np.:

- zadaszenie przystanku/przystanków komunikacji publicznej na terenie waszej wsi (z obszaru „Lokalna komunikacja”),
- zorganizowanie dowozów na zajęcia pozalekcyjne (z obszaru „Organizacja pracy szkoły”)
- rozbudowanie oferty rekreacji w placówkach istniejących na terenie wsi lub gminy – np. zorganizowanie i wyposażenie klubu filmowego w bibliotece lub ośrodka kultury, zakup i udostępnienie sprzętu do futbolu stołowego („piłkarzyki”) i/lub tenisa stołowego na terenie szkoły, klubu lub ośrodka kultury itp. (z obszaru „Możliwości spędzania czasu wolnego”),
- zorganizowanie gminnego konkursu na najbardziej ukwieconą wieś – w kategoriach „Mieszkańcy” oraz „Instytucje i firmy” (z obszaru „Dbałość o tereny zielone”),
- naprawa nieczynnych od dawna latarni ulicznych lub „tradycyjnie” nierównego chodnika (z obszaru „Bezpieczeństwo mieszkańców”),
- postawienie koszy na śmieci przy przystankach i w centrach wsi (z obszaru „Działalność na rzecz ochrony środowiska”).

4. Po dokonaniu wyboru sprawy przeprowadźcie dyskusję zmierzającą do znalezienia odpowiedzi na następujące pytanie: *Co musimy zrobić, jakie cele pośrednie osiągnąć, aby pozytywnie załatwić naszą sprawę?* Możesz posłużyć się przy tym techniką „Kuli śniegowej”:

- Dzieci zastanawiają się nad odpowiedzią na to pytanie indywidualnie.
- Dzieci łączą się w pary, w parach wymieniają się swoimi wnioskami i uzgadniają wspólne stanowisko.
- Dzieci łączą się w czwórki (dwie pary) i powtarzają to samo w czwórkach (zależnie od liczebności zespołu projektowego można kontynuować pracę w grupach 8-, a nawet 16-osobowych).
- Czwórki (lub większe grupy) prezentują wspólne wnioski. Sporządzacie ostateczną listę odpowiedzi na pytanie.

Uwaga! w czasie pracy grup zwróć uwagę na to, by ich propozycje uwzględniały spotkania z samorządowcami i opracowanie raportu. Zgłaszane przez dzieci cele powinny być sformułowane „w języku ucznia”, tj. w brzmieniu akcentującym podmiotowość uczennic i uczniów oraz konkretność rezultatów, np.:

- Napiżemy petycję do władz gminy w sprawie...
- Odbędziemy kilka spotkań z radnymi i/lub wójtem w powyższej sprawie.
- Będziemy uczestniczyć w posiedzeniu komisji rady gminy odpowiedniej dla naszej sprawy.
- Napiżemy dla lokalnej prasy raport z naszych działań.

5. Przeprowadź z dziećmi rozmowę o celach. Zapytaj: *Jak rozumiesz/rozumiecie ten cel?* lub *Co, twoim/waszym zdaniem, powinniśmy wiedzieć/zrobić, żeby...* (napisać petycję, spotkać się z wójtem itd.). Ważne, aby dzieci miały okazję poznać cele, zastanowić się nad nimi, zweryfikować ich rozumienie.

6. Poproś dzieci, aby korzystając z różnych źródeł (biuletyny informacyjne, strona internetowa urzędu gminy, wizyta w urzędzie i in.), zgromadziły i przyniosły na następne spotkanie szczegółowe informacje o pracy urzędu waszej gminy (działające referaty/wydziały, jednostki organizacyjne, które mogłyby być pomocne przy załatwieniu waszej sprawy, godziny przyjęć, dyżury radnych itp.). Informacje te pozwolą wam zaplanować konkretne działania.

7. Na zakończenie ustalcie termin kolejnego spotkania.

Planowanie działań

Czas: 4 godz.

Działania: opracowanie szczegółowego planu działania, zredagowanie petycji.

Pomoce: standardowe artykuły biurowe, arkusze papieru typu *flipchart*, plakat z matrycą planowania działań „krok po kroku” (załącznik 2), kopie arkusza „Wymiana w parach” (załącznik 3).

L3 Planowanie „krok po kroku”. Redakcja petycji

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Zaproponuj dzieciom zabawę „Kapsuła czasu”¹.
 - 2.1. Wyjaśnij dzieciom, że zabawa polega na wybraniu przedmiotów, tekstów, obiektów (w postaci fotografii) lub nagrań audio i wideo, które miałyby być zamknięte w hermetycznej kapsule przeznaczonej do otwarcia np. za 100 lat. Dla ułatwienia możesz podać następujący przykład: podczas nowojorskiej Wystawy Światowej w 1939 r. przygotowano miedzianą kapsułę zawierającą m.in. Biblię, tekst modlitwy „Ojcze nasz” w wielu językach, 10 mln słów prozy na mikrofilmach, szczoteczkę do zębów oraz listy do potomności pióra Alberta Einsteina i Tomasza Manna.

¹ Opracowane na podstawie opisu zawartego w pakiecie edukacyjnym *Porządek i przygoda* (1995), Warszawa: WSiP.

2. 2. Podziel dzieci na grupy – każda grupa sporządzi listę swoich propozycji na plakacie; podczas ich omawiania dzieci będą uzasadniać swój wybór: dlaczego dany obiekt uważają za ważny dla zrozumienia naszych czasów?
3. Po zakończeniu zabawy powróć do tematu reprezentacji i reprezentantów. Przypomnij sprawę, którą postanowiliście się zająć, oraz cele, które musicie osiągnąć. Zwróć uwagę dzieci, że tak zredagowane cele pozwolą wam łatwo zapisać kroki (działania), które musicie wykonać podczas projektu. Zachęć dzieci do sporządzenia zapisu kroków. Wykorzystaj matrycę planowania działań „krok po kroku” (załącznik 2). Najlepiej byłoby, gdybyś narysowała/narysował ją na dużym arkuszu papieru (*flipchart*).
 3. 1. Zapiszcie w matrycy wszystkie działania. Zwróć uwagę na uwzględnienie kroków odpowiadających przyjętym wcześniej celom, np.:
 - zredagowanie petycji do władz gminy,
 - spotkanie z wójtem lub radnym (radnymi),
 - udział w posiedzeniu odpowiedniej komisji rady gminy,
 - zredagowanie raportu o podjętych działaniach (uwzględniającego informacje o załatwieniu sprawy),
 - przesłanie raportu do redakcji lokalnego tygodnika/dziennika.
 3. 2. Po zapisaniu wszystkich działań ustalcie szczegóły każdego kroku, a zatem:
 - KTO będzie zaangażowany (na ogół cały zespół, ale można wyodrębnić zadania szczegółowe dla poszczególnych dzieci),
 - GDZIE oraz KIEDY wykonane zostanie dane działanie,
 - JAKICH narzędzi i/lub informacji, JAKIEGO wsparcia będziecie potrzebować, aby wykonać kolejny krok (przydadzą się teraz informacje zgromadzone przez dzieci w ramach pracy własnej) itp.
4. Waszym pierwszym działaniem ma być zredagowanie petycji. Zapytaj dzieci:
 - Czy rozumiecie, co to znaczy „petycja”?
 - Jak wyobrażacie sobie treść i formę takiego pisma?
 - Do kogo chcielibyście je zaadresować?
 - Jakich skutków się spodziewacie?

W czasie tej rozmowy możesz odwołać się do wybranych artykułów „Kodeksu postępowania administracyjnego” (jego tekst znajdziesz w Internecie), możecie także wykorzystać niektóre spośród zgromadzonych przez dzieci informacji o funkcjonowaniu urzędu gminy (np. który wydział będzie odpowiedni do załatwienia naszej sprawy?, u którego radnego szukać wsparcia?, który radny reprezentuje nasz okręg?). Najwięcej uwagi trzeba jednak poświęcić treści pisma.
5. Podkreśl, że aby petycja w sprawie, na której wam zależy, była skuteczna, wniosek powinien być uzasadniony. Poproś dzieci, aby przystąpiły do redagowania argumentów uzasadniających wasz wniosek. Zorganizuj ich pracę, stosując technikę „Wymiany w parach” (załącznik 3). Wnioski z pracy w parach (gotowe argumenty) powinny zostać przedstawione przez autorów, omówione przez cały zespół oraz zapisane na dużym arkuszu papieru. Po ujednoczeniu zapisów ponumeruj spisane argumenty i poproś o ich uporządkowanie od najważniejszego do najmniej istotnego – możesz przeprowadzić tu zwykle głosowanie („Kto uważa, że argument 1 jest najważniejszy?” itd.) lub głosowanie z użyciem sklepowych „cenek” (liczbę „cenek” na uczestnika, jak również sposób dysponowania nimi, ustal sama/sam).
6. Wskaż jedną lub dwie osoby, które nadadzą petycji ostateczny kształt.
7. Ustal termin kolejnego spotkania. Zapowiedz, że jego najważniejszą częścią będzie przygotowanie do wizyty u wójta lub jednego z radnych. Dlatego dzieci powinny dobrze zapamiętać zarówno informacje o działaniu urzędu, jak i wszystkie argumenty przemawiające za zgłaszaną przez nie sprawą. Mogą być one pomocne podczas spotkania z samorządowcem.
8. Podziękuj dzieciom za udział w zajęciach.

Działania

Czas: 4 godz.

Działania: przygotowanie do spotkania/spotkań z radnymi, ustalenie szczegółów dotyczących daty, miejsca i przebiegu spotkania/spotkań.

Pomoce: standardowe materiały biurowe, arkusze papieru typu flipchart, plakat *Plan działań krok po kroku* z poprzedniego spotkania).

L4

Organizacja wizyty/wizyt dzieci w urzędzie i radzie gminy

Uwaga:

- Przed przystąpieniem do realizacji działań przeprowadź kilka rozmów w urzędzie gminy: z przewodniczącym rady, z naczelnikiem wydziału spraw obywatelskich i organizacyjnych, z radnymi – w zależności od sprawy, jaką dzieci zamierzają im przedłożyć. Poinformuj, jakim tematem są zainteresowane dzieci, i omów z wybranymi osobami cele i sposób przeprowadzenia spotkania/spotkań z dziećmi. Poproś np. o:
 - nawiązanie do ankiety przeprowadzonej przez dzieci wśród mieszkańców w ramach projektu *Jak wpływać na zmiany w gminie?*, omówienie działań podjętych przez władze gminy w obszarach objętych ankietą, a szczególnie działań rozwiązujących zgłaszane przez mieszkańców problemy,
 - przedstawienie drogi, jaką przechodzi sprawa czy wniosek z danego obszaru, zgłaszany przez mieszkańca gminy radnemu,
 - podkreślanie w rozmowach z dziećmi tego, jak ważna jest własna aktywność obywateli i ich chęć do korzystania z przysługujących im praw (takich jak prawo do uczestnictwa i zabierania głosu na posiedzeniach rady i komisji, prawo dostępu do informacji, prawo do kierowania postulatów i in.). Ustal wstępnie optymalne terminy spotkań z dziećmi (najlepiej, by odbyły się one w ramach normalnego dyżuru radnego, zgodnie z przyjętymi w gminie procedurami – to pokaże dzieciom, że radni są do dyspozycji obywateli, że można się z nimi spotkać i przedstawiać im swoje opinie).
- Czas, jaki musisz zarezerwować na działania, będzie zależał w dużej mierze od ustaleń z samorządowcami; ze względów wychowawczo-dydaktycznych byłoby dobrze, gdyby nie przekroczył 14 dni.

Kolejne kroki:

1. Przywitaj dzieci.
2. Poproś dzieci o przypomnienie ustalonego planu działania „krok po kroku” (plakat sporządzony na poprzednich zajęciach). Szczególną uwagę poświęć warunkom organizacji spotkania/spotkań z wójtem lub radnym, tj. ustaleniom kto?, gdzie?, kiedy? i jak?:
 - KTO? – w spotkaniu powinni wziąć udział wszyscy członkowie zespołu projektowego,
 - GDZIE? – miejscem spotkania powinien być urząd gminy (określ liczbę uczestników spotkania i zadбай o wyznaczenie sali, która ich pomieści),
 - KIEDY? – podejmijcie ostateczną decyzję dotyczącą terminu (lub terminów) spotkania/spotkań – dzieci wskazywać będą upublicznione terminy dyżurów (interweniuuj o tyle, o ile np. wiesz, że w danym dniu wójt lub radny będzie nieobecny),
 - JAK? – zastanówcie się, jakie pytania zadawać, by dowiedzieć się jak najwięcej o interesujących was kwestiach, zarówno merytorycznych (dotyczących załatwianej sprawy), jak i organizacyjnych, np.:
 - *Co zależy od radnego?*
 - *Jaki wydział urzędu i jaka komisja rady zajmują się sprawami dróg (szkół, środowiska itd.)?*
 - *W jaki sposób kontaktować się z urzędem gminy?*
 - *Gdzie zdobyć informacje na temat działań gminy w sprawie dróg (szkół, środowiska itd.)?*
 - *Gdzie i w jaki sposób składać wnioski i postulaty dotyczące różnych spraw?*
 - *Co dzieje się z petycją po jej złożeniu?*
 - *Kiedy i w jakiej formie powinna nadejść odpowiedź na naszą petycję?*

z małej szkoły w wielki świat

3. Porozmawiaj z dziećmi także o stosowanych we wcześniejszych projektach zasadach bezpiecznego i kulturalnego zachowania się podczas odbywania wizyt w urzędzie.
4. Przypomnij dzieciom o obywatelskim prawie do informacji publicznej; w związku z tym warto też zaproponować, by – wybierając się do urzędu po informacje – dzieci zabrały ze sobą osobę dorosłą, której przysługują pełne prawa obywatelskie.
5. Na zakończenie ustal czas i miejsce, w którym spotkacie się, aby wspólnie przejść na spotkanie z wójtem lub radnym.

Działania

Czas: min. 3 godz.

Działania: przystąpienie do załatwiania sprawy; złożenie petycji, kontakty z radnymi.

Pomoce: przybory piśmienne, aparat fotograficzny, kamera, dyktafon.

L5

Wizyta/wizyty w urzędzie gminy

Kolejne kroki:

Chociaż podczas wizyty/wizyt w urzędzie gminy będziesz towarzyszyć dzieciom (chyba że wszyscy – z wójtem włącznie – przyjmiecie, że twoja obecność nie jest konieczna), sam proces załatwiania wybranej przez dzieci sprawy – przedłożenie jej radnemu, wyjaśnienie szczegółów, ustalenia dotyczące ewentualnych następnych spotkań (zwłaszcza wizyty na posiedzeniu odpowiedniej komisji) i/lub innych sposobów komunikacji, ustalenie formy rejestrowania informacji (zgoda na użycie jakichkolwiek rejestratorów!) itp. – oddaj w ręce podopiecznych. Ustal zasady komunikowania się w trakcie realizacji projektu oraz terminy ewentualnych konsultacji. Jednocześnie sprawuj pieczę nad tym, czy prace przebiegają zgodnie z planem i czy efekty spotkań z radnymi i urzędnikami są wystarczające (na jakim etapie załatwiania jest sprawa?, jakie są perspektywy na realizację waszego wniosku? itd.).

Ta część zadania projektowego wykonywana jest prawie wyłącznie samodzielnie przez dzieci. Jest to praca w terenie, wśród ludzi, w warunkach, które czasem mogą wymagać od dzieci pewnej improwizacji, dlatego też trzeba zamknąć ją jakimś podsumowaniem, samooceną – poświęć na to początek kolejnej sesji „szkolnej” – jej termin przypadnie dopiero po uzyskaniu formalnej odpowiedzi na złożoną petycję, co oznacza, że realizacja tego projektu mogłaby teoretycznie rozciągnąć się poza ramy jednego miesiąca. Postaraj się temu zapobiec, negocjując z góry „przyspieszoną ścieżkę” postępowania wobec waszej petycji.

Działania

Czas: 3 godz.

Działania: podsumowanie merytorycznej części projektu, podział na grupy i opracowanie materiału do publicznej prezentacji.

Pomoce: standardowe materiały biurowe, arkusze papieru typu *flipchart*.

L6

Zredagowanie raportu z działań zespołu projektowego

Kolejne kroki:

1. Przywitaj dzieci.
2. Poproś dzieci, by przypomniały sobie proces załatwiania sprawy w urzędzie i odpowiadając na poniższe pytania, dokonały oceny swojej postawy jako obywatela i petenta (osoba wnioskująca o coś w urzędzie):
 - *Jak się czuliście podczas spotkania z wójtem/radnym?*
 - *Jak się czuliście, prosząc urzędników i radnych o informacje?*
 - *Jak reagowali oni na wasze pytania?*
 - *Jak przebiegały wasze wizyty? Czy byliście dobrze przygotowani, wiedzieliście, o co chcecie zapytać?*
 - *Czy robiliście notatki, nagrania, zdjęcia itp.?*Daj dzieciom minutę na przemyślenie odpowiedzi. Wysłuchajcie wspólnie kilku głosów.

3. Zaczynajcie redagować raport. Najpierw wykonajcie plan tego dokumentu. Zależnie od tego, jak oceniasz możliwości dzieci, ich zaangażowanie oraz czas, jakim dysponujecie, możesz wybrać jeden z następujących wariantów postępowania:

- Wariant 1: dostarcz dzieciom kolejne punkty planu raportu w formie rozsypanki (każdy punkt zapisany na osobnej kartce) do uporządkowania. Zapytaj dzieci o to, jak rozumieją poszczególne punkty.
- Wariant 2: zaproponuj stworzenie struktury raportu od podstaw, tj. przedyskutuj z dziećmi pożądaną zawartość takiego dokumentu i wspólnie zredagujcie plan.

Niezależnie od tego, który wariant wybierzesz, zwróć uwagę na to, aby w strukturze dokumentu uwzględnić następujące części:

1. Wstępne założenia projektu (temat, cele – w tym zasada reprezentacji, powiązania z projektem *Jak wpływać na zmiany w gminie?*, nazwiska uczestników i opiekuna).
2. Opis stanu obecnego (stwierdzony problem: opis faktów i ich ocena jako uzasadnienie działania).
3. Propozycje rozwiązań (z wczesnej fazy realizacji projektu) i ich analiza.
4. Rozwiązania organizacyjne (zaplanowane i wykonane działania, harmonogram, rezultaty).
5. Opinie, wrażenia (subiektywne).
6. Wnioski (obiektywne).
7. Dodatkowe materiały (zdjęcia itp.).

4. Aby zoptymalizować aktywność całego zespołu na ostatnim etapie prac projektowych, podziel dzieci na grupy i zleć każdej z nich samodzielną (poza zajęciami szkolnymi) realizację dwóch zadań:

- Zadanie 1: Redakcja jednej części raportu.
Uwaga! Dzieci redagujące punkt 5. Raportu („Opinie, wrażenia”) powinny wziąć pod uwagę nie tylko własne odczucia, lecz również przeprowadzić rozmowy z pozostałymi uczestnikami projektu. Realizacja punktu 7. („Dodatkowe materiały”) uzależniona będzie natomiast od rodzaju tych materiałów (zdjęcia, filmy, nagrania audio) i zamierzonych sposobów ich wykorzystania (publikacja *online*, zamieszczenie w prasie, odtworzenie w audycji radiowej itp.).
- Zadanie 2: Opracowanie szczegółowych kryteriów oceny tej pracy – po publikacji poszczególne części raportu podlegać będą ocenie koleżeńskiej!

Uwaga! Aby uzyskać spójność wymagań w całym zespole, udostępnij wszystkim grupom kryteria ramowe, np.:

- zgodność treści z tematem,
- logiczna kompozycja tekstu,

z małej szkoły w wielki świat

- styl wypowiedzi i dobór słownictwa,
- poprawność – językowa, ortograficzna, interpunkcyjna.

Monitoruj pracę grup – ustal terminy konsultacji i zwrotu prac, inspiruj, w razie potrzeby podpowiadaj; być może trzeba będzie także udzielać dodatkowych wyjaśnień dotyczących zasad funkcjonowania samorządu lokalnego.

Prezentacja

Czas: 1 godz.

Działania: przekazanie raportu do publikacji w lokalnych mediach.

Pomoce: raport.

L7 Przekazujemy nasz raport do wiadomości publicznej

Uwaga:

Przed tym spotkaniem porozum się z dziennikarzami lokalnych mediów. Omów z nimi zasady i terminy publikacji raportu. Zapytaj o możliwość opracowania przez nich artykułów o tematyce dotyczącej samorządności. Ustal sposób przekazania raportu do publikacji, np.: dzieci mogą zanieść go do redakcji, dziennikarze mogą spotkać się z dziećmi w szkole i odebrać raport. Poproś, aby dziennikarze powiedzieli dzieciom, kiedy i jak będzie opublikowany ich raport (w jednej części czy w kilku, teksty towarzyszące).

Kolejne kroki:

Dzieci spotykają się z redaktorką/redaktorem z lokalnych mediów, które opublikują raport. Przekazują raport. Dziennikarka/dziennikarz informuje dzieci o tym, kiedy i jak będzie opublikowany ich raport.

Refleksja

Czas: 2 godz.

Działania: podsumowanie projektu, ocena realizacji założonych celów, ocena koleżeńska poszczególnych części raportu.

Pomoce: standardowe przybory biurowe, arkusze papieru typu *flipchart*.

L8 Podsumowanie

Kolejne kroki:

1. Powitaj dzieci.
2. Usiądźcie w kręgu. W tym projekcie główny akcent pada na zasadnicze dla demokracji przedstawicielskiej role obywatela i jego reprezentanta w demokratycznych organach władzy (tutaj: samorządowej). Dlatego w refleksji podsumowującej projekt zadaj dzieciom następujące pytania (przynajmniej część z nich powinna odnosić się wprost do celów sformułowanych „w języku ucznia” na początku projektu):
 - Czy dowiedzieliście się, na czym polega rola radnego?
 - Czy dowiedzieliście się, na czym polega w gminie nasza rola jako obywateli?
 - Czy potraficie napisać petycję do urzędu gminy?
 - Czy dowiedzieliście się, jak możemy wpływać na działania naszego samorządu?
 - Czy potraficie napisać raport z przeprowadzonych działań?
3. Przeprowadź ocenę koleżeńską poszczególnych części raportu zredagowanych przez grupy (jej podstawą powinny być przygotowane wcześniej kryteria).
4. Poproś dzieci o dokończenie zdań:
 - *Gdy samodzielnie podejmowałam/em decyzje, rozumiałam/em...*
 - *Gdy wyrażałam/em własne zdanie/opinię, odkryłam/em, że...*
 - *Pracując w tym projekcie zdobyłam/em doświadczenie w...*
 - *Najciekawszym zadaniem dla mnie było...*
 - *Gdy myślę o swojej okolicy/o swoim środowisku, dla mnie, jako obywatela, najważniejsze jest...*
5. Na zakończenie projektu wspólnie odczytajcie „demokratyczne sentencje” znane ze startera.
6. Podziękuj dzieciom za udział w projekcie.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 1. Technika „Sentencje demokratyczne”²

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

z malej szkoły w wielki świat

Oto lista proponowanych sentencji:

1. *Każdy musi wytrzymać zdanie drugiego człowieka. Demokracja to dyskusja.*
2. *Demokracja oznacza, że przestrzegamy reguł gry, nawet jeżeli nie patrzy sędzia.*
3. *Z narodu, przez naród, dla narodu.*
4. *Demokracja wynika z przekonania, że w zwykłych ludziach tkwią niezwykle możliwości.*
5. *Najwyższy, najtrudniejszy urząd – nie urząd prezydenta, jak się powszechnie sądzi, lecz obywatela.*
6. *Bez obywateli nie ma demokracji.*

Uwaga!

- Sentencje powinny być zapisane na osobnych plakatach dużymi, wyraźnymi literami.
- Sentencje można: modyfikować, zmieniać ich liczbę, kolejność, uzupełniać lub zastępować innymi!
- Komentarze również należy traktować jako propozycje.
Pamiętaj – zwłaszcza zmieniając dobór cytatów lub treść komentarzy – że celem tego ćwiczenia w tym projekcie jest zwrócenie uwagi na rolę obywatela w demokracji!

Sposób przeprowadzenia ćwiczenia:

Schemat pracy z pierwszymi pięcioma sentencjami jest taki sam:

1. Pokazanie plakatu z sentencją, jej odczytanie przez nauczycielkę/nauczyciela oraz powtórzenie przez dzieci.
2. Krótkie wyjaśnienie sentencji przez nauczycielkę/nauczyciela.
3. Krótka rozmowa z dziećmi na temat sentencji lub przejście do następnej.

W przypadku ostatnie (szóstej) sentencji o komentarz wyjaśniający sentencję proszone są dzieci.

Po omówieniu wszystkich sentencji konieczne jest podsumowanie pracy. W tym celu można wykorzystać technikę „Dokończ zdanie...”. Podsumowanie ćwiczenia umożliwi refleksję nad tym, od czego zależy sukces rozwiązań demokratycznych – czy to w gminie, czy na poziomie państwa.

Kolejne kroki:

Sentencja 1. *Każdy musi wytrzymać zdanie drugiego człowieka. Demokracja to dyskusja.*

1. Przedstaw dzieciom plakat z tą sentencją. Przeczytaj ją głośno i wyraźnie, poproś dzieci, by ją powtórzyły.
2. Krótko wyjaśnij znaczenie sentencji, np.: *Ludzie zamieszkujący tę samą okolicę są jak rodzina – mogą sobie bardzo pomóc, jeśli będą działać razem. To oznacza, że muszą rozmawiać – o tym, co się komu podoba, a co nie; jak coś naprawić lub zrobić lepiej. I nie wystarczy, że będą mówić – muszą też słuchać drugiego, dzielić się pomysłami, wspierać nawzajem, a czasem po prostu wiedzieć, co ich różni. Nie muszą się ze sobą zgadzać – mogą mieć własne zdanie.*
3. Porozmawiaj z dziećmi na ten temat lub przejdź do kolejnej sentencji.

Sentencja 2. *Demokracja oznacza, że przestrzegamy reguł gry, nawet jeżeli nie patrzy sędzia.*

1. Przedstaw dzieciom plakat z tą sentencją. Przeczytaj ją głośno i wyraźnie, poproś dzieci, by ją powtórzyły.
2. Krótko wyjaśnij znaczenie sentencji, np.: *To wielka prawda – tworzenie reguł ma sens tylko wtedy, kiedy sami chcemy ich przestrzegać. Kiedy wasi rodzice mówią: „Po lekcjach odrób zadanie i nie włączaj komputera, dopóki nie wrócimy”, a wy postępujecie dokładnie na odwrót, to wtedy nie tylko łamiecie zasady. Psujecie także siebie samych.*
3. Porozmawiaj z dziećmi na ten temat lub przejdź do kolejnej sentencji.

² Źródło inspiracji: M. Harmin (2008), *Duch klasy – jak motywować uczniów*, Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej, Civitas.

Sentencja 3. Z narodu, przez naród, dla narodu.

1. Przedstaw dzieciom plakat z tą sentencją. Przeczytaj ją głośno i wyraźnie, poproś dzieci, by ją powtórzyły.
2. Krótko wyjaśnij znaczenie sentencji, np.: *Demokracji nie można narzucić siłą – „samorząd” oznacza przecież, że rządząmy my sami! Wszystkie prawa i zasady musimy ustalać my lub nasi przedstawiciele (np. w gminie); muszą być one korzystne dla nas, to znaczy, że powinny pomagać nam w rozwiązywaniu różnych problemów. No i to my musimy je szanować, przestrzegać na co dzień – nawet jeśli nikt nas nie pilnuje.*
3. Porozmawiaj z dziećmi na ten temat lub przejdź do kolejnej sentencji.

Sentencja 4. Demokracja wynika z przekonania, że w zwykłych ludziach tkwią niezwykle możliwości.

1. Przedstaw dzieciom plakat z tą sentencją. Przeczytaj ją głośno i wyraźnie, poproś dzieci, by ją powtórzyły.
2. Krótko wyjaśnij znaczenie sentencji, np.: *Czasami zdaje ci się, że nie podasz jakiemuś zadaniu. Ale jeśli sama/sam weźmiesz się w garść lub ktoś ofiaruje ci pomoc, wszystko staje się prostsze. Jeśli wierzymy, że stać nas na wiele, to wiele może nam się udać – popatrzcie chociażby na wszystkie projekty, które wspólnie wykonałicie. Tak, to też prawda – potrafimy wiele, zwłaszcza, kiedy działamy razem: na tym polega demokracja.*
3. Porozmawiaj z dziećmi na ten temat lub przejdź do kolejnej sentencji.

Sentencja 5. Najwyższy, najtrudniejszy urząd – nie urząd prezydenta, jak się powszechnie sądzi, lecz obywatela.

1. Przedstaw dzieciom plakat z tą sentencją. Przeczytaj ją głośno i wyraźnie, poproś dzieci, by ją powtórzyły.
2. Krótko wyjaśnij znaczenie sentencji, np.: *Pewnie już rozumiecie, że bardzo wiele zależy od nas samych. Dlatego to my, obywatele, jesteśmy najważniejsi w państwie. Jeśli będziemy się starać zmieniać swoje otoczenie na lepsze, to będziemy zadowoleni z siebie i swoich sąsiadów.*
3. Porozmawiaj z dziećmi na ten temat lub przejdź do kolejnej sentencji.

Sentencja 6. Bez obywateli nie ma demokracji.

1. Przedstaw dzieciom plakat z tą sentencją. Przeczytaj ją głośno i wyraźnie, poproś dzieci, by ją powtórzyły.
2. Tym razem poproś dzieci, aby to one skomentowały tę sentencję. Daj im ok. 60 sekund do namysłu i poproś kilkoro z nich o komentarz (możesz również poprosić dzieci, by w ciągu tej minuty przedyskutowały ostatnią sentencję w parach – wtedy wypowiadać się będą reprezentanci wskazanych przez ciebie par).
3. Porozmawiajcie przez chwilę o roli obywatela w dzisiejszej Polsce, w waszej wsi.

Podsumowanie

Poproś dzieci o dokończenie wybranych zdań podsumowujących, np. takich:

- Dowiedziałam/em się, że...
- Przypomniałam/em sobie, że...
- Zdziwiło mnie, że...
- Zastanawiam się, czy...
- Czuję, że...
- Żałuję, że...
- Obiecuję sobie, że... itp.

Zapisuj wypowiedzi dzieci na tablicy lub plakacie. Jeśli wypowiedzi tych będzie zbyt wiele, poproś, by każde dziecko zapisało swoją wypowiedź na karteczce. Zbierz kartki, zróbcie z nich wspólny plakat.

Załącznik 2. Planowanie krok po kroku

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela

z malej szkoły w wielki świat

Cel działania: pozytywne załatwienie sprawy

(tu opisz sprawę, jaka ma być przedmiotem petycji)

Krok 1 (CO?):

np. zredagowanie petycji
do władz gminy

Szczegóły (KTO?, GDZIE?, KIEDY?, JAK? i in.)

Krok 2 (CO?):

np. spotkanie z wójtem
lub radnym

Szczegóły (KTO?, GDZIE?, KIEDY?, JAK? i in.)

Krok 3 (CO?):

Szczegóły (KTO?, GDZIE?, KIEDY?, JAK? i in.)

Krok 4 (CO?):

Szczegóły (KTO?, GDZIE?, KIEDY?, JAK? i in.)

Krok 5 (CO?):

Szczegóły (KTO?, GDZIE?, KIEDY?, JAK? i in.)

I tak dalej, stosownie do propozycji uczennic i uczniów.

Załącznik 3. Wymiana w parach

PROBLEM, ZAGADNIENIE, OPINIA:

.....
.....
.....

CO O TYM MYŚLI OSOBA A?

.....
.....
.....
.....
.....

CO O TYM MYŚLI OSOBA B?

.....
.....
.....
.....
.....

WSPÓLNE STANOWISKO:

.....
.....
.....
.....
.....

z małej szkoły w wielki świat

**Scenariusze zajęć projektowych
opracowane przez nauczycieli
uczestniczących w Projekcie
„Z Małej Szkoły w Wielki Świat”**

AKTYWNI OBYWATELE NASZEJ WSPÓLNOTY

AUTORKA **Magdalena Kwit**

Publiczna Szkoła Podstawowa w Nowym Świętowie

SCENARIUSZ DLA KLAS **4–6 SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin (ok. 4 tygodnie)**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Sytuacja, w której połowa dorosłych obywateli nie uczestniczy w wyborach świadczy o kryzysie zaufania do instytucji demokratycznych w państwie. Jednocześnie zauważyć można z jednej strony ogromną bierność ludzi w podejmowaniu jakiegokolwiek aktywności obywatelskiej, a z drugiej strony budujące przykłady społecznego zaangażowania w życie wspólnoty. Należy już od najmłodszych lat kształtować w dzieciach poczucie realnego wpływu i odpowiedzialności za jakość życia środowiska, w którym żyjemy. Podstawową cechą społeczeństwa obywatelskiego jest świadomość jego członków o potrzebach wspólnoty oraz dążenie do ich zaspokajania, czyli zainteresowanie sprawami społeczeństwa oraz poczucie odpowiedzialności za jego dobro.

Projekt ma promować istniejące w środowiskach przejawy aktywności społecznej oraz wdrażać dzieci do podejmowania świadomych inicjatyw obywatelskich.

Zbadanie opinii mieszkańców na temat aktywności obywatelskiej członków wspólnoty, w której żyją może stać się początkiem debaty na temat jakości życia oraz wzrostu społecznego zaangażowania w sprawy wspólne.

CELE OGÓLNE PROJEKTU

- Będziemy rozwijać postawy obywatelskie.
- Poznamy przejawy aktywności społecznej mieszkańców i wypromujemy je jako formę walki z biernością i apatią.
- Przygotujemy młode pokolenie do uczestnictwa i budowania społeczeństwa obywatelskiego.

CELE SZCZEGÓLNE

- Zastanowimy się jakie cechy i umiejętności powinien posiadać aktywny obywatel.
- Poznamy zdanie mieszkańców miejscowości na temat przejawów aktywności obywateli w życiu publicznym.
- Poznamy społeczne zadania mediów.
- Zainteresujemy lokalne media tematem aktywności obywatelskiej.
- Przeprowadzimy sondę uliczną, której celem będzie poznanie zdania badanych na temat aktywności społecznej mieszkańców.
- Nakręcimy film (ewentualnie zrobimy reportaż radiowy, napiszemy artykuł prasowy) o aktywności obywateli mieszkających w naszej miejscowości.
- Zaplanujemy „drogę” swojej aktywności obywatelskiej.

PRODUKTY KOŃCOWE

- Sonda uliczna „Aktywni obywatele naszej wspólnoty”.
- Film (ewentualnie reportaż radiowy, artykuł prasowy) na temat aktywności mieszkańców i jego publikacja w lokalnych mediach.
- Linia czasu „Ja – aktywny obywatel”.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Język polski

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystywanie zawartych w nich informacji. Uczeń:

5. Rozpoznaje (i stosuje) formy gatunkowe: ogłoszenie, zaproszenie.

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń:

8. wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych(filmu); potrafi nazwać ich twórcywo.

III. Tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

8. uczestnicząc w rozmowie słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je.

Historia

IV. Zainteresowanie problematyką społeczną. Uczeń:

5. Wie, co charakteryzuje społeczność lokalną.

Religia/etyka

V. Wyrażanie opinii i wartościowanie zjawisk społecznych na poziomie społeczności szkolnej i społeczności lokalnej.

9. Uzasadnianie opinii, wydawanie sądów, kryteria ocen.

Informatyka

V. Wykorzystywanie komputera do poszerzania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin, a także do rozwijania zainteresowań. Uczeń:

4. Przygotowuje proste animacje i prezentacje multimedialne.

z małej szkoły w wielki świat

z malej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu.	Starter: Obywatel, czyli kto? Określenie cech aktywnego obywatela. Poznanie głównych celów projektu. Przejawy aktywności obywatelskiej.	3 godz.	od: do:
Planowanie działań	Przygotowanie sondy ulicznej oraz wizyty w lokalnych mediach Szczegółowe omówienie harmonogramu realizacji projektu. Zaplanowanie badań ankietowych. Poznanie społecznej roli mediów.	3 godz.	od: do:
Działania	Zbieranie informacji Przeprowadzenie sondy ulicznej na temat aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców. Gromadzenie materiałów do publikacji. Wizyta w lokalnych mediach w celu zainteresowania tematem projektu. (Działania odbędą się w odstępie co najmniej 7 dni od ostatniego spotkania. Jest to czas, w którym dzieci muszą przygotować się organizacyjnie do kolejnych zadań.)	3 godz.	od: do:
	Analiza i ocena pracy w grupach Opracowanie wyników przeprowadzonych badań i ich omówienie na forum klasy. Opracowanie materiałów do publikacji – nagranie, zmontowanie filmu/ów.	7 godz.	od: do:
Prezentacja	Pokaz filmów dla społeczności szkolnej i lokalnej Prezentacja wyników pracy dzieci społeczności lokalnej.	2 godz.	od: do:
Refleksja	Podsumowanie projektu Dokonanie oceny pracy w grupie. Wykonanie osi czasu „Ja – aktywny obywatel”.	2 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 3 godz.**Działania:** wprowadzenie uczennic i uczniów w tematykę projektu, wskazanie cech i umiejętności aktywnego obywatela.**Pomoce:** arkusze papieru, markery, karteczki samoprzylepne w dwóch kolorach, kłębek wełny, Załącznik 1, plakaty z zapisanymi sentencjami (Załącznik 2).Starter:
Obywatel, czyli kto?**Kolejne kroki:**

- Zajęcia rozpocznij od zabawy integracyjnej „Jak się witamy?”. Poleć uczennicom i uczniom, aby wstali i przechadzali się po klasie. Poinformuj, że za chwilę poprosisz ich o przywitanie się z innymi uczestniczkami i uczestnikami zabawy, ale w specjalny sposób, wcielając się w role. Na twój sygnał dzieci będą miały za zadanie przywitać się tak jak określone osoby, postacie, grupy społeczne. Przykładowe możliwości:
 - Witamy się jak biznesmeni
 - Witamy się jak żołnierze
 - Witamy się jak księżniczki na balu
 - Witamy się jak kangury
 - Witamy się jak tygryski z Kubusia Puchatka
 - Witamy się jak dzieci
 - Witamy się jak dawno niewidziani przyjaciele
 Między sekwencjami daj czas na to, aby prawie każdy przywitał się z drugą osobą oraz uczestniczył w witaniu się. Na początku dzieci mogą być trochę wycofane, warto więc również włączyć się w zabawę.
- Po zakończeniu zabawy usiądź wraz z uczennicami i uczniami w kręgu i przedstaw im główne idee projektu. Sformułuj główny cel projektu w języku uczennic i uczniów: **Poznamy przejawy aktywności obywatelskiej mieszkańców i będziemy je promować w mediach.** Zapiszcie główny cel projektu na arkuszu kolorowego papieru. Wyeksponuj go w widocznym miejscu, tak aby był widoczny przez cały czas trwania działań projektowych.
- Porozmawiaj z uczennicami i uczniami na temat „Obywatel, czyli kto?”. Zadbaj, aby dzieci mogły się swobodnie wypowiedzieć, podzielić swoimi spostrzeżeniami i refleksjami. Początkowo może to być temat trudny dla uczennic i uczniów, dlatego wprowadź ćwiczenie „Pajęczyna”, które z jednej strony wprowadzi nieco zabawy, a z drugiej pozwoli na zebranie dziecięcych skojarzeń i wiedzy wokół pojęcia „obywatel”.
 - Wszyscy siedzimy w kręgu. Trzymasz w ręku wełnę i mówisz:
Obywatel... np. posiada prawa i obowiązki wobec państwa.
Chwytasz koniec wełny i rzucasz kłębek w dowolnym kierunku (do innej osoby). Ta dopowiada swoje skojarzenia i podaje kłębek dalej. Kiedy wszyscy (większość) wypowiedzą swoje zdanie powstanie tzw. pajęczyna. Zwijamy kłębek w odwrotną stronę podsumowując zdobytą podczas ćwiczenia wiedzę.
W zależności od poziomu wiedzy uczennic i uczniów w tym zakresie twoją rolą będzie uzupełnienie jej o informacje, które nie pojawiły się w wypowiedziach dzieci.
 - Warto nawiązać do Konstytucji RP – praw i obowiązków obywateli, skorzystaj z opisów nt. aktywnego obywatela, zawartych w Załączniku 1.
 - W celu głębszego wprowadzenia uczennic i uczniów w tematykę przeprowadź ćwiczenie oparte na technice M. Hermina „Sentencje” (patrz: „Duch klasy – jak zmotywować uczniów do nauki”). Przed rozpoczęciem zajęć rozwieś w różnych miejscach sali plakaty z zapisanymi sentencjami dotyczącymi bycia obywatelem, członkiem państwa i wspólnoty (Załącznik 2).

z małej szkoły w wielki świat

Przejdź z uczennicami i uczniami po klasie, odczytaj każdą sentencję i poleć, aby wyrecytowali ją za tobą chórem. Staraj się nie komentować odczytanych myśli, po przeczytaniu wszystkich będzie to zadanie dla dzieci. Po zakończeniu odczytywania sentencji połącz uczennice i uczniów w przypadkowe pary lub trzyosobowe grupki.

3. 4. Przykładowy sposób podziału na grupy: poproś uczennice i uczniów, aby ustawili się w rzędzie od najmłodszego do najstarszego biorąc pod uwagę tylko dzień i miesiąc urodzenia. Następnie dzieci odliczają do trzech tworząc grupki.

3. 5. Zadanie dla grup:
Odszukajcie sentencję, która podoba się wam najbardziej, z którą się utożsamiacie. Odczepcie ją ze ściany i w ciągu 5 minut zastanówcie się jaki jest jej sens, znaczenie, jak jej interpretację przekazać pozostałym członkom zajęć.

Po upływie wyznaczonego czasu reprezentanci grup odczytują sentencję i dzielą się wypracowaną interpretacją.

3. 6. Konieczne jest zakończenie tego zadania podsumowaniem, np. w formie zdań niedokończonych (runda bez przymusu).

Przykładowe początki zdań:

- Dowiedziałam/em się, że.....
- Zaskoczyło mnie, że.....
- Zdziwiłam/em się
- Czuję, że

4. Zaproponuj uczennicom i uczniom, aby teraz zastanowili się, jakie cechy i umiejętności powinien posiadać aktywny obywatel i zapisali je na karteczkach.

4. 1. Rozdaj po 2 karteczki w dwóch różnych kolorach. Jeden kolor – cechy, drugi – umiejętności. Po kilku minutach poproś o przyklejenie karteczek na dwóch arkuszach papieru.

4. 2. Podsumowanie ćwiczenia: czytaj i grupuj odpowiedzi. Których odpowiedzi było najwięcej, które cechy, umiejętności powtórzyły się najczęściej? Podkreśl, że żadna osoba nie ma tych wszystkich cech i umiejętności. To, że ktoś jest **dobrym obywatelem** nie oznacza, że jest idealny. Jest takim samym człowiekiem jak my, ma zalety i wady. Czasem popełnia błędy. Wyraż przekonanie, że z całą pewnością w najbliższym otoczeniu żyje wielu **aktywnych obywateli**, a waszą rolą będzie ich odszukanie i promocja w środowisku.

4. 3. Zwróć uwagę uczennic i uczniów, że bycie obywatelem oznacza posiadanie określonych praw i obowiązków. Jednak rzeczywisty wpływ na przebieg wielu spraw zależy przede wszystkim od postawy obywatelskiej każdego z nas, czyli poczucia odpowiedzialności za dobro wspólne, od zaangażowania się w sprawy publiczne.

4. 4. Odwołując się do cech i umiejętności wskazanych przez uczennice i uczniów uświadom im, że podstawą demokracji jest uczestnictwo obywateli w życiu publicznym. Zainicjuj rozmowę na temat form udziału obywateli w życiu publicznym. Jednocześnie zwróć uwagę, że działania obywatelskie mogą mieć zasięg lokalny, krajowy, europejski. Zapytaj w czym przejawia się aktywność obywatelska (np. udział w wyborach i referendum, sprawowanie władzy na różnych szczeblach, zakładanie stowarzyszeń, podejmowanie inicjatyw lokalnych, poparcie lub formy protestu wobec rządzących).

5. Podsumowaniem zajęć będzie odpowiedź na pytania:

- *Dlaczego warto być aktywnym obywatelem?*
- *Dlaczego warto angażować się w działania społeczne?*
- *Dlaczego warto aktywnie uczestniczyć w życiu lokalnej wspólnoty?*

Wszystkie odpowiedzi zapisujcie na plakacie, aby podczas kolejnych zajęć można było się do nich odwoływać. Twój komentarz do pojawiających się odpowiedzi powinien być dla uczennic i uczniów refleksją, że warto promować działania obywatelskie, które pojawiają się w waszej miejscowości.

Planowanie działań

Czas: 3 godz. (1,5+1,5)

Działania: zapoznanie dzieci z planowanymi działaniami w projekcie; opracowanie harmonogramu realizacji poszczególnych działań; przygotowanie do przeprowadzenia sondy ulicznej.

Pomoce: arkusze papieru, markery, pracownia internetowa z dostępem do internetu, Załącznik 3 i 4.

Przygotowanie sondy ulicznej oraz wizyty w lokalnych mediach

Kolejne kroki:

Część I

1. Przypomnij główny cel projektu. Przedstaw dzieciom plan działań. Opowiedz o tym, co będziecie robić na poszczególnych etapach realizacji projektu. Dzieci często chciałyby robić wszystko od razu, dlatego wyjaśnij, że aby dobrze zrealizować zadanie trzeba je wcześniej zaplanować, przygotować się do jego realizacji zbierając potrzebne materiały-informacje, dzieląc między siebie zadania, określając ramy czasowe ich wykonania, a po przeprowadzonych działaniach podsumować i omówić uzyskane efekty.
2. Zwróć uwagę uczennic i uczniów, że proces planowania jest równie ważny, jak i samo działanie i dotyczy to nie tylko działań projektowych, ale również szkolnych i życiowych. Stwórcie wspólnie harmonogram projektu (Załącznik 3). Po dokładnym omówieniu i akceptacji zapiszcie go na dużym arkuszu papieru. Powinien być widoczny i dostępny dla wszystkich członków grupy przez cały czas realizacji projektu.
Uwaga: Projekt zakłada nakręcenie filmu/ów; ewentualnie: nagranie reportażu radiowego lub napisanie artykułu prasowego na temat „Aktywni obywatele naszej wspólnoty.” Na etapie planowania ważne jest określenie, w oparciu o możliwości techniczne, zainteresowania dzieci, dostęp do lokalnych mediów, wybór formy prezentacji tematu. Decyzję musicie podjąć wspólnie, określając swoje możliwości oraz mocne i słabe strony wybieranej formy.
3. Jest to również czas na omówienie z uczennicami i uczniami społecznej roli mediów. Wyjaśnij dzieciom, dlaczego w naszym projekcie ważne będzie nie tylko zebranie wiadomości o aktywności obywateli, ale również rozpropagowanie zebranych informacji. Zwróć uwagę uczennic i uczniów, że w czasach, kiedy w mediach często spotykamy informacje o nieprawidłowościach w funkcjonowaniu społeczeństwa obywatelskiego – warto i należy promować wartości pozytywne, których przecież nie brakuje w naszych środowiskach.

Część II

1. Po omówieniu harmonogramu i określeniu formy przekazu dzieci przygotowują:
 - przeprowadzenie sondy ulicznej,
 - wizytę w lokalnych mediach.
2. Tym razem warto pozwolić uczennicom i uczniom na swobodny podział na grupy zgodnie z predyspozycjami, umiejętnościami i zainteresowaniami. Dopilnuj jednak, aby każde dziecko określiło się w jednej z dwóch grup.
3. Najlepszym rozwiązaniem organizacyjnym byłoby, aby uczennice i uczniowie realizowali to samo zadanie w kilku mniejszych podgrupach (po 3–4 osoby) w tym samym czasie, w różnych częściach miejscowości.

z małej szkoły w wielki świat

4. Ważne jest, aby dzieci miały świadomość, że pomimo tego, że pracują w różnych grupach i wykonywać będą odmienne zadania, przyświeca im ten sam cel: *Chcemy uzyskać informacje na temat aktywności obywatelskiej mieszkańców oraz promować ją w lokalnych mediach.*

Omówienie zadań dla obu grup powinno odbywać się wspólnie, aby dzieci wzajemnie miały wiedzę o wykonywanych zadaniach i czuły się za nie współodpowiedzialne.

Zadania dla grupy

1. „Sonda uliczna”

- Zbadaj wiedzę dzieci na temat metody badania opinii, jaką jest sonda uliczna. Jeśli wiedza jest niewielka, poleć grupie wyszukanie informacji w internecie o tej formie zbierania informacji, sposobie jej przeprowadzania.
Na stronach internetowych zamieszczonych jest wiele filmów prezentujących sondy uliczne. Możesz również wcześniej przygotować materiał, który zaprezentujesz uczennicom i uczniom, a ich zadaniem będzie, w oparciu o konkretny już materiał, opracowanie zasad przeprowadzania badania.
- Przygotujcie pytania, które chcielibyście zadać respondentom. Skorzystaj z sugestii zawartych w Załączniku 4. Jest to załącznik dla nauczycielki/a. Postaraj się, aby dzieci same zastanowiły się jakie pytania wybrać do sondy, a które pozwolą na odpowiedź na pytania kluczowe projektu:
 - a) Co mieszkańcy sądzą o aktywności społecznej obywateli?
 - b) Kogo uważają za wzorowego obywatela swojej wspólnoty? Jakie cechy posiada taka osoba?
- Podzielcie między siebie zadania w związku z planowanym badaniem: podzielcie się na kilka podgrup, wyznaczcie teren, w którym dana grupa będzie przeprowadzała badanie. Wybierzcie osoby odpowiedzialne za: zadawanie pytań, nagrywanie kamerą, dyktafonem, dokumentację zdjęciową.

2. „Wizyta w lokalnych mediach”

- Uświadom uczennicom i uczniom, że wizyta, którą mają zaplanować, ma na celu zainteresowanie lokalnych mediów tematem aktywności społecznej obywateli oraz uzyskanie konkretnych wskazówek, które mogą być pomocne przy tworzeniu publikacji. Może uda się dzieciom zaprosić dziennikarza na krótkie zajęcia warsztatowe podczas spotkania poświęconego opracowywaniu materiałów. Spotkanie powinno mieć charakter roboczy i dotyczyć konkretnego zagadnienia. Jego celem nie jest poznanie zasad funkcjonowania mediów, doboru pracowników, metod pozyskiwania materiałów itd.
- Podzielcie między siebie zadania:
 - nawiązanie kontaktu z lokalnymi dziennikarzami,
 - umówienie wizyty,
 - przedstawienie grupy projektowej,
 - zaprezentowanie interesującego nas zagadnienia i pertraktowanie z dziennikarzem możliwości publikacji opracowanego materiału,
 - prośba o wskazówki dotyczące przygotowania prezentacji
 - zaproszenie do szkoły na warsztaty związane z obróbką przygotowanego przez was materiału.
- Nie zapomnijcie, że wizyta powinna również zostać udokumentowana: nagranie video, dyktafon, zdjęcia.
- Opracujcie plan wizyty oraz pytania, na które chcielibyście uzyskać odpowiedzi.
- Nie zapomnijcie wypisać osób, do których powinniście zwrócić się z prośbą o pomoc w związku z planowaną wizytą (dyrektor/ka – zgoda na wyjście poza szkołę; rodzice – pomoc w opiece i transporcie; może ktoś, kto pracuje w mediach i byłby dla was pomocą w umówieniu spotkania).
- Uczennice i uczniowie po opracowaniu w grupach planów działań prezentują je na forum. Pozostali członkowie grupy projektowej udzielają informacji zwrotnej (co jest dobre, co należałoby zmienić – dlaczego i jak?). Po przedyskutowaniu dzieci wprowadzają do swoich planów stosowne poprawki.
- Na zakończenie odwołaj się do sporządzonego wcześniej harmonogramu i przypomnij uczennicom i uczniom, że zgodnie z ustaleniami kolejne zajęcia przeznaczone będą na zbieranie informacji, będą to działania praktyczne, których realizacja zależna jest od wykonania zadania, które przed chwilą dzieci sobie przydzielili.

Działania

Czas: 3 godz.**Działania:** przeprowadzenie sondy ulicznej oraz wizyta w lokalnych mediach.**Pomoce:** sprzęt fotograficzny, kamera, dyktafon.

Zbieranie informacji

Kolejne kroki:

1. Ponieważ jest to dzień, któremu towarzyszyć będzie wiele wrażeń i emocji warto jest nie przedłużyć spotkania z uczennicami i uczniami w szkole tylko pozwolić im działać. Spotkanie jest jednak konieczne, aby skoordynować wszystkie działania. Po wcześniejszym upewnieniu się, że wszystkie działania zaplanowane przez dzieci zostały wykonane, jeszcze raz przypomnij główny cel projektu. Uczennice i uczniowie powinni czuć, że biorą udział w ważnym wydarzeniu, że wykonują rzeczy ważne i potrzebne lokalnej społeczności. Przypomnij o konieczności dokumentowania działań ponieważ to będzie podstawą na dalszych etapach realizacji projektu.
2. Zgodnie z ustalonym planem, dzieci:
 - a) przeprowadzają sondę uliczną,
 - b) biorą udział w spotkaniu z przedstawicielami lokalnych mediów.

Uwaga:

Ponieważ dzieci będą pracowały w kilku grupach, w tym jedna prawdopodobnie poza granicami miejscowości, warto jest na tym etapie realizacji projektu zaangażować rodziców lub innych nauczycieli w pomoc i opiekę nad uczennicami i uczniami. Pamiętaj jednak, że realizatorami zadań są dzieci, to one przygotowywały się do tego zadania, pozwól im je realizować. Wkraczaj tylko wtedy, kiedy będzie to konieczne lub dzieci zwrócą się z konkretną prośbą. Nie odbieraj im satysfakcji z dobrze wykonanego działania. Pozwól im uwierzyć we własne siły.

z małej szkoły w wielki świat

Działania

Czas: 7 godz. (2+5)

Działania: opracowanie wyników przeprowadzonych badań i ich omówienie na forum klasy; opracowanie materiałów do publikacji – nakręcenie, zmontowanie filmów oraz przygotowanie ich do oficjalnej prezentacji.

Pomoce: wzór raportu, materiały piśmiennicze i plastyczne, samoprzylepne „metki” w różnych kolorach, komputery, np. program Windows Movie Maker, drukarka, Załącznik 5 i 6.

Analiza i ocena pracy w grupach

Kolejne kroki:

Część I

1. Pierwszą część zajęć poświęć na podzielenie się uczennic i uczniów wrażeniami z przeprowadzonych działań. Niech opowiedzą o tym co było dla nich ciekawe, nowe, zaskakujące, czego się nauczyli, co sprawiało największą trudność. W zależności od liczebności grupy przeprowadź tę samoocenę w formie pisemnej lub ustnej.
2. W grupach mniejszych (do 20 uczestniczek i uczestników) dobrym rozwiązaniem będzie kierowana przez ciebie rozmowa. Dzieci będą miały możliwość konfrontacji swoich spostrzeżeń, dopowiadania istotnych kwestii, wymiany wrażeń.
W grupach większych lepiej sprawdzi się np. metoda tarczy strzelniczej (Załącznik 5), na której uczennice i uczniowie indywidualnie ocenią np. swoje zaangażowanie w wykonanie zadania, zadowolenie z uzyskanego efektu, wiedzę, którą zdobyli wykonując zadanie oraz współdziałanie w grupie.
3. Poproś, aby przedstawicielki/przedstawiciele grup ogólnie przedstawili uczestniczkom i uczestnikom projektu jakie materiały udało się im pozyskać, co nagrali, uwiecznili na zdjęciach, co udało się ustalić podczas spotkania z przedstawicielem lokalnych mediów.
4. Poproś grupy, aby dokonały analizy swojej pracy.
 - Grupa przeprowadzająca sondę uliczną:
 - Dokonuje analizy uzyskanych informacji opracowując raport końcowy (Załącznik 6).
 - Grupa medialna:
 - Dokonuje analizy zgromadzonego materiału fotograficznego, nagrań dźwiękowych i filmowych; jest to obróbka wstępna: selekcja zdjęć, zgrywanie materiałów do wspólnych folderów, obróbka jakościowa.
5. Ważnym momentem w realizacji projektu będzie zaprezentowanie wyników przeprowadzonej sondy. Uczennice i uczniowie uzyskają odpowiedzi na postawione sobie pytania:
 - Czy mieszkańcy naszej miejscowości są aktywnymi obywatelami?
 - Jakie przejawy działań społecznych zauważyć można w okolicy, w której mieszkają?
 - Kto z mieszkańców postrzegany jest przez mieszkańców jako *aktywny obywatel*?
6. Grupa prezentuje wyniki swojej pracy. Poproś dzieci, aby opowiedziały o reakcjach osób na postawione pytania. Skupcie się przede wszystkim na wnioskach, jakie grupa wyciągnęła z przeprowadzonego sondażu „Dlaczego warto być aktywnym obywatelem?”.
7. Kolejnym zadaniem jest wymyślenie w grupach scenariuszy filmów, które zostaną zmontowane ze zgromadzonych materiałów. W zależności od liczebności grupy ustalcie, czy powstanie jeden film czy też kilka. Jeżeli podejmiecie decyzję o nagraniu i montażu kilku filmów, warto jest zastanowić się nad określeniem tematu przewodniego dla każdej grupy, np. „Aktywny obywatel”, „Działania społeczne w mojej miejscowości”.

8. Ustalcie kryteria, jakie powinien spełniać każdy filmik.

Przykładowe kryteria filmu:

- trwa do 5 minut
- ma ciekawy tytuł
- zawiera wyniki przeprowadzonej sondy
- pojawiają się w nim materiały zgromadzone w czasie zajęć (zdjęcia, ujęcia filmowe, nagrania dźwiękowe)
- występuje w nim co najmniej 5 członków grupy projektowej

Część II

1. Do udziału w zajęciach warto zaprosić osoby, które interesują się obróbką plików multimedialnych: rodziców, starsze rodzeństwo, nauczycielkę/a informatyki, lokalnego fotografa lub kamerzystę. A może dzieciom udało się zaprosić na zajęcia warsztatowe dziennikarza telewizyjnego? Dobrze byłoby, aby w zajęciach uczestniczyły osoby, które będą służyły radą, wsparciem technicznym.
2. Dzieci nagrywają filmy zgodnie z przyjętymi wcześniej scenariuszami. Poświęć na to tyle czasu, ile będzie potrzebne, aby uczennice i uczniowie byli zadowoleni z efektów swojej pracy. Przypomnij o kryteriach filmów, które wcześniej ustaliliście oraz głównym celu projektu: *Filmy powinny promować aktywność obywateli wspólnoty, w której mieszkacie.*
3. Grupie uczennic i uczniów, która nie jest bezpośrednio zaangażowana w montaż filmów zaproponuj zaplanowanie i przygotowanie pokazu filmów dla szerszej społeczności:
 - Zastanówcie się kogo należy zaprosić na pokaz filmów.
 - Wykonajcie plakaty-zaproszenia dla mieszkańców.
 - Zaprojektujcie scenografię sali, w której odbędzie się oficjalna premiera.
 - Omówcie sposób prowadzenia projekcji filmu.
4. Zajęcia powinny zakończyć się wspólnym oglądaniem wypracowanych materiałów. Jeżeli filmów było kilka ważne jest, aby po każdej prezentacji nastąpiła informacja zwrotna (co było dobre, zgodne z kryteriami, co byście zmienili, jak i dlaczego?).
5. Jeżeli nie udało się wam nawiązać współpracy z lokalnymi mediami i filmów nie uda się zamieścić np. na gminnej stronie internetowej lub wyemitować w lokalnej telewizji, zamieście wypracowane materiały na szkolnej stronie internetowej i YouTube.

z małej szkoły w wielki świat

Prezentacja

Czas: 2 godz.

Działania: promowanie przejawów lokalnej aktywności obywateli poprzez prezentację filmów nagranych przez uczennice i uczniów społeczności szkolnej i lokalnej.

Pomoce: komputer, głośniki.

Pokaz filmów dla społeczności szkolnej i lokalnej

Kolejne kroki:

1. Efekty pracy dzieci zaprezentujcie szerszej publiczności. Zaproście nauczycielki/i i pracowników szkoły, rodziców, mieszkańców miejscowości, przedstawicieli lokalnych władz, stowarzyszeń, organizacji.

2. Ważne jest, aby projekcji filmów towarzyszył dziecięcy komentarz, podzielenie się refleksjami z prowadzonych działań. Jako nauczyciel/ka realizujący/a projekt opowiedz zebranych o wkładzie pracy dzieci, ich zaangażowaniu. Dopilnuj, aby zebrani w sali zobaczyli autorki/autorów filmu. Poinformuj, że film będzie publikowany również w lokalnych mediach.
3. Może w prezentacji uczestniczyć będą również przedstawiciele lokalnych władz oraz organizacji działających na terenie miejscowości: sołtys/ka, radny/a, przedstawiciele stowarzyszeń, koła gospodyń wiejskich, strażacy, a prezentacja filmu stanie się początkiem debaty o roli aktywnych obywateli w budowaniu lokalnej wspólnoty. Miło byłoby, gdyby osoby reprezentujące środowisko lokalne doceniły pracę młodych twórców i podkreśliły ich wkład w budowanie społeczeństwa obywatelskiego.

Refleksja

Czas: 2 godz.

Działania: omówienie doświadczeń zdobytych podczas realizacji projektu, wykonanie osi czasu „Ja – aktywny obywatel”.

Pomoce: artykuły plastyczne i piśmiennicze, arkusze kolorowego brystolu, duże arkusze szarego papieru, Załącznik 7.

Podsumowanie projektu

Kolejne kroki:

1. Usiądźcie w kręgu i podsumujcie projekt przez chwilę wspólnej refleksji. Odpowiedzcie sobie na pytania:
 - Czy udało się zrealizować założone na początku cele?
 - Czy jesteście zadowoleni z wyników waszej pracy?
 - Jak efekty waszej pracy przyjęli inni?
 Uświadom uczniom i uczniom, że wykonali dużo działań, które z pewnością służą wspólnocie, do której należą, ale i im samym. Dzieci powinny zrozumieć, że *aktywni obywatele*, którymi są również oni, czerpią satysfakcję ze swoich działań, a to pozwala na harmonijny rozwój ich samych i ich otoczenia.
2. Spróbujcie jeszcze raz scharakteryzować *aktywnego obywatela*. Odwołaj się do pierwszych zajęć i pomóż zbudować uczniom i uczniom pełniejszą definicję w oparciu o zdobyte w projekcie doświadczenia.

Aktywny obywatel jest dobrze poinformowany, zna swoje prawa i obowiązki, potrafi wyrazić swoje opinie. Jest zaangażowany w życie swojej społeczności lokalnej, współuczestniczy w podejmowaniu decyzji, które go dotyczą. Przyczynia się do tego, by ludziom żyło się lepiej. Bierze sprawy w swoje ręce, aby zmieniać otaczającą go rzeczywistość. Dzięki swojej aktywności i kreatywności przyczynia się do podniesienia jakości życia własnego i swojej społeczności lokalnej.
3. Uświadom uczniom i uczniom, że oni dzięki swojemu zaangażowaniu w realizację projektu są właśnie na dobrej drodze do tego, by w życiu dorosłym zostać *aktywnymi obywatelami*, czego im szczerze życzy.
4. Zaproponuj uczniom i uczniom wykonanie nietypowej osi czasu, która będzie jednocześnie „drogą” ich aktywności obywatelskiej w przyszłości.

W tym celu zleć dzieciom wykonanie następujących czynności:

 - Na kolorowym brystolu narysuj oś czasu, z podziałką co jeden rok (od momentu twojego urodzenia aż do lat 30–40).
 - Pod linią czasu umieść ważne wydarzenia z twojego życia osobistego, np. pierwszy dzień w szkole, urodzenie się brata. Powinny być to wydarzenia prawdziwe, które miały miejsce w przeszłości.

- Nad osią czasu umieść wydarzenia, które miały miejsce w twoim życiu, a są dowodem twojej aktywności obywatelskiej, np. udział w wyborach do Samorządu Uczniowskiego, pełnienie funkcji w klasie, zaangażowanie w organizowane w szkole akcje społeczne, np. koncert charytatywny itp. Zaplanuj również działania obywatelskie wybiegając w przyszłość. Pomyśl, co jako pełnoprawna/y młoda/y obywatel/ka chciałabyś/byś zrobić dla wspólnoty, w której mieszkasz.
 - Postaraj się, aby całość była estetycznie wykonana, swoją pracę wzbogać o ilustracje. Daj uczennicom i uczniom czas na omówienie wykonanych prac.
5. Na zakończenie podziękuj grupie projektowej za dobrze wykonane zadanie i zaproś do dalszej aktywności społecznej. Poproś uczennice i uczniów, aby wychodząc z sali umieścili na „Gadającej ścianie” (Załącznik 7) swoje opinie na temat zrealizowanego projektu.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 1. Aktywny obywatel

Wskazówki dla nauczycieli

z małej szkoły w wielki świat

W celu przybliżenia uczennicom i uczniom pojęcia „obywatel” możesz skorzystać z materiałów ogólnodostępnych zamieszczonych np. na stronie Centrum Edukacji Obywatelskiej.¹

Aktywny obywatel² to:

- **dobry sąsiad**, czyli ktoś, kto zna potrzeby swoich przyjaciół, znajomych, osób z sąsiedztwa i pomaga nieodpłatnie w rozwiązywaniu ich problemów
- **członek organizacji formalnej/niefORMALNEJ** albo osoba wspierająca taką grupę. Może nim być rodzic angażujący się w pracę rady szkoły, czy też opiekun drużyny harcerskiej, członek rady sołectkiej, czy dowolnej organizacji pozarządowej. Jest nim każda osoba, która uczestniczy w wyborach lokalnych, regionalnych, krajowych albo angażuje się w spotkania lokalne
- **aktywista** – osoba inicjująca akcje i aktywnie uczestnicząca w wydarzeniach, których celem jest dokonanie istotnych zmian lub zwrócenie uwagi opinii publicznej czy władz na określony problem. Aktywista bierze udział w akcjach lokalnych, regionalnych, krajowych. Organizuje i angażuje się w kampanie, pisanie petycji, organizowanie debat oraz happeningi. Nie czeka aż władza dostrzeże problem i podejmie się jego rozwiązania, ale wskazuje ten problem i sugeruje rozwiązanie.
- **wolontariusz**, który włącza się w pracę organizacji pozarządowej czy instytucji. Jako ochotnik nie pobiera wynagrodzenia za swoją pracę. Może wykonywać prace administracyjno-biurowe czy merytoryczne: prowadzić recepcję w czasie konferencji, redagować stronę internetową, asystować instruktorowi w czasie zajęć z dziećmi. Wolontariusz to także osoba, która bierze udział w akcjach charytatywnych.
- **rzecznik**, czyli osoba wspierająca rozwój społeczności lokalnej poprzez reprezentowanie jej interesów. Może nim być urzędnik samorządowy, a przede wszystkim członek rady sołectkiej, rady gminy, rady powiatu i sejmiku wojewódzkiego. Ale także reprezentant danej organizacji pozarządowej na forum czy w związku kilku takich organizacji.

¹ <http://www.ceo.org.pl/pl/mlodyobywatel/news/publikacja-mlodego-obywatela>

² Źródło: <http://www.witrynawiejska.org.pl/strona.php?p=1862/>

Załącznik 2. Sentencje

Życie obywatela należy do ojczyzny.

Napoleon Bonaparte

Każdy obywatel ma obowiązek umrzeć za ojczyznę, nikt nie ma obowiązku kłamać dla niej.

Monteskiusz

Nie chcemy takiego społeczeństwa, w którym państwo odpowiada za wszystko, a nikt nie odpowiada za państwo.

Margaret Thatcher

Państwo demokratyczne nie jest narzędziem narodu, ale wspólnoty obywateli

Leszek Kołakowski

Dobro obywateli najwyższym prawem.

Wiadomo, że prawa zostały odkryte dla dobra obywateli.

Ojczyzna to wielki zbiorowy obowiązek

C.K. Norwid

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 3. Harmonogram realizacji projektu

z małej szkoły w wielki świat

Zadanie	Czynności, które należy wykonać, aby zrealizować zadanie	Termin	Uwagi
Przeprowadzenie sondy ulicznej			
Wizyta w lokalnych mediach			
Opracowanie materiałów do publikacji			
Prezentacja			
Wykonanie osi czasu „Ja – aktywny obywatel”			
Podsumowanie projektu			

Załącznik 4. Przykładowe pytania do sondy ulicznej

Materiał dla nauczycielki/nauczyciela.

(Pytań ma być nie więcej niż 4–5.)

- *Czy mieszkańcy naszej miejscowości są aktywnymi obywatelami?*
- *Jakie cechy, umiejętności powinien posiadać aktywny obywatel?*
- *Które inicjatywy przeprowadzone społecznie na terenie miejscowości uważa Pan/i za szczególnie ważne i wartościowe?*
- *Kogo spośród mieszkańców uważa Pan/i za szczególnie aktywnego obywatela i dlaczego?*
- *Czy Pan/i uważa siebie za aktywnego obywatela?*

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 5. Metoda „Tarcza strzelnicza”

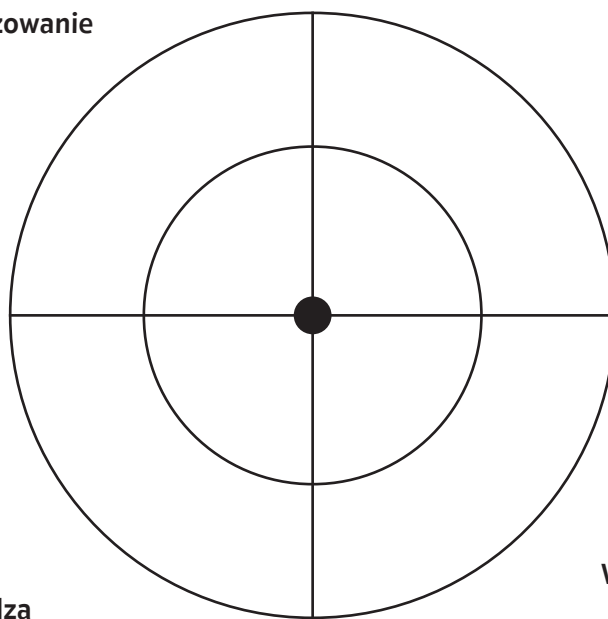

z małej szkoły w wielki świat

Celem tej metody jest bardzo szybkie uzyskanie informacji zwrotnej. Potrzebny będzie szary papier z wyrysowanym kołem, jak tarcza na strzelnicy oraz 4 kolorowe „metki.” Tarczę umieszczamy w widocznym miejscu, np. na drzwiach lub na ścianie sali. Każde z dzieci zaznacza swoje „strzały” w każdym z obszarów zamieszczonych na kole. Im bliżej środka tym wyższa ocena.

Moje zaangażowanie

Efekt końcowy

Zdobyta wiedza

Współdziałanie
w grupie

Załącznik 6. Formularz raportu – wzór

z małej szkoły w wielki świat

I Tytuł ankiety	
II Autorzy badań	
III Data i miejsce	
IV Wyniki badań	
Badanie	Liczba udzielonych odpowiedzi
☐ Kobieta ☐ Mężczyzna	
Czy mieszkańcy naszej miejscowości są aktywnymi obywatelami? ☐ Tak ☐ Nie ☐ Nie wiem	
Jakie cechy, umiejętności powinien posiadać aktywny obywatel?	
Które inicjatywy przeprowadzone społecznie na terenie miejscowości uważa Pan/i za szczególnie ważne i wartościowe?	
Kogo spośród mieszkańców uważa Pan/i za szczególnie aktywnego obywatela i dlaczego?	

z malej szkoły w wielki świat

Czy Pan/i uważa siebie za aktywnego obywatela?

- Tak
- Nie
- Nie wiem

V Podsumowanie

Mocne strony:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Słabe strony:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

VI Wnioski z przeprowadzonych badań

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik 7. „Gadająca ściana”

Jest to forma ewaluacji o charakterze opiniotwórczym. Ze względu na otwartość wypowiedzi – nie ograniczamy uwag uczennic i uczniów pytaniami, nie ukierunkowujemy na konkretne zagadnienia – co może stanowić dla nas nie lada niespodziankę. Przed rozpoczęciem zajęć przyklejamy do ściany (ważne, by dzieci miały do niej wygodny dostęp) arkusz szarego papieru z napisem umieszczonym na górze: „Gadająca ściana”.

5–7 minut przed końcem zajęć prosimy uczennice i uczniów, by na arkuszu szarego papieru wyrazili swoje opinie o zajęciach. Możemy rozdać dzieciom kartki samoprzylepne i prosić o zapisanie na nich swoich opinii, a następnie o przyklejenie ich do plakatu.

Kiedy uczennice i uczniowie pytają, jakiego rodzaju mają to być komunikaty, możemy poprowadzić ich, zadając pytania (rzadko jest to potrzebne). Nie zabraniajmy im wykonywania rysunków – pozwolimy na rozwijanie nie tylko inteligencji werbalno-językowej.

DZIECIĘCA RADA SOŁECKA

AUTORKA **Agnieszka Szymańska | Anna Paszkiewicz**

Szkoła Podstawowa im. Braci Andrzeja i Józefa Załuskich w Jedlance

SCENARIUSZ DLA KLAS **4–6 SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Dzieci poprzez możliwość współdecydowania o sprawach dla nich ważnych uczą się samodzielnego podejmowania decyzji z uwzględnieniem opinii grupy, kompromisu, hierarchii ważności. Uczennice i uczniowie mają poczucie siły sprawczej. Projekt polega na przygotowaniu uczennic i uczniów do przeprowadzenia wyborów – Dziecięcej Rady Sołeckiej zgodnie z zasadami demokracji. Ma ona funkcjonować jako organ doradczo-opiniujący przy sołectwie. Potrzeby najmłodszego pokolenia są ważnym elementem potrzeb mieszkańców wsi, dlatego ważne jest, aby dzieci formułowały swoje potrzeby i wiedziały w jaki sposób mogą je zaspokajać.

Często jest tak, że mieszkańcy słabo interesują się swoim samorządem, nie uczestniczą w zebraniach wiejskich i nie posiadają wiedzy na ten temat. Działania dzieci zmotywują dorosłych do większej aktywności. Działania w ramach projektu kształtują przyszłego, odpowiedzialnego obywatela kraju.

Realizacja projektu obejmuje następujące działania: sondaż potrzeb mieszkańców miejscowości, udział w zebraniu wiejskim, przygotowanie kampanii wyborczej do Dziecięcej Rady Sołeckiej, przygotowanie harmonogramu działań Dziecięcej Rady Sołeckiej.

Istotę projektu stanowi wdrożenie działań Dziecięcej Rady Sołeckiej na wzór Rady Sołeckiej.

CEL OGÓLNY PROJEKTU

Zaktywizujemy społeczność lokalną poprzez dziecięce działania przy Radzie Sołeckiej.

CELE SZCZEGÓŁOWE

- Zaplanujemy, przygotujemy i przeprowadzimy wybory do Rady Sołeckiej.
- Wykształcimy umiejętności podejmowania decyzji.
- Poznamy zasady działania i struktury Rady Sołeckiej.
- Wykształcimy umiejętności organizacyjne, współpracy w grupie.
- Poznamy idee demokratyczne.

PRODUKTY KOŃCOWE

- stworzenie Dziecięcej Rady Sołeckiej,
- kontynuacja działalności Dziecięcej Rady Sołeckiej przez co najmniej cały rok szkolny.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Konstrukttywne uczestnictwo w działaniach społeczności lokalnej i sąsiedzkie.
- Wyrażanie własnej opinii oraz udział w procesach decyzyjnych.
- Umiejętność planowania działań.
- Współpraca w grupie.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Historia i społeczeństwo. Uczeń:

2. Podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania;
3. wskazuje na planie miejscowości, siedzibę władz lokalnych i na przykładach omawia zakres działań oraz sposoby powoływania władz.
1. wyjaśnia, w czym wyraża się demokratyczny charakter państwa polskiego, używając pojęć: wolne wybory, wolność słowa, wolne media, konstytucja;

Etyka

Wymagania ogólne: Wyrażanie opinii i wartościowanie zjawisk społecznych na poziomie społeczności szkolnej i społeczności lokalnej.

Wymagania szczegółowe: Uzasadnianie opinii, wydawanie sądów, kryteria ocen, między innymi w odniesieniu do zjawisk społecznych na poziomie małej grupy, społeczności szkolnej i społeczności lokalnej.

Z małej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu.	Starter: Spotkanie z sołtyską/sołtysem Dzieci poznają charakter pracy i obowiązki sołtyski/sołtysa. Zaproszenie dzieci do współpracy z radą sołecką. Określenie kluczowego pytania projektu.	2 godz.	od: do:
Działania	Sondaż na temat potrzeb mieszkańców naszej miejscowości Czego potrzebują mieszkańcy? – przeprowadzenie sondażu na temat potrzeb mieszkańców miejscowości.	4 godz.	od: do:
Planowanie działań	Ranking spraw do realizacji w ramach działań Dziecięcej Rady Gminy Nad czym będziemy pracować? – opracowanie i stworzenie rankingu spraw do realizacji w ramach Dziecięcej Rady Sołeckiej.	2 godz.	od: do:
Działania	Udział w spotkaniu wiejskim – zebraniu rady sołeckiej Udział dzieci w zebraniu wiejskim podczas spotkania mieszkańców z radą sołecką.	2 godz.	od: do:
Planowanie działań. Działania	Wybory do Dziecięcej Rady Sołeckiej Zaplanowanie, zorganizowanie i przeprowadzenie wyborów do Dziecięcej Rady Sołeckiej.	6 godz.	od: do:
Działania	Roczny harmonogram działań Co w przyszłości? Stworzenie harmonogramu działań Dziecięcej Rady Sołeckiej – roczna kadencja.	2 godz.	od: do:
Refleksja	Podsumowanie projektu połączone z refleksją	2 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.**Działania:** poznanie zakresu działań rady sołectkiej, zainteresowanie pracą rady sołectkiej.**Pomoce:** kurtyna, dyktafon, aparat fotograficzny, karton, arkusz papieru, flamastry.Starter:
Spotkanie z sołtyską/sołtysem**Kolejne kroki:**

1. Zaprosz sołtyskę/sołtysa na spotkanie otwierające projekt. Omówcie wcześniej, przed spotkaniem z dziećmi, temat spotkania i przebieg rozmowy. Poproś ją/jego o wytłumaczenie, na czym polega specyfika tej pracy, rola, jaką się pełni we wsi, niech opowie o zadaniach rady sołectkiej i przebiegu wyborów do rady sołectkiej. Niech sołtyska/sołtys zachęci dzieci do pracy na rzecz środowiska lokalnego. Ważne, aby uczennice i uczniowie zrozumieli wagę ich opinii dotyczącej jakości życia w tej miejscowości.
2. Spotkanie rozpocznij zabawą „100 pytań do...” Dzieci zadając różne pytania mają na podstawie zdobytych informacji określić kim jest zaproszony gość. Gość jest za parawanem, na pytania może odpowiadać jedynie tak lub nie. Po odgadnięciu usuwasz parawan i przeprowadzasz spotkanie z gościem.

Przykładowe pytania zadawane przez dzieci:

 - Czy gość jest kobietą czy mężczyzną?
 - Czy jest mieszkańcem naszej miejscowości?
 - Czy jest uczniem?
 - Czy ma gospodarstwo rolne?
 - Czy jego praca jest na rzecz społeczności lokalnej?
3. Po spotkaniu porozmawiaj z dziećmi, czego dowiedziały się na temat pracy sołtyski/sołtysa i rady sołectkiej. Podsumujcie zebrane informacje. Przedstaw dzieciom plan projektu, zapiszcie jego etapy, określ i zapisz cele projektu.

Działania

Czas: 4 godz.**Działania:** przybliżenie metody sondażu i badania ankietowego, poznanie mocnych i słabych stron jakości życia w naszej miejscowości.**Pomoce:** Załącznik 1 – ankieta, Załącznik 2 – sondaż, dyktafon.Sondaż na temat potrzeb
mieszkańców naszej miejscowości**Kolejne kroki:**

1. Spotkanie rozpocznij od rundki niedokończonych zdań.

Najbardziej w mojej miejscowości podoba mi się...

Gdybym mógł/mogła w mojej miejscowości coś zmienić, to...

Uważam, że najbardziej w mojej miejscowości jest potrzebne...

1. 1. Przekaż dzieciom informację, że etap ten pozwoli uzyskać im wiedzę na temat potrzeb mieszkańców ich miejscowości. Poprzez przeprowadzony sondaż uzyskają wiarygodne informacje – jakie są potrzeby ich społeczności.
1. 2. Często decyzje dotyczące większości mieszkańców są podejmowane zaocznie lub podczas spotkań, na których jest obecnych kilka osób. Badania przeprowadzone przez was pozwolą dostarczyć sołtysce/sołtysowi i radzie wiedzy na ten temat.
2. Przygotowanie sondażu i ankiety.
Omów sposób przeprowadzania badań i zapoznaj dzieci z metodą sondażu oraz ankiety.¹
„Narzędzie ankiety w socjologii polega na dostarczeniu respondentom kwestionariuszy z pytaniami z prośbą o ich wypełnienie.
Wyróżnia się różne techniki ankietowe, m.in. są to ankietę pocztowa, ankietę audytoryjną, mniej precyzyjne, często używane przez osoby nie prowadzące badań, są ankiety prasowe.
Ankieta w odróżnieniu od kwestionariusza jest anonimowa i zawiera pytania zamknięte, półotwarte lub otwarte. Zazwyczaj stosowana jest jednak przede wszystkim w metodach ilościowych.
Typy ankiet:
 - środowiskowa
 - prasowa
 - pocztowa
 - jawna
 - imienna
 - telefoniczna
 - panelowa
 - anonimowa”**„Sondaż²** – badanie opinii publicznej, rodzaj badań statystycznych mający na celu określenie preferencji danej grupy ludności.
Sondaż nie daje pełnego obrazu, a jedynie przybliżony wynik. Stanowi jednak silny wyznacznik trendu. Stosowany jest w wielu dziedzinach, m.in. w handlu do badania preferencji konsumentów, w okresie poprzedzającym wybory (sondaż wyborczy).”
3. Podziel dzieci na dwie grupy. Jedna zajmie się przeprowadzeniem ankiety (Załącznik 1), druga – badaniem sondażowym (Załącznik 2).
4. Przydziel uczniom i uczniom z zespołu zajmującego się ankietą po kilka ankiet, które mają przeprowadzić wśród swoich znajomych, członków rodziny, sąsiadów. Ustalcie termin, kiedy dzieci mają przynieść do szkoły wypełnione ankiety.
Grupie zajmującej się badaniem sondażowym przekaz dyktafony (jeśli to możliwe to kilka sztuk), przypomnij wszystkim pytania sondażowe i zasady zachowania się w kontaktach z respondentami. Poproś, aby dzieci nagrały na dyktafon pytania i odpowiedzi zadane sąsiadom, domownikom, znajomym. Ustal również termin opracowania wyników przeprowadzonego sondażu.

¹ Przykład wyjaśnienia co to jest ankietę – http://pl.wikipedia.org/wiki/Technika_ankiety

² Przykładowe wyjaśnienie metody sondażu – <http://pl.wikipedia.org/wiki/Sonda%C5%BC>

Planowanie działań

Czas: 2 godz.**Działania:** umiejętność hierarchizacji i systematyzowania zdobytych informacji.**Pomoce:** karton, flamastry.Ranking spraw do realizacji
w ramach działań
Dziecięcej Rady Gminy**Kolejne kroki:**

1. Siądźcie w kole. Poproś o przedstawienie wyników ankiety oraz badania sondażowego z zebranych informacji wypiszcie na kartonie te, które pojawiają się najczęściej.
2. Opracujcie wspólnie ranking najważniejszych problemów, które sformułowali respondenci, ustalcie na wzór piramidy hierarchię ważności potrzeb mieszkańców. Będzie to wam potrzebne do przedstawienia za spotkaniu z radą sołecką.
3. Podsumujcie dotychczasową pracę. Porozmawiaj z dziećmi czego dowiedziały się o badaniu sondażowym i przeprowadzeniu ankiety, co im się podobało, a co nie? Przygotuj ich do zebrania rady sołeckiej, połącz nacisk na to że są tylko obserwatorami. Wybierzcie wspólnie osoby, które zaprezentują przygotowany przez was ranking.
4. Na zakończenie zaproponuj zabawę: *Jeżeli byłabym/bym sołtyską/sołtysiem to...*

Działania

Czas: 2 godz.**Działania:** poszerzenie informacji na temat pracy rady Sołeckiej, jej obowiązków i zadań.**Pomoce:** notatniki, długopisy, ranking potrzeb mieszkańców.Udział w spotkaniu wiejskim
– zebraniu rady sołeckiej**Kolejne kroki:**

1. Udział w zebraniu rady sołeckiej zgodnie z jej harmonogramem i założeniami. Dzieci w trakcie spotkania przyglądają się przebiegowi obrad, robią notatki.
2. Reprezentanci uczennic i uczniów przedstawiają efekty swojej dotychczasowej pracy, którą wykonali w ramach niniejszego projektu.
3. Po spotkaniu wróćcie do szkoły. Poproś dzieci o wyrażenie ich opinii na temat zebrania rady sołeckiej, czego się nauczyły, co im się najbardziej podobało.

z małej szkoły w wielki świat

Planowanie działań. Działania

Czas: 6 godz.

Działania: przeprowadzenie wyborów reprezentacji Dziecięcej Rady Sołeckiej.

Pomoce: karty do głosowania, kartony, flamastry, duży arkusz papieru.

Wybory do Dziecięcej Rady Sołeckiej

Kolejne kroki:

1. Powiedz uczennicom i uczniom, że w demokratycznych wyborach wybiorą przedstawicieli do Dziecięcej Rady Sołeckiej, która będzie głosem doradczym rady sołeckiej.
2. Stańcie w kole i zajęcia rozpocznij od przesłania iskierki przyjaźni. Zaplanujcie wspólnie termin i miejsce szkolnych wyborów do Dziecięcej Rady Sołeckiej. Informacje te zapiszcie na arkuszu papieru i umieśćcie w widocznym miejscu. Wspólnie wykonacie kartę do głosowania. Kandydatami będą po trzy osoby z klasy IV, V, VI wytypowane przez uczennice i uczniów. Głosowanie będzie tajne. Ustalcie i zapiszcie program przebiegu wyborów oraz skład komisji wyborczej.
3. W ustalonym terminie przeprowadź wybory, pamiętając aby osoby odpowiedzialne za poszczególne zadania należycie je wykonały. Po zakończeniu głosowania komisja wyborcza zlicza głosy i ogłasza wyniki.

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: kształtowanie umiejętności planowania pracy.

Pomoce: karton, arkusz papieru, kartki A4, flamastry.

Roczny harmonogram działań

Kolejne kroki:

1. Poproś dzieci, aby dokończyły zdanie: *Najbardziej podczas realizacji projektu zapadło mi w pamięci...*
2. Na podstawie rankingu spraw do realizacji przygotujcie harmonogram działań na najbliższy rok pracy Dziecięcej Rady Sołeckiej. W harmonogramie uwzględnijcie najbardziej interesujące was sprawy, pamiętając aby były realne do wykonania w waszych warunkach społecznych. Przygotujcie go w wersji papierowej, do przekazania na najbliższym zebraniu rady sołeckiej sołtysce/sołtysowi. Pamiętaj, aby harmonogram uwzględniał prace Dziecięcej Rady Sołeckiej.

Refleksja

Czas: 2 godz.**Działania:** podsumowanie poszczególnych etapów działań.**Pomoce:** karton, arkusz papieru, mazaki, metki, karki samoprzylepne tzw. „sklerotki”.**Kolejne kroki:**

1. Przywitajcie się za pomocą miłego słowa do sąsiada.
2. Rozdaj dzieciom metki i wypisz wszystkie cele z poszczególnych etapów projektu na kartonie. Następnie poproś, aby uczennice i uczniowie zaznaczyli, który cel według nich został osiągnięty w najwyższym stopniu. Robią to za pomocą przyklejenia metki przy wybranym przez siebie celu.
3. Podsumuj i omów wyniki głosowania z naciskiem na to co im się udało najlepiej. Podsumuj również współpracę uczennic i uczniów w zespole, wykorzystując metodę „Tarczy strzelniczej”. Dzieci odpowiadają na pytanie: *Jak pracowałam/em podczas projektu?* Przyklejając metkę w odpowiednim miejscu.
4. Na zakończenie podziękuj uczennicom i uczniom za współpracę.

Podsumowanie projektu
połączone z refleksją

z mądrością w wielki świat

Załącznik 1. Ankieta – Ocena jakości życia w naszej miejscowości

z małej szkoły w wielki świat

Jak ocenia Pani/Pan jakość życia w naszej miejscowości?

1. Co najbardziej podoba się Pani/Panu w naszej miejscowości?
 - a)
 - b)
 - c)

2. Co nie podoba się Pani/Panu w miejscowości w której Pani/ Pan mieszka?
 - a)
 - b)
 - c)

3. Co zmieniłaby/łby Pani/Pan w swojej miejscowości? (Proszę podać konkretne propozycje).
 - a)
 - b)
 - c)

Jak ocenia Pani/Pan jakość życia w naszej miejscowości?

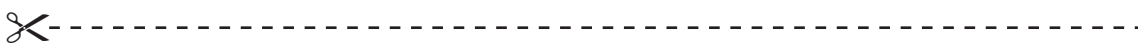
1. Co najbardziej podoba się Pani/Panu w naszej miejscowości?
 - a)
 - b)
 - c)

2. Co nie podoba się Pani/Panu w miejscowości w której Pani/ Pan mieszka?
 - a)
 - b)
 - c)

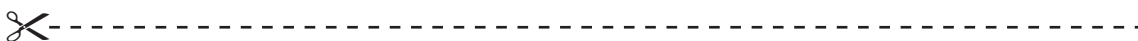
3. Co zmieniłaby/łby Pani/Pan w swojej miejscowości? (Proszę podać konkretne propozycje).
 - a)
 - b)
 - c)

Załącznik 2. Sondaż

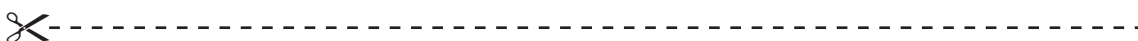
1. Co najbardziej podoba się Pani/Panu w naszej miejscowości?
2. Co nie podoba się Pani/Panu w miejscowości w której Pani/Pan mieszka?
3. Co zmieniłaby/łby Pani/Pan w swojej miejscowości?
(Proszę podać konkretne propozycje).

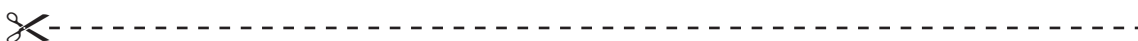
1. Co najbardziej podoba się Pani/Panu w naszej miejscowości?
2. Co nie podoba się Pani/Panu w miejscowości w której Pani/Pan mieszka?
3. Co zmieniłaby/łby Pani/Pan w swojej miejscowości?
(Proszę podać konkretne propozycje).

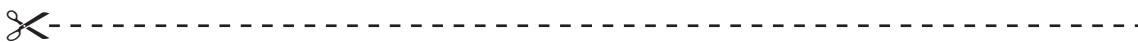
1. Co najbardziej podoba się Pani/Panu w naszej miejscowości?
2. Co nie podoba się Pani/Panu w miejscowości w której Pani/Pan mieszka?
3. Co zmieniłaby/łby Pani/Pan w swojej miejscowości?
(Proszę podać konkretne propozycje).

1. Co najbardziej podoba się Pani/Panu w naszej miejscowości?
2. Co nie podoba się Pani/Panu w miejscowości w której Pani/Pan mieszka?
3. Co zmieniłaby/łby Pani/Pan w swojej miejscowości?
(Proszę podać konkretne propozycje).

1. Co najbardziej podoba się Pani/Panu w naszej miejscowości?
2. Co nie podoba się Pani/Panu w miejscowości w której Pani/Pan mieszka?
3. Co zmieniłaby/łby Pani/Pan w swojej miejscowości?
(Proszę podać konkretne propozycje).

1. Co najbardziej podoba się Pani/Panu w naszej miejscowości?
2. Co nie podoba się Pani/Panu w miejscowości w której Pani/Pan mieszka?
3. Co zmieniłaby/łby Pani/Pan w swojej miejscowości?
(Proszę podać konkretne propozycje).

z małej szkoły w wielki świat

HISTORIE ZAPISANE W OBRAZACH

AUTORKA **Beata Solińska**

Zespół Szkolno-Przedszkolny w Klebarku Wielkim

SCENARIUSZ DLA KLAS **4–6 SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin (ok. 4 tygodnie)**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Wszystkie działania w projekcie skierowane są na poznanie lokalnej historii, tradycji, zwyczajów przy wykorzystaniu starych fotografii. Na podstawie wnikliwego oglądania fotografii można wiele wynioskować o życiu ludzi oraz istotnych dla danej społeczności wydarzeniach. Zdjęcia są unikalnym dokumentem, ale także ciekawym źródłem informacji, bo z nich można również dowiedzieć się, jak wyglądała w przeszłości dana miejscowość oraz poznać zmiany zaszele z biegiem lat w architekturze i krajobrazie. Poza tym fotografia obrazuje indywidualne podejście jej autora, ponieważ jest zapisem subiektywnym, oddaje punkt widzenia twórcy.

Najważniejsze, że w projekcie dzieci staną się twórcami motywującymi społeczność do działania. Tworząc i prezentując wystawę starych fotografii zaaranżują spotkanie mieszkańców, podczas którego dostarczą tematów do wspomnień, dyskusji oraz wspólnego spędzania czasu, co pozwoli umocnić lokalne więzi.

CELE OGÓLNE PROJEKTU

- Twórczo i aktywnie włączymy się we współtworzenie kultury swojej społeczności.
- Poznamy lokalną historię, zwyczaje i tradycje przy okazji tworzenia wystawy starych fotografii.
- Ukształtujemy poczucie tożsamości oraz identyfikacji ze wspólnotą.

CELE SZCZEGÓŁOWE

- Wyszukamy i zaprezentujemy innym informacje na temat fotografowania dawniej i współcześnie.
- Rozwiniemy umiejętność planowania oraz pracy w grupie.
- Poznamy i wykorzystamy współczesne media i technologie informatyczne do tworzenia wystawy.
- Zaplanujemy pracę wykorzystując techniki twórczego myślenia.
- Rozwiniemy umiejętność wyszukiwania informacji.
- Zgromadzimy i opracujemy stare i nowsze fotografie.
- Dokonamy analizy porównawczej starych i współczesnych fotografii.
- Współpracując z mieszkańcami stworzymy i zaprezentujemy wystawę.
- Omówimy efekty zrealizowanego przez siebie działania i będziemy uczyć się je oceniać.

PRODUKT KOŃCOWY PROJEKTU

- interaktywna/multimedialna wystawa fotografii, której współtwórcą będzie lokalna społeczność.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Konstruktywne uczestnictwo w działaniach społeczności lokalnej.
- Zainteresowanie przeszłością i przyszłością swojej okolicy oraz jej rozwojem społeczno-gospodarczym.
- Poszukiwanie informacji w różnych źródłach i porządkowanie ich.
- Umiejętność planowania działań.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Język polski. Uczeń:

- I. 2. 2. Korzysta z informacji zawartych w encyklopedii i słownikach.
- II. 1. 1. Nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje).
- II. 3. 1. Odbiera teksty kultury na poziomie dosłownym i przenośnym.
- III. 1. 5. Tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: opis postaci, przedmiotu, ogłoszenie, zaproszenie, notatka.
- III. 2. 7. Operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: dom, rodzina, szkoła, środowisko społeczne).

Historia i społeczeństwo. Uczeń:

1. 4. Wyraża opinię na temat kultywowania tradycji i gromadzenia pamiątek rodzinnych.
2. 1. Opisuje swoją „małą Ojczyznę”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze.
8. 3. Podaje przykłady różnych źródeł historycznych i wyjaśnia, dlaczego należy je chronić.

Plastyka. Uczeń:

2. 1. Podejmuje działalność twórczą, posługując się podstawowymi środkami wyrazu plastycznego i innych dziedzin sztuki (fotografika, film) w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki).
2. 2. Realizuje projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu wizerunku i otoczenia człowieka oraz upowszechnianiu kultury w społeczności szkolnej i lokalnej (stosując także narzędzia i wytwory multimedialne).

Zajęcia komputerowe. Uczeń:

4. 1. Tworzy rysunki i motywy przy użyciu edytora grafiki.
4. 2. Opracowuje i redaguje teksty (listy, ogłoszenia, zaproszenia, ulotki), stosując podstawowe możliwości edytora tekstu w zakresie formatowania akapitu i strony, łączy grafikę z tekstem.
4. 4. Przygotowuje proste animacje i prezentacje multimedialne.
5. 2. Uczestniczy w pracy zespołowej, porozumiewa się z innymi osobami podczas realizacji wspólnego projektu, podejmuje decyzje w zakresie swoich zadań i uprawnień.

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu.	Starter: Grupa w dobrym nastroju Uczennice i uczniowie poznają zabawy, które pobudzają i wprawiają w dobry nastrój. Określają funkcje i znaczenie fotografowania dawniej i obecnie. Omawiają przyniesione na spotkanie zdjęcia. Poznają cele projektu.	1 godz.	od [] [] [] [] [] [] do [] [] [] [] [] []
Planowanie działań. Działania	Historia fotografowania Dzieci podzielą się na trzyosobowe grupy i stworzą prezentację dotyczącą historii fotografowania. Przedstawią zebrane i opracowane wiadomości. Dokonają samooceny w grupach wg ustalonych kryteriów.	2 godz.	od [] [] [] [] [] [] do [] [] [] [] [] []
Planowanie działań	Spojrzenie na zadanie z różnych stron Nauczycielka/nauczyciel zachęca dzieci do twórczych działań na rzecz swojej społeczności, dając za przykład brytyjski nurt <i>community arts</i> . Dzieci planują pracę, wykorzystując technikę „Sześciu Myślowych Kapeluszy” E. de Bono. Po podziale na grupy robocze, tworzą harmonogram pracy.	2 godz.	od [] [] [] [] [] [] do [] [] [] [] [] []
Działania	Poszukiwanie fotografii Uczennice i uczniowie szukają wśród rodzin, sąsiadów i znajomych najstarszych fotografii. Kopiują je w dostępny sobie sposób. Starają się zdobyć informacje o czasie i okolicznościach wykonania zdjęć, identyfikują osoby na nich przedstawione.	3 godz.	od [] [] [] [] [] [] do [] [] [] [] [] []
	Analiza i porządkowanie Dzieci selekcjonują zebrane zdjęcia. Analizują i porównują je ze współczesnymi lub wykonanymi w różnym czasie. Wyszukują informacje na tematy przedstawione na fotografiach lub rozwijają zagadnienia zgodnie z pomysłem. Korzystają z różnych źródeł. Cały zespół uczestniczy w określeniu kryteriów dobrze przygotowanej wystawy.	3 godz.	od [] [] [] [] [] [] do [] [] [] [] [] []
	Przygotowanie wystawy Wykorzystując różne pomysły i wiele materiałów, uczennice i uczniowie przygotowują wystawę. Gromadzą z pomocą mieszkańców eksponaty pasujące tematycznie do fotografii. Przyjmują pomoc chętnych osób przy instalowaniu wystawy. Przygotowują z pomocą wybranego programu komputerowego prezentację. Wybierają odpowiednie miejsce na wystawę i zastanawiają się nad jej tytułem. Wykonują zaproszenia i plakaty informujące.	5 godz.	od [] [] [] [] [] [] do [] [] [] [] [] []
Prezentacja	Wystawa W trakcie wystawy fotografii następuje pokaz prezentacji przygotowanych przez grupy robocze. Uczennice i uczniowie oprowadzają gości po wystawie, opowiadają o swoich wrażeniach.	3 godz.	od [] [] [] [] [] [] do [] [] [] [] [] []
Refleksja	Czego się nauczyliśmy? Kronikarze projektu prezentują wyniki swojej pracy. Zespół dokonuje oceny koleżeńskiej. Dzieci piszą listy do wybranej postaci z fotografii, oceniając swoją pracę i relacjonując wrażenia.	1 godz.	od [] [] [] [] [] [] do [] [] [] [] [] []
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 1 godz.

Działania: poznanie zabaw, które integrują grupę i pobudzają do działania; wprowadzenie uczennic i uczniów w problematykę i cele projektu; określenie funkcji i znaczenia fotografowania.

Pomoce: Załącznik 1.

Starter:
Grupa w dobrym nastroju

Kolejne kroki:

1. Poproś uczennice i uczniów o przyniesienie na rozpoczynające projekt spotkanie swoich ulubionych zdjęć. Dobrze byłoby, żeby zdjęcia prezentowały różne ujęcia i sposoby ukazywania człowieka i miejsc.
2. Rozpoczynamy w dobrych nastrojach.
 2. 1. Pierwsze spotkanie odgrywa bardzo istotną rolę podczas całego projektu. Dzięki niemu możemy wzbudzić zainteresowanie uczestniczek i uczestników, zadbać o dobrą atmosferę zespołu i zaangażować dzieci do aktywnego udziału.
 2. 2. Na początku zajęć zadbajcie o dobry nastrój. Wykorzystajcie zabawy z Załącznika 1. Działają one pobudzająco i wprowadzają grupę w dobry humor. Można je wykorzystywać zawsze na początku spotkania, w trakcie (pobudzenie, odreagowanie) lub na końcu (zakończenie spotkania w dobrym nastroju). Zachęcamy dzieci do ich wykorzystania podczas pracy w grupach, kiedy trudno będzie im się skoncentrować, nie będą mieli pomysłów lub czują się zniechęceni. Pamiętajmy, że powitania i pożegnania to również ważny element funkcjonowania zespołu. Sposób powitania również może wprowadzić w dobry nastrój i oddziaływać na motywację uczennic i uczniów do udziału w spotkaniu.
 2. 3. Witając się na początku zajęć stańcie w kręgu. Wszyscy wykonują „start rakiety”¹, kucając i uderzając dłońmi o podłogę, najpierw wolno, potem coraz szybciej, naśladując odgłos rozgrzewającego się silnika. W końcowej fazie wszyscy wyskakują w górę z głośnym okrzykiem, trzymając ręce nad głową.
Uczennice i uczniowie na początku spotkania mogą swobodnie przemieszczać się po sali, a na znak nauczycielki/nauczyciela zatrzymać się i przywitać ulubionym lub wymyślonym wcześniej gestem z osobą, którą pierwszą zauważą. Dzieci mogą wymyślać gesty powitalne indywidualnie lub w grupach, np. gesty przybyszów z obcej planety, mędrców, tancerek, zawodników sumo itp. Witają się później w ten sposób w różnych sytuacjach.
3. Na początku realizacji projektu dzieci powinny poznać znaczenie i wartość fotografii dawniej i współcześnie. Ważne jest, żeby dostrzegły zmiany, jakie zaszły w technologii rejestrowania obrazu, a także sposobach pracy w zakładach fotograficznych. Sprzęt fotograficzny jest masowo dostępny, każdy może zarejestrować dowolny fragment rzeczywistości w wybranej przez siebie chwili. Istotna jest również zmiana podejścia do fotografowania. Każda fotografia wiąże się z pewnym wydarzeniem, historią, czasami dokumentuje ważne momenty życia. Zwróćmy uwagę na różnice w nastawieniu ludzi do fotografowania. Kiedyś wykonywano zdjęcia tylko przy okazji istotnych wydarzeń, ludzie ubierali się wówczas odświętnie, prezentowali się na tle swoich dóbr. Czasem musieli pokonać duże odległości, żeby wykonać zdjęcie w oddalonym wiele kilometrów zakładzie fotograficznym.
 3. 1. Zachęć dzieci do rozmowy, mogą wypowiedzieć się na temat fotografowania. Co im bardziej odpowiada, robienie zdjęć, czy bycie obiektem takich działań i dlaczego?
 3. 2. Poproś dzieci o zaprezentowanie zdjęć, które przyniosły. Niech spróbują:
 - określić czas, w którym zostały wykonane;
 - nadać tytuł, określić temat;
 - opisać nastrój osób na zdjęciu;

z małej szkoły w wielki świat

¹ Przykłady podobnych zabaw na stronach: <http://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU9836> oraz <http://www.edukacja.edux.pl/p-13991-budowanie-poczucia-wlasnej-wartosci-u-dzieci.php>.

- skazać jak największą liczbę ciekawych szczegółów;
 - ocenić, dlaczego im się podoba.
4. Przedstaw cele projektu. Opowiedz, co będzie rezultatem pracy.
 4. 1. Uświadom uczniom i uczniom, że w fotografiach ukrytych jest wiele informacji, które będziemy próbowali odczytać i zinterpretować.
 4. 2. Zapowiedz, że uczennice i uczniowie realizując zadania w projekcie staną się organizatorami kulturalnego życia swojej społeczności, wykorzystają potencjał środowiska, jego historię, tradycje i zwyczaje. Wystawa – efekt końcowy projektu – będzie wynikiem współpracy wielu osób danej miejscowości.

Planowanie działań. Działania

Czas: 2 godz.

Działania: poznanie historii fotografowania. Prezentacja zebranych informacji.

Pomoce: komputer z dostępem do internetu, rzutnik multimedialny, albumy, książki i czasopiśma na temat fotografii, duże arkusze, mazaki.

Historia fotografowania

Kolejne kroki:

1. Zdobywamy informacje.
 1. 1. Powiedz dzieciom, że ich celem będzie zdobycie wiedzy i lepsze poznanie historii fotografii. Uczennice i uczniowie dowiedzą się pracując w grupach, jak i za pomocą jakich urządzeń dawniej robiono zdjęcia.
 1. 2. Zaproponuj, aby dzieci podzieliły się na małe grupy zadaniowe (maksymalnie trzyosobowe). Będą musiały zebrać informacje i przygotować prezentacje na temat „Fotografowania dawniej i współcześnie”. Najlepiej, żeby prezentacja była wykonana w programie Power Point, ale uczennice i uczniowie mogą wykonać również plakat. Dzieci powinny zadbać o to, aby ich prezentacja uwzględniała przeszłość, teraźniejszość oraz pomysły dotyczące fotografowania w przyszłości. Ustalcie wspólnie, co powinna zawierać prezentacja by była ciekawa i wzbogacała naszą wiedzę. Zapiszcie kryteria na dużym arkuszu. Poinformuj wszystkich, że na zakończenie zadania dzieci wspólnie dokonają oceny prezentacji.
- Przykładowe kryteria wykonania zadania:**
- Prezentacja wykonana w programie Power Point nie powinna zawierać więcej niż 10 slajdów.
 - Należy zawrzeć informacje z przynajmniej dwóch różnych źródeł (podać tytuł książki, czasopiśma, słownika lub adres strony, z której się korzystało).
 - Prezentacja zawiera przykłady aparatów, różnych rodzajów fotografii oraz informacje o sposobach wywoływania zdjęć.
 - Powinny pojawić się w niej pomysły dotyczące przyszłości rejestrowania obrazu.
2. Uczennice i uczniowie przedstawiają swoje prezentacje. Następnie każda grupa dokonuje samooceny, wpisując sobie punkty obok zapisanego na arkuszu kryterium, które spełniła ich praca.
 3. Zaproponuj, aby na zakończenie dzieci ustaliły, jaka według nich informacja w prezentacjach była najciekawsza, najbardziej wartościowa.
 4. Spotkanie zakończyć uzgodnionym wcześniej pożegnaniem gestem lub zabawą.

Planowanie działań

Czas: 2 godz.

Działania: poznanie przykładów działań artystów współpracujących ze społecznością lokalną; planowanie pracy za pomocą „Sześciu Myślowych Kapeluszy”; stworzenie harmonogramu pracy.

Pomoce: komputer z dostępem do internetu, rzutnik multimedialny; duże arkusze oznaczone kolorami, artykuły piśmiennicze; Załącznik 2, 3, 4 i 5.

Spojrzenie na zadanie
z różnych stron**Kolejne kroki:**

1. Przywitaj się z dziećmi w ulubiony przez nie sposób (gesty, zabawa).
2. Poinformuj uczennice i uczniów, że zajmiemy się na tym spotkaniu planowaniem działań, które zrealizujemy w najbliższym czasie.
3. Przypomnij dzieciom, że w tym projekcie staną się nietypowymi artystami, ponieważ końcowe dzieło będą tworzyć wraz z mieszkańcami swojej miejscowości. Dzięki ich działaniom cała społeczność będzie mogła obejrzeć swoje dzieje na tle lokalnej historii, tradycji, zwyczajów i wspomnień. Chodzi o to, żeby mieszkańcy stali się nie tylko odbiorcami powstałej w efekcie końcowym wystawy, ale również uczestniczkami/uczestnikami tych artystycznych działań. Inspiracją do tego projektu są działania brytyjskich artystów funkcjonujących w nurcie *community arts* (Załącznik 2 – *Community arts*). Można podać przykłady projektów realizowanych przez wspomnianych artystów, żeby zadziałać na wyobraźnię dzieci².
4. Porozmawiaj z uczennicami i uczniami, jak sobie wyobrażają realizację wystawy. *Co waszym zdaniem jest potrzebne i konieczne, aby taka wystawa powstała? Czy przewidujecie jakieś trudności w tym wspólnym przedsięwzięciu? Jakie macie myśli i odczucia, kiedy wyobrazicie sobie efekt końcowy wspólnej pracy?*
 4. 1. Poinformuj dzieci, że wytyczanie celów jest bardzo ważnym momentem różnych działań, ponieważ jesteście wtedy bardziej zmotywowani, czujni i entuzjastycznie nastawieni do tego, co planujemy zrobić. Wspólnie z uczennicami i uczniami spróbujmy odpowiedzieć sobie na pytania:
 - *Co konkretnie chcemy osiągnąć w tym projekcie?*
 - *W jakim czasie to zrobimy (do kiedy)?*
 - *Jak poznamy, że nam się to udało?*
 - *Jaki będzie skutek naszych działań?*
 - *Co będziemy musieli w tym celu zrobić?*
 4. 2. Zachęć uczennice i uczniów do stworzenia w wyobraźni obrazu wytyczonego celu. Chcemy stworzyć nietypową wystawę fotografii. Wyobraźmy sobie, że osiągnęliśmy ten cel i zadajmy sobie pytania: *Jak będziemy wyglądać? Co będziemy czuć? Co powiedzą na temat naszej pracy i wystawy inni ludzie?*
 4. 3. Następnie zapisz cel, do którego będziecie dążyć i umieść go w widocznym miejscu, ponieważ:
 - zapisany stanie się bardziej rzeczywisty;
 - trzeba będzie o nim pomyśleć bardziej szczegółowo.
5. Zapowiedz dzieciom, że kiedy wytyczyliście już sobie cel oraz stworzyliście w wyobraźni jego obraz, to kolejnym krokiem jest stworzenie planu działania.
 5. 1. Zaplanujcie pracę za pomocą techniki, która nazywa się „Sześć Myślowych Kapeluszy”. Metoda jest dobrym narzędziem ukierunkowującym uwagę na konkretne zadanie. Pozwala skupić się na określonych aspektach działania i myśleć w pewien określony sposób. Pozwoli uczniom i uczniom zobaczyć drogę do celu z różnych stron.

² Ciekawą propozycją do pokazania dzieciom są projekty realizowane przez Geoffa Broadwaya, ponieważ wykorzystują środki audiowizualne i fotografie. Relacje z jego projektów można znaleźć na stronie: <http://www.intentional.co.uk/community-and-education/me-you-and-everything-else-2/>.

5. 2. Każdy z Myślowych Kapeluszy³ jest innego koloru, co wiąże się z metaforą odmiennych sposobów myślenia o problemie i jego rozwiązaniu. W koncepcji Edwarda de Bono⁴ zakładanie kapelusza (w wyobraźni lub dosłownie) symbolizuje konkretny sposób myślenia odpowiadający danej barwie.
- Poszczególne kapelusze różnicują sposób myślenia:
- BIAŁY** – odnosi się do faktów, liczb i informacji. Jakimi informacjami dysponujemy i jakie musimy pozyskać.
- CZERWONY** – odzwierciedla emocje, uczucia i przecucia. Mówi o tym, jakie są nasze wrażenia w danej chwili odnośnie rozpatrywanego tematu.
- CZARNY** – dotyczy oceny i zestawienia faktów.
- ŻÓŁTY** – mówi o korzyściach, uzasadnionych plusach oraz zaletach.
- ZIELONY** – symbolizuje szukanie alternatyw, tworzenie i przetwarzanie pomysłów, marzenia.
- NIEBIESKI** – podsumowuje obecny stan rzeczy, wyznacza kolejne zadania, ale to również planowanie, organizowanie i podsumowanie.
6. Podziel dzieci na sześć grup, które zostaną przydzielone do konkretnego kapelusza. Poproś, aby – działając wg instrukcji (Załącznik 3) – wypisały na arkuszach swoje przemyślenia. Najlepiej, żeby grupy wymieniały się kapeluszami i czytając wnioski innych dopisywały na arkuszach nowe pomysły.
7. Cały zespół spotka się po zakończonym zadaniu, analizując i uściślając informacje zapisane na arkuszach. Na podstawie zebranych informacji stwórzcie wspólnie plan działań, np.:

TWORZYMY CIEKAWĄ WYSTAWĘ FOTOGRAFII

I Czym dysponujemy?
Co będzie potrzebne do realizacji zadania?

II Z jakimi trudnościami się zetkniemy?
Jakie są słabe punkty naszego pomysłu?

III Jakie będziemy mieli z tego korzyści?
Dlaczego warto to zrobić?
Kto odniesie korzyści?

IV Co powinniśmy zrobić, żeby wystawa była ciekawa i budziła zainteresowanie?

V Co powinniśmy zrobić po kolei, aby dojść do celu (zorganizowania wystawy)?

8. Powiedz, żeby dzieci podzieliły się na grupy robocze, w których będą pracować aż do stworzenia wystawy. Zaproponuj zabawę, w której uczennice i uczniowie muszą ustawić się w szeregu wg kolejności miesięcy, w których się urodziły. Nie mogą rozmawiać ze sobą, więc dogadują się za pomocą mimiki i gestykulacji. Na zakończenie zabawy, kiedy dzieci stoją w szeregu zgodnie z kolejnością miesięcy, dokonujemy podziału na grupy przez odliczanie.
9. Zaproponuj, aby każda grupa na podstawie wspólnie zredagowanego planu działań (umieszczonego w widocznym dla wszystkich miejscu) stworzyła swój harmonogram pracy (przykładowy harmonogram w Załączniku 4). Dzieci powinny w nim uwzględnić poszczególne etapy działań, możliwości zdobycia materiałów i ich opracowanie. Niech cały zespół ustali termin wspólnych konsultacji, podczas których będzie selekcjonować, klasyfikować i dobierać fotografie oraz określi datę wystawy.

Uwaga:

Można zaproponować dzieciom wybór drużyny reporterskiej/kronikarskiej projektu. Dzieci te miałyby zadanie rejestrowania najważniejszych momentów w projekcie za pomocą kamery lub aparatu. Ich zadaniem byłoby przeprowadzenie wywiadów z uczennicami i uczniami, nauczycielką/nauczycielem podczas poszczególnych etapów projektu oraz przygotowań do wystawy. Na prezentacji efektów projektu drużyna ta mogłaby nagrać wywiady z gośćmi. Wszystkie zebrane materiały powinny zostać opracowane na ostatnie, podsumowujące spotkanie w formie prezentacji, plakatu, filmu lub gazetki szkolnej. (W Załączniku 5 znajdziesz propozycję kilku programów umożliwiających opracowanie zebranych materiałów.) w ten sposób powstanie ciekawy dokument, który będzie można umieścić np. na stronie internetowej szkoły, gminy, biblioteki, domu kultury itp.

³ Kapelusze można wykonać z papieru lub gazety i pomalować, ale równie dobrze symbole kolorów przedstawimy za pomocą koralików, czapek, szalików, czy chust.

⁴ E. de Bono, *Dziecko w szkole kreatywnego myślenia*, Gliwice 2010, ss. 87–118.

Działania

Czas: 3 godz.**Działania:** zgromadzenie starych fotografii.**Pomoce:** aparat, skaner, kserokopiarka, drukarka.

Poszukiwanie fotografii

Kolejne kroki:

1. Poproś dzieci, aby poszukały wśród rodziny, sąsiadów lub znajomych jak najstarszych fotografii. Po uzyskaniu zgody właścicieli zdjęć, niech zrobią ich kopie za pomocą skanera, aparatu fotograficznego lub niech je po prostu sfilmują. Zdjęcia można również kserować, ale jakość kopii będzie prawdopodobnie słaba, nie będzie również możliwości opracowania ich w komputerze. Pamiętajmy, że istotne jest wykorzystanie technologii informatycznych w tym projekcie, ponieważ będzie miało to wpływ na jakość końcowego efektu. Dzieci muszą pamiętać, że wypożyczone zdjęcia powinny oddać w nienaruszonym stanie właścicielom. Niech znajdą sposób na przechowywanie zebranych materiałów, bo może być ich dużo. Najlepiej, żeby umieściły fotografie w przygotowanych wcześniej kopertach lub foliowych koszulkach z imieniem i nazwiskiem właściciela.
2. Poproś dzieci, aby dotarły do szczegółowych informacji na temat zdjęć, np. zidentyfikowały osoby na nich występujące lub poznały okoliczności, czas i miejsce ich powstania. Wszystkie zebrane wiadomości powinny być dokładnie zapisane. Uczennice i uczniowie mogą prowadzić zeszyt, w którym wg własnego pomysłu i oznakowania będą zapisywać zebrane informacje. Przypomnij dzieciom, że pożyczone zdjęcia muszą koniecznie oddać w uzgodnionym z właścicielem terminie.

Działania

Czas: 3 godz.**Działania:** opracowanie i uporządkowanie fotografii.**Pomoce:** artykuły piśmiennicze, kartki, komputer z dostępem do Internetu, źródła informacji – książki, encyklopedie, albumy, mapy, Załącznik 5.

Analiza i porządkowanie

Kolejne kroki:

1. Na tym etapie uczennice i uczniowie analizują i opracowują zebrane fotografie.
 1. 1. Powiedz dzieciom, aby analizę fotografii zrobiły za pomocą programu komputerowego lub bezpośrednio, jeśli wydrukowały kopie zdjęć. Niech dokonają również ich selekcji, np. według przedstawionych tematów (śluby, wesela, chrzty, komunie, spotkania, spędzanie czasu, podróże, pamiętkowe, pożegnania itp.) lub rodzajów (portrety, indywidualne, rodzinne, pejzaże, architektura).
 1. 2. Poproś, aby każda drużyna pogrupowała zdjęcia według swojego pomysłu, np. zachowując chronologię (wg przedstawionych świąt i zwyczajów, pór roku, wydarzeń). Jest to istotny moment działań, ponieważ uczennice i uczniowie stworzą zarys przyszłej wystawy. Niech grupy, analizując zebrane materiały, zastanowią się nad koncepcją swojego pokazu. Pomysły mogą być bardzo różne.

z małej szkoły w wielki świat

2. Przykłady analizy i opracowania fotografii

2. 1. Fotografie ślubne/weselne

- *Jaki moment wesela przedstawiają?*
- *Jak można opisać stroje lub ich fragmenty?*
- *Jak został przedstawiony na fotografii wygląd ludzi i ich zachowania (czynności, pozy)?*
- *Jaki zwyczaj weselny został przedstawiony?*
- *Czy pojawiają się rekwizyty? Jakie? Do czego służą?*
- *Czy pojawiają się muzykanci? Jakie mają instrumenty?*
- *Co znajduje się w tle fotografii?*

Wydadź grupie polecenie: *Odpowiedzcie na powyższe pytania. Znajdźcie w dostępnych źródłach⁵ informacje na temat zwyczajów weselnych. Opracujcie je i dołączcie do wystawy. Dołączcie współczesne zdjęcia weselne i dokonajcie analizy porównawczej: *Jak wesela wyglądały dawniej, a jak obecnie (różnice i podobieństwa)?**

2. 2. Fotografie architektury/ulic/budynków

- *Jaki budynek/ulicę przedstawia fotografia?*
- *Gdzie się znajduje ukazany budynek/ulica?*
- *Czy nadal istnieje? Jeśli nie, to dlaczego?*
- *Czy współcześnie pełni tę samą funkcję?*
- *Dlaczego otrzymały taką nazwę, czy formę architektoniczną?*

Poproś grupę: *Odpowiedzcie na powyższe pytania. Znajdźcie w dostępnych źródłach informacje na temat przedstawionego budynku i dowiedzcie się, jakie było dawniej jego przeznaczenie⁶. Spróbujcie wskazać usytuowanie nieistniejącego budynku/ulicy na współczesnym planie waszej miejscowości (np. wykonajcie rysunek). Informacje dołączcie do wystawy. Opiszcie szczegóły widoczne na fotografii (szklany, sklepy, nawierzchnie, pojazdy).*

3. Zaproponuj, aby po opracowaniu zdjęć spotkał się cały zespół i określcie wspólnie kryteria przygotowania wystawy. Staną się one później wyznacznikami oceny koleżeńskiej.

Przykładowe kryteria oceny wystawy:

- Przedstawienie konkretnego tematu/zagadnienia za pomocą fotografii.
- Wykorzystanie różnych (co najmniej 3) nietypowych materiałów do jego prezentacji.
- Zastosowanie różnych technik plastycznych (co najmniej 3).
- Współpraca z mieszkańcami w celu zdobycia dodatkowych, uzupełniających wystawę eksponatów lub przy instalacji wystawy.
- Wykonanie prezentacji lub filmu (w dowolnym programie) wykorzystującego zebrane przez grupę materiały i pokazanie go na wystawie (Załącznik 5).
- Nowatorskie i pomysłowe wykonanie wystawy.
- Estetyka i solidność wykonania.

⁵ Pomocna literatura:

- A. Bieńkowski, *Ostatni wiejscy muzykanci – ludzie, obyczaje, muzyka*, Warszawa 2001;
- T. Czerwiński, *Budownictwo ludowe w Polsce*, Warszawa 2001;
- T. Karwicka, *Ubiory ludowe w Polsce*, Wrocław 1995;
- L. Michalikowa, *Tradycyjne zabawy ludowe*, Warszawa 1976;
- B. Ogrodowska, *Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne*, Warszawa 2005;
- B. Ogrodowska, *Polskie tradycje i obyczaje rodzinne*, Warszawa 2007;
- Z. A. Skuza, *Ginące zawody w Polsce*, Warszawa 2006;
- A. Zadrozynska, *Świętowania polskie. Przewodnik po tradycji*, Warszawa 2002.

⁶ Fotografie dawnych budowli w konfrontacji ze współczesnym obrazem tych obiektów mogą budzić pytania o ich pierwotne przeznaczenie np. synagogi (obecnie biblioteki, galerie, pływalnie).

Działania

Czas: 5 godz.**Działania:** wykonanie wystawy za pomocą różnych materiałów.**Pomoce:** kartki, artykuły piśmiennicze, materiały plastyczne, komputer z dostępem do internetu.

Przygotowanie wystawy

Kolejne kroki:

1. Przygotowanie wystawy może odbywać się podczas wspólnych spotkań zespołu, ale także w ramach samodzielnej pracy poszczególnych grup. Przypomnij, aby każda grupa wykonywała swój fragment wystawy, mając na uwadze kryteria określone na wcześniejszym etapie pracy. Członkowie grup powinni wykonywać przydzielone zadania.
2. Zachęć dzieci do oryginalnego działania, przypomnij o inspiracjach – przykłady rozwiązań w interaktywnych muzeach, artystyczne projekty twórców *community arts*. Możesz porozmawiać z dziećmi, czy były w jakimś interaktywnym muzeum, w którym fotografie i eksponaty zostały ciekawie pokazane (np. Muzeum Powstania Warszawskiego). *Co im się tam najbardziej podobało? Czy można podpatrzeć jakieś pomysły?*
 2. 1. Jedną z technik plastycznych dotyczącą ręcznego tworzenia i dekorowania albumów ze zdjęciami i pamiątkami rodzinnymi jest scrapbooking⁷. Dzieci mogą wykorzystać pomysły albo po prostu zainspirować się możliwościami.
 2. 2. Jeśli grupa ma trudności twórcze, możesz zaproponować technikę pobudzającą kreatywne myślenie. Scamper⁸ to ciekawe narzędzie ułatwiające twórczą modyfikację pomysłów. Dzięki niemu można uzyskać nowe, ciekawe i wcześniej nieprzewidziane efekty. Scamper składa się z siedmiu operacji myślowych, opisujących w jaki sposób możemy przekształcić w coś zupełnie nowego rozwiązanie, nad którym pracujemy. Scamper jest skrótem pierwszych liter angielskich wyrazów, określających poszczególne myślowe posunięcia.
 - Substitute** – Zastąp (odejmij coś i zastąp to czymś innym)
 - Combine** – Połącz (dodaj jakiś element)
 - Adapt** – Dostosuj (do innego otoczenia)
 - Modify / Magnify / Minify** – Zmień / Zwiększ / Zmniejsz (zmień kolor, kształt, wielkość, formę elementu)
 - Put to Other Uses** – Znajdź inne zastosowania
 - Eliminate** – Wyeliminuj (odejmij jakiś element)
 - Reverse** – Odwróć (na lewą stronę, tyłem naprzód, do góry nogami, na opak)
Przypominamy, że na wystawie będzie miejsce, w którym pokazane zostaną prezentacje i filmy przygotowane przez grupy za pomocą różnych programów.
3. Uczennice i uczniowie mogą w trakcie przygotowywania wystawy zapraszać rodziny, sąsiadów i znajomych, pokazując na jakim są etapie, zachęcając ich do udzielania rad i pomocy. Mieszkańcy mogą wspierać młodych twórców, udostępniając eksponaty, które będą ciekawym uzupełnieniem wystawy (np. W przypadku fotografii weselnych – stara suknia ślubna, instrumenty, stare aparaty) lub pomagając przy instalacji konstrukcji.

⁷ Ciekawe przykłady, które mogą zainspirować dzieci:

- <http://sielskie-klimaty.blogspot.com/2011/12/poczciwa-naturalna-starosc.html>;
- <https://www.youtube.com/watch?v=UX-T7crc8TM>;
- <https://www.youtube.com/watch?v=QShCoBotCEk>;
- <http://scrapbooking.blox.pl/html>.

⁸ Zobacz: <http://www.mycoted.com/SCAMPERR>.

z małej szkoły w wielki świat

3. 1. Dzieci w swoich działaniach muszą wziąć pod uwagę miejsce, w którym odbędzie się wystawa. Najlepiej, żeby była zainstalowana w przestrzeni, która nie będzie wymagała szybkiego jej rozebrania. Może warto pomyśleć o wystawie, która będzie przenośna. Jest wtedy szansa na zaprezentowanie jej np. uczennicom i uczniom sąsiadującej z nami szkoły, w bibliotece, urzędzie gminy.
3. 2. Na tym etapie wykonywane są także zaproszenia i plakaty informujące oraz podziękowania. Należy zaprosić wszystkich mieszkańców, a szczególnie osoby, które brały udział w realizacji projektu i są współtwórcami. Zaprosić również przedstawicieli lokalnej władzy i ośrodków kultury.
3. 3. Dzieci powinny również wymyślić tytuł wystawy, np. „Co mówią stare fotografie?”, „Nasza społeczność dawniej i współcześnie” lub – wykorzystując tytuł projektu – „Historie zapisane w obrazach”.

Prezentacja

Czas: 3 godz.

Działania: zaprezentowanie wystawy fotografii mieszkańcom miejscowości, społeczności szkolnej i zaproszonym gościom.

Pomoce: komputer z rzutnikiem multimedialnym.

Wystawa

Kolejne kroki:

1. Uczennice i uczniowie prezentują wystawę w wybranym miejscu w szkole. Wyznaczone dzieci z grup zadaniowych mogą opowiedzieć o fragmencie swojej wystawy. Powinny również wspomnieć o mieszkańcach, którzy im pomagali lub udostępnili materiały i eksponaty, a także wręczyć podziękowania.
2. Na początku wystawy lub w jej trakcie uczennice i uczniowie pokazują przygotowane w grupach prezentacje.
3. Ważną rolę podczas wystawy odegra zespół reporterski, który rejestrował wszystkie etapy działań projektowych. Będzie to okazja do przeprowadzenia rozmowy z gośćmi, a także nagrania wrażeń uczestniczek i uczestników projektu. Reporterzy mogą zadać pytania o odczucia, wrażenia i emocje. Przed podsumowaniem projektu zespół kronikarzy musi opracować swoje materiały.

Refleksja

Czas: 1 godz.**Działania:** podsumowanie i ocena działań projektowych.**Pomoce:** prezentacja przygotowana przez kronikarzy projektu, artykuły piśmiennicze, arkusze.**Kolejne kroki:**

1. Zespół reporterów prezentuje swoją relację z wszystkich etapów projektu. Pozwoli to przypomnieć uczennicom i uczniom krok po kroku wydarzenia i działania.
Następnie wracając do stworzonych wspólnie kryteriów przygotowania wystawy zespół dokonuje oceny koleżeńskiej. Podczas oceniania dzieci dzielą się uwagami oraz wrażeniami, uzasadniają swoje zdanie.
2. Na zakończenie poproś dzieci, aby wybrały dowolną osobę przedstawioną na jednej z fotografii umieszczonych na wystawie i napisały do niej list. Prawdopodobnie dzieci zaadresują swoje teksty do kogoś z rodziny lub znajomych przedstawionych na zdjęciu, ale może być to osoba nieznaną. Najważniejsze, żeby w liście znalazły się odpowiedzi na pytania:
 - *Co i jak zrobiłam/em podczas tego projektu?*
 - *Co było dla mnie najtrudniejsze i jak sobie z tym poradziłam/em?*
 - *Co mi się najbardziej podobało?*
 - *Czego się nauczyłam/em?*
 Gotowe listy uczennice i uczniowie mogą zachować, ale można również dołączyć je jako element wystawy.

Czego się nauczyliśmy?

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 1. Zabawy pobudzające, wprawiające w dobry nastrój

z malej szkoły w wielki świat

Głowa Smoka⁹

Jest to ćwiczenie na podniesienie energii w zespole, w sytuacji zmęczenia, znużenia pracą. Do jego wykonania potrzeba więcej przestrzeni.

Wyznaczamy osobę, która będzie „głową smoka”. Jej zadaniem będzie złapać innych uczestników, czyli pozostałe kawałki ciała smoka. Głowa goni uczestniczki i uczestników zabawy. Każda złapana osoba dołącza do Smoka, łapiąc dziecko stanowiące jego ostatnią część za ramiona (przynajmniej jedną ręką) i pomaga złapać inne dzieci. Zabawa trwa do momentu, dopóki cały Smok nie zostanie skompletowany.

Polowanie na czerwony przycisk

Uczestniczki i uczestnicy poruszają się po sali, trzymając jedną rękę za plecami (wierzchem dłoni do pleców). Na dłoni znajduje się „czerwony przycisk”, którego naciśnięcie przez inne dziecko spowoduje „wyłączenie/zamarznięcie” danej osoby w miejscu. Drugą ręką dzieci mogą wciskać „przyciski” na dłoniach innych. Celem każdego jest wcisnąć przyciski i unieruchomić jak najwięcej osób, samemu pozostając w ruchu.

Podmuch energii

Ćwiczenie dobrze nadaje się do sprowokowania współpracy pomiędzy członkami grupy, którzy nie bardzo chcieli wcześniej współdziałać. Dzielimy uczestniczki i uczestników na grupy 2–4-osobowe. Każda grupa otrzymuje piórko. Wygrywa grupa, która dmuchając najdłużej utrzyma piórko w powietrzu (nie można go dotykać, nie może na nic upaść).

⁹ Przykłady zabaw na podstawie: A. Lewandowska-Walter, W. Radziwiłowicz, Ł. Srokowski, *Odyseja umysłu. Książeczka trenera*, Fundacja Odyssey of the Mind Polska, s.91.

Załącznik 2. *Community arts*

Materiał pomocniczy dla nauczycielek/nauczycieli

Co to jest *community arts*?¹⁰

Community arts można tłumaczyć jako sztuka społeczności lub dla społeczności. Jest to nurt znany w Wielkiej Brytanii, polegający na współpracy artysty ze społecznością w celu rozwiązania pewnych problemów. Artyści prezentujący ten nurt działają na tzw. terenach kryzysowych, gdzie osłabione są więzi w społeczności lub ich w ogóle nie ma. „Sztuka społeczności” stara się owe więzi tworzyć, wzmacniać i ożywiać za pomocą artystycznych działań. Poza tym nurt ten przypomina społecznościom, z którymi pracuje o prawie do uczestniczenia we własnej kulturze.

Kreatywność a *community arts*

Duże znaczenie w działaniach *community arts* ma pojęcie kreatywności. Realizowane projekty powinny wyzwolić twórcze myślenie lokalnej społeczności, z którą artysta współpracuje. Zazwyczaj działania mają walor edukacyjny (nauka tworzenia, warsztaty), psychologiczny (satysfakcja z sukcesu na zakończenie realizacji projektu) i wymiar społeczny (produkt końcowy należy do społeczności, ona jest za niego odpowiedzialna).

Spółeczność

Podstawową metodą działań *community arts* jest praca grupowa. Ważne, aby społeczność angażowała się w przedsięwzięcie na wszystkich etapach jego realizacji. Artysta pełni w projektach rolę animatora i nauczyciela, który przybliży techniki artystycznego wyrazu, motywuje również do działania. Najważniejsze jednak, że we wszystkich inicjatywach społeczność znajduje się na pierwszym planie.

Znaczenie miejsca

W związku z tym, że *community arts* skupia się przede wszystkim na pracy ze społecznościami lokalnymi, organizującymi swoją tożsamość wokół konkretnego miejsca, to pojęcie przestrzeni ma w tym przypadku istotne znaczenie. „W centrum wielu projektów znajduje się lokalna historia opowiedziana przez mieszkańców danej dzielnicy, a także subiektywne mapy miasta lub wsi z nakreślonymi na nowo punktami, najistotniejszymi z perspektywy jednostek i społeczności”¹¹.

z małej szkoły w wielki świat

¹⁰ Najważniejsze wiadomości o ruchu *community arts* są opracowane na podstawie:

- M. Litwinowicz, z ducha kultury czynnej [w:] Lokalnie. Animacja kultury - *community arts*, red. I. Kurz, Instytut Kultury Polskiej UW, Warszawa 2008, ss. 15-35;
- A. Rogozińska, Wyzwolić kreatywność. Wokół brytyjskiego ruchu *community arts*, dostępne na: <http://publica.pl/teksty/wyzwolic-kreatywnosc>.

¹¹ A. Rogozińska, *Tamże*.

Załącznik 3. Instrukcje dla grup

z malej szkoły w wielki świat

Biały Kapelusz

Wyobraźcie sobie, że założyliście na głowę **biały** kapelusz i musicie zacząć myśleć w sposób jaki on narzuca.

Waszym zadaniem jest stworzenie nietypowej wystawy fotografii.

Odpowiedzcie na pytania:

- *Jakimi informacjami dysponujemy?*
 - zgrupujcie wszystkie informacje, które dotyczą zadania,
 - piszcie fakty, liczby, zróbcie listę rzeczy potrzebnych do zadania, którymi dysponujecie.
- *Jakich informacji nam brakuje?*
 - wypiszcie, jakie informacje potrzebne będą do realizacji zadania,
 - zróbcie listę rzeczy/materiałów, które będziecie musieli pozyskać.

Wypiszcie wszystkie swoje odpowiedzi na białym arkuszu.

Czerwony Kapelusz

Wyobraźcie sobie, że założyliście na głowę **czerwony** kapelusz i musicie zacząć myśleć w sposób jaki on narzuca.

Waszym zadaniem jest stworzenie nietypowej wystawy fotografii.

Odpowiedzcie na pytania:

- *Jakie są w tej chwili wasze uczucia i wrażenia dotyczące zadania?*
- *Jakie emocje wam towarzyszą?*

Wpiszcie wszystkie swoje odpowiedzi na arkuszu z czerwoną ramką.

Czarny Kapelusz

Wyobraźcie sobie, że założyliście na głowę **czarny** kapelusz i musicie zacząć myśleć w sposób jaki on narzuca.

Waszym zadaniem jest stworzenie nietypowej wystawy fotografii.

Odpowiedzcie na pytania:

- *Czy nasz pomysł sprawdzi się w praktyce?*
- *Czy nietypowa wystawa, którą chcemy zrobić przyniesie oczekiwane rezultaty?*
- *Jakie są słabe punkty naszego pomysłu?*
- *Na jakie problemy natkniemy się realizując to zadanie?*

Wpiszcie wszystkie swoje odpowiedzi na arkuszu z czarną ramką.

Żółty Kapelusz

Wyobraźcie sobie, że założyliście na głowę **żółty** kapelusz i musicie zacząć myśleć w sposób jaki on narzuca.

Waszym zadaniem jest stworzenie nietypowej wystawy fotografii.

Odpowiedzcie na pytania:

- *Jakie korzyści przyniesie nam stworzenie nietypowej wystawy fotografii?*
- *Dlaczego warto ją przygotować?*
- *Jakie możliwości mogą pojawić się w trakcie realizacji zadania?*
- *Kto odniesie korzyści podczas realizacji tego zadania?*

Wpiszcie wszystkie swoje odpowiedzi na arkuszu z żółtą ramką.

Zielony Kapelusz

Wyobraźcie sobie, że założyliście na głowę **zielony** kapelusz i musicie zacząć myśleć w sposób jaki on narzuca.

Waszym zadaniem jest stworzenie nietypowej wystawy fotografii.

Odpowiedzcie na pytania:

- *Co można zrobić, żeby wystawa była ciekawa i budziła zainteresowanie?*
- *Jakie informacje i materiały przydadzą się nam, aby zaskoczyć innych?*
- *Co trzeba zrobić, żeby ta wystawa była inna od wszystkich, które dotychczas widzieliśmy?*

Wpiszcie wszystkie swoje odpowiedzi na arkuszu z żółtą ramką.

Niebieski Kapelusz

Wyobraźcie sobie, że założyliście na głowę **niebieski** kapelusz i musicie zacząć myśleć w sposób jaki on narzuca.

Waszym zadaniem jest stworzenie nietypowej wystawy fotografii.

Odpowiedzcie na pytania:

- *W jakim miejscu realizacji zadania jesteśmy?*
- *Co powinniśmy zrobić i w jakiej kolejności wykonać, żeby doszło do prezentacji wystawy?*

Wpiszcie wszystkie swoje odpowiedzi na arkuszu z żółtą ramką.

Załącznik 4. Harmonogram pracy grupy

z małej szkoły w wielki świat

Lp.	Zadanie	Odpowiedzialni	Termin	Potrzebne materiały
1.	Zgromadzenie starych i współcześnie wykonanych fotografii.			
2.	Kopiowanie, skanowanie fotografii.			
3.	Poszukiwanie informacji dotyczących problemów, miejsc i sytuacji przedstawionych na zebranych fotografiach.			
3.	Zgromadzenie materiałów potrzebnych do realizacji wystawy.			
4.	Kampania promocyjna – opracowanie plakatów informacyjnych, ogłoszeń i zaproszeń na wystawę.			
5.	Wykonanie wystawy.			
6.	Prezentacja wystawy.			
7.	Dokumentacja spotkania – filmowa, fotograficzna i kronikarska.			

Załącznik 5. Propozycje narzędzi i technologii informacyjno-komunikacyjnych przydatnych w projekcie¹²

Poniżej zostały przedstawione przykłady aplikacji, stron i programów, które pomogą ciekawie opracować zebrane materiały: zaprojektować interaktywny plakat, opracować zdjęcia, prezentację lub wykonać film.

z małej szkoły w wielki świat

TwistedBrush Open Studio

Aplikacja umożliwia malowanie obrazów na komputerze. Udostępnia wiele rodzajów pędzli, kilka rodzajów płótna i posiada funkcję zmniejszania i zwiększania intensywności nakładania farby na pędzel. Eksportuje gotowe prace do formatów: JPEG, GIF, BMP.

Zastosowanie

Aplikacja przydatna jest przy tworzeniu elementów prezentacji.

Wersja podstawowa bez opłat. Wymagania programowe: Windows All.

Zobacz: <http://pixarra.com/>

ArtRage

Program zaopatrzony jest w takie narzędzia jak: pędzel, ołówek, kredki, pisaki. Pozwala mieszać kolory obracać płótno w dowolne strony. Odwzorowuje pociągnięcia pędzlem (dodatkowo opcja siły nacisku pędzla, która daje różne efekty). Zawiera bogaty przybórniki kolorów. Prace można zapisać w JPG, BMP, PSD, PNG.

Zastosowanie

Aplikacja przydatna przy tworzeniu obrazów oraz elementów prezentacji.

Wersja startowa bez opłat. Wymagania programowe: Windows 95/98/Me/2000/XP/Vista/7.

Zobacz: <http://www.artrage.com/>

Glogster EDU

Glogster pozwala wykonać interaktywny plakat lub baner. Poszczególne części plakatu (obrazki, teksty, a nawet filmy, np. z YouTube) mogą odsyłać do stron zawierających więcej informacji. Można dodawać wypowiedź dźwiękową i muzykę.

Program wymaga zalogowania. Kliknięcie na "CREATE NEW GLOG" pozwala tworzyć interaktywny plakat. Można wybierać z kilkunastu motywów graficznych, do wykorzystania jako tło lub wgrać samodzielnie przygotowane tło (podobnie jest ze zdjęciami, które będą elementami pracy). Po kliknięciu na VIDEO możemy do plakatu dodać film (np. podając link do wybranego filmu na YouTube). Każdy z elementów jaki osadzimy na plakacie możemy przesuwac.

Zastosowanie

Można wykorzystać do prezentacji działań w projekcie. Przydaje się również do wykończenia plakatów, ulotek – do wydruku i osadzenia na stronie www.

Dostępny dla użytkowników indywidualnych – bez opłat.

Zobacz: http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=Osqrd7_jtm4#!

¹² Na podstawie:

- <http://www.ceo.org.pl/pl/projekt/news/narzedzia-i-programy-w-projekcie>;
- <http://beta.serwisceo.nq.pl/pl/etnolog/news/prezentacja-w-prezi>.

Fotokast

Pozwala połączyć fotografię, wideo i dźwięk w jedną spójną całość. Dzięki niemu wykonuje się reportaż, który może opowiedzieć o projekcie. Fotokast uatrakcywnia prezentację fotograficzną dźwiękiem i elementami ruchu. Jest łatwy do opracowania, nie wymaga dużych nakładów i drogiego sprzętu.

Zobacz: www.fotocasty.pl (bezpłatny program, wraz z instrukcją i wskazówkami technicznymi).

Movie Maker

Program umożliwia konwersję ścieżki dźwiękowej połączonej z obrazem do pliku WMV, który jest akceptowany np. przez YouTube. Wystarczy przenieść zdjęcia i inne materiały z komputera lub aparatu do programu Movie Maker.

Zastosowanie

Wykorzystuje się go do wykonania prezentacji fotograficznej lub filmu.

Wymagania sprzętowe: Windows 7 i Windows Vista.

Zobacz: <http://windows.microsoft.com/pl-PL/windows-live/movie-maker-get-started>

Prezi

Program pozwala wykonać ciekawą prezentację, która przypomina przyklejanie karteczek z pomysłami na wielkiej tablicy. Mogą być to pojedyncze wyrazy, rozbudowane zdania, zdjęcia, grafika, animacja czy filmiki z Youtube. Każdy element prezentacji można oczywiście edytować – skalować, przesuwając, zmieniać kąt itp. Prezi umożliwia również grupowanie elementów za pomocą specjalnych ramek, jak również precyzyjne ustalenie kolejności i sposobu wyświetlania poszczególnych pozycji lub zbiorów.

Zastosowanie

Można wykorzystać go do prezentacji działań w projekcie. W projekcie „Historie zapisane w obrazach” może przydać się do ciekawego opracowania zdjęć.

Korzystanie z Prezi w ramach podstawowej licencji (Public Account) jest darmowe. Aplikacja powstaje w sieci, więc potrzebny jest internet.

Zobacz: <http://www.enauczanie.com/narzedzia/prezentacje/prezi>

JAK DOBRZE MIEĆ SĄSIADA!

AUTORKI **Agnieszka Szymańska | Anna Paszkiewicz**

Szkoła Podstawowa im. Braci Andrzeja i Józefa Żaluskich w Jedlance

SCENARIUSZ DLA KLAS **4–6 SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Zazwyczaj dzieci z różnych szkół podstawowych w kolejnym etapie nauki spotykają się w jednym gimnazjum (jest to przełomowy i trudny moment w „karierze” uczniowskiej). Wcześniej mało jest okazji do spotkań rówieśników ze szkół-sąsiadów, podczas których mieliby szansę poznania się, wymiany doświadczeń, zadziergnięcia nowych przyjaźni i niwelowania istniejących konfliktów, których powodem jest często miejsce zamieszkania (rywalizacja wsi), hermetyczność środowiska. Projekt stworzy płaszczyznę i możliwość integracji międzyszkolnej, przełamania stereotypów myślowych i dobrego startu w kontaktach koleżeńskich w gimnazjum. Działania w ramach projektu mogą być przyczynkiem do nawiązania współpracy sąsiedzkiej i docenienia roli sąsiada. W szkołach są różnorodne koła zainteresowań i zajęcia pozalekcyjne, na które można zapraszać kolegów z innych szkół, zgodnie z ich zainteresowaniami.

Bardzo ważną rolę w życiu dziecka odgrywa utożsamianie się z kolegami i koleżankami. Projekt pokaże dzieciom, że doświadczają takich samych problemów, porażek, sukcesów, radości jak ich rówieśnicy w różnych szkołach. Istotą projektu będzie spotkanie z rówieśnikami ze szkół sąsiedzkich, na którym przedstawione zostaną wnioski z opracowanych ankiet na temat: Jak wygląda życie uczennic i uczniów, ich szkoły i wsi po zajęciach lekcyjnych, np.: Jakie zajęcia pozalekcyjne odbywają się w ich szkole? Jak spędzają wolny czas? Co chcieliby robić w szkole po lekcjach?

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Rozwiniemy umiejętność współpracy między szkołami-sąsiadami i ich uczennicami/uczniemi.

CELE SZCZEGÓLWE

- Uświadomimy sobie, że wszyscy mamy te same problemy, obawy, trudności, radości, szczęścia, niezależnie od miejsca zamieszkania.
- Rozwiniemy umiejętności organizacyjne.
- Będziemy aktywnie uczestniczyć w życiu oświatowym gminy.
- Zadbamy o integrację dzieci szkół podstawowych z terenu gminy.
- Poznamy działanie zasady reprezentacji.

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- spotkanie integrujące środowisko szkolne w gminie,
- ankieta diagnozująca życie uczennicy/ucznia po zajęciach,
- raport przedstawiający wnioski.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Historia i społeczeństwo. Uczeń:

1. 2. Podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania.
1. 5. Charakteryzuje społeczność szkolną.

Współdziałanie w sprawach publicznych. Uczeń:

- Współpracuje z innymi – planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich.

Etyka. Uczeń:

- Wyraża opinie i wartościuje zjawiska społeczne na poziomie społeczności szkolnej i lokalnej.
- Uzasadnia opinie, wydaje sądy, ustala kryteria ocen w odniesieniu do zjawisk społecznych na poziomie małej grupy, społeczności szkolnej i lokalnej.

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu.	Starter: „Zagadka z kapelusza” Dzieci podczas spotkania usystematyzują wiedzę na temat liczby szkół podstawowych w gminie.	2 godz.	od _____ do _____
Planowanie działań. Działania	Opracowanie i przeprowadzenie ankiet Opracowanie ankiety na temat „Jak wygląda życie uczennic i uczniów, ich szkoły i wsi po zajęciach lekcyjnych”. Przekazanie ankiet do szkół z prośbą o jej przeprowadzenie.	3 godz.	od _____ do _____
	Spotkanie organizacyjne Planowanie i organizacja spotkania integrującego przedstawicieli szkół-sąsiadów, ich dyrektorów, zaproszonych władz lokalnych (wójta, sekretarza, skarbnika, radnych) oraz zaproszonych gości.	6 godz. (3+3)	od _____ do _____
Prezentacja	Spotkajmy się! Przeprowadzenie spotkania integrującego.	4 godz.	od _____ do _____
Działania	Przekazanie raportu Efektem finalnym projektu jest przekazanie raportu w postaci papierowej dyrektorkom/dyrektorom poszczególnych szkół oraz wójtowi/burmistrzowi.	2 godz.	od _____ do _____
Refleksja	Podsumowanie projektu	3 godz.	od _____ do _____
łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.

Działania: zgromadzenie i usystematyzowanie wiedzy na temat liczby szkół podstawowych w gminie.

Pomoce: kapelusz, kartki z nazwami miejscowości i pełnymi nazwami szkół, duży arkusz, kredki.

Starter:
„Zagadka z kapelusza”

Kolejne kroki:

1. Powitaj wszystkie dzieci, zapytaj *Co nowego...? Co dobrego...?* Zapoznaj ich z istotą i celem głównym projektu.
 - 1.1. Na rozpoczęcie zaproponuj zabawę „Zagadka z kapelusza”, która polega na losowaniu jednej kartki z kapelusza. Na kartkach zapisane są pełne nazwy szkół oraz nazwy miejscowości. Zadaniem uczennic i uczniów jest dobranie się w grupy według zasady: jedna grupa to wszyscy, którzy mają kartkę z tą samą nazwą szkoły i nazwą miejscowości, w której się ona znajduje. Dzieci nie mogą porozumiewać się między sobą.
 - 1.2. Podsumujcie wspólnie zabawę sprawdzając poprawność podziału grup. Sprawdźcie, czy wszystkie dzieci trafiły do odpowiedniej grupy.
2. Każda z grup otrzymuje duży arkusz, na którym zapisuje pełną nazwę szkoły i miejscowości, w której ona się znajduje oraz rysuje jej budynek (dla przypomnienia możesz pokazać zdjęcia szkół w internecie). W grupach dzieci mają zastanowić się co łączy ich z dziećmi ze szkoły wylosowanej – każda propozycja zostaje zapisana, bez krytyki, np.:
 - *mieszkamy na wsi,*
 - *lubimy jeździć na rowerze,*
 - *mamy psa lub kota,*
 - *lubimy grać na komputerze itp.*
 Podsumowując spotkanie zwróć szczególną uwagę na elementy wspólne dla wszystkich dzieci z różnych szkół i wsi. Podkreśl, że mimo różnych miejsc zamieszkania wszyscy są tacy sami, mają takie same potrzeby, troski, zmartwienia i radości.

Planowanie działań. Działania

Czas: 3 godz.

Działania: opracowanie ankiety, przeprowadzenie jej we wszystkich szkołach.

Pomoce: kartki ksero, flamastry, „metki”, Załącznik 1 i 2.

Opracowanie i przeprowadzenie ankiet

Kolejne kroki:

1. Powiedz dzieciom, że celem dzisiejszego spotkania jest opracowanie ankiety. Ankieta ma zawierać pytania, które będą służyły zebraniu informacji na temat „Jak wygląda życie uczennic i uczniów, ich szkoły i wsi po zajęciach lekcyjnych”. Wyniki ankiet zostaną przeanalizowane. Będzie to badanie sondażowe.
2. Podziel dzieci na grupy w dowolny sposób, np. według miesiący urodzenia, bądź ulubionego dnia tygodnia. Poproś je, aby sformułowały pytania, które chciałyby zadać swoim rówieśnikom z sąsiednich szkół. Każda grupa układa po minimum 8 pytań. Przypomnij im jeszcze raz cel badania, podkreśl jak ważny jest to etap i że będzie to ich samodzielna praca. Na pracę daj dzieciom maksymalnie 40 minut.
3. Podsumujcie wszystkie propozycje pytań i wybierzcie w sposób demokratyczny pytania do ankiety (Załącznik 1 – przykładowa ankieta). Możesz zastosować „metki”. Każdy ma prawo zagłosować trzykrotnie.
4. Zaprosz wszystkich do kręgu. Na kartonie spiszcie harmonogram przekazania ankiet do pozostałych szkół-sąsiadów i sposobu ich przeprowadzenia (Załącznik 2– przykładowy harmonogram). Po ustaleniu zadań omówcie zasady przeprowadzania ankiety.

Przykładowe zasady przeprowadzania ankiety:

1. Wybierzcie grupę, którą chcecie zapytać.
Grupa respondentów powinna być jak najbardziej zróżnicowana. Jeśli chcemy zbadać uczennice i uczniów danej szkoły to powinniśmy pytać dzieci z możliwie wielu różnych klas.
2. Podczas przeprowadzania badania:
 - poinformujcie badanych o celu przeprowadzania ankiety (zebranie informacji dotyczącej spędzania wolnego czasu po szkole) oraz o anonimowym charakterze badania;
 - pokażcie pismo (najlepiej dyrektorce/dyrektorowi szkoły) – otrzymacie rekomendację szkoły dotyczącą badania;
 - zadbajcie o spokój podczas przeprowadzania ankiety, tak żeby ankietowani mogli skupić się na wypełnianiu ankiety;
 - bądźcie grzeczni, sympatyczni, uśmiechnięci;
 - na zakończenie podziękujcie za wypełnienie ankiety i poświęcony czas;
 - poinformujcie, że wyniki badania będą pokazane i omówione na spotkaniu integrującym szkoły-sąsiadów w terminie, o którym powiadomicie w stosownym czasie.

z małej szkoły w wielki świat

z małej szkoły w wielki świat

Planowanie działań. Działania

Czas: 6 godz. (3+3)

Działania: zaplanowanie i zorganizowanie spotkania integrującego szkoły-sąsiadów.

Pomoce: duży arkusz, kredki, pastele, kartki ksero, flamastry, kartki w kolorach czerwonym, żółtym, zielonym, karta samooceny udziału w pracy grupowej (Załącznik 3).

Spotkanie organizacyjne

I część spotkania – przydzielenie zadań

1. Poprosz by dzieci usiadły w kręgu w celu przywitania się za pomocą iskierki przyjaźni. Następnie dzieci planują przebieg i organizację działań, które muszą wykonać. Warto teraz przydzielić role i zaplanować: zaproszenia, organizację, miejsce spotkania integrującego, dekoracje, przygotowanie ogniska, poczęstunek, pokaz prezentacji itp. Ustalenia uporządkujcie w tabeli.

Przydział ról	Osoby odpowiedzialne za wykonanie
Zaproszenia	
Organizacja	
Miejsce spotkania	
Dekoracje	
Przygotowanie ogniska	
Poczęstunek	
Pokaz prezentacji	

2. Zaproponuj uczennicom i uczniom zabawę w wykonanie wspólnego dzieła. Ustawcie „długi” stół na korytarzu szkolnym (połącz ławki) i nakryj go dużymi arkuszami w taki sposób, żeby nie było widać stołu. Rozdaj dzieciom kredki, najlepiej pastele, każdemu po jednej w dowolnym kolorze. Zadaniem dzieci jest malowanie wspólnego dzieła w rytm muzyki (wybierz melodię o zróżnicowanym tempie np. „Cztery pory roku” – Vivaldiego). Pracujcie do tego momentu, aż karton będzie cały zamalowany. W czasie zabawy wydawaj różne polecenia dotyczące zajmowanego przy stole miejsca (np.: *Malując, przesuwasie się w prawo. Malują osoby po prawej stronie stołu. Co druga osoba robi krok do tyłu, a malują tylko te osoby, które zostały przy stole. Malują tylko chłopcy itp.*) Po wykonaniu dzieła w grupach dzieci wypisują w 5 punktach, co dała im ta zabawa.
3. Rozdaj uczennicom i uczniom kartki w kolorach świateł drogowych (każdemu dziecku po 3 w kolorach czerwonym, zielonym i żółtym):
 - czerwona kartka** oznacza – jestem niezadowolony;
 - żółta kartka** oznacza – jestem częściowo zadowolony;
 - zielona kartka** oznacza – jestem bardzo zadowolony, uważam że był to sukces.

Wytłumacz zasadę działania kolorów i poproś dzieci, żeby odniosły się do zabawy, w której uczestniczyły. Następnie poproś o indywidualne wypowiedzi: *Dzięki tej zabawie dowiedziałam/em się, że... Uważam, że praca grupowa daje mi...*
Podsumuj ten etap pracy dzieci, podziękuj za duże zaangażowanie i zaproś na następne spotkanie.

II część spotkania – wykonanie przydzielonych zadań

1. Każda z grup zgodnie z przydzielonym zadaniem przystępuje do wykonania działań, np. zrobienia zaproszeń, wykonanie dekoracji itd. Postaraj się wskazywać drogę do celu, ale nie wyręczaj uczennic i uczniów w ich zadaniach.
2. Jest to etap, podczas którego każdy zespół pracuje samodzielnie dążąc do wykonania zadania. Liderka/lider na bieżąco kontaktuje się z nauczycielką/lem w celu przekazania informacji na jakim etapie jest praca.
Podsumowując pracę poproś o wypełnienie karty samooceny pracy grupowej (Załącznik 3).

Prezentacja

Czas: 4 godz.

Działania: przeprowadzenie spotkania.

Pomoce: materiały do zrobienia dekoracji, komputer, rzutnik, plakat, poczęstunek, drewno na ognisko.

Spotkajmy się!

Kolejne kroki:

1. W wyznaczonym dniu i miejscu uczennice i uczniowie spotykają się godzinę przed planowanym spotkaniem integrującym szkoły-sąsiadów, aby je przygotować w oparciu o wcześniej przygotowany plan. Aranżują przestrzeń, montują dekorację, przygotowują ognisko i wszystkie elementy spotkania zgodnie z planem. Ustawiają ekran i sprzęt do prezentacji raportu. Pamiętajcie o miejscach dla zaproszonych gości i ewentualnym poczęstunku.
2. Przywitajcie zaproszonych gości, poproście o zajęcie wskazanych miejsc. Kiedy już wszyscy się zgromadzą, wybrane dzieci oficjalnie wszystkich witają, przedstawiają cel spotkania, a następnie kolejne – prezentują wyniki badań w postaci plakatu, prezentacji multimedialnej, omówienia raportu itp.
3. Po części oficjalnej rozpocznijcie część integrującą szkoły-sąsiadów wg ustalonego harmonogramu.

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: przekazanie raportu w wersji papierowej dyrektorkom/dyrektorom poszczególnych szkół.

Pomoce: wydrukowany raport.

Przekazanie raportu

Kolejne kroki:

1. Na powitanie podsumujcie spotkanie integrujące szkoły-sąsiadów, porozmawiajcie co udało się przeprowadzić, a nad czym trzeba popracować przy organizacji kolejnego spotkania tego typu.
2. Osobom, które będą reprezentowały społeczność uczniowską przekazującą raport w wersji papierowej na ręce dyrektorów oraz władz lokalnych przypomnij o zasadach kulturalnego zachowania się. Zapytaj uczennice i uczniów na co muszą zwrócić uwagę odwiedzając siedzibę władz lokalnych i gabinety dyrektorów szkół.
3. Wspólnie z wybraną delegacją udaj się do ww. placówek.

Refleksja

Czas: 3 godz.

Działania: analiza efektów realizowanego działania i wyciągnięcie wniosków.

Podsumowanie projektu

Kolejne kroki:

1. Usiądźcie w kręgu tak, aby wszyscy się widzieli i słyszeli. Grupy zadaniowe niech usiądą obok siebie. Podziękuj dzieciom za pracę, którą wykonały, pochwal i podkreśl, jak wiele się nauczyły. Powiedz, że podsumowanie to czas, aby zebrać i utrwalić doświadczenia i najważniejsze wnioski. Zapytaj, czy teraz czują się przygotowani do odpowiedzi na pytanie postawione na początku realizacji projektu: „Jak wygląda życie uczennic i uczniów, ich szkoły i wsi po zajęciach lekcyjnych”. Poproś, aby wyobrazili sobie, że w odwiedziny przyjechała do nich z innej szkoły grupa młodzieży, która jest znudzona i nieaktywna. W jaki sposób zachęciłiby ich do organizowania przedsięwzięć. Poproś o kilka przykładów.
2. Samoocena.
Podsumowanie będzie się składało z trzech etapów: samooceny indywidualnej, zespołowej i wspólnych wniosków na przyszłość.
I Do samooceny pracy uczennic/uczniów wykorzystajcie wybrane wcześniej kryteria oceny zawarte w karcie samooceny udziału w pracy grupowej.
II Samoocena w zespołach:
 - Z czego jesteśmy zadowoleni?
 - Z czego jesteśmy niezadowoleni?
 - Co chcemy poprawić na przyszłość?

- III Na koniec znowu wszyscy siadają w kręgu i na dużym arkuszu wypisują po kolei wnioski na przyszłość. Możesz je skomentować, a następnie zaproponuj ustną rundkę wypowiedzi:
- *Najważniejsza rzecz, której się dowiedziałem/dowiedziałam...*
 - *Czego się nauczyłem/nauczyłam...*
3. Na koniec jeszcze raz podziękuj wszystkim za aktywność i zastosuj jedną z krótkich form integracji, np. „puszczanie iskierki”, hymn organizacji itp.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 1. Przykładowa ankieta

„Jak wygląda życie uczennic i uczniów, szkóły i wsi po zajęciach lekcyjnych”

z malej szkoły w wielki świat

Odpowiedzi zawarte w ankiecie nie będą udostępniane innym osobom, a dane ilościowe zostaną wykorzystane do celów statystycznych.

Proszę postawić krzyżyk przy właściwej odpowiedzi, w przypadku pytań otwartych – uzupełnić w wykropkowanym miejscu.

1. Po zajęciach szkolnych mam dostęp do:
 - a) placu zabaw
 - b) świetlicy
 - c) biblioteki
 - d) domu kultury
 - e) muzeum
 - f) teatru
 - g) kina
 - h) inne

2. Na jakie zorganizowane zajęcia pozalekcyjne uczęszczasz?
 - a) język obcy
 - b) zajęcia sportowe
 - c) zajęcia muzyczna
 - d) zajęcia taneczne
 - e) zajęcia teatralne
 - f) zajęcia plastyczne
 - g) nie uczęszczam na żadne
 - h) inne

3. Wymień miejsca na terenie twojej miejscowości, które są przeznaczone dla dzieci:

.....

.....

.....

4. Podaj preferowany przez siebie sposób spędzania czasu wolnego

.....

.....

.....

5. Jakie zajęcia pozalekcyjne oferuje szkoła, do której uczęszczasz?

.....

.....

.....

Czy w twojej miejscowości funkcjonują:

- a) Koło Gospodyń Wiejskich
 - b) Zespół regionalny
 - c) Koło Łowieckie
 - d) Izba regionalna
 - e) Instytucje przykościelne (schola, oaza, koło ministrantów itp.)
 - f) inne
6. Gdybyś miał/a moc sprawczą, to co zaproponowałabyś/łbyś swoim rówieśnikom w miejscu zamieszkania jako propozycję spędzania czasu wolnego?

.....

.....

.....

.....

Dziękujemy za wypełnienie ankiety.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 2. Przykładowy harmonogram działań

z małej szkoły w wielki świat

Lp.	Zadania	Osoby odpowiedzialne	Czas realizacji/ terminy	Uwagi
1.	Przygotowanie i graficzne opracowanie ankiety.			
2.	Powielenie ankiety w odpowiedniej liczbie.			
3.	Przeprowadzenie badania ankietowego wśród szkół-sąsiadów. Podział na grupy przyporządkowane danej szkole.			
4.	Opracowanie wyników badań (raport).			
5.	Przygotowanie prezentacji wyników badań na spotkanie integrujące szkoły-sąsiadów.			

Lp.	Zadania	Osoby odpowiedzialne	Czas realizacji/ terminy	Uwagi
1.	Przygotowanie i graficzne opracowanie ankiety.			
2.	Powielenie ankiety w odpowiedniej liczbie.			
3.	Przeprowadzenie badania ankietowego wśród szkół-sąsiadów. Podział na grupy przyporządkowane danej szkole.			
4.	Opracowanie wyników badań (raport).			
5.	Przygotowanie prezentacji wyników badań na spotkanie integrujące szkoły-sąsiadów.			

Załącznik 3. Karta samooceny udziału w pracy grupowej

z małej szkoły w wielki świat

Kryterium	Tak	Średnio	Nie
Czy moje zadania wykonałem/am najlepiej jak umiałem/am?			
Czy potrzebowałem/am pomocy, czy prosiłem/am o nią?			
Czy słuchałem/am tego co mówią inni?			
Czy pomagałem/am innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

Kryterium	Tak	Średnio	Nie
Czy moje zadania wykonałem/am najlepiej jak umiałem/am?			
Czy potrzebowałem/am pomocy, czy prosiłem/am o nią?			
Czy słuchałem/am tego co mówią inni?			
Czy pomagałem/am innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

Kryterium	Tak	Średnio	Nie
Czy moje zadania wykonałem/am najlepiej jak umiałem/am?			
Czy potrzebowałem/am pomocy, czy prosiłem/am o nią?			
Czy słuchałem/am tego co mówią inni?			
Czy pomagałem/am innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?			

NA TROPIE UKRYTYCH OPOWIEŚCI

Tworzymy Małe Archiwum Historii Mówionej naszej społeczności

AUTORKA **Beata Solińska**

Zespół Szkolno-Przedszkolny w Klebarku Wielkim

SCENARIUSZ DLA KLAS **4–6 SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Projekt dotyczy zjawiska opowiadania historii, które w przeszłości (w społecznościach tradycyjnych) odgrywało bardzo ważną rolę. Opowiadanie różnorodnych opowieści było obszarem przekazywania mądrości życiowych, zasad moralnych, podstawowych wiadomości o świecie. Ale przede wszystkim opowiadanie i słuchanie opowieści było „czynnikiem niesłuchanie silnie łączącym ludzi”¹.

Każdy z nas nosi w sobie jakąś opowieść, są one zapisane nie tylko w ludziach, ale także w przedmiotach i miejscach. Historie te są piękne i wartościowe, ponieważ mówią dużo o emocjonalnej, duchowej, dziejowej i społecznej stronie naszego życia. Projekt będzie nietypową podróżą i jednocześnie wyprawą poszukiwawczą w żywiole ludzkich wspomnień.

Dzieci zapoznają się ze współczesną wersją tradycji opowiadania – historią mówioną. Będą musiały zarejestrować i zarchiwizować różnorodne historie, które „odnajdą” w ludzkiej pamięci. Najważniejsze jest jednak, aby stworzyć sytuację, w której będzie można wspomniane historie opowiedzieć i wysłuchać, dzielić się nimi w bezpośrednim międzypokoleniowym kontakcie, tak jak bywało w przeszłości.

Pamięć

Istotne jest, jak zachowały się historie w pamięci ludzi, bo o „odkrywanie” pamięci chodzi. Opowieść pomaga w zrozumieniu drugiego człowieka. Chcąc zrozumieć ludzkie zachowania i postawy należy poznać nie tylko daną rzeczywistość i pewne realne sytuacje, ale przede wszystkim zadać sobie pytanie, w jaki sposób ludzie pojmują (pojowali) opisywaną rzeczywistość, jakie znaczenia przypisują poszczególnym elementom otaczającego ich świata i dlaczego.

Tożsamość

Najważniejsze, że dzieci poszukując historii np. własnej rodziny, mieszkańców, miejsc itp. uczą się słuchać, ale także rozumieć otaczającą ich rzeczywistość, na którą składa się często nieznaną przeszłość. W kontekście historii poznają również siebie. Będą starały się odczytać niepowtarzalny przekaz osobistych świadectw, indywidualny zapis doświadczeń. Różne są powody, dla których ludzie spoglądają w przeszłość, Yi-Fu Tuan zauważa, że „wspólną wszystkim przyczyną jest potrzeba zyskania poczucia siebie i własnej tożsamości”². Niniejszy projekt ma stworzyć ku temu wiele okazji.

¹ N. Dołowy, *Współczesny opowiadacz miejski a tradycja opowiadania* [w:] „Literatura Ludowa” 2005, nr 4–5, s. 99.

² Yi-Fu Tuan, *Przestrzeń i miejsce*, przeł. A. Morawińska, Warszawa 1987, s. 233.

CELE OGÓLNE PROJEKTU

- Umocnimy więzi rodzinne, sąsiedzkie, międzypokoleniowe.
- Poznamy i postaramy się zrozumieć społeczną funkcję i znaczenie tradycji opowiadania w przeszłości i współcześnie.
- Podejmiemy zorganizowane działania w tworzeniu archiwum historii mówionej.

CELE SZCZEGÓŁOWE

- Dowiemy się, dlaczego warto słuchać i rejestrować opowieści.
- Będziemy szukać i selekcjonować informacje z różnych źródeł.
- Nauczymy się formułować i opracowywać pytania do wywiadu.
- Zaplanujemy i przygotujemy wywiad ze świadkiem historii.
- Poznamy zasady dobrze przeprowadzonego wywiadu.
- Zdobędziemy wiedzę o historii naszej społeczności lokalnej, tworząc Małe Archiwum Historii Mówionej.
- Przeanalizujemy, opracujemy i zarchiwizujemy zebrane materiały.
- Zorganizujemy widowisko narracyjne.
- Przeanalizujemy, w refleksyjny sposób, efekty zrealizowanego przez siebie działania.

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- Małe Archiwum Historii Mówionej,
- widowisko narracyjne.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Konstrukttywne uczestnictwo w działaniach społeczności lokalnej i sąsiedzkiej.
- Zdolność do efektywnego zaangażowania, wraz z innymi ludźmi, w działania społeczne.
- Współpraca w grupie.
- Umiejętność planowania działań.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Język polski. Uczeń:

- I. 2. 2. korzysta z informacji zawartych w encyklopedii i słownikach;
- III. 1. 3. formułuje pytania;
- III. 1. 5. tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: opowiadanie twórcze, ogłoszenie, zaproszenie, notatka;
- III. 1. 8. uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je.

Historia i społeczeństwo. Uczeń:

2. 2. zbiera informacje o rozmaitych formach upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości „małej Ojczyzny”;
8. 3. podaje przykłady różnych źródeł historycznych i wyjaśnia, dlaczego należy je chronić.

Zajęcia komputerowe. Uczeń:

1. 3. prawidłowo zapisuje i przechowuje wyniki swojej pracy w komputerze i na nośnikach elektronicznych, a następnie korzysta z nich;
4. 2. opracowuje i redaguje teksty (ogłoszenia, zaproszenia, ulotki), stosując podstawowe możliwości edytora tekstu w zakresie formatowania akapitu i strony, łączy grafikę z tekstem;
4. 4. przygotowuje proste animacje i prezentacje multimedialne.

z malej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	Starter: „Grupa opowiada” Uczennice i uczniowie dostrzegają wartość i znaczenie tradycji opowiadania historii. Analizują własne doświadczenia w tym obszarze. Ustalają cechy dobrze opowiedzianej historii (z perspektywy opowiadającego i słuchającego). Tworzą opowieść w grupach wg wylosowanych wyznaczników. Oceniają wg wcześniej ustalonych kryteriów swoje prace. Poznają cele projektu.	3 godz.	od do
Planowanie działań	Zaproszenie do niezwykłego świata historii mówionych Dzieci zostają wprowadzone w tematykę historii mówionej, uświadamiają sobie jej społeczne znaczenie. Określają w grupach tematykę i zakres planowanych rozmów. Ustalają harmonogram pracy i przydział zadań oraz ról.	3 godz.	od do
Działania	Przygotowanie listy pytań Uczennice i uczniowie przygotowują w grupach projektowych listę pytań z wykorzystaniem techniki burzy mózgów. Za pomocą mapy myśli formułują i opracowują pytania do wywiadu. Uzgadniają w grupach tematy, dzielą się uwagami i przewidują trudności.	2 godz.	od do
	Przeprowadzenie rozmowy Na tym etapie dzieci ustalają z rozmówcami miejsce i termin przeprowadzenia rozmowy. Wybrana osoba z grupy przygotowuje przed wywiadem sprzęt nagrywający. Uczennice i uczniowie określają zasady zachowania podczas spotkania, przypominają uzgodnione funkcje w grupie i zasady przeprowadzenia rozmowy. Podczas wywiadu rejestrują rozmowę (za pomocą nagrywarki lub kamery), dbając o dobrą jakość nagrania. Wykonują, w miarę możliwości, dokumentację fotograficzną. Dziękują rozmówcy i zapraszają na spotkanie podsumowujące projekt.	3 godz.	od do
	Analiza i uporządkowanie zebranych materiałów Nagrana rozmowa jest przesłuchana przez grupę. Uczennice i uczniowie wykonują spis tematów poruszanych w wywiadzie. Osoby pełniące rolę informatyków umieszczają zebrane materiały na stronie internetowej lub blogu. Zebrane relacje zostają zarejestrowane i opisane oddzielnie na płycie CD. Grupy robocze wybierają najciekawsze opowieści i przygotowują je do prezentacji końcowej projektu. Samoocena pracy grupy i całego zespołu.	4 godz.	od do
	Przygotowanie podsumowującej prezentacji Wykonanie zaproszeń i plakatów informujących o terminie spotkania. Prowadzący spotkanie przygotowują pytania i relacje z przeprowadzonego projektu.	2 godz.	od do
Działania	Prezentacja odkrytych opowieści Uczennice i uczniowie zgodnie z ustalonymi zadaniami prowadzą spotkanie, na którym prezentują najciekawsze opowieści. Demonstrując swoje dokonania wprowadzają gości w tematykę historii mówionej.	2 godz.	od do
Refleksja	Czego się nauczyliśmy? Dzieci oceniają znaczenie i wartość nabytych podczas realizacji projektu umiejętności.	1 godz.	od do
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 3 godz.

Działania: uświadomienie znaczenia i wartości tradycji opowiadania historii; określenie cech dobrze opowiedzianej historii.

Pomoce: arkusze papieru, mazaki, piłka, Załącznik 1, 2, 3.

Starter:
„Grupa opowiada”

Kolejne kroki:

1. Zaczynajcie od ćwiczenia integrującego grupę, a zarazem rozwijającego wyobraźnię³. W tym wstępnym ćwiczeniu każdy może być jednocześnie autorem (opowiadaczem) i słuchaczem. Zaprosz uczen-nice i uczniów do wspólnego opowiadania historii, którą spontanicznie będą wymyślać. Dzieci nie powinny niczego planować i uzgadniać między sobą. Weź małą piłkę lub inny miękki przedmiot, który uczestniczki i uczestnicy mogą podawać sobie w kole. Pierwsze dziecko, które otrzymało piłkę, rozpoczyna opowiadanie. Mówi przynajmniej jedno zdanie. Piłka może być rzucana lub przekazywana w kolejności.

Na co zwrócić uwagę:

- Posiadacz piłki kontynuuje opowieść, po czym przekazuje piłkę następnej osobie.
- Opowieść musi być konstruowana wg zasady WRZ – wyraźny wstęp, rozwinięcie i zakończenie.
- Historia powinna posiadać bohatera, który radzi sobie z jakimś wyzwaniem i uczy się czegoś w trakcie opowiadania.
- Opowiadanie musi być interesujące i zabawne.

Po zakończeniu zabawy zachęć uczennice i uczniów do wypowiedzi i oceny – Co nam najbardziej podobało się w tej historii i dlaczego?

2. Wprowadzając uczennice i uczniów w temat projektu warto na początku odwołać się do swoich doświadczeń dotyczących usłyszanych opowieści. Może to być wspomnienie osoby, która takie historie opowiadała (jej cech, sposobu opowiadania, przykuwania uwagi), ale także można opowiedzieć historyjkę z czasów dzieciństwa lub inną ważną dla nas, a interesującą dla uczennic i uczniów.
 2. 1. Zachęć dzieci do wypowiedzi. Zapytaj, jakich historii lubią słuchać? Jakie opowieści wywołują najwięcej emocji i dlaczego?
 2. 2. Jest to dobry moment na przedstawienie celów projektu: **Ukazanie potrzeby przywrócenia tradycji opowiadania historii, ale także współczesnych możliwości ich utrwalania dla przyszłych pokoleń.**
3. Ćwiczenie rozpocznijcie fragmentem „Momo” Michaela Ende, w którym mowa jest o znaczeniu słuchania (Załącznik 1). Podziel uczennice i uczniów na dwie grupy i poproś, by ustalili:
I GRUPA – „Cechy dobrego słuchacza”; II GRUPA – „Cechy dobrego opowiadacza”.
 3. 1. Zachęć dzieci do wykorzystania w tej analizie własnych doświadczeń i odczuć (np. wynikających z ćwiczenia wykonanego na początku spotkania). Uczestniczki i uczestników podziel na mniejsze grupy, a wspólne wnioski zapisujcie na dużym arkuszu.
 3. 2. Ważne, aby na początku projektu rozbudzić ciekawość dzieci poprzez zabawę, a także pobudzić wyobraźnię.

³ Pomysł zaczerpnięty z książki: K. W. Vopela, *Sztuka opowiadania, sztuka słuchania. Praktyczne wskazówki i ćwiczenia*, Kraków 2003. Można skorzystać z innych pomysłów autora, jednak proponowane ćwiczenie dobrze nadaje się do rozwinięcia zagadnienia poruszanego na tym etapie projektu.

z małej szkoły w wielki świat

4. Kolejne ćwiczenie wymaga podziału na kilkuosobowe grupy. Uczennice i uczniowie będą tworzyć w grupach opowieści wg wylosowanych wyznaczników (Załącznik 2), a później je opowiadać.
 4. 1. Zabawę rozpocznijcie ustawiając kubeczki lub pudełka z hasłami: BOHATER, CECHY/ZDOLNOŚCI, CZAS, MIEJSCE, ELEMENTY WYDARZEŃ. Wybrane osoby z grupy podchodzą i z każdego pudełeczka losują informację (Załącznik 2), która stanie się elementem tworzonego opowiadania. Wykorzystując wylosowane wyznaczniki grupa tworzy opowiadanie.
 4. 2. Na podstawie ustalonych cech dobrego opowiadacza i słuchacza uczennice i uczniowie tworzą kartę oceny pracy i prezentacji grupy (przykładowa karta – Załącznik 3). Opowiadanie zapisują na arkuszu papieru, a chętne osoby z grupy mogą wykonać do niego ilustracje. Każda grupa prezentuje stworzone wspólnie opowiadanie.
 4. 3. Zakończcie zabawę oceną koleżeńską. Trzeba pamiętać, że kryteria oceny koleżeńskiej muszą być znane przed wykonaniem działania, a najlepiej widoczne dla wszystkich podczas pracy.
5. Na zakończenie dajmy możliwość wypowiedzenia się chętnym uczennicom i uczniom: *Co szczególnie podobało mi się w prezentacjach? Nad czym należy pracować?*

Planowanie działań

Czas: 1 godz. + 2 samodzielnej pracy

Działania: uświadomienie znaczenia historii mówionej; ustalenie tematyki i pytań do przeprowadzonych rozmów.

Pomoce: komputer, rzutnik multimedialny, internet, arkusze papieru, artykuły piśmiennicze (Załącznik 4 i 5).

Zaproszenie do niezwykłego

świata historii mówionych

Kolejne kroki:

1. Na bazie doświadczeń podczas wykonanych wcześniej zabaw i ćwiczeń wróćcie do celów projektu. Wprowadź uczennice i uczniów w zagadnienie historii mówionej (ang. *oral history*)⁴ przedstawiając przykłady istniejących w internecie archiwów historii mówionej⁵.
2. Niezwykłe opowieści zwyczajnych ludzi czekają na swoich odkrywców.
 2. 1. Uświadom uczennicom i uczniom, że historia zapisana jest nie tylko w książkach, dokumentach i przedmiotach, ale również w ludziach, którzy nas otaczają. Każdy człowiek nosi w sobie ciekawą i niepowtarzalną historię życia. Opowieści ukryte w ludzkiej pamięci są skarbnicą wydarzeń, doświadczeń i związanych z nimi emocji. We wspomnieniach ludzi zapisane jest świadectwo czasu, który minął, a jednak przetrwał w pamięci ludzkiej. Zachęć dzieci do przyjęcia roli odkrywców i jednocześnie kronikarzy różnych „małych historii” swojej społeczności: członków swojej rodziny, pracowników szkoły, mieszkańców wsi, przedstawicieli różnych zawodów w danej okolicy itp.
Bohaterami i przewodnikami tej nietypowej podróży w czasie będą osoby, których nazywamy świadkami historii (wyjaśnienie podstawowych pojęć – Załącznik 4).

⁴ Można wprowadzić dzieci w zagadnienie wykorzystując książkę „Historia mówiona – elementarz” przygotowaną przez Narodowe Centrum Kultury w ramach programu „Świadkowie Historii”: <http://tnn.pl/UserFiles/File/pdf/historia-mowiona-elementarz.pdf>.

⁵ Przykładowe strony, na których można poznać archiwalia on-line: <http://swiadkowiehistorii.pl/relacje.php> oraz Cyfrowe Archiwa Tradycji Lokalnej (CATL): <http://dlibra.karta.org.pl/catl/dlibra>.

2. 2. Ustal z uczennicami i uczniami, że w działaniach projektowych dążycie do efektu końcowego, którym będzie stworzone przez nich Archiwum Historii Mówionej i zorganizowanie spotkania/widowiska narracyjnego, podczas którego zostaną zaprezentowane najciekawsze historie.
2. 3. Na tym etapie projektu dzieci dzielą się na grupy robocze i planują pracę (przykładowy harmonogram działań – Załącznik 5).
Podziel uczennice i uczniów na grupy-rodziny. Każde dziecko losuje karteczkę z nazwiskiem rodziny, do której będzie należało, np. RODZINA UTALENTOWANYCH, BYSTRYCH, ODKRYWCÓW, MYŚLĄCYCH itp.
3. Do spotkania trzeba się dobrze przygotować.
Przed realizacją zadania uczennice i uczniowie powinni zaplanować, na jaki temat i czyje wspomnienia będą nagrywać. Muszą o tym porozmawiać w swojej grupie-rodzinie i ustalić temat. Jeśli zobaczysz, że grupa ma trudności, możesz pomóc dzieciom podając pomysły.
4. Planowanie – instrukcja dla grupy.
 - Zadajcie sobie pytanie, o czym chcielibyście dowiedzieć się więcej, co chcecie poznać lepiej, jakie tematy was interesują.
 - Zróbcie listę tematów.
 - Ustalcie, co będzie tematem przewodnim waszych działań.
 - Zastanówcie się, kto mógłby opowiedzieć wam swoje wspomnienia na ten temat.
 - Ustalcie, dlaczego chcecie odwiedzić właśnie tę osobę? Co skłania was do nagrania jej wspomnień?

Przykładowe tematy:

 - Jak dawniej wyglądało życie codzienne (np. jak ludzie spędzali czas)?
 - Dawne gry i zabawy dzieci.
 - Przedstawiciele zawodów/rzemiosł, które przestały lub przestają istnieć.
 - Miejscowi artyści.
 - Wspomnienia o szkole (uczniów, nauczycieli, pracowników).
 - Zwyczaje (dawniej i dziś): weselne, andrzejkowe, świąteczne.
 - Przepisy na potrawy typowe dla naszej okolicy lub związane z poszczególnymi świętami.
 - Przepisy dotyczące medycyny ludowej.
 - Skąd pochodzą mieszkańcy, okoliczności zamieszkania ich w okolicy.
 - Historia budynków/miejsc w okolicy: ich dawne przeznaczenie, jakie budynki były dawniej w miejscowości, dlaczego ich nie ma?
 - Muzyka i piosenki związane z okolicą i regionem.

Poproś poszczególne grupy o zaprezentowanie pomysłów. Jeśli uczennice i uczniowie są pewni, co do wyboru tematu i mają propozycje, dotyczące osób, z którymi chcieliby przeprowadzić wywiad, przechodzą do kolejnego etapu planowania pracy.
5. Planowanie – instrukcja dla grupy ciąg dalszy.
 - Stwórzcie harmonogram działań (Załącznik 5).
 - Określcie swoje zadania i role w grupie.
 - Przemyślcie, jakie środki techniczne będą potrzebne do realizacji zadań i je zgromadźcie⁶.
6. Poinformuj, że podczas realizacji zadania uczennice i uczniowie będą wykonywać różne funkcje. Zaprezentuj dzieciom poszczególne role, zwracając uwagę z jakimi zadaniami są związane. Na tym etapie dzieci powinny zdecydować, jaka rola będzie im najbardziej odpowiadała, np.:
 - technik – zajmuje się sprzętem do nagrywania (jego sprawnością, przygotowaniem);
 - informatyk – opisuje i umieszcza nagrania, może również założyć blog (np. współpracując z informatykami z innych grup);
 - plastyk – wykonuje zaproszenia, plakaty, podziękowania, dekorację do prezentacji;
 - reporter – osoba przeprowadzająca rozmowę, kontaktująca się z rozmówcą;
 - skryba – przesłuchuje nagrania i wykonuje indeks problemów poruszanych w wywiadzie.
7. Po ogólnych ustaleniach spotyka się cały zespół, a grupy przedstawiają tematy i pomysły. Jeśli zagadnienia w poszczególnych grupach są podobne, to należy ustalić zakres obowiązków i tematów, tak aby nie powtarzały się relacje tych samych osób. Grupy, które wybrały podobne lub te same tematy, ustalają czyje relacje będą nagrywały.

⁶ Relacje powinny być zarejestrowane w technice cyfrowej audio lub video (nagrywarka cyfrowa Mini Disc lub DAT/ kamera cyfrowa) w celu zachowania jak najlepszej jakości (umożliwi to prezentację materiału w Internecie). Jeśli uczniowie będą korzystać z kamer i nagrywarek szkolnych muszą ustalić w grupach konkretne terminy ich używania.

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: opracowanie pytań do wywiadu za pomocą mapy myśli.

Pomoce: arkusz papieru, artykuły piśmiennicze, kolorowe karteczki, załącznik 6.

Przygotowanie listy pytań

Kolejne kroki:

1. Uczennice i uczniowie zdecydowali, jakim tematem się zajmą, znaleźli również ludzi, których opowieści chcą wysłuchać i uzyskali ich zgodę na spotkanie.
2. Następnym krokiem jest wymyślenie pytań. Dzieci pracują metodą burzy mózgów⁷. Wszyscy wspólnie wymyślają jak najwięcej pytań, nie poddają ich krytyce, wszystkie zapisują. Nad pytaniami najlepiej zastanawiać się przez kilka dni, dopytywać inne osoby, co by ich interesowało w tym temacie. Wszystkie pomysły trzeba zapisywać. Praca nad listą pytań to najważniejsza część przygotowania do wywiadu. Poświęcenie jej odpowiedniego czasu zwiększa szanse na udany wywiad.
3. Po stworzeniu listy, grupa spotyka się i wykonuje mapę myśli (przykład – Załącznik 6), na której rozmieszcza pytania wokół konkretnych zagadnień, np. za pomocą kolorowych karteczek. W ten sposób powstaje przewodnik działań, które można rozszerzać o nowe pomysły.
4. Wszystkie grupy projektowe spotykają się i prezentują swoje pomysły/mapy myśli umieszczone na dużych arkuszach papieru. Rozmawiają, dzielą się uwagami, przewidują, jakie trudności mogą pojawić się.

Działania

Czas: 3 godz.

Działania: przygotowanie się i przeprowadzenie wywiadu ze świadkiem historii.

Pomoce: nagrywarka cyfrowa lub kamera, Załącznik 7.

Przeprowadzenie rozmowy

Kolejne kroki:

1. Następnym krokiem jest ustalenie miejsca, w którym odbędzie się rozmowa. Najlepiej umówić się na spotkanie tam, gdzie zaproponuje rozmówca. Jednak należy pamiętać, że rozmowa będzie nagrywana. W związku z tym spotkanie powinno odbyć się w spokojnym miejscu, gdzie nic nie będzie zakłócało komunikacji, rozpraszało uwagi, czy przeszkadzało w nagraniu.

⁷ Burza mózgów to technika doskonalenia decyzji grupowych. Więcej informacji: <http://piekny-umysl.pl/2011/01/techniki-tworzenia-nowych-pomyslow-burza-mozgow/>.

2. Najważniejsze zasady przygotowania wywiadu.

2. 1. Dzień lub dwa przed umówionym wywiadem wybrana osoba z grupy musi zadzwonić do swojego rozmówcy i potwierdzić termin. Osoba odpowiedzialna za nagrywanie powinna koniecznie sprawdzić, czy sprzęt jest sprawny i gotowy do użycia (sprawdza baterie oraz pamięć dyktafonu lub kamery).
2. 2. Przed samym spotkaniem grupa spotyka się i przypomina sobie jeszcze raz, dlaczego chce wysłuchać relacji wybranej osoby. Uczennice i uczniowie przypominają sobie pytania⁸, wracają do wykonanej mapy myśli. Poza tym ustalają, jak długo powinna trwać rozmowa, kto zadaje pytania, zasady zachowania podczas spotkania, przypominają funkcje.
2. 3. Kiedy dojdzie do spotkania z rozmówcą, jeszcze raz należy opowiedzieć mu o projekcie, którego częścią jest ten wywiad. Należy zapytać osobę, z którą będzie przeprowadzona rozmowa, czy zgadza się na zarejestrowanie swojej opowieści i wykorzystanie do realizacji celów projektu (formularz zezwolenia w Załączniku 7). Trzeba wyjaśnić, do czego i w jaki sposób nagrana relacja może zostać użyta.
2. 4. Wszystkie grupy mogą spotkać się w celu ustalenia zasad kulturalnego zachowania się podczas przeprowadzanego wywiadu⁹.

3. Wywiad – instrukcja dla grupy.

- Skontaktujcie się z osobą, z którą chcecie przeprowadzić wywiad i poproście ją o spotkanie.
- W trakcie pierwszej rozmowy opowiedzcie o projekcie, który realizujecie – przedstawcie jego cele i planowane efekty.
- Umówcie się na rozmowę (ustalcie konkretny dzień, godzinę i miejsce).
- Ustalcie przed spotkaniem, kto i jakie pytania zadaje oraz zasady kulturalnego zachowania.
- Przygotujcie sprzęt nagrywający.
- Poproście o zgodę na rejestrowanie historii.
- Zadawajcie pojedyncze pytania, a przed zadaniem kolejnego poczekajcie, aż rozmówca odpowie na poprzednie¹⁰.
- Możecie również wykonywać dokumentację fotograficzną do projektu, np. fotografować osoby, z którymi nagrywane są relacje, miejsca (oczywiście po wcześniejszym uzgodnieniu z rozmówcą).
- Na zakończenie podziękujcie swojemu rozmówcy, możecie już teraz zaprosić go na spotkanie, które ma być końcowym efektem projektu.

⁸ Osoby zajmujące się rejestrowaniem historii mówionych nie zalecają zabierać na spotkanie listy pytań. Polecają jednak wziąć z sobą kartkę z wypisanymi na niej pojedynczymi nazwami, imionami, wydarzeniami, o które chce się zapytać.

⁹ Wskazówki, jak dobrze przeprowadzić wywiad można znaleźć w opracowaniu M. Kubiszyn na stronie:

http://tnn.pl/k_359_m_3.html oraz w artykule M. Koszyńskiej: <http://szkolazklasa20.pl/materialy/pokaz/?id=92>.

¹⁰ Na początku każdego wywiadu osoba, z którą nagrywana jest relacja powinna wymienić swoje imię i nazwisko i powiedzieć kilka słów o sobie (np. nazywam się Anna Kowalska, urodziłam się w w roku mieszkałam tu od).

Działania

Czas: 4 godz.

Działania: przesłuchanie, analiza i opracowanie zebranych wywiadów; uporządkowanie i zarchiwizowanie badań; umieszczenie zebranych relacji w internecie; samoocena pracy grupy.

Pomoce: komputer, internet, nośniki pamięci (płyta CD, pendrive), nagrywarka cyfrowa lub kamera, arkusze papieru, artykuły piśmiennicze (Załącznik 8).

Analiza i uporządkowanie zebranych materiałów

Kolejne kroki:

1. Po przeprowadzeniu rozmowy uczennice i uczniowie spotykają się i przesłuchują nagranie. Wtedy również najlepiej wykonać spis tematów/problemów poruszanych w wywiadzie. Wybrane do tego zadania osoby na kartce wypunktują główne zagadnienia zgodnie z kolejnością, z jaką pojawiły się w wywiadzie. Przypomina to wykonanie ogólnego planu wydarzeń w punktach. Trzeba uświadomić uczennicom i uczniom wagę ich pracy badawczej, zwrócić uwagę, że z zebranych i przygotowanych przez nich materiałów będą być może korzystać inni badacze. Dlatego dobrze zredagowany indeks pozwoli innym osobom korzystającym z wywiadu szybko odszukać określone wątki i tematy.
2. Archiwizowanie.
 - 2.1. Następnie osoby, które zobowiązały się podczas tworzenia harmonogramu umieścić nagranie w internecie – w odpowiednim miejscu na internetowej stronie szkoły lub na nowopowstałym blogu, kontaktują się w tym celu i współpracują np. z nauczycielką/em informatyki. Zebrane relacje powinny być zarejestrowane i opisane (z kim wywiad, gdzie nagrany, kiedy i przez kogo) na stronie oraz dodatkowo na płycie CD. Każda nagrana płyta powinna posiadać swoją kartę informacyjną/inwentaryzacyjną (Załącznik 8).
 - 2.2. Przypomnij dzieciom, że wszystkie te czynności są ważne, ponieważ ułatwiają korzystanie z archiwum, które być może w przyszłości powiększy się.
 - 2.3. Chętne dziecko może podjąć się zadania transkrypcji¹¹, czyli przepisania relacji. To żmudna i czasochłonna praca, ale spisany tekst jest również ważnym dokumentem (można wybrane fragmenty umieścić np. w gazetce szkolnej).
 - 2.4. Grupa projektowa decyduje, które historie są ważne i najciekawsze i spisuje je w celu zaprezentowania ich na spotkaniu. Mogą spisać pytania, które pojawiły się po wysłuchaniu rozmowy, a nie było już okazji zadać ich rozmówcy. Poza tym jest to moment, w którym uczennice i uczniowie mogą w grupach dokonać samooceny i odpowiedzieć na pytania:
 - *Jak zrealizowaliśmy wybrany temat?*
 - *Czy dobrze przygotowaliśmy się do rozmowy?*
 - *Czy odpowiednio zachowywaliśmy się podczas spotkania (kultura osobista, okazanie szacunku rozmówcy)?*
 - *Jak radzili sobie prowadzący wywiad?*
 - *Jak wyglądało przygotowanie techniczne?*
 - *Czy jakość nagrania jest zadowalająca?*
 - *Czy dobrze zostały zapisane i opisane materiały dźwiękowe?*

¹¹ Transkrypcja to spisane, wierne odwzorowanie treści nagrania. Powinny znajdować się w niej wszystkie zarejestrowane w nagraniu słowa.

3. Samoocenę można dołączyć do opisanych materiałów.

3. 1. Skala ocen:

- 1 – bardzo dobrze,
- 2 – dobrze,
- 3 – należy nad tym popracować.

3. 2. Po samoocenie w grupach roboczych cały zespół spotyka się i rozmawia o tym, czego doświadczyli, dzieli się wrażeniami i emocjami. Wspomina najciekawsze momenty, przygody, zdarzenia. Mogą swoje wrażenia nagrać (dyktafon, kamera) i umieścić jako element powstałego Małego Archiwum Historii Mówionej.

z małej szkoły w wielki świat

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: zaplanowanie i przygotowanie spotkania/widowiska narracyjnego.

Pomoce: komputer, rzutnik multimedialny, arkusze papieru i artykuły piśmiennicze, materiały potrzebne do tworzenia dekoracji.

Przygotowanie podsumowującej prezentacji

Kolejne kroki:

1. Ostatnim etapem działań uczennic i uczniów jest przygotowanie spotkania, na którym będzie można wybrane historie opowiedzieć i wysłuchać w bezpośrednim międzypokoleniowym kontakcie. Bardzo ważne jest, aby dzieci zachęciły do wystąpienia osoby, z którymi przeprowadzały rozmowy oraz zaprosiły ich rodziny i znajomych.
2. Przygotujcie zaproszenia i plakaty informujące o tym wydarzeniu. Warto zaprosić przedstawicieli lokalnej władzy, ośrodków kultury, a także pracowników pobliskiej biblioteki¹².
3. Uczennice i uczniowie wybierają spośród spisanych historii najciekawsze lub takie, które są według nich najbardziej interesujące, godne uwagi. Chętni przygotowują wystąpienie, uczą się ładnie czytać lub opowiadać wybrane teksty, mogą również wybrać fragmenty nagrań i zaprezentować je na spotkaniu.
4. Ciekawym tłem do całego zdarzenia może być prezentacja zdjęć zrobionych podczas wywiadów np. wykonana w programie Power Point. Wybrane osoby przygotowują prezentację o celach i efektach projektu i informacje na temat historii mówionej (na czym polega, jakie projekty są realizowane w Polsce). Uczennice i uczniowie mogą opowiedzieć o swoich wrażeniach oraz jak realizowali projekt (historia mówiona krok po kroku). Jednak ma to być jedynie krótki wstęp. Najważniejsze, aby osoby, które przedstawiły swoje wspomnienia w projekcie zaczęły opowiadać. Dzieci mogą zachęcić je pytaniami przygotowanymi przed rozmowami lub zapisanymi już po spotkaniach, po wysłuchaniu relacji.
5. Miłym akcentem podczas spotkania będzie przygotowany przez uczennice i uczniów poczęstunek oraz podziękowanie świadkom historii za udział w projekcie.

¹² Przy okazji spotkania można opowiedzieć o możliwości rozwoju Małego Archiwum Historii Mówionej: Ośrodek KARTA w ramach Programu Rozwoju Bibliotek wdrożył sieć lokalnych społecznych archiwów historycznych — Cyfrowych Archiwów Tradycji Lokalnej (CATL) przy bibliotekach gminnych, które stały się centrami aktywizującymi miejscowe społeczności do ocalania, pielęgnowania i upowszechniania historii i tradycji lokalnej.

6. Dzieci wspólnie lub w grupach tworzą plan spotkania oraz dzielą się zadaniami. Chętni zajmą się prowadzeniem (m.in. gromadzą pytania, zapoznają się dokładnie z kolejnością zaplanowanych działań).
7. Warto przypomnieć uczennicom i uczniom wnioski z pierwszego spotkania w projekcie, dotyczące umiejętnego opowiadania i słuchania. Przedstaw dzieciom umiejętność opowiadania historii jako sztukę, która cieszy się na świecie coraz większą popularnością¹³.

Prezentacja

Czas: 2 godz.

Działania: prezentacja efektów pracy w formie widowiska narracyjnego.

Pomoce: zaplanowane wcześniej materiały, komputer z dostępem do internetu, rzutnik multimedialny, podziękowania, poczęstunek.

Prezentacja odkrytych opowieści

Kolejne kroki:

1. Uczennice i uczniowie zgodnie z zaplanowanymi działaniami przygotowują widowisko narracyjne (aranżacja przestrzeni, muzyka, poczęstunek itp.), na którym wraz ze świadkami historii prezentują wybrane opowieści.
2. Uroczyste podziękowanie świadkom historii biorącym udział w projekcie.

Refleksja

Czas: 2 godz.

Działania: podsumowanie i ocena działań projektowych.

Pomoce: artykuły piśmiennicze, arkusze papieru, kolorowe karteczki.

Czego się nauczyliśmy?

Kolejne kroki:

1. Dobrze byłoby dokonać refleksji bezpośrednio po spotkaniu/prezentacji. Dzieci mogą wtedy podzielić się emocjami i wrażeniami. W grupach, w których wcześniej realizowali zadania tworzą listę umiejętności i wiadomości, jakie zdobyli podczas realizacji projektu.

¹³ Na ten temat godna polecenia jest książka pod red. M. Litwinowicz, *Przyjemności opowiadania*, dostępna: <http://studniao.files.wordpress.com/2008/03/calosc-ost.pdf>

W Polsce inicjatywy związane ze sztuką opowiadania historii podejmują: „Grupa Studnia O.”: <http://www.studnia.org/> oraz Teatr NN z Lublina: http://teatrnn.pl/leksykon/node/2992/sztuka_opowiadania_dawniej_i_dzis.

Dobrą techniką wykorzystywaną najczęściej do ustalania wspólnego stanowiska w jakiejś sprawie, szczególnie gdy zależy nam, aby grupa wynegocjowała wspólne stanowisko, jest metoda „kuli śnieżnej”. Uczy ona kompromisu i argumentowania, a przede wszystkim precyzyjnego formułowania myśli. Pozwala na aktywizowanie wszystkich uczestników. Wspomnianą metodę można wykorzystać przy tworzeniu listy pt. **Czego nauczyliśmy się w tym projekcie?** Każda grupa tworzy zestawienie nabytych wiadomości i umiejętności. Następnie wszystkie dzieci uzgadniają, które punkty z ich listy są wspólne i zapisują je na dużym arkuszu papieru, pod spodem dopisują umiejętności nietypowe, które się nie powtarzają.

2. Każde dziecko podchodzi do arkusza papieru, na którym wypisano listę istotnych w projekcie umiejętności i za pomocą kolorowych karteczek ocenia ich znaczenie i wartość np.:
karteczka czerwona – bardzo ważna umiejętność, często przyda mi się w przyszłości;
karteczka zielona – ważna umiejętność, będę z niej czasami korzystał;
karteczka żółta – pomocna umiejętność, ale niezbyt często będę z niej korzystał.
 Uczennice i uczniowie przyklejają kartki przy konkretnych umiejętnościach. Pozwoli im to dostrzec i uświadomić sobie, czego nauczyli się w czasie realizacji projektu i jak to w przyszłości wykorzystają.
3. Cały zespół zastanawia się również, kto jeszcze miał korzyści z realizacji projektu i jakie? Czy materiały, które zgromadzili zostaną w przyszłości wykorzystane, w jakich sytuacjach i przez kogo?
4. Na zakończenie udzieli informacji zwrotnej wszystkim uczennicom i uczniom. Najlepiej jest podczas projektu obserwować dzieci i o każdym zanotować coś pozytywnego, co będzie można wykorzystać na zakończenie. Jest to dobry moment, aby każdemu powiedzieć coś miłego, ale także podzielić się swoimi osobistymi doświadczeniami i przemyśleniami.

Załącznik 1. Michael Ende, Momo (fragment)

z małej szkoły w wielki świat

„[...] Ale Momo umiała robić coś, jak nikt inny: umiała słuchać. Niektórzy czytelnicy powiedzą może: to przecież nic nadzwyczajnego, słuchać umie każdy. Nie mieliby jednak racji. Tylko niewielu ludzi umie naprawdę słuchać. [...] Momo umiała tak słuchać, że ludzie bezradni albo niezdecydowani nagle wiedzieli, czego chcą. Albo że nieśmiali nagle czuli się swobodni i odważni. Albo że nieszczęśliwi i przygnębieni stawali się ufni i radośni. a jeśli ktoś czuł, że jego życie jest nieudane i nic niewarte, a on sam jest jednym z milionów ludzi, takim, który nie ma żadnego znaczenia i którego można zastąpić równie szybko, jak zastępuje się dziurawy garnek – i jeśli ten ktoś szedł do małej Momo i opowiadał jej to wszystko, jeszcze nim skończył mówić, zaczynało mu się w dziwny sposób wydawać, że się zupełnie myli, że drugiego takiego nie ma na świecie i że dlatego w jakiś szczególny sposób jest ważny dla całego świata!
Tak umiała słuchać Momo.”¹⁴

Michael Ende

¹⁴ M. Ende, *Momo*, przeł. T. Jętkiewicz, Wrocław 2003, s. 16.

Załącznik 2. Tworzenie opowieści

BOHATER

STARSZA PANI	CHŁOPIEC	DZIEWCZYNIKA	KOBIETA	MĘŻCZYZNA
STARSZY PAN	ZWIERZĘ	DZIECKO	GRUPA DZIECI	PRZYBYSZ z KOSMOSU
TANCERKA	AKROBATA	DETEKTYW	WRÓŻKA	CZARODZIEJ
RYCERZ	SMOK	ŻOŁNIERZ	PODRÓŻNIK	NAUKOWIEC
ODKRYWCA	LEKARKA	SPORTOWIEC	OGRODNIK	KUCHARZ

CHARAKTERYSTYCZNE CECHY / ZDOLNOŚCI BOHATERA

ODWAGA	NIEŚMIAŁOŚĆ	TELEPATIA	PRZEWIDYWANIE PRZYSZŁOŚCI	SPRYT
MĄDROŚĆ	TCHÓRZLIWOŚĆ	PRAWDOMÓWNOŚĆ	ODPOWIEDZIALNOŚĆ	WIERNOŚĆ
SZYBKOŚĆ	CIEKAWOŚĆ	POCZUCIE HUMORU	UMIĘJĘTNE NAPRAWIANIE URZADZEŃ / ZŁOTA RĄCZKA	SZTUKA KAMUFLARZU

MIEJSCE

GÓRY	MORZE	JASKINIA	PUSTYNIA	DŻUNGLA
DUŻE MIASTO	WIEŚ	PODZIEMNE TUNELE	STARY ZAMEK	LAS
STRYCH STAREGO DOMU	FANTASTYCZNA RZECZYWISTOŚĆ	BEZLUDNA WYSPA	STATEK	KOSMOS

CZAS

NIEOKREŚLONY	ŚREDNIO-WIECZE	NIEOKREŚLONA PRZYSZŁOŚĆ	CZASY II WOJNY ŚWIATOWEJ	WSPÓŁCZESNOŚĆ
ZMIENNY / SKOKI w CZASIE	STAROŻYTNOŚĆ	CZASY NOWOŻYTNE		

ELEMENTY WYDARZEŃ

PRZENIESIENIE w CZASIE	UCIECZKA	UKRYWANIE SIĘ	POSZUKIWANIA	BADANIA NAUKOWE
ODKRYCIE TAJEMNICY	ZNALEZIENIE CENNEGO PRZEDMIOTU	POGOŃ	SPOTKANIE z PRZYBYSZEM z KOSMOSU	SZKOLENIE SZPIEGA
ZAGADKA KRYMINALNA	ZASKAKUJĄCA INFORMACJA	WIELKA WYGRANA	SPOTKANIE CIAKAWY OSOBY	ZAMIANA RÓL

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 3. Przykładowa karta oceny koleżeńskiej

z małej szkoły w wielki świat

Karta oceny koleżeńskiej

Kryteria	Komentarz i punkty
1. Historia opowiedziana zgodnie z wylosowanymi kryteriami (przedstawiony czas, miejsce i bohaterowie).	
2. Pojawia się przynajmniej jeden opis (np. bohatera, miejsca, przeżyć).	
3. Historia opowiedziana ciekawie (uczennice i uczniowie ustalają, co to znaczy np. wartka akcja, zaskakujące zdarzenia itp.).	
4. Głos pewny i wyraźny.	
5. Odpowiednie tempo mówienia (niezbyt wolno i nie za szybko).	
6. Postawa swobodna, ale wyrażająca szacunek dla słuchaczy.	
7. Kontakt wzrokowy ze słuchaczem.	
8. Zwracanie uwagi na reakcję słuchaczy podczas opowiadania.	
Autorefleksja:	
<ul style="list-style-type: none">• Jakim byłem/em słuchaczem?• Co mi się najbardziej podobało w opowiadaniu innej grupy i dlaczego?	

Załącznik 4. Czym jest historia mówiona?

Świadek historii¹⁵ – inaczej rozmówca, narrator. Jeśli historią jest wszystko to, co się wydarzyło, świadkiem historii może być każdy, kto ma wspomnienia dotyczące przeszłości. Osoba taka, opowiadając o wydarzeniach, w których brała udział lub była ich świadkiem, o miejscach i ludziach staje się narratorem opowiadanej historii.

Można również używać określenia rozmówca, ponieważ historia mówiona oparta jest na rozmowie słuchającego z opowiadającym, jest to sytuacja bardzo zbliżona do zwykłej rozmowy. Trzeba pamiętać, że opowiadający występuje w tej rozmowie w roli eksperta – znawcy dziejów swojego życia.

Dlaczego warto nagrywać wspomnienia? ¹⁶

1. W wymiarze historycznym – poprzez rejestrowanie i utrwalanie wspomnień możliwe jest ocalenie historii/opowieści o miejscach, ludziach, które istnieją już tylko w ludzkich wspomnieniach.

2. W wymiarze edukacyjnym – Nagrywając relacje, młodzież szkolna może bezpośrednio badać historię swojej miejscowości, spotkać się z historią bezpośrednio „twarzą w twarz”.

3. W wymiarze społecznym – młodzi ludzie rozmawiają z osobami starszymi, często samotnymi, poznają przy okazji ich problemy.

Czym jest historia mówiona?

„Historia mówiona (ang. *oral history*) polega na rejestrowaniu ustnych relacji dotyczących określonych wydarzeń historycznych. Powstaje w ten sposób opowieść zawierająca unikalne wspomnienia i doświadczenia z życia człowieka w określonym miejscu i czasie. Zarejestrowane relacje są ważnym elementem dziedzictwa kulturowego środowiska lokalnego, dokumentem, nie mniej znaczącym niż fotografie czy pisane materiały archiwalne. Relacje stanowią narzędzie pozwalające badać i rozumieć najnowszą historię. Historia mówiona sięga wprost do zasobów pamięci społecznej współtworzącej obraz środowiska lokalnego. Opisywany jest przez nie krąg rzeczywistości najbliższej każdemu człowiekowi – osobiste i rodzinne losy spletają się z historią miejsca. Powstaje opis subiektywny, stanowiący cenne źródło wiedzy nie tyle historycznej, co społecznej i obyczajowej. Historia mówiona znalazła zastosowanie przy opracowywaniu zagadnień w stosunku do których nie istnieją źródła pisane, bądź też gdy istniejące źródła są mało wiarygodne lub niewystarczające, a także wszędzie tam gdzie zarejestrowany materiał dźwiękowy stanowi dodatkowe źródło wiedzy i umożliwia pogłębienie studiów (badania lingwistyczne, etnograficzne, antropologiczne, itp.).”¹⁷

¹⁵ Na podstawie: Kurkowska-Budzan Marta [i inni], Historia mówiona – elementarz, Warszawa: Narodowe Centrum Kultury 2008, wersja pdf do pobrania ze strony: <http://swiadkowiehistorii.pl/elementarz.php>.

¹⁶ Na podstawie: T. Czajkowski, Warto nagrywać [w:] „Opornik. Gazeta Obywatelska” 2005, nr 0, s. 6.

¹⁷ M. Kubiszyn, Czym jest historia mówiona [w:] http://tnn.pl/k_290_m_3.html.

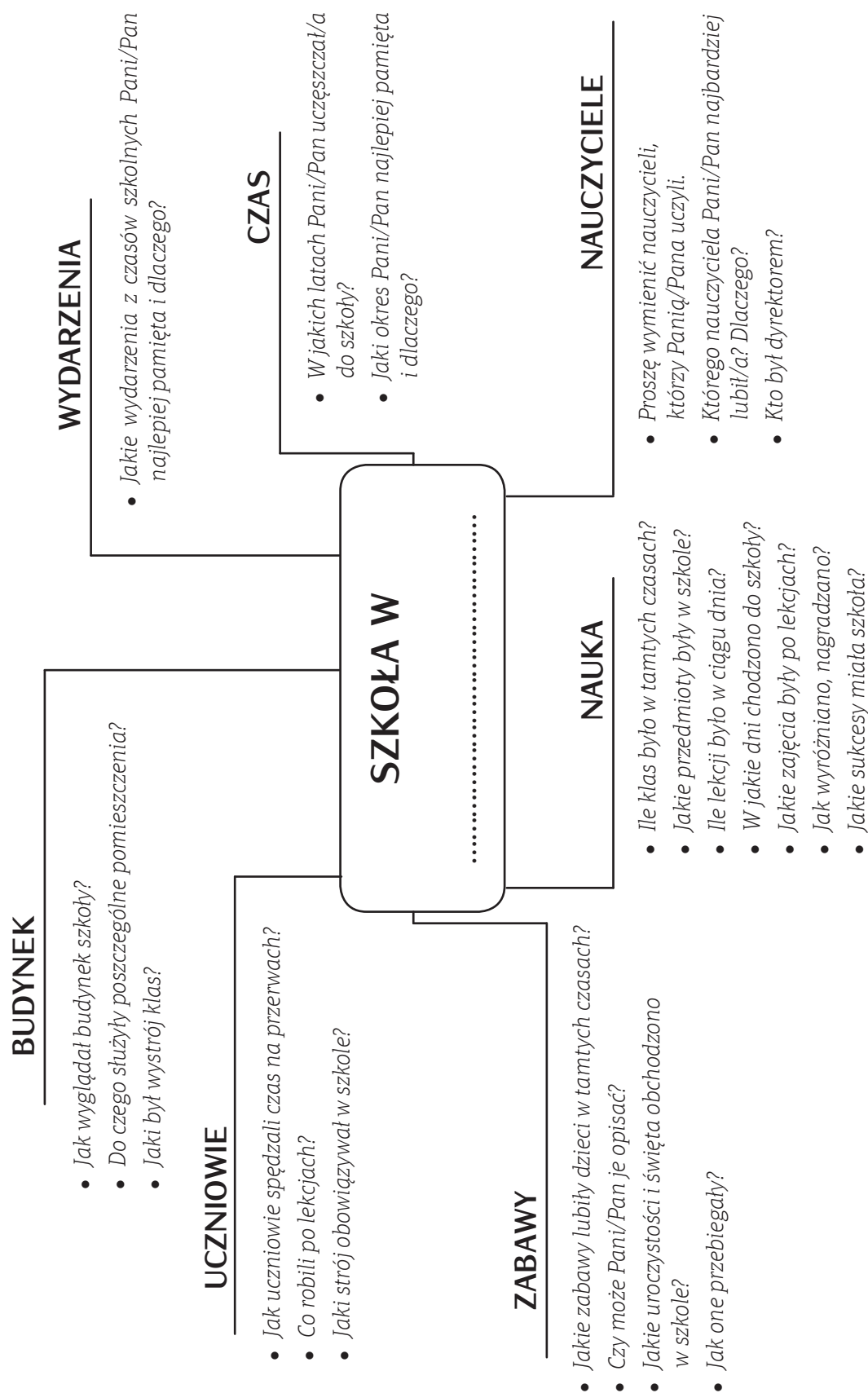
Załącznik 5. Harmonogram działań grupy

z małej szkoły w wielki świat

Działania	Potrzebne rzeczy / uwagi	Odpowiedzialni	Terminy
<p>I. Przygotowanie do rozmowy</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zdobywanie informacji na interesujący grupę temat. 2. Spotkanie z ekspertami. 3. Poszukiwanie rozmówców 4. Umówienie się na spotkanie (ustalenie czasu i miejsca spotkań). 			
<p>II. Przeprowadzenie rozmów</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przygotowanie odpowiedniego sprzętu do nagrywania. 2. Wywiady z świadkami historii. 3. Prośba o zgodę na wykorzystanie relacji. 			
<p>III. Po nagraniu rozmów</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Opisanie nośnika nagrania (płyty, folderu na dysku komputera) 2. Przesłuchanie nagrań i wykonanie indeksu problemów poruszanych w wywiadzie. 3. Wypełnienie kart informacyjnej. 4. Umieszczenie nagrań np. na stronie internetowej szkoły lub na specjalnie do tego przeznaczonym blogu. 			
<p>IV. Zorganizowanie spotkania</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wybór najciekawszych historii i osób do ich prezentacji. 2. Przygotowanie zaproszeń i plakatów informujących o spotkaniu. 3. Zaproszenie gości (świadków historii, przedstawicieli lokalnej władzy, działaczy, pracowników biblioteki). 4. Prezentacja (m.in. podziękowanie rozmówcom). 			

Załącznik 6. Przykładowa mapa myśli

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 7. Deklaracja

z malej szkoły w wielki świat

Deklaracja

Imię

Nazwisko

Data urodzenia

Adres zamieszkania (kraj, miejscowość, ulica)

.....

Numer telefonu (z kierunkowym)

.....

Niniejszym wyrażam zgodę na:

- archiwizację mojej relacji
- nieodpłatne wykorzystanie mojej relacji nagranej przez w dniu
- nieodpłatne wykorzystanie moich zdjęć
- nieodpłatne wykorzystanie kopii zdjęć archiwalnych
- nieodpłatne wykorzystanie fotografii i pamiątek rodzinnych do celów:
 - naukowych
 - edukacyjnych
 - wystawienniczych
 - publikacyjnych
 - projektów artystycznych

.....

Podpis

Załącznik 8. Karta informacyjna

z małej szkoły w wielki świat

Karta informacyjna do projektu „Na tropie ukrytych opowieści – Archiwum Historii Mówionej naszej społeczności”

Rozmowę przeprowadził:

Data i miejsce nagrania:

Dane rozmówcy:

Imię:

Nazwisko:

Data i miejsce urodzenia:

Adres, nr telefonu:

Indeks tematów poruszanych w rozmowie:

-
-
-
-
-

Data sporządzenia karty:

.....

Fotografia

Czas nagrania:

.....

Dodatkowe informacje, uwagi:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA

Kapliczki przydrożne

AUTORKA **Arleta Raszewska**

Zespół Szkół – Szkoła Podstawowa w Pokrzydowie

SCENARIUSZ DLA KLAS **4–6 SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Trwałym elementem polskiego krajobrazu są przydrożne kapliczki. Są znakiem wiary naszych przodków, są elementem kultury i wierności tradycji. Można mieć wrażenie, że są od zawsze. Jedne skromne, inne kolorowe, duże, okazałe... Powody ich powstawania bywają rozmaite. Były wyrazem pragnienia obecności Boga czy wiary w pomyślność. Miały chronić od wszelkiego zła.

Historia regionu jest często pomijanym lub wąsko traktowanym tematem. Założeniem projektu jest uwrażliwienie dzieci na historię im najbliższą, aby pamiętały o własnych korzeniach i przeszłości. Tożsamość regionalna pozwoli zrozumieć dzieciom ich miejsce we współczesnej Europie, świecie. Wartością projektu jest szanowanie i kultywowanie tradycji. Udział dzieci w projekcie pogłębi integrację z ich małą ojczyzną.

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Poznamy i skatalogujemy zabytki kultury sakralnej – przydrożne kapliczki.

CELE SZCZEGÓŁOWE

- Poznamy historię lokalnej okolicy, własnej miejscowości w wymiarze osobistym i regionalnym.
- Nauczymy się prezentowania zasobów i walorów wspólnoty lokalnej.
- Wzmocnimy więzi z ludźmi żyjącymi w najbliższym środowisku.
- Przekonamy się, jak wielka siła tkwi w działaniach ludzi poprzez zbadanie zbiorowych osiągnięć ludzkości.
- Zdobędziemy wiedzę o historii własnej wspólnoty.

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- Album kapliczek przydrożnych.
- Plan terenu z zaznaczeniem przydrożnych kapliczek.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Kompetencje społeczno-obywatelskie: zainteresowanie przeszłością i przyszłością swojej okolicy oraz jej rozwojem społeczno-gospodarczym; współpraca w grupie.
- Umiejętność planowania, samooceny; krzewienie postaw religijnych.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Edukacja polonistyczna. Uczeń:

- Samodzielnie dociera do źródeł informacji, rozwija umiejętność poszukiwania interesujących go wiadomości.
- Rozwija umiejętność wypowiedzania się w mowie i w piśmie, redaguje notatkę, teksty użytkowe.

Edukacja społeczna. Uczeń:

- Odczuwa więź ze wspólnotą lokalną, narodową.
- Identyfikuje się ze swoją rodziną, tradycjami.

z małej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	Starter: Albumy, co o nich wiemy? Dzieci oglądają albumy (domowe, z biblioteki szkolnej), pracują metodą okienka informacyjnego, układają puzzle. Przydzielamy zadania grupom.	2 godz.	od: do:
Planowanie działań	Planowanie prac nad przygotowaniem albumu przydrożnych kapliczek Uczennice i uczniowie pracują metodą piramidy priorytetów, wspólnie uzupełniają harmonogram zadań. Dzieci ustalają terminy spotkań – konsultacji, poznają kryteria oceny prac na tym etapie techniką mapy światła.	2 godz.	od: do:
	Zbieranie informacji na temat okolicznych kapliczek Dzieci planują wywiad z dorosłymi na temat okolicznych kapliczek. Poznają kryteria oceny koleżeńskiej.	1 godz.	od: do:
Działania	Praca nad albumem Dzieci dzielą się na zespoły robocze, grupy otrzymują zadania, tworzą wspólnie album z wykorzystaniem zgromadzonych materiałów, uzupełniają karty oceny pracy w grupie.	4 godz.	od: do:
Planowanie działań	Przygotowanie prezentacji Uczennice i uczniowie planują przebieg prezentowania efektów projektu. Formułują kryteria oceny prezentacji. Zadbają o to, aby było to wydarzenie co najmniej ogólnoszkolne.	1 godz.	od: do:
Działania	Rajd rowerowy szlakiem przydrożnych kapliczek Wspólnie z dziećmi przygotowujemy i sprawdzamy sprzęt rowerowy. Uczennice i uczniowie dzielą się na zespoły robocze. Każdy zespół otrzymuje metryczkę kapliczki – do opracowania. Dzieci zbierają informacje podczas rajdu. Każda grupa zdaje relację z wykonanego zadania.	4 godz.	od: do:
Planowanie działań. Działania	Wizyta na plebanii Uczennice i uczniowie tworzą kartę pytań. Nauczycielka/nauczyciel przypomina dzieciom o zasadach właściwego zachowania. Zapoznaje je z kartą wywiadu.	2 godz.	od: do:
Prezentacja	Świętowanie sukcesu Uczennice i uczniowie prezentują cele i założenia projektu przed społecznością szkolną i lokalną. Wystąpienia zawierają elementy historii, prezentację albumu. Dzieci przekazują album do biblioteki szkolnej. Biorą udział we wspólnym biesiadowaniu.	3 godz.	od: do:
Refleksja	Czas podsumowania Dzieci siadają w kręgu, bawią się w „dokończ zdanie”, uzupełniają karty oceny prezentacji.	2 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.**Działania:** zainicjowanie działań uczennic i uczniów w projekcie, rozbudzenie ciekawości.**Pomoce:** albumy rodzinne uczennic i uczniów, różne albumy (np. z biblioteki), zdjęcia czterech kapliczek pocięte na puzzle i schowane odpowiednio w koperty, szary papier, pisaki, komputer, słowniki, encyklopedie.Starter:
Albumy, co o nich wiemy?**Kolejne kroki:**

1. Zebranie w kręgu.
 1. 1. Poproś dzieci, aby usiadły w kręgu. Powitajcie się przez „puszczenie iskierki”.
 1. 2. Zapytaj uczennice i uczniów: *Jak się czujecie? Co czuliście lub o czym myśleliście przekazując iskierkę?*
2. Rozmowa na temat projektu i jego celów.
 2. 1. Rozłóżcie albumy w środku kręgu. Niech każdy zaprezentuje swój album rodzinny. Rozmawiajcie o tym co album zawiera, czy ma dla nas wartość, po co go mamy, o czym nam przypomina.
 2. 2. Przeglądajcie albumy przyniesione z biblioteki szkolnej. Podyskutujcie na temat tych albumów.
3. Podziel dzieci na 4 grupy.
 3. 1. Wyjaśnij uczennicom i uczniom metodę okienka informacyjnego: podzielcie arkusz szarego papieru na 4 części (poziom, pion lub po przekątnej). W pierwsze okienko wpiszcie hasło „album”; w drugie – definicję tego terminu z różnych źródeł (słowniki, komputer, definicja uczniowska); w trzecim okienku – opiszcie go metaforycznie (poprzez żart, rebus); ostatnie okienko może mieć formę scenki komiksowej, dialogu. Podczas prac nad okienkami korzystajcie ze słowników, encyklopedii, z internetu. Niech każda grupa zaprezentuje swoje okienko, które później zawieszicie w widocznym miejscu.
 3. 2. Wcześniej przygotuj zdjęcia czterech kapliczek, potnij je na puzzle i schowaj w osobne koperty.
 3. 3. Rozdaj każdej grupie kopertę z puzzlami kapliczek. Gdy dzieci skończą układać puzzle, zapytaj: *Co to jest? Jakie jest znaczenie kapliczek i przydrożnych krzyży? Jak można je ocalić od zapomnienia?* Podczas dyskusji naprowadź dzieci, że można zrobić album kapliczek, aby wszyscy o nich pamiętali.

z małej szkoły w wielki świat

Planowanie działań

Czas: 3 godz.

Działania: planowanie pracy nad zebraniem materiałów potrzebnych do wykonania albumu.

Pomoce: 5 plakatów z narysowaną piramidą, szary papier, flamastry, karteczki, pisaki, papierowe koła w kolorach światła drogowych, Załącznik 1.

Uwaga:

Zgodnie z założeniem wyjściowym w tym projekcie dążymy do wytworzenia albumu. Aby praca przebiegała sprawnie zadбай o to, aby zespoły robocze spotykały się systematycznie zgodnie z wypracowanym harmonogramem. Podczas rozmowy z zespołami przypomnij o zasadach organizacji pracy i kryteriach oceny kart. Niech uczennice i uczniowie na bieżąco prowadzą kontrolę postępów prac.

Kolejne kroki:

1. Powiedz dzieciom, że aby dobrze wykonać album warto na początku poświęcić trochę czasu na zaplanowanie prac.
 2. Zrób wstęp do planowania: *Musimy się zastanowić w jaki sposób będziemy zbierali materiały do naszego albumu. Proponuję, aby każdy z was w samotności zastanowił się, w jaki sposób zbierzemy materiał i jakich narzędzi i środków będziemy potrzebować. Macie na to 30–40 sekund.*
 2. 1. Po upływie wyznaczonego czasu poproś dzieci niech połączą się w pary i przez 1 minutę porozmawiają o swoich propozycjach.
 2. 2. Następnie niech połączą się w czwórki i przez 4 minuty dalej rozmawiają. Ponieważ na tym etapie powinny powstać już notatki, rozdaj grupom karteczki samoprzylepne i plakaty z narysowaną piramidą. Niech wybiorą spośród zebranych propozycji – metodą burzy mózgów – 10 najważniejszych pomysłów i niech zapiszą je na karteczkach samoprzylepnych. Polec: *Naklejcie karteczki w odpowiednie miejsca piramidy priorytetów, kierując się kolejnością pracy nad zebraniem materiału do albumu. W widocznym miejscu zawieś plakat z narysowaną piramidą. Po zakończeniu prac grupowych uczennice i uczniowie utworzą jedną wspólną piramidę, reprezentatywną dla wszystkich grup.*
- Przykładowe ustalenia:**
- trasa rajdu
 - zdjęcia kapliczek,
 - rysunki,
 - pomiary,
 - wizyta u proboszcza,
 - spacer w terenie,
 - narzędzia – aparat fotograficzny, dyktafon, miara,
 - papier, ołówek,
 - opracowanie tekstu,
 - opracowanie zdjęć.
3. Ustalcie wspólnie kto będzie odpowiedzialny za zdjęcia, kto za wywiad, kto za spisanie informacji, szkice, pomiar, sprzęt, materiały, uzgodnienie wizyty u proboszcza, opracowanie trasy rajdu. Możecie wspólnie uzupełnić Harmonogram zadań (Załącznik 1).
 4. Pomóż uczennicom i uczniom zorganizować prace zespołów.
 4. 1. Każdy zespół pracuje nad inną kapliczką.
 4. 2. Podzielcie się zadaniami w zależności od umiejętności i predyspozycji członków grupy.

Planowanie prac nad przygotowaniem albumu przydrożnych kapliczek

5. Na zakończenie tego etapu ustal z uczennicami i uczniami:

- terminy twoich spotkań z zespołami roboczymi,
- ostateczny termin wykonania wszystkich prac,
- kryteria oceny kart albumu.

Przykładowe kryteria oceny kart albumu:

- Każda karta zawiera zdjęcie i krótki tekst informacyjny.
- Tekst zawiera najważniejsze informacje.
- Do kapliczki dołączony jest szkic odręczny.
- Całość jest estetyczna i czytelna.

Zawieście je w sali na widocznym miejscu.

6. Podsumowując prace w tym etapie, zapytaj: *Czy cel etapu został osiągnięty? Czy możemy przejść dalej?*

Zastosuj np. technikę mapy światła drogowych.

Planowanie działań

Czas: 1 godz.

Działania: gromadzenie informacji na temat przydrożnych kapliczek.

Pomoce: dyktafony, notesy, długopisy.

Zbieranie informacji na temat okolicznych kapliczek

Kolejne kroki:

1. Poproś dzieci, aby usiadły w wyznaczonych wcześniej grupach.

1. 1. Zaproponuj, aby każda grupa zaplanowała rozmowę ze starszymi osobami, pracującymi w szkole, na temat kapliczek znajdujących się w waszej miejscowości. Każda grupa może proponować panią woźną, dozorcę lub kogoś z nauczycieli.

1. 2. Zasugeruj: Zapiszcie na kartce pytania, jakie chcecie zadać w trakcie wywiadu.

1. 3. Liderzy każdej z grup przedstawią zebrane informacje i ciekawostki o kapliczkach na najbliższych zajęciach.

2. Praca domowa: Porozmawiajcie z najbliższymi na temat kapliczek w naszej miejscowości.

3. Poinformuj dzieci, że zadanie będzie podlegało ocenie koleżeńskiej. Grupy będą nawzajem oceniały jakość swoich wypowiedzi w oparciu o kryteria sformułowane przez uczennice i uczniów.

Przykładowe kryteria oceny koleżeńskiej:

- Od ilu osób pozyskano informacje?
- Wypowiedzi są uporządkowane, zgodne z tematem.
- Jak wiele informacji udało się pozyskać z rozmowy.

4. Uprzedź uczennice i uczniów, że omówienie zebranych informacji na temat okolicznych kapliczek nastąpi na kolejnym spotkaniu.

Planowanie działań. Działania

Czas: 4 godz.

Działania: wykonanie albumu oraz przygotowania do prezentacji.

Pomoce: materiały niezbędne do wykonania albumu i do prezentacji, papier, flamastry w kolorze czerwonym, zielonym i czarnym, Załącznik 2.

Praca nad albumem

Kolejne kroki:

1. Upewnij się, czy wszyscy wiedzą co i z kim mają robić oraz czy pamiętają kryteria oceny. Kryteria powinny być wywieszane w sali na widocznym miejscu. Dzięki temu dzieci zaraz po wykonaniu zadania będą wiedziały, czy wykonały je zgodnie z założeniem.
2. Przypomnij o terminach spotkań konsultacyjnych oraz o terminie końcowym. Życz wszystkim powodzenia i zaznacz ważne daty w kalendarzu ściennym w klasie.
 2. 1. Podczas spotkań omówcie informacje zebrane przez dzieci na temat okolicznych kapliczek.
 2. 2. Opracujcie tekst albumu, poproście o korektę nauczycielkę/nauczyciela języka polskiego, historii.
 2. 3. Opracujcie grafikę i zdjęcia, możecie poprosić o pomoc nauczycielkę/nauczyciela informatyki.
3. Kolejne spotkanie całej grupy rozpocznij od krótkiego podsumowania: *Przypomnijcie jakie było wasze zadanie. Podzieliliście się na grupy, każda grupa pracowała nad inną kapliczką. Co waszym zdaniem było trudne? Co zrobilibyście inaczej?*
 3. 1. Poproś chętne dzieci, aby dokończyły zdanie: Zaskoczyło mnie, że...
 3. 2. Następnie poproś, aby wszyscy zastanowili się co można było zrobić inaczej. Dokończcie zdanie: Następnym razem...
4. Rozdaj wszystkim dzieciom kartę oceny pracy w grupie (Załącznik 2). Poproś, aby każdy uważnie przeczytał kryteria samooceny udziału w pracy grupowej i narysował czerwone serduszko tam, gdzie ocenia swoją pracę bardzo dobrze, zielone serduszko – ocenia ją średnio, a czarne – słabo.
5. Korzyści z powstania albumu przydrożnych kapliczek.
 5. 1. Podziel uczennice i uczniów na zespoły 4–6 osobowe. Można do tego wykorzystać kostkę do gry, losowanie przygotowanych figur lub ustawić się w szeregu i po kolei odliczać. Dzieci, które miały przy odliczaniu tę samą cyfrę – są w tej samej grupie.
 5. 2. Zapisz na tablicy pytania i poproś, niech każda grupa przez chwilę się nad nimi zastanowi:
 - *Kto może być zainteresowany naszym albumem?*
 - *Jak będzie można go wykorzystywać?*
 - *W jaki sposób zorganizujemy promocję naszego dzieła?*
 - *Co możemy powiedzieć o naszej wspólnej pracy nad albumem?*Pozwól na swobodną dyskusję. Możesz ją wspomagać dodatkowymi pytaniami. Niech efektem tej rozmowy będzie lista osób, które zaprosicie na waszą prezentację. Listę gości zapiszcie na plakacie. Przedyskutujcie też różne warianty prezentacji. Zwróćcie uwagę na wasze możliwości techniczne, lokalowe.

Planowanie działań

Czas: 1 godz.

Działania: zaplanowanie aktywności związanych z prezentacją i opracowanie kryteriów oceny.

Pomoce: flamastry, notesy, duży arkusz.

Przygotowanie prezentacji

Kolejne kroki:

1. Porozmawiajcie o organizacji imprezy, podczas której odbędzie się prezentacja. Ustalcie jej czas, miejsce i przebieg. Zapytaj uczennice i uczniów:
 - Kto zaprojektuje zaproszenia?
 - Kto je zredaguje i wykona?
 - Kto będzie odpowiedzialny za doręczenie?
 - Kto przygotowuje pomieszczenie?
 - Kto poprosi rodziców o przygotowanie poczęstunku?
 - Kto poprowadzi prezentację?
 - Kto przygotowuje informację na stronę szkoły?
 - Kto przygotowuje zdjęcia dla lokalnej prasy?
 - Kto zredaguje notatkę dla lokalnej prasy?
2. Przypomnij, że celem prezentacji jest zebranie w jednym miejscu informacji, zaprezentowanie zdjęć, szkiców, wykonanych pomiarów, efektów rozmów z mieszkańcami.
3. Ustalcie kryteria oceny prezentacji. Zapytaj uczennice i uczniów, co dla nich w tej prezentacji jest najważniejsze, co musi się udać, aby prezentacja była udana.

Przykładowe kryteria oceny prezentacji:

 - W prezentacji będą uczestniczyli uczniowie oraz społeczność lokalna.
 - Uczestniczkom i uczestnikom prezentacji zaprezentujemy wszystkie etapy pracy nad albumem.
 - Podziękujemy za pomoc nam okazaną przez proboszcza, rodziców, nauczycielki i nauczycieli.
 - Wyjaśnimy, dlaczego właśnie taki album postanowiliśmy zrobić.
 - Przygotujemy salę, poczęstunek, aby nasi goście czuli się dobrze.Spiszcie kryteria na dużym arkuszu i zawieście je w sali w widocznym miejscu.
4. Przygotujcie prezentację według ustalonych założeń.
 4. 1. Postarajcie się, aby było to wydarzenie co najmniej ogólnoszkolne. Pamiętaj jednak, że najważniejszymi uczestniczkami/uczestnikami są twoi podopieczni. To właśnie oni zdobywają nowe umiejętności w trakcie prezentacji.
 4. 2. Liderki/rzy zespołów przygotują się do zaprezentowania kapliczki, ich komentarz powinien trwać około 1–2 minuty.
 4. 3. Dopilnuj, aby karty albumu były luźno spięte – znacznie ułatwi to prezentację kolejnych stron.
 4. 4. Wykorzystajcie skaner i ekran. Zeskanujcie każdą stronę, a następnie pokażcie wszystko po kolei na ekranie. Ważne jest, aby dzieci w trakcie prezentacji dokładnie opisały drogę i motywy powstania albumu.
5. Istotne jest też, by podziękować wszystkim, którzy pomogli w pracach nad albumem.
6. Ważny jest właściwy wybór sali. Pomieszczenie zbyt małe, ciemne i niewygodne może być przyczyną porażki.

z małej szkoły w wielki świat

Działania

Czas: 4 godz.

Działania: zebranie informacji o przydrożnych kapliczkach, zrobienie dokumentacji fotograficznej, szkiców, pomiarów, rozmowy z mieszkańcami.

Pomoce: sprzęt rowerowy, kamizelki, apteczki, aparaty, dyktafony, miara, Załącznik 1, Załącznik 3 – Metryczka przydrożnej kapliczki, kartki, ołówki.

Rajd rowerowy szlakiem przydrożnych kapliczek

Kolejne kroki:

1. Zaplanujcie trasę rajdu. Naszkicujcie mapę, oznaczając na niej punkty orientacyjne. Zaplanujcie miejsca na postój.
2. Przygotujcie rajd od strony technicznej. Sprawdźcie stan techniczny rowerów. Dla sprawnego przebiegu poproście rodziców o pomoc (każda grupa ma przydzielonego opiekuna – rodzica). Zabierzcie ze sobą apteczkę i prowiant.
3. Każda grupa samodzielnie przydzieli członkom zadania zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami (Załącznik 1 – Harmonogram zadań). Wyznaczcie odpowiedzialnych za robienie zdjęć, za robienie szkiców i rysunków, za spisanie informacji, za dokonywanie pomiarów.
4. Rozdaj dzieciom metryczki kapliczek, które będą uzupełniały podczas rajdu (Załącznik 3).
5. Po powrocie podsumujcie wyprawę:
 - *Jak przebiegał rajd?*
 - *Czy zrobiliście zdjęcia, szkice, pomiary?*
 - *Z kim rozmawialiście o kapliczkach?*
6. Na zakończenie przypomnij dzieciom o wizycie u proboszcza.

Planowanie działań. Działania

Czas: 2 godz.

Działania: przeprowadzenie wywiadu, studiowanie dokumentów parafialnych.

Pomoce: dyktafon, kartki, ołówek. Kwestionariusz wywiadu z proboszczem (Załącznik 4).

Wizyta na plebanii

Kolejne kroki:

1. Przed wyjściem poproś dzieci, aby zastanowiły się nad pytaniami, które chcą zadać księdzu proboszczowi. Przypomnij cel wizyty. Zasugeruj, aby pytania zostały zapisane tworząc kartę pytań. Spiszcie propozycje na szarym papierze. Ustalcie wspólnie pytania najistotniejsze.

Przykładowe pytania do wywiadu:

- *Kto decyduje, gdzie i kiedy powstanie kapliczka?*
 - *Kto opiekuje się kapliczkami?*
 - *Czy z powstaniem kapliczek związana jest jakaś historia?*
 - *W jakich dokumentach parafialnych jest o nich wzmianka?*
 - *Która z kapliczek jest najstarsza?*
2. Rozdaj uczniom i uczniom Kwestionariusz wywiadu z proboszczem (Załącznik 4). Omówcie krótko pytania w nim zawarte.
 3. Zwróć uwagę na właściwe zachowanie się uczennic i uczniów podczas wizyty.

Prezentacja

Czas: 2 godz.

Działania: przedstawienie efektów pracy społeczności szkolnej i lokalnej.

Pomoce: przygotowane albumy, zeskanowane strony, rzutnik, komputer.

Świętowanie sukcesu

Kolejne kroki:

1. Skorzystajcie z pomocy rodziców w przygotowaniu poczęstunku.
2. Zaproście na prezentację społeczność lokalną oraz lokalną prasę. Zachęć uczennice, uczniów oraz gości do zadawania pytań. Bardzo ważne jest, by o projekcie opowiadały same dzieci.
3. Zrób próbę generalną z uczennicami i uczniami na ok. godzinę przed prezentacją.
4. Przebieg prezentacji – propozycja:
 - Powitanie gości.
 - Przedstawienie celów i założeń projektu.
 - Prezentacja planu trasy – Szlakiem naszych kapliczek przydrożnych.
 - Troszkę historii – przybliżenie gościom faktów historycznych związanych z kapliczkami.
 - Prezentacja albumu – „Ocalić od zapomnienia. Przydrożne kapliczki”.
 - Przekazanie albumu do szkolnej biblioteki.
 - Wspólne biesiadowanie i świętowanie sukcesu.

Refleksja

Czas: 1 godz.

Działania: refleksja nad przebiegiem prac w projekcie.

Pomoce: Załącznik 5.

Czas podsumowania

Kolejne kroki:

1. Po zakończonej prezentacji poproś uczennice i uczniów o dokonanie jej oceny w oparciu o ustalone wyżej kryteria. Usiądźcie w kręgu i poproś uczennice i uczniów o dokończenie zdań:
 - Dziś nauczyłam/em się, że...
 - Trudne było...
 - Zrozumiałam/em, że...
 - Dziś osiągnęłam/ąłem założony cel, gdyż...
 - Co dało mi największą radość i satysfakcję...
 - Jakie wnioski powinnam/nienem wyciągnąć na przyszłość...
2. Poproś uczennice i uczniów o wypełnienie Karty oceny prezentacji (Załącznik 5).

Załącznik 1. Harmonogram zadań

Zaplanujcie, kto i kiedy wykona zadania zmierzające do wykonania albumu.

Nazwa zadania	Data realizacji zadania					Osoba odpowiedzialna
Zebranie informacji o historii obiektu						
Pomiar obiektu						
Szkic obiektu						
Wykonanie dokumentacji fotograficznej						
Plan położenia obiektów w terenie						
Przeprowadzenie wywiadu z mieszkańcami						
Przeprowadzenie wywiadu z proboszczem						
Uzupełnienie metryczek kapliczek						
Zaprojektowanie układu strony albumu						
Konsultacje z nauczycielem/nauczycielką						

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 2. Karta oceny pracy w grupie

z małej szkoły w wielki świat

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej			
W jakim stopniu byłam/em zaangażowana/y w realizację zadania?			
Czy zadanie wykonałam/em najlepiej jak umiałam/em?			
Czy konsultowałam/em zadanie z nauczycielem/nauczycielką?			
Czy słuchałam/em i brałam/em pod uwagę argumenty innych?			

- Bardzo dobrze Czerwone
- Średnio Zielone
- Słabo Czarne

Załącznik 3. Metryczka przydrożnej kapliczki

.....

Metryczka przydrożnej kapliczki

.....

Rok powstania:

.....

Przez kogo wykonana:

.....

Pod jakim wezwaniem:

.....

Kto sprawuje opiekę:

.....

Wymiary kapliczki:

.....

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 4. Kwestionariusz wywiadu z proboszczem

z małej szkoły w wielki świat

1. Czy parafia prowadzi ewidencję kapliczek?

.....
.....
.....
.....

2. Jakie informacje zawiera ta dokumentacja?

.....
.....
.....
.....

3. Która kapliczka jest najstarsza?

.....
.....
.....
.....

4. Kto je budował?

.....
.....
.....
.....

5. Jakie były losy kapliczek w czasie wojny?

.....
.....
.....
.....

6. Jaką funkcję kapliczki pełniły dawniej?

.....
.....
.....
.....

7. Jaką funkcję pełnią kapliczki dzisiaj?

.....
.....
.....
.....

8. W jakiej intencji stawiano kapliczki?

.....
.....
.....
.....

9. Kto dziś dba o przydrożne kapliczki?

.....
.....
.....
.....

z małej szkoły w wielki świat

Dziękujemy za rozmowę.

Załącznik 5. Karta oceny prezentacji

z małej szkoły w wielki świat

Kryteria oceny	Ocena (1–6)
Czy w prezentacji uczestniczyła społeczność lokalna?	
Czy zaprezentowano uczestniczkom/uczestnikom wszystkie etapy pracy nad albumem?	
Czy prezentacja miała wyraźnie wstęp, rozwinięcie, zakończenie?	
Czy sala była właściwie przygotowana?	
Jak oceniasz przebieg prezentacji?	

OTWARTE SERCA, POMOCNE DŁONIE

Tworzymy grupę wolontariuszy działających na rzecz naszej szkoły

AUTORKA **Magdalena Kwit**

Publiczna Szkoła Podstawowa w Nowym Świątowie

SCENARIUSZ DLA KLAS **4–6 SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

Istotą projektu jest stworzenie w szkole przestrzeni, w której członkowie lokalnej wspólnoty będą mogli wymieniać się wiedzą, doświadczeniem i umiejętnościami, wzajemnie wspierać się i ubogacać działając równocześnie wspólnie na rzecz szkoły. Problemem wielu szkół oraz małych miejscowości jest często zaangażowanie w działalność placówki wciąż tej samej grupy rodziców, mieszkańców lub bardzo małe zaangażowanie w ogóle. Nie oznacza to jednak, że osoby biernie przyglądające się podejmowanym inicjatywom są im przeciwne. Często brak zaangażowania wynika z wewnętrznych oporów, nieśmiałości, dystansu. Doświadczenie pokazuje, że jeśli chodzi o bezpośrednie kontakty z takimi osobami bardzo często poproszone wprost o pomoc z radością i zaangażowaniem uczestniczą w działaniach, często ujawniając swoje talenty i umiejętności, o których wcześniej nie wiedzieliśmy. Osoby starsze często same przyznają, że chętnie poświęciłyby swój wolny czas na wspólne działania, ale obawiają się podjąć inicjatywę, nie wiedząc jak zostałyby to przyjęte przez innych członków wspólnoty, czy młodzi chcieliby z nimi współpracować.

Projekt polega na stworzeniu w szkole okazji do rozmowy pomiędzy uczennicami/uczniemi, nauczycielkami/nauczycielami i członkami społeczeństwa na temat potrzeb placówki oraz możliwości wykorzystania zasobów ludzkich – lokalnych wolontariuszy do wzrostu aktywności obywatelskiej i zaangażowania społecznego we wspólne działania na rzecz szkoły.

W środowiskach wiejskich szkoła jest często jednym z niewielu miejsc, gdzie można zainicjować takie działania i stworzyć dla wszystkich stron bezpieczną przestrzeń do rozmowy ponieważ z założenia powinna być miejscem neutralnym. Również działania na rzecz dzieci są na ogół dobrze postrzegane. Warto jest więc wykorzystać to do późniejszych zmian o charakterze lokalnym.

CEL OGÓLNY PROJEKTU

- Wypracujemy model współpracy pomiędzy społecznością szkolną a mieszkańcami miejscowości w zakresie wzajemnej pomocy i zaangażowania w życie szkoły.

CELE SZCZEGÓŁOWE

- Poznamy zasady działania wolontariatu.
- Zachęcimy mieszkańców naszej miejscowości do podjęcia działań na rzecz szkoły poprzez publikację listu otwartego.
- Opracujemy elektroniczną „Szkolną bazę pomocnych rąk i otwartych serc”.
- Zorganizujemy spotkanie szkolnych wolontariuszy.
- Nauczymy się planować działania w oparciu o wcześniejszą diagnozę problemów i potrzeb.
- Rozwiniemy umiejętność definiowania problemów i potrzeb szkolnych.

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- List otwarty do mieszkańców promujący cele projektu i idee wolontariatu.
- Opracowanie „Szkolnej bazy pomocnych rąk i otwartych serc”.
- Organizacja spotkania promującego idee lokalnego wolontariatu.

GŁÓWNE KOMPETENCJE KLUCZOWE UNII EUROPEJSKIEJ ROZWIJANE PODCZAS REALIZACJI PROJEKTU

- Konstrukttywne uczestnictwo w działaniach społeczności lokalnej i szkolnej.
- Współpraca w grupie.
- Umiejętność planowania działań.
- Koncentracja na zadaniu i dokonywanie krytycznej refleksji.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Język polski

I Odbiór wypowiedzi i wykorzystywanie zawartych w nich informacji. Uczeń:

1. 5. Rozpoznaje (i stosuje) formy gatunkowe: ogłoszenie, zaproszenie.

III Tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

1. 5. tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: list
1. 8. uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zadanie i uzasadnia je.

Historia

IV Zainteresowanie problematyką społeczną. Uczeń:

1. 2. podaje różne przykłady potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania
1. 5. charakteryzuje społeczność szkolną.

Religia/etyka

V Wyrażanie opinii i wartościowanie zjawisk społecznych na poziomie społeczności szkolnej i społeczności lokalnej. Uczeń:

9. Uzasadnia opinie, wydaje sądy, ustala kryteria ocen.

Informatyka

III. Wyszukiwanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł; opracowywanie za pomocą komputera rysunków, motywów, tekstów, animacji, prezentacji multimedialnych i danych liczbowych. Uczeń:

3. 1. Wyszukuje informacje w różnych źródłach elektronicznych.
4. 2. Opracowuje i redaguje teksty.
4. 3. Wykonuje w arkuszu kalkulacyjnym proste obliczenia, przedstawia je graficznie i interpretuje
4. 4. Przygotowuje proste animacje i prezentacje multimedialne.

z małej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu	Starter: Wymarzona szkoła Dwa spotkania. Uczennice i uczniowie opowiedzą o jakiej szkole marzą, wykonają poświęcone temu plakaty. Spotkają się z dyrektorką/dyrektorem i członkami Rady Rodziców, aby przedstawić swoje spostrzeżenia.	3 godz.	od: do:
Planowanie działań	Wolontariat Dzieci dowiedzą się kim jest wolontariusz oraz poznają zasady i przykłady jego działalności. Dokonają analizy potrzeb i możliwości ich realizacji w szkole. Napiszą list otwarty do mieszkańców propagujący cele projektu i idee wolontariatu.	4 godz.	od: do:
	Przygotowanie do przeprowadzania badań ankietowych Dzieci samodzielnie zbudują ankiety dla mieszkańców. Wspólnie opracują Zasady pracy ankietera. Zbieranie informacji. Przeprowadzenie badań wśród mieszkańców (dodatkowa praca uczennic i uczniów po zajęciach).	2 godz.	od: do:
Działania	Wyniki badań ankietowych Samoocena ankieterów. Dzieci opracowują wyniki przeprowadzonych badań i omawiają je na forum klasy. Wykonują działania dokumentujące badania i promujące podjętą inicjatywę.	5 godz.	od: do:
Prezentacja	Spotkanie z wolontariuszami Na dwóch spotkaniach, w kilkudniowym odstępie czasu, dzieci organizują i przeprowadzają spotkanie z wolontariuszami zgodnie z przygotowanym przez siebie planem. Omawiają zasady współpracy i planują wspólne działanie.	4 godz.	od: do:
Refleksja	Podsumowanie projektu Uczennice i uczniowie omawiają realizację projektu, dokonują samooceny i oceny pracy zespołowej.	2 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 3 godz. (2+1)

Działania: wprowadzenie uczennic i uczniów w tematykę projektu poprzez ukazanie, że funkcjonowanie „wymarzonej szkoły” nie jest możliwe bez pomocy i udziału wielu osób, często bezpośrednio z nią niepowiązanych.

Pomoce: fragment filmu lub książki J. Brzechwy „Akademia Pana Kleksa” – opis szkoły, „sklerotki”, papier, flipchart, farby, pisaki, pastele, kredki świecowe i ołówkowe.

Kolejne kroki:

Część I

1. Zainicjuj z uczennicami i uczniami rozmowę o ich wymarzonej szkole.
Ponieważ dzieci w takich sytuacjach często mają skłonności do fantazjowania zaproponuj obejrzenie fragmentów filmu „Akademii Pana Kleksa” lub odczytaj fragment książki Jana Brzechwy opisujący szkołę. To ćwiczenie z jednej strony rozbudzi emocje dzieci i chęć do opowiadania, ale z drugiej strony pozwoli nam w oparciu o kontrast ukazać uczennicom i uczniom, że nasze działania nie będą dotyczyły baśniowej, fikcyjnej szkoły, chociaż może dla wielu z nas byłaby ona wymarzona, ale będziemy rozmawiać o szkole realnej, rzeczywistej, takiej do której chodzimy lub chcielibyśmy chodzić.
2. Rozdaj dzieciom po 3 karteczki „sklerotki” i poproś, aby na każdej wypisali po jednym „elementie” szkoły, do której chcieliby chodzić. Następnie wszyscy siadamy w kręgu, uczennice i uczniowie dzielą się swoimi spostrzeżeniami, marzeniami przyklejając na tablicy „sklerotki”. Na bieżąco staraj się grupować je według pojawiających się zagadnień.
Po zakończeniu ćwiczenia poproś dzieci, aby nazwały powstałe na tablicy grupy, np. zajęcia pozalekcyjne, wyposażenie, relacje między ludźmi, wycieczki, gazetka szkolna, apele i uroczystości itp. Nie oceniaj i nie komentuj pojawiających się na karteczkach zapisów! W razie potrzeby dopytaj uczennicę/ucznia o pojawiający się i nie do końca zrozumiały zapis. Dbaj, aby był konkretny. Łatwiej będzie pogrupować je i nazwać obszary życia szkoły.
W późniejszych etapach realizacji projektu będziecie szukać wolontariuszy, którzy mogliby być pomocni właśnie w tych konkretnych obszarach.
3. Zaproponuj uczennicom i uczniom wykonanie plakatów „Moja wymarzona szkoła”.
 3. 1. Dzieci na ogół bardzo lubią działania praktyczne, co warto wykorzystać ponieważ motywuje je to do późniejszych działań, które początkowo mogą wydawać się trudne do realizacji.
 3. 2. Dopilnuj, aby przed przystąpieniem do pracy dzieci opracowały kryteria wykonania plakatów, tak aby później każda z grup wiedziała, co powinno się na nich znaleźć. Ważne jest, aby dzieci same zaproponowały kryteria oraz je zaakceptowały.
Przykładowe kryteria oceny plakatu (NaCoBeZU):
 - Zawiera tytuł (rymowankę).
 - Zawiera ilustrację (symbol graficzny).
 - Omawia co najmniej trzy obszary spośród wypisanych na karteczkach np. wyposażenie, działania pozalekcyjne, relacje między ludźmi, uroczystości szkolne.
 - Jest kolorowy; wykonany starannie i estetycznie.
 - Czas na wykonanie: 30 minut.

Starter:
Wymarzona szkoła

z małej szkoły w wielki świat

- 3.3. Podział na grupy może odbywać się w dowolny sposób. Ważne jest jednak, aby grupy były przypadkowe i zróżnicowane. Uczennice i uczniowie mają za zadanie wykonanie pracy plastycznej, dlatego proponuję podział według technik plastycznych. Przygotuj różne artykuły plastyczne: tyle rodzajów ile powinno być grup, np. farby, pastele, kredki świecowe, flamastry, węgiel – w liczbie odpowiadającej liczbie członków grupy (np. 4 flamastry, 4 tubki farby itd.). Dzieci same wybierają najbardziej odpowiadający im materiał, a następnie nauczycielka/nauczyciel informuje je, że jest to jednocześnie przyporządkowanie do grupy, która daną techniką wykona swoją pracę.
 - 3.4. Po wykonaniu prac poszczególne grupy omawiają plakaty, a pozostali udzielają informacji zwrotnej o wykonanej pracy odnosząc się do wcześniej ustalonych kryteriów. Twoją rolą jest zwrócenie uwagi, aby rzetelnie odwoływali się do ustalonego NaCoBeZU, a nie oceniali plakatu w kategoriach: fajny – brzydki.
 - 3.5. Dziękując dzieciom za pracę zaproponuj, aby swoje plakaty pokazali dyrektorce/dyrektorowi placówki, która/y jako osoba zarządzająca szkołą na pewno chciałaby/łby wiedzieć o jakiej szkole marzą uczennice i uczniowie.
4. Na tym etapie powinniśmy zakończyć pierwszą część spotkania. Kolejna powinna się odbyć po kilku dniach, aby grupa projektowa miała czas na przygotowanie się do krótkiej prezentacji swoich spostrzeżeń i plakatów dyrektorce/dyrektorowi szkoły. Na to krótkie spotkanie robocze można również zaprosić przedstawicieli Rady Rodziców.

Część II

1. Robocze spotkanie uczennic i uczniów z dyrektorką/dyrektorem i członkami Rady Rodziców.
 - 1.1. Rola dyrektorki/dyrektora oraz osoby realizującej projekt podczas tego krótkiego spotkania będzie polegała na uświadomieniu uczennicom i uczniom, że szkoła to szczególnie ważne miejsce w życiu lokalnej wspólnoty i że na jakość jej działania i funkcjonowania powinni mieć wpływ również członkowie lokalnej społeczności, również ci bezpośrednio z nią niezwiązani.
 - 1.2. Pierwszy etap realizacji projektu powinniśmy zakończyć podsumowaniem i zapoznaniem uczennic i uczniów z głównym celem projektu, który odczytujemy, omawiamy, a następnie zapisujemy w języku uczennic i uczniów i prezentujemy w widocznym miejscu.
2. Celem następnego etapu projektu będzie nawiązanie współpracy z mieszkańcami miejscowości chętnymi do pomocy naszej szkole, aby przybliżyć ją do marzeń namalowanych na plakatach.

Planowanie działań

Czas: 4 godz.

Działania: diagnoza potrzeb i możliwości rozwoju szkoły w oparciu o posiadane informacje. Poznanie zasad funkcjonowania wolontariatu oraz różnych przykładów jego działalności.

Pomoce: duże arkusze, markery, pracownia komputerowa z dostępem do internetu, Załącznik 1.

Wolontariat

Kolejne kroki:

1. Zajęcia rozpocznij od zabawy integracyjnej, która ma na celu wzmocnienie w dzieciach poczucia wspólnoty i działania dla wspólnego celu.
 1. 1. Przykładowa zabawa „Porządki”. Dzielimy graczy na dość liczne grupy (około 10 osób), ich zadaniem jest ustawić się w jednym rzędzie według różnych właściwości: wzrostu, wielkości butów, długości włosów, ciężaru itp. Trzeba to jednak zrobić z zamkniętymi oczami, nic nie mówiąc. Powyższe dwa warunki muszą być koniecznie spełnione, by zabawa była udana.
 1. 2. Następnie grupa projektowa siada w kręgu. Omawiając ćwiczenie skup się przede wszystkim na emocjach i doznaniach jakich doświadczyli członkowie zabawy współpracując ze sobą w utrudnionych warunkach.
 1. 3. Następnie podział na grupy (mogą to być grupy z poprzedniego spotkania, ale warto budować sytuacje, w których dzieci będą musiały istnieć za każdym razem w innej zróżnicowanej grupie).

Przykładowy sposób podziału na grupy:

 - „Odliczanie” – uczestniczki i uczestnicy odliczają kolejno do pięciu, a następnie łączą się w grupy zgodnie z powtarzającymi się cyframi.
 - „Pory roku” – następuje podział na grupy zgodnie z porami roku, w jakich urodziły się dzieci.
2. Każda z grup losuje jeden obszar życia szkoły (np. zajęcia pozalekcyjne, wyposażenie, relacje między ludźmi – zagadnienia nazwane wcześniej przy pracy nad plakatami), który będzie poddawana analizie metodą zbliżoną do metaplanu (Załącznik 1), np. grupa 1 – zajęcia pozalekcyjne itd. Tu można dzieci dobierać wstępnie do grup na podstawie ich zainteresowań, a potem korygować.
 2. 1. Ważne jest określenie ram czasowych na wykonanie tego ćwiczenia, aby grupa faktycznie skupiła się na temacie, który poddaje analizie. W tym ćwiczeniu najważniejsze jest, aby dzieci w grupach przedyskutowały otrzymane zagadnienie, zidentyfikowały się z nim, a później miały możliwość zaprezentowania zdania grupy na forum. Plakat, który powstaje jest jedynie formą notatki, zapisu, warto powiedzieć to uczennicom i uczniom, aby przedmiotem ich pracy była dyskusja, a nie artystyczne wykonanie plakatu.
 2. 2. Po upływie określonego czasu dzieci siadają w kręgu i reprezentanci grup dzielą się wynikami swojej pracy. Jeśli członkowie pozostałych grup mają inne spostrzeżenia w danym temacie, warto jest stworzyć również miejsce do wymiany informacji zwrotnych.
 2. 3. Pokieruj dyskusją tak, aby dzieci potrafiły dostrzec, że część zmian w szkole uzależniona jest od czynników zewnętrznych, na które nie mają wpływu, np. zbyt duża liczba lekcji w tygodniu – określają to ramowe plany nauczania, a na niektóre mają ograniczony wpływ – np. zakup nowego nagłośnienia zależy od środków finansowych, ale istnieje również duży obszar, w którym zmiany są możliwe przy wsparciu osób przyjaznych szkole i chętnych poświęcić swój wolny czas i umiejętności na wspólne działania. Omów z dziećmi to ćwiczenie i podsumujcie je.
3. Zapoznaj uczennice i uczniów z harmonogramem projektu biorąc pod uwagę również ich ewentualne pomysły i sugestie.

z małej szkoły w wielki świat

z malej szkoły w wielki świat

4. Kolejnym etapem jest zapoznanie uczennic i uczniów z pojęciem wolontariusz oraz wolontariat oraz uświadomienie, że ich zadaniem będzie pozyskanie osób ze środowiska lokalnego, które chciałyby poświęcić swój czas i umiejętności na pracę na rzecz szkoły i dzięki temu zostać szkolnymi wolontariuszami. Warto odwołać się do wiedzy i doświadczeń dzieci w tym temacie. Może w okolicy już prowadzone są działania opierające się o idee wolontariatu i uda ci się zaprosić na spotkanie z dziećmi wolontariusza, który opowie o swojej działalności.
4. 1. Zainteresuj dzieci tematem polecając odwiedzenie im stron internetowych poświęconych wolontariatowi oraz popularnym w ostatnim czasie w Polsce bankom wolnego czasu, np.:
 - www.wolontariat.org.pl,
 - www.wolontariat.edu.pl,
 - www.wolontariat.ngo.pl,
 - www.filantropia.org.plWażne jest, aby dzieci samodzielnie dotarły do informacji: *Kto może zostać wolontariuszem? Na czym może polegać działalność wolontariuszy? Przykłady akcji społecznych, które opierają się o wolontariat itp.*
4. 2. Po wykonaniu tego zadania i wymianie informacji zaproponuj uczennicom i uczniom napisanie listu otwartego do mieszkańców, w którym przedstawia cele i idee projektu oraz poinformują o przygotowywanej akcji przeprowadzenia badań wśród mieszkańców. Jedną wspólną wersję listu uczennice i uczniowie mogą wykonać w formie plakatów, które rozwieszą np. W sklepach i na słupach ogłoszeniowych. W wersji elektronicznej można go umieścić na stronie internetowej szkoły. Warto również podjąć współpracę np. z parafią i poprosić, aby ksiądz w czasie ogłoszeń parafialnych odczytał list i zachęcił mieszkańców do przyłączenia się do rozpoczętej akcji.
4. 3. Na zakończenie zajęć odwołaj się do harmonogramu projektu i przypomnij uczennicom i uczniom, że kolejne zajęcia poświęcone będą przeprowadzaniu badań ankietowych.
4. 4. Praca domowa: Poproś, aby w domach dzieci zastanowiły się jak powinno to badanie przebiegać, jakie informacje chciałyby uzyskać od mieszkańców w związku z realizacją projektu.

Planowanie działań

Czas: 2 godz. + dodatkowa praca uczennic i uczniów po zajęciach.

Działania: przybliżenie metody badań ankietowych i kwestionariusza wywiadu oraz sposobu ich przeprowadzania.

Pomoce: kwestionariusz ankiety (Załącznik 2), duże arkusze, papier kolorowy, pisaki, Załącznik 3.

Przygotowanie do przeprowadzania badań ankietowych

Kolejne kroki:

1. Przypomnij uczennicom i uczniom cel projektu i przeprowadzenia ankiet oraz podkreśl jak ważny jest to etap w realizacji całego projektu. Uświadom dzieciom, że będzie to w większości ich samodzielna praca.
 1. 1. Warto jest umożliwić uczennicom i uczniom samodzielne zbudowanie ankiet dla mieszkańców zawierających zagadnienia, które pojawiły się w czasie pracy metodą metaplanu, np. potrzebujemy krawcowej, która byłaby pomocna przy przygotowywaniu strojów na przedstawienia; brakuje osoby, która zajęłaby się obsługą muzyczną w czasie festynów i zabaw.

1. 2. Należy pamiętać, że kwestionariusze powinny zawierać gotowe odpowiedzi i konkretne przykłady potrzeb szkoły – obszary, w których potrzebujemy wolontariuszy. To z pewnością zachęci mieszkańców do jasnego sprecyzowania swoich możliwości i chęci pomocy. Ankiety nie mogą być również anonimowe ponieważ w dalszym etapie realizacji projektu zakłada się organizację spotkania dla osób chętnych do niesienia pomocy oraz opracowanie „Szkolnej bazy pomocnych rąk i otwartych serc”.
Można również skorzystać z przykładowej ankiety (Załącznik 2), jeśli samodzielne ułożenie jej przez uczennice i uczniów wyda się za trudne lub czasochłonne.
2. Ważne jest dobre przygotowanie uczennic i uczniów do przeprowadzenia badań:
 - Omów z uczennicami i uczniami zawartość ankiety wyjaśniając wszystkie wątpliwości, niezrozumiałe zwroty.
 - Porozmawiajcie o sposobie przeprowadzenia badań.
 - Zwróć uwagę dzieci, aby wybrana przez nie grupa respondentów była zróżnicowana i aby w jej skład wchodziły przede wszystkim osoby obecnie nie związane bezpośrednio ze szkołą (np. seniorzy, absolwenci, rodzice dzieci przedszkolnych, lokalni przedsiębiorcy).
3. Wspólnie opracujcie Zasady pracy ankietera (Załącznik 3), które omówicie, spiszecie i zostaną one podpisane przez wszystkich biorących udział w pracy grupy projektowej. Ankieterzy przygotowują dla siebie imienne identyfikatory.
4. Przygotowanie do przeprowadzania badań:
 - Przydziel każdemu dziecku po 10–20 ankiet do przeprowadzenia wśród mieszkańców miejscowości oraz rekomendację szkoły dotyczącą badania.
 - Określ czas na wykonanie zadania (nie mniej niż 5–7 dni).
5. Życząc młodym ankieterom powodzenia w tym niełatwym dla nich zadaniu wyraż swoje przekonanie o ich sukcesie i zaprosz na kolejne spotkanie.

Działania

Czas: 4 godz.

Działania: opracowanie wyników przeprowadzonych badań i ich omówienie na forum klasy. Wykonanie w wersji elektronicznej „Szkolnej bazy pomocnych rąk i otwartych serc”.

Pomoce: wzór raportu, materiały piśmiennicze, komputery, drukarka, Załącznik 4.

Wyniki badań ankietowych

Kolejne kroki:

1. Spotkanie warto jest rozpocząć od spostrzeżeń młodych badaczy. Można to przeprowadzić zarówno w formie pisemnej, jak i ustnej. Ważniejszy od formy jest sam fakt przeprowadzenia samooceny przez każde z dzieci.

Przykładowe pytania:

- *Co sprawiło ci najwięcej przyjemności jako ankieterowi?*
- *Co było najtrudniejsze?*
- *Czego nowego nauczyłaś/eś się przeprowadzając badania?*
- *Jak mieszkańcy miejscowości przyjmowali cię w czasie badań?*

2. Zaplanuj z uczennicami i uczniami dalsze etapy pracy podczas zajęć:
 - Przygotowanie w grupach zadaniowych formularzy raportu.
 - Prezentacja wyników prac zespołów.
 - Zebranie wyników pracy grup na jeden wspólny raport, który będzie podstawą do opracowania elektronicznej „Szkolnej bazy pomocnych rąk i otwartych serc”.
 - Praca w grupach zadaniowych nad promocją „Szkolnej bazy pomocnych rąk i otwartych serc”.
 - Zaplanowanie spotkania z grupą osób gotowych do bezinteresownej pomocy szkole.
3. Podziel uczennice i uczniów na kilkusobowe grupy, w których zliczą otrzymane dane, dokonają analizy respondentów, a otrzymane wyniki naniosą na formularz raportu (Załącznik 4).
W tym momencie ważny jest czas na krótką refleksję nad otrzymanymi wynikami. Rozpocznij dyskusję w grupie przykładowymi pytaniami: *Czy jesteście zadowoleni z wyników przeprowadzonych badań? Jak oceniacie czy liczba ewentualnych wolontariuszy chętnych do pomocy w szkole jest zadowalająca? Czy uzyskane wyniki badań są odpowiedzią na potrzeby szkoły, które wy zauważyliście?*
4. Kolejny etap to praca w grupach. Wszystkie grupy pracują równolegle, w tym samym czasie, każda ma do wykonania inne zadanie.
 4. 1. Dzieci dzielą się na grupy zgodnie ze swoimi zdolnościami.
 4. 2. W oparciu o raport końcowy badań opracowują:
 - **Grupa I** – opracowanie elektronicznej „Szkolnej bazy pomocnych rąk i otwartych serc”. Będzie to zbiór danych do wewnętrznego wykorzystania w szkole. W tym celu można wykorzystać programy Microsoft Excel lub Access Point (baza powinna zawierać między innymi następujące dane: imię i nazwisko wolontariusza; kontakt; dziedzinę, w której gotowy jest wspomóc pracę szkoły).
 - **Grupa II** – opracowanie prezentacji multimedialnej „Szkolnej bazy pomocnych rąk i otwartych serc”. Będzie to materiał promocyjny, który powinien zawierać między innymi ogólne wyniki przeprowadzonych przez dzieci badań (bez podawania danych osobowych), ale również ogólne założenia projektu, zdjęcia z poszczególnych etapów realizacji. Prezentacja, która powstanie ma dostarczyć odbiorcy informacji: co dzieci robiły w czasie tego projektu, czemu był on poświęcony, ile osób udało się zainteresować tematem i zachęcić do współpracy, w których obszarach mieszkańcy zadeklarowali chęć współpracy oraz zachętę dla wszystkich, którzy jeszcze zainteresują się tematem itp.
Gotową prezentację można zamieścić na stronie internetowej szkoły oraz wykorzystać podczas planowanego spotkania z wolontariuszami.
 - **Grupa III** – przygotowanie planu spotkania z wolontariuszami.
Na kolejne spotkanie zaproszcie osoby, które w ankietach zadeklarowały chęć pomocy szkole. Będzie to czas poświęcony omówieniu zasad współpracy, wypowiedzeniu wzajemnych oczekiwań, ale również okazją do spotkania osób, które może na co dzień nie mają możliwości porozmawiania, a chciałyby i mogły wspólnie coś dobrego zrobić dla szkoły lub lokalnej społeczności. W tym celu warto opracować szczegółowy plan spotkania. Powinien on zawierać wymienione poniżej elementy.
Plan spotkania:
 - Zapoznanie z głównym celem projektu oraz krótkie omówienie zrealizowanych działań.
 - Prezentacja multimedialna „Szkolnej bazy pomocnych rąk i otwartych serc”, podziękowanie za pozytywną odpowiedź na prośbę uczennic i uczniów.
 - Opracowanie zasad wzajemnej współpracy pomiędzy wolontariuszami a szkołą.
 - Opracowanie zasad kontaktu (stały harmonogram spotkań, spotkania okazjonalne, kontakt indywidualny w razie potrzeby itp.).
 - Podpisanie deklaracji przystąpienia do „Koła Szkolnych Wolontariuszy”.
5. Po zakończonej pracy w grupach pozostanie jeszcze do zrobienia:
 - Wykonanie imiennych zaproszeń dla osób, które zadeklarowały już swój udział w akcji.
 - Przygotowanie plakatu reklamującego spotkanie „Koła Szkolnych Wolontariuszy”. (Prawdopodobnie istnieje jeszcze grupa osób, do których dzieci nie dotarły z ankietami, a które już wcześniej dowiedziały się o prowadzonej w szkole akcji i chciałyby się do niej również przyłączyć.)
6. Na zakończenie zajęć członkowie grup prezentują wyniki swojej pracy. Udzielają sobie informacji zwrotnych na temat wykonanych zadań. Omawiają dalszy sposób postępowania m.in. rozdanie zaproszeń, rozwieszenie plakatów.

Prezentacja

Czas: 4 godz. (2+2 w odstępie kilku dni)

Działania: organizacja i przeprowadzenie spotkania z wolontariuszami. Omówienie zasad współpracy i zaplanowanie wspólnego działania.

Pomoce: wydrukowany spisany na komputerze plan spotkania, Załącznik 5.

Spotkanie z wolontariuszami

Kolejne kroki:

Część I

1. Grupa III z poprzedniego spotkania prezentuje przygotowany przez siebie plan spotkania z wolontariuszami, który następnie zostaje poddany dyskusji i ocenie grupy, naniesione zostaną ewentualne zmiany.
2. Następuje podział zadań związanych z organizacją spotkania pomiędzy członków grupy (wykres Gannta – Załącznik 5).
 2. 1. Ważne jest, aby dzieci czuły swój realny wpływ na organizację spotkania. Czasami powierzenie im nawet pozornie błażej roli staje się dla nich ogromnie ważne.
 2. 2. W organizację spotkania warto włączyć również rodziców np. W formie przygotowania drobnego cateringu.
 2. 3. Pamiętaj, że w spotkaniu z wolontariuszami poza osobą prowadzącą projekt – powinni wziąć udział również inni pracownicy szkoły oraz dyrektorka/dyrektor i członkowie Rady Rodziców. Najlepiej byłoby, gdyby przed spotkaniem ktoś z grona pedagogicznego lub spośród rodziców wyraził chęć przewodniczenia powstającej grupie wolontariuszy. Wtedy to ta osoba wraz z dziećmi poprowadzi spotkanie.
3. Warto również zastanowić się nad działaniem, które można zaproponować wolontariuszom już podczas pierwszego spotkania. Niech będzie to na początek niewielkie działanie, ale które zjednoczy osoby chętne do współpracy i pokaże, że można i warto działać wspólnie. Można im zaproponować organizację wycieczki, ogniska dla dzieci, pomoc przy porządkowaniu terenu przy szkole, np. malowanie płotu, pielęgnację zieleni itp.

Część II

1. Pamiętaj, że w czasie spotkania najważniejsze jest to, że osoby chcą zaangażować się w pomoc szkole, że odpowiedziały na wasze zaproszenie, mają możliwość spotkać się i podyskutować o sprawach ważnych dla lokalnej wspólnoty.
2. Uprzedź uczennice i uczniów, że nawet jeśli nie uda się zrealizować wszystkich punktów spotkania, które zostały przez nich zaplanowane, to i tak zrobili ogromny krok do przodu – pokazali ludziom, że szkoła jest miejscem otwartym, zachęcili ich do współpracy.
3. Na zakończenie spotkania – jeśli uda się stworzyć atmosferę zaufania i chęć wzajemnej współpracy – można uczestniczkom i uczestnikom zaproponować następujące ćwiczenie-zabawę „Czy można podnieść człowieka używając tylko dwóch palców wskazujących?”
 3. 1. Siła współpracy: ochotniczka/ochotnik kładzie się płasko np. na ławce. Uczestnicy/uczestniczki wyciągają prosto palce wskazujące i otaczając ochotniczkę/ochotnika równomiernie wokół, wsuwają je pod ciało leżącego dziecka. Wszyscy równocześnie podnoszą dziecko. Ćwiczenie jest bezpieczne, a udział w nim 15 osób gwarantuje podniesienie osoby o każdej wadze. Wrażenie uczestniczek/uczestników zabawy jest ogromne.
 3. 2. Jeśli nie jesteś pewien wykonalności tej zabawy przećwicz ją wcześniej w znanym sobie gronie.

z małej szkoły w wielki świat

Refleksja

Czas: 2 godz.

Działania: podsumowanie doświadczeń zdobytych podczas realizacji projektu i wyciągnięcie wniosków.

Pomoce: karteczki „sklerotki”, Załącznik 6.

Podsumowanie projektu

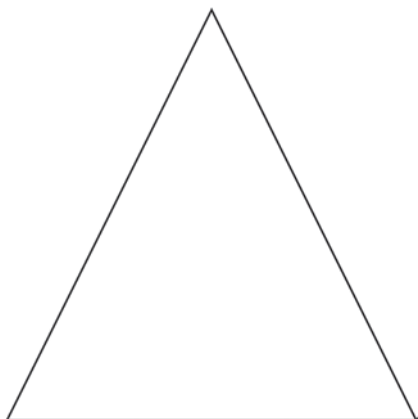
Kolejne kroki:

1. Ostatnie spotkanie powinniśmy poświęcić na omówienie z uczennicami i uczniami całego projektu. Najczęściej jest to czas, kiedy po spotkaniu z wolontariuszami dzieci są pełne emocji i przekonania o dobrze wykonanym zadaniu. Warto jest pozwolić im wyrazić wszystkie swoje wrażenia i emocje oraz tak pokierować rozmową, aby uświadomić im, że dalszy przebieg spotkań wolontariuszy będzie zależny również od ich zaangażowania w życie szkoły lub klasy.
2. Jest to również czas na wykonanie samooceny udziału w pracy grupy (Załącznik 6) oraz ewaluację całego projektu np. za pomocą tarczy strzelniczej czy róży wiatrów.
3. Nauczycielka/nauczyciel dziękuje grupie projektowej za dobrze wykonane zadanie i zaprasza do dalszej aktywności.

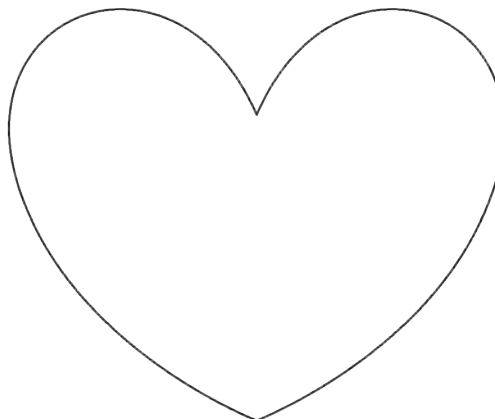
Załącznik 1. Analiza obszarów życia szkoły

Zagadnienie – obszar życia szkoły

Jak jest obecnie?

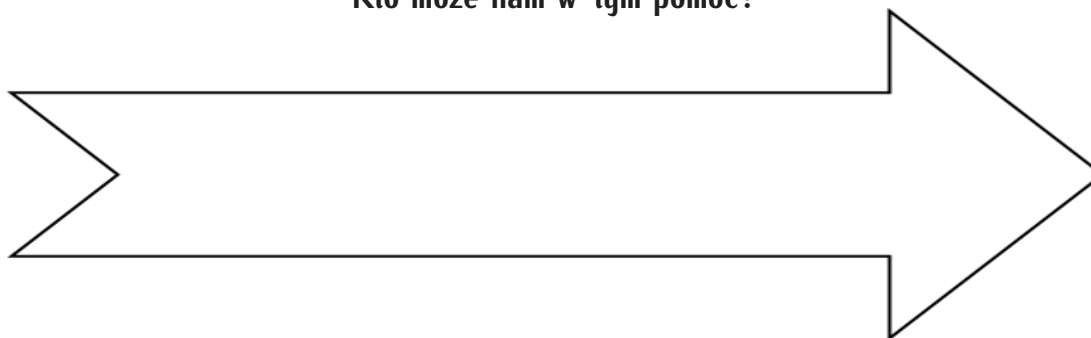

Jak chcielibyśmy żeby było?

Co możemy zrobić sami żeby wprowadzić zmiany?

Kto może nam w tym pomóc?

Wnioski

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 2. Przykładowa ankieta

z malej szkoły w wielki świat

OTWARTE SERCA, POMOCNE DŁONIE

Tworzymy grupę wolontariuszy działających na rzecz naszej szkoły

Kobieta Mężczyzna

Obecnie jest Pan/Pani?

☐ uczennicą/ucznem szkoły gimnazjalnej	☐ osobą pracującą
☐ uczennicą/ucznem szkoły ponadgimnazjalnej	☐ osobą bezrobotną
☐ studentką/studentem	☐ emerytką/emerytem
	☐ rencistką/rencistą

Czy pracował/a Pan/i jako wolontariusz?

tak – na czym ta praca polegała?

.....
.....

nie

Jaki rodzaj pracy jako wolontariusz Pan/i preferuje?

- z dziećmi
- z osobami starszymi
- wolontariat akcyjny (np. organizacja imprez, uroczystości, pomoc w pracach okreso- wych itp.)

Lista przykładowych działań, w które chciałby/aby się Pan/i włączyć:

☐ opieka nad dziećmi w czasie wycie- czek i imprez szkolnych, ferii	☐ pieczenie ciast
☐ organizacja przedstawień teatralnych	☐ pielęgnacja terenów zielonych
☐ muzyczna oprawa dyskotek	☐ zajęcia taneczne
☐ krawiectwo, haft	☐ zajęcia artystyczne: plastyczne, rzeźba, kwiaty z bibuły
☐ majsterkowanie, drobne naprawy	☐ korepetycje z
☐ fotografowanie	☐ kółko szachowe
☐ nagrywanie i obrabianie filmów,	☐ drużyna piłkarska
☐ współtworzenie gazetki szkolnej	☐ czytanie bajek
☐ współtworzenie szkolnej strony inter- netowej	

Inne pasje, umiejętności, zainteresowania, którymi chciałby/aby się Pan/i podzielić z innymi

.....

Dane kontaktowe: ich podanie nie jest obowiązkowe, jednak bardzo ułatwi organizatorom akcji bezpośredni kontakt z osobami zainteresowanymi pomocą szkole

Imię i nazwisko, **tel. kontaktowy**

Dane zawarte w formularzu będą wykorzystywane wyłącznie do celów rekrutacyjnych.

Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych zawartych w formularzu, niezbędnych dla potrzeb procesu rekrutacji na wolontariusza w Szkole Podstawowej w zgodnie z Ustawą o Ochronie Danych Osobowych z dnia 29.08.1997 r. (DzU nr 133, poz. 883).

Podpis

353

Załącznik 3. Przykładowe zasady pracy szkolnego ankietera

- Przedstaw się, pokaż pismo ze szkoły potwierdzające prowadzenie badań w ramach projektu.
- Poinformuj badanego o celu przeprowadzania ankiety.
- Zachęć do rzetelnego wypełnienia ankiety.
- Bądź grzeczny i uprzejmy.
- Poinformuj o kolejnych krokach, które będą realizowane w związku z przeprowadzaniem ankiet.
- Na zakończenie podziękuj za poświęcony ci czas.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 4. Formularz raportu – wzór

z małej szkoły w wielki świat

I Tytuł ankiety

II Autorzy badań

III Data i miejsce

IV Cel przeprowadzania badania

V Wyniki badań:

Zagadnienie	Liczba udzielonych odpowiedzi
☐ Kobieta ☐ Mężczyzna	
Obecnie jest Pan/i? ☐ uczennicą/uczniem szkoły gimnazjalnej ☐ uczennicą/uczniem szkoły ponadgimnazjalnej ☐ studentem ☐ osobą pracującą ☐ osobą bezrobotną ☐ emerytką/emerytem ☐ rencistką/rencistą	
Czy pracował/a Pan/i jako wolontariusz? ☐ tak – na czym ta praca polegała? ☐ nie	
Jaki rodzaj pracy jako wolontariusz Pan/i preferuje? ☐ z dziećmi ☐ z osobami starszymi wolontariat akcyjny	
Lista przykładowych działań, w które chciałby/aby się Pan/i włączyć: ☐ opieka nad dziećmi w czasie wycieczek i imprez szkolnych, ferii ☐ organizacja przedstawień teatralnych ☐ muzyczna oprawa dyskotek ☐ krawiectwo, haft ☐ majsterkowanie, drobne naprawy ☐ fotografowanie ☐ nagrywanie i obrabianie filmów, ☐ współtworzenie gazetki szkolnej ☐ współtworzenie szkolnej strony internetowej pieczenie ciast ☐ pielęgnacja terenów zielonych ☐ zajęcia taneczne ☐ zajęcia artystyczne: plastyczne, rzeźba, kwiaty z bibuły ☐ korepetycje z ☐ kółko szachowe ☐ drużyna piłkarska ☐ czytanie bajek	

z małej szkoły w wielki świat

Inne pasje, umiejętności, zainteresowania,
którymi chciałby/aby się Pan/i podzielić z innymi

Badani, którzy podali dane kontaktowe (liczba)

VI Podsumowanie

Mocne strony (potencjał ankietowanych):

-
-
-

Słabe strony:

-
-
-

VII Wnioski z przeprowadzonych badań

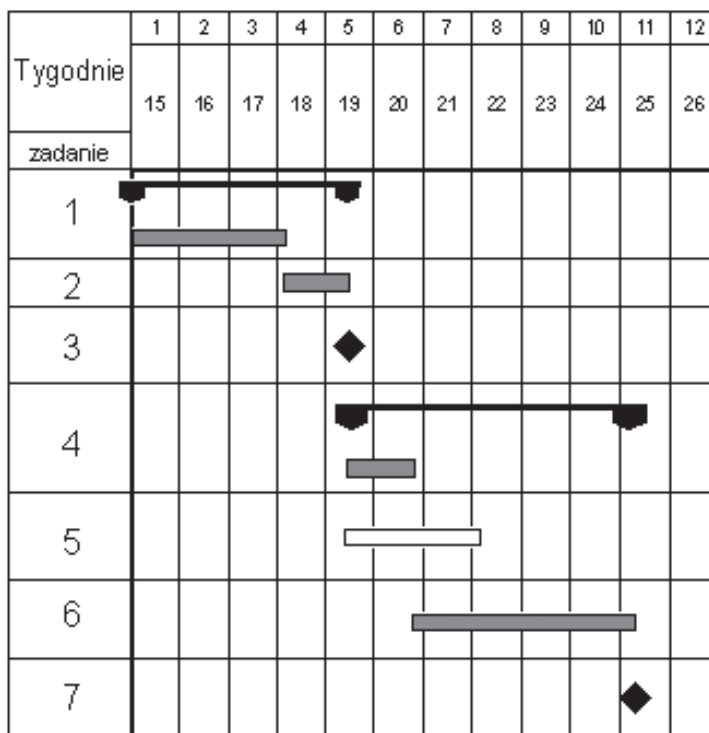
-
-
-

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 5. Wykres Gantta. Podział zadań związanych z organizacją spotkania

Przykładowy wykres Gantta

Graf.: http://pl.wikipedia.org/wiki/Diagram_Gantta

Grupa nr

Zadanie do wykonania	Działania (wpisz poszczególne działania, które należy wykonać, aby zrealizować zadanie)	Wykonawcy (osoba odpowiedzialna za wykonanie działania)	Potrzebne materiały, sprzęt	Termin wykonania działania	Uwagi

Załącznik 6. Samoocena udziału pracy w grupie

z małej szkoły w wielki świat

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Nie	Nie potrafię ocenić
Angażowałam/em się w pracę grupy			
Zabierałam/em głos			
Z uwagą słuchałam/em innych			
Brałam/em udział w podejmowaniu decyzji			
Pełniłam/em rolę w grupie			
Akceptowałam/em zdanie innych			
Czułam/em się odpowiedzialna/y za wykonanie zadania			
Jestem zadowolona/y z efektu końcowego wykonywanego zadania			

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	Tak	Nie	Nie potrafię ocenić
Angażowałam/em się w pracę grupy			
Zabierałam/em głos			
Z uwagą słuchałam/em innych			
Brałam/em udział w podejmowaniu decyzji			
Pełniłam/em rolę w grupie			
Akceptowałam/em zdanie innych			
Czułam/em się odpowiedzialna/y za wykonanie zadania			
Jestem zadowolona/y z efektu końcowego wykonywanego zadania			

TAK BLISKO, A JEDNAK DALEKO

Jak usprawnić komunikację publiczną w naszej gminie?

AUTORKA **Renata Jarosz**

Szkoła Podstawowa w Gradowicach

SCENARIUSZ DLA KLAS **4–6 SP**

CZAS REALIZACJI PROJEKTU **20 godzin**

UZASADNIENIE REALIZACJI PROJEKTU

„Podróżowanie to życie” – te słowa Hansa Christiana Andersena mówią o tym, że kto podróżuje bez przeszkód jest wolny. Dzięki komunikacji człowiek może przemieścić się z jednego miejsca w drugie. Temat scenariusza dotyczy bardzo istotnego obszaru, jakim jest możliwość swobodnego przemieszczania się. Okazuje się, że we współczesnym świecie nie każdy ma możliwość podróżowania bez przeszkód. Powody mogą być różne: niektórych nie stać na samochód; osoby starsze czy niepełnosprawne nie mogą samodzielnie prowadzić pojazdów; dużą grupę osób w takiej sytuacji stanowią dzieci i młodzież, dojeżdżający do szkół, bibliotek, domów kultury czy hal sportowych.

Komunikacja miejska odgrywa więc ważną rolę w procesie nauki, pracy, kultury i sportu. To gmina odpowiada za zbiorowy transport lokalny (Ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 r.). Należy popierać modernizację komunikacji dostosowując ją do potrzeb mieszkańców.

W ramach projektu uczennice i uczniowie mają za zadanie przeanalizowanie potrzeb i stanu aktualnego komunikacji na terenie ich gminy. Dzieci przeprowadzą badania ankietowe, obejmujące lokalne społeczeństwo. Ankieta ma na celu zdiagnozowanie potrzeb oraz wskazanie propozycji rozwiązań istniejących problemów.

Zadaniem szkoły będzie uświadomienie młodym ludziom współodpowiedzialności za otaczającą nas rzeczywistość. Dzieci dostrzegą rolę obywatela w kreowaniu jakości życia poprzez nawiązanie kontaktu z samorządem lokalnym.

CELE OGÓLNE PROJEKTU

- Zdiagnozujemy sytuację komunikacyjną w gminie.
- Uświadomimy sobie współodpowiedzialność obywateli za sferę życia społecznego.

CELE SZCZEGÓLNE

- Ukształtujemy postawy odpowiedzialności za lokalną społeczność.
- Rozwiniemy umiejętności poszukiwania właściwych rozwiązań.
- Ukształtujemy umiejętności rozwiązywania problemów społeczności lokalnej.
- Poznamy podstawy funkcjonowania samorządów lokalnych.

PRODUKTY KOŃCOWE PROJEKTU

- ankieta diagnozująca sytuację komunikacyjną w gminie,
- raport z przeprowadzonych działań,
- „okrągły stół mobilności” – spotkanie przedstawicieli różnych środowisk (uczennice/uczniowie, mieszkańcy, przedstawiciele samorządu lokalnego) mające na celu wypracowanie wspólnego stanowiska nt. problemów komunikacyjnych oraz sposobu ich rozwiązania.

ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

Historia i społeczeństwo. Uczeń:

2. 1. Opisuje swoją „małą Ojczyznę”, uwzględniając tradycję historyczno-kulturową i problemy społeczno-gospodarcze;
2. 3. Wskazuje na planie miejscowości siedzibę władz lokalnych i na przykładach omawia zakres działań oraz sposoby powoływania władz;
4. 1. Wyjaśnia, w czym wyraża się demokratyczny charakter państwa polskiego, używając pojęć: wolne wybory, wolność słowa, wolne media, konstytucja;
4. 2. Wymienia organy władzy w Rzeczypospolitej Polskiej: parlament, prezydent, rząd, sądy i omawia najważniejszą funkcję każdego z tych organów w systemie politycznym;
4. 3. Podaje przykłady praw i obowiązków obywateli Rzeczypospolitej Polskiej.

Język polski. Uczeń:

3. 1. 1. Tworzy spójne teksty na tematy poruszane na zajęciach – związane z otaczającą rzeczywistością i poznanymi tekstami kultury;
3. 1. 2. Dostosowuje sposób wyrażania się do oficjalnej i nieoficjalnej sytuacji komunikacyjnej oraz do zamierzonego celu;
3. 1. 3. Formułuje pytania do tekstu;
3. 1. 5. Tworzy wypowiedzi pisemne w następujących formach gatunkowych: opowiadanie z dialogiem (twórcze i odtwórcze), pamiętnik i dziennik (pisane z perspektywy bohatera literackiego lub własnej), list oficjalny, proste sprawo zdanie (np. z wycieczki, z wydarzeń sportowych), opis postaci, przedmiotu, krajobrazu, ogłoszenie, zaproszenie, prosta notatka;
3. 1. 6. Stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej (w tym wydziela akapity).

z małej szkoły w wielki świat

z małej szkoły w wielki świat

PLAN DZIAŁAŃ W PROJEKCIE

Etap projektu	Opis działań	Czas	Terminy (WPISZ DATY)
Sformułowanie problemu i celów projektu.	Starter: Czy brak mobilności ogranicza nas społecznie, kulturowo, ekonomicznie? Zastanawiamy się kto ma wpływ na zmiany zachodzące w naszym otoczeniu.	2 godz.	od: do:
Planowanie działań	Tworzymy harmonogram	1 godz.	od: do:
Działania	Tworzymy mapę komunikacyjną naszej okolicy „Białe plamy” komunikacyjne w naszej okolicy – jak to zmienić?	2 godz.	od: do:
Planowanie działań. Działania	Tworzymy ankietę i przeprowadzamy badanie Wychodzimy w teren. (Czas na przeprowadzenie badań ankietowych: 1-2 tygodnie.)	7 godz.	od: do:
Planowanie działań.	Opracowanie wyników badań, przygotowanie się do spotkania w ramach „okrągłego stołu” Analizujemy wyniki ankiet oraz organizujemy spotkanie.	5 godz.	od: do:
Prezentacja	„Okrągły stół mobilności” Przedstawiamy wyniki raportu – poszukujemy rozwiązań.	2 godz.	od: do:
Refleksja	Podsumowanie projektu Dokonujemy podsumowania i oceny pracy w ramach projektu.	1 godz.	od: do:
Łącznie:		20 godz.	

Sformułowanie problemu i celów projektu

Czas: 2 godz.

Działania: badanie możliwości dojazdu do ościennych miejscowości, dzielnic, urzędu miasta, lekarza, domu kultury, szkoły, sali gimnastycznej itp.

Pomoce: piłeczki do ping-ponga, kosz lub miska, tyle łyżek ile jest dzieci, arkusze papieru, pisaki.

Kolejne kroki:

1. Pierwsze spotkanie rozpocznij od zabawy zręcznościowej uczącej współpracy, pomagającej zintegrować grupę.
Podziel dzieci na dwie grupy (od 10 do 20 osób). W otwartym naczyniu (miska, kosz, wiaderko) umieść ok. 30–50 piłeczek do ping-ponga, kamieni lub szklanych kulek. Każdy zawodnik/zawodniczka ma łyżkę. Uczennice i uczniowie siadają na krzesłach lub na podłodze – w rzędach. Na jednym końcu szeregów umieszczone jest naczynie z piłeczkami (wspólne dla obu grup). Na sygnał startu pierwsze osoby przy pojemnikach podnoszą piłki przy pomocy łyżek i podają następnej osobie w szeregu, kładąc na jej łyżce. W ten sposób piłeczki wędrują od jednego dziecka do drugiego. Wygrywa ta drużyna, która przetransportowała więcej piłeczek.

2. Powiedz dzieciom, że zajmiecie się tworzeniem mapy myślowej.

2. 1. Na dużym arkuszu papieru napisz słowa „komunikacja w naszej gminie”.
2. 2. Poproś uczennice i uczniów o zapisywanie wszystkich skojarzeń na samoprzylepnych karteczkach („sklerotkach”). Nie odrzucajcie żadnych propozycji, ani skojarzeń. Możesz naprowadzać dzieci na pewne skojarzenia. Po wyczerpaniu wszystkich propozycji poproś, żeby zastanowiły się nad usystematyzowaniem haseł (stwórzcie kategorie, np. zalety komunikacji, wady, jaka jest sytuacja obecna). Po usystematyzowaniu możemy przepisać propozycje z karteczek w odpowiednie miejsce na plakacie.

Uwaga:

Aby mapa myślowa spełniła swoją rolę powinna być:

- przejrzysta i czytelna,
 - temat w centralnym miejscu kartki,
 - pisana drukowanymi literami,
 - kolorowa.
3. Tak przygotowaną mapę myślową poddajcie jeszcze raz analizie uczennic i uczniów. Zastanówcie się nad najważniejszymi elementami mapy.
 4. Gotowy plakat powieś w widocznym miejscu dostępnym w trakcie następnych spotkań. Wyjaśnij dzieciom, że będą mogły uzupełniać mapę.
 5. Zapisz pytanie kluczowe projektu: **Kto ma wpływ na zmiany zachodzące w naszym miejscu zamieszkania?**
Powiedz dzieciom, że w trakcie trwania projektu to one będą podejmować działania, które mogą zainicjować zmiany, mające na celu usprawnienie funkcjonowania komunikacji publicznej w ich miejscu zamieszkania.

z małej szkoły w wielki świat

Starter:
Czy brak mobilności ogranicza
nas społecznie, kulturowo,
ekonomicznie?

Planowanie działań

Czas: 1 godz.

Działania: wyjaśnienie celowości planowania, omówienie harmonogramu działań.

Pomoce: duży arkusz papieru, kredki pisaki, farby, Załącznik 1.

Tworzymy harmonogram

Kolejne kroki:

1. Spotkanie rozpocznij od przypomnienia haseł z mapy myślowej. Zapytaj, czy od ostatniego spotkania nasunęły im się nowe skojarzenia. Możecie je umieścić na mapie.
2. Zastanówcie się wspólnie, jak ma wyglądać wasz produkt końcowy projektu. Przypomnij, że celem waszych działań jest przeprowadzenie badań ankietowych oraz zorganizowanie spotkania „okrągłego stołu mobilności”.
Określcie kryteria, jakie powinny zostać spełnione, aby uznać, że projekt zakończył się sukcesem. Będą one niezbędne w fazie oceny wykonanego projektu.
3. Przedstaw uczennicom i uczniom ogólny plan działań w projekcie. Wspólnie omówcie poszczególne etapy pracy. Zaznacz, że na poszczególnych etapach pracy harmonogram można będzie modyfikować w zależności od potrzeb. Harmonogram powinien być umieszczony w widocznym miejscu, dostępny przez cały czas trwania projektu.
4. Uczennice i uczniowie określają zadania, jakie należy wykonać, aby osiągnąć zamierzony cel. Tworzą wspólny plan działań, który zapisują w formie osobnego plakatu (Załącznik 1). Zastanawiają się nad kolejnością działań, podziałem ról. Należy pamiętać o podziale funkcji w ramach grupy.

Działania

Czas: 2 godz.

Działania: stworzenie mapy komunikacyjnej okolicy z jej „białymi plamami”.

Pomoce: duży arkusz papieru, markery, pisaki, Załącznik 2.

Tworzymy mapę komunikacyjną naszej okolicy

Kolejne kroki:

1. Poproś uczennice i uczniów o stworzenie planu komunikacyjnego waszej okolicy – mapy uwzględniającej aktualne możliwości komunikacyjne mieszkańców.
 1. 1. Plakat musi odzwierciedlać wszystkie istniejące połączenia komunikacyjne: autobus, kolej, tramwaj, metro, ścieżki rowerowe itp.
 1. 2. Wyłumacz dzieciom, że w przypadku tego plakatu najważniejsze są możliwości przemieszczania się. Wyznacz czas na wykonanie plakatu.
 1. 3. Mapa powinna być efektem wspólnej pracy poprzedzonej dyskusją w grupie na temat aktualnego stanu połączeń komunikacyjnych.

2. Poproś dzieci o wybranie jednego koloru (wyrazisty, np. czerwony) na zaznaczenie miejsc na mapie, gdzie zdaniem uczennic i uczniów widać brak połączeń komunikacyjnych („białe plamy komunikacji”). Badania ankietowe przeprowadzone w następnym etapie zweryfikują wasze przypuszczenia.
3. Gotowy plakat powieście w widocznym miejscu.
4. Po skończonej pracy poproś uczennice i uczniów o przeprowadzenie samooceny (Załącznik 2). Porozmawiajcie przez chwilę o pracy w grupie. Zastanówcie się, co pomaga, a co utrudnia współpracę. Na tej podstawie możecie stworzyć wspólny kontrakt – regulamin, którego będziecie przestrzegać w dalszych etapach realizacji projektu.

Planowanie działań. Działania

Czas: 7 godz. (czas na przeprowadzenie badań ankietowych: 1–2 tygodnie)

Działania: zebranie informacji o faktycznym stanie komunikacji w naszej gminie.

Pomoce: materiały piśmiennicze, komputer drukarka, kserokopiarka.

Tworzymy ankietę i przeprowadzamy badanie

Kolejne kroki:

1. Przygotowujemy się do badań.
 1. 1. Przypomnij dzieciom, że jako członkowie społeczności lokalnej mogą mieć wpływ na to, co dzieje się w ich najbliższej okolicy, a nawet na podejmowane decyzje. Ważne jednak, żeby najpierw określić, co jest dla nas ważne, co chcemy zmienić, jakie mamy potrzeby.
 1. 2. Wyjaśnij dzieciom, że aby dowiedzieć się jakie są potrzeby komunikacyjne mieszkańców przeprowadzicie badania ankietowe. Musicie się dowiedzieć jakie są potrzeby innych grup społecznych: rodziny, znajomych, sąsiadów. Ważne, żeby ankietę reprezentowała opinia szerokiego grona społeczności, czego inni oczekują, jakie mają potrzeby, co chcieliby zmienić.
2. Po badaniu uczennice i uczniowie opracują wyniki ankiet, a na ich podstawie sformułują główny problem związany z komunikacją na terenie waszej gminy. Stanie się on tematem wielostronnego spotkania, które wkrótce zostanie zorganizowane przez uczennice i uczniów.
3. Metodą burzy mózgów zbierzcie propozycje pytań do ankiety. Pamiętajcie, że ankietę musi zapewniać anonimowość, a równocześnie dawać możliwość zróżnicowania potrzeb ze względu np. na wiek ankietowanych, ich tryb życia, potrzeby. (W ankiecie może znaleźć się miejsce na zaznaczenie przedziału wiekowego: 6–12 lat, 13–16 lat, 18–25 lat itp. lub inaczej: uczennica/uczeń, studentka/student, pracująca/pracujący, emerytka/emeryt itp. lub: kobieta, mężczyzna). Tak długo dyskutujcie nad propozycjami pytań, aż uznacie, że wyczerpują one wszystkie interesujące was kwestie. Na koniec tego etapu powstanie wzorcowa ankietę, którą następnie należy skopiować i rozdać uczennicom i uczniom.
4. Przed przystąpieniem do zbierania informacji przygotuj dzieci do badań ankietowych.
 4. 1. Przypomnij im cel badania. Upewnij się, że wszyscy rozumieją pojęcia zawarte w ankiecie.
 4. 2. Omów sposób przeprowadzenia badania. Zaznacz, jak ważne jest dotarcie do jak największej liczby mieszkańców.
 4. 3. Ustal z uczennicami i uczniami zasady pracy ankietera.
 4. 4. Pozostaw dzieciom decyzję, czy będą pracować indywidualnie, czy w parach (nie wszyscy czują się na siłach pracować indywidualnie, potrzebują wsparcia).

4. 5. Powiedz, aby dla ułatwienia rozpocząć od rodziny, znajomych. Przypomnij, że zależy wam na tym, żeby grupa badanych (respondentów) była zróżnicowana.

Przykładowa ankieta powinna:

- zawierać minimum pytań potrzebnych do osiągnięcia zamierzonego celu,
- unikać zbędnych pytań do niczego nie prowadzących,
- wskazywać cel, jakiemu ma służyć,
- zawierać instrukcje, mówiące jak wypełnić ankietę,
- być czytelna i przejrzysta, bez przesadnych treści i obrazków,
- w pytaniach otwartych mieć odpowiednio dużo miejsca na odpowiedź.

Przykładowe wskazówki dla ankierów:

- należy poinformować badanego o celu badania,
- warto mieć przy sobie upoważnienie – rekomendację od nauczycielki/a lub szkoły,
- ankier nie może sugerować odpowiedzi, nie powinien oceniać ani krytykować,
- należy być uprzejmym, uśmiechniętym,
- na koniec należy podziękować za poświęcony czas,
- można poinformować o terminie i formie przedstawienia wyników (jeżeli jest taka możliwość dobrze, żeby w „okrągłym stole” wzięło udział jak najwięcej zainteresowanych osób).

5. Przeprowadzamy badanie.

5. 1. Rozdaj uczennicom i uczniom ankiety (10–20 na osobę/grupę). Przypomnij, że najlepiej badania rozpocząć od osób znanych: w rodzinie, wśród znajomych. Rozdaj listy polecające oraz przypomnij o konieczności poinformowania respondentów o celu badania.
5. 2. Wspólnie z uczennicami i uczniami ustal czas na wykonanie zadania. Wyznaczcie termin oddania wypełnionych ankiet.
5. 3. Wyznacz terminy konsultacji – to czas, kiedy dzieci mogą zwrócić się do ciebie z różnymi wątpliwościami czy problemami, z którymi mogą się zetknąć w czasie badania. Mogą wtedy również dobrać ankiety, jeżeli im zabrakło. Ważne, żeby uczennice i uczniowie czuli wsparcie ze strony dorosłych. Terminy konsultacji zapisz i powieś w widocznym miejscu.

Planowanie działań

Czas: 5 godz.

Działania: zebranie informacji na temat mocnych i słabych stron komunikacji publicznej w naszej gminie, opracowanie wyników.

Pomoce: materiały piśmiennicze, komputer, drukarka.

Opracowanie wyników badań,
przygotowanie się do spotkania
w ramach „okrągłego stołu”

Kolejne kroki:

1. Spotkanie rozpocznij od pytania o wrażenia i spostrzeżenia dzieci z przeprowadzonych badań. Zapytaj:
 - *Czy jako ankierzy spotkaliście się z trudnościami?*
 - *Co sprawiło wam największą przyjemność?*
 - *Czy nauczyliście się czegoś nowego?*
 - *Jak reagowali na was ankietowani?*
 - *Czy zadanie było dla was łatwe, czy sprawiło trudność?*Możesz ten etap przeprowadzić przy pomocy metody „rundka bez przymusu” – zadajesz pytania, a dzieci siedzące w kręgu kolejno na nie odpowiadają. Jeżeli ktoś nie chce zabrać głosu na dany temat mówi „pas”.

2. Podziel dzieci na grupy i przydziel im zadania dotyczące opracowania wyników ankiet. Poszczególne grupy mogą np. opracowywać różne grupy wiekowe, społeczne itp. Wspólnie określcie dokładne kryteria raportu, jego formę i zakres.

Przykładowe kryteria:

- raport jest czytelny, zrozumiały,
- wykonany techniką komputerową,
- używaj czytelnych czcionek (np. Arial, Verdana),
- na pierwszej stronie znajduje się temat badania,
- raport zawiera autorów, termin i miejsce przeprowadzenia badań,
- może być wykonany w formie prezentacji multimedialnej (pod warunkiem, że w czasie spotkania będziemy mogli zaprezentować taką formę raportu poprzez zastosowanie rzutnika),
- każda z osób uczestniczących w spotkaniu otrzymuje papierową wersję raportu.

Kryteria zapiszcie na plakacie i powieście w widocznym miejscu.

3. Uczennice i uczniowie pracują w grupach opracowując elementy raportu.
4. Po wykonaniu zadania wszystkie grupy prezentują wyniki pracy i odnoszą się do wcześniej określonych kryteriów.
4. 1. Dzieci na podstawie wyników prac wszystkich grup wskazują, jakie są mocne strony lokalnej komunikacji oraz jakich zmian oczekują mieszkańcy. W tym momencie musi powstać wspólny raport, zawierający wszystkie wyniki badań.
4. 2. Przypomnij uczennicom i uczniom, że celem ich pracy jest zaprezentowanie przedstawicielom lokalnej władzy oczekiwań mieszkańców. To oni stwarzają szansę na podjęcie dialogu, który może doprowadzić do pozytywnych zmian w ich najbliższym otoczeniu.
5. Zaplanuj z dziećmi spotkanie.
5. 1. Poproś o zastanowienie się, jak i komu chciałyby zaprezentować efekt swojej pracy.
5. 2. Należy wcześniej ustalić dogodny dla wszystkich stron termin, wydrukować zaproszenia, plakaty informujące.
5. 3. Ustalcie podział zadań, ważne aby wszyscy wzięli aktywny udział zarówno w przygotowaniu, jak i w samym spotkaniu.
5. 4. Aby dzieci mniej stresowały się spotkaniem, możecie przeprowadzić symulację takiego spotkania, co pomoże im zrozumieć formę i zasady takiego wydarzenia.
5. 5. Powiedz dzieciom, że spotkanie ma mieć formę dialogu (nie będą czytać z kartki), a raport jest ich narzędziem w dyskusji, w której reprezentują ogół mieszkańców.
6. Przykładowy podział ról:
- ekipa grafików** – odpowiedzialni za zaproszenia, plakaty informujące,
- moderator** – osoba odpowiedzialna za przebieg spotkania, wyznacza czas dyskusji, udziela głosu,
- sekretarze** – ich rolą będzie skrupulatne dokumentowanie przebiegu spotkania,
- rzecznik prasowy** – odpowiedzialny za kontakt z mediami, autor reportażu o projekcie do gazetki szkolnej lub informacji na stronę internetową szkoły,
- fotoreporter** – wykonuje zdjęcia, ewentualnie filmuje przebieg,
- zespół marketingowy** – odpowiedzialny za promocję oraz kampanię informującą o przeprowadzaniu badań oraz spotkaniu itp.
6. 1. Ważne, aby to dzieci wybierały role dla siebie, zgodnie ze swoimi umiejętnościami i zainteresowaniami. Można wcześniej zapytać dzieci o ich zdolności, co lubią robić, co potrafią wykonać samodzielnie.
6. 2. Czuwaj tylko nad tym, żeby wszyscy mieli zadania do wykonania. Powiedz uczennicom i uczniom, że mogą zwracać się o pomoc do osób spoza grupy (dorośli, nauczyciele, specjaliści), jeżeli uznają to za korzystne dla realizacji projektu. Trzeba jednak podkreślać, że to dzieci są wykonawcami, pozostali mogą pomagać.

z małej szkoły w wielki świat

Prezentacja

Czas: 2 godz.

Działanie: przeprowadzenie spotkania „Okragły stół mobilności”.

Pomoce: materiały wypracowane w czasie projektu: wyniki przeprowadzonych badań.

„Okragły stół mobilności”

Zgodnie z planem uczennice i uczniowie biorą udział w spotkaniu z zaproszonymi wcześniej gośćmi. W jego trakcie prezentują wyniki przeprowadzonych badań, które powinny stać się punktem wyjścia do dyskusji. Przedstawiają oczekiwania mieszkańców w formie prezentacji multimedialnej/plakatu. Wszystkie osoby, biorące udział w spotkaniu, otrzymują papierową wersję raportu.

Refleksja

Czas: 1 godz.

Działania: spotkanie wszystkich biorących udział projekcie i podsumowanie projektu.

Pomoce: kolorowe kartki w kolorach świateł drogowych: zielone, żółte i czerwone (zestaw dla każdego dziecka), Załącznik 2.

Podsumowanie projektu

Uwaga:

Podsumowanie przeprowadź bezpośrednio po prezentacji.

Kolejne kroki:

1. Poproś uczennice i uczniów aby usiedli w kręgu. Na środku, na podłodze połóż plakat z pytaniem „Czy ja mogę zrobić coś dla społeczności, w której żyję?”. Poproś dzieci o swobodne wypowiedzi, podawanie przykładów. Przeprowadźcie dyskusję nad tym, co można zmienić w szkole, w miejscowości, jaka jest wartość społeczna naszej pracy i czy nasze zaangażowanie może być początkiem jakichś zmian.
2. Zapytaj dzieci, z czego są najbardziej zadowolone, co wydało im się szczególnie interesujące, a co sprawiło im kłopot? Zapytaj, co chciałyby zmienić, gdyby miały ponownie zrealizować ten projekt. W tym miejscu (dla porównania wyników) możesz ponownie rozdać kartę samooceny współpracy w grupie (Załącznik 2).
 2. 1. Przeanalizujcie wyniki, porównując z tymi, które określiliście po pierwszym etapie projektu. Wskaż na te elementy, które pokazują lepszą współpracę w grupie. Podkreśl, jak ważne w zadaniach grupowych jest określenie kryteriów oraz podział ról według umiejętności, zainteresowań, aby każdy czuł się potrzebny i zaangażowany, a przez to odpowiedzialny za efekt końcowy.
 2. 2. Nawiąż do badań, które uczennice i uczniowie sami przeprowadzali. Zapytaj, jak się czuli jako ankieterzy, a jak czują się teraz, jako respondenci. Wypełnione karty wywieś w widocznym miejscu. Podsumuj wyniki. Zapytaj, co można zrobić, aby w przyszłości pracowało się lepiej.

3. W ramach podsumowania indywidualnego zaangażowania uczennic i uczniów w projekt posłuż się metodą świateł drogowych. Rozdaj każdemu dziecku trzy kolorowe kartki w kolorach świateł drogowych: zielone, żółte i czerwone. Odnosząc się do kontraktu oraz kryteriów zapisanych na początku projektu, poproś o podnoszenie kartek w odpowiednim kolorze:

czerwona – uważam, że za mało się angażowałam/em,

żółta – jestem częściowo zadowolona/y z własnego zaangażowania

zielona – bardzo się angażowałam/em.

4. Podsumuj pracę i docień wysiłek dzieci. Podziękuj za ich wkład pracy i zaangażowanie. Podkreśl ogromną wartość ich pracy dla społeczności lokalnej. Zwróć uwagę na elementy, które w przyszłości można byłoby poprawić.

z małej szkoły w wielki świat

Załącznik 1. Karta planowania

Zaplanujcie wasze działania w celu przeprowadzenia badań ankietowych oraz zorganizowania spotkania „okrągłego stołu mobilności”.

z małej szkoły w wielki świat

KROKI	SZCZEGÓŁY	KTO SIĘ TYM ZAJMIE?	TERMIN
KROK 1			
KROK 2			
KROK 3			
KROK 4			
KROK 5			
KROK 6			

Załącznik 2. Karta samooceny współpracy w grupie

KRYTERIA SAMOOCENY	TAK	ŚREDNIO	NIE
Czy jako grupa wywiązaliśmy się z zadania?			
Czy wszyscy byli zaangażowani w pracę zespołu?			
Czy mogłam/em liczyć na pomoc innych?			
Czy pomagałam/em innym?			
Czy jako grupa dobrze wykorzystaliśmy czas pracy?			
Czy pracując w grupie zdobyłam/em nową wiedzę lub umiejętności?			
Co można zmienić, aby praca w twojej grupie była lepsza?			

z małej szkoły w wielki świat

